לחלוקה חופשית

שבוע פרשת מקץ

כ"ב – כ"ח כסלו ה'תשע"ב (11 December – 24 18)

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ
יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר
לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי
עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה:
ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
לְכָל־חֶפְצֵיהֶם: ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת
וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת
יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ –40,000 עותקים

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס : 03–9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״י קי״א ..... ג

ג) מאמר ד״ה בכ״ה בכסלו גו׳ שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, מברכים החודש טבת, ה׳תשח״י ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת מקץ
מברכים החודש טבת, התשח״י ..... יט

ה) לקוטי שיחות – פרשת מקץ
(בלה״ק) כרך טו ..... כד

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כט

ז) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה ז״ל שניאורסאהן ..... ל

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת מקץ ..... לא

ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת מקץ ..... לב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת מקץ ..... נז

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת מקץ ..... נח

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת מקץ ..... עג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עה

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת מקץ ..... עח

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מקץ ..... קז

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת מקץ ..... קיב

יז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק יז, תהלים פרק לט ..... קיג

יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קטו

יט) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף לד עד דף מ ..... קטז

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קמז

כא) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קמז

כב) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... קמח

כג) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קנ

כד) מאמרי הצ״צ – תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קנא

כה) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קנא

כו) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קנב

כז) ספר המאמרים ה׳תרפ״ו
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנב

כח) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנג

כט) רשימת תרנ״ב
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנד

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנה

לא) חומש לקריאה בציבור ..... קנז

לב) סדר הדלקת נרות חנוכה ..... קסה

לג) לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ ..... קסו

לד) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... קסז

בס"ד. שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, מברכים החודש טבת, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

בכ"ה בְּכִסְלֵו יוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמָנְיָא אִינּוּן[1], וִידוּעָה הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא בְּדִבְרֵי הַמְפָרְשִׁים[2] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁקָּבְעוּ חֲנֻכָּה שְׁמוֹנָה יָמִים, אַף שֶׁהַנֵּס שֶׁל פַּךְ הַשֶּׁמֶן (שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֶלָּא לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד, נַעֲשָׂה בּוֹ נֵס וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים[1]) הָיָה רַק בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁהֲרֵי הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד[3]. אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁעִנְיָן חֲנֻכָּה הֵצְרַךְ לִהְיוֹת שְׁמוֹנָה יָמִים דַּוְקָא. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּשֻּׁלְ"ה[4] וְהוּבָא בַּחֲסִידוּת[5] שֶׁהַמּוֹעֲדִים שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, בְּכֻלָּן יֵשׁ שַׁיָּכוּת לְאוֹתָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁחֲלוֹת בָּהֶן, וַהֲרֵי הַקְּבִיעוּת דִּימֵי חֲנֻכָּה הִיא בִּסְמִיכוּת לְפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב וּפָרָשַׁת מִקֵּץ, שֶׁהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבְּפָרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ הוּא שֶׁמְּדֻבָּר בָּהֶם עִנְיַן אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף[6], שֶׁיּוֹסֵף הוּא עִקָּרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְכָל מַה שֶּׁאֵרַע לְזֶה אֵרַע לְזֶה[7].

וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לַחֲנֻכָּה.

ב) **וְיוּבָן** זֶה[8] עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בִּשְׁאֵלוֹת־וּתְשׁוּבוֹת הָרַשְׁבָּ"א[9] בְּעִנְיַן הַמִּסְפָּרִים ז' וְח', שֶׁכָּל מוֹעֲדֵי הַוָּיָ' הֵם בְּמִסְפַּר ז' יָמִים, וּכְמוֹ חַג הַפֶּסַח שֶׁהוּא ז' יָמִים, וּמִסְפָּר ז' הוּא עִנְיַן שִׁבְעַת יְמֵי הַהֶקֵּף. דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַבְּרִיאָה הָיְתָה בְּמֶשֶׁךְ ז' יָמִים, שֶׁהֲרֵי גַּם שַׁבָּת הוּא בִּכְלַל הַבְּרִיאָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10] מַה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר מְנוּחָה, בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁשְּׁלֵמוּת הַבְּרִיאָה נַעֲשֵׂית בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וְהַיְנוּ, שֶׁיּוֹם שבעה ימים, שֶׁהֲרֵי גַּם שַׁבָּת הוּא בִּכְלַל הַבְּרִיאָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[10] מַה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר מְנוּחָה, בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה, כלומר שהשבת הוסיפה בבריאה דבר שלא היה בה קודם לכן בששת הימים שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁשְּׁלֵמוּת הַבְּרִיאָה נַעֲשֵׂית בְּיוֹם

---

1) שבת כא, ב. 2) ב"י לטור או"ח סי' עת"ר. 3) ראה ד"ה בכ"ה בכסלו תרל"ז. 4) חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א). 5) אוה"ת וישב רסח, א. וראה ד"ה בכ"ה בכסלו הנ"ל. 6) וישב לז, ב. 7) ב"ר פפ"ד, ו. 8) ראה אוה"ת וד"ה בכ"ה בכסלו הנ"ל. 9) ח"א ס"ט. וראה גם ד"ה בכ"ה בכסלו תר"ס (סה"מ תר"ס ע' סג). 10) פרש"י בראשית ב, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

אמרו חכמינו ז"ל:

בְּכ"ה בְּכִסְלֵו יוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמָנְיָא אִינּוּן[1] ימי חנוכה שמונה הם, וִידוּעָה הַשַּׁקְלָא־וְטַרְיָא בְּדִבְרֵי הַמְפָרְשִׁים[2] בְּבֵאוּר הַטַּעַם שֶׁקָּבְעוּ חֲנֻכָּה שְׁמוֹנָה יָמִים, אַף שֶׁהַנֵּס שֶׁל פַּךְ הַשֶּׁמֶן (שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֶלָּא לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד, נַעֲשָׂה בּוֹ נֵס וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ שְׁמוֹנָה יָמִים למרות שכמות השמן הייתה מספיקה ליום אחד בלבד, ואם כן הנס) הָיָה רַק בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁהֲרֵי הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק יוֹם אֶחָד[3] גם ללא הנס ונמצא שביום הראשון לא היה צורך בנס ולמה קבעו את ימי החנוכה במשך שמונה ימים? (והמפרשים אמרו על כך תירוצים רבים ושונים). אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין בִּפְנִימִיּוּת הָעִנְיָנִים, מַהוּ הַטַּעַם הפנימי לכך שֶׁעִנְיָן חֲנֻכָּה הֵצְרַךְ לִהְיוֹת שְׁמוֹנָה יָמִים דַּוְקָא? גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּשֻּׁלְ"ה[4] בספר 'שני לוחות הברית' מאת רבי ישעיה הלוי הורוביץ וְהוּבָא בַּחֲסִידוּת[5] שֶׁהַמּוֹעֲדִים שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה, בְּכֻלָּן יֵשׁ שַׁיָּכוּת לְאוֹתָן הַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁחֲלוֹת בָּהֶן וכאשר בהשגחה פרטית חג מסויים חל בשבוע מסויים הדבר מלמד על קשר פנימי בין החג ופרשת אותו שבוע, וַהֲרֵי הַקְּבִיעוּת דִּימֵי חֲנֻכָּה הִיא תמיד בִּסְמִיכוּת לְפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב וּפָרָשַׁת מִקֵּץ, שֶׁהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבְּפָרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ הוּא שֶׁמְּדֻבָּר בָּהֶם עִנְיַן אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף[6], בתחילת פרשת וישב נאמר "אלה תולדות יעקב" אך התורה לא מתייחסת לכל בני יעקב אלא ממשיכה ואומרת – "יוסף" ובלשון רש"י על הפסוק "תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף" ומכאן שֶׁיּוֹסֵף הוּא עִקָּרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְכָל מַה שֶּׁאֵרַע לְזֶה אֵרַע לְזֶה[7] כלשון רש"י בהמשך פירושו לפסוק זה: "וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, זה נִשְׁטָם וזה נִשְׁטָם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו..."[7]. וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לַחֲנֻכָּה שהרי כדברי השל"ה יש למועדים קשר לפרשת השבוע בו חל המועד.

ב) וְיוּבָן זֶה[8] עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בִּשְׁאֵלוֹת־וּתְשׁוּבוֹת הָרַשְׁבָּ"א[9] בְּעִנְיַן הַמִּסְפָּרִים ז' וְח', שֶׁכָּל מוֹעֲדֵי הַוָּיָ' הֵם בְּמִסְפַּר ז' יָמִים, וּכְמוֹ חַג הַפֶּסַח שֶׁהוּא ז' יָמִים, וּמִסְפָּר ז' הוּא עִנְיַן שִׁבְעַת יְמֵי הַהֶקֵּף שיחדיו מהווים 'עיגול' שלם של הבריאה כמבואר בכמה מקומות שהמספר שבע, כנגד שבעת ימי השבוע, מסמל את הטבע ושייך לנבראים ולעולם, ואילו המספר שמונה מסמל את מה שמעל לטבע כי המספר שבע קשור ב"שבעת ימי ההיקף" (או "שבעת ימי הבניין") והמספר שמונה ניצב מעליו ו"שומר את ההיקף" (כמו שמצינו גם לעניין הקמת המשכן שתחילה היו "שבעת ימי המילואים" בהם הושגה השלימות הקיימת בנבראים ואילו הקמת המשכן הייתה דווקא ביום השמיני המסמל את מה שלמעלה מהעולם). דְּהִנֵּה, כְּלָלוּת הַבְּרִיאָה הָיְתָה בְּמֶשֶׁךְ ז' יָמִים ואף שהבריאה הייתה במשך ששת ימי בראשית, בכל זאת ה'היקף' השלם הוא בן

ביאור בדרך אפשר

הַשַּׁבָּת, וְהַיְנוּ, שֶׁיּוֹם הַשַּׁבָּת כּוֹלֵל וּמֵבִיא שְׁלֵמוּת בַּיָּמִים שֶׁקָּדְמוּהוּ. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּכָל ז׳ יָמִים קבוצה של שבעה ימים (לא רק בימים שמתחילים ביום ראשון ומסתיימים בשבת), **שֶׁעִנְיָנָם הוּא ז׳ יְמֵי הַהֶקֵּף.**

וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁאוֹמְרִים בתפילת שחרית ב׳שיר של יום׳ **הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת, יוֹם שֵׁנִי בַּשַּׁבָּת כו׳, דְּלִכְאוֹרָה קָשֶׁה[11], הֲרֵי כְּבָר עָבְרוּ רִבְבוֹת יָמִים מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית עַד עַתָּה, וְאֵיךְ אוֹמְרִים הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן כו׳** והרי יום זה הוא ראשון רק באותו שבוע אבל לא ראשון בבריאה? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, לְפִי שֶׁבְּכָל שִׁבְעַת יָמִים מִסְּתַיֵּם הַהֶקֵּף** של שבעת הימים שחלפו **וְחוֹזֵר חֲלִילָה** ומתחיל ׳היקף׳ חדש, **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים יוֹם רִאשׁוֹן כו׳, הַיְינוּ, יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל הֶקֵּף זֶה.**

וְעִנְיָן זֶה שֶׁשַּׁבָּת הוּא סִיּוּם שֶׁל יְמֵי הַהֶקֵּף, אֵינוֹ בִּסְתִירָה לַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת ואם כן יום השבת הוא בהגדרה אחרת מששת הימים ולכאורה הדברים סותרים למבואר כאן שיום השבת הוא ב׳היקף׳ אחד עם ימי השבוע? אך לאמתו של דבר אין זו סתירה, **לְפִי שֶׁבְּשַׁבָּת יֵשׁ ב׳ עִנְיָנִים[12], הָא׳, עִנְיַן הַשַּׁבָּת מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁשַּׁבָּת מִיקַדְּשָׁא וְקַיְּימָא[13]** כדברי חכמינו ז״ל כי בעוד שקביעות המועדים התלויים בימי החודש נקבעת על ידי בני ישראל שהרי בית הדין מקדש את החודש וקובע מתי חל ראש חודש ובהתאם לזה חלים המועדים, ואילו השבת קדושה ועומדת מעצמה, מבלי שבני ישראל יקבעו ויקדשו אותה, **וְהַב׳** העניין השני בשבת הוא, **מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה** של האדם המעוררת וממשיכה בשבת קדושה נוספת, נעלית יותר, על זו שקיימת בשבת מצד עצמה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ** היינו שיש ציווי על האדם לזכור את יום השבת ולהוסיף בו קדושה. **הִנֵּה עִנְיַן הַשַּׁבָּת מִצַּד עַצְמוֹ** (העניין הראשון בשבת, ללא עבודת האדם) **הוּא** כפי שיום השבת הינו **סִיּוּם וּשְׁלֵמוּת יְמֵי הַהֶקֵּף** ולכן ה׳הקף׳ הוא בן שבעה ימים, **וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּזָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, נִמְשֶׁכֶת בְּחִינָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה דַּוְקָא, אֲבָל עִנְיַן הַשַּׁבָּת מִצַּד עַצְמוֹ הוּא מִכְּלָל יְמֵי הַהֶקֵּף, אֶלָּא שֶׁהוּא שְׁלֵמוּתָם כַּנַּ״ל** וגם ללא עבודת האדם יש ליום השבת מעלה ויתרון והוא השלימות של ההיקף בן שבעת הימים.

אָמְנָם מִסְפַּר שְׁמוֹנָה הוּא לְמַעְלָה מִמִּסְפַּר שִׁבְעָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַשְׁבָּ״א שֶׁיֵּשׁ מוֹעֲדִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹנָה, וּכְמוֹ שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ[15], הֲרֵי הוּא גַּם הֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי הַסֻּכּוֹת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁמִינִי[16], שְׁמִינִי לָרִאשׁוֹן, וְעִנְיַן מִסְפַּר שְׁמוֹנָה הוּא לְמַעְלָה מִשִּׁבְעָה, כִּי, מִסְפַּר ז׳ עִנְיָנוֹ שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֶת הַהֶקֵּף, וּמִסְפַּר ח׳ עִנְיָנוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה

ביאור בדרך אפשר

הַשַּׁבָּת כּוֹלֵל וּמֵבִיא שְׁלֵמוּת בַּיָּמִים שֶׁקָּדְמוּהוּ. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּכָל ז׳ יָמִים, שֶׁעִנְיָנָם הוּא ז׳ יְמֵי הַהֶקֵּף. וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁאוֹמְרִים הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן בַּשַּׁבָּת, יוֹם שֵׁנִי בַּשַּׁבָּת כו׳, דְּלִכְאוֹרָה קָשֶׁה[11], הֲרֵי כְּבָר עָבְרוּ רִבְבוֹת יָמִים מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית עַד עַתָּה, וְאֵיךְ אוֹמְרִים הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן כו׳. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, לְפִי שֶׁבְּכָל שִׁבְעַת יָמִים מִסְּתַיֵּם הַהֶקֵּף וְחוֹזֵר חֲלִילָה, וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים יוֹם רִאשׁוֹן כו׳, הַיְינוּ, יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל הֶקֵּף זֶה. וְעִנְיָן זֶה שֶׁשַּׁבָּת הוּא סִיּוּם שֶׁל יְמֵי הַהֶקֵּף, אֵינוֹ בִּסְתִירָה לַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁשַּׁבָּת הוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לְפִי שֶׁבְּשַׁבָּת יֵשׁ ב׳ עִנְיָנִים[12], הָא׳, עִנְיַן הַשַּׁבָּת מִצַּד עַצְמוֹ, שֶׁשַּׁבָּת מִיקַדְּשָׁא וְקַיְּימָא[13], וְהַב׳, מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. הִנֵּה עִנְיַן הַשַּׁבָּת מִצַּד עַצְמוֹ הוּא סִיּוּם וּשְׁלֵמוּת יְמֵי הַהֶקֵּף, וְעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּזָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, נִמְשֶׁכֶת בְּחִינָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה דַּוְקָא, אֲבָל עִנְיַן הַשַּׁבָּת מִצַּד עַצְמוֹ הוּא מִכְּלָל יְמֵי הַהֶקֵּף, אֶלָּא שֶׁהוּא שְׁלֵמוּתָם כַּנַּ״ל.

אָמְנָם מִסְפַּר שְׁמוֹנָה הוּא לְמַעְלָה מִמִּסְפַּר שִׁבְעָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַשְׁבָּ״א שֶׁיֵּשׁ מוֹעֲדִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹנָה, וּכְמוֹ שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ[15], הֲרֵי הוּא גַּם הֶמְשֵׁךְ לְשִׁבְעַת יְמֵי הַסֻּכּוֹת, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁמִינִי[16], שְׁמִינִי לָרִאשׁוֹן, וְעִנְיַן מִסְפַּר שְׁמוֹנָה הוּא לְמַעְלָה מִשִּׁבְעָה, כִּי, מִסְפַּר ז׳ עִנְיָנוֹ שֶׁהוּא כּוֹלֵל אֶת הַהֶקֵּף, וּמִסְפַּר ח׳ עִנְיָנוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַהֶקֵּף.

---

11) ראה לקו״ת שה״ש כה, א. 12) ראה ד״ה את שבתותי עטר״ת (סה״מ עטר״ת ע׳ תז ואילך), ה״ש״ת פ״ב (סה״מ ה״שי״ת ע׳ 81 ואילך (ולהעיר מלקו״ת בהר רד״ה את שבתותי – מא, א)). וראה גם לקו״ת שה״ש שם. שם כד, ב. סה״מ ה״ש״ת שם פ״ד (ס״ע 85 ואילך). ועוד. 13) ביצה יז, א. 14) יתרו כ, ח. 15) סוכה מח, רע״א. 16) ראה גם לקו״ש ח״ט ע׳ 227.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּעִנְיַן שִׁבְעָה רוֹעִים וּשְׁמוֹנָה נְסִיכֵי אָדָם[17], נאמר בספר מיכה: "והקמנו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם". ומבואר על כך ששבעת הרועים הם אברהם, יצחק ויעקב, משה ואהרן יוסף ודוד (שהם שבעת האושפיזין בחג הסוכות) ושמונה נסיכי אדם הם ישי, שאול, שמואל, עמוס, צפניה, צדקיה, משיח ואליהו. גם ה'רועים' וגם ה'נסיכים' משפיעים על נשמות ישראל אלא שיש הבדלים בין סוגי ההשפעות (ובאופן כללי ההשפעה של ה'רועים' היא בדרך פנימית ושל ה'נסיכים' בדרך 'מקיף'). ולענייננו דווקא ל'נסיכים' יש את המעלה של מספר שמונה המדוברת כאן (וב'תורה אור' לרבנו הזקן פרשת מקץ מבואר: "עניין ההפרש בין הרועים לנסיכי אדם, על דרך שמצינו בר' יוחנן בן זכאי, שהיה שר התורה המלמד תורה לישראל, ועם כל זה אמר לר' חנינא בן דוסא "בקש עלי רחמים", שתפילתו [=של רבי חנינא בן דוסא] גדולה יותר הרבה משלו... ומרבי חנינא בן דוסא לא נמצא שהיה מלמד תורה על דרך רבן יוחנן בן זכאי, ולא נמצא משמו דינים במשנה. וזהו על דרך ההפרש שבין הרועים לנסיכי אדם כו', כי רבן יוחנן בן זכאי היה רועה ומפרנס לישראל כמו משה רבינו עליו־השלום, ורבי חנינא בן דוסא לא היה בו בחינה זו, אבל היה צדיק תמים בלי שום דופי, עד שאמרו רבותינו ז"ל, שלא נברא העולם הבא אלא בשבילו, והיו מקבלים ממנו נשמות ישראל דרכי העבודה והחסידות...". **שֶׁבֵּין שִׁבְעָה רוֹעִים נִמְנֶה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁהוּא כְּלָלוּת כֻּלָּם**[18] כולל בתוכו את כל הרועים, ובלשון רבינו הזקן בספר התניא (פרק מב): "כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבנו עליו השלום כי הוא משבעה רועים הממשיכים חיות ואלוקות לכללות נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשה רבנו עליו השלום הוא כללות כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחינת הדעת לכללות ישראל...", ועם כל זה משה רבינו נימנה בין שבעת הרועים **וּבֵין שְׁמוֹנָה נְסִיכֵי אָדָם נִמְנֶה מָשִׁיחַ** וכיוון שהמספר שמונה נעלה מהמספר שבע, מובן שמדרגת משיח נעלית יותר ממדרגת משה רבנו.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁמֹּשֶׁה אמנם יש לו מעלות רבות ובכל זאת מעלת משיח גדולה יותר כי משה **הוּא הַשְּׁבִיעִי** מאברהם אבינו, **וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין**[19], **דְּבְיָמִים** ימי השבוע **יוֹם הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, דְּהַיְנוּ יוֹם הַשַּׁבָּת (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל). וּבְשָׁנִים שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית חֲבִיבָה** שהיא שנת השמיטה, **וְכֵן בְּכָל שָׁנָה גּוּפָא חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי** חודש תשרי **חָבִיב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20] בתורה **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ גוֹ', וּכְמוֹ כֵן בִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה מֹשֶׁה הוּא הַשְּׁבִיעִי** מאברהם אבינו שממנו התחילו נשמות ישראל, **וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, וְלָכֵן נִתְּנָה תּוֹרָה עַל־יָדוֹ. אָמְנָם מָשִׁיחַ הוּא מִשְּׁמוֹנָה נְסִיכֵי אָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהֶקֵּף, הָיְינוּ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן מַעֲלַת הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד** בביאת המשיח שיהיה נעלה לאין שיעור מהגילויים שישנם בזמן הגלות. **וְהַיְנוּ, שֶׁשִּׁבְעָה מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת גּוּפָא הֲרֵי זֶה גִּלּוּי הֲכִי נַעֲלֶה** בדוגמת יום השבת לעומת ימי השבוע וכן השנה השביעית והחודש השביעי ובדוגמת משה רבנו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מָשִׁיחַ הוּא הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְלָכֵן יִלְמֹד מָשִׁיחַ עִם הָאָבוֹת וְעִם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ**[21] ומשיח ילמד אותם תורה, **לְפִי שֶׁמָּשִׁיחַ הוּא לְמַעְלָה מִמֹּשֶׁה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[22] **כְּנוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל שִׁבְעַת נִימִין הָיָה וְשֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שְׁמוֹנָה** מיתרים **לְפִי שֶׁלְּעָתִיד יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת שְׁמִינִי. וּבְעִנְיַן הַסְּפִירוֹת הִנֵּה מִסְפַּר שִׁבְעָה הוּא עִנְיַן ז' מִדּוֹת, שֶׁהֵם שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן, שֶׁהַמִּדּוֹת שַׁיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] **זְכוֹר רַחֲמֶיךָ** אמנם יש לו מעלות רבות ובכל זאת מעלת משיח גדולה יותר כי משה **הוּא הַשְּׁבִיעִי** מאברהם אבינו, **וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין**[19], **דְּבְיָמִים** ימי השבוע **יוֹם הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, דְּהַיְנוּ יוֹם הַשַּׁבָּת (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל). וּבְשָׁנִים שָׁנָה הַשְּׁבִיעִית חֲבִיבָה, וְכֵן בְּכָל שָׁנָה גּוּפָא חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי חָבִיב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20] **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ גוֹ', וּכְמוֹ כֵן בִּנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה מֹשֶׁה הוּא הַשְּׁבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִין חֲבִיבִין, וְלָכֵן נִתְּנָה תּוֹרָה עַל־יָדוֹ. אָמְנָם מָשִׁיחַ הוּא מִשְּׁמוֹנָה נְסִיכֵי אָדָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהֶקֵּף, הָיְינוּ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן מַעֲלַת הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד** בביאת המשיח שיהיה נעלה לאין שיעור מהגילויים שישנם בזמן הגלות. **וְהַיְנוּ, שֶׁשִּׁבְעָה מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, אֶלָּא שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת גּוּפָא הֲרֵי זֶה גִּלּוּי הֲכִי נַעֲלֶה** בדוגמת יום השבת לעומת ימי השבוע וכן השנה השביעית והחודש השביעי ובדוגמת משה רבנו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מָשִׁיחַ הוּא הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְלָכֵן יִלְמֹד מָשִׁיחַ עִם הָאָבוֹת וְעִם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ**[21] ומשיח ילמד אותם תורה, **לְפִי שֶׁמָּשִׁיחַ הוּא לְמַעְלָה מִמֹּשֶׁה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[22] **כְּנוֹר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל שִׁבְעַת נִימִין הָיָה וְשֶׁל יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ** מיתרים **שְׁמוֹנָה** בכנור של ימות המשיח יהיו שמונה מיתרים, **לְפִי שֶׁלְּעָתִיד יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת שְׁמִינִי** שמעלתה גדולה לאין שיעור מהשבע. **וּבְעִנְיַן הַסְּפִירוֹת הִנֵּה מִסְפַּר שִׁבְעָה הוּא עִנְיַן ז' מִדּוֹת, שֶׁהֵם שִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן, שֶׁהַמִּדּוֹת שַׁיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23] **זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה**

---

17) מיכה ה, ד. סוכה נב, ב. 18) תניא רפמ"ב. 19) ויק"ר פכ"ט, יא. 20) אמור כג, כד. 21) לקו"ת צו יז, א־ב. ועוד. 22) ערכין יג, ב. וראה לקו"ת תזריע כא, ד. 23) תהלים כה, ו. וראה לקו"ת מסעי צב, רע"א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

והקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם באמצעות המידות (ביום הראשון לבריאה האירה מידת החסד, ביום השני מידת הגבורה וכו׳), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחֵינַת שְׁמִינִי קָאֵי עַל סְפִירַת הַבִּינָה**[24], **שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת** והמידות, **וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה שֶׁהַמִּדּוֹת הֵם לְזוּלָתוֹ** וכאשר אין למי להשפיע אין התעוררות ואין פעולה של מידת החסד, **וְהַמּוֹחִין הֵם לְעַצְמוֹ** וכדי להתבונן בשכל ולעסוק בעבודת המוחין אין צורך בזולת.

וְזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּי דְּעַכְשָׁו בזמן הגלות **לְהַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד** בימות המשיח, **שֶׁהַגִּלּוּי דְּעַכְשָׁו הוּא שֶׁל ז׳ נִימִין, הַיְינוּ מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת הַשַּׁיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת** והמידות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) הם במספר שבע, **וְהַכִּנּוּר דִּלְעָתִיד הוּא שֶׁל ח׳ נִימִין, וְהוּא גִּלּוּי בְּחִינַת הַבִּינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת** (כשם שהמוחין הם למעלה מהמידות, כאמור).

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁחֲנֻכָּה הוּא שְׁמוֹנָה יָמִים, לְפִי שֶׁבַּחֲנֻכָּה מֵאִיר מֵעֵין הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד כַּיָּדוּעַ, וְלָכֵן תְּמַנְיָא אינון. וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַשַּׁיָּכוּת דְּיוֹסֵף לַחֲנֻכָּה, לְפִי שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא כְּנֶגֶד יוֹסֵף[25], **כַּיָּדוּעַ שֶׁהַמּוֹעֲדִים הֵם כְּנֶגֶד הָאָבוֹת**[26], **פֶּסַח כְּנֶגֶד אַבְרָהָם, שָׁבוּעוֹת כְּנֶגֶד יִצְחָק, סֻכּוֹת כְּנֶגֶד יַעֲקֹב, וּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת כְּנֶגֶד יוֹסֵף, וְזֶהוּ שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא הֶמְשֵׁךְ לְסֻכּוֹת, וְהוּא גַּם רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, שֶׁיּוֹסֵף הוּא הַהֶמְשֵׁךְ לְיַעֲקֹב**[27], **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּיוֹסֵף עַל יַעֲקֹב, וְכֵן הוּא בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ הֶמְשֵׁךְ לְסֻכּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה, וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי בְּחִינַת שְׁמִינִי. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁחֲנֻכָּה שַׁיָּךְ לְיוֹסֵף, לְפִי שֶׁחֲנֻכָּה הוּא כְּמוֹ שְׁמִינִי עֲצֶרֶת שֶׁבּוֹ הוּא גִּלּוּי בְּחִינַת שְׁמִינִי. דְּהִנֵּה חֲנֻכָּה הוּא מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים**[28], **וְיָדוּעַ שֶׁעֲרֵבִים עָלַי דִּבְרֵי סוֹפְרִים כו׳**[29], **וְלָכֵן יוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמַנְיָא אינון, מֵעֵין הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד. וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁהֲרֵי לֵיכָא מִידִי מִדְּרַבָּנָן דְּלֵא רְמִיזָא בְּאוֹרַיְיתָא**[30], **וּבְאוֹרַיְיתָא הוּא עִנְיַן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.**

ביאור בדרך אפשר

הוּא מצד אחד **הֶמְשֵׁךְ לְסֻכּוֹת, וּ**מצד שני **הוּא גַּם רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, שֶׁיּוֹסֵף הוּא הַהֶמְשֵׁךְ לְיַעֲקֹב** וכך גם שמיני עצרת נקרא שמיני בגלל היותו המשך לחג הסוכות (שכנגד יעקב), **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הוּא גַּם רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ** ומבחינה זו איננו המשך לחג הסוכות, **לְפִי שֶׁיֵּשׁ מַעֲלָה בְּיוֹסֵף עַל יַעֲקֹב** (יחד עם זה שהוא המשך ליעקב ו׳תולדות יעקב׳), **וְכֵן הוּא בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ הֶמְשֵׁךְ לְסֻכּוֹת, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה** שלא קיימת בחג הסוכות שהוא בן שבעת ימים, **וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי בְּחִינַת שְׁמִינִי.**

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁחֲנֻכָּה שַׁיָּךְ לְיוֹסֵף, לְפִי שֶׁחֲנֻכָּה הוּא כְּמוֹ שְׁמִינִי עֲצֶרֶת שֶׁבּוֹ הוּא גִּלּוּי בְּחִינַת שְׁמִינִי. דְּהִנֵּה חֲנֻכָּה הוּא מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[28], **וְיָדוּעַ שֶׁעֲרֵבִים** חביבים **עָלַי דִּבְרֵי סוֹפְרִים כו׳** יותר מדברי תורה[29] ומשום כך דווקא בחג החנוכה שהוא מדברי סופרים בולט ומודגש הקשר עם לעתיד לבוא, **וְלָכֵן יוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמַנְיָא אינון** ימי החנוכה שמונה הם, **וְהוּא עִנְיַן גִּלּוּי בְּחִינַת שְׁמִינִי, מֵעֵין הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד. וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, שֶׁהֲרֵי לֵיכָא מִידִי מִדְּרַבָּנָן דְּלֵא רְמִיזָא בְּאוֹרַיְיתָא**[30] אין דבר שהוא מדרבנן ושלא נרמז בתורה, **וּבְאוֹרַיְיתָא** ובתורה, החג שיש בו מעין הגילוי דלעתיד **הוּא עִנְיַן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת.**

---

24) אוה״ת חנוכה שכו, ב. ד״ה בכ״ה בכסלו תרנ״ג (סה״מ תרנ״ג ע׳ קעג ואילך). ד״ה ואתה ברחמיך הרבים תרח״ץ (סה״מ תרח״ץ ע׳ קפב). ד״ה כי אתה נרי ה׳תשמ״ז. 25) זח״א רח, רע״ב. וראה מקומות שצויינו בהערה 8. 26) זח״ג רנז, ב. מנורת המאור להר״י אלנקאווה ח״ב הל׳ ר״ח (ע׳ 202). טור או״ח סתי״ז. אבודרהם הל׳ ר״ח. 27) ראה ביאוה״ז לאדהאמ״צ (כט, ד ואילך). ולהצ״צ (ע׳ קסח ואילך). אוה״ת ויחי (שפה, ב ואילך). ועוד. 28) נתבאר במאמרי אדה״ז על פרשיות התורה ח״א ע׳ נו. אוה״ת שה״ש כרך ב ע׳ תנז. תסג ואילך. המשך מצה זו תר״מ פנ״ט ואילך. ד״ה מאי מברך פר״ת. ה״ש״ת (סה״מ פר״ת ע׳ רג ואילך. ה״ש״ת ע׳ ע ואילך – בהוצאת קה״ת תשמ״ו). 29) ראה ע״ז לה, א. ירושלמי ע״ז פ״ב ה״ז. ועוד. 30) ראה זח״ג רכא, א. וראה תענית ט, א.

ביאור בדרך אפשר

ג) **וּבֵאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת, הִנֵּה**[31] **בְּיוֹסֵף כְּתִיב**[32] **בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה הֵם ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ** "בן פורת יוסף" ו"בן פורת עלי עין" לפי פנימיות הדברים?. **וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה, בְּפֵרוּשׁ בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף,** בן שיגדל - **הַיְינוּ שֶׁפּוֹרָת הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה, וְלִכְאוֹרָה, הֲרֵי יוֹסֵף עַצְמוֹ הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה, וּמַהוּ עִנְיַן בֵּן פּוֹרָת, שֶׁהוּא הוֹסָפָה לְהוֹסָפָה** והרי זו לכאורה כפילות מיותרת? **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בָּזֶה, וְאוֹמֵר בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן, שֶׁהוּא עוֹד הוֹסָפָה** וזו עוד כפילות מיותרת לכאורה, אלא וודאי שבכל אחד מהדברים הללו יש תוכן מיוחד ושונה, כפי שיבואר להלן.

ד) **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יוֹסֵף נִקְרָא בְּשֵׁם צַדִּיק, וּבְעִנְיַן צַדִּיק אִיתָא בַּזֹּהַר**[33] **מַאן דְּנָטִיר הַאי בְּרִית גּוֹ'** מי ששומר את הברית הזו **אִקְרֵי צַדִּיק** נקרא צדיק **וּמְקַיֵּם עָלְמָא** ומקיים את העולם, **אִית לוֹן חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי** יש לו חלק בעולם הבא. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעַל־יְדֵי נְטִירַת הַבְּרִית יִהְיֶה לוֹ חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי** חלק בעולם הבא? **דְּהִנֵּה, בִּשְׁלָמָא** מילא לגבי **הָעִנְיָן דִּמְקַיֵּם עָלְמָא** שהשומר על קדושת הברית מקיים את העולם, **הֲרֵי זֶה מוּבָן עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב**[34] שהקדוש־ברוך־הוא אומר: **אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שַׂמְתִּי** (ובדרך כלל הפסוק מתפרש במובן זה שהעולם נברא בשביל התורה ואלמלא לימוד התורה יומם ולילה לא היה בורא הקדוש־ברוך־הוא את העולם, אך לענייננו יש לפרש באופן אחר), **הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרִית הוּא קִיּוּם הָעוֹלָם.**

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן הוּא מדוע אכן שמירת הברית מקיימת את העולם? **דְּהִנֵּה כְּתִיב**[35] כלפי הקדוש־ברוך־הוא **וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה,** והמשמעות הפנימית של הפסוק היא: **דְּבָרֶיךָ הוּא דְּבַר הֲוָיָ' שֶׁמְּהַוֶּה אֶת כָּל הַנִּבְרָאִים** שכולם חיים וקיימים (לא מעצמם חס ושלום אלא בכוח דבר ה' שמחייה ומקיים אותם ואין להם מציאות עצמאית משלהם, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[36] **לְעוֹלָם הֲוָיָ' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם** "ופירש הבעל שם טוב ז"ל כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו' תיבות ואותיות אלו הן ניצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם כדכתיב ודבר אלוקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד..." (תניא, שער היחוד והאמונה פרק א), **וְהַיְינוּ שֶׁכְּלָלוּת הַהִתְהַוּוּת** של כל הנבראים **הוּא מִשֵּׁם הֲוָיָ', לְשׁוֹן מְהַוֶּה**[37]**, וְהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת, דְּבַר הֲוָיָ'** כי ספירת המלכות שדרכה אור הספירות נמשך ומתגלה מלמעלה למטה נמשלה לדיבור הממשיך ומגלה את השכל ואת הרגש שבאדם, ובתניא (אגרת התשובה פרק ד): "נקרא [מדת המלכות] בשם דבר ה' כמו שכתוב באשר דבר מלך שלטון". **אַךְ כֵּיוָן שֶׁאֶפְשָׁר** יתכן **שֶׁדְּבַר הֲוָיָ' יִהְיֶה בְּהֶעְלֵם בַּנִּבְרָאִים** ולא יבוא לידי גילוי, **הִנֵּה עַל־יְדֵי שְׁמִירַת הַבְּרִית שֶׁהוּא בְּחִינַת הַיְסוֹד** כפי שנאמר ב"פתח אליהו" – "יסוד... אות ברית קודש", **הֲרֵי הוּא מְקַיֵּם אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁתִּהְיֶה בְּגִלּוּי בָּעוֹלָם, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה, דְּצַדִּיק הוּא בְּחִינַת הַיְסוֹד,** ככתוב **צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם**[38]**, וּבְחִינַת הַיְסוֹד פּוֹעֵל קִיּוּם בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת,** כאמור ספירת המלכות היא זו שמעבירה את אור הספירות שלמעלה ממנה

ג) **וּבֵאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת, הִנֵּה**[31] **בְּיוֹסֵף כְּתִיב**[32] **בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה הֵם ב' עִנְיָנִים אֵלּוּ. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין, דְּהִנֵּה, בְּפֵרוּשׁ בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, הַיְינוּ שֶׁפּוֹרָת הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה, וְלִכְאוֹרָה, הֲרֵי יוֹסֵף עַצְמוֹ הוּא מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה, וּמַהוּ עִנְיַן בֵּן פּוֹרָת, שֶׁהוּא הוֹסָפָה לְהוֹסָפָה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן אֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בָּזֶה, וְאוֹמֵר בֵּן פּוֹרָת עֲלֵי עָיִן, שֶׁהוּא עוֹד הוֹסָפָה.**

ד) **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה יוֹסֵף נִקְרָא בְּשֵׁם צַדִּיק, וּבְעִנְיַן צַדִּיק אִיתָא בַּזֹּהַר**[33] **מַאן דְּנָטִיר הַאי בְּרִית גּוֹ' אִקְרֵי צַדִּיק וּמְקַיֵּם עָלְמָא, אִית לוֹן חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי. וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעַל־יְדֵי נְטִירַת הַבְּרִית יִהְיֶה לוֹ חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי. דְּהִנֵּה, בִּשְׁלָמָא הָעִנְיָן דִּמְקַיֵּם עָלְמָא, הֲרֵי זֶה מוּבָן עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב**[34] **אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שַׂמְתִּי, הַיְינוּ, שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרִית הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב**[35] **וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה, דְּבָרֶיךָ הוּא דְּבַר הֲוָיָ' שֶׁמְּהַוֶּה אֶת כָּל הַנִּבְרָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[36] **לְעוֹלָם הֲוָיָ' דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם, וְהַיְינוּ שֶׁכְּלָלוּת הַהִתְהַוּוּת הוּא מִשֵּׁם הֲוָיָ', לְשׁוֹן מְהַוֶּה**[37]**, וְהוּא בְּחִינַת מַלְכוּת, דְּבַר הֲוָיָ'. אַךְ כֵּיוָן שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁדְּבַר הֲוָיָ' יִהְיֶה בְּהֶעְלֵם בַּנִּבְרָאִים, הִנֵּה עַל־יְדֵי שְׁמִירַת הַבְּרִית שֶׁהוּא בְּחִינַת הַיְסוֹד, הֲרֵי הוּא מְקַיֵּם אֶת בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁתִּהְיֶה בְּגִלּוּי בָּעוֹלָם, וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה, דְּצַדִּיק הוּא בְּחִינַת הַיְסוֹד עוֹלָם**[38]**, וּבְחִינַת הַיְסוֹד פּוֹעֵל קִיּוּם הָעוֹלָם.**

31) בהבא לקמן – ראה ד"ה בן פרת יוסף (הב') תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' רצב ואילך). וראה בשיחה סט"ו. 32) ויחי מח, כב. 33) ח"א נט, ב. 34) ירמי' לג, כה. 35) נחמי' ט, ח. 36) תהלים קיט, פט. תניא שעהיוה"א פ"א. 37) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ). מו"נ ח"א פס"א. תניא שער היחוד והאמונה רפ"ד. 38) משלי יו"ד, כה.

ביאור בדרך אפשר

אל הדרגות והעולמות שלמטה הימנה (למשל, מלכות דאצילות ממשיכה אור לעולם הבריאה) ומבואר בחסידות שמידת היסוד היא הגורמת שהמלכות תשפיע, כי עניינה של מידת היסוד הוא לחבר ולקשר בין המשפיע למקבל. **וְזֶהוּ מַאן דְּנָטִיר בְּרִית** מי ששומר את הברית, מידת היסוד, **מְקַיֵּם עָלְמָא** מקיים את העולם.

אֲבָל מַה שֶּׁכָּתוּב שהשומרים את הברית **אִית לוֹן חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי** יש להם חלק לעולם הבא, **אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהַרֵי עוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בְּיוּ"ד**[39] ככתוב "בי-ה ה' צור עולמים" ודרשו חכמינו ז"ל שהקדוש-ברוך-הוא ברא את העולם הבא באות יו"ד (ואת העולם הזה באות ה"א) כי האות יו"ד מורה על צמצום האור האלוקי כך שהנשמות בעולם הבא יוכלו ליהנות ולהתענג מזיו השכינה, **וּמֵהַיּוּ"ד נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הֵ"א**[40] המורה על התגלות והתפשטות (של האור המצומצם באות יו"ד) מן ההעלם אל הגילוי, **בְּחִינַת בִּינָה** שעניינה הרחבה ופירוט של האור שבא בחכמה (הרמוזה באות יו"ד), **וְאִם כֵּן, אֵיךְ אֶפְשָׁר** ייתכן **שֶׁעַל-יְדֵי שְׁמִירַת הַבְּרִית, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת יְסוֹד, יִהְיֶה לוֹ חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי** חלק בעולם הבא, **בְּחִינַת בִּינָה, חֲרֵי בְּחִינַת הַיְסוֹד הוּא בְּמִדּוֹת, וּמִדּוֹת וּמוֹחִין (בִּינָה) הֵם בְּאֵין-עֲרוֹךְ זֶה לְזֶה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בִּקְצָרָה שֶׁהַמִּדּוֹת הֵן בִּשְׁבִיל הַזּוּלַת, הֵן בְּחֶסֶד הֵן בִּגְבוּרָה וְהֵן בְּרַחֲמִים** (מידת התפארת), **שֶׁשַּׁיָּכִים אֶל הַזּוּלַת** ותוכן המידות הוא צורות שונות של התייחסות האדם לזולתו, בחסד ובאהבה או בגבורה ויראה או ברחמים וכד', **וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּחֶסֶד-גְּבוּרָה-תִּפְאֶרֶת** (רחמים) **שֶׁהֵם עִקָּרֵי הַמִּדּוֹת** ככתוב בתניא (פרק ג) שיש מידות עיקריות ושאר המידות הם 'ענפים' לעיקר המידות, **כֵּן הוּא גַּם בִּשְׁאָר הַמִּדּוֹת (כּוֹלֵל גַּם יְסוֹד)** שעניינם הוא בשביל הזולת וביחס לזולת, **מַה-שֶּׁאֵין-כֵּן הַמּוֹחִין אֵינָם שַׁיָּכִים לַזּוּלַת, וְהֵם רַק לְעַצְמוֹ. וְיוּבָן** עניין **זֶה** שהמוחין הם לאדם עצמו ולא בשביל הזולת וביחס לזולת מובן **מִלִּמּוּד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בַּמְּעָרָה** שם שהה בעצמו ללא תלמידים **שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נוֹסְפָה לוֹ חָכְמָה כָּל כָּךְ עַד שֶׁמִּקֹּדֶם לִמּוּדוֹ בַּמְּעָרָה הָיָה מַקְשֶׁה לְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר, וְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר הָיָה מֵשִׁיב לוֹ עַל כָּל קֻשְׁיָא י"ב פֵּירוּקֵי** תירוצים, **וְאַחֲרֵי לִמּוּדוֹ בַּמְּעָרָה** התעלה רבי שמעון בר יוחאי ו- **הָיָה רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר מַקְשֶׁה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי הָיָה מֵשִׁיב לוֹ עַל כָּל קֻשְׁיָא כ"ד פֵּירוּקֵי** תירוצים[41], **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁדְּוָקָא עַל-יְדֵי הַלִּמּוּד לְעַצְמוֹ נוֹסְפָה לוֹ הַרְבֵּה חָכְמָה** כי בניגוד למידות שהם לזולת הרי במוחין שהם לעצמו ההתעלות היא יותר בלימוד לעצמו. **וְאַף-עַל-פִּי שֶׁבִּהְיוֹתוֹ בַּמְּעָרָה לָמַד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי עִם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ, חֲרֵי יָדוּעַ**[42] **שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ לֹא הָיָה בְּדַרְגָּא שֶׁל זוּלַת הַמְּבַלְבֵּל** ומפריע מהעיון וההתעלות בחכמה, **וְגַם לֹא בְּדַרְגָּא שֶׁל זוּלַת הַמְקַבֵּל** כמו בהשפעת המידות, **כִּי אִם בְּדַרְגָּא דִּלְעַצְמוֹ כַּיָּדוּעַ. וְעִנְיָן זֶה שֶׁעִקַּר הַמּוֹחִין הֵם לְעַצְמוֹ, אֵינוֹ בַּסְּתִירָה לַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּעִנְיַן מִתַּלְמִידַי יוֹתֵר מִכֻּלָּם**[43] שאמרו חכמינו ז"ל "הרבה למדתי מרבותי, ויותר מהם מחברי ומתלמידי יותר מכולם" ואם כן נמצא שהזולת אינו מונע מהתעלות בעניין המוחין אלא אדרבה התלמידים מוסיפים הרבה לרבם, **כִּי, מַה שֶּׁנּוֹסָף עַל-יְדֵי הַשְּׁפָעָה לַזּוּלַת הוּא רַק גִּלּוּי הַהֶעְלֵם**

---

39) מנחות כט, ב. 40) ראה לקו"ת בשלח א, א. שם, ג. 41) ב"מ פד, סע"א. 42) ראה גם ד"ה את שבתותי שבהערה 12 — עטר"ת (ע' תז). וה'ש"ת (ע' 82). 43) תענית ז, א.

ביאור בדרך אפשר

דְּבִינָה הַשַּׁיָּךְ לִמְצִיאוּת, אֲבָל בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְעֶצֶם מַהוּת הַבִּינָה, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹדְדוּת לְעַצְמוֹ דַּוְקָא, וְלָכֵן עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בַּמְּעָרָה לְעַצְמוֹ, נִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ בְּחִינַת עֶצֶם הַבִּינָה והייתה התעלות כל כך גדולה במוחין עַד שֶׁפָּעַל עִנְיָן חָדָשׁ וְהָפְכִּי לְגַמְרֵי ביחס למצבו הקודם, לפני שהותו במערה שם למד לעצמו דִּתְמוּרַת זֶה שֶׁמִּקֹּדֶם הָיָה הוּא הַמַּקְשֶׁה וְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר הֵשִׁיב לוֹ י"ב פֵּירוּקֵי תירוצים, היינו שרבי פנחס בן יאיר היה בדרגה הרבה יותר נעלית ממנו הִנֵּה אַחַר־כָּךְ הָיָה הוּא הַמִּתָּרֵץ את הקושיות שרבי פנחס בן יאיר הקשה לו וְתֵרֵץ כ"ד פֵּירוּקֵי תירוצים, כפול ממספר התירוצים שרבי פנחס בן יאיר היה מתרץ לו על קושיותיו שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הָפְכִּי לְגַמְרֵי שבמקום להיות המקשה הפך להיות המתרץ וּבְכִפְלַיִים שמספר התירוצים שלו היה כפול. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹחִין שֶׁבָּאָדָם הֵם לְעַצְמוֹ, כֵּן הוּא גַּם לְמַעְלָה, שֶׁבְּחִינַת הַמּוֹחִין הֵם לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת (וְלֹא כְּמוֹ הַמִּדּוֹת שֶׁשַּׂיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת). וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעַל־יְדֵי שְׁמִירַת הַבְּרִית, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת, יִהְיֶה לוֹ לאדם השומר חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי חלק בעולם הבא, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין והרי עבודת האדם המעוררת וממשיכה המשכה עליונה צריכה להיות בהתאם לתוכן ועניין ההמשכה ואיך ייתכן שעבודת המידות תמשיך מלמעלה מוחין? ה) וּבְאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[44] גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ,

ביאור בדרך אפשר

אֲבָל בִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְעֶצֶם מַהוּת הַבִּינָה, הֲרֵי זֶה עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בַּמְּעָרָה לְעַצְמוֹ, נִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ בְּחִינַת עֶצֶם הַבִּינָה עַד שֶׁפָּעַל עִנְיָן חָדָשׁ וְהָפְכִּי לְגַמְרֵי, דִּתְמוּרַת זֶה שֶׁמִּקֹּדֶם הָיָה הוּא הַמַּקְשֶׁה וְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר הֵשִׁיב לוֹ י"ב פֵּירוּקֵי, הִנֵּה אַחַר־כָּךְ הָיָה הוּא הַמִּתָּרֵץ וְתֵרֵץ כ"ד פֵּירוּקֵי, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הָפְכִּי לְגַמְרֵי וּבְכִפְלַיִים. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹחִין שֶׁבָּאָדָם הֵם לְעַצְמוֹ, כֵּן הוּא גַּם לְמַעְלָה, שֶׁבְּחִינַת הַמּוֹחִין הֵם לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת (וְלֹא כְּמוֹ הַמִּדּוֹת שֶׁשַّיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת). וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁעַל־יְדֵי שְׁמִירַת הַבְּרִית, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת, יִהְיֶה לוֹ חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַמּוֹחִין.

ה) **וּבְאוּר** הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[44] גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, דְּאִלּוּ בְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּתִיב[45] אַף יָדִי (חָדָא יָד) יָסְדָה אָרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמַיִם, וְאִלּוּ בְּמַעֲשֵׂה צַדִּיקִים כְּתִיב[46] מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ אדנ־י כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ (ב' יָדַיִם). וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הִיא רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא, וְאִם יִתְכַּנְּסוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם אֵין יְכוֹלִים לְהַוּוֹת אֲפִלּוּ כְּנַף יַתּוּשׁ אֶחָד[47], וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁמַּעֲשֵׂה צַדִּיקִים יִהְיֶה גָּדוֹל יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. וְאֵין לוֹמַר שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ הוּא עִנְיָן נִפְלָא בְּיוֹתֵר שֶׁיֶּשְׁנוֹ רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ מַעֲלָה גַּם בְּמַעֲשֵׂה צַדִּיקִים בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁהֲרֵי מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל גְּדוֹלִים כּוּ' יוֹתֵר כּוּ', מַשְׁמַע שֶׁבְּעִנְיָן מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (שֶׁיֶּשְׁנוֹ רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא) גּוּפָא עצמו, היינו לגבי עצם בריאת השמים והארץ גְּדוֹלִים יוֹתֵר מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים. וְכֵן מוּכָח גַּם מֵהָרְאָיָה מֵהַפְּסוּקִים, שֶׁבְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּתִיב יָד אַחַת, וּבְמַעֲשֵׂה צַדִּיקִים ב' יָדַיִם, שֶׁמִּזֶּה מוּכָח שֶׁהַמַּעֲלָה הִיא בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן עַצְמוֹ.

ביאור בדרך אפשר

וָאָרֶץ כְּתִיב[45] אַף יָדִי (חָדָא יָד יד אחת) יָסְדָה אָרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמַיִם, וְאִלּוּ בְּמַעֲשֵׂה צַדִּיקִים כְּתִיב[46] מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה' מִקְדָּשׁ אדנ־י כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ (ב' ידיים). וְצָרִיךְ לְהָבִין איך יתכן שמעשי הצדיקים הם גדולים מבריאת שמים וארץ על ידי הקדוש־ברוך־הוא, הֲרֵי בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ הִיא רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא, וְאִם יִתְכַּנְּסוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם אֵין יְכוֹלִים לְהַוּוֹת אֲפִלּוּ כְּנַף יַתּוּשׁ אֶחָד[47], וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁמַּעֲשֵׂה צַדִּיקִים יִהְיֶה גָּדוֹל יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ שהנבראים כלל לא מסוגלים לעשותו? וְאֵין לוֹמַר שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ הוּא עִנְיָן נִפְלָא בְּיוֹתֵר שֶׁיֶּשְׁנוֹ רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ מַעֲלָה גַּם בְּמַעֲשֵׂה צַדִּיקִים בְּעִנְיָן אַחֵר, שֶׁהֲרֵי מִלְּשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל גְּדוֹלִים כּוּ' יוֹתֵר כּוּ', מַשְׁמַע שֶׁבְּעִנְיָן מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ (שֶׁיֶּשְׁנוֹ רַק בְּחֵיק הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא) גּוּפָא עצמו, היינו לגבי עצם בריאת השמים והארץ גְּדוֹלִים יוֹתֵר מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים. וְכֵן מוּכָח גַּם מֵהָרְאָיָה מֵהַפְּסוּקִים, שֶׁבְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּתִיב יָד אַחַת, וּבְמַעֲשֵׂה צַדִּיקִים ב' יָדַיִם, שֶׁמִּזֶּה מוּכָח שֶׁהַמַּעֲלָה הִיא בְּאוֹתוֹ הָעִנְיָן עַצְמוֹ שאם לא כן הרי העובדה שבמעשה צדיקים נאמרו שתי ידיים אינה מוכיחה על מעלתם כי יתכן שהדבר נאמר בגלל מעלה אחרת ואם כן, חוזרת השאלה: איך יתכן ש"מעשה צדיקים" יהיה גדול יותר וחשוב יותר מ"מעשה שמים וארץ" על־ידי הקדוש־ברוך־הוא?

44) כתובות ה, א. 45) ישעי' מח, יג. 46) בשלח טו, יז. 47) ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ג. פסיקתא רבתי פמ"ג, ה.

ביאור בדרך אפשר

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת לְמַעְלָה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת סוֹד שֹׁרֶשׁ וּבְחִינַת סוֹד תּוֹסֶפֶת, כָּךְ גַּם בַּבְּרִיאָה יֵשׁ עִנְיָן בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ וּבְחִינַת תּוֹסֶפֶת. בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הֵם דְּבָרִים הַמַּכְרָחִים, וּבְחִינַת תּוֹסֶפֶת הֵם עִנְיָנִים שֶׁבְּדֶרֶךְ הוֹסָפָה. מבואר בחסידות כי קיימים שני סוגי שפע שניתן מלמעלה לקיום העולם. האחד אינו תלוי במעשי האדם, והוא ניתן על־פי מה שנקצב מעת הבריאה. שפע זה מכונה ׳סוד שורש׳. כלומר, שורש החיים של העולם, שאינו משתנה לעולם. הסוג השני של השפע האלוקי נקרא ׳סוד תוספת׳. כלומר, תוספת על מה שנקבע מראש לקיום העולם וסוג זה של שפע תלוי במעשי האדם, ותוספת במעשי האדם בלימוד התורה ובקיום המצוות מביאה תוספת של שפע מ׳סוד תוספת׳, כפי שיבואר להלן.

וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים הַמַּכְרָחִים, שֶׁבִּלְעָדָם חֲרֵי זֶה מַצָּב שֶׁל חִסָּרוֹן, וְיֶשְׁנָם עִנְיָנִים שֶׁל עֲשִׁירוּת, וְהַיְנוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּל דְּבָרִים הַמַּכְרָחִים, דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ[48], וְאֵין לוֹ שׁוּם חִסָּרוֹן כְּלָל, נִתְוַסֵּף עוֹד יוֹתֵר בְּאֹפֶן שֶׁל עֲשִׁירוּת, אַתָּה מְחֻיָּב לְעַשְׁרוֹ[49], (במקור, דרשת חכמינו ז"ל היא שחובה לתת לעני ׳די מחסורו׳ הנחוץ לו אך אין חובה להפכו לעשיר, וכאן מצוטטות המילים "אתה מחוייב לעשרו" כדי להמחיש את ההבדל בין דברים הכרחיים שהם בבחינת "שורש" לדברים נוספים על העיקר כמו עונג שהם בבחינת "תוספת") **שֶׁעִנְיַן הָעֲשִׁירוּת אֵינוֹ לְמַלְּאוֹת אֶת הַחִסָּרוֹן** שאינו הכרחי לקיום. **וְזֶהוּ עִנְיַן** הפירוש והמשמעות של ברכת **בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ[50]**, **בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן** במובן של מילוי החיסרון כמו "די מחסורו" **הוּא עִנְיַן קִיּוּם הַכְּרָחִי,** סוד שורש **וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ** היינו דברים שנבראו לתענוג **הוּא סוֹד תּוֹסֶפֶת. וּבְכִלְלוּת הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל לְשַׁבָּת, דִּבְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַנְהָגָה בְּדַרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה,** כדברי המשנה בפרקי אבות: "כך היא דרכה של תורה..." **פַּת בְּמֶלַח תֹּאכֵל וּמַיִם בְּמִשּׁוּרָה תִּשְׁתֶּה וְכוּ׳[51]**, והנהגה זו מומלצת בימות החול **אֲבָל בְּשַׁבָּת מִצְוָה לְעַנְּגוֹ[52]** את יום השבת **בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּבָשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן מְבֻשָּׂם** שהם כמובן לעונג ולא דברים הכרחיים לקיום האדם. **וּכְמוֹ כֵן יוּבָן גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם עִנְיָנִים** השפעות אלוקיות רוחניות **בַּבְּרִיאָה שֶׁהֵם מֻכְרָחִים לַבְּרִיאָה** לצורך עצם קיומה, **וּכְמוֹ דְּבַר הָוָיָ׳ שֶׁמְּהַוֶּה וּמְחַיֶּה וּמְקַיֵּם אֶת הַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע[53]**, **שֶׁמֻּכְרָח לִהְיוֹת בַּנִּבְרָאִים** וללא דבר ה׳ המחיה ומהווה אותם אין להם קיום, ובלשון אדמו"ר הזקן בתניא (שער היחוד והאמונה פרק א): "אילו היו האותיות (של "יהי רקיע" שהוא דבר ה׳ המהווה את השמים) מסתלקות כרגע חס ושלום וחוזרות למקורן היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל וכמו קודם מאמר יהי רקיע כו׳ ממש וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים", **אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר** יתכן **שֶׁדְּבַר הָוָיָ׳ יִהְיֶה בְּהֶעְלֵם בַּנִּבְרָאִים** ולא יהיה ניכר ונרגש בהם, **וְעַל־זֶה הִיא הָעֲבוֹדָה** של האדם **לִפְעֹל שֶׁהַדִּבֻּר הָוָיָ׳ יִהְיֶה בְּגִלּוּי בַּנִּבְרָאִים, וְהַיְנוּ שֶׁיֵּרָגֵשׁ בַּנִּבְרָא שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ הִיא אַךְ וְרַק הַדִּבֻּר הָוָיָ׳ שֶׁמְּהַוֶּה וּמְקַיֵּם אוֹתוֹ בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע** ואין לו שום קיום עצמאי משלו (וזאת בניגוד לתחושה הטבעית שלו כאילו יש לו מציאות עצמאית משלו). **וְעִנְיַן זֶה** של הכרה והרגשה בכך שכל הקיום הוא אך ורק מכוחו של דבר הוי׳ **שֶׁהוּא בְּהֶכְרֵחַ לַבְּרִיאָה, הוּא בְּחִינַת סוֹד שֹׁרֶשׁ. אָמְנָם יֵשׁ עֲבוֹדָה**

ביאור בדרך אפשר

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֵׁם שֶׁבְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת לְמַעְלָה יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת סוֹד שֹׁרֶשׁ וּבְחִינַת סוֹד תּוֹסֶפֶת, כָּךְ גַּם בַּבְּרִיאָה יֵשׁ עִנְיָן בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ וּבְחִינַת תּוֹסֶפֶת. בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הֵם דְּבָרִים הַמַּכְרָחִים, וּבְחִינַת תּוֹסֶפֶת הֵם עִנְיָנִים שֶׁבְּדֶרֶךְ הוֹסָפָה. וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת, שֶׁיֵּשׁ עִנְיָנִים הַמַּכְרָחִים, שֶׁבִּלְעָדָם חֲרֵי זֶה מַצָּב שֶׁל חִסָּרוֹן, וְיֶשְׁנָם עִנְיָנִים שֶׁל עֲשִׁירוּת, וְהַיְנוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ כָּל דְּבָרִים הַמַּכְרָחִים, דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ[48], וְאֵין לוֹ שׁוּם חִסָּרוֹן כְּלָל, נִתְוַסֵּף עוֹד יוֹתֵר בְּאֹפֶן שֶׁל עֲשִׁירוּת, אַתָּה מְחֻיָּב לְעַשְׁרוֹ[49], שֶׁעִנְיַן הָעֲשִׁירוּת אֵינוֹ לְמַלְּאוֹת אֶת הַחִסָּרוֹן, כִּי אִם הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג. וְזֶהוּ עִנְיַן בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ[50], בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן הוּא עִנְיַן קִיּוּם הֶכְרֵחִי, וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתָ הוּא סוֹד תּוֹסֶפֶת. וּבְכִלְלוּת הוּא הַהֶפְרֵשׁ בֵּין שֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל לְשַׁבָּת, דִּבְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחֹל צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַנְהָגָה בְּדַרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה, פַּת בְּמֶלַח תֹּאכֵל וּמַיִם בְּמִשּׁוּרָה תִּשְׁתֶּה וְכוּ׳[51], אֲבָל בְּשַׁבָּת מִצְוָה לְעַנְּגוֹ[52] בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּבָשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן מְבֻשָּׂם. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם עִנְיָנִים בַּבְּרִיאָה שֶׁהֵם מֻכְרָחִים לַבְּרִיאָה, וּכְמוֹ דְּבַר הָוָיָ׳ שֶׁמְּהַוֶּה וּמְקַיֵּם אֶת הַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע[53], שֶׁמֻּכְרָח לִהְיוֹת בַּנִּבְרָאִים, אֶלָּא שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁדְּבַר הָוָיָ׳ יִהְיֶה בְּהֶעְלֵם בַּנִּבְרָאִים, וְעַל־זֶה הִיא הָעֲבוֹדָה לִפְעֹל שֶׁהַדִּבֻּר הָוָיָ׳ יִהְיֶה בְּגִלּוּי בַּנִּבְרָאִים, וְהַיְנוּ שֶׁיֵּרָגֵשׁ בַּנִּבְרָא שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ הִיא אַךְ וְרַק הַדִּבֻּר הָוָיָ׳ שֶׁמְּהַוֶּה וּמְקַיֵּם אוֹתוֹ בְּכָל רֶגַע וָרֶגַע. וְעִנְיַן זֶה שֶׁהוּא בְּהֶכְרֵחַ לַבְּרִיאָה, הוּא בְּחִינַת סוֹד

---

48) פ׳ ראה טו, ח. 49) ע"פ כתובות סז, ב. 50) ראה בית יוסף לטור או"ח סי׳ רז. וראה לקו"ת בשלח א, ג. ועוד. 51) אבות פ"ו, ד. 52) רמב"ם הל׳ שבת פ"ל ה"ז. שו"ע אדה"ז ריש הל׳ שבת. 53) שעהיוה"א שבהערה 36.

שׁרֹשׁ. אָמְנָם יֵשׁ עֲבוֹדָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבָּא לִידִיעָה וְהַכָּרָה שֶׁעִקַּר מְצִיאוּת הַיֵּשׁ הוּא הָ׳אַיִן׳ הַמְּהַוֶּה אוֹתוֹ, אַזַי בָּא לִידֵי הַכָּרָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁגַּם הָ׳אַיִן׳ הוּא הֶאָרָה בִּלְבַד וּכְלֹא חָשִׁיב לְגַבֵּי הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי. וְעִנְיָן זֶה אֵינוֹ בְּהֶכְרֵחַ לַבְּרִיאָה, אֶלָּא הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַבְּרִיאָה, וְנִקְרָא בְּשֵׁם עֲשִׂירוּת וְהוֹסָפָה, וְהוּא בְּחִינַת סוֹד תּוֹסֶפֶת.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת שֶׁבִּבְחִינַת סוֹד תּוֹסֶפֶת הוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת סוֹבֵב. דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מְמַלֵּא לְסוֹבֵב, שֶׁבְּחִינַת מְמַלֵּא הוּא בִּפְנִימִיּוּת בַּנִּבְרָאִים, וּבְחִינַת סוֹבֵב שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַמְּמַלֵּא הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף. אָמְנָם גַּם אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא לְצֹרֶךְ הַבְּרִיאָה, וְכַנַּ״ל בְּעִנְיָן מָה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר מְנוּחָה, בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה, וְהַיְנוּ שֶׁגַּם עִנְיָן הַמְּנוּחָה וְהַשְׁבִּיתָה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בְּחִינַת אוֹר הַסּוֹבֵב, הוּא גַּם כֵּן בִּכְלָל הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת, אֶלָּא אֲמִתִּית עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת הוּא הַיְדִיעָה וְהַהַכָּרָה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה גַּם מֵאוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁהוּא סוֹבֵב לְעָלְמִין. (וְעַל־פִּי־זֶה הִנֵּה מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁשַּׁבָּת שֶׁמִּצְוָה לְעַנְּגוֹ כו׳ הוּא עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת, הֲרֵי זֶה רַק בִּבְחִינַת הַסּוֹבֵב, וְנִקְרָא עֲשִׂירוּת בִּכְלָלוּת, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנִימִיּוּת וּבְהִתְלַבְּשׁוּת בָּעוֹלָמוֹת, וַעֲדַיִן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת וְהַהוֹסָפָה. וְאִלּוּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַהוֹסָפָה הוּא בִּבְחִינַת יוֹסֵף, בְּחִינַת שְׁמִינִי שֶׁלְּמַעְלָה מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהֶקֵּף).

וְזֶהוּ גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, דְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ הוּא יֵשׁ מֵאַיִן, וְהוּא מִבְּחִינַת הָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת, וְעַל־זֶה אָמְרוּ גְּדוֹלִים

ביאור בדרך אפשר

נַעֲלִית יוֹתֵר מאשר העבודה ההכרחית, **שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁבָּא לִידִיעָה וְהַכָּרָה שֶׁעִקַּר מְצִיאוּת הַיֵּשׁ הוּא הָ׳אַיִן׳** הנברא **הַמְּהַוֶּה אוֹתוֹ** שהוא עניין יסודי ובסיסי, **אַזַי בָּא לִידֵי הַכָּרָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שֶׁגַּם הָ׳אַיִן׳** האלקי המהווה את הנבראים **הוּא הֶאָרָה בִּלְבַד וּכְלֹא חָשִׁיב** ונחשב כאילו אינו **לְגַבֵּי הַיֵּשׁ הָאֲמִתִּי** הוא הקדוש־ברוך־הוא בעצמו. **וְעִנְיָן זֶה** ההבנה שה׳אין׳, היינו הדבר ה׳ המהווה את כל הנבראים הוא רק הארה מהקדוש־ברוך־הוא בעצמו **אֵינוֹ בְּהֶכְרֵחַ לַבְּרִיאָה** וקיום הנבראים יכול להיות גם ללא הכרה זו, **אֶלָּא הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַבְּרִיאָה, וְנִקְרָא בְּשֵׁם עֲשִׂירוּת וְהוֹסָפָה** בדומה לענייני עשירות ועונג לעומת דברים המוכרחים לקיום, **וְהוּא בְּחִינַת סוֹד תּוֹסֶפֶת** כמבואר לעיל.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת שֶׁבִּבְחִינַת סוֹד תּוֹסֶפֶת הוּא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת סוֹבֵב השפעת הקדוש־ברוך־הוא בעולמות היא בשני אופנים: ׳אור הממלא כל עלמין׳ ו׳אור הסובב כל עלמין׳. אור הממלא נמשך לכל דרגא ולכל עולם ולכל נברא לפי עניינו המיוחד ולכן ההארה שלו היא בדרך ׳התלבשות׳ ואופן זה נקרא ״ממלא כל עלמין״ על שם שהאור מתלבש בעולמות ובנבראים בצורה פנימית ו׳ממלא׳ אותם. ובצורה נוספת - בה האור מאיר על כל העולמות ועל כל הברואים במידה שווה כי אינו יורד ומתלבש בכל אחד לפי עניינו אלא מאיר בהם מלמעלה בדרך ׳מקיף׳ ואופן זה נקרא ״סובב כל עלמין״ ובעוד שאור ה״ממלא״ בא ויורד מדרגה לדרגה בסדר השתלשלות העולמות והדרגות זו מזו כשלשלת (שרשרת) המורכבת מחוליות רבות שכל אחת קשורה בראשה בקצה החוליה שמעל׳, אור ה״סובב״ הוא אור שלמעלה מסדר השתלשלות. **דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מְמַלֵּא לְסוֹבֵב, שֶׁבְּחִינַת מְמַלֵּא הוּא בִּפְנִימִיּוּת בַּנִּבְרָאִים** כנ״ל, **וּבְחִינַת סוֹבֵב** שהוא אור נעלה מאד, **שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַמְּמַלֵּא הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף. אָמְנָם גַּם אוֹר הַסּוֹבֵב הוּא לְצֹרֶךְ הַבְּרִיאָה** גם הוא נקרא ״סובב כל עלמין״, **וְכַנַּ״ל בְּעִנְיָן מָה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר** לאחר שנברא בששת ימי בראשית **מְנוּחָה, בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה, וְהַיְנוּ שֶׁגַּם עִנְיַן הַמְּנוּחָה וְהַשְׁבִּיתָה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת** ולכן בא לעולם ביום השבת ולא בששת ימי החול, **וְהוּא בְּחִינַת אוֹר הַסּוֹבֵב, הוּא גַּם כֵּן בִּכְלָל הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת** עדיין, **אֶלָּא אֲמִתִּית עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת הוּא הַיְדִיעָה וְהַהַכָּרָה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב, שֶׁזֶּהוּ לְמַעְלָה גַּם מֵאוֹר הַסּוֹבֵב,** אמנם למעלה מסדר השתלשלות (כשם ששבת היא למעלה מימי החול) אבל הוא **סוֹבֵב לְעָלְמִין** ויש לו יחס ושייכות לעולמות. **(וְעַל־פִּי־זֶה הִנֵּה מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁשַּׁבָּת שֶׁמִּצְוָה לְעַנְּגוֹ כו׳ הוּא עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת** כי עונג איננו דבר הכרחי לקיום, **הֲרֵי זֶה רַק בִּבְחִינַת הַסּוֹבֵב, וְנִקְרָא עֲשִׂירוּת בִּכְלָלוּת** אבל אם נדייק ונתעמק בעניין העשירות יותר אכן העונג לא ראוי להיקרא עשירות באמת כי המרחק שלו מהעניינים הקיומיים וההכרחיים איננו מוחלט ואבסולוטי, וברוחניות, בנמשל, הרי זו עשירות רק מבחינת אור הסובב שנחשבת עשירות **לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנִימִיּוּת וּבְהִתְלַבְּשׁוּת בָּעוֹלָמוֹת** כי אור הסובב לא בא לעולמות בהתלבשות פנימית, **וַעֲדַיִן אֵין זֶה אֲמִתִּית עִנְיַן הָעֲשִׂירוּת וְהַהוֹסָפָה** שנעלית באין ערוך מההשפעה ההכרחית לקיום העולם (״סוד שורש״). **וְאִלּוּ אֲמִתִּית עִנְיַן הַהוֹסָפָה הוּא בִּבְחִינַת יוֹסֵף, בְּחִינַת שְׁמִינִי שֶׁלְּמַעְלָה מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהֶקֵּף** שזו דרגה נעלית באין ערוך). **וְזֶהוּ גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים יוֹתֵר מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ** ומיושבת השאלה איך ייתכן שמעשה צדיקים יהיה נחשב יותר ממעשה שמים וארץ, **דְּמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ** על ידי הקדוש־ברוך־הוא **הוּא** בריאה **יֵשׁ מֵאַיִן, וְהוּא מִבְּחִינַת הָאוֹר הַשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת** אור ה׳סובב׳ שהוא אמנם למעלה מסדר השתלשלות אך בכל זאת יש לו שייכות לעולמות,

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־זֶה אָמְרוּ גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כִּי הַצַּדִּיקִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת הָאוֹר דְּכוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חֲשִׁיב שלפניו הכול נחשב לא־כלום ואור זה נעלה מאור ה'סובב' (בדומה למעלה של עשירות באמת לעומת עשירות באופן כללי). **וְגִלּוּי זֶה** של האור "דכולא קמיה כלא חשיב" **הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבּוֹ הָיָה הָעִנְיָן דִּמְקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה**[54], אמרו חכמינו ז"ל: "דבר זה מסורת בידינו מאבותינו: מקום ארון אינו מן המידה". ופירש רש"י: "אינו תופס למעט ממידת החלל של בית כלום, דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת והרי כל החלל לא היה אלא עשרים על עשרים... נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום". כלומר, כל החלל של 'בית הכפורת' (קודש הקדשים) היה באורך ורוחב של עשרים אמה על עשרים אמה, ולאחר שהכניסו לתוכו את הארון שעשה משה (שמידותיו מפורשות בתורה "אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו") עדיין היו עשר אמות לפני הארון ועשר אמות מאחורי הארון כך שמקום הארון אינו נכלל במידות בית המקדש, ודבר זה הוא ביטוי ניסי ומופלא למצב **שֶׁהַמָّקוֹם וְהַזְّמַן עַצְמָם אֵינָם תּוֹפְסִים מָקוֹם** וכאילו אינם קיימים, **וְהַיְנוּ שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה בגלוי לעין כל הַיְדִיעָה וְהַהַכָּרָה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב.** שהיא כאמור ידיעה והכרה הרבה יותר נעלית ("סוד תוספת") מאשר הידיעה וההכרה הכללית שהעולם נברא יש מאין וקיים רק בזכות דבר הוי' המחיה אותו.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[55] **גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה** שמוזכרת בפסוק **בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת** שתי אַזְכָּרוֹת של שם ה', **שֶׁנֶּאֱמַר**[56] **כִּי אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָ'** והדעה (המילה "דעות") מופיעה בין שני השמות 'א־ל' ו'הוי', וכן **גָּדוֹל מִקְדָּשׁ שֶׁנִּתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת** שתי אזכרות של שם הוי', **שֶׁנֶּאֱמַר**[44] **מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ הֲוָיָ' מִקְדָּשׁ אד' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ.** והמקדש נזכר בין שני השמות 'הוי' ו'אדנ־י'.

ביאור בדרך אפשר

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָ' הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ ב' דֵּעוֹת שתי צורות הסתכלות על האלוקות ויחסה לעולם ולבריאה, **דֵּעָה אַחַת** הנקראת בחסידות 'דעת תחתון' **הִיא** הדעה האומרת **שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ** היינו שהעולם הוא מציאות קיימת **וּלְמַעְלָה אַיִן** האלוקות שהיא המקור לבריאה ולעולמות היא מציאות מופשטת ולא מושגת, **וְהַיֵּשׁ בָּטֵל לָאַיִן** וגם לפי 'דעת תחתון' הנבראים בטלים לאלוקות, **אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם** למרות שה'יש' (הנבראים) בטל ל'אין' (האלוקות) **הֲרֵי** סוף סוף קיים יחס וקשר כלשהו בין האין והיש ולכן **הָאַיִן הוּא מָקוֹר לַיֵּשׁ, וְנִקְרָא אַיִן לְפִי שֶׁאֵין מַכִּירִים אֶת מַהוּתוֹ. וְדֵעָה הַב'** הנקראת 'דעת עליון', כלומר כפי שהדברים הם מצד האלוקות **הִיא שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ** הקדוש־ברוך־הוא, הוא מציאות אמיתית **וּלְמַטָּה אַיִן** הנבראים והעולמות הם מציאות חסרת ערך, **וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ הַנִּבְרָא וְהָאַיִן הַמְּהַוֶּה אוֹתוֹ** היינו בחינת האלוקות שלפי ערך הנבראים, שניהם **הֵם כְּלֹא חָשִׁיב לְגַבֵּי הֲיֵשׁ הָאֲמִתִּי** הקדוש־ברוך־הוא בעצמו. **וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ** כשם שעניין הדעת שניתנה בין שמות קדושים נועדה לחבר את האור האלוקי שלמעלה מהעולם עם העולם כך גם המקדש **(גָּדוֹל מִקְדָּשׁ שֶׁנִּתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת)** עניינו, **לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן** שמצידה 'למטה אין ולמעלה יש' **בְּדַעַת תַּחְתּוֹן** שמצידה 'למטה יש ולמעלה אין', **הַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** באלוקות שמותאמת לפי ערך הנבראים ולאחר מכן גם בנבראים עצמם **יַמְשִׁךְ הַגִּלּוּי דְּדַעַת עֶלְיוֹן שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב** ולגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כל מציאות היא חסרת ערך, **וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ** בצורה גלוייה וניכרת לעין, **שֶׁבִּמְקוֹם הָאָרוֹן גּוּפָא** למרות שהיה זה מקום גשמי מדוד ומוגבל **הָיָה נָכָר שֶׁאֵינוֹ מִן הַמִּדָּה** ואינו תופס מקום, היינו המשכת הבלי גבול וה'אין' האמיתי בתוך הגבול עצמו. **וְזֶהוּ גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים** יותר ממעשה שמים וארץ, **שֶׁהַצַּדִּיקִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

1 מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים מִמַּעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כִּי הַצַּדִּיקִים
2 עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת הָאוֹר דְּכוּלָּא קַמֵּיהּ
3 כְּלֹא חָשִׁיב. וְגִלּוּי זֶה הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבּוֹ הָיָה הָעִנְיָן
4 דִּמְקוֹם הָאָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה[54], שֶׁהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן עַצְמָם
5 אֵינָם תּוֹפְסִים מָקוֹם, וְהַיְנוּ שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה
6 הַיְדִיעָה וְהַהַכָּרָה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב. וְזֶהוּ גַּם מַה
7 שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[55] גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי
8 אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר[56] כִּי אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָ', גָּדוֹל מִקְדָּשׁ שֶׁנִּתָּן
9 בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר[44] מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ הֲוָיָ'
10 מִקְדָּשׁ אד' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב אֵל
11 דֵּעוֹת הֲוָיָ' הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ ב' דֵּעוֹת, דֵּעָה אַחַת הִיא שֶׁלְּמַטָּה
12 יֵשׁ וּלְמַעְלָה אַיִן, וְהַיֵּשׁ בָּטֵל לָאַיִן, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי
13 הָאַיִן הוּא מָקוֹר לַיֵּשׁ, וְנִקְרָא אַיִן לְפִי שֶׁאֵין מַכִּירִים אֶת
14 מַהוּתוֹ. וְדֵעָה הַב' הִיא שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ וּלְמַטָּה אַיִן, וְהַיְנוּ,
15 שֶׁיֵּשׁ הַנִּבְרָא וְהָאַיִן הַמְּהַוֶּה אוֹתוֹ הֵם כְּלֹא חָשִׁיב לְגַבֵּי
16 הֲיֵשׁ הָאֲמִתִּי. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ (גָּדוֹל מִקְדָּשׁ
17 שֶׁנִּתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי
18 אוֹתִיּוֹת), לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן בְּדַעַת תַּחְתּוֹן,
19 הַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת יַמְשִׁךְ הַגִּלּוּי דְּדַעַת
20 עֶלְיוֹן שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב, וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵית
21 הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁבִּמְקוֹם הָאָרוֹן גּוּפָא הָיָה נָכָר שֶׁאֵינוֹ מִן
22 הַמִּדָּה. וְזֶהוּ גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים, שֶׁהַצַּדִּיקִים עַל־יְדֵי

23 עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בְּחִינַת הָאוֹר דְּכוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב.
24 וְגִלּוּי זֶה הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבּוֹ הָיָה הָעִנְיָן דִּמְקוֹם הָאָרוֹן
25 אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה[54], אמרו חכמינו ז"ל: "דבר זה מסורת בידינו
26 מאבותינו: מקום ארון אינו מן המידה". ופירש רש"י: "אינו
27 תופס למעט ממידת החלל של בית כלום, דתניא ארון שעשה
28 משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת
29 והרי כל החלל לא היה אלא עשרים על עשרים... נמצא שאין
30 מקום הארון ממעט כלום". כלומר, כל החלל של 'בית
31 הכפורת' (קודש הקדשים) היה באורך ורוחב של עשרים אמה
32 על עשרים אמה, ולאחר שהכניסו לתוכו את הארון
33 שעשה משה (שמידותיו מפורשות בתורה "אמתיים וחצי
34 ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו") עדיין היו עשר
35 אמות לפני הארון ועשר אמות מאחורי הארון כך שמקום הארון
36 אינו נכלל במידות בית המקדש, ודבר זה הוא ביטוי ניסי ומופלא למצב
37 שֶׁהַמָّקוֹם וְהַזְّמַן עַצְמָם אֵינָם תּוֹפְסִים מָקוֹם, וְהַיְנוּ שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיְתָה
38 הַיְדִיעָה וְהַהַכָּרָה שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא חָשִׁיב.
39 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[55] גְּדוֹלָה דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה
40 בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שתי אַזְכָּרוֹת של שם ה', שֶׁנֶּאֱמַר[56]
41 כִּי אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָ' והדעה (המילה "דעות") מופיעה בין שני השמות 'א־ל'
42 ו'הוי', וכן גָּדוֹל מִקְדָּשׁ שֶׁנִּתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת שתי אזכרות של
43 שם הוי', שֶׁנֶּאֱמַר[44] מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ הֲוָיָ' מִקְדָּשׁ אד' כּוֹנְנוּ
44 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָ' הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ ב' דֵּעוֹת
45 שתי צורות הסתכלות על האלוקות ויחסה לעולם ולבריאה, דֵּעָה אַחַת
46 הנקראת בחסידות 'דעת תחתון' הִיא הדעה האומרת שֶׁלְּמַטָּה יֵשׁ היינו
47 שהעולם הוא מציאות קיימת וּלְמַעְלָה אַיִן האלוקות שהיא המקור לבריאה
48 ולעולמות היא מציאות מופשטת
49 ולא מושגת, וְהַיֵּשׁ בָּטֵל
50 לָאַיִן וגם לפי 'דעת תחתון'
51 הנבראים בטלים לאלוקות, אֲבָל
52 מִכָּל־מָקוֹם למרות שה'יש'
53 (הנבראים) בטל ל'אין'
54 (האלוקות) הֲרֵי סוף סוף קיים
55 יחס וקשר כלשהו בין האין והיש
56 ולכן הָאַיִן הוּא מָקוֹר
57 לַיֵּשׁ, וְנִקְרָא אַיִן לְפִי
58 שֶׁאֵין מַכִּירִים אֶת מַהוּתוֹ.
59 וְדֵעָה הַב' הנקראת 'דעת
60 עליון', כלומר כפי שהדברים הם
61 מצד האלוקות הִיא
62 שֶׁלְּמַעְלָה יֵשׁ הקדוש־ברוך־
63 הוא, הוא מציאות אמיתית
64 וּלְמַטָּה אַיִן הנבראים
65 והעולמות הם מציאות חסרת
66 ערך, וְהַיְנוּ, שֶׁיֵּשׁ הַנִּבְרָא
67 וְהָאַיִן הַמְּהַוֶּה אוֹתוֹ היינו
68 בחינת האלוקות שלפי ערך
69 הנבראים, שניהם הֵם כְּלֹא
70 חָשִׁיב לְגַבֵּי הֲיֵשׁ הָאֲמִתִּי
71 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו. וְזֶהוּ
72 גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ
73 כשם שעניין הדעת שניתנה בין
74 שמות קדושים נועדה לחבר את
75 האור האלוקי שלמעלה מהעולם עם העולם כך גם המקדש (גָּדוֹל מִקְדָּשׁ
76 שֶׁנִּתָּן בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, כְּמוֹ דֵּעָה שֶׁנִּתְּנָה בֵּין שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת)
77 עניינו, לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת דַּעַת עֶלְיוֹן שמצידה 'למטה אין ולמעלה יש'
78 בְּדַעַת תַּחְתּוֹן שמצידה 'למטה יש ולמעלה אין', הַיְנוּ, שֶׁגַּם בְּסֵדֶר
79 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת באלוקות שמותאמת לפי ערך הנבראים ולאחר מכן גם
80 בנבראים עצמם יַמְשִׁךְ הַגִּלּוּי דְּדַעַת עֶלְיוֹן שֶׁכּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלֹא
81 חָשִׁיב ולגבי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו כל מציאות היא חסרת ערך, וּכְמוֹ
82 שֶׁהָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בצורה גלוייה וניכרת לעין, שֶׁבִּמְקוֹם הָאָרוֹן
83 גּוּפָא למרות שהיה זה מקום גשמי מדוד ומוגבל הָיָה נָכָר שֶׁאֵינוֹ מִן
84 הַמִּדָּה ואינו תופס מקום, היינו המשכת הבלי גבול וה'אין' האמיתי בתוך
85 הגבול עצמו. וְזֶהוּ גְּדוֹלִים מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים יותר ממעשה שמים וארץ,
86 שֶׁהַצַּדִּיקִים עַל־יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת

54) יומא כא, א. וש"נ. 55) ברכות לג, א. סנהדרין צב, א. וראה בכ"ז לקו"ת נשא כא, ג. 56) שמואל־א ב, ג.

עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֶת הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

ו) **וְהִנֵּה** הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם (וּבַעֲבוֹדָה הוּא עִנְיַן נְטִירַת הַבְּרִית), כִּי הַיְסוֹד[57], עַל־יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁבּוֹ, הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ גַּם בָּאוֹר הַסּוֹבֵב. וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה, דְּיוֹסֵף הוּא בְּחִינַת יְסוֹד, וּסְפִירַת הַיְסוֹד שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא שֶׁמְּקַבֶּלֶת מֵהַסְּפִירוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּהּ וּמַמְשִׁיכָה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, הֲרֵי הִיא מְקַבֶּלֶת לֹא רַק בְּחִינַת הַמִּדּוֹת וְהַמּוֹחִין, אֶלָּא גַּם בְּחִינַת הַסּוֹבֵב וּלְמַעְלָה יוֹתֵר, וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְכֵיוָן שֶׁסְּפִירַת הַיְסוֹד מַמְשִׁיכָה גַּם אֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת, לָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינַת הַיְסוֹד בְּשֵׁם יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה.

אָמְנָם עִנְיַן בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף, בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, הוּא עִנְיַן הוֹסָפָה לְהוֹסָפָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אַף שֶׁהַכֶּתֶר הוּא לְמַעְלָה מֵהַסְּפִירוֹת, וְהַיְנוּ דְּעִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם שַׁיָּךְ הוּא לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְנוּ שֶׁהוּא הַמָּקוֹר הַכּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ בְּהֶעְלֵם אֶת כָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת עַתִּיק הוּא מִלְּשׁוֹן נֶעְתַּק, שֶׁנֶּעֱתַּק וְנִבְדָּל מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְזֶהוּ בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף, בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמַּגִּיעַ בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר בִּכְלָל, אֶלָּא עוֹד זֹאת, אָמְנָם עִנְיַן בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף, בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, הוּא עִנְיַן הוֹסָפָה לְהוֹסָפָה הוֹספה על ההוספה עצמה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אַף שֶׁהַכֶּתֶר בחינת כתר עליון שלמעלה מעולם האצילות שהוא אור הסובב, ה׳אין׳, הוּא לְמַעְלָה מֵהַסְּפִירוֹת, וְהַיְנוּ לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הֲרֵי בַּכֶּתֶר גּוּפָא יֵשׁ ב׳ בְּחִינוֹת, חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר וּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, כשם שבכל בחינה, הפנימיות היא הדרגה העליונה, הקשורה עם מקורה העליון, והחיצוניות היא המדרגה התחתונה המשפיעה לדרגות שלמטה ממנה, כך גם בכתר החיצוניות היא בְּחִינַת אָרִיךְ ״אריך אנפין״ (פנים ארוכות, היינו שמצד אחד הוא ׳ארוך׳ ובלתי מוגבל ומצד שני יש לו ׳פנים׳ ו׳ציור׳ מסויים כי השורש והמקור לספירות שבעולם האצילות, מקביל לעניין הרצון בנפש האדם בשונה מ״זעיר אנפין״, פנים זעירות, המקביל לעניין המידות בנפש האדם) וחיצוניות הכתר היא השורש והמקור לספירות בעולם האצילות שלמטה מהכתר וּבְחִינַת עַתִּיק, ״עתיק יומין״ שנעתק ונבדל מהספירות (המקביל לעניין התענוג בנפש האדם) היא פנימיות הכתר והיא הדרגה התחתונה במקור ושורש הכתר (המאציל). חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת אָרִיךְ, שַׁיָּךְ לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם שַׁיָּךְ הוּא לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְנוּ שֶׁהוּא הַמָּקוֹר הַכּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ בְּהֶעְלֵם אֶת כָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת והוא השורש של הנאצלים והספירות בעולם האצילות, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת עַתִּיק הוּא מִלְּשׁוֹן נֶעְתַּק, שֶׁנֶּעֱתַּק וְנִבְדָּל מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת ועד שאין לו שייכות לסדר השתלשלות. וְזֶהוּ בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף, בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמַּגִּיעַ בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר בִּכְלָל כמבואר לעיל שמידת היסוד מגעת עד הכתר, אֶלָּא עוֹד

ביאור בדרך אפשר

עצמו שבו האור מאיר בסדר והדרגה על מנת לברוא עולמות מוגבלים עד לעולם הזה הגשמי **אֶת הַגִּלּוּי** הבלתי מוגבל כלל **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.**

ו) וְהִנֵּה הַהַמְשָׁכָה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַצַּדִּיקִים הִיא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן צַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם (וּבַעֲבוֹדָה הוּא עִנְיַן נְטִירַת הַבְּרִית), כִּי הַיְסוֹד[57]**, עַל־יְדֵי הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁבּוֹ** כמבואר לעיל שההתקשרות וההתחברות בין המשפיע והמקבל היא בכוח מידת היסוד שעניינה רצון ועניין להשפיע, ותחושת עונג מההשפעה, **הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ גַּם בָּאוֹר הַסּוֹבֵב** שלמעלה מהאור שיורד ומתלבש בעולמות (כשם שבאדם הרצון והעונג הם במקור נעלה יותר בנפש מאשר השכל והמידות). **וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה, דְּיוֹסֵף הוּא בְּחִינַת יְסוֹד, וּסְפִירַת הַיְסוֹד שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא שֶׁמְּקַבֶּלֶת מֵהַסְּפִירוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּהּ וּמַמְשִׁיכָה בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת** כיון שמידת היסוד היא כוח ההתקשרות וההתחברות בין המשפיע והמקבל, היינו בין הספירות העליונות ובין העולמות, הרי ממנה באה ההשפעה מספירות למלכות המעבירה את ההשפעה לעולמות שלמטה ולכן **הֲרֵי הִיא מְקַבֶּלֶת לֹא רַק בְּחִינַת הַמִּדּוֹת וְהַמּוֹחִין** שהם מהות וענין הספירות והם ההשפעה ההכרחית לקיום העולמות, **אֶלָּא גַּם בְּחִינַת הַסּוֹבֵב וּלְמַעְלָה יוֹתֵר** כי על ידי עבודת האדם (מעשה צדיקים״) ממשיכים תוספת אור נעלה יותר, **וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי סְפִירַת הַיְסוֹד לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְכֵיוָן שֶׁסְּפִירַת הַיְסוֹד מַמְשִׁיכָה גַּם אֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת** ולא רק את האור שלפי ערך עולמות, היינו המשכה ב״סוד תוספת״ ולא רק ב״סוד שורש״, **לָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינַת הַיְסוֹד בְּשֵׁם יוֹסֵף, מִלְּשׁוֹן הוֹסָפָה.**

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם עִנְיַן בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף, בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, הוּא עִנְיַן הוֹסָפָה לְהוֹסָפָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה אַף שֶׁהַכֶּתֶר בן שיגדל **יוֹסֵף, הוּא לְמַעְלָה מֵהַסְּפִירוֹת, וְהַיְנוּ לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, הֲרֵי בַּכֶּתֶר גּוּפָא יֵשׁ ב׳ בְּחִינוֹת, חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר וּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר,** כשם שבכל בחינה, הפנימיות היא הדרגה העליונה, הקשורה עם מקורה העליון, והחיצוניות היא המדרגה התחתונה המשפיעה לדרגות שלמטה ממנה, כך גם בכתר החיצוניות היא **בְּחִינַת אָרִיךְ** ״אריך אנפין״ (פנים ארוכות, היינו שמצד אחד הוא ׳ארוך׳ ובלתי מוגבל ומצד שני יש לו ׳פנים׳ ו׳ציור׳ מסויים כי השורש והמקור לספירות שבעולם האצילות, מקביל לעניין הרצון בנפש האדם בשונה מ״זעיר אנפין״, פנים זעירות, המקביל לעניין המידות בנפש האדם) וחיצוניות הכתר היא השורש והמקור לספירות בעולם האצילות שלמטה מהכתר **וּבְחִינַת עַתִּיק,** ״עתיק יומין״ שנעתק ונבדל מהספירות (המקביל לעניין התענוג בנפש האדם) היא פנימיות הכתר והיא הדרגה התחתונה במקור ושורש הכתר (המאציל). **חִיצוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר, בְּחִינַת אָרִיךְ, שַׁיָּךְ לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְנוּ, דְּעִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם שַׁיָּךְ הוּא לְסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהַיְנוּ שֶׁהוּא הַמָּקוֹר הַכּוֹלֵל בְּתוֹכוֹ בְּהֶעְלֵם אֶת כָּל סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** והוא השורש של הנאצלים והספירות בעולם האצילות, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת עַתִּיק הוּא מִלְּשׁוֹן נֶעְתַּק, שֶׁנֶּעֱתַּק וְנִבְדָּל מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** ועד שאין לו שייכות לסדר השתלשלות. **וְזֶהוּ בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף, בְּרָא דְיִסְגֵּי יוֹסֵף, שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמַּגִּיעַ בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר בִּכְלָל** כמבואר לעיל שמידת היסוד מגעת עד הכתר, **אֶלָּא עוֹד**

---

57) ראה גם לקו״ת עקב טו, ג.

ביאור בדרך אפשר

זאת, שֶׁבַּכֶּתֶר גּוּפָא הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ בִּבְחִינַת עַתִּיק, וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן סְפִירַת הַיְסוֹד מַגִּיעַ בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת (פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר), וּמִשָּׁם מַמְשִׁיךְ בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת וזו הוספה על ההוספה, כי מבואר לעיל שיש המשכת אלוקות של אור השייך לעולמות וההוספה היא האור שלמעלה משייכות לעולמות („כולא קמיה כלא חשיב"), המגיעה עד אור הסובב ולמעלה הימנו, וה"הוספה להוספה" היא שמגיע עד בחינת פנימיות הכתר.

שֶׁבַּכֶּתֶר גּוּפָא הֲרֵי הוּא מַגִּיעַ בִּבְחִינַת עַתִּיק, וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן סְפִירַת הַיְסוֹד מַגִּיעַ בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת (פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר), וּמִשָּׁם מַמְשִׁיךְ בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת.

אָמְנָם גַּם הָעִנְיָן דְּבֵן פּוֹרֶת יוֹסֵף אֵינוֹ תַּכְלִית עִנְיַן הַהוֹסָפָה, וְעַל זֶה מוֹסִיף הַכָּתוּב בֵּן פּוֹרֶת עֲלֵי עָיִן, שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְהָעִנְיָן בְּזֶה[58], דְּהִנֵּה, עֲלֵי עָיִן פֵּרוּשׁוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת עַיִן. דִּבְחִינַת עַיִן הוּא עִנְיַן גִּלּוּי הַהֶעְלֵם, שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁיֶּשְׁנָם עַכְשָׁו בְּהֶעְלֵם יִהְיוּ לֶעָתִיד בְּגִלּוּי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[59] וְנִגְלָה כְּבוֹד הָוֵי׳ גו׳, וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין זוֹ הַמְשָׁכָה חֲדָשָׁה, אֶלָּא גִּלּוּי הָעִנְיָנִים שֶׁיֶּשְׁנָם עַכְשָׁו בְּהֶעְלֵם, וְכַיָּדוּעַ[60] שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּעַכְשָׁו גּוֹרְמִים אֶת כָּל הַהַמְשָׁכוֹת, אֶלָּא שֶׁהֵם כְּמוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת הַמֻּנָּחוֹת בְּתֵבָה, וּלְעָתִיד יִתְגַּלּוּ, וְזֶהוּ בְּחִינַת עַיִן. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁבְּחִינַת עַיִן הוּא בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת. אָמְנָם עֲלֵי עָיִן הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת עַיִן, וְהַיְנוּ בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, וְהוּא בְּחִינַת מִצְחָא דְּעַתִּיק־יוֹמִין שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הָעֵינַיִם, דְּהַיְנוּ בְּחִינַת רַעֲוָא דְּרַעֲוִין הַמִּתְגַּלָּה בְּמִצְחָא[61], וְהוּא מַה שֶׁכָּתוּב[62] וַאֲנִי תְּפִלָּתִי גו׳ עֵת רָצוֹן, שֶׁבְּמִנְחָה דְּשַׁבָּת הוּא זְמַן הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת רָצוֹן זֶה. וּבְעִנְיַן הַסְפִירוֹת הוּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ, כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת חָכְמָה וּבִינָה, דִּפְנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[63], וּכְמוֹ כֵן פְּנִימִיּוּת בִּינָה פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[64], וְיֵשׁ פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא נַעֲלֶה הַרְבֵּה

ביאור בדרך אפשר

הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת עַיִן, וְהַיְנוּ בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, וְהוּא בְּחִינַת מִצְחָא מצח **דְּעַתִּיק־יוֹמִין שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הָעֵינַיִם** ומזה נשתלשל שגם באדם הגשמי המצח הוא מעל העיניים, **דְּהַיְנוּ בְּחִינַת רַעֲוָא דְּרַעֲוִין** רצון הרצונות **הַמִּתְגַּלָּה בְּמִצְחָא**[61] במצח (כפי שנרמז בכתוב לגבי הציץ של הכהן הגדול "והיה על מצחו לרצון", הרי שהמצח קשור ברצון), **וְהוּא מַה שֶׁכָּתוּב**[62] **וַאֲנִי תְּפִלָּתִי גו׳ עֵת רָצוֹן, שֶׁבְּמִנְחָה דְּשַׁבָּת** שאז נוהגים לומר את הפסוק "ואני תפילתי... עת רצון" הזה **הוּא זְמַן הִתְגַּלּוּת בְּחִינַת רָצוֹן זֶה** הנקרא "רעוא דרעוין", רצון הרצונות שהוא בחינת "מצח" שלמעלה מהעין. **וּבְעִנְיַן הַסְפִירוֹת הוּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ** ודרגה זו נעלית ומושללת משייכות לעולמות יותר מאשר כללות בחינת עתיק בה דובר לעיל, **כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת חָכְמָה וּבִינָה, דִּפְנִימִיּוּת אַבָּא** ספירת החכמה הנקראת אבא (וספירת הבינה נקראת 'אם הבנים' והחכמה והבינה יחד 'מולידות' מידות) **פְּנִימִיּוּת עַתִּיק**[63] בכל הדרגות בסדר השתלשלות רק החיצוניות של הדרגה העליונה נמשכת להיות הפנימיות של הדרגה שלמטה ממנה אבל בספירת החכמה (דאצילות) יש מעלה מיוחדת שיש בה (בפנימיותה) שייכות מיוחדת לא רק לחיצוניות הכתר אלא ל'פנימיות עתיק', **וּכְמוֹ כֵן פְּנִימִיּוּת בִּינָה פְּנִימִיּוּת עַתִּיק**[64] וגם לפנימיות ולעומק של ספירת הבינה יש קשר מיוחד לפנימיות עתיק אבל כל זה הוא פנימיות עתיק כפי שקשור בחכמה ובינה, **וְיֵשׁ פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ** ולא נמשך לספירות חכמה ובינה, **שֶׁהוּא נַעֲלֶה הַרְבֵּה יוֹתֵר**

ותחיית המתים שהוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי, תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות", **אֶלָּא שֶׁהֵם** לפי שעה כל ההמשכות והגילויים הם **כְּמוֹ אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת הַמֻּנָּחוֹת בְּתֵבָה** ולא נראות לעין, **וּלְעָתִיד יִתְגַּלּוּ, וְזֶהוּ בְּחִינַת עַיִן** היינו גילוי. **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁבְּחִינַת עַיִן הוּא בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת** ונמשך על ידי מעשינו ועבודתנו בעולם. **אָמְנָם עֲלֵי עָיִן**

---

58) ראה אוה"ת ויחי שפז, א. ת, ב ואילך. 59) ישעי' מ, ה. 60) ראה תניא רפל"ז. 61) ראה זח"ג קכט, א. קלו, ב (אד"ר). רפח, ב (אד"ז). לקו"ת פינחס עו, ד. ובכ"מ. 62) תהלים סט, יד. 63) ראה פע"ח שער הק"ש פט"ו. רמ"ז לזח"א רס, ב. רעו, ב. לקו"ת נצבים מט, ד. 64) ראה המשך וככה תרל"ז פי"א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

בְּאֵין־עֲרוֹךְ מִפְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּפְנִימִיּוּת חָכְמָה וּבִינָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרֻכָּה בְּמָקוֹם אַחֵר[65]. וְזֶהוּ בֵּן פּוֹרֶת עֲלֵי עָיִן, שֶׁבְּחִינַת הַיְסוֹד מַגִּיעַ גַּם בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁאוֹמְרִים[66] אֵ-ל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים כו' וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם, שֶׁמֵּבִיא גּוֹאֵל קָאֵי עַל הַיְסוֹד, שֶׁעַל־יָדוֹ על ידי היסוד נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַכֶּתֶר, אֵ-ל עֶלְיוֹן, לִבְנֵי בְנֵיהֶם, בְּחִינַת נֵצַח וְהוֹד. וְהַיְנוּ, שֶׁסְּפִירַת הַיְסוֹד מַגַּעַת בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בדברי הזוהר מָאן דְּנָטִיר בְּרִית מי ששומר את הברית מְקַיֵּם עָלְמָא מקיים את העולם וְאִית לוֹן ויש להם חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתִי חלק בעולם הבא. מְקַיֵּם עָלְמָא מקיים את העולם הוּא הַקִּיּוּם בְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת היא דבר ה' שבנבראים היינו המשכת אלוקות בעולם בסדר השתלשלות ובמידה ההכרחית. וְאִית לוֹן חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתִי ויש להם חלק בעולם הבא הוּא בְּחִינַת עוֹלָם הַבָּא, וּבְעוֹלָם הַבָּא גּוּפָא יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת, בְּחִינָה הָא' בָּעוֹלָם הַבָּא הוּא גִּלּוּי הָעִנְיָנִים דְּעַכְשָׁו, וְהַיְנוּ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁעַכְשָׁו הֵם בְּהֶעְלֵם יִתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וְהוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּפְנִימִיּוּת חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת. וּבְחִינָה הַב' דְּעוֹלָם הַבָּא הוּא הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת עַיִן, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ. וְעַל־יְדֵי נְטִירַת הַבְּרִית אִית לוֹן חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתִי, גַּם בַּבְּחִינָה הַב' דְּעוֹלָם הַבָּא, פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ, וּמְקַיֵּם עָלְמָא, שֶׁגַּם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַיְסוֹד בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת.

ז) וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן דְּיוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמַנְיָא אינון, דְּעִנְיַן בְּחִינַת שְׁמִינִי הוּא לְמַעְלָה מֵהַהֶקֵּף, וּפֵרוּשׁ לְמַעְלָה מֵהַהֶקֵּף הַיְינוּ לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי, וְהוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ לִבְחִינַת בִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ב) דִּשְׁמִינִי הוּא בְּחִינַת בִּינָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁשַּׁיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת, כִּי אִם בִּבְחִינַת בִּינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת[67], וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ גַּם בַּמִּדּוֹת עַד לַיְסוֹד פְּנִימִיּוּת עַתִּיק כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּפְנִימִיּוּת חָכְמָה וּבִינָה, שֶׁשַּׁיָּךְ לָעוֹלָמוֹת. אך לא רק עניין זה שבעולם הזה נפעל על ידי שמירת הברית,

ביאור בדרך אפשר

"מעשה צדיקים" אלא גם ההתגלות הגדולה יותר האמורה לעיל - וּבְחִינָה הַב' דְּעוֹלָם הַבָּא הוּא הַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת עַיִן, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ. וְעַל־יְדֵי נְטִירַת הַבְּרִית אִית לוֹן חוּלְקָא בְּעָלְמָא דְּאָתִי יש להם חלק לעולם הבא, גַּם בַּבְּחִינָה הַב' דְּעוֹלָם הַבָּא, פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ, וּמְקַיֵּם עָלְמָא, שֶׁגַּם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי הַיְסוֹד בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת כאמור שלעתיד לבוא יתגלה לעין כל כיצד בחינת האלוקות שלמעלה משייכות לעולמות נמשכת בתוך העולמות (כמו "מקום הארון", המקום עצמו, "אינו מן המידה" ואינו תופס מקום).

ז) וְזֶהוּ גַּם הָעִנְיָן הפנימי דְּיוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמַנְיָא אינון שימי החנוכה שמונה הם, דְּעִנְיַן בְּחִינַת שְׁמִינִי הוּא לְמַעְלָה מֵהַהֶקֵּף כמבואר לעיל בתחילת המאמר, וּפֵרוּשׁ לְמַעְלָה מֵהַהֶקֵּף הַיְינוּ לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לְגַמְרֵי למעלה אפילו משייכות לעולמות, וְהוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ ולא כפי שהוא נמשך בספירות, וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ לִבְחִינַת בִּינָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סעיף ב) דִּשְׁמִינִי הוּא בְּחִינַת בִּינָה, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁשַּׁיָּכוֹת לָעוֹלָמוֹת כמבואר לעיל שהדבר דומה לכך שהמידות שבאדם הם האמצעי שבהם הוא מתייחס לזולתו, כִּי אִם בִּבְחִינַת בִּינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת[67] כשם שפעולת המוחין באדם היא לעצמו ולא לזולתו, וְאַחַר־כָּךְ לאחר

65) המשך תרס"ו ד"ה ויצא וד"ה וישלח. 66) בתפלת העמידה. וראה פע"ח שער העמידה פ"ג. 67) חסר הביאור בענין ההמשכה

ביאור בדרך אפשר

שנמשך במוחין, בחינת בינה **נִמְשָׁךְ גַּם בַּמִּדּוֹת עַד לַיְסוֹד שֶׁהוּא** היסוד **מַמְשִׁיךְ בְּמַלְכוּת** (וראה הערה 67). **וְהַיְנוּ, שֶׁהַמְשָׁכַת הַיְסוֹד הוּא עַל־יְדֵי הַמִּדּוֹת דַּוְקָא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, שֶׁיּוֹסֵף** בחינת היסוד **מְקַבֵּל מִיַּעֲקֹב** בחינת התפארת, הספירה שמשלבת בתוכה חסד וגבורה, עיקר המידות. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן שֶׁעִנְיַן אֵ־ל עֶלְיוֹן גו' לִבְנֵי בְּנֵיהֶם אוֹמְרִים בְּבִרְכַּת אָבוֹת דַּוְקָא, לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה בַּיְסוֹד** הממשיכה את הגאולה, "ומביא גואל", **הִיא עַל־יְדֵי הָאָבוֹת, וּבְעִקָּר עַל־יְדֵי יַעֲקֹב, בְּחִיר הָאָבוֹת**[68]. **וְזֶהוּ שֶׁשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת הוּא הֶמְשֵׁךְ לְחַג הַסֻּכּוֹת** ולכן נקרא 'שמיני' לימים הקודמים. **וּמִכָּל־מָקוֹם הוּא רֶגֶל בִּכְּנֵי עַצְמוֹ, לְפִי שֶׁהַמְשָׁכַת הַיְסוֹד הוּא מִבְּחִינַת תִּפְאֶרֶת דַּוְקָא**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעַל־יְדֵי הַיְסוֹד הוּא מַגִּיעַ לְמַעְלָה יוֹתֵר ועד לדרגות שלמעלה מכל שייכות לספירות – "בפני עצמו". **וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּעִנְיַן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן יְמֵי חֲנֻכָּה, שֶׁבַּחֲנֻכָּה מֵאִיר מֵעֵין הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד** והגילוי הוא בדרגא הכי נעלית שבו שלמעלה משייכות לעולמות, **דְּזֶהוּ יוֹמֵי דַּחֲנֻכָּה תְּמַנְיָא אִינּוּן** ימי חנוכה שמונה הם, **שֶׁהוּא מֵעֵין הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד,** שאז יהיה **כְּנוּר שֶׁל שְׁמוֹנָה נִימִין** והמספר שמונה מורה על למעלה ממדידה והגבלה (כמבואר בתחילת המאמר), **וְהוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְקוֹמוֹ, וְעִנְיָן זֶה נִמְשָׁךְ** בימי החנוכה **גַּם לְמַטָּה בִּבְחִינַת הַמַּלְכוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה גַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה, הַיְינוּ שֶׁגַּם בָּעוֹלָם הַזֶּה יִהְיֶה גִּלּוּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מַמָּשׁ** כמו שיהיה לעתיד לבוא.

בבינה מבחי' פנימיות עתיק ממש – דלכאורה, פנימיות עתיק ממש אינו נמשך בבינה, וכנ"ל שפנימיות עתיק כמו שהוא בפנימיות חו"ב הוא למטה יותר מפנימיות עתיק ממש (המו"ל). 68) ב"ר פע"ו, א. זח"א קיט, ב. קמז, ב. שער הפסוקים להאריז"ל תולדות כז, כה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' ב

שהרועה עצמו שהיה בבית הטילו בכוונה, **קָא מַשְׁמַע לָן** רבא שאין מקום לחשד זה.

הגמרא פוסקת הלכה בענין עדות בני הבית. פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָּא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שאפילו בנו ובתו של הכהן בעל הבכור מעידים עליו שהמום נפל בו מעצמו. **וְדַוְקָא בְּנוֹ וּבִתּוֹ** יכולים להעיד, **אֲבָל אִשְׁתּוֹ לֹא.** שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.** משיבה הגמרא: **אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי** – נחשבת, וכמו שהוא אינו מעיד על בכורו כך אשתו אינה מעידה עליו.

הגמרא מביאה קושיא על שיטת רבי מאיר: **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במשנתינו (לעיל ע"א) **שֶׁהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר שֶׁהֶחָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ** (לעיל לז), נמצא שכהנים החשודים על הטלת מום בבכור חשודים לכל התורה, ואם כן **כֹּהֲנִים הָכִי נַמִּי דְּלֹא דַּיְינֵי דִּינָא** – וכי הכהנים פסולים לדון דין מחמת שהם חשודים לכל התורה, והחשוד על הדבר אינו יכול להיות דיין בענין זה, **וְהָכְתִיב** (דברים כא ה) 'וְנִגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וגו' **וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נֶגַע',** הרי מפורש שהכהנים הם הדיינים.

בס"ד. שיחת שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה, מברכים החודש טבת, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

ו. ...מצינו[23] שימי החנוכה קשורים עם ענין הצדקה. וכפי שנתבאר בהתוועדות שלפני־זה[24], ששני ענינים אלו – צדקה וחנוכה – הם ענין שלמעלה מהשתלשלות.

חנוכה ענינו עבודת מסירות־נפש, לעורר את עצם הנפש שלמעלה מהכוחות, שעל־ידי־זה ממשיכים גם למעלה אור שלמעלה מהשתלשלות (כנ"ל). וכן הוא בענין הצדקה, שכאשר עשיית הצדקה היא כדבעי, באופן ד"בכל מאדך"[25], אזי ענינה מסירות־נפש שלמעלה מהשכל.

וטעם הדבר – כיון שנתינת הצדקה כדבעי היא דבר שאין לו מקום על־פי טעם ודעת כלל:

מצד אחד תובעים ממנו ליטול "חיי נפשו" – אם מפני שהתייגע עליו בכל כוחות נפשו, או על־כל־פנים לפי שהיה יכול לקנות בו חיי נפשו[26] – וליתנם ל"מאן דלית ליה מגרמיה כלום"[27];

ומאידך גיסא – תובעים ממנו שיעשה זאת ללא תנאים וללא פניות, לא באופן ד"עשר בשביל שתתעשר"[28], ולא בשביל שאר המעלות שישנן בענין הצדקה, אלא רק משום שהעני זקוק לזה, מבלי לחשוב כלל אודות עצמו (וכפי שנתבאר בשיחה הנ"ל באריכות).

אילו היו מצווים עליו ליתן ענין חיצוני, שאינו נוגע לו כל כך – היה לזה עדיין מקום בשכל; אילו היו מצווים עליו ליתן "חיי נפשו", אבל באופן שיוכל להכניס בזה תנאי הנוגע למציאות שלו – גם אז היה הדבר מתקבל בשכל;

אבל כשתובעים ממנו ליתן (לא ענין חיצוני, אלא) "חיי נפשו" [ובפרט כשהנתינה היא באופן שאינו יודע כלל מנין יקח את הממון, וכמדובר לעיל שההנחה הראשונה צריכה להיות למלאות את מחסור העני, ורק לאחרי־זה לחשוב מנין יקח זאת], ומבלי הבט על כך שמדובר ב"חיי נפשו", עליו ליתן זאת לאחרים, ולשכוח לגמרי אודות המציאות שלו,

ולא זו בלבד, אלא שמוסיפים ותובעים ממנו, שלמרות שהוא נותן לאחרים "חיי נפשו", וללא כל תמורה, אפילו לא נתינת תודה, מכל־מקום, יעשה זאת בשמחה ובטוב לבב – הרי זה ענין שאין לו מקום בשכל כלל, אלא הוא נמשך מצד עצם הנפש שלמעלה מטעם ודעת, שהוא ענין העבודה דחנוכה (כנ"ל).

ועל־ידי התעוררות עצם הנפש – פועלים גם למעלה התעוררות והמשכת אור הבלי־גבול שלמעלה מכל הגבלות, כנ"ל.

וזהו מה שכתוב[29] "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא", שעל־ידי צדקה זוכים לענין ה"שיבה", שהוא ענין שלמעלה מהשתלשלות[30], כפי שמצינו גם בנוגע לענין השיבה בגשמיות – "בן[31] שבעים לשיבה"[32]. והיינו, שעל־ידי נתינת הצדקה ממשיכים כוחות עצמיים שלמעלה מהשתלשלות.

ז. וענין זה הוא בהדגשה יתירה בנוגע לצדקה הקשורה עם ענין של בית (כדלקמן סעיף י) – שאז ההמשכה היא לא רק ממדריגה שלמעלה מהשתלשלות אבל שייכת להשתלשלות, אלא מבחינה שלמעלה מהשתלשלות לגמרי, שזהו בחינת המקיף דבית, כפי שנתבאר לעיל[33] בענין החילוק בין לבוש ובית, שלבוש הוא מקיף הקרוב, שעם היותו מקיף הרי הוא שייך להשתלשלות, מה־שאין־כן בחינת בית הוא למעלה מהשתלשלות לגמרי.

---

23) מג"א ופמ"ג ריש הל' חנוכה. וראה לקו"ש שם ע' 443. וש"נ.
24) שיחת ש"פ וישב, כ"א כסלו ס"ז (לעיל ע' 263 ואילך).
25) ואתחנן ו, ה.
26) ראה תניא פל"ז (מח, סע"ב).
27) ראה זח"א קסח, ב. ועוד.
28) שבת קיט, א. וש"נ.
29) משלי טז, לא.
30) ראה ד"ה בכ"ה בכסלו בתו"א וישב כט, סע"ג ואילך. ועם הגהות – באוה"ת חנוכה רפח, ב ואילך.
31) אבות ספ"ה.
32) חסר הביאור.
נזכר גם הענין דבן שמונים, שמספר שמונים הוא בודאי ענין שלמעלה מהשתלשלות, כמ"ש (תהלים צ, יו"ד) "ואם בגבורות שמונים שנה", וכדאיתא בגמרא (גיטין כח, א) "כיון דאיפליג איפליג" (המו"ל)
33) ד"ה פדה בשלום די"ט כסלו פ"ב ואילך (לעיל ע' 197 ואילך).

והענין בזה:

איתא בגמרא[34] "כל אדם שאין לו בית אינו אדם". — כך מובא הלשון בחסידות, אף שהלשון בגמרא הוא "כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם". והמקור לזה הוא על־פי דברי ה'תוספות' שם[35]: "קרקע לבנות עליו שידור בו", כפי שכותב ה'צמח צדק', שהמקור היחיד למאמר "כל אדם שאין לו בית אינו אדם" הוא בדברי ה'תוספות' הנ"ל.

והכוונה בזה — שענין הבית נוגע בעצם ענינו של האדם, בעצם מהות נפשו, ודווקא על־ידי ענין הבית נעשה שלימות ענין האדם.

וענין זה הוא בהתאם להאמור שענינו של בית הוא מקיף הרחוק, דהיינו שענין הבית נוגע לא רק לכוחותיו הפנימיים שהם בהגבלה, ואפילו לא רק לכוחות המקיפים השייכים לכוחות הפנימיים (שהוא ענין הלבוש, מקיף הקרוב), אלא לעצם הנפש ממש, שלכן, "כל מי שאין לו בית אינו אדם".

ח. והנה, אף שבנוגע לשייכות דענין הבית לעצם האדם אין נפקא־מינה באיזה מקום נמצא הבית, כיון שהעיקר הוא שיש לו בית, הנה לאמיתו של דבר, ישנו חילוק בשייכות הבית לאדם, אם הבית נמצא בארץ ישראל או בחוץ לארץ:

מי שיש לו בית בחוץ לארץ — הרי הבית אינו קשור כל כך עם האדם, שהרי ביכלתו למכור את הבית וכיוצא בזה. מה־שאין־כן כשאדם קונה בית בארץ ישראל, שבה יש לכל אחד ואחד מישראל ארבע אמות (כדמצינו[36] לענין פרוזבול) — הרי הבית קשור עמו ביתר שאת.

ועל־דרך שמצינו לדינא[37], ש"השוכר בית בחוץ לארץ, כל שלשים יום פטור מן המזוזה, מכאן ואילך חייב, אבל השוכר בית בארץ ישראל עושה מזוזה לאלתר". והיינו שבחוץ לארץ עד שלשים יום לא חשיב קביעות[38], מה־שאין־כן בארץ ישראל חשיב קביעות גם קודם שלשים יום.

וטעם הדבר הוא כנ"ל — כיון שכבר היתה לו שייכות לקרקע בארץ ישראל גם קודם לכן, שהרי לכל אחד ואחד מישראל יש ארבע אמות בארץ ישראל, אלא שקודם לכן היה אפשר לסלקו משם כו', אבל לאחר ששילם תמורת הקרקע מממונו (ושוב אי אפשר לסלקו) — נמשכת שייכות זו גם בגשמיות.

וכשם שמצינו חילוק בענין הקביעות קודם ל' יום, מובן שישנו חילוק על־דרך־זה גם לאחר ל' יום — שבארץ ישראל הקביעות היא ביתר שאת מבחוץ לארץ, דהיינו שבארץ ישראל הבית קשור יותר עם האדם.

ונמצא, שעיקר הענין ד"כל אדם שאין לו בית אינו אדם" הוא בנוגע לבית בארץ ישראל, דהיינו שבית בארץ ישראל נוגע יותר בעצם מהות האדם, בבחינת מקיף הרחוק.

ט. איתא בגמרא "כל העוסק בבנין מתמסכן". ולכאורה, הרי זה סותר להאמור לעיל שדוקא על־ידי בנין בית באים לידי שלימות?

וביאור הענין[39]:

מה שכתוב "כל העוסק בבנין מתמסכן" — קאי על כוחות הגלויים בלבד. וכפי שאנו רואים במוחש, שכשאדם צריך לבנות בנין, הרי בתחילה סבור הוא שיספיק לו הממון שבידו, ואחר־כך, כשעומד כבר באמצע הבנין, מגלה שמוכרח להתייגע ולהכנס לחובות, ועד שבכוחות הגלויים אינו רואה כלל מנין יוכל להשיג את הסכום הדרוש.

אמנם, כשרואה שבכוחות הגלויים אין שום מקום שיצליח בזה — מעורר הוא את הכוחות הנעלמים והעצמיים (שהרי מוכרח לסיים את הבנין, כיון שענין זה נוגע לו בעצם הנפש כנ"ל, ולכן מתעוררים על־ידי־זה הכוחות העצמיים דעצם הנפש), שבהם אין הגבלה כלל, ועל־ידי־זה ניתוסף אצלו בשלימות האדם בענינים עצמיים אלו.

---

34) יבמות סג, א.
35) ד"ה שאין.
36) ראה תו"מ חט"ז ע' 354. וש"נ.
37) מנחות מד, א. טושו"ע יו"ד סרפ"ו סכ"ב.
38) ראה ב"י יו"ד שם. ש"ך שם סקכ"ח.
39) ראה גם מכתב יו"ד כסלו שנה זו (אג"ק חט"ז ע' קלה). וש"נ.

ושלימות זו נמשכת לאחרי־זה גם בכוחות הגלויים, ולבסוף לא זו בלבד שאינו "מתמסכן", אלא אדרבה – נמשכת לו עשירות גם בגילוי.

והענין בזה ברוחניות – שכאשר האדם מעורר את האור שלמעלה מהשתלשלות, אזי מתבטלים כל ההגבלות שהיו מצד סדר ההשתלשלות, והיינו, שאור הבלי־גבול מאיר גם בהשתלשלות למטה, ועל־ידי־זה נמשך ענין העשירות גם בגשמיות.

י. בוודאי מבין כבר כל הקהל כלפי איזו מסקנא אמורים הדברים ("צו וואָס איך וויל דאָ צופירן") – המגבית שהתקיימה בי"ט כסלו עבור בניית שיכון בכפר־חב"ד[40].

וכאמור, מצד מעלת הצדקה, שעליה נאמר "עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא", ובפרט צדקת ארץ ישראל ("ארץ החיים"[41]), ובפרט צדקה לבנין בית בארץ ישראל, שעל־ידי־זה זוכים לחלק ונחלה בארץ ישראל – פועל הדבר בשלימות האדם, המשכת בחינת מקיף הרחוק שלמעלה מהשתלשלות, ובאופן שהמקיף נמשך גם בהשתלשלות למטה.

ולכן, אף אם בתחילה יש קושי בהשתתפות במגבית זו, יש לדעת שלבסוף יביא הדבר לשלימות אמיתית, לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות.

ומובן שנתינת הצדקה צריכה להיות בלא שום פניות, כנ"ל בארוכה.

יא. מלכתחילה קבעתי שיהיו שלש התוועדויות רצופות[42] בנוגע לענין הצדקה, כדי שיהיה ענין של חזקה. ועיקר הענין שצריכים לפעול הוא – שהנתינה תהיה בשמחה:

כשמתבונן בכך שעל־ידי נתינת הצדקה נעשה שותף בחלק ונחלה בארץ ישראל, שבענין זה (בית בארץ ישראל) הוא עיקר הענין ד"מי שאין לו בית אינו אדם", דהיינו שענין הבית פועל את עיקר שלימות האדם, גילוי כוחות העצמיים כנ"ל, וענין זה נמשך בגילוי ברוחניות, וגם בגשמיות בעשירות כפשוטו,

ובפרט על־פי ההסברה הידועה[43] בענין השותפות, שכאשר שני אנשים או יותר שותפים בדבר, אין פירוש הדבר שבבעלותו של כל אחד מהם ישנה רק מחצית (או חלק אחר) של הדבר, אלא פירוש הוא שלכל אחד יש חלק מהדבר בשלימותו,

הרי כאשר מסכימים ורוצים להכניסו בשותפות זו – עליו להיות בשמחה.

– כ"ק מורי־וחמי אדמו"ר סיפר[44], שאדמו"ר מהר"ש היה נוהג בליל הסדר לקחת את האפיקומן מבני ביתו, להניחו יחד עם האפיקומן שלו, ואחר־כך היה מחלק לכל אחד ואחד מהמסובים. פעם אחת נכח בשעת עריכת הסדר, מישהו שלא מבני ביתו, ונתן גם הוא לאדמו"ר מהר"ש את האפיקומן שלו, כדי להניחו יחד עם כולם. אמר לו אדמו"ר מהר"ש: מניין לך שרוצים לכלול גם אותך?!...

וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שענין זה נוגע לאכילת קרבן פסח לעתיד לבוא, שיאכלו יחד גם קרבן פסח.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) בכלל אין להוטים לבקש מאנשים להשתתף בענינים כגון דא. וכיון שכן, הרי אלו שמסכימים להכניסם – צריכים הם להיות בשמחה גדולה.

* * *

יב. (ניגנו את הניגון "והריקותי לכם ברכה עד בלי די", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) פסוק זה[45] נאמר על לעתיד לבוא, שאז תהיה המשכת הברכה "עד בלי די".

אמנם, כיון ש"מה שהוא מצוה לבניו לעשות הוא בעצמו עושה"[46], הנה כשם שעבודת בני ישראל היא באופן שבזמן הגלות צריך לעשות הכנה לזמן דלעתיד, וכמבואר בתניא[47] שהגילויים דלעתיד תלויים במעשינו

40) ראה שיחת י"ט כסלו סל"ז ואילך (לעיל ע' 234 ואילך).
41) ראה תניא אגה"ק סי"ד (קכ, א).
42) התוועדות י"ט כסלו הנ"ל, התוועדות ש"פ וישב כ"א כסלו (לעיל ס"ע 262 ואילך), והתוועדות זו.
43) ראה שיחת י"ט כסלו הנ"ל ס"כ (לעיל ע' 220). וש"נ.
44) ראה "רשימות" חוברת ה ע' 21. וש"נ. וראה גם תו"מ ח"ז ע' 224.
45) מלאכי ג, יו"ד.
46) ראה שמו"ר פ"ל, ט.
47) רפל"ז.

ועבודתנו כל זמן משך הגלות, ולכן דורשים שתהיה העבודה "בכל מאדך", בלי גבול, מעין דלעתיד — הרי בוודאי שגם הקב"ה יתחיל לגלות את הגילויים דלעתיד עוד בזמן הגלות, באופן ש"הריקותי לכם ברכה עד בלי די", הן בגשמיות והן ברוחניות.

יג. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר[48], שהיה נהוג אצל ה'צמח צדק' (וכן נהגו גם שאר הנשיאים), שבאחד מלילי חנוכה היו עושים "לאַטקעס־אָווענט", וה'צמח צדק' היה עורך התוועדות עם בני ביתו.

וזוהי הוראה לכל אחד — שצריכים להתעסק עם בני הבית לחנכם כו', ובפרט בזמן דחנוכה, שכן, נוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס"[49], כפי שמצינו גם בנוגע לפורים[50], הרי חנוכה הוא מלשון חינוך[51], "חנוך לנער"[52], כמבואר בכמה מקומות[53].

וענין זה צריך להיעשות לא בדרך אגב, לצאת ידי־חובתו בלבד, אלא באופן של התלבשות, ובהקדמת ההכנה הראויה — כמו כל ענין של השפעה הדורש הכנה, ובסבר פנים יפות, שאז יתקבלו הדברים.

יד. כמו כן ישנו מנהג ישראל ליתן "מעות חנוכה"[54] — שזהו ענין של השפעה נוספת, היינו, שנוסף לכך שבכל השנה נותנים להם כל צרכיהם במזון ולבוש, בגשמיות וברוחניות, נותנים להם גם "מעות חנוכה".

וכיון ש"מנהג ישראל תורה היא"[55], נכלל גם מנהג זה בענין ד"מה שהוא מצוה לבניו לעשות הוא בעצמו עושה", ולכן, צריך הקב"ה ליתן לכל בני ישראל — שהם בניו — "מעות חנוכה", דהיינו, השפעה נוספת, כמו שנתבאר לעיל במאמר[56] בענין סוד שורש וסוד תוספת.

— לא איכפת לי אם ענין זה נקרא בשם "מעות חנוכה" או בשם אחר, אבל העיקר הוא שתומשך השפעה נוספת, היינו, שלא זו בלבד שיהיה לבני ישראל כל צרכיהם (לא בצמצום אלא) בהרחבה, אלא עוד זאת, שתומשך להם השפעה בלי גבול: "והריקותי לכם ברכה עד בלי די"!

צריכים רק להבהיר ולהזהיר שריבוי ההשפעה וריבוי התענוג לא יגרמו לכך שיהיו מונחים בגשמיות,

— על־דרך המסופר בהתוועדות די"ט כסלו[57] אודות י"ט כסלו שנת תרמ"ח, שכ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן התוועד היטב ("שטאַרק פאַרבראַכט"), במעמד חסידים בעלי צורה בהשכלה ועבודה, שהתענגו במאד על הענינים שדיבר כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן,

[דרך־אגב: הנני לתקן בסיפור שסופר בי"ט כסלו שהתענוג היה מהמדובר בענין כלות הנפש של רבינו הזקן. שכן, ברשימה נאמר שהתענוג היה מכללות תוכן הדיבור בהתוועדות בענין התענוג בהשגת אלקות],

ובינתיים, ניצלו את התענוג על אכילת "גריקענע קאַשע" (דייסת כוסמת)... כנהוג שבסעודת י"ט כסלו היו אוכלים "גריקענע קאַשע" —

אלא באופן שיעשו מהגשמיות כלי לאלקות.

* * *

טו. (במהלך ההתוועדות נערכו "שבע ברכות" של שני תלמידים[58], ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

המאמר שנאמר לעיל — מצאתי בביכל של הרב בנימינסאן ע"ה, 'דיבור־המתחיל' בן פורת יוסף, והוא המקום היחידי שמצאתי מאמר זה[59].

---

48) סה"ש תרח"ץ ס"ע 252 (נעתק ב"היום יום" כח כסלו, ד חנוכה).
49) שבת כג, א.
50) מגילה ד, א.
51) ראה חדא"ג מהרש"א לשבת כא, ב. וראה גם תו"מ ח"י ע' 288. וש"נ.
52) משלי כב, ו.
53) ראה סידור (עם דא"ח) שער החנוכה רעז, א. שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פל"ז.
54) "רשימות" חוברת קעא ע' 15 (נעתק ב"היום יום" שם). וראה לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שנח.
55) ראה תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב. מהרי"ל הובא ברמ"א יו"ד סשע"ו ס"ד. שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס קפ. סתל"ב סי"א. סתצ"ד סט"ז.
56) פ"ה (לעיל ס"ע 281 ואילך).
57) סמ"ד (לעיל ע' 240).
58) הת' יוסף הכהן רוזנפלד והת' שלום דובער שם־טוב.
59) ראה גם סה"מ תרנ"ז ע' שיז ובהערה 5.

על המאמר נרשם: "מה ששמעתי . . בעת סעודת החתונה שנת תרנ"ז, ולא היה אז בכתב, והנחתי מדעת־עצמי", כלומר, שזוהי הנחה שרשם (הרב בנימינסאן עצמו, או מישהו אחר שהרב בנימינסאן העתיק ממנו) כפי זכרונו.

מאמר זה יודפס בעזר השם־יתברך בתור הוספה ל'דיבור המתחיל' שמח תשמח תרנ"ז[60], ביחד עם המאמר 'דיבור המתחיל' שוש תשיש[61] (שנאמר בשבת פרשת וישלח, בתוספת ההתחלה דוישלח גו' ויהי לי שור וחמור)[62].

וכיון שמאמר הנ"ל שייך לחתונה, וביום ה'שבת קודש' זה נערך "שבע ברכות" של שני תלמידים, הרי זה "דבר בעתו", ומה גם שזהו "אַ געשמאַקער ענין" מצד עצמו, לכן אמרתי מאמר זה בכמה שינויים והוספות, בתוספת התחלה וסיום בשייכות לחנוכה.

טז. במאמר מדובר אודות "בן פורת יוסף"[63], כפירוש התרגום "ברא דיסגי", וכמו שנתבאר לעיל באריכות[64] שישנו ענין של הוספה והוספה להוספה כו'.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

יתן השם־יתברך ששני התלמידים הנ"ל יצליחו בהצלחה מופלגה במילוי שליחותם שנוסעים להפיץ המעיינות חוצה, ושתהיה הוספה והוספה להוספה, בבחינת תוספת מרובה על העיקר — שיביאו אלפי חסידים,

ויצליחו בהצלחה מופלגה גם בענינים הפרטיים, איש וביתו, ואחר־כך גם איש ובני ביתו, בכל הצטרכותם,

ויתן השם־יתברך שמהם יראו וכן יעשו גם שאר התלמידים — להיות שלוחים להפיץ המעיינות[65].

* * *

יז. בתפילת מנחה מתחילים לקרוא פרשת ויגש — שתוכנה הוא ענין האיחוד של יהודה ויוסף, וזהו גם תוכן ההפטרה, ש"עץ יוסף" ו"עץ יהודה" יהיו "לעץ אחד"[66], "ומלך אחד יהיה לכולם למלך"[67], ומסיים: "ודוד עבדי נשיא להם לעולם"[68].

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

יתן השם־יתברך שבקרוב ממש יהיה "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", שתהיה גאולה שלימה ואמיתית על־ידי דוד מלכא משיחא, בקרוב ממש.

60) נדפס לאח"ז בסה"מ שם ס"ע רצב ואילך.
61) נדפס שם ע' רצה ואילך.
62) נדפס לעיל ע' 182 ואילך.
63) ויחי מט, כב.
64) פ"ו (לעיל ע' 284).
65) חסר אריכות הדברים בענין זה (המו"ל).
66) יחזקאל לז, יט.
67) שם, כב.
68) שם, כה.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

מביאה הגמרא ברייתא: **תָּנָא**, שיעור עין **גְּדוֹלָה, כְּשֶׁל עֶגֶל**, ושיעור עין **קְטַנָּה, כְּשֶׁל אַוָּז**.

שנינו במשנה: **אָזְנוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וכו'**, רבי יהודה אומר שתי ביציו אחת גדולה כשתים שבחבירתה, ולא הודו לו חכמים. שואלת הגמרא: **וְרַבָּנָן** – חכמים הסוברים שאף אם ביצה אחת כפולה בגודלה מחברתה אין זה מום, **עַד כַּמָּה** תהיה הביצה השניה קטנה ולא תחשב כמום. משיבה הגמרא: **תַּנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ אֵינָהּ לַשְׁנִיָּה** – אין גודל השניה **אֶלָּא כְּפוֹל** – כגודל קטנית הנקראת 'פול', **כְּשֵׁירָה**.

משנה

המשנה קובעת את שיעור אורך הזנב: **זְנַב הָעֵגֶל שֶׁהוא קצר וְאֵינָהּ מַגַּעַת לָעֲרָקוֹב** [–מקום חיבור הירך עם השוק], הרי זה מום. כי **אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל מַרְבִּית עֲגָלִים כֵּן** – כך הוא דרך תרבות גידול העגלים, שזנבם מגיע לערקוב, **וְכָל זְמַן שֶׁיְּהוּ מְגַדְּלִין הֵן נִמְתָּחוֹת** – וכשהם ממשיכים לגדול זנבם נמתח למטה מהערקוב, ולכן אם זנב העגל אינו מגיע לערקוב, הרי זה מום. מבארת המשנה: **אֵיזֶהוּ 'עֲרָקוֹב' שֶׁאָמְרוּ** שזנב העגל צריך להגיע אצלו, **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, בָּעֲרָקוֹב שֶׁבְּאֶמְצַע הַיָּרֵךְ** – קשר העצמות שבין קוליות הירך לשוק.

לקוטי שיחות פרשת מקץ כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

א.

הסיפור על חלום פרעה ופתרונו מעורר שאלות

על הסיפור שבפרשתנו אודות חלום פרעה, ואודות אי־הצלחת החרטומים בפתרון החלום, ועל הסיפור בהרחבה אודות פתרונו של יוסף, מתעוררות מספר תמיהות המוזכרות על־ידי מפרשי התורה, והן:

א) פתרונו של יוסף, ש"שבע פרות הטובות", ו"שבע השבלים הטובות" מצביעות על שבע שני שובע, ו"שבע הפרות הרקות והרעות" ו"שבע השבלים הרקות שדופות הקדים" מצביעות על שבע שני רעב, הוא, לכאורה, פתרון ברור, שניתן להבינו בקלות מן החלום עצמו, כפי שיוסבר להלן[1]:

"פרות יפות מראה ובריאות בשר" הן תוצאה של ירק ותבואה מצויינים, ולפיכך זוהי הוכחה פשוטה לתקופת שובע. וכך בודאי מראות שבלים בריאות וטובות על צמיחה מוצלחת של תבואה — תקופת שובע. ולהיפך, פרות רעות מורות על חוסר במזון, וודאי ששבלים דקות ושדופות קדים הן הוכחה ברורה לתקופת רעב, וכך לגבי שאר פרטי החלום:

פרעה ראה בחלומו כיצד עולות הפרות מן היאור, הנילוס, שהוא משקה את ארץ מצרים[2], ובו תלויה הצלחת התבואה והמזון של ארץ מצרים[3], וכיוון שתחילה הופיעו הפרות והשבלים הטובות, מובן, שבתחילה תבוא תקופה של שובע במצרים ואחר־כך הפרות והשבלים הרעות — תקופת רעב.

ומכך שמספר הפרות והשבלים היה שבע, מובן, שמדובר בתקופה של שבעה יבולי שבלים (תבואה), אשר כל צמיחת תבואה היא אחת לשנה, וגידול זה הוא על־ידי[4] החרישה וכו' עד לדישה באמצעות הפרות הטובות — שבע פעמים בשבע שנים[5].

ולפי כל זה לא מובן: (א) כיצד ייתכן שחרטומי מצרים לא הבינו דבר פשוט כל כך, והם פתרו את החלום בפתרון "שלא היה קולן נכנס באזניו (של פרעה)"[6]? (ב) מהי החכמה הגדולה שבפתרון יוסף, אשר עוררה התפעלות גדולה כל כך אצל פרעה, עד שהוא מינהו למשנה למלך[7]?

ב) מיד לאחר שסיים יוסף לספר לפרעה את פתרון החלום הוא המשיך, תוך הדגשה שזה המשך, על־ידי וא"ו חיבור, ונתן לפרעה ייעוץ בהרחבה "ועתה ירא פרעה... יעשה פרעה ויפקד..."[8]. לכאורה קשה: כיצד מתערב יוסף בעניני המלכות[9]?

יש מפרשים[10] האומרים שיוסף הוסיף את העצה "ועתה ירא פרעה..." מפני שבכך הוא הסביר לפרעה את התכלית שלשמה הראה ה' לפרעה בחלום "אשר האלקים עושה"[11] — שאין זה סתם כדי לצערו וכדומה, אלא כדי ש"ירא... יעשה פרעה ויפקד פקידים...".

אך תשובה זו אינה מספקת, כי אם כך היה יוסף צריך לומר בפירוש, שהקדוש־ברוך־הוא הראה לפרעה את החלום למען "ועתה ירא... יעשה פרעה..."[12].

ג) אם "ותפעם רוחו" של פרעה הוא כתוצאה מהעדר פתרון לחלומו, ולשם כך הביאו את יוסף מן הבור, הרי היה צריך להיכתב בפסוקים מיד לאחר הפתרון "וייטב הפתרון בעיני פרעה..."[13], ומדוע אין ענין זה נזכר כלל בפסוקים, וכתוב באופן כללי, או רק על עצת יוסף, "וייטב הדבר בעיני פרעה"[14]?

---

1) בחיי פרשתנו מא, ח. עקידה שער כט שאלה ב. אברבנאל פרשתנו "השאלה הד'". ועוד.

2) פרש"י ריש פרשתנו.

3) להעיר מב"ר פפ"ט, ד: רמז רמז לו כו'.

4) שעפ"ז מובן מה שראה תחילה החלום בפרות ואח"כ בשבלים. וראה בראשית רבתי לר' משה הדרשן פרשתנו מא, ד.

5) ראה רמב"ן פרשתנו מא, ב. מדרש הגדול שם. דעת זקנים בעה"ת שם. אברבנאל הנ"ל. ועוד.

6) פרש"י מא, ח (מב"ר פפ"ט, ו).

7) בנוגע לתירוצי המפרשים — ראה לקמן בפנים ובהערה 16.

8) פרשתנו מא, לג ואילך.

9) רמב"ן פרשתנו מא, ד. אברבנאל הנ"ל "השאלה הח'". אלשיך פרשתנו מא, לג (שאלה הא'). כלי יקר שם, כז בסופו. אוה"ח שם, לג. ועוד.

תירוצו של הרמב"ן (ועד"ז ברלב"ג ואוה"ח בתי' הב' שם) שהוא פתרון "ותאכלנה הפרות" אין לאמרו לפרש"י (כמפורש גם בסוף דבריו), כי רש"י פי' (מא, ל) ד"ונשכח כל השבע הוא פתרון הבליעה" (וראה רא"ם וגו"א פסוק ד'. ועוד).

תירוצו הראשון של האברבנאל שהנביא לא יוכל לכבוש נבואתו ויתאמץ לומר מה שראה והמתחייב ממנו כו' אינו ע"ד הפשט (שהוא דרך פרש"י). ולהעיר מלשון יוסף (מא, טז) "אלקים יענה". וראה שם מא, לח־לט.

10) ראה פי' הב' והג' באברנבאל כאן ד"ה ועתה ירא. גו"א, כלי יקר ואוה"ח — הנ"ל. ועוד.

11) מא, כה. כח.

12) ועוד: מהי החכמה נפלאה בעצת יוסף "וחמש את ארץ מצרים בשבע שני השבע.. ויצברו בר גו'", שמובן בפשטות שכן צריך לעשות באם יודעים מראש שיבואו שבע שני רעב לאחרי שבע שני שובע כקושיית המפרשים.

13) להעיר מוישב מ, טז.

14) מא, לז. ובספורנו.

ד) תמוה ביותר: שלוש השאלות דלעיל קשות גם לפי פשוטו של מקרא. מדוע איפוא אין מוצאים להן תשובה בפירוש רש״י על התורה, שהוא ראש הפשטנים, ומפרש, כידוע, כל קושי בפשוטו של מקרא[15]?

לפיכך הכרחי לומר שההסבר לכל הנ״ל מובן מעצמו לפי פשוטו של מקרא[16], או שהוא רמוז בפירוש רש״י.

ב.

דברי רש״י על ״ואין פותר אותם לפרעה״

כדי להבין זאת יש להבין תחילה את דברי רש״י על ״ואין פותר אותם לפרעה״[6] – ״פותרים היו אותם אבל לא לפרעה... שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר״, ולכאורה אינו מובן:

א) לשם מה צריך רש״י לומר מה היה פתרון החרטומים, ואינו מסתפק[17] במה שקשור לפשט הפסוק ״פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח בפתרונם״?

ב) המקור לפירוש ״שהיו אומרים שבע בנות...״ הוא במדרש[18] (בפסוק אין רמז לפתרון זה[19]). אך במדרש נאמר שפתרון זה היה רק לחלום על שבע הפרות הטובות ושבע הפרות הרעות, ואחר כך ממשיך המדרש ואומר: ״שבע אפרכיות[20] מורדות בך״ – מדוע משנה רש״י ואומר שהחרטומים הציעו רק פתרון אחד[21] [במיוחד כאשר נראה בפשטות ששני חלומות פרעה מורים על שני ענינים – ואשר לפיכך היה יוסף צריך להסביר בפתרונו ״ועל השנות החלום...״ – ולפיכך סביר להניח שהחרטומים פתרו זאת כשני ענינים[22]].

ההסבר לכך הוא, ש״היא הנותנת״: רש״י בוחר רק פתרון זה של החרטומים, ומפני שרק הוא מתאים לפשוטו של מקרא, ולכן, לפי דרך הפשט, הציעו החרטומים לפרעה רק את הפתרון האחד הזה. ולפי זה מובנת גם טעות החרטומים שגרמה להם שלא לפתור את החלום באופן פשוט (שבע שנים וכו׳, כדלעיל בסעיף ב׳), וכך מובן החידוש הגדול שבפתרון יוסף, כדלהלן.

ג.

לפי רש״י הבינו החרטומים שיש כאן רק ענין אחד

לפי דיוק זה בפירוש רש״י מובן גם־כן שאי אפשר לומר שלפי רש״י, החידוש בפתרון יוסף הוא (כנאמר במדרש), דבריו בתחילת הפתרון, ש״חלום פרעה אחד הוא״[23], ולא כפי שסברו החרטומים, לפי המדרש, ששני החלומות שונים זה מזה ולהם פתרונות שונים, ואשר לכן הם לא יכלו לפרש את החלומות כפשוטם[24].

רש״י אומר בפירוש ״שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר״, ואינו מוסיף פתרון מיוחד לחלום השני[25]. זוהי הוכחה לכך, שלדעת רש״י, לפי פשוטו של מקרא ולא מדרשו, הבינו החרטומים[26], שיש כאן ענין אחד בלבד[27].

---

15) כדמוכח גם מזה שבמקום שאין ביאור ע״ד הפשט כותב רש״י ״איני יודע״ – כבפ׳ תולדות כח, ה, ובכ״מ (נסמנו בלקו״ש [המתורגם] ח״ה ע׳ 1 שוה״ג להערה 2).

16) בחידושי ופירושי מהרי״ק (פרשתנו מא, ב) פי׳ שזוהי כוונת רש״י בזה שפי׳ בהחלום – פתרונו בפסוק ב׳ וד׳ סימן הוא לימי השובע כו׳ ותאכלנה סימן שתהא כל שמחת כו׳, להורות לנו שכל מה שאמר יוסף בפתרון החלום הי׳ בחכמתו חכמת הטבע והחלום הי׳ מורה הכל למבין, רק שה׳ סכל עצת החרטומים למען הביא יוסף אל המעלה שבא כו׳ (וכפ׳ הרד״ק ריש פרשתנו. בחיי הנ״ל. ועד״ז בת״י מא, ח. וכ״ה בפי׳ רש״י לב״ר פפ״ט, ו).

אבל ע״ד הפשט – תמוה ביותר שנס גדול כזה – שמכל חרטומי מצרים נעלם מהם פתרון פשוט כזה (שבע שנים גו׳) – לא נרמז בכתוב ואפילו לא בפרש״י!

ועוד להעיר א) עפ״ז הי׳ צ״ל פתרון יוסף מרומז (עכ״פ) גם בשאר פרטי החלום. ב) זה שפי׳ בפסוק ב׳ וד׳ ״סימן כו׳״ – ״יפות מראה״ (פסוק ב׳) לא הובא בדברי פרעה כאשר סיפר החלום ליוסף. ג) ״ותאכלנה״ לא מפורש בפתרונו של יוסף (רק הבליעה – ראה פרש״י מא, ל).

וראה גם עקידה הנ״ל דאין להשיב כתירוץ זה דמהרי״ק.

17) לתרץ יתור הלשון ״לפרעה״.

18) שבהערה 6.

19) דמש״כ ברע״ב כאן ״מלשון פרות שהיא מלשון פרי׳ ורבי׳ כו׳״ (וראה גם גו״א), ועד״ז בכלי יקר ד״ה ויספר להם, לא נרמז כלל בהכתוב ובפרש״י.

20) כ״ה בב״ר לפנינו (בפעם הא׳ ״מלכיות״). ובבב״ר הוצאת אלבעק בשניהם ״אפרכיות״.

21) כמודגש בזה שלא הוסיף ״וכו׳״ בסוף העתקתו פירוש המדרש.

22) ראה לקמן הערה 25 תירוץ הרא״ם. וראה כלי יקר הנ״ל.

23) מא, כה.

24) חזקוני מא, ח. צרור המור וספורנו שם. אברבנאל ובכ״מ.

25) – שלכן לא הוסיף ״וכו׳״ (כנ״ל הערה 21). ולהעיר דמ״ש ברא״ם דגם לפרש״י אמרו ז׳ אפרכיות ורש״י השמיטו מפני שרז״ל לא אמרו זה אלא לפי הפותרים ההם שהיו חושבים שהם שני חלומות אבל עכשיו שנודע כבר ששניהם חלום אחד לא הזכיר רק הפתרון שהיו פותרים לו בפרות* – צע״ג איך אפשר לומר שרש״י מביא דברי החרטומים באופן שיתאימו לדעתו ופתרונו דיוסף!

26) ועפ״ז מובן מ״ש רש״י לקמן (פסוק כו) ״כולן אינן אלא שבע ואשר נשנה החלום פעמים כו׳״ – כי גם להחרטומים ״חלום פרעה אחד הוא״, ומה שאמר יוסף ש״כולן אינן אלא שבע״ הוא רק הקדמה לבאר ולתרץ זה ״אשר נשנה החלום פעמים כו׳״.

27) ודוחק לומר שכל החידוש והחכמה בפתרון יוסף הוא רק ״ועל השנות החלום גו׳ פעמים כי נכון גו׳ וממהר גו׳ לעשותו״ (מא, לב). ולהעיר שגם חלומותיו של יוסף (וישב לז, ו ואילך) היו באופן ד״השנות החלום״, ולא נתקיימו עד לאחרי כב שנה (וראה רשב״ם חזקוני וריב״א פרשתנו שם החילוק. אבל לא נזכר כלל בפרש״י). וראה לקמן שוה״ג להערה 47.

*) ופשיטא שאינו מספיק מה שמסיים ״כי גם לא הי׳ צריך להזכירו אלא כדי לפרש יתורא דלפרעה״, דבשביל זה לא הוצרך להביא דוגמא, וכנ״ל בפנים.

ד.
יוסף הבין שחלום זה אינו כחלומות אחרים

אברבנאל[28] מוסיף על האמור לעיל, שההבדל בין החרטומים ליוסף היה בהסתכלותם הכללית על ענין החלומות ופתרונם: החרטומים הכירו את חכמת פתרון החלום, וידעו שהדמיון גורם לכך שתוכן החלום הוא חיקוי ומשל לענינים אחרים וכו׳, ולכן הם פתרו את החלום באופן שהפרות והשבלים אינן כפשוטן אלא משל ורמז על שבע בנות ושבע מלכיות. לעומת זאת, יוסף הבין ברוח הקודש (ולא רק לפי מדע פותרי החלומות בדרך הטבע), את האמת, שחלום זה איננו כחלומות אחרים (המושפעים גם מן הדמיון ולכן הם משל ורמז)[29], אלא הוא הודעה מלמעלה, ולפיכך מובן שהפרות והשבלים הן כפשוטן[30].

אך בדרך פשוטו של מקרא ובפירוש רש״י על התורה אין הבדל בין סוגים שונים של חלומות, ואופנים שונים לפתרון חלומות,

[ובמיוחד כאשר כבר למדנו קודם־לכן בתורה, שחלומות מראים ונפתרים לפי פשטותם, ולא ברמז, כדלהלן:

תחילה חלום יעקב[31] – ״ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו״ – המשמעות היא כפשוטה, שהמלאכים שליווהו בארץ ישראל עד חוץ־לארץ עלו בסולם לשמים, ומלאכי חוץ־לארץ ״ירדו...״ כדי ללוותו בחוץ־לארץ.

בדומה לכך: ״וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן עקודים נקודים וברודים״[32].

יתר־על־כן, כבענינו: את חלומות יוסף[33], ״והנה אנחנו מאלמים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וגם נצבה והנה תסובינה אלומותיכם ותשתחוין לאלומתי״, הבינו האחים בפשטות, שהכוונה היא שהם ישתחוו (בקשר לענין אלומים ותבואה[34]) ובדומה לזה גם בחלום השני[35]].

מובן, שלפי דרך הפשט, מסתבר ופשוט יותר במבט ראשון, לפתור את החלום על שבע שני שובע ורעב כפשוטו, ביחס לכל מצרים, מאשר לומר שזהו רמז דק רחוק וחידה לענין צדדי מאד, ורק בקשר לפרעה.

ה.
הפתרון על השנים קשה בגלל המשך החלום

ההסבר לכך הוא: הקושי העיקרי בחלום, אשר בגללו לא פתרוהו החרטומים כפשוטו (שהפרות הטובות מורות על שובע וכו׳) הוא המשך החלום ״והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור רעות מראה ודקות בשר ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור״: אם הפרות הרעות מצביעות על שבע שנים מאוחרות יותר, כיצד הן יכולות להיות ביחד עם הפרות הטובות המצביעות על שבע שני שובע שעברו?[36] הן שנה חדשה באה רק לאחר שהקודמת עברה[37].

לפיכך המציאו החרטומים, על־פי ידיעותיהם, את הפתרון ״שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר״[38],

---

28) וראה גם עקידה ד״ה ולזה אני אומר.

29) עיי״ש באברבנאל (לפנ״ז) בארוכה (ד״ה ואומר שהחלומות) כמה סוגים בחלומות כו׳.

30) באברבנאל שם דחילוק החרטומים ויוסף הוא גם בענין שלישי – אם החלומות מגיעים לפרעה עצמו או לכללות ארצו.

31) ויצא כח, יב. ובפרש״י.

32) שם לא, יוד.

33) וישב לז, ה ואילך.

34) וראה לקו״ש ח״י ע׳ 116 הערה 10.

35) להעיר שבאברבנאל שם (ד״ה ואמנם הפתרונים) שחלומות יוסף הבינו אחיו ע״פ חכמת הפתרון (והרי זה ידעו גם חרטומי מצרים).

36) ואין לומר שאמרו שפרט זה בהחלום הוא מה״דברים בטלים״ שבו (ע״ד המבואר לקמן הערה 38), כי פרט זה הוא בסתירה לכללות תוכן החלום – שהרעה באה אחרי הטובה ובאופן ד״ותאכלנה״ ו״ותבלענה״, היינו שהטובה מתבטלת בבוא הרעה (משא״כ בפרט דיאור לפתרונם (דלקמן הערה הנ״ל) הקושי הוא רק בזה שאין לו פתרון).

37) ולא ניחא לי׳ לרש״י פי׳ הרמב״ן (מא, ג) ועוד, ד״ותעמודנה אצל הפרות בצדן וקרוב להן והוא סימן שלא יהא הפסק בין שני השבע ושני הרעב כו׳״, דהרי זה מרומז כבר בעולות אחריהן מן היאור, ופי׳ ״ותעמודנה״ כפשוטו – שהיו ביחד. וראה כלי יקר ר״פ (ד״ה והנה עומד) ״כי לשון ותעמודנה מורה כו׳״.

38) ואף שלפי״ז הפרט שבהחלום ״והנה עומד על היאור. והנה מן היאור עולות גו׳ שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור גו׳״ אין לו פתרון כלל* – י״ל: החרטומים תפסו שחלק זה מן החלום אינו נכון (ראה פרש״י וישב לז, י), כי מכיון שהשקת ארץ מצרים היא לא מן הגשמים כ״א מן היאור, איך יתכן שמן היאור יעלו הן מזון טוב, פרות טובות והן מזון רע – פרות רעות** (להעיר מתולדות יצחק (להר״י קארו) פרשתנו. וגם ע״פ פשוטו, ב׳ הפעמים (שמפורש בתורה) שהי׳ רעב בארץ לא הי׳ רעב בארמ״צ (לך יב, יוד. תולדות כו, ב. ובפרש״י). אבל ראה רמב״ן פסוק ב׳ (ובכמה מפרשים) כי היאור לא יעלה רק מעט כו׳***). ולכן הבינו ופתרו שההדגשה בהחלום היא לא בשייכות להיאור אלא לפרעה העומד על היאור – ״שבע בנות אתה מוליד כו׳״.

ובזה חידש יוסף ״שבע פרות הטובות שבע שנים הנה ושבע השבלים הטובות שבע שנים הנה ושבע הפרות הרקות והרעות גו׳ שבע שנים הנה גו׳״ (שחוזר ומדגיש הענין ד״שנה״), שזה שמאותו היאור באו תחילה טובות ואח״כ רעות – כי ״שבע שנים הנה״: תכונת השנה היא אחרת מהז׳ שלפני׳, ע״ד ״בשנה ההיא״ (תולדות כו, יב ובפרש״י), ומזה בא גם השינוי בהיאור (ולהעיר מפרש״י פסוק כו).

---

*) בידי משה לב״ר (פפ״ט, ד) מפרש כן דברי המדרש שלכן לא נכנסו דבריהם באזניו כיון שלפתרונם אין שייכות להיאור. משא״כ לפתרון יוסף ש״רמז רמז לו כו׳״.

**) ועפ״ז יומתק דכאשר סיפר פרעה החלום ליוסף השמיט (מא, יט) דגם שבע פרות הרעות עולות מן היאור. וראה גם אלשיך כאן (מא, יז), כלי״ק תנ״ל ועוד, שבכוונה השמיט זה, ושם, דבכמה דברים שינה והשמיט כו׳. וראה ב״ר לר״ם הדרשן פרשתנו מא, ב. אבל ראה לקמן הערה 43.

***) ואולי י״ל גם לפי״ז: מכיון שמזון הלא טוב (פרות הרעות) בא [לא מצד היאור (שהמים שבו אינם כדבעי וכיו״ב), כ״א] מצד שלילת היאור, שהמים אינם במדה ככל הצורך, א״כ איך מתאים זה ש״פרות אחרות (רעות) עולות מן היאור״, היינו שמייחס ענין הרע להיאור. ודוחק. וראה ב״ר שם: ודכוותי׳ אין הרעב אלא מן היאור.

כיוון שבפתרון זה ייתכנו שני ענינים ביחד: בו בזמן ש"שבע בנות אתה מוליד" גם "שבע בנות[39] אתה קובר",

שהרי בתקופות ההן, ובמיוחד כאשר מדובר במלך, וכמובן ועוד יותר כאשר מדובר בפרעה[40] מלך מצרים – מלך בארץ כמצרים שאנשיה "שטופי זימה"[41], היו לו מספר נשים ומספר פילגשים,

ולכן ייתכן, שבו בזמן ש"שבע בנות אתה מוליד" גם "שבע בנות אתה קובר" – שבע בנות אחרות.

וכך מובן גם הפתרון של "ותאכלנה ו"ותבלענה", כי הצער ועגמת הנפש על "שבע בנות אתה קובר" בולעים ולוקחים את השמחה על "שבע בנות אתה מוליד".

אך לא כך "שבע מלכיות אתה מכבש ושבע אפרכיות מורדות בך", שאין מצוי כלל שזה יארע באותו זמן. מובן, שמלך אחד אינו נלחם בבת אחת נגד שבע מלכיות[42], רק לאחר שכובשים מדינה אחת, עוברים לאחרת, וכך הלאה.

זוהי גם הסיבה לכך שרש"י מביא את הפתרון של החרטומים "שבע בנות אתה מוליד שבע בנות אתה קובר" ואיננו מסתפק בעצם הפירוש "לא היה קולן נכנס...", כי בכך הוא רומז לסיבה שבגללה הם לא פתרו את החלום כפשוטו, שהוא מדבר על שבע שני שובע ושבע שני רעב, כפתרון יוסף.

ו.
חידושו של יוסף

לפי זה מובן גם־כן[43], שזהו חידושו של יוסף, ולכן הוא היה צריך להסביר כיצד ראה פרעה את הפרות הרעות באופן ש"ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור", מיד לאחר פותרו את החלום כפשוטו (ששבע הפרות הטובות ושבע השבלים הטובות הן "שבע שני השובע" וש"הרעות" הן "שבע שני הרעב"[44]), מפני שבגלל קושי זה חיפשו החרטומים פתרון אחר, כדלעיל[45].

ולפיכך הוא הוסיף מיד, כהמשך וכחלק מן הפתרון, ולא כענין בפני עצמו, את דבריו "ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם... ויפקד פקידים על הארץ וחימש את ארץ מצרים בשבע שני השבע ויקבצו את כל אוכל השנים הטובות הבאות ויצברו בר... והיה האוכל לפיקדון לארץ לשבע שני הרעב". וכך מובן כיצד יכולות להיות שתי הקבוצות של שבע השנים ביחד, כדלהלן.

מיד עם התחלת שבע שני השובע דואגים לזמן של שבע שני הרעב, כבר אז נאגרים אוצרות תבואה לשבע שני הרעב, והרי זה כאילו ביחד עם שבע שנות השובע כבר קיימים בהכרה, ברגש ובמעשה, שבע שני הרעב.

וכך מצד שני: ביחד עם שבע שנות הרעב, קיימות כביכול, "שבע שני השובע", שהרי ניזונים אז מן התבואה של שבע שני השובע.

לפי זה מובן לשון הפסוק "ויטב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל עבדיו", המוסבת על הנצה ולא על עצם הפתרון, ומובן אף שבחו של פרעה ליוסף "אין נבון וחכם כמוך" ללא הזכרת מעלתו העיקרית בענינו – כפותר חלומות, כיוון שגדולת חכמתו של יוסף לא התבטאה בעצם פתרון החלום, ששבע הפרות הטובות מצביעות על שבע שנים וכו', שהרי לשם כך, כאמור, אין צורך בחכמה מיוחדת, אלא בכך שהוא השכיל לאחד בפתרונו את שבע שנות השובע עם שבע שנות הרעב.

במילים אחרות: "אין נבון וחכם כמוך", כי באמצעות זאת הוא הוכיח כיצד הראו לו בחלום עצמו[46] את מה שפרעה צריך לעשות "ועתה ירא פרעה...", ולא רק את מה שהקב"ה עושה[47].

ז.
פתרון יוסף רומז לאיחוד שני הפכים אצל יהודי בגלות

ההסבר בפנימיותם של הדברים הוא: חלומות פרעה ופתרון יוסף היו הגורם וההתחלה של גלות וגאולת

39) ולא "אותן אתה קובר".

40) להעיר מלך לך יב, טו.

41) פרש"י לך לך שם, יט.

42) להעיר מפרש"י (לך לך יד, ט) שאפילו ארבעה נגד חמשה מוכיח "שגבורים היו".

43) ואף שכאשר פרעה סיפר החלום ליוסף לא חזר על הפרט ד"ותעמודנה אצל הפרות גו'", י"ל שהסיפור של פרעה הי' שוה להחלום אלא שהכתוב לא יחוש כמ"ש הרמב"ן (מא, ג), אבל ראה בהנסמן לעיל שוה"ג הב' להערה 38.

44) שזה הי' (כפרש"י מא, כו) רק הקדמה להסביר "אשר נשנה החלום פעמיים כו'" (כנ"ל הערה 26), והוצרך לזה כי לפתרון החרטומים לא הי' לזה פתרון. ולכן לא נכנס לאזני פרעה [נוסף על זה שלא הי' כפשוטו – ראה פרש"י מא, יב ד"ה איש כחלומו "לפי החלום וקרוב לענינו"].

45) ראה גם חזקוני וספורנו מא, ג.

46) ועפ"ז מתורצת בפשטות קושיא הנ"ל (הערה 12) – כי אין החכמה בעצם העצה.

47) ועד"ז במ"ש "השנות החלום אל פרעה פעמיים כי נכון הדבר גו' וממהר האלקים לעשותו"* אין החכמה בעצם הפתרון "כי נכון הדבר גו'" אלא שזהו הקדמה להעצה "ועתה ירא פרעה גו'" שכל הטעם שהראה אותו אלקים הוא "כי נכון הדבר", וצ"ל "ועתה ירא פרעה" תיכף כו'.

*) משא"כ בחלומותיו של יוסף שנתקיימו לאחרי כמה שנים, ולא נאמר בזה ש"נכון הדבר מעם האלקים גו'" כיון שלא היו ב' חלומות בתוכן אחד ממש, שהרי בחלום הב' נתחדש שגם "השמש והירח (אביו וכו') גו' משתחווים לי".

מצרים[48], כפי המובן גם באופן פשוט, כיוון שהם הובילו למינויו של יוסף לשליט על הארץ, וזה גרם לירידת יעקב ובניו למצרים, מכך מובן, שבתוכן ופתרון החלום בא לידי ביטוי ענין הגלות והגאולה.

ההסבר לענין זה הוא: מוסבר בספרי חסידות[49] על הפסוק[50] "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים", שהגלות היא כחלום: בדיוק כשם שבחלום ייתכן איחוד של שני הפכים, כך ייתכנו אצל יהודי בגלות שני הפכים בהתנהגותו: אהבה לאלקות בתפילה, וטרדות של מו"מ בעניני העולם במשך היום.

לפיכך היו בגלוי, בחלום פרעה המורה על הגלות[51], שני הפכים: "ותעמודנה אצל הפרות" – שבע שנות השובע ביחד עם שבע שנות הרעב, כדלעיל. בנוסף לכך שכל מהותו של הזמן היא שתקופה אחת באה לאחר תקופה אחרת, וכשמו: עבר הווה עתיד, הרי קיימים שני סוגי זמנים שהם הפוכים במהותם: שני שובע ושני רעב, ובכך רמוז האיחוד של שני הפכים – אהבה לאלקות (שנות השובע[52]) יחד עם טרדות[53] הפרנסה (שנות הרעב[51]).

ח.
הגלות - מדרגה שמעל להתחלקות, ולכן מתבטאת דוקא בחלום

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע היה פתרון יוסף דוקא על איחוד שני הפכים:

בדרושים[54] מוסברת הסיבה לכך שדוקא יוסף היה פותר חלומות: למרות שהסיבה הגלויה לכך שבשעת שינה ובחלום ייתכן חיבור של שני הפכים היא מפני שהשכל אינו פועל אז, ונשאר רק כח הדמיון, וכך בזמן הגלות – אין מאירים אז בגלוי ה"מוחין העליונים" בכלל, ושל הנשמה בפרט, הרי הסיבה העמוקה יותר לכך היא[55], כיוון שדוקא שורש הגלות הוא מדרגה נעלית יותר מתקופה אחרת: דרגת "עיגולים" שמעבר להתחלקות לקוים של מעלה ומטה, כשם שבעיגול פשוט אין תחילה וסוף[56].

ולפיכך מתבטאת דרגה זו בחלום, כאשר החכמה והשכל, שממנו נובעת ההתחלקות, אינם מאירים ומשפיעים בגלוי[57].

ולכן היה דוקא יוסף פותר חלומות, כי מקורו הוא בעולם ה"עיגולים", ולפיכך היה בכוחו להסיר את הלבוש העוטף את דרגת ה"עיגולים", ולהורידה למטה בגלוי, כמו בשורשה למעלה.

לפי זה מובן מדוע עיקר פתרון יוסף היה איחוד שני ההפכים, שנות השובע ושנות הרעב, כי דוקא בכך השתקף שורשו של החלום – דרגת ה"עיגולים",

פתרונו של יוסף העניק כוח לענין הגאולה. כלומר, הסרת ההעלם והלבוש של החלום, הגלות, וגילוי המקיפים והעיגולים כפי שהם בעצמיותם.

השלימות בענין זה תהיה לעתיד לבוא, כאשר יקויים הייעוד "ולא יכנף עוד מוריך"[58] – ללא לבוש, ו"ביום ההוא יהיה ה' אחד – כשם שאני נכתב כך אני נקרא[59].

(משיחת ש"פ מקץ תשל"ב, תשל"ד)

---

48) ראה אלשיך פרשתנו מא, לג "כי בחלום פרעה הלז ובהיות יוסף הוא השליט על הארץ כו' תלוי' גאולת ישראל מגלות מצרים שהי' אז מתחיל". ונתבאר באוה"ת פרשתנו שמ, א ואילך.

49) תו"א וישב כח, ג ואילך. תו"ח פרשתנו עד, ב ואילך. אוה"ת שם (כרך ו') תתש, ב ואילך. ועוד.

50) תהלים קכו, א. וראה יהל אור שם.

51) ראה תו"ח שם: אך הנה בזמה"ג הוא שאמר ופרעה חולם כו'.

52) ראה תו"ח שם, ג.

53) שמוכיחות – שחסר לו בבטחון וכו' והתקשרות לאלקות הזן ומפרנס כו' בטובו בחן ובחסד (המראים על אהבת ה' וכו'). ראה ד"ה מים רבים תשל"ח פ"ב (נדפס בלקו"ש ח"כ ע' 276. סה"מ – מלוקט ח"א (קה"ת, תשמ"ז) ע' רעג).

54) תו"א שם כט, רע"א. תו"ח ויחי ד"ה בן פורת יוסף פ"ג ואילך. אוה"ת פרשתנו שם תתשב, א ואילך.

55) ראה ד"ה ענין החלומות לאדה"ז (סה"מ תקס"ב ע' צד־ה) ד"ענין החלום הוא היפך הטבע".

56) ראה גם סה"מ תרע"ח ע' קלב.

57) להעיר מאברבנאל שם ד"ה ואומר שהחלומות, דנמצאו החלומות הצודקים.. מהשגחה האלקים בנערים ובפתאים יותר מהחכמים לפי כו'.

58) ישעי' ל, כ.

59) פסחים נ, א.

ריי"ש, וא"ו, חי"ת

רוח — רומז למדות, חסד גבורה תפארת.

(נפש נה"י, רוח חג"ת, נשמה חב"ד).

האות רי"ש של תיבת רוח, שמימין — היא האות השלישית של אברהם, חסד.

האות חי"ת, שמשמאל — היא האות השלישית של יצחק, גבורה.

והאות וא"ו, שבאמצע — היא יעקב, תפארת, הכוללם.

(וא"ו היא אות אמת[1], מדת אמת ליעקב[2]. ותמונתה קו ישר, שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל, והוא תפארת, עמודא דאמצעיתא[3]).

ולוקחים את האות השלישית דוקא, כי יש כאן התכללות של אברהם ויצחק ביעקב, תפארת, שהיא המדה השלישית.

(הערות לזהר ב עמ' נד)

שמן, יין

שמן — חכמה, הוא על דרך אברהם, כמו שכתוב[4] ושמן ימינו יקרא, וימין הוא בחינת אברהם. ועל אברהם נאמר[5] על כן משחך אלקים אלקיך שמן ששון מחבריך.

יין — בינה, הוא על דרך יצחק, ובו כתיב[6] ויבא לו יין וישת.

(תורת לוי יצחק עמ' תיד)

אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה ולא מן הסנהדרין ולמעלה[7].

במזבח – עומדים כהנים, בחינת חסד, אברהם.

בדוכן – משוררים לוים, בחינת גבורה, יצחק.

וסנהדרין – שמהם תצא תורה לכל ישראל, כנגד תפארת, כמאמר[8] והתפארת זו מתן תורה. והוא בחינת יעקב, תפארת. וכתיב[9] ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל. ויעקב עם הע' נפש יוצאי ירכו הוא מספר הסנהדרי' גדולה, שהיו ע"א.

(הערות לזהר ב עמ' רכא)

בברכת אבות אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, וחותמים מגן אברהם[10].

הרי שאברהם הוא מלפנים ומאחור, ויצחק ויעקב הן באמצע.

טעם הדבר הוא, כי חסד הוא הגדול שבכולם, והוא יומא דאזיל עם כולהו יומין[11], ועל ידו הוא התכנסות חג"ת יחד. כי פעולת החסד לקרב, כמו ימין מקרבת[12], ולחבר, כמו מים המחברים.

ומצינו על דרך זה בהלכה[13].

שני מקוואות זה לצד זה, שאין בכל אחד מהם ארבעים סאה — אם מתערבים מימיהם על ידי נקב שיש לו שיעור של שתי אצבעות, אצבע ואמה, הרי הם מצטרפים למקוה שלם של ארבעים סאה וכל אחד מהם כשר לטבילה.

המים מכאן ומכאן — היינו אברהם, חסד. כמאמר[14] זכור אב נמשך אחריך כמים.

אצבע — שהיא השניה, היא גבורה, יצחק.

אמה — שהיא השלישית, היא תפארת, יעקב.

הרי אברהם מלפנים ומאחור, ויצחק ויעקב באמצע.

וסימנך:

אברה"ם הראשון, אלקי אברהם, שקודם יצחק — יותר על יצח"ק במספר מ'.

אברה"ם שלבסוף, שאחר יעקב, מגן אברהם — יותר על יעק"ב במספר סא"ה.

(תורת לוי יצחק עמ' תיד)

---

1) זח"ג ריש פרשת ויקרא.
2) מיכה ז, כ.
3) פתח אליהו.
4) משלי כז, טז.
5) תהלים מה, ח. בראשית רבה פל"ט, ו.
6) תולדות כז, כה.
7) קידושין עו, ב במשנה.
8) ברכות נח, א.
9) תהילים עח, ה.
10) פסחים קיז, ב.
11) ראה זח"ג קג, ב. קצא, ב.
12) סוטה מז, א.
13) מקוואות פ"ו מ"ז.
14) תפלת גשם של שמיני עצרת.

חוברת ב - י"ג תשרי

הצהרת אמונה במעוז הכפירה

לפני חג הפסח של אותה שנה התקיים גם מפקד אוכלוסין של כלל האוכלוסייה, ובין כל השאלות שעליהן נדרשו הנפקדים לענות היתה השאלה: "האם אתה מאמין?"

היו מאמינים שחששו לכתוב שהם אכן כאלו. בשבת עלה איפוא בעלי על הבימה בבית־הכנסת, בשעה שנכח בו קהל גדול, והכריז שתשובה שלילית על שאלה זו היא בגדר כפירה של ממש, ואסור ליהודי לעשות זאת.

לדברים אלו היתה השפעה כה רבה, עד שיהודי אחד, שעבד במוסד ממשלתי, עבודה שהיתה נחוצה לו לפרנסתו, ואשתו כתבה בשמו שהוא אינו מאמין - פנה אל המשרד שריכז את הנתונים הסטטיסטיים, והורה לתקן ולכתוב שהתשובה הקודמת לא היתה נכונה, ושהוא אכן מאמין. האיש היה מלא סיפוק על כך שהיה לו העוז לעשות זאת, ובא להודות לרב על כך שהשפיע עליו בכיוון זה.

דע מה שתשיב

לימים, במהלך החקירות שלאחר המעצר - חקירות שנערכו על־פי רוב בסביבות השעה שלוש־ארבע לפנות־בוקר - נשאל בעלי: כיצד עלה בידו, בשנה של מחסור חמור בקמח ובמוצרי מזון בכלל, להוציא אל הפועל פעילות שכזו בהיקף כה נרחב כפי שעשה בעניין אספקת המצה, ולא עוד אלא לצורך ענייני דת?!

על כך השיב בעלי, שהוא שיחד את קלינין כשביקר אצלו, ותמורת זאת העניק לו קלינין את הרשיון לכך... החוקר, ימח־שמו, השתתק.

שאלה נוספת ששאלו אותו במהלך החקירה היתה בעניין השאלה על האמונה במפקד האוכלוסין. היה ניכר שהדברים שנשא בעלי בבית־הכנסת נמסרו להם מלה במלה. מסתבר שהם הציבו בבית־הכנסת איש משלהם, שישים לב לאופן הנהגתו של בעלי ולמידת השפעתו על הקהל. כפי שנודע לנו אחר כך, נמצא להם אדם כזה מקרב המתפללים עצמם.

על שאלה זו השיב בעלי, שמאחר שהשלטון הסובייטי מקפיד שהכל יתנהל על־פי מידת האמת, והרי ייתכן מצב שיהודי שהוא אכן מאמין[1] יכחיש את אמונתו ויענה תשובה שאינה אמיתית, מחשש שהדבר יפגע בפרנסתו או בדברים אחרים - הוא ראה צורך להבטיח שהציבור לא ירמה את האחראים על מפקד האוכלוסין באמצעות תשובה כוזבת...

אח, כמה מחוכמת וכמה פקחית היתה הדרך שבה השתמט מהם בעלי! ואכן, תשובותיו של בעלי סתמו את הגולל על שתי שאלות אלו.

---

1) ראה שבת צז, א: "מאמינים בני מאמינים".

מא, א – ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עמד על היאר

א. "ויהי מקץ שנתיים ימים"[1]. שבזה ב' פירושים: (א) "מקץ" מלשון סוף[2], סוף ה"שנתיים ימים" שהיו לפנ"ז (בס"פ וישב), **סוף הגלות** דיוסף בבית האסורים, (ב) "מקץ" מלשון התחלה[3], התחלת ה(שנתיים) ימים שאודותם מסופר בהמשך הפרשה, **התחלת הגאולה** דיוסף ש"מבית האסורים יצא למלוך"[4], כולל גם אסיפת כל האוצרות כו', כמאמר רז"ל[5] "שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים . . ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבוא", די"ל, שנכלל ב"רכוש גדול" שזוכים ע"י העבודה במשך אריכות הגלות, במכש"כ וק"ו מה"רכוש גדול"[6] דיציאת מצרים.

ובלשון הקבלה והחסידות[7] – "קץ דשמאלא"[8], ו"קץ[9] הימין"[10]. ושניהם קשורים זה בזה – כי, ע"י בירור והעלאת ניצוצות הקדושה שנמצאים ב"קץ דשמאלא", נעשה קץ הגלות[11], "קץ שם לחושך"[12], ובאים ל"קץ הימין"[13].

1) להעיר מאור התורה ריש פרשתנו ש"שנתיים ימים" קאי על ב' בחי' שנה, בנוקבא ובדכורא, שנת הלבנה ושנת החמה. ויש לקשר לשנה זו (ה'תשמ"ט) – שנת העיבור, החיבור דשנת החמה ושנת הלבנה, "שנתיים ימים" ביחד.

2) פירוש רש"י ריש פרשתנו.

3) ראב"ע שלח יג, כה. ועוד. וראה לקוטי שיחות חלק ה עמוד 198 ואילך. ושם נסמן.

4) קהלת ד, יד ובפירוש רש"י.

5) פסחים קיט, א. ושם נסמן.

6) לך לך טו, יד.

7) ראה אור התורה ריש פרשתנו.

8) זהר פרשתנו קצג, ב. קצד, א.

9) לשון הפסוק סוף דניאל. וראה זח"א נד, סע"א. סב, ב. ובכ"מ.

10) לקוטי תורה להאריז"ל על הפסוק.

11) וי"ל ש"שנתיים ימים" רומז גם לב' האופנים הכלליים שבגלות (שצריך לעשות להם קץ וסוף) – גלות רוחני וגלות גשמי.

כלומר: אף שבפרטיות ישנם ריבוי אופנים בגלות – הגלות אצל שבעים אומות העולם, ד' הגלויות וכו', הרי, באופן כללי נחלקים לשתים: גלות רוחנית וגלות גשמית.

ולהעיר, שגם במאורע שהביא להתחלת הגלות – "אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים" – היו ב' אופנים אלו: גלות גשמית – שהוציאוהו מהסעודה, וגלות רוחנית, היפך אהבת ישראל (שהלשין על בני ישראל), שמסתבר לומר שהי' אצלו עוד לפני המאורע (אם כי באופן של קטנות, כמרומז בשמו "**בר** קמצא").

12) איוב כח, ג. וראה אור התורה שם עמוד שלט ואילך.

13) להעיר מהשייכות לימי חנוכה – "שזהו ענין **עד שתכלה רגל מן השוק**, להעלות בחי' רגל השמאלי שמתלבש בקץ דשמאלא, ואז יהי' קץ הימין" (אור התורה ריש פרשתנו).

ויש לומר, שענין זה מרומז גם ב"יינה של תורה"[14] שבפירוש רש"י[15] "כל לשון קץ סוף הוא" – שב"סוף" נכלל "**כל** לשון קץ", גם "קץ הימין", כי, ע"י ה"סוף" בירור "קץ דשמאלא" שבסוף הגלות, באים ל"קץ הימין"[16].

ובהמשך לזה באים (להתחלת ה)קריאה דפרשת ויגש, במנחת שבת[17] "ויגש אליו יהודה", כמבואר בדרושי חסידות[18] שהגשת יוסף ליהודה הו"ע סמיכת גאולה (ענינו של יוסף) לתפלה (ענינו של יהודה), ואין ענין יוצא מידי פשוטו – שהגאולה באה **בסמיכות ממש** לתפלה שמתפללים בנ"י "ותחזינה עינינו בשובך לציון", תיכף ומיד ממש.

משיחות ש"פ מקץ, שבת (ז) חנוכה ה'תשמ"ט
– תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ב עמוד 78-77

מג, יד – ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין ואני כאשר שכלתי שכלתי

ב. בב"ר ר' יאשי' בן לוי פתר קראה בגליות ואל שדי יתן לכם רחמים, ויתן אותם לרחמים, לפני האיש, הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה ה' שמו, ושילח לכם את אחיכם אלו עשרת השבטים, ואת בנימין זה שבט יהודא ובנימין, ואני כאשר שכולתי שכלתי, שכלתי בחורבן ראשון שכלתי בחורבן שני, כאשר שכלתי בחורבן ראשון ובשני לא אשכל עוד עכ"ל.

ויש להקשות שכלתי בחורבן ראשון ושני כו' היאך רמיזא אלא דקשה לבעל המדרש איך סיים יעקב בדבר רע שאמר ואני כאשר שכלתי שכלתי הלא הצדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה, אלא כך הוא הביאור כאשר שכלתי בחורבן ראשון ושני אז שכולתי כלומר נגמר השיכול ולא אשכול עוד כי השיכול סיבת התיקון והנה הוא טוב מאד.

וזהו שאמר יעקב ואל שדי כשרמז על החורבנות כשיהי' די להצרות אז וזרח אור משיח שחתימת' ג"כ שד"י כי שדי ר"ת "שלמה "דוד "ישי.

של"ה

14) "היום יום" כ"ט שבט.

15) הביאור בפשוטו של מקרא – "מדוע מאריך רש"י בפירוש תיבת מקץ שמצינו כמה פעמים לפני זה (ועוד דיוקים) – ראה לקוטי שיחות חלק ה עמוד 196 ואילך.

16) לקוטי שיחות שם עמוד 201.

17) זמן הקשור במיוחד עם תכלית השלימות דשבת – "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (ראה המשך תרס"ו עמוד תקמב).

18) ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט. ד"ה ויגש אליו יהודה תרס"ו. ובכ"מ.

◆ יום ראשון כ"ב כסלו ◆

מא (א) **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר:**

א וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַרְעֹה חָלֵם וְהָא קָאֵם עַל נַהֲרָא:

רס"י ◄ **וַיְהִי מִקֵּץ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'מִסּוֹף', וְכָל לְשׁוֹן 'קֵץ', סוֹף הוּא. **עַל־הַיְאֹר** • כָּל שֶׁאָר נְהָרוֹת אֵינָם קְרוּיִים יְאוֹרִים, חוּץ מִנִּילוּס, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאָרֶץ עֲשׂוּיִין יְאוֹרִים יְאוֹרִים בִּידֵי אָדָם, וְנִילוּס עוֹלֶה בְּתוֹכָם וּמַשְׁקֶה אוֹתָם, לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין בְּמִצְרַיִם תָּדִיר כִּשְׁאָר אֲרָצוֹת. רמב"ן

(ב) **וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ:**

ב וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָן בְּשַׂר וְרָעְיָן בְּאַחֲוָה:

רס"י ◄ **יְפֹת מַרְאֶה** • סִימָן הוּא לִימֵי הַשֹּׁבַע, שֶׁהַבְּרִיּוֹת נִרְאוֹת יָפוֹת זוֹ לָזוֹ, שֶׁאֵין עַיִן בְּרִיָּה צָרָה בַּחֲבֵרְתָּהּ. **בָּאָחוּ** • בַּאֲגָם, מרי"ש"ק בְּלַעַ"ז, כְּמוֹ: "יִשְׂגֶּא אָחוּ". רמב"ן

(ג) **וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:**

ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנְיָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן מִן נַהֲרָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירָן בְּשַׂר וְקָמָן לְקֹבְלֵיהוֹן דְּתוֹרָן עַל כֵּיף נַהֲרָא:

רס"י ◄ **וְדַקּוֹת בָּשָׂר** • טינבי"ש בְּלַעַ"ז, לְשׁוֹן 'דַּק'. רמב"ן

(ד) **וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה:**

ד וַאֲכָלַן תּוֹרְתָּא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירָן בְּשַׂר יָת שְׁבַע תּוֹרְתָּא שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה:

רס"י ◄ **וַתֹּאכַלְנָה** • סִימָן שֶׁתְּהֵא כָּל שִׂמְחַת הַשָּׂבָע נִשְׁכַּחַת בִּימֵי הָרָעָב. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) **עַל הַיְאֹר.** כָּל שְׁאָר נְהָרוֹת אֵינָם קְרוּיִים יְאוֹרִים חוּץ מִנִּילוּס, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאָרֶץ עֲשׂוּיָה יְאוֹרִים יְאוֹרִים בִּידֵי אָדָם וְנִילוּס עוֹלֶה בְּתוֹכָם, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. אֲבָל אֶנְקְלוּס תִּרְגֵּם יְאוֹר "נַהֲרָא", רַק תִּרְגֵּם עַל יְאֹרֵיהֶם (שְׁמוֹת ז' י"ט) עַל "אַרְיָתֵיהוֹן", כִּי הֶצְרֵךְ שָׁם לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר עַל נַהֲרוֹתָם וְעַל יְאֹרֵיהֶם. וְהִנֵּה כֻּלָּם יִקָּרְאוּ לְדַעְתּוֹ יְאוֹרִים, הַגְּדוֹלִים נִקְרָאִים נְהָרוֹת וּיְאוֹרִים, וְאֵלּוּ הָעֲשׂוּיִים חֲפִירוֹת אֲרֻכּוֹת בִּידֵי אָדָם גַּם הֵם יִקָּרְאוּ יְאוֹרִים:

וּמָצִינוּ כִּי חִדֶּקֶל נִקְרָא יְאוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דָּנִיֵּאל י' ד'-ה') וַאֲנִי הָיִיתִי עַל יַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל הוּא חִדֶּקֶל וְהִנֵּה אִישׁ אֶחָד לָבוּשׁ הַבַּדִּים, וּכְתִיב (שָׁם י"ב ה'-ו') וְהִנֵּה שְׁנַיִם אֲחֵרִים עוֹמְדִים אֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְאֹר וְאֶחָד הֵנָּה לִשְׂפַת הַיְאֹר, וַיֹּאמַר לָאִישׁ לְבוּשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמֵימֵי הַיְאֹר:

וּלְדַעְתִּי כְּדִבְרֵי אֶנְקְלוּס כֵּן הוּא, כִּי יְאוֹר וְנָהָר לָשׁוֹן אֶחָד, וּשְׁנֵיהֶם לְשׁוֹן אוֹרָה. וְכֵן הַגֶּשֶׁם נִקְרָא אוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (אִיּוֹב ל"ו ל') הֵן פָּרַשׂ עָלָיו אוֹרוֹ, יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ (שָׁם ל"ז י"א), וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (ב"ר כ"ו ז') כָּל אוֹרָה הָאֲמוּרָה בְּאֵלִיָּהוּא בִּירִידַת גְּשָׁמִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְאוּלַי בַּעֲבוּר שֶׁהַגְּשָׁמִים בְּסִבַּת הַמְּאוֹרוֹת, וְהַנְּהָרוֹת יֵעָשׂוּ מֵהֶם יִתְיַחֲסוּ אֶל הָאֲבוֹת:

(ב) **וְהִנֵּה מִן הַיְאֹר עֹלֹת.** בַּעֲבוּר כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁתֶּה מִן הַיְאוֹר, וּמִמֶּנּוּ בָּא לָהֶם הַשֹּׁבַע וְהָרָעָב, רָאָה אוֹתָן עוֹלוֹת מִן הַיְאוֹר. וְהַפָּרוֹת סִימָן לַחֲרִישָׁה, וְהַשִּׁבֳּלִים סִימָן לְקָצִיר, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְהַלָּן מ"ה ו') אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר. רָאָה כִּי הַיְאוֹר לֹא עָלָה רַק מְעַט וְאֵין חָרִישׁ, וַאֲשֶׁר יִזְרְעוּ מְעַט בַּמְּקוֹמוֹת הַלַּחִים יָבֹא קָדִים רוּחַ ה' וְיִשְׁרֹף אוֹתָם, כַּאֲשֶׁר רָאָה אוֹתָם שְׁדוּפוֹת קָדִים:

וְהַנְּרָאֶה מִמַּשְׁמַע הַכְּתוּבִים כִּי הָיָה הַשֹּׁבַע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ, כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר (לְהַלָּן פָּסוּק כ"ט) שָׁבַע גָּדוֹל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם, וְכֵן (לְהַלָּן פָּסוּק מ"ח) אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. אֲבָל הָרָעָב הָיָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת (לְהַלָּן פָּסוּק נ"ד), וְכֵן פָּתַר יוֹסֵף וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב, וְלֹא הִזְכִּיר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְעַל כֵּן לֹא יָכְלוּ בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת לִקְבֹּץ אֹכֶל, וַאֲפִלּוּ אִם שָׁמְעוּ הָעִנְיָן כִּי הָיָה מְפֻרְסָם מְאֹד. וְאוּלַי הָיָה בַּחֲלוֹם רֶמֶז מִזֶּה בַּמֶּה שֶׁהִזְכִּיר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ, כִּי שָׁם הָיָה מִרְעֵיהֶן וּמִמַּעֲדָנָן, אֲבָל הָרָעוֹת אַחֲרֵי אָכְלָן אֶת הַטּוֹבוֹת תִּתְהַלֵּכְנָה בָּאָרֶץ וְלֹא יָדַע פַּרְעֹה עַד אָנָה הָלְכוּ:

בָּאָחוּ. אֲגַם, כְּמוֹ יִשְׂגֶּא אָחוּ (אִיּוֹב ח' י"א), לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי אָחוּ שֵׁם הָעֵשֶׂב הַגָּדֵל, כְּמוֹ הֲיִגְאֶה גֹּמֶא בְּלֹא בֹצֶה יִשְׂגֶּא אָחוּ בְּלִי מָיִם עֹדֶנּוּ בְּאִבּוֹ לֹא יִקָּטֵף (אִיּוֹב ח' י"א-י"ב), וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ הָאֲגָם. וְאוּלַי יִרְצֶה לוֹמַר שֶׁיִּקָּרֵא הָעֵשֶׂב הַנַּעֲשֶׂה בַּאֲגָמִים עַל שֵׁם הָאֲגָם:

וְהַנָּכוֹן שֶׁיִּהְיֶה אָחוּ שֵׁם כּוֹלֵל הַדֶּשֶׁא וְהָעֵשֶׂב הַנַּעֲשֶׂה עַל שְׂפַת הַנְּהָרוֹת וְהָאֲגָמִים, וְיִהְיֶה בֵּי"ת בָּאָחוּ כְּמוֹ בֵּי"ת, לַחֲמוּ בְלַחְמִי וּשְׁתוּ בְיֵין מָסָכְתִּי (מִשְׁלֵי ט' ה'), כִּי עַל שְׂפַת הַיְאוֹר הָיוּ רוֹעוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (בַּפָּסוּק הַבָּא) אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל שְׂפַת הַיְאֹר. וְאוּלַי הוּא מִלְּשׁוֹן אַחְוָה, בַּעֲבוּר הָיוּ מִינֵי הָעֲשָׂבִים רַבִּים גְּדֵלִים יַחַד:

(ג) **וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת.** בְּצִדָּן וְקָרוֹב לָהֶן. וְהוּא סִימָן שֶׁלֹּא יְהֵא הֶפְסֵק בֵּין שְׁנֵי הַשֹּׁבַע וּשְׁנֵי הָרָעָב, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִפֵּר זֶה לְיוֹסֵף. וְאוּלַי הַמַּרְאֶה וְהַסִּפּוּר הָיוּ שָׁוִים וְהַכָּתוּב לֹא יָחוּשׁ, כַּאֲשֶׁר הוֹסִיף בַּסִּפּוּר וְלֹא נוֹדַע כִּי בָּאוּ אֶל קִרְבָּנָה, וְכֵן עוֹלוֹת בְּקָנָה אֶחָד סִימָן שֶׁתְּהֵיֶנָה שֶׁבַע שָׁנִים רְצוּפוֹת:

(ד) **וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת.** עַל דַּעְתִּי הוּא סִימָן שֶׁיֹּאכְלוּ שְׁנֵי הָרָעָב אֶת שְׁנוֹת הַשֹּׁבַע,

(ה) וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה ׀ שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃

ה וּדְמוּךְ וַחֲלַם תִּנְיָנוּת וְהָא שְׁבַע שֵׁבְלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן וְטָבָן׃

רש"י ◄ בְּקָנֶה אֶחָד • טואיד"ל בְּלַעַ"ז. בְּרִיאוֹת • שיינ"ש בְּלַעַ"ז.

(ו) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃

ו וְהָא שְׁבַע שֵׁבְלַיָּא לָקְנָן וּשְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן׃

רש"י ◄ וּשְׁדוּפֹת • השלייד"ש בְּלַעַ"ז, 'וּשְׁקִיפָן קִדּוּם', חֲבוּטוֹת, לְשׁוֹן מַשְׁקוֹף הֶחָבוּט תָּמִיד עַל יְדֵי הַדֶּלֶת הַמַּכָּה עָלָיו. קָדִים • רוּחַ מִזְרָחִית שֶׁקּוֹרִין ביש"א. רמב"ן

(ז) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֶת שֶׁבַע הַשִׁّבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃

ז וּבְלָעָא שֵׁבְלַיָּא לָקְנָתָא יָת שְׁבַע שֵׁבְלַיָּא פַּטִּימָתָא וּמָלְיָתָא וְאִתְעַר פַּרְעֹה וְהָא חֶלְמָא׃

רש"י ◄ הַבְּרִיאוֹת • שיינ"ש בְּלַעַ"ז. וְהִנֵּה חֲלוֹם • וְהִנֵּה נִשְׁלַם חֲלוֹם שָׁלֵם לְפָנָיו וְהֵצָרַךְ לְפוֹתְרִים. רמב"ן

(ח) וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה׃

ח וַהֲוָה בְּצַפְרָא וּמִטַּרְפָּא רוּחֵהּ וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חַרְשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימָהָא וְאִשְׁתָּעֵי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת חֶלְמֵהּ וְלֵית דְּפַשַּׁר יָתְהוֹן לְפַרְעֹה׃

רש"י ◄ וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ • 'וּמִטַּרְפָּא רוּחֵהּ', מְקַשְׁקֶשֶׁת בְּתוֹכוֹ כְּפַעֲמוֹן, וּבְנְבוּכַדְנֶאצַּר הוּא אוֹמֵר: (דניאל ב) "וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ", לְפִי שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁתֵּי פְּעִימוֹת: שִׁכְחַת הַחֲלוֹם וְהַעֲלָמַת פִּתְרוֹנוֹ (ב"ר). חַרְטֻמֵּי • הַנִּחָרִים בְּטִימֵי מֵתִים, שֶׁשּׁוֹאֲלִים בַּעֲצָמוֹת ('טימֵי', הֵן עֲצָמוֹת בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וּבַמִּשְׁנָה: 'בֵּית שֶׁהוּא מָלֵא טַמְיָא', מָלֵא עֲצָמוֹת). וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה • פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם, אֲבָל לֹא לְפַרְעֹה, שֶׁלֹּא הָיָה קוֹלָן נִכְנָס בְּאָזְנָיו, וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרַת־רוּחַ בְּפִתְרוֹנָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה מוֹלִיד, שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה קוֹבֵר' (ב"ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 343)

פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם, אֲבָל לֹא לְפַרְעֹה (רש"י מא, ח) הַחַרְטֻמִּים לֹא הִצִּיעוּ אֶת פִּתְרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף (אַף שֶׁבְּפַשְׁטוּת פָּרוֹת טוֹבוֹת וְשִׁבֳּלִים בְּרִיאוֹת רוֹמְזִים עַל תְּקוּפַת שֹׁבַע), שֶׁהֲרֵי בַּחֲלוֹם עָמְדוּ הַפָּרוֹת הָרָעוֹת לְצַד הַפָּרוֹת הַטּוֹבוֹת, **בְּעֵת וּבְעוֹנָה אַחַת**. לָכֵן אָמְרוּ שֶׁבַע בָּנוֹת כו', שֶׁכֵּן לְפַרְעֹה הָיוּ מִסְפַּר נָשִׁים וּמִסְפַּר פִּילַגְשִׁים, וְיִתָּכֵן שֶׁבִּתְקוּפָה **אַחַת** יִוָּלְדוּ לוֹ בָּנוֹת וְיָמוּתוּ לוֹ בָּנוֹת אֲחֵרוֹת. אַךְ לְפִי פִּתְרוֹנוֹ (וַעֲצָתוֹ) שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ שְׁנוֹת הַשֹּׁבַע וּשְׁנוֹת הָרָעָב **בִּכְפִיפָה אַחַת**, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנוֹת הַשֹּׁבַע אָצְרוּ אוֹצָרוֹת בִּשְׁבִיל שְׁנוֹת הָרָעָב, וּבִשְׁנוֹת הָרָעָב אָכְלוּ אֶת הָאוֹצָרוֹת שֶׁאָצְרוּ בִּשְׁנוֹת הַשֹּׁבַע.

(ט) וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃

ט וּמַלִּיל רַב שָׁקֵי (עִם) לְפַרְעֹה לְמֵימַר יָת סָרְחָנַי אֲנָא מַדְכַּר יוֹמָא דֵין׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּמִזֶּה לָמַד יוֹסֵף לֵאמֹר לְפַרְעֹה וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת, וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב, כִּי רָאָה שֶׁהַפָּרוֹת וְהַשִּׁבֳּלִים הַטּוֹבוֹת תָּבֹאנָה אֶל קֶרֶב הָרָעוֹת. וְאֵינֶנָּה עֵצָה, כִּי הַלְיוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ נִתְנוּהוּ, רַק בְּפִתְרוֹן הַחֲלוֹם אָמַר כֵּן:

וְנִשְׁכַּח כָּל הַשֹּׂבַע, וְלֹא יָוָדַע הַשֹּׂבַע, פִּתְרוֹן וְלֹא נוֹדַע כִּי בָּאוּ אֶל קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע, כִּי רָאָה שֶׁלֹּא הָיוּ בַּאֲכִילָתָן בְּרִיאוֹת וְטוֹבוֹת, רַק הָיוּ לָהֶן לְמִחְיָה, אִלּוּ לֹא אָכְלוּ אוֹתָן הָיוּ מֵתוֹת בְּכַחֲשֵׁיהֶן, וְלֹא כְּדִבְרֵי רַשִּׁ"י שֶׁאָמַר וְנִשְׁכַּח כָּל הַשֹּׂבַע, הוּא פִּתְרוֹן הַבְּלִיעָה:

(ו) **צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן.** לֹא שֶׁרָאָה אוֹתָן צוֹמְחוֹת, שֶׁלֹּא רָאָה אֶלָּא שִׁבֳּלִים עֲשׂוּיוֹת, אֲבָל הוּא כְּאִלּוּ אָמַר צָמְחוּ אַחֲרֵיהֶן. וְאָחֵז זֶה הַלָּשׁוֹן לְהוֹדִיעַ שֶׁמִּיָּד שֶׁרָאָה הַטּוֹבוֹת רָאָה הָרָעוֹת שֶׁעָלוּ אַחֲרֵיהֶן, כִּי סִימָן הַתְּכִיפָה רָאָה בְּכֻלָּן:

(ז) וְטַעַם **וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְגוֹ'.** הִנֵּה חֲלוֹם שָׁלֵם, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וּלְפִי דַּעְתִּי יִרְמֹז כִּי עָמַד עַל מִטָּתוֹ מֵקִיץ מְחַשֵּׁב בַּחֲלוֹמוֹ אוּלַי יִרְאֶה עוֹד דָּבָר פַּעַם שְׁלִישִׁית, וְכַאֲשֶׁר עָמַד בַּבֹּקֶר וְלֹא חָלַם עוֹד נִפְעַם רוּחוֹ, וְזֶה טַעַם וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ. אֲבָל בְּנְבוּכַדְנֶצַּר אָמַר וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ **וּשְׁנָתוֹ נִהְיְתָה עָלָיו** (דָּנִיֵּאל ב' א'), כִּי גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ:

וְהִזְכִּיר **וַיִּיקַץ פַּרְעֹה** מִן הָעִנְיָן הַנִּזְכָּר בְּסִפֶּר הַשָּׁנָה, כִּי חֲלוֹם שֶׁיַּחֲלוֹם אַחֲרָיו חֲלוֹם אַחֵר מֵעִנְיָן אֶחָד בִּשְׁנָתוֹ אֵינֶנּוּ מִתְקַיֵּם, עַל כֵּן אָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר הֵקִיץ נִהְיָה הַחֲלוֹם וְחָשַׁב בּוֹ עַד הַבֹּקֶר אוּלַי יִשְׁתַּלֵּשׁ חֲלוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר נִשְׁנָה: **וְהִנֵּה** פַּרְעֹה עַצְמוֹ הִכִּיר כִּי עִנְיָן אֶחָד הוּא, וּלְכָךְ הִזְכִּיר וְהִנֵּה חֲלוֹם, וְכָךְ אָמַר חֲלוֹם

(י) פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים:

י פַּרְעֹה רְגֵז עַל עַבְדּוֹהִי וִיהַב יָתִי בְּמַטְרַת בֵּית רַב קָטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי:

(יא) וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ:

יא וְחַלַמְנָא חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא וָהוּא גְּבַר כְּפִשְׁרַן חֶלְמֵהּ חַלַמְנָא:

רש"י ◄ **אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ** • חֲלוֹם הָרָאוּי לַפִּתְרוֹן שֶׁנִּפְתַּר לָנוּ וְדוֹמֶה לוֹ.

(יב) וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר:

יב וְתַמָּן עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה עַבְדָּא לְרַב קָטוֹלַיָּא וְאִשְׁתְּעֵינָא לֵהּ וּפְשַׁר לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַר כְּחֶלְמֵהּ פָּשָׁר:

רש"י ◄ **נַעַר עִבְרִי עֶבֶד** • אֲרוּרִים הָרְשָׁעִים, שֶׁאֵין טוֹבָתָם שְׁלֵמָה, שֶׁמַּזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן בִּזָּיוֹן. **נַעַר** • שׁוֹטֶה וְאֵין רָאוּי לִגְדֻלָּה. **עִבְרִי** • אֲפִלּוּ לְשׁוֹנֵנוּ אֵינוֹ מַכִּיר. **עֶבֶד** • וְכָתוּב בְּנִימוּסֵי מִצְרַיִם שֶׁאֵין עֶבֶד מוֹלִךְ, וְלֹא לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שָׂרִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: שִׁירִים, וְכֵן גְּרַס רַא"ם). **אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ** • לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעִנְיָנוֹ. רמב"ן

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה:

יג וַהֲוָה כְּמָא די פְּשַׁר לָנָא כֵּן הֲוָה יָתִי אֲתִיב עַל שְׁמוּשִׁי וְיָתֵהּ צָלָב:

רש"י ◄ **הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי** • פַּרְעֹה הִנִּזְכָּר לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו", הֲרֵי מִקְרָא קָצַר לָשׁוֹן וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הֵשִׁיב, לְפִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מִי הֵשִׁיב. מִי שֶׁבִּידוֹ לְהָשִׁיב וְהוּא פַּרְעֹה, וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל מִקְרָאוֹת קְצָרִים, עַל מִי שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת, הֵם סוֹתְמִים אֶת הַדָּבָר.

(יד) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה:

יד וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵף וְאַרְהִיטוּהִי מִן בֵּית אַסִּירֵי וְסַפַּר וְשַׁנִּי כְּסוּתֵהּ וְעַל לְוַת פַּרְעֹה:

רש"י ◄ **מִן־הַבּוֹר** • מִן בֵּית הַסֹּהַר, שֶׁהוּא עָשׂוּי כְּמִין גֻּמָּא, וְכֵן כָּל בּוֹר שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן גֻּמָּא הוּא, וְאַף אִם אֵין בּוֹ מַיִם קָרוּי בּוֹר, פוש"י בְּלַעַ"ז. **וַיְגַלַּח** • מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת (ב"ר).

◆ יום שני כ"ג כסלו ◆

(טו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ:

טו וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא חֲלֵמִית וּפְשַׁר לֵית לֵהּ וַאֲנָא שְׁמִעִית עָלָךְ לְמֵימַר דְּאַתְּ שָׁמַע חֶלְמָא לְמִפְשַׁר יָתֵהּ:

רש"י ◄ **תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ** • תַּאֲזִין וְתָבִין חֲלוֹם לִפְתֹּר אוֹתוֹ. **תִּשְׁמַע** • לְשׁוֹן הֲבָנָה וְהַאֲזָנָה, כְּמוֹ: "שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף", "אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ", אנטינדר"א בְּלַעַ"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 315)

וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר (מא, טו) כָּתַב הָרַמְבָּ"ן (וארא ו, י): אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים כִּי מִלַּת לֵאמֹר בְּכָל הַתּוֹרָה לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל . . וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, כִּי מִלַּת לֵאמֹר לְהוֹרוֹת עַל בֵּרוּר הָעִנְיָן . . לֹא אֲמִירָה מְסֻפֶּקֶת וְלֹא בְּרֶמֶז, עכ"ל. וְאַף כָּאן, הוֹסֶפֶת תֵּבַת "לֵאמֹר" מוֹרֶה עַל בֵּרוּר גָּמוּר וְדִיּוּק: לֹא רַק שְׁמִיעָה בְּעָלְמָא שָׁמַעְתִּי, אֶלָּא גַּם "לֵאמֹר", בְּבֵרוּר גָּמוּר.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ, וְלֹא הִזְכִּיר חֲלוֹמוֹת. וְזֶה טַעַם וָאֵרָא בַּחֲלוֹמִי, אֲבָל הַכָּתוּב הִזְכִּיר וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה, לוֹמַר שֶׁאֵין פּוֹתֵר אֲפִלּוּ הָאֶחָד מֵהֶם:

(יב) **אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ.** לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעִנְיָנוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְיוֹתֵר נָכוֹן שֶׁיֹּאמַר כִּי לְכָל אֶחָד מִמֶּנּוּ פְּתַר כַּאֲשֶׁר הָיָה אִמְתַּת חֲלוֹמוֹ הֶעָתִיד לָבֹא לוֹ, כִּי כַּאֲשֶׁר פְּתַר כֵּן הָיָה לָנוּ. וְכֵן (לְהַלָּן מ"ט כ"ח) אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרָכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם, כַּבְּרָכָה הַבָּאָה אֵלָיו:

וְעַל דַּעְתִּי אֵין צֹרֶךְ, אֲבָל אָמַר אִישׁ אֶת חֲלוֹמוֹ פָּתַר לָנוּ, וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פְּתַר לְכָל אֶחָד כֵּן בָּא וְהִגִּיעַ אֵלֵינוּ. הִגִּיד כִּי הָיוּ חֲלוֹמוֹת שׁוֹנִים וְלָהֶם פִּתְרוֹנִים שׁוֹנִים, כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ, שֶׁלֹּא יַחֲשֹׁב שֶׁחֲלוֹם אֶחָד חֶלְמוּ שְׁנֵיהֶם וּפִתְרוֹן אֶחָד לָהֶם. וְכֵן לְדַעְתִּי אִישׁ כִּבְרָכָתוֹ בֵּרַךְ, שֶׁלֹּא בֵּרַךְ אוֹתָם בְּרָכָה שָׁוָה לְכֻלָּם אֶלָּא בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת לְכָל אֶחָד כַּאֲשֶׁר פֵּרֵשׁ וְאָמַר לוֹ:

(טז) וַיַּ֨עַן יוֹסֵ֧ף אֶת־פַּרְעֹ֛ה לֵאמֹ֖ר בִּלְעָדָ֑י אֱלֹהִ֕ים יַעֲנֶ֖ה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹֽה׃

טז וַאֲתֵיב יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר בַּר מִן חָכְמְתִי אֶלָּהֵן מִן קֳדָם יְיָ יִתֹּתַב יָת שְׁלָמָא דְפַרְעֹה׃

רס"י◄ **בִּלְעָדָי** • אֵין הַחָכְמָה מִשֶּׁלִּי, אֶלָּא אֱלֹהִים יַעֲנֶה, יִתֵּן עֲנִיָּה בְּפִי לִשְׁלוֹם פַּרְעֹה.

(יז) וַיְדַבֵּ֥ר פַּרְעֹ֖ה אֶל־יוֹסֵ֑ף בַּחֲלֹמִ֕י הִנְנִ֥י עֹמֵ֖ד עַל־שְׂפַ֥ת הַיְאֹֽר׃

יז וּמַלִּיל פַּרְעֹה (עִם) לְיוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאֵם עַל כֵּיף נַהֲרָא׃

(יח) וְהִנֵּ֣ה מִן־הַיְאֹ֗ר עֹלֹת֙ שֶׁ֣בַע פָּר֔וֹת בְּרִיא֥וֹת בָּשָׂ֖ר וִיפֹ֣ת תֹּ֑אַר וַתִּרְעֶ֖ינָה בָּאָֽחוּ׃

יח וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרְתָּא פַּטִּימָן בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וְרָעְיָן בְּאַחֲוָה׃

(יט) וְהִנֵּ֞ה שֶׁ֣בַע־פָּר֤וֹת אֲחֵרוֹת֙ עֹל֣וֹת אַחֲרֵיהֶ֔ן דַּלּ֙וֹת וְרָע֥וֹת תֹּ֛אַר מְאֹ֖ד וְרַקּ֣וֹת בָּשָׂ֑ר לֹֽא־רָאִ֧יתִי כָהֵ֛נָּה בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרַ֖יִם לָרֹֽעַ׃

יט וְהָא שְׁבַע תּוֹרְתָּא אָחֳרָנְיָן סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן חֲסִיכָן וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵתִי כְוָתְהֵן בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְבִישׁוּ׃

רס"י◄ **דַּלּוֹת** • כְּחוּשׁוֹת, כְּמוֹ: (שמואל ב יג) "מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל"? דְּאַמְנוֹן. **וְרַקּוֹת בָּשָׂר** • כָּל לְשׁוֹן 'רַקּוֹת' שֶׁבַּמִּקְרָא חַסְרֵי בָּשָׂר, וּבְלָעַ"ז בלוא"ש.

(כ) וַתֹּאכַ֙לְנָה֙ הַפָּר֔וֹת הָרַקּ֖וֹת וְהָרָע֑וֹת אֵ֣ת שֶׁ֧בַע הַפָּר֛וֹת הָרִאשֹׁנ֖וֹת הַבְּרִיאֹֽת׃

כ וַאֲכָלָן תּוֹרְתָּא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרְתָּא קַדְמָיָתָא פַּטִּימָתָא׃

(כא) וַתָּבֹ֣אנָה אֶל־קִרְבֶּ֗נָה וְלֹ֤א נוֹדַע֙ כִּי־בָ֣אוּ אֶל־קִרְבֶּ֔נָה וּמַרְאֵיהֶ֥ן רַ֔ע כַּאֲשֶׁ֖ר בַּתְּחִלָּ֑ה וָאִיקָֽץ׃

כא וַעֲלָא לִמְעֵיהֵן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עַלּוּ לִמְעֵיהֵן וּמֶחֱזֵיהֵן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְּעָרִית׃

(כב) וָאֵ֖רֶא בַּחֲלֹמִ֑י וְהִנֵּ֣ה ׀ שֶׁ֣בַע שִׁבֳּלִ֗ים עֹלֹ֛ת בְּקָנֶ֥ה אֶחָ֖ד מְלֵאֹ֥ת וְטֹבֽוֹת׃

כב וַחֲזֵית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד מָלְיָן וְטָבָן׃

(כג) וְהִנֵּה֙ שֶׁ֣בַע שִׁבֳּלִ֔ים צְנֻמ֥וֹת דַּקּ֖וֹת שְׁדֻפ֣וֹת קָדִ֑ים צֹמְח֖וֹת אַחֲרֵיהֶֽם׃

כג וְהָא שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא נָצָן לָקְיָן שְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן׃

רס"י◄ **צְנֻמוֹת** • צֻנְמָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, סֶלַע, הֲרֵי הֵן כְּעֵץ בְּלִי לִחְלוּחַ וְקָשׁוֹת כְּסֶלַע, וְתַרְגּוּמוֹ: 'נָצָן לָקְיָן', נָצָן, אֵין בָּהֶן אֶלָּא הַנֵּץ, לְפִי שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע. רמב"ן

(כד) וַתִּבְלַ֙עְן֙ הַשִּׁבֳּלִ֣ים הַדַּקֹּ֔ת אֵ֛ת שֶׁ֥בַע הַשִּׁבֳּלִ֖ים הַטֹּב֑וֹת וָאֹמַר֙ אֶל־הַחַרְטֻמִּ֔ים וְאֵ֥ין מַגִּ֖יד לִֽי׃

כד וּבְלָעָן שֻׁבְּלַיָּא לָקְיָתָא יָת שְׁבַע שֻׁבְּלַיָּא טָבָתָא וַאֲמָרִית לַחֲרָשַׁיָּא וְלֵית דִּי מְחַוֵּי לִי׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כג) **צְנֻמוֹת דַּקּוֹת.** צֻנְמָא בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי סֶלַע. הֲרֵי הֵן כְּעֵץ בְּלֹא לִחְלוּחַ וְקָשׁוֹת כַּסֶּלַע. וְתַרְגּוּמוֹ נָצָן לָקְיָן, נָצָן אֵין בָּהֶם אֶלָּא הַנֵּץ לְפִי שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע, לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְהַשִּׁבֳּלִים בְּעֵת שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע אֵין בָּהֶן נֵץ, וְכֵן פַּרְעֹה לֹא רָאָה אוֹתָן בְּעֵת הֵנֵצָן כִּי מְלֵאוֹת וְטוֹבוֹת וְדַקּוֹת וּשְׁדוּפוֹת קָדִים רָאָה אוֹתָן. וְכֵן צְנֻמוֹת שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ סְלוּעוֹת מִלְּשׁוֹן צֻנְמָא אֵינוֹ נָכוֹן, וְהַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵינָן קָשׁוֹת כַּסֶּלַע:

אֲבָל פֵּרוּשׁ צְנוּמוֹת פְּרוּדוֹת לַחֲתִיכוֹת הַרְבֵּה, וְהוּא לְשׁוֹן רַבּוֹתֵינוּ (בְּרָכוֹת ל"ט.) פַּת הַצְּנוּמָה בִּקְעָרָה מְבָרְכִין עָלֶיהָ הַמּוֹצִיא, פַּת הַחֲתוּכָה, וְהוּא הַפַּת שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ חֲתִיכוֹת וְנוֹתֵן הַמָּרָק עָלָיו בִּקְעָרָה וְאוֹכְלוֹ חֲתִיכָה חֲתִיכָה בְּלֹא בְּצִיעָה אַחֶרֶת:

וְהוּא לְשׁוֹן הַתַּרְגּוּם גַּם כֵּן שֶׁאָמַר נָצָן לְשׁוֹן חִתּוּךְ וְחִסָּרוֹן, מִמַּה שֶׁאָמְרוּ הֵם ז"ל (ב"ב נ"ד.) מַלְיָא בְּמַלְיָא נָצָא בְּנָצָא לֹא הַוֵּיא חֲזָקָה, שָׁקַל מוּלְיָא וּשְׁדָא בְּנָצָא הַוֵּיא חֲזָקָה, הַמָּקוֹם שֶׁהוּא גָּבֹהַּ שָׁלֵם הֶעָפָר נִקְרָא מַלְיָא, וְשֶׁהוּא חָסֵר הֶעָפָר וּבוֹ חִסָּרוֹן נִקְרָא נָצָא. אַף כָּאן הֵפֶךְ מְלֵאוֹת צְנוּמוֹת, וְנָצָן הֵפֶךְ מְלֵיאָן:

וְהָעִנְיָן כִּי לֹא הָיוּ הַשִּׁבֳּלִים מְלֵאוֹת הַגַּרְגֵּרִים, אֲבָל הָיָה בָּהֶם מְקוֹמוֹת חֲסֵרִים אֵין בָּהֶם גַּרְגֵּרִים, וּמָקוֹם אַחֵר גָּבֹהַּ שֶׁבּוֹ הַגַּרְגֵּרִים שֶׁלָּקוּ וְהֵם רֵקוֹת, וּלְכָךְ אָמַר יוֹסֵף בִּמְקוֹם

(כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה׃

כה וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֶלְמָא פַּרְעֹה חַד הוּא יָת דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד חַוִי לְפַרְעֹה׃

(כו) שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֹּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃

כו שְׁבַע תּוֹרְתָּא טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שֵׁבְלַיָּא טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן חֶלְמָא חַד הוּא׃

רס"י◄ **שֶׁבַע שָׁנִים וְשֶׁבַע שָׁנִים •** כֻּלָּן אֵינָן אֶלָּא שֶׁבַע, וַאֲשֶׁר נִשְׁנָה הַחֲלוֹם פַּעֲמַיִם, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְזֻמָּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ לוֹ בַּסּוֹף: "וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם וְגוֹ'". בְּשֶׁבַע שָׁנִים הַטּוֹבוֹת נֶאֱמַר: "הִגִּיד לְפַרְעֹה", לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ, וּבְשֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב נֶאֱמַר: "הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה", לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מֻפְלָג וְרָחוֹק, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן מַרְאֶה.

(כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֹּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃ רמב"ן

כז וּשְׁבַע תּוֹרְתָּא חֲסִיכָתָא וּבִישָׁתָא דְּסָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן שְׁבַע (נ"י שַׁבְעָא) שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שֵׁבְלַיָּא לָקְיָתָא דִּשְׁקִיפָן קִדּוּם יְהֵוְיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא׃

(כח) הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃

כח הוּא פִּתְגָּמָא דִּי מַלֵּילִית עִם פַּרְעֹה דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד אַחֲזֵי לְפַרְעֹה׃

(כט) הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

כט הָא שְׁבַע שְׁנִין אָתְיָן סִבְעָא (נ"י שַׂבְעָא) רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

(ל) וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃

ל וִיקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי כָּל סִבְעָא (נ"י שַׂבְעָא) בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וִישֵׁיצֵי כַנְפָא יָת (עַמָּא דְ)אַרְעָא׃

רס"י◄ **וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע •** הוּא פִּתְרוֹן הַבְּלִיעָה.

(לא) וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃

לא וְלָא יִתְיְדַע שׂוֹבְעָא (נ"י שַׂבְעָא) בְּאַרְעָא מִן קֳדָם כַּנְפָא הַהוּא דִּיהֵי בָתַר כֵּן אֲרֵי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא׃

רס"י◄ **וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע •** הוּא פִּתְרוֹן: "וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבְּנָה".

(לב) וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃

לב וְעַל דְּאִתַּנְּיַת חֶלְמָא לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין אֲרֵי תַקִּין מִתְגְּמָא מִן קֳדָם יְיָ וְאוֹחִי יְיָ לְמֶעְבְּדֵהּ׃

רס"י◄ **נָכוֹן •** מְזֻמָּן. רמב"ן

(לג) וְעַתָּה יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ רמב"ן

לג וּכְעַן יֶחֱזֵי פַרְעֹה גְּבַר סוּכְלְתָּן וְחַכִּים וּמַנְּיֵהּ עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

צְנוּמוֹת רַקּוֹת, כִּי הָיוּ בָּהֶן מְקוֹמוֹת רֵיקִים, אֵין בָּהֶם גַּרְגְּרִים כְּלָל:

(כז) **יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב.** בַּעֲבוּר שֶׁהַשֹּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֵינוֹ חִדּוּשׁ גָּדוֹל כִּי הוּא כְּגַן ה' (לְעֵיל י"ג י'), הִזְכִּיר תְּחִלָּה פִּתְרוֹן הָרָעוֹת, כִּי הוּא הַחִדּוּשׁ וְתוֹעֶלֶת הַחֲלוֹם, כִּי הָאֱלֹהִים בְּרַחֲמִים הֶרְאָה לְפַרְעֹה הָרָעָב לְהַחֲיוֹת לִפְלֵטָה גְּדוֹלָה. וְזֶה טַעַם וַתְּחִילָּנָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף (לְהַלָּן מ"א נ"ד), כִּי לֹא נוֹדַע דְּבָרוֹ רַק בִּשְׁנוֹת הָרָעָב:

(לב) **וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם.** טַעַם הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם, שֶׁנִּשְׁנָה שְׁנֵי פְּעָמִים בְּלַיְלָה אֶחָד, כִּי הָיָה אֶפְשָׁר שֶׁיִּרְאֶה בַּחֲלוֹם אֶחָד הַפָּרוֹת וְהַשִּׁבֹּלִים לְהוֹדִיעוֹ כִּי אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ שְׁנֵי חֲלוֹמוֹת בָּאִים זֶה אַחַר זֶה בְּלַיְלָה אֶחָד, וְאֵין דֶּרֶךְ הַחוֹלְמִים כֵּן, לְהוֹדִיעוֹ כִּי הַדָּבָר מְזֻמָּן וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ. וְזֶה טַעַם פַּעֲמָיִם, כִּי לֹא נִשְׁנָה בְּפַעַם אַחַת:

וְרַבִּי אַבְרָהָם מְפָרֵשׁ כִּי הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם בַּפָּרוֹת וּבַשִּׁבֹּלִים לְעֵד כִּי הַדָּבָר נָכוֹן וְקַיָּם, אֲבָל בַּעֲבוּר כִּי הָיָה פַּעֲמַיִם בְּלַיְלָה אֶחָד, לְעֵד כִּי מְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ. וְאִם כֵּן נֹאמַר שֶׁהָיָה דַּי בַּשִּׁבֹּלִים כִּי הוּא הַמּוֹדִיעַ הָרָעָב:

(לג-לה) **יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם.** אָמַר

(לד) יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃

לד יַעְבֵּד פַּרְעֹה וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא וִיזָרֵז יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא (נ"י שִׂבְעָא)׃

רש"י◄ **וְחִמֵּשׁ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וִיזָרֵז', וְכֵן: "וַחֲמֻשִׁים".

(לה) וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃

לה וְיִכְנְשׁוּן יָת כָּל עִיבּוּר שְׁנַיָּא טָבָן דְּאָתְיָן הָאִלֵּין וְיִצְרוּן עִיבּוּר תְּחוֹת יְדָא דְפַרְעֹה עִיבּוּרָא בְּקִירְוָיָא וְיִטְרוּן׃

רש"י◄ **אֶת־כָּל־אֹכֶל** • שֵׁם דָּבָר הוּא, לְפִיכָךְ, טַעֲמוֹ בָּאֶל"ף וְנָקוּד בְּפַתָּ"ח קָטָן (סְגוֹל), וְאוֹכֵל שֶׁהוּא פּוֹעֵל, כְּגוֹן "כִּי כָּל אוֹכֵל חֵלֶב", טַעֲמוֹ לְמַטָּה בַּכ' וְנָקוּד קָמָץ קָטָן (צֵירֵי). **תַּחַת יַד־פַּרְעֹה** • בִּרְשׁוּתוֹ וּבְאוֹצְרוֹתָיו.

(לו) וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיךָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃

לו וִיהֵי עִבּוּרָא גְנִיז (לְעַמָּא דְ)לְאַרְעָא לְשֶׁבַע שְׁנֵי כַּפְנָא דִּי תְהֶוְיָן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְלָא תִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְאַרְעָא בְּכַפְנָא׃

רש"י◄ **וְהָיָה הָאֹכֶל** • הַצָּבוּר, כִּשְׁאָר פִּקָּדוֹן הַגָּנוּז לְקִיּוּם הָאָרֶץ. רמב"ן

(לז) וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו׃

לז וּשְׁפַר פִּתְגָּמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדּוֹהִי׃

(לח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃

לח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדּוֹהִי הֲיִשְׁתְּכַח כְּדֵין גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּה׃

רש"י◄ **הֲנִמְצָא כָזֶה** • הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין, אִם גָּלַךְ וּנְבַקְּשֶׁנּוּ, הֲנִמְצָא כָּמוֹהוּ? הֲנִמְצָא, לְשׁוֹן תְּמִיהָה, וְכֵן כָּל הֵ"א הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ הַתֵּבָה וּנְקוּדָה בַּחֲטַף פַּתָּח. רמב"ן

◆ יום שלישי כ"ד כסלו ◆

(לט) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ׃

לט וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּאוֹדַע יְיָ יָתָךְ יָת כָּל דָּא לֵית סָכְלְתָּן וְחַכִּים כְּוָתָךְ׃

רש"י◄ **אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ** • לְבַקֵּשׁ אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם, שֶׁאָמַרְתָּ – 'לֹא נִמְצָא כָמוֹךָ'.

(מ) אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃

מ אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזַן כָּל עַמִּי לְחוֹד כָּרְסֵי מַלְכוּתָא הָדֵין אֵיהֵי יַקִּיר מִנָּךְ׃

רש"י◄ **יִשַּׁק** • 'יִתְּזַן', יִתְפַּרְנֵס. כָּל צָרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יָדְךָ, כְּמוֹ: (לעיל טו) "וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי", וּכְמוֹ: (תהלים ב) "נַשְּׁקוּ־בַר", גרגישו"ן בְּלַעַ"ז. **רַק הַכִּסֵּא** • שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין לִי מֶלֶךְ. **כִּסֵּא** • לָשׁוֹן שֶׁל הַמְּלוּכָה, כְּמוֹ: (מלכים א א) "וְיִגַּדֵּל אֶת כִּסְאוֹ מִכִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לוֹ שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְאִישׁ נָבוֹן וְחָכָם שֶׁיִּהְיֶה מְמֻנֶּה עַל כָּל הָאָרֶץ, וַיַּפְקֵד עוֹד פְּקִידִים תַּחְתָּיו שֶׁיֵּלְכוּ בָאָרֶץ וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל, כִּי לֹא יוּכַל הַשַּׁלִּיט לָלֶכֶת בְּכָל הָאָרֶץ:

וְאָמַר לוֹ שֶׁיִּהְיֶה נָבוֹן וְחָכָם, נָבוֹן, שֶׁיֵּדַע לְנַהֵל עַם אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלֶחֶם לְפִי הַטַּף מִיָּדוֹ, וְלָתֵת לָהֶם כְּדֵי חַיּוּתָם, וְיִמְכֹּר הַמּוֹתָר לָאֲרֻצוֹת הָאֲחֵרוֹת לָאֶסֹּף עֹשֶׁר וּמָמוֹן לְפַרְעֹה. וְחָכָם, שֶׁיֵּדַע לְקַיֵּם הַתְּבוּאָה שֶׁלֹּא תִּרָקֵב, שֶׁיְּעָרֵב עִם כָּל מִין דָּבָר הַמְקַיֵּם אוֹתוֹ בְּטִבְעוֹ, כְּגוֹן חֵמְטִין שֶׁהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (שַׁבָּת ל"א.), וְהַכֶּסֶף הַחַי הַמַּמִּית הַכְּנִימָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאָמְרוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ' ה') עֵרֶב בָּהֶן עָפָר וְקִיסוֹמִיּוֹת דְּבָרִים שֶׁמְּקַיְּמִין אֶת הַתְּבוּאָה, וְאָמַר יוֹסֵף כָּל זֶה בַּעֲבוּר שֶׁיִּבְחֲרוּ אוֹתוֹ, כִּי הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ:

(לו) **וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ.** אָמַר שֶׁיִּהְיֶה הָאֹכֶל פִּקָּדוֹן בְּיַד פְּקִידֵי פַּרְעֹה לְצֹרֶךְ הָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב, וְלֹא יוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ לְדָבָר אַחֵר שֶׁלֹּא תִּכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב, כַּאֲשֶׁר לֹא מֵתוּ הַפָּרוֹת בְּכַחֲשֵׁיהֶן:

(לח־לט) וְטַעַם **הֲנִמְצָא כָזֶה.** בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה עִבְרִי וְהֵם שְׁנוּאֵי נֶפֶשׁ הַמִּצְרִיִּים, לֹא יֹאכְלוּ מַגָּעָם וְלֹא יִתְחַבְּרוּ עִמָּהֶם, כִּי טְמֵאִים הֵם אֶצְלָם, עַל כֵּן לֹא רָצָה לְמַנּוֹתוֹ מִשְּׁנֵה בְּלֹא רְשׁוּתָם, וּלְכָךְ אָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ מִצְרִי כָּמוֹהוּ כִּי רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ. וְאַחֲרֵי

(מא) וַיֹּ֥אמֶר פַּרְעֹ֖ה אֶל־יוֹסֵ֑ף רְאֵה֙ נָתַ֣תִּי אֹתְךָ֔ עַ֖ל כָּל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזֵי מַנֵּיתִי יָתָךְ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **נָתַתִּי אֹתְךָ** • 'מַנֵּיתִי יָתָךְ', וְאַף עַל פִּי כֵן לְשׁוֹן נְתִינָה הוּא, כְּמוֹ: "וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן". בֵּין לִגְדֻלָּה בֵּין לְשִׁפְלוּת, נוֹפֵל לְשׁוֹן נְתִינָה עָלָיו, כְּמוֹ: (מלאכי ב) "נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים".

(מב) וַיָּ֨סַר פַּרְעֹ֤ה אֶת־טַבַּעְתּוֹ֙ מֵעַ֣ל יָד֔וֹ וַיִּתֵּ֥ן אֹתָ֖הּ עַל־יַ֣ד יוֹסֵ֑ף וַיַּלְבֵּ֤שׁ אֹתוֹ֙ בִּגְדֵי־שֵׁ֔שׁ וַיָּ֥שֶׂם רְבִ֥ד הַזָּהָ֖ב עַל־צַוָּארֽוֹ׃

מב וְאַעְדִּי פַרְעֹה יָת עִזְקְתֵהּ מֵעַל יְדֵהּ וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבִּישׁ יָתֵהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מָנִיכָא דְדַהֲבָא עַל צַוְּארֵהּ׃

רש"י◄ **וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ** • נְתִינַת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ, הִיא אוֹת לְמִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לוֹ לִהְיוֹת שֵׁנִי לוֹ לִגְדֻלָּה. **בִּגְדֵי־שֵׁשׁ** • דְּבַר חֲשִׁיבוּת הוּא בְּמִצְרַיִם. **רְבִד** • עֲנָק, וְעַל שֶׁהוּא רָצוּף בְּטַבָּעוֹת קָרוּי רְבִיד, וְכֵן: (משלי ז) "רָבַדְתִּי עַרְשִׂי", רִצַּפְתִּי עַרְשִׂי מַרְצֵפוֹת. בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: 'מֻקָּף רְבָדִין שֶׁל אֶבֶן עַל הָרֹבֶד שֶׁבַּעֲזָרָה', וְהִיא רִצְפָּה. **רמב"ן**

(מג) וַיַּרְכֵּ֣ב אֹת֗וֹ בְּמִרְכֶּ֤בֶת הַמִּשְׁנֶה֙ אֲשֶׁר־ל֔וֹ וַיִּקְרְא֥וּ לְפָנָ֖יו אַבְרֵ֑ךְ וְנָת֣וֹן אֹת֔וֹ עַ֖ל כָּל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מג וְאַרְכִּיב יָתֵהּ בִּרְתִכָּא תִנְיֵתָא (נ"י תִנְיָנָא) דִּי לֵהּ וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנִּי יָתֵהּ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה** • הַשְּׁנִיָּה לְמֶרְכַּבְתּוֹ הַמְּהַלֶּכֶת אֵצֶל שֶׁלּוֹ. **אַבְרֵךְ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא', 'רַךְ' בְּלָשׁוֹן אֲרַמִי 'מֶלֶךְ'. בְּ'הַשֻּׁתָּפִין': 'לָא רֵיכָא וְלָא בַּר רֵיכָא'. וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה, (ספרי פ' דברים) דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה: 'אַבְרֵךְ, זֶה יוֹסֵף, שֶׁהוּא אָב בְּחָכְמָה וְרַךְ בַּשָּׁנִים'. אָמַר לוֹ בֶּן דּוּרְמַסְקִית: 'עַד מָתַי אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים'? אֵין 'אַבְרֵךְ' אֶלָּא לְשׁוֹן בִּרְכַּיִם, שֶׁהַכֹּל הָיוּ נִכְנָעִין לְפָנָיו וְיוֹצְאִין תַּחַת יָדוֹ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתוֹן אוֹתוֹ וְגוֹ'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 207)

לְשׁוֹן בִּרְכַּיִם, שֶׁהַכֹּל הָיוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין תַּחַת יָדוֹ (רש"י מא, מג) הַיְינוּ שֶׁהָיוּ כּוֹרְעִים בֶּרֶךְ בִּלְבַד, אַךְ לֹא הִשְׁתַּחֲווּ בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, כְּמוֹ בִּפְנֵי פַּרְעֹה, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה מֶלֶךְ מַמָּשׁ. וּמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן לְגַבֵּי אֲחֵי יוֹסֵף "וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה" - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַשְּׁבָטִים לֹא הִכִּירוּ אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין יוֹסֵף לְפַרְעֹה, וּכְשֶׁרָאוּ שֶׁיּוֹסֵף מוֹשֵׁל בְּמִצְרַיִם חָשְׁבוּ שֶׁגְּדֻלָּתוֹ שָׁוָה לְזוֹ שֶׁל פַּרְעֹה (וּרְאֵה רַשִׁ"י רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ: חָשׁוּב אַתָּה בְּעֵינַי כְּמֶלֶךְ). **רמב"ן**

(מד) וַיֹּ֧אמֶר פַּרְעֹ֛ה אֶל־יוֹסֵ֖ף אֲנִ֣י פַרְעֹ֑ה וּבִלְעָדֶ֗יךָ לֹא־יָרִ֨ים אִ֧ישׁ אֶת־יָד֛וֹ וְאֶת־רַגְל֖וֹ בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מד וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וּבַר מֵימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵהּ לְמֵיחַד זֵין וְיָת רִגְלֵהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **אֲנִי פַרְעֹה** • שֶׁיֵּשׁ יְכֹלֶת בְּיָדִי לִגְזֹר גְּזֵרָה עַל מַלְכוּתִי. וַאֲנִי גּוֹזֵר: שֶׁ"לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ". **וּבִלְעָדֶיךָ** • שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתְךָ. דָּבָר אַחֵר: "אֲנִי פַרְעֹה", אֲנִי אֶהְיֶה מֶלֶךְ, "וּבִלְעָדֶיךָ וְגוֹ'", וְזֶהוּ דֻּגְמַת "רַק הַכִּסֵּא". **אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(מה) וַיִּקְרָ֨א פַרְעֹ֥ה שֵׁם־יוֹסֵף֮ צָפְנַ֣ת פַּעְנֵ֔חַ וַיִּתֶּן־ל֣וֹ אֶת־אָסְנַ֗ת בַּת־פּ֥וֹטִי פֶ֛רַע כֹּהֵ֥ן אֹ֖ן לְאִשָּׁ֑ה וַיֵּצֵ֥א יוֹסֵ֖ף עַל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃

מה וּקְרָא פַרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא דְמִטַּמְרָן גָּלְיָן לֵהּ וִיהַב לֵהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן לְאִתְּתָא וּנְפַק יוֹסֵף (שַׁלִּיט) עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁהוֹדוּ, אָמַר לְיוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת, כִּי מֵאֲשֶׁר הָיָה הַפִּתָּרוֹן טוֹב וְנָכוֹן בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו, הָיָה בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלּוּ כְּבָר בָּא הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפָּתַר לָהֶם:

וְיִתָּכֵן שֶׁיִּרְמֹז אֶת כָּל זֹאת גַּם לְמַה שֶּׁסִּפֵּר לוֹ שַׂר הַמַּשְׁקִים. וְכָמוֹהוּ (לְעֵיל כ"ט י"ג) וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, הַבְּרָכוֹת הַנִּזְכָּרוֹת קֹדֶם לָכֵן. אָמַר, אַחֲרֵי שֶׁהוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ הַחָכְמָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת לִפְתֹּר כָּל הַחֲלוֹמוֹת הַנֶּעֱלָמִים וְהַסְּתוּמִים, וְלֹא יִפֹּל דָּבָר מִכָּל דְּבָרֶיךָ, אֵין נָבוֹן וְחָכָם בְּכָל עִנְיָן כָּמוֹךָ, וְרָאוּי אַתָּה לִנְהֹג שְׂרָרָה וּמַלְכוּת וְלִהְיוֹת לִי לְמִשְׁנֶה:

(מב) **וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ.** נְתִינַת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ הִיא אוֹת לְמִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לִהְיוֹת שֵׁנִי לוֹ לִגְדֻלָּה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהַנָּכוֹן שֶׁטַּבַּעַת הַמֶּלֶךְ הִיא חוֹתָמוֹ, כְּעִנְיָן וְחִתְמוּ בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ (אֶסְתֵּר ח' ח'), וְהִנֵּה נָתַן לוֹ הַחוֹתָם לִהְיוֹת נָגִיד וּמְצַוֶּה בְּכָל הַמַּלְכוּת, וְיַחְתֹּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ:

(מג) **בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה.** הַשְּׁנִיָּה לְמֶרְכַּבְתּוֹ הַמְּהַלֶּכֶת אֵצֶל שֶׁלּוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהִנֵּה הוּא שֵׁם, וְכֵן כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה (מ"ב כ"ג ד'), אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת (דְּבָרִים י"ז י"ח). וְהַנָּכוֹן כִּי מִשְׁנֶה תֹּאַר, כְּמוֹ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לְךָ לְמִשְׁנֶה (ש"א כ"ג י"ז), כִּי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי מִשְׁנֶה לַמֶּלֶךְ

רס"י◄ **צָפְנַת פַּעְנֵחַ** • מְפָרֵשׁ הַצְּפוּנוֹת, וְאֵין לְ'פַּעְנֵחַ' דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. **פּוֹטִי פֶרַע** • הוּא פּוֹטִיפַר, וְנִקְרָא פּוֹטִי פֶרַע עַל שֶׁנִּסְתָּרֵס מֵאֵלָיו, לְפִי שֶׁחָמַד אֶת יוֹסֵף לְמִשְׁכַּב זְכוּר (סוטה יג). **רמב"ן**

(מו) וְיוֹסֵף בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

מו **וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר (שַׁלִּיט) בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:**

(מז) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים:

מז **וּכְנָשׁוּ דָּיְרֵי אַרְעָא בִּשְׁבַע שְׁנֵי שׂוּבְעָא (נ"י שִׂבְעָא) עִיבּוּרָא לְאוֹצָרִין:**

רס"י◄ **וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ** • כְּתַרְגּוּמוֹ, וְאֵין הַלָּשׁוֹן נֶעֱקָר מִלְּשׁוֹן עֲשִׂיָּה. **לְקֻמָצִים** • קֹמֶץ עַל קֹמֶץ, יָד עַל יָד, הָיוּ אוֹצָרִים. **רמב"ן**

(מח) וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ:

מח **וּכְנַשׁ יָת כָּל עִיבּוּר שְׁבַע שְׁנִין דִּי הֲווֹ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וִיהַב עִיבּוּר בְּקִרְוַיָּא עִבּוּר חֲקַל קַרְתָּא דִּי בְסַחְרָנָהָא יְהַב בְּגַוֵּהּ:**

רס"י◄ **אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ** • שֶׁכָּל אֶרֶץ וְאֶרֶץ מַעֲמֶדֶת פֵּרוֹתֶיהָ וְנוֹתְנִין בַּתְּבוּאָה מֵעֲפַר הַמָּקוֹם, וּמַעֲמִיד אֶת הַתְּבוּאָה מִלִּירָקֵב. (נִרְאֶה לִי שֶׁהוּא דַּעַת רַבִּי נְחֶמְיָה, וְאֵין צָרִיךְ כְּלָל לְהַגִּיהַ בְּרַשִׁ"י, כַּאֲשֶׁר עָלָה בְּדַעַת קַצָּתָם). **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (אֶסְתֵּר י' ג'), וְכֵן כֶּסֶף מִשְׁנֶה (לְהַלָּן מ"ג י"ב), תֹּאַר, כְּמוֹ כֶּסֶף שֵׁנִי. וּכְבָר הֵבִיאוּ הַמְּדַקְדְּקִים (רַד"ק בְּסֵפֶר הַשָּׁרָשִׁים שֹׁרֶשׁ שנ"ה) רְאָיָה בִּהְיוֹת אֵלֶּה כֻּלָּם בְּסָגוֹל, וּמִשְּׁנַת הַתּוֹרָה וְכָל הַשֵּׁמוֹת בְּצֵרֵי, כְּמִשְׁפַּט הַסְּמִיכוּת. וְהָעִנְיָן, כִּי יֵשׁ לַמֶּלֶךְ מֶרְכָּבָה יְדוּעָה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (אֶסְתֵּר ו' ח') וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ, וְאַחֶרֶת יְדוּעָה לְמִשְׁנֵהוּ, וְאַחֲרֶיהָ לַשָּׁלִישׁ:

(מה) **צָפְנַת פַּעְנֵחַ.** אָמַר ר' אַבְרָהָם אִם הִיא מִלָּה מִצָּרִית לֹא יָדַעְנוּ פֵּרוּשָׁהּ, וְאִם מְתֻרְגֶּמֶת לֹא יָדַעְנוּ שֵׁם יוֹסֵף:

וְעַל דַּעַת הָרִאשׁוֹנִים שֶׁאוֹמְרִים "הַמְפַעְנֵחַ נֶעֱלָמִים", יִתְּכֵן שֶׁקָּרָא לוֹ שֵׁם נִכְבָּד כִּלְשׁוֹן אַרְצוֹ, כִּי שָׁאַל לוֹ. אוֹ שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ יוֹדֵעַ שִׂפַת אֶרֶץ כְּנַעַן הַקְּרוֹבָה אֵלָיו. וְעִנְיָנוֹ, צְפוּנָה מְגֻלָּה. וְכֵן בִּתּוֹ קָרְאָה שֵׁם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ (שְׁמוֹת ב' י'):

וְאַל תִּשְׁתּוֹמֵם בַּעֲבוּר שֶׁקָּרְאוּהוּ סוֹפְרֵי הַמִּדְרָשִׁים מוֹנִיוּס, כִּי יֶשְׁנוּ הַשֵּׁמוֹת לְלָשׁוֹן מוּבָן אוֹ מֻרְגָּל לָהֶם כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַתַּרְגּוּם בִּקְצָתָם, כְּגוֹן בֵּין קֹדֶשׁ וּבֵין שׁוּר (לְעֵיל כ' א'), בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא, וְכֵן בְּהַרְבֵּה מִן הַשֵּׁמוֹת, וּבִקְצָתָם לֹא יַשְׁנֶה דָּבָר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּסִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וּבְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וְזוּלָתָם הַרְבֵּה, וְזֶה לְפִי מַה שֶׁהָיוּ נִקְרָאִים בִּלְשׁוֹן אֲרָמִית בְּדוֹרוֹ, וְכֵן עָשׂוּ הַגּוֹצְרִים הַמַּעְתִּיקִים:

בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן. הוּא פּוֹטִיפַר, וְנִקְרָא פּוֹטִיפֶרַע עַל שֵׁם שֶׁנִּסְתָּרֵס מֵאֵלָיו לְפִי שֶׁלָּקַח יוֹסֵף לְמִשְׁכָּב, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהוּא מִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ (סוֹטָה י"ג:). וְהֵצְרַךְ מִמְּנוּ רַשִׁ"י (לְהַלָּן מ"ז כ"ב) לוֹמַר כִּי כָּל "כֹּהֵן" מְשָׁרֵת לָאֱלֹהוּת, חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, שֶׁהֲרֵי שַׂר הַסַּבָּחִים הָיָה, וְכֵן כֹּהֵן מִדְיָן (שְׁמוֹת ב' ט"ז):

וַאֲנִי אוֹמֵר כִּי לְדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ הָיָה פּוֹטִיפַר שַׂר לְפַרְעֹה, וְכַאֲשֶׁר נִסְתָּרֵס בְּגוּפוֹ וְהִכִּירוּ בוֹ וְקָרְאוּהוּ פּוֹטִיפֶרַע נִתְבַּיֵּשׁ בַּדָּבָר וּפָרַשׁ מִשָּׁרָתוֹ, וְהִכְנִיס עַצְמוֹ בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה וְנַעֲשָׂה כֹּמֶר לע"ג כִּי כֵן מִנְהַג הַנִּכְבָּדִים. וְאִפְשָׁר שֶׁהָיָה אוֹן שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ, וְכֵן כֹּהֵן מִדְיָן כֹּמֶר, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (סַנְהֶדְרִין פ"ב:) בִּיתְרוֹ שֶׁהָיָה מְפַסֵּם עֲגָלִים לַע"ג:

וְהָאֱמֶת כִּי לְשׁוֹן כְּהֻנָּה שֵׁרוּת, אֲבָל לֹא לָאֱלֹהוּת בִּלְבַד, כִּי הִנֵּה וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ (ש"ב ח' י"ח), וּבִמְקוֹמוֹ בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א' י"ח י"ז) וּבְנֵי דָוִד הָרִאשֹׁנִים לְיַד הַמֶּלֶךְ. וְכֵן מוֹלִיךְ כֹּהֲנִים שׁוֹלָל (אִיּוֹב י"ב י"ט), שֶׁהֵם מְשָׁרְתֵי הַמֶּלֶךְ, וְכֵן יְכַהֵן פְּאֵר (יְשַׁעְיָה ס"א י'), יִתְלַבֵּשׁ פְּאֵר כַּכֹּהֵן הָעוֹבֵד, שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ בְּגָדִים שֶׁלֹּא כִּשְׁאָר הָעָם לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. וְכֵן וּמְיַדְּעָיו וְכֹהֲנָיו (מ"ב י' י"א), רָאשֵׁי מְשָׁרְתָיו:

(מז) **לְקֻמָצִים.** קֹמֶץ עַל קֹמֶץ יָד עַל יָד הָיוּ אוֹצָרִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְתַרְגּוּם אֲנְקְלוּס לְאוֹצָרִים, כִּי הַחֲפִירוֹת הָעֲשׂוּיוֹת בָּאָרֶץ לְאוֹצָרִים אוֹ לִדְבָרִים אֲחֵרִים יִקָּרְאוּ קְמָצִים. בְּאַחַת הַפִּחְתִּים (ש"ב י"ז ט') תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בְּחַד מִן קֻמְצַיָּא, וְכֵן כָּל פַּחַת (יְשַׁעְיָה כ"ד י"ז-י"ח) תִּרְגֵּם קֻמְצָא, וְהוּא קָרוֹב מִן חֹפֶר גּוּמָּץ (קֹהֶלֶת י' ח'), כִּי הַגִּימֶ"ל תְּשַׁמֵּשׁ בְּכָאן כְּמוֹ קוּ"ף, כַּאֲשֶׁר תְּשַׁמֵּשׁ כְּמוֹ כָ"ף בְּאַל יֶחְסַר הַמָּזֶג (שה"ש ז' ג'), מִן מְסֻכָּה יֵינָהּ (מִשְׁלֵי ט' ב'), וְכַנָּה אֲשֶׁר נָטְעָה יְמִינֶךָ (תְּהִלִּים פ' ט"ז), שֶׁהוּא כְּמוֹ גַּנָּה (יְשַׁעְיָה א' ל'), וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנוֹת תְּהוֹם (לְעֵיל ח' ב'), כְּטַעַם וַיִּסָּגְרוּ, עַל אֶרֶץ מִכּוּרָתָם (יְחֶזְקֵאל כ"ט י"ד), מִכֹּרֹתַיִךְ וּמֹלַדְתַּיִךְ (שָׁם ט"ז ג'), וְסִכַּרְתִּי אֶת מִצְרַיִם (יְשַׁעְיָה י"ט ד'), הַכָּ"ף וְהַגִּימֶ"ל בָּהֶם שָׁוִים: **וַיִּשְׁתַּוּוּ** הַקּוּ"ף וְהַכָּ"ף תָּמִיד, כְּמוֹ קוֹבַע (שׁ"א י"ז ל"ח) וְכוֹבַע (יְחֶזְקֵאל כ"ז י'), תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה (קֹהֶלֶת י"ב ט'), כְּמוֹ מִי תִכֵּן אֶת רוּחַ ה' (יְשַׁעְיָה מ' י"ג). וְרַבּוֹתֵינוּ יֹאמְרוּ מִלְּשׁוֹן קִשּׁוּט תַּכְשִׁיטִים (שַׁבָּת ס"ג.) וְתַקְשִׁיט (יְרוּשַׁלְמִי כְּתֻבּוֹת פ"ו ה"ג). וְכֵן וַיַּצְקוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֲבִיָתָר עַד תֹּם כָּל הָעָם לַעֲבוֹר מִן הָעִיר (ש"ב ט"ו כ"ד), אָמַר בּוֹ הַתַּרְגּוּם וַאֲקִימוּ יַת אֲרוֹנָא, עֲשָׂאוֹ כְּמוֹ וַיַּצִּיגוּ. וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שָׁם ו' י"ז) וַיָּבֹאוּ אֶת אֲרוֹן ה' וַיַּצִּגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ, מִלְּשׁוֹן אַצִּיגָה נָא עִמְּךָ (לְעֵיל ל"ג ט"ו), וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ (לְהַלָּן מ"ג ט'):

(מח-מט) **וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֹכֶל.** יוֹסֵף הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה וְגַם אַחֲרֵי כֵן וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר, וְכֵן כִּי חָדַל לִסְפֹּר, יוֹסֵף הַנִּזְכָּר. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי אֵין פֵּרוּשׁוֹ כָּל, כִּי בָּרָעָב הָיוּ מִתִים. וְכֵן וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה, רַק טַעֲמוֹ שֶׁקִּבֵּץ כָּל אֲשֶׁר יָכוֹל:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁקִּבֵּץ אֶת הַכֹּל אֶל תַּחַת יָדוֹ, וְהוּא נָתַן לָהֶם מִמֶּנּוּ בְּכָל שָׁנָה כְּדֵי פַּרְנָסָתָם שֶׁלֹּא יִבְזְבְּזוּהוּ, וְהוּא שֶׁאָמַר וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת וַיִּצְבְּרוּ בָּר תַּחַת יַד פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ. וּמִפְּנֵי שֶׁאָמַר וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל, וְאָמַר וַיִּצְבְּרוּ בָר, וְכֵן וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֹכֶל, וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר, יוֹרֶה שֶׁקִּבְּצוּ כָּל הַנֶּאֱכָל לָאָדָם, בָּר וְלֶחֶם וּמָזוֹן, אֲפִלּוּ תְּאֵנִים

(מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין מִסְפָּר׃

מט וּכְנַשׁ יוֹסֵף עִבּוּרָא כְּחַלָּא דְיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי פְּסַק לְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית מִנְיָן׃

רש"י◄ **עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר•** עַד כִּי חָדַל לוֹ הַסּוֹפֵר לִסְפֹּר, וַהֲרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר. **כִּי־אֵין מִסְפָּר•** לְפִי שֶׁאֵין מִסְפָּר, וַהֲרֵי 'כִּי' מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן 'דְּהָא'.

(נ) וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן׃

נ וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִיד תַּרְתֵּין בְּנִין עַד לָא עַלַּת שַׁתָּא דְכַפְנָא דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן׃

רש"י◄ **בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב•** (תענית יא) מִכָּאן שֶׁאָסוּר לָאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 194)

מִכָּאן שֶׁאָסוּר לָאָדָם לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן (רש"י מא, נ). בְּפָרָשַׁת נֹחַ (ז, ז) כָּתַב רַשִׁ"י שֶׁנֹּחַ וּבָנָיו נֶאֱסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה בַּתֵּבָה, "מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׁרוּי בְּצַעַר". זֶהוּ שֶׁדַּיְּיק **מִכָּאן** דְּיֵיקָא, וְלֹא מִנֹּחַ וּבָנָיו. וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: מִנֹּחַ אֶפְשָׁר לִלְמֹד אִסּוּר זֶה רַק כַּאֲשֶׁר הָאָדָם עַצְמוֹ שָׁרוּי בְּצַעַר, שֶׁהֲרֵי אַף נֹחַ וּבָנָיו הִצְטַעֲרוּ בִּהְיוֹתָם בַּתֵּבָה. וְאִלּוּ מִיּוֹסֵף לוֹמְדִים שֶׁהָאִסּוּר חָל גַּם עַל מִי שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵל מֵרָעָב, שֶׁהֲרֵי לְיוֹסֵף הָיָה אֹכֶל בְּשֶׁפַע.

(נא) וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי׃

נא וּקְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי אַנְשָׁנַנִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא׃

(נב) וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי׃

נב וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְרָא אֶפְרָיִם אֲרֵי אַפְּשַׁנִי יְיָ בְּאַרַע שִׁעְבּוּדִי׃

◆ יום רביעי כ"ה כסלו ◆

(נג) וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

נג וּשְׁלִימַת שְׁבַע שְׁנֵי שׂוּבְעָא (נ"י שִׂבְעָא) דִּי הֲוָה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

(נד) וַתָּחֵלֶנָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמָר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם׃ רמב"ן

נד וּשְׁרִיאַת שְׁבַע שְׁנֵי כַּפְנָא לְמֵיעַל כְּמָא דִּי אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם הֲוָה לַחְמָא׃

(נה) וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ׃

נה וּכְפָנַת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּצְוַח עַמָּא (קֶדֶם) לְפַרְעֹה (עַל) לַלַּחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאֵי אִיזִילוּ לְוַת יוֹסֵף דִּי יֵימַר לְכוֹן תַּעְבְּדוּן׃

רש"י◄ **וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם•** (ב"ר) שֶׁהִרְקִיבָה תְּבוּאָתָם שֶׁאָצְרוּ, חוּץ מִשֶּׁל יוֹסֵף. **אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ•** לְפִי שֶׁהָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם שֶׁיִּמּוֹלוּ, וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְאוֹמְרִים: 'כָּךְ הוּא אוֹמֵר לָנוּ'. אָמַר לָהֶם: 'לָמָּה לֹא צִבַּרְתֶּם בָּר, וַהֲלֹא הִכְרִיז לָכֶם שֶׁשְּׁנֵי הָרָעָב בָּאִים'? אָמְרוּ לוֹ: 'אָסַפְנוּ הַרְבֵּה וְהִרְקִיבָה'. אָמַר לָהֶם: 'אִם כֵּן, כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ, הֲרֵי גָּזַר עַל הַתְּבוּאָה וְהִרְקִיבָה, מָה אִם יִגְזֹר עָלֵינוּ וְנָמוּת'?.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְצִמּוּקִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וַיִּצְבְּרוּ מֵהֶם הַבָּר אֶל תַּחַת יַד פַּרְעֹה, וְהוּא הַתְּבוּאָה שֶׁהוּבְאָה בָּרַחַת וּבַמְּזֵרָה לִזְרוֹת וּלְהָבֵר, וַיִּתֵּן בֶּעָרִים כְּדֵי אָכְלָם מִכָּל הַפֵּרוֹת, וְהָיָה כָּל הָאֹכֶל לְמִשְׁמֶרֶת לְצֹרֶךְ שְׁנֵי הָרָעָב, שֶׁיִּקָּחוּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי חַיָּתָם, וְהַנִּשְׁאָר בַּבָּר קַיָּם בָּאוֹצָרוֹת:

וַיִּתֶּכֶן שֶׁנָּתַן לָהֶם דָּמִים כַּשַּׁעַר הַזּוֹל מִגְּנֵזֵי הַמֶּלֶךְ, וְלָכֵן הָיָה הַבָּר לְפַרְעֹה, וּמָכְרוּ לָהֶם בִּשְׁנֵי הָרָעָב, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (לְהַלָּן מ"ז י"ד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹ שֶׁלְּקָחוֹ הַמֶּלֶךְ בְּחֶזְקָה, כִּי אָמַר אֲנִי שְׁמַרְתִּיו. אֲבָל אֲנַקְלוּס תִּרְגֵּם אֹכֶל וּבָר בְּשָׁוֶה:

(נד) **וַיְהִי רָעָב בְּכָל הָאֲרָצוֹת.** אֲשֶׁר סָבִיב אֶרֶץ מִצְרַיִם, כִּי מַה יַּעֲשׂוּ הָרְחוֹקוֹת אִם הָיָה בְּהֶן רָעָב כָּזֶה. וְכָךְ אָמְרוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ' ו') בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת בִּפְינְקַיָּא וּבְעַרְבַיָּא וּבְפַלִּישְׁטִנִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י עמ' 139)

שֶׁהָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם שֶׁיִּמּוֹלוּ (רַשִׁ"י מא, נה) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מִילָה הִיא בְּגֶדֶר "שׁוֹפֵךְ דַּם עַצְמוֹ", וּבְנֵי נֹחַ מֻזְהָרִים עַל כָּךְ, כַּכָּתוּב "וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ" (נח ט, ה וברש"י שם). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אַבְרָהָם אָבִינוּ נִצְטַוָּה לָמוּל אֶת יְלִידֵי בֵּיתוֹ וּמִקְנַת כַּסְפּוֹ (לך לך יז, יג). וּמִכֵּיוָן שֶׁיּוֹסֵף הָיָה הַשַּׁלִּיט עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, הָיוּ אַנְשֵׁי מִצְרַיִם בְּגֶדֶר 'מִקְנַת כַּסְפּוֹ', וְהָיָה חַיָּב לְהִשְׁתַּדֵּל שֶׁיִּמּוֹלוּ.

(נו) וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:

נו וְכַפְּנָא הֲוָה עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח יוֹסֵף יָת כָּל (אוֹצְרַיָּא) דִּי בְהוֹן עִיבּוּרָא וְזַבִּין לְמִצְרַיִם וּתְקִיף כַּפְּנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רס"י ◄ **עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ** • מִי הֵם "פְּנֵי הָאָרֶץ"? אֵלּוּ הָעֲשִׁירִים (ב"ר). **אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'דִּי בְהוֹן עִיבּוּרָא'. **וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם** • 'שֶׁבֶר' לְשׁוֹן מֶכֶר וּלְשׁוֹן קִנְיָן הוּא. כָּאן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מֶכֶר. "שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל", לְשׁוֹן קִנְיָן, וְאַל תֹּאמַר אֵינוֹ כִּי אִם בִּתְבוּאָה, שֶׁאַף בְּיַיִן וְחָלָב מָצִינוּ: "וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב". **רמב"ן**

(נז) וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ:

נז וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא עַלוּ לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן עִבּוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי תְקִיף כַּפְּנָא בְּכָל אַרְעָא:

רס"י ◄ **וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה** • אֶל יוֹסֵף לִשְׁבֹּר. וְאִם תִּדְרְשֵׁהוּ כְּסִדְרוֹ הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב: 'לִשְׁבֹּר מִן יוֹסֵף'.

מב (א) וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ־שֵׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ:

א וַחֲזָא יַעֲקֹב אֲרֵי אִית עִיבּוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא תִתְחָזוּן:

רס"י ◄ **וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ־שֵׁבֶר בְּמִצְרָיִם** • וּמֵהֵיכָן רָאָה, וַהֲלֹא לֹא רָאָה אֶלָּא שָׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה שָׁמַעְתִּי וְגוֹ'" וּמַהוּ "וַיַּרְא"? רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קֹדֶשׁ, שֶׁעֲדַיִן יֵשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם, וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁזֶּה יוֹסֵף. **לָמָּה תִתְרָאוּ** • לָמָּה תֵּרָאוּ עַצְמְכֶם בִּפְנֵי בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו כְּאִלּוּ אַתֶּם שְׁבֵעִים, כִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, עֲדַיִן הָיָה לָהֶם תְּבוּאָה. (תענית י) (וְלִי נִרְאֶה כִּפְשׁוּטוֹ: "לָמָּה תִתְרָאוּ", לָמָּה יְהוּ הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּכֶם וּמִתְמַיְּהִים בָּכֶם, שֶׁאֵין אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לָכֶם אֹכֶל בְּטֶרֶם שֶׁיִּכְלֶה מַה שֶּׁבְּיָדְכֶם?) וּמִפִּי אֲחֵרִים שָׁמַעְתִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּחִישָׁה: 'לָמָּה תִּהְיוּ כְּחוּשִׁים בָּרָעָב'? וְדוֹמֶה לוֹ: "וּמַרְוֶה גַּם־הוּא יוֹרֶה". **רמב"ן**

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ־שֵׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וִשְׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת:

ב וַאֲמַר הָא שְׁמָעִית אָמְרִין אֲרֵי אִית עִיבּוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם חוּתוּ לְתַמָּן וּזְבוּנוּ לָנָא מִתַּמָּן וְנֵחֵי וְלָא נְמוּת:

רס"י ◄ **רְדוּ־שָׁמָּה** • וְלֹא אָמַר 'לְכוּ', רֶמֶז לְמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ לְמִצְרַיִם, כְּמִנְיַן רד"ו.

(ג) וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בֶּר מִמִּצְרָיִם:

ג וּנְחָתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עַסְרָא לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא מִמִּצְרָיִם:

רס"י ◄ **וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף** • וְלֹא כָּתַב: 'בְּנֵי יַעֲקֹב', מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִים בִּמְכִירָתוֹ, וְנָתְנוּ לִבָּם לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּאַחְוָה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(נו) **וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם.** יֹאמַר כִּי לֹא פָּתַח יוֹסֵף אֲשֶׁר בָּהֶם עַד שֶׁחָזַק הָרָעָב בָּאָרֶץ, לֹא כַּאֲשֶׁר צָעֲקוּ אֶל פַּרְעֹה מִיָּד, כִּי הָעָם צוֹעֲקִים כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִחְיָה מְעַט וְהוּא רָצָה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לָהֶם כְּלוּם. זֶה טַעַם וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ, כִּי טֶרֶם פָּתְחוּ אוֹצְרוֹתָיו הָיָה הָרָעָב עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ, וְעוֹד חָזַר לְבָאר שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶם עַד שֶׁחָזַק עֲלֵיהֶם מְאֹד. אוֹ שֶׁיַּפְלִיג הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהָיָה רָעָב שֶׁל מְהוּמָה:

(א) **לָמָּה תִתְרָאוּ.** אַל תֵּרָאוּ עַצְמְכֶם שְׂבֵעִים לִפְנֵי בְּנֵי עֵשָׂו וְיִשְׁמָעֵאל (תַּעֲנִית י׳:). בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֲדַיִן הָיְתָה לָהֶם תְּבוּאָה. וּמִפִּי אֲחֵרִים שָׁמַעְתִּי שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּחִישָׁה, לָמָּה תִּהְיוּ כְּחוּשִׁים בָּרָעָב, וְדוֹמֶה לוֹ וּמַרְוֶה גַּם הוּא יוֹרֶה (מִשְׁלֵי י״א כ״ה), לְשׁוֹן רַשִׁ"י:

וְדִבְרֵי אֲחֵרִים אֵין בָּהֶם מַמָּשׁ. וּמַה שֶּׁאוֹמַר אַל תֵּרָאוּ עַצְמְכֶם שְׂבֵעִים בִּפְנֵי בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו, לֹא הֲבִינוֹתִי, שֶׁאֵין בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו עַתָּה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וְלָמָּה לֹא יֹאמַר שֶׁלֹּא יַרְאוּ אֶת עַצְמָן שְׂבֵעִים בִּפְנֵי בְּנֵי אֶרֶץ כְּנַעַן:

וְאוּלַי הָיוּ בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו בָּאִים מֵאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם אֶל יוֹסֵף לִשְׁבֹּר, וְהָיוּ בָּאִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ כְּנַעַן עוֹבְרִים עָלָיו, וְאָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא יַרְאוּ עַצְמָן שְׂבֵעִים בִּפְנֵיהֶם, כִּי יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁיֵּשׁ לְיַעֲקֹב תְּבוּאָה, וְיָבוֹאוּ אֵלָיו לֶאֱכֹל עִמּוֹ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ. וְאִם כֵּן מַה שֶּׁאָמַר וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת טַעַם אַחֵר הוּא, הַזְהִירָם לִהְיוֹת נִשְׁמָרִים בִּמְעַט אֲשֶׁר בְּיָדָם וְשֶׁיֵּלְכוּ לִקְנוֹת מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יָמוּתוּ כַּאֲשֶׁר יִתֹּם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּיָדָם:

וְהַנָּכוֹן **לָמָּה תִתְרָאוּ** בַּמָּקוֹם הַזֶּה, כִּי הָיָה לָכֶם לִיסַּע מִיָּד כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם שֶׁיֵּשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם כִּי כְּבָר בִּסְכָּנָה הָיוּ אִם לֹא יִמְהַרוּ לַדָּבָר. וְזֶה טַעַם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת:

וְלִפְדּוּתוֹ בְּכָל מָמוֹן שֶׁיִּפְסְקוּ עֲלֵיהֶם. **עֲשָׂרָה** • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא כְּתִיב: "וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח"? אֶלָּא לְעִנְיַן הָאַחְוָה הָיוּ חֲלוּקִין לַעֲשָׂרָה, שֶׁלֹּא הָיְתָה אַהֲבַת כֻּלָּם שָׁוָה לוֹ, אֲבָל לְעִנְיַן: "לִשְׁבֹּר בָּר", כֻּלָּם לֵב אֶחָד לָהֶם (בב"ר).

(ד) וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן:

ד וְיָת בִּנְיָמִין אַחוֹהִי דְּיוֹסֵף לָא שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אַחוֹהִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא:

רש"י ◄ **פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן** • וּבַבַּיִת לֹא יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן? אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: מִכָּאן שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה' (ב"ר).

(ה) וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

ה וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא בְּגוֹ עָלַיָּא אֲרֵי הֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן:

רש"י ◄ **בְּתוֹךְ הַבָּאִים** • מַטְמִינִין עַצְמָן שֶׁלֹּא יַכִּירוּם, לְפִי שֶׁצִּוָּה לָהֶם אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יִתְרָאוּ כֻּלָּם בְּפֶתַח אֶחָד אֶלָּא שֶׁיִּכָּנֵס כָּל אֶחָד בְּפִתְחוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלֹט בָּהֶם עַיִן הָרָע, שֶׁכֻּלָּם נָאִים וְכֻלָּם גִּבּוֹרִים.

(ו) וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה:

ו וְיוֹסֵף הוּא דְּשַׁלִּיט עַל אַרְעָא הוּא דְזַבִּין עִיבּוּרָא לְכָל עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵהּ עַל אַפַּיָּא עַל אַרְעָא:

רש"י ◄ **וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם** • נִשְׁתַּטְּחוּ לוֹ עַל פְּנֵיהֶם, וְכֵן כָּל הִשְׁתַּחֲוָאָה פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא (שבועות טז). **רמב"ן**

(ז) וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל:

ז וַחֲזָא יוֹסֵף יָת אַחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדְעִנּוּן וְחַשִּׁיב מָה דְּמַלִּיל לְהוֹן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָא וַאֲמַר לְהוֹן מְנָן אֲתֵיתוּן וַאֲמָרוּ מֵאַרְעָא דִכְנַעַן לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא:

רש"י ◄ **וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם** • נַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי בִּדְבָרִים, לְדַבֵּר קָשׁוֹת (ב"ר). **רמב"ן**

(ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ:

ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אַחוֹהִי וְאִנּוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ:

רש"י ◄ **וַיַּכֵּר יוֹסֵף וְגוֹ'** • לְפִי שֶׁהִנִּיחָם חֲתוּמֵי זָקָן (ב"מ לט כתובות כז). **וְהֵם לֹא הִכִּירֻהוּ** • שֶׁיָּצָא מֵאֶצְלָם בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן, וְעַכְשָׁו מְצָאוּהוּ בַּחֲתִימַת זָקָן. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו", כְּשֶׁנִּמְסְרוּ בְּיָדוֹ, הִכִּיר שֶׁהֵם אֶחָיו וְרִחֵם עֲלֵיהֶם, "וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ", כְּשֶׁנָּפַל בְּיָדָם, לְנָהֹג בּוֹ אַחְוָה. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) **הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ.** אֵינֶנּוּ רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ, מִשְּׁנָה לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם, מוֹכֵר לְכָל אֶחָד סְאָה אוֹ תַּרְקַב מִן הַתְּבוּאָה. וְלָכֵן נִתְעוֹרְרוּ בָּזֶה רַבּוֹתֵינוּ וְאָמְרוּ (ב"ר צ"א ו') שֶׁצִּוָּה לִסְתֹּם כָּל הָאוֹצָרוֹת חוּץ מֵאֶחָד בְּעֵת הַהִיא:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יִתָּכֵן שֶׁהָיוּ בָּאִים לְפָנָיו מִכָּל הָאָרָצוֹת, וְהוּא שׁוֹאֵל וְחוֹקֵר עֲלֵיהֶם. וּמִצִּוָּה לַפְּקִידִים תִּמְכְּרוּ לְאַנְשֵׁי עִיר פְּלוֹנִית כָּךְ וְכָךְ תְּבוּאָה מִמִּין פְּלוֹנִי. וְהֵצְרְכוּ בְּנֵי יַעֲקֹב לָבֹא לְפָנָיו בְּתוֹךְ הַבָּאִים מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לְצַוּוֹת עֲלֵיהֶם כַּמָּה יִמְכְּרוּ לְאַרְצָם, כִּי הֵם רִאשׁוֹנִים לַאֲשֶׁר בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן, וְהֵם בָּאוּ לְפָנָיו בַּעֲבוּר כֻּלָּם:

(ז) **וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיַּכִּרֵם.** מִיָּד שֶׁרָאָה אוֹתָם הִכִּירָם, וּפָחַד אוּלַי יַכִּירוּהוּ, וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם שֶׁשָּׂם הַמִּצְנֶפֶת עַל מִצְחוֹ וּקְצָת הַפָּנִים וְשִׁנָּה עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵשֶׁת יָרְבָעָם (מ"א י"ד ב') קוּמִי נָא וְהִשְׁתַּנִּית וְלֹא יֵדְעוּ כִּי אַתְּ אֵשֶׁת יָרְבָעָם, וּכְתִיב (שָׁם פָּסוּק ה') וַיְהִי כְּבֹאָהּ וְהִיא מִתְנַכֶּרֶת:

אוֹ יִהְיֶה וַיִּתְנַכֵּר בְּכָעַן, שֶׁהִתְנַכֵּר לָהֶם בִּדְבָרָיו שֶׁדִּבֵּר לָהֶם קָשׁוֹת וְאָמַר לָהֶם בְּכַעַס, כְּאִלּוּ לֹא יָבֹא אָדָם לְפָנָיו לִשְׁבֹּר, מֵאַיִן בָּאתֶם לְפָנַי, וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר אֹכֶל, וְכַאֲשֶׁר הִזְכִּירוּ לוֹ זֶה אָז נִתְבָּרֵר לוֹ שֶׁהֵם אֶחָיו בֶּאֱמֶת. וְזֶה טַעַם וַיַּכֵּר יוֹסֵף, פַּעַם שֵׁנִית, כִּי נִתּוֹסֵף לוֹ בָּהֶם הֶכֵּר וִידִיעַת אֱמֶת. וְרַשִּׁ"י כָּתַב נַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי בִּדְבָרִים לְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת. וְעַל דַּעְתּוֹ יִהְיֶה וַיִּתְנַכֵּר לוֹמַר שֶׁדִּבֵּר כְּאִישׁ נָכְרִי. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן:

(ח) **וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ.** כְּלָל, וְלֹא הֵצְרְךְ עוֹד לְהִתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יָבְמוֹת פ"ח.) בְּטַעַם הַהֹכָּרָה לְפִי שֶׁהִנִּיחָם חֲתוּמֵי זָקָן, וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ שֶׁיָּצָא מֵאֶצְלָם בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן וְעַכְשָׁיו מְצָאוּהוּ בַּחֲתִימַת זָקָן. וְהִנֵּה יֹשֵׁשׁכָר וּזְבוּלוּן אֵינָם גְּדוֹלִים מִיּוֹסֵף רַק מְעַט, אֲבָל כֵּיוָן שֶׁהִכִּיר אֶת הַגְּדוֹלִים הִכִּיר אֶת כֻּלָּם. וְעוֹד הָיָה מַכִּירָם, מִדַּעְתּוֹ שֶׁיָּבֹאוּ שָׁם, וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ, שֶׁלֹּא נָתְנוּ לִבָּם שֶׁיִּהְיֶה הָעֶבֶד אֲשֶׁר מָכְרוּ לִישְׁמְעֵאלִים הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם וַיַּכִּירֵם, בִּתְחִלָּה

(ט) **וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם:**

ט וּדְכִיר יוֹסֵף יָת חֶלְמַיָּא דִּי חֲלִים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן מְאַלְּלִין אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יָת בִּדְקָא דְּאַרְעָא אֲתֵיתוּן:

רס"י ◄ **אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם** • עֲלֵיהֶם, וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּמוּ, שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ. **עֶרְוַת הָאָרֶץ** • גִּלּוּי הָאָרֶץ, מֵהֵיכָן הִיא נוֹחָה לִיכָּבֵשׁ, כְּמוֹ (ויקרא כ): "אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה", וּכְמוֹ: (יחזקאל טז) "עֹרֹם וְעֶרְיָה", וְכֵן כָּל עֶרְוָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן גִּלּוּי הוּא. וְתַרְגּוּם אונְקְלוֹס: 'בִּדְקָא דְאַרְעָא', כְּמוֹ: "בֶּדֶק הַבַּיִת", רְעוּעַ הַבַּיִת, אֲבָל לֹא דִּקְדֵּק לְפָרְשוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא. **רמב"ן**

(י) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבֹּר־אֹכֶל:**

י וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא רִבּוֹנִי וְעַבְדָּיךָ עֲלוּ לְמִזְבַּן עִיבּוּרָא:

רס"י ◄ **לֹא אֲדֹנִי** • לֹא תֹּאמַר כֵּן, שֶׁהֲרֵי עֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבֹּר אֹכֶל.

(יא) **כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים:**

יא כֻּלָּנָא בְּנֵי גַבְרָא חַד נָחְנָא כֵּינָנֵי אֲנַחְנָא לָא הֲווּ עַבְדָּיךָ אַלִּילֵי:

רס"י ◄ **כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ** • נִצְנְצָה בָּהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּכְלָלוּהוּ עִמָּהֶם, שֶׁאַף הוּא בֶּן אֲבִיהֶם. **כֵּנִים** • אֲמִתִּיִּים, כְּמוֹ: (שמות י) "כֵּן דִּבַּרְתָּ", (במדבר כז) "כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרוֹת", (ישעיה טז) "וְעֶבְרָתוֹ לֹא כֵן בַּדָּיו". **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הִכִּיר שֶׁהֵם אֶחָיו, וְאַחֲרֵי כֵן הִסְתַּכֵּל בְּכָל אֶחָד וְהִכִּירוֹ:

(ט) **וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֵת הַחֲלֹמֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם.** עֲלֵיהֶם, וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּמוּ שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁהַדָּבָר בְּהֵפֶךְ, כִּי יֹאמַר הַכָּתוּב כִּי בִּרְאוֹת יוֹסֵף אֶת אֶחָיו מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ זָכַר כָּל הַחֲלוֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וְיָדַע שֶׁלֹּא נִתְקַיֵּם אֶחָד מֵהֶם בַּפַּעַם הַזֹּאת, כִּי יוֹדֵעַ בִּפְתָרוֹנָם כִּי כָּל אֶחָיו יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ בִּתְחִלָּה מִן הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן, וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאֻלָּמִים אֲלֻמִּים, כִּי "אֲנַחְנוּ" יִרְמֹז לְכָל אֶחָיו אֶחָד עָשָׂר, וּפַעַם שֵׁנִי יִשְׁתַּחֲווּ לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִן הַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא רָאָה בִּנְיָמִין עִמָּהֶם חָשַׁב זֹאת הַתַּחְבּוּלָה שֶׁיַּעֲלִיל עֲלֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיָּבִיאוּ גַּם בִּנְיָמִין אָחִיו אֵלָיו לְקַיֵּם הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן תְּחִלָּה:

וְעַל כֵּן לֹא רָצָה לְהַגִּיד לָהֶם אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם, וְלֵאמֹר מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי וְיִשְׁלַח הָעֲגָלוֹת כַּאֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּהֶם בַּפַּעַם הַשֵּׁנִיָּה, כִּי הָיָה אָבִיו בָּא מִיָּד בְּלֹא סָפֵק. וְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַחֲלוֹם הָרִאשׁוֹן הִגִּיד לָהֶם לְקַיֵּם הַחֲלוֹם הַשֵּׁנִי. וְלוּלֵי כֵּן הָיָה יוֹסֵף חוֹטֵא חֵטְא גָּדוֹל לְצַעֵר אֶת אָבִיו וּלְהַעֲמִידוֹ יָמִים רַבִּים בִּשְׂכוֹל וְאֵבֶל עַל שִׁמְעוֹן וְעָלָיו, וְאַף אִם הָיָה רְצוֹנוֹ לְצַעֵר אֶת אֶחָיו קְצָת אֵיךְ לֹא יַחְמֹל עַל שֵׂיבַת אָבִיו, אֲבָל אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְּעִתּוֹ לְקַיֵּם הַחֲלוֹמוֹת כִּי יָדַע שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בֶּאֱמֶת:

גַּם הָעִנְיָן הַשֵּׁנִי שֶׁעָשָׂה לָהֶם בַּגָּבִיעַ לֹא שֶׁתְּהִיֶה כַּוָּנָתוֹ לְצַעֲרָם, אֲבָל חָשַׁד אוּלַי יֵשׁ לָהֶם שִׂנְאָה בְּבִנְיָמִין שֶׁיָּקְנְאוּ אוֹתוֹ בְּאַהֲבַת אֲבִיהֶם כְּקִנְאָתָם בּוֹ, אוֹ שֶׁמָּא הִרְגִּישׁ בִּנְיָמִין שֶׁהָיָה יָדָם בְּיוֹסֵף וְנוֹלְדָה בֵּינֵיהֶם קְטָטָה וְשִׂנְאָה, וְעַל כֵּן לֹא רָצָה שֶׁיֵּלֵךְ עִמָּהֶם בִּנְיָמִין אוּלַי יִשְׁלְחוּ בוֹ יָדָם עַד בָּדְקוֹ אוֹתָם בְּאַהֲבָתוֹ:

וְלָזֶה נִתְכַּוְּנוּ בוֹ רַבּוֹתֵינוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ"ג ט') אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר' אַבָּא כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה קוֹרֵא שֶׁדִּבֵּר יְהוּדָה בִּפְנֵי אֶחָיו עַד שֶׁאַתָּה מַגִּיעַ וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק הָיָה בּוֹ פִּיּוּט לְיוֹסֵף פִּיּוּט לְאֶחָיו, פִּיּוּט לְבִנְיָמִין. פִּיּוּט לְיוֹסֵף, רָאָה הֵיאַךְ נוֹתֵן נַפְשׁוֹ עַל בָּנָיו שֶׁל רָחֵל וְכוּ':

וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים הָאֵלֶּה הָיוּ בְּיוֹסֵף מִחְכְּמָתוֹ בִּפְתְרוֹן הַחֲלוֹמוֹת, כִּי יֵשׁ לִתְמֹהַּ אַחַר שֶׁעָמַד יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וְהָיָה פָּקִיד וְנָגִיד בְּבֵית שַׂר גָּדוֹל בְּמִצְרַיִם, אֵיךְ לֹא שָׁלַח כְּתָב אֶחָד לְאָבִיו לְהוֹדִיעוֹ וּלְנַחֲמוֹ, כִּי מִצְרַיִם קָרוֹב לְחֶבְרוֹן כִּשְׁשָׁה יָמִים, וְאִלּוּ הָיָה מַהֲלַךְ שָׁנָה הָיָה רָאוּי לְהוֹדִיעוֹ לִכְבוֹד אָבִיו, וְיָקַר פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ וְיִפְדֶּנוּ בְּרֹב מָמוֹן. אֲבָל הָיָה רוֹאֶה כִּי הִשְׁתַּחֲוָיַת אֶחָיו לוֹ וְגַם אָבִיו וְכָל זַרְעוֹ אִתּוֹ, אִי אֶפְשָׁר לְהִיוֹת בְּאַרְצָם, וְהָיָה מְקַוֶּה לִהְיוֹתוֹ שָׁם בְּמִצְרַיִם בִּרְאוֹתוֹ הַצְלָחָתוֹ הַגְּדוֹלָה שָׁם, וְכָל שֶׁכֵּן אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמַע חֲלוֹם פַּרְעֹה שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ כִּי יָבֹאוּ כֻּלָּם שָׁמָּה וְיִתְקַיְּמוּ כָּל חֲלוֹמוֹתָיו:

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם. הָעֲלִילָה הַזֹּאת יִצְטָרֵךְ לִהְיוֹת בָּהּ טַעַם אוֹ אֲמַתְּלָא, כִּי מַה עָשׂוּ לִהְיוֹת אוֹמֵר לָהֶם כָּכָה, וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ אֵלָיו, וְהֵם בְּתוֹךְ הַבָּאִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וְאוּלַי רָאָה אוֹתָם אַנְשֵׁי תֹּאַר וְנִכְבָּדִים, לְבוּשֵׁי מִכְלוֹל כֻּלָּם, וְאָמַר לָהֶם אֵין דֶּרֶךְ אֲנָשִׁים נִכְבָּדִים כֻּלָּם לָבֹא לִשְׁבֹּר אֹכֶל כִּי עֲבָדִים רַבִּים לָכֶם:

וְיִתָּכֵן שֶׁהָיוּ בְּתִחְלַת הַבָּאִים מֵאֶרֶץ כְּנָעַן, וְהוּא טַעַם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, כִּי עַתָּה בָּאוּ מִשָּׁם הָרִאשׁוֹנִים. וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מְרַגְּלִים אַתֶּם, כִּי מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לֹא בָּא אֵלַי אָדָם לִשְׁבֹּר אֹכֶל, וְזֶה טַעַם מֵאַיִן בָּאתֶם, שֶׁאָמַר לָהֶם בִּתְחִלָּה:

(יא) **כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ.** הַטַּעֲנָה הַזֹּאת כִּי אָמְרוּ, מִפְּנֵי הֱיוֹתֵנוּ אַחִים בְּנֵי אִישׁ אֶחָד וְלֹא נִפְרַד זֶה מִזֶּה, כִּי כֵן רְצוֹן אָבִינוּ, בָּאנוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד לִשְׁבֹּר אֹכֶל וְלֹא שָׁלַחְנוּ אֶחָד מִמֶּנּוּ עִם עֲבָדָיו. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר, כִּי לָמָּה יִשְׁלְחֵם כֻּלָּם, אֶלָּא שֶׁאֵין רְצוֹנָם לְהִפָּרֵד זֶה מִזֶּה. גַּם יִתָּכֵן שֶׁעָשׂוּ כֵּן בַּעֲבוּר כֹּבֶד הָרָעָב, שֶׁלֹּא יִגְזְלוּ מֵעַבְדֵיהֶם בַּדֶּרֶךְ אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר יָבִיאוּ:

וְיִתָּכֵן שֶׁאָמְרוּ לוֹ כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ, תּוּכַל לַחֲקֹר עָלָיו כִּי הוּא נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בִּכְבוֹד עָשְׁרוֹ וְרֹב בָּנָיו, וְאִם תִּשְׁאַל וְתַחֲקֹר תֵּדַע כִּי כֵּנִים אֲנַחְנוּ וַאֲנָשִׁים צַדִּיקִים בְּנֵי צַדִּיק וְלֹא מְרַגְּלִים. וְטַעַם לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים. כִּי כֵּנִים אֲנַחְנוּ מִנְּעוּרֵינוּ בְּכָל דְּבָרֵינוּ, לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים מֵאָז וְעַד עַתָּה. וְכֵן (לְהַלָּן פָּסוּק ל"א) לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים, מֵעוֹלָם:

וְרַבּוֹתֵינוּ נִתְעוֹרְרוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ וְדָרְשׁוּ (ב"ר צ"א ו') שֶׁנִּכְנְסוּ בַּעֲשָׂרָה פְּתָחִים כְּדֶרֶךְ מְרַגְּלִים וּלְכָךְ הֶעֱלִיל עֲלֵיהֶם. וְטַעֲנָה נְכוֹנָה הִיא, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר אוֹתָהּ הַכָּתוּב. וְעוֹד, שֶׁאָמְרוּ לוֹ בִּתְחִלָּה כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ, וְהִיא שֶׁמְּחַיֶּבֶת אוֹתָם:

וְיִתָּכֵן שֶׁמִּתְּחִלָּה אָמַר לָהֶם, נִכְנַסְתֶּם בַּעֲשָׂרָה פְּתָחִים וְעַכְשָׁיו אַתֶּם נוֹעָדִים בְּמָקוֹם אֶחָד וְנִקְשָׁרִים יַחְדָּו, אֵין זֶה רַק דֶּרֶךְ מְרַגְּלִים, וְאָמְרוּ לוֹ, בַּעֲבוּר הֱיוֹתֵנוּ אַחִים נֶאֱסַפְנוּ יַחַד, וְאָמַר לָהֶם, לֹא כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת,

(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת׃

יב וַאֲמַר לְהוֹן לָא אֲרֵי בִּדְקָא דְאַרְעָא אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי׃

רש"י◄ כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת• (ב"ר) שֶׁהֲרֵי נִכְנַסְתֶּם בַּעֲשָׂרָה שַׁעֲרֵי הָעִיר, לָמָּה לֹא נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר אֶחָד?.

(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים׀ אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ׃

יג וַאֲמַרוּ תְּרֵין עֲסַר עַבְדָּיךָ אַחִין אֲנַחְנָא בְּנֵי גַּבְרָא חַד בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וְהָא זְעֵירָא עִם אָבוּנָא יוֹמָא דֵין וְחַד לֵיתוֹהִי׃

רש"י◄ וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ וְגוֹ'• וּבִשְׁבִיל אוֹתוֹ אֶחָד שֶׁאֵינֶנּוּ, נִתְפַּזַּרְנוּ בָּעִיר לְבַקְּשׁוֹ.

(יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם׃

יד וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דִּי מַלֵּלִית עִמְּכוֹן לְמֵימַר מְאַלִּילֵי אַתּוּן׃

רש"י◄ הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי• הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי, שֶׁאַתֶּם מְרַגְּלִים, הוּא הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ: אָמַר לָהֶם: 'וְאִלּוּ מְצָאתֶם אוֹתוֹ וְיִפְקְדוּ עֲלֵיכֶם מָמוֹן הַרְבֵּה, תִּפְדּוּהוּ'? אָמְרוּ לוֹ: 'הֵן'. אָמַר לָהֶם: 'וְאִם יֹאמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּהוּ בְּשׁוּם מָמוֹן, מַה תַּעֲשׂוּ'? אָמְרוּ: 'לְכָךְ בָּאנוּ, לַהֲרֹג אוֹ לֵיהָרֵג'. אָמַר לָהֶם: "הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם", לַהֲרֹג בְּנֵי הָעִיר בָּאתֶם, מְנַחֵשׁ אֲנִי בַּגְּבִיעַ שֶׁלִּי, שֶׁשְּׁנַיִם מִכֶּם הֶחֱרִיבוּ כְּרָךְ גָּדוֹל שֶׁל שְׁכֶם.

(טו) בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חַי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃

טו בְּדָא תִּתְבַּחֲנוּן חֵי פַּרְעֹה אִם תִּפְּקוּן מִכָּא אֶלָּהֵין בְּמֵתֵי אַחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָא׃

רש"י◄ חֵי פַּרְעֹה• אִם יִחְיֶה פַּרְעֹה. אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה• מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה.

(טז) שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חַי פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃

טז שְׁלָחוּ מִנְּכוֹן חַד וִידַבַּר יָת אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן הִתְאַסְּרוּן וְיִתְבַּחֲנוּן פִּתְגָּמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט אַתּוּן אָמְרִין וְאִם לָא חֵי פַּרְעֹה אֲרֵי מְאַלִּילֵי אַתּוּן׃

רש"י◄ הַאֱמֶת אִתְּכֶם• אִם אֱמֶת אִתְּכֶם. לְפִיכָךְ הֵ"א נָקוּד פַּת"ח שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּלְשׁוֹן תִּמַּהּ, וְאִם לֹא תְּבִיאוּהוּ: "חֵי פַּרְעֹה, כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם".

(יז) וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃

יז וּכְנַשׁ יָתְהוֹן (לְבֵית) לְמַטְרָא תְּלָתָא יוֹמִין׃

רש"י◄ מִשְׁמָר• בֵּית הָאֲסוּרִים. רמב"ן

(יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וְחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃

יח וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא עִבִּידוּ וְקַיְּימוּ מִן קֳדָם יְיָ אֲנָא דָחֵל׃

◆ יום חמישי כ"ו כסלו ◆

(יט) אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃

יט אִם כֵּינָנֵי אַתּוּן אַחוּכוֹן חַד יִתְאַסַּר בְּבֵית מַטַּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אִיזִילוּ אוֹבִילוּ עִיבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן׃

רש"י◄ בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם• שֶׁאַתֶּם אֲסוּרִים בּוֹ עַכְשָׁו. וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ• אֶל בֵּית אֲבִיכֶם. שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם• מַה שֶׁקְּנִיתֶם לְרַעֲבוֹן אַנְשֵׁי בָּתֵּיכֶם.

כִּי אִם אַתֶּם אַחִים הָיָה לָכֶם לִכְנֹס בְּפֶתַח אֶחָד כַּאֲשֶׁר אַתֶּם עַתָּה יַחְדָּו, אָז אָמְרוּ כִּי הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהָלְכוּ לְבַקְּשׁוֹ. וְהַכָּתוּב לֹא יָחוּשׁ לְהַאֲרִיךְ בְּטַעַם הַטְּעָנוֹת:

(יז) וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים. עָשָׂה כֵּן לְהַפְחִידָם וְשֶׁיַּאֲמִינוּ בּוֹ כִּי אֶת

(כ) וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמֻתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃

כ וְיָת אַחוּכוֹן זְעֵירָא תַּיְתוּן לְוָתִי וִיהֵימְנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן וְלָא תְמוּתוּן וַעֲבָדוּ כֵן׃

רס"י◄ **וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם** • יִתְאַמְּתוּ וְיִתְקַיְּמוּ, כְּמוֹ: (במדבר ה) "אָמֵן אָמֵן", וּכְמוֹ: (מלכים א ח) "יֵאָמֶן נָא דְבָרְךָ".

(כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃

כא וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי בְּקוּשְׁטָא חַיָּבִין אֲנַחְנָא עַל אָחוּנָא דִּי חֲזֵינָא עָקַת נַפְשֵׁהּ כַּד הֲוָה מִתְחַנֵּן לָנָא וְלָא קַבֵּלְנָא מִנֵּהּ עַל כֵּן אֲתָא לְוָתָנָא עַקְתָא הָדָא׃

רס"י◄ **אֲבָל** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'בְּקוּשְׁטָא'. וְרָאִיתִי בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה לִישְׁנָא דְּרוֹמָאָה הוּא: 'אֲבָל, בְּרָם'. **בָּאָה אֵלֵינוּ** • טַעֲמוֹ בַּבֵּי"ת, לְפִי שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן עָבַר, שֶׁכְּבָר בָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'אָתַת לָנָא'. רמב"ן

(כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ׃

כב וַאֲתִיב רְאוּבֵן יָתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא אֲמָרִית לְוָתְכוֹן לְמֵימַר לָא תְחוֹבוּן (נ"י תֶּחֱטָאוּן) בְּעוּלֵיָמָא וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְאַף דְּמֵהּ הָא מִתְבְּעֵי׃

רס"י◄ **וְגַם־דָּמוֹ** • אֶתִּין וְגַמִּין רִבּוּיִין, דָּמוֹ וְגַם דַּם הַזָּקֵן.

(כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃

כג וְאִנּוּן לָא יָדְעוּן אֲרֵי שְׁמִיעַ יוֹסֵף אֲרֵי מְתַרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן׃

רס"י◄ **וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף** • מֵבִין לְשׁוֹנָם, וּבְפָנָיו הָיוּ מְדַבְּרִים כֵּן. **כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם** • כִּי כְּשֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ הָיָה הַמֵּלִיץ בֵּינֵיהֶם, הַיּוֹדֵעַ לָשׁוֹן עִבְרִי וְלָשׁוֹן מִצְרִי, וְהָיָה מֵלִיץ דִּבְרֵיהֶם לְיוֹסֵף וְדִבְרֵי יוֹסֵף לָהֶם. לְכָךְ הָיוּ סְבוּרִים שֶׁאֵין יוֹסֵף מַכִּיר בְּלָשׁוֹן עִבְרִי. **הַמֵּלִיץ** • זֶה מְנַשֶּׁה בְּנוֹ.

(כד) וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם׃

כד וְאִסְתַּחַר מֵעֲלֵיהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְּוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן׃

רס"י◄ **וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם** • נִתְרַחֵק מֵעֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ בּוֹכֶה. **וַיֵּבְךְּ** • לְפִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִין. **אֶת־שִׁמְעוֹן** • (ב"ר) הוּא הִשְׁלִיכוֹ לַבּוֹר, הוּא שֶׁאָמַר לְלֵוִי: "הִנֵּה בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא". דָּבָר אַחֵר: נִתְכַּוֵּן יוֹסֵף לְהַפְרִידוֹ מִלֵּוִי, שֶׁמָּא יִתְיַצְּבוּ שְׁנֵיהֶם לַהֲרֹג אוֹתוֹ. **וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם** • לֹא אֲסָרוֹ אֶלָּא לְעֵינֵיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ, הוֹצִיאוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ (ב"ר).

(כה) וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְּאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן׃

כה וּפַקִּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ יָת מָנֵיהוֹן עִיבוּרָא וְלַאֲתָבָא כַּסְפֵּיהוֹן גְּבַר לְסַקֵּהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ מקץ תשמ"ז)

וַיְמַלְּאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם . . וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ (מב, כה) יֵשׁ לִשְׁאֹל, בְּתְחִלָּה דִּבֵּר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו דְּבָרִים קָשִׁים וְהֶאֱשִׁים אוֹתָם בְּרִגּוּל; וּמַדּוּעַ שִׁנָּה לְפַתֵּעַ אֶת יַחְסוֹ וְצִוָּה לָתֵת לָהֶם בָּר, לְהָשִׁיב אֶת כַּסְפָּם, וְאַף לְסַפֵּק לָהֶם צֵידָה לַדֶּרֶךְ?

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאֱלֹהִים הוּא יֵרָא, וּמִפְּנֵי מוֹרָאוֹ מוֹצִיא אוֹתָם שֶׁלֹּא יָמוּתוּ אַנְשֵׁי בֵיתָם בָּרָעָב. וְזֶה טַעַם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם. וְעוֹד כִּי לֹא יִשְׁמְעוּ לְהַנִּיחַ הָאֶחָד רַק לְהַצָּלַת כֻּלָּם:

(כא־כב) **אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ.** חִשְׁבוּ לָהֶם הָאַכְזָרִיּוּת לְעֹנֶשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִן הַמְּכִירָה, כִּי הָיָה אֲחִיהֶם בְּשָׁרָם מִתְחַנֵּן וּמִתְנַפֵּל לִפְנֵיהֶם וְלֹא יְרַחֲמוּ, וְהַכָּתוּב לֹא סִפֵּר זֶה שָׁם, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בַּטֶּבַע כִּי יִתְחַנֵּן אָדָם לְאָחִיו בְּבוֹאוֹ לְיָדָם לְהָרַע לוֹ וְיַשְׁבִּיעֵם בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם וַיַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר יוּכַל לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ מִמָּוֶת, אוֹ שֶׁיִּרְצֶה הַכָּתוּב לְקַצֵּר בְּסָרְחָנָם, אוֹ מִדֶּרֶךְ הַכְּתוּבִים שֶׁמְּקַצְּרִים בְּמָקוֹם אֶחָד וּמַאֲרִיכִים בּוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר:

וְהִנֵּה רְאוּבֵן עָנָה לָהֶם שֶׁכְּבָר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה שֶׁלֹּא תֶחֱטְאוּ בּוֹ כִּי יֶלֶד הוּא, וּמִפְּנֵי נַעֲרוּתוֹ חָטָא לָכֶם, וְרָאוּי לָכֶם לְהַעֲבִיר עַל חַטְאוֹת נְעוּרָיו, וְעַתָּה גַּם דָּמוֹ, עִם הָאַכְזָרִיּוּת אֲשֶׁר אַתֶּם אוֹמְרִים הִנֵּה נִדְרָשׁ. אוֹ יִהְיֶה פֵּרוּשׁ גַּם דָּמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חֲרַגְתֶּם אוֹתוֹ יִדְרֹשׁ הַשֵּׁם מִכֶּם דָּמוֹ, וְנֶחְשָׁב לָכֶם כְּאִלּוּ שְׁפַכְתֶּם דָּמוֹ בִּהְיוֹתוֹ נִמְכָּר לְעֶבֶד עוֹלָם, כִּי יִתְּכֵן שֶׁמֵּת בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים וְלֹא נִסָּה לַעֲבֹד. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ (ב"ר צ"א ח') דָּמוֹ וְדַם הַזָּקֵן:

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה יוֹסֵף אָמַר לָהֶם שֶׁיִּתְּכֵן שֶׁהֵם חַפִּים מִפֶּשַׁע – "וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת אִתְּכֶם", וְסִיֵּם "אֶת הָאֱלֹקִים אֲנִי יָרֵא". לָכֵן פִּיֵּס אוֹתָם וְהֶעֱנִיק לָהֶם מֵעֵין פִּצּוּי עַל עָגְמַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁגָּרַם לָהֶם. **רמב"ן**

(כו) וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם:

כו **וּנְטָלוּ** יָת עִיבּוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן:

(כז) וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:

כז **וּפְתַח** חַד יָת סַקֵּהּ לְמִתַּן כִּסְתָּא לַחֲמָרֵהּ בְּבֵית מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּהּ וְהָא הוּא בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ:

רש"י◄ **וַיִּפְתַּח הָאֶחָד** • הוּא לֵוִי, שֶׁנִּשְׁאַר יָחִיד מִשִּׁמְעוֹן בֶּן זוּגוֹ. **בַּמָּלוֹן** • בַּמָּקוֹם שֶׁלָּנוּ בַּלַּיְלָה. **אַמְתַּחְתּוֹ** • הוּא שַׂק. **רמב"ן**

(כח) וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדּוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ:

כח **וַאֲמַר** לַאֲחוֹהִי אִתּוֹתַב כַּסְפִּי וְאַף הָא בְּטוֹעֲנִי וּנְפַק לִבְּהוֹן וּתְרָהוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי לְמֵימַר מָה דָּא עֲבַד יְיָ לָנָא:

רש"י◄ **וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי** • גַּם הַכֶּסֶף בּוֹ עִם הַתְּבוּאָה. **מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ** • לַהֲבִיאֵנוּ לִידֵי עֲלִילָה זוֹ, שֶׁלֹּא הוּשַׁב אֶלָּא לְהִתְעוֹלֵל עָלֵינוּ.

(כט) וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר:

כט **וַאֲתוֹ** לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן אַרְעָא דִכְנָעַן וְחַוִּיוּ (נ"י וְחַוִּיאוּ) לֵהּ יָת כָּל דְּאַרְעָן יָתְהוֹן לְמֵימַר:

(ל) דִּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ:

ל **מַלִּיל** גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָן (נ"י קָשִׁין) וִיהַב יָתָנָא כִּמְאַלִּילֵי יָת אַרְעָא:

(לא) וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיֵינוּ מְרַגְּלִים:

לא **וַאֲמַרְנָא** לֵהּ כֵּינָנֵי אֲנַחְנָא לָא הֲוֵינָא מְאַלִּילֵי:

(לב) שְׁנֵים־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

לב **תְּרֵין** עֲסַר אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אָבוּנָא חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא דֵין עִם אָבוּנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן:

(לג) וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ:

לג **וַאֲמַר** לָנָא גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְאַרְעָא בְּדָא אִדַּע אֲרֵי כֵּינָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת עִיבּוּרָא דְחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן סִיבוּ וַאֲזִילוּ:

(לד) וְהָבִיאוּ אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ:

לד **וְאַיְתִיאוּ** יָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאִדַּע אֲרֵי לָא מְאַלִּילֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵּינָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן אֶתֵּן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא תַּעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָּא:

רש"י◄ **וְאֶת־הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ** • תְּסֹבְבוּ, וְכָל לְשׁוֹן 'סוֹחֲרִים' וּ'סְחוֹרָה', עַל שֵׁם שֶׁמְּחַזְּרִים וְסוֹבְבִים אַחַר פְּרַקְמַטְיָא. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כה) וְטַעַם **וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ**. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ בַּדֶּרֶךְ מַה שֶּׁקָּנוּ. וְהִנֵּה הוֹדִיעַ לָהֶם זֶה כִּי בְּיָדָם נָתַן הַצֵּדָה דֶּרֶךְ חֶסֶד, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהָבִיא אֶת הָאָח, כִּי אָמַר אֵין דַּעְתִּי לְהָרַע לָכֶם אִם יֵאָמְנוּ דִּבְרֵיכֶם:

(כז) **וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שַׂקּוֹ**. אֶחָד מֵהֶם פָּתַח אֶת שַׂקּוֹ בַּמָּלוֹן לָתֵת מִמֶּנּוּ מִסְפּוֹא לַחֲמוֹרוֹ, וְהָאֲחֵרִים לֹא פָּתְחוּ אֶת שַׂקֵּיהֶם עַד הֱיוֹתָם עִם אֲבִיהֶם, כַּאֲשֶׁר אָמַר וַיְהִי הֵם מְרִיקִים, כִּי אוּלַי הָיוּ הָאֲחֵרִים לוֹקְחִים לַחֲמוֹרֵיהֶם תֶּבֶן, כִּי יֹאכְלוּ כָּל מַשָּׂאָם בַּדֶּרֶךְ, וְזֶה הָאֶחָד לֹא הָיָה חֲמוֹרוֹ חָזָק וְהֻצְרַךְ לְמִסְפּוֹא וּמָצָא כַּסְפּוֹ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:

וְכָתַב רַשִׁ"י כִּי אַמְתַּחַת הוּא הַשַּׂק. וְאֲנַקְלוּס תִּרְגֵּם טוֹעֲנָא. וְהַנִּרְאֶה מִדַּעְתּוֹ שֶׁהָיוּ לְכָל אֶחָד שַׂק גָּדוֹל וְשַׂקִּים קְטַנִּים לְהַשְׁוּוֹת מַשָּׂאָם, וּכְלַל הַמַּשָּׂא יִקָּרֵא אַמְתַּחַת. וְהִנֵּה אֵרַע לְאֶחָד שֶׁמָּצָא כַּסְפּוֹ בְּפִי אוֹתוֹ הַשַּׂק שֶׁפָּתַח, וְלֹא קָרָה לַאֲחֵרִים כֵּן עַד הֱיוֹתָם מְרִיקִים אֶת כֻּלָּם:

וְהַקָּרוֹב אֵלַי כִּי אַמְתַּחַת שַׂק גָּדוֹל יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי צְדָדִים הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן תַּלְמוּד (כְּתֻבּוֹת ק"י.) מַתְרָאתָא, וּבְפִי אֶחָד מִן הַצְּדָדִין הוּשַׂם הַכֶּסֶף לְכֻלָּם, וְאֵרַע לְאֶחָד שֶׁפָּתַח הַצַּד הַהוּא שֶׁהָיָה בּוֹ הַכֶּסֶף וְלֹא לַאֲחֵרִים, וְנִקְרָא אַמְתַּחַת בַּעֲבוּר שֶׁיִּמָּתַח לַצְּדָדִין:

(לד) **וְאֶת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ**. שְׁנוּ לוֹ בַּדָּבָר מִפְּנֵי

(לה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ:

לה וַהֲוָה אִנּוּן מְרִיקִין סַקֵּיהוֹן וְהָא גְּבַר צְרִיר כַּסְפֵּהּ בְּסַקֵּהּ וַחֲזוֹ יָת צְרָרֵי כַסְפֵּיהוֹן אִנּוּן וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ:

רש״י ◄ צְרוֹר־כַּסְפּוֹ • קֶשֶׁר כַּסְפּוֹ.

(לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה:

לו וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכֻּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לָא הֲוָה הָכָא (לֵיתוֹהִי) וְיָת בִּנְיָמִן תִּדְבְּרוּן עֲלַי הֲווֹ כֻלְּהוֹן:

רש״י ◄ אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם • מְלַמֵּד שֶׁחֲשָׁדָן שֶׁמָּא הֲרָגוּהוּ, אוֹ מְכָרוּהוּ כְּיוֹסֵף. שִׁכַּלְתֶּם • כָּל מִי שֶׁבָּנָיו אֲבוּדִים קָרוּי שַׁכּוּל.

(לז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ: רמב״ן

לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לְוַת אֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין בְּנַי תְּמִית אִם לָא אַיְתְנֵהּ לְוָתָךְ הַב יָתֵהּ עַל יְדִי וַאֲנָא אֲתֵבְנֵהּ לָךְ:

(לח) וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה:

לח וַאֲמַר לָא יֵחוּת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי אֲחוּהִי מִית וְהוּא בִּלְחוֹדוֹהִי אֶשְׁתָּאַר וִיעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא בְּאָרְחָא דִּי תְהָכוּן בַּהּ וְתַחֲתוּן יָת שֵׂיבְתִּי בְּדָוּנָא לִשְׁאוֹל:

רש״י ◄ לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם • לֹא קִבֵּל דְּבָרָיו שֶׁל רְאוּבֵן, אָמַר: ׳בְּכוֹר שׁוֹטֶה הוּא זֶה, הוּא אוֹמֵר לְהָמִית בָּנָיו, וְכִי בָּנָיו הֵם וְלֹא בָּנַי׳? (ב״ר).

מג (א) וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ:

א וְכַפְנָא תַּקִּיף בְּאַרְעָא:

(ב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל:

ב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ (עיין רש״י) לְמֵיכַל יָת עִיבּוּרָא דְּאַיְתִיאוּ מִמִּצְרָיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבּוּרָא:

רש״י ◄ כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל • יְהוּדָה אָמַר לָהֶם: ׳הַמְתִּינוּ לַזָּקֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת׳ (ב״ר). כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ • ׳כַּד שֵׁיצִיאוּ׳ (וְהַמְתַרְגֵּם: ׳כַּד סַפִּיקוּ׳, טוֹעֶה. ״כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת״, מְתַרְגֵּם: ׳כַּד סַפִּיקוּ׳, כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵּי סִפּוּקָם, הוּא גָּמַר שְׁתִיָּתָם, אֲבָל זֶה: ״כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל״, כַּאֲשֶׁר תַּם הָאֹכֶל הוּא, וּמְתַרְגְּמִינָן: ׳כַּד שֵׁיצִיאוּ׳).

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשָּׁלוֹם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמַע אֲלֵיהֶם לִשְׁלֹחַ אִתָּם בִּנְיָמִין, כִּי בִּרְצוֹנָם מִיָּד הָיוּ חוֹזְרִים לוּלֵי שֶׁאָמַר לֹא יֵלֵךְ בְּנִי עִמָּכֶם. וְכֵן אָמְרוּ לוֹ אַחֵיכֶם הָאֶחָד הִנִּיחוּ אִתִּי, וְלֹא הִגִּידוּ לוֹ מַאֲסָרָם וְלֹא מַאֲסַר שִׁמְעוֹן:

וְיִתָּכֵן שֶׁאָמַר לָהֶם יוֹסֵף וְאֶת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ, וְלֹא סִפְּרוּ הַכָּתוּב, וְטַעֲמוֹ שֶׁתָּבִיאוּ סְחוֹרָה כִּרְצוֹנְכֶם לִקְנוֹת הַתְּבוּאָה וְלֹא אֶקַּח מֶכֶס סְחוֹרַתְכֶם כִּי אֵיטִיב לָכֶם תַּחַת בָּשְׂתְּכֶם: **וְכֵן** שָׁאוֹל שֶׁאַל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ (לְהַלָּן מ״ג ז׳), הִתְנַצְּלוּת לַאֲבִיהֶם. אוֹ כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ לוֹ כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ, אָמַר לָהֶם לֹא כִּי בְּאֱמֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת, וְהַגִּידוּ לִי אִם אֲבִיכֶם חַי וְאִם יֵשׁ לָכֶם עוֹד אָח, כִּי אֶחְקֹר עֲלֵיכֶם וְאֵדַע מָה אַתֶּם. וְאָז עָנוּ שְׁנֵים עָשָׂר אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד וְהוּא בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הַיּוֹם, כִּי עוֹדְנוּ חַי וְהַקָּטָן עִמּוֹ וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר יְהוּדָה (לְהַלָּן מ״ג ט׳) וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים. וְאָמַר אֶת שְׁנֵי בָנַי, וְהֵם הָיוּ אַרְבָּעָה, לֵאמֹר תַּחַת הָאֶחָד מִבָּנֶיךָ יִהְיֶה הַכָּפֶל בְּבָנַי:

וְהִנֵּה יַעֲקֹב לֹא בָטַח בִּרְאוּבֵן כַּאֲשֶׁר בָּטַח בִּיהוּדָה, כִּי יְהוּדָה גֶּבֶר בְּאֶחָיו. וְעוֹד כִּי רְאוּבֵן כְּבָר פָּשַׁע בְּאָבִיו וְלֹא יִבְטַח בּוֹ. וְהַכְּלָל כִּי הָיְתָה עֲצַת יְהוּדָה טוֹבָה לְהַנִּיחוֹ לַזָּקֵן עַד שֶׁיִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת (עַיֵּן תַּנְחוּמָא מִקֵּץ ח׳) כִּי אָז יִשְׁמַע, וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר לוֹ וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם אֲנַחְנוּ גַּם טַפֵּנוּ:

(לז) **אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית.** קִבֵּל עָלָיו בְּאָלָה לְהַבִיאוֹ אֶל אָבִיו, כִּי אָמַר לוֹ אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית, בִּהְיוֹת עָנְשְׁךָ עָלַי אִם לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ, וְהוּא כְּעִנְיָן מַה שֶּׁאָמַר יְהוּדָה (לְהַלָּן מ״ג ט׳) וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים. וְאָמַר אֶת שְׁנֵי בָנַי, וְהֵם הָיוּ אַרְבָּעָה, לֵאמֹר תַּחַת הָאֶחָד מִבָּנֶיךָ יִהְיֶה הַכָּפֶל בְּבָנַי:

וְרַשִׁ״י כָּתַב תִּסְחָרוּ, תְּסַבְּבוּ, וְכָל לְשׁוֹן סְחוֹרָה וְסוֹחֲרִים עַל שֵׁם שֶׁמְּסַבְּבִים אַחַר פְּרַקְמַטְיָא. נִרְאֶה שֶׁרָצָה הָרַב לְהִזָּהֵר מִזֶּה שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ רַשָּׁאִים לְסִבֹּב הָאָרֶץ וְלִשְׁבֹּר בָּר כִּרְצוֹנָם תָּמִיד, וְלֹא פֵּרֵשׁ כֵּן (לְעֵיל ל״ד י׳) שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ, וְיִסְחָרוּ אֹתָהּ (שָׁם פָּסוּק כ״א):

(ג) וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֣יו יְהוּדָ֖ה לֵאמֹ֑ר הָעֵ֣ד הֵעִ֗ד בָּ֨נוּ הָאִ֤ישׁ לֵאמֹר֙ לֹא־תִרְא֣וּ פָנַ֔י בִּלְתִּ֖י אֲחִיכֶ֥ם אִתְּכֶֽם׃

ג וַאֲמַר לֵהּ יְהוּדָה לְמֵימַר אַסְהָדָא אַסְהֵד בָּנָא גַבְרָא לְמֵימַר לָא תֶחֱזוּן אַפַּי אֶלָּהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׃

רש״י◄ **הָעֵד הֵעִד** • לְשׁוֹן הַתְרָאָה, שֶׁסְּתָם הַתְרָאָה, מַתְרֶה בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, וְכֵן: (דברים לא) ״הֲעִידֹתִי בָּכֶם״, (שמות יט) ״רֵד הָעֵד בָּעָם״. **לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם** • לֹא תִּרְאוּנִי בְּלֹא אֲחִיכֶם אִתְּכֶם. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳אֱלָהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׳, יִשֵּׁב הַדָּבָר עַל אָפְנוֹ וְלֹא דִּקְדֵּק לְתַרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא.

(ד) אִם־יֶשְׁךָ֛ מְשַׁלֵּ֥חַ אֶת־אָחִ֖ינוּ אִתָּ֑נוּ נֵרְדָ֕ה וְנִשְׁבְּרָ֥ה לְךָ֖ אֹכֶֽל׃

ד אִם אִיתָךְ מְשַׁלַּח יָת אָחוּנָא עִמָּנָא נֵיחוֹת וְנִזְבֵּן לָךְ עִיבוּרָא׃

(ה) וְאִם־אֵינְךָ֥ מְשַׁלֵּ֖חַ לֹ֣א נֵרֵ֑ד כִּֽי־הָאִ֞ישׁ אָמַ֤ר אֵלֵ֙ינוּ֙ לֹא־תִרְא֣וּ פָנַ֔י בִּלְתִּ֖י אֲחִיכֶ֥ם אִתְּכֶֽם׃

ה וְאִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח לָא נֵיחוֹת אֲרֵי גַבְרָא אֲמַר לָנָא לָא תֶחֱזוּן אַפַּי אֶלָּהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן׃

(ו) וַיֹּ֨אמֶר֙ יִשְׂרָאֵ֔ל לָמָ֥ה הֲרֵעֹתֶ֖ם לִ֑י לְהַגִּ֣יד לָאִ֔ישׁ הַע֥וֹד לָכֶ֖ם אָֽח׃

ו וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְמָה אַבְאֶשְׁתּוּן לִי לְחַוָּאָה לְגַבְרָא הַעַד כְּעַן לְכוֹן אָחָא׃

(ז) וַיֹּאמְר֨וּ שָׁא֣וֹל שָׁאַ֣ל־הָאִ֠ישׁ לָ֣נוּ וּלְמוֹלַדְתֵּ֜נוּ לֵאמֹ֗ר הַע֨וֹד אֲבִיכֶ֥ם חַי֙ הֲיֵ֣שׁ לָכֶ֣ם אָ֔ח וַנַּגֶּד־ל֔וֹ עַל־פִּ֖י הַדְּבָרִ֣ים הָאֵ֑לֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַ֔ע כִּ֣י יֹאמַ֔ר הוֹרִ֖ידוּ אֶת־אֲחִיכֶֽם׃

ז וַאֲמָרוּ מִשְׁאַל שָׁאֵל גַּבְרָא לָנָא וּלְיַלָּדוּתָנָא לְמֵימַר הַעַד כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִית לְכוֹן אָחָא וְחַוֵּינָא לֵהּ עַל מֵימַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין הֲמִדַּע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי יֵימַר אוֹחִיתוּ יָת אֲחוּכוֹן׃

רש״י◄ **לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ** • לְמִשְׁפְּחוֹתֵינוּ. וּמִדְרָשׁוֹ: ׳אֲפִלּוּ עִנְיָנֵי (נ״א עֲצֵי) (יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן עֵצָה שֶׁמְּדַבְּרִים בִּיחִידוּת, וְזֶהוּ עֲצֵי) עֲרִיסוֹתֵינוּ גִּלָּה לָנוּ׳. **וַנַּגֶּד־לוֹ** • שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אָב וְאָח. **עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** • עַל פִּי שְׁאֵלוֹתָיו אֲשֶׁר שָׁאַל הֶזְקַקְנוּ לְהַגִּיד. **כִּי יֹאמַר** • אֲשֶׁר יֹאמַר. ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אִם׳, וְ׳אִם׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אֲשֶׁר׳, הֲרֵי זֶה שִׁמּוּשׁ אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ ׳כִּי׳, וְהוּא ׳אִי׳, שֶׁהֲרֵי ׳כִּי׳ זֶה כְּמוֹ ׳אִם׳, כְּמוֹ: ״עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי״.

(ח) וַיֹּ֨אמֶר יְהוּדָ֜ה אֶל־יִשְׂרָאֵ֣ל אָבִ֗יו שִׁלְחָ֥ה הַנַּ֛עַר אִתִּ֖י וְנָק֣וּמָה וְנֵלֵ֑כָה וְנִחְיֶה֙ וְלֹ֣א נָמ֔וּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּ֖ה גַּם־טַפֵּֽנוּ׃

ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי וְנֵקוּם וְנֵזֵיל וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף אַתְּ אַף טַפְלָנָא׃

רש״י◄ **וְנִחְיֶה** • נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: ׳עַל יְדֵי הֲלִיכָה זוֹ תְּחִי רוּחֲךָ׳, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם״. **וְלֹא נָמוּת** • בָּרָעָב, (ב״ר) בִּנְיָמִין סָפֵק יִתָּפֵשׂ סָפֵק לֹא יִתָּפֵשׂ, וְאָנוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים בָּרָעָב אִם לֹא נֵלֵךְ, מוּטָב שֶׁתַּנִּיחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפֹּשׂ אֶת הַוַּדַּאי.

(ט) אָנֹכִי֙ אֶעֶרְבֶּ֔נּוּ מִיָּדִ֖י תְּבַקְשֶׁ֑נּוּ אִם־לֹ֨א הֲבִיאֹתִ֤יו אֵלֶ֙יךָ֙ וְהִצַּגְתִּ֣יו לְפָנֶ֔יךָ וְחָטָ֥אתִי לְךָ֖ כָּל־הַיָּמִֽים׃

ט אֲנָא מְעָרַבְנָא בֵהּ מִן יְדִי תִּבְעִנֵּהּ אִם לָא אַיְתִנֵּהּ לָךְ וַאֲקֵימִנֵּהּ קֳדָמָךְ וְאֵהֵי חָטֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָּא׃

רש״י◄ **וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ** • שֶׁלֹּא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ מֵת, כִּי אִם חַי. **וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים** • לָעוֹלָם הַבָּא.

(י) כִּ֖י לוּלֵ֣א הִתְמַהְמָ֑הְנוּ כִּֽי־עַתָּ֥ה שַׁ֖בְנוּ זֶ֥ה פַעֲמָֽיִם׃

י אֲרֵי אִלּוּלָפוֹן בְּדָא אִתְעַכָּבְנָא אֲרֵי כְעַן תַּבְנָא דְּנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין׃

רש״י◄ **לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ** • עַל יָדְךָ, כְּבָר הָיִינוּ שָׁבִים עִם שִׁמְעוֹן, וְלֹא נִצְטַעַרְתָּ כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ.

(יא) וַיֹּ֨אמֶר אֲלֵהֶ֜ם יִשְׂרָאֵ֣ל אֲבִיהֶ֗ם אִם־כֵּ֣ן ׀ אֵפוֹא֮ זֹ֣את עֲשׂוּ֒ קְח֞וּ מִזִּמְרַ֤ת הָאָ֙רֶץ֙ בִּכְלֵיכֶ֔ם וְהוֹרִ֥ידוּ לָאִ֖ישׁ מִנְחָ֑ה מְעַ֤ט צֳרִי֙ וּמְעַ֣ט דְּבַ֔שׁ נְכֹ֣את וָלֹ֔ט בָּטְנִ֖ים וּשְׁקֵדִֽים׃

יא וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הָכָא דָּא עִיבִידוּ סִיבוּ מִדִּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמָנֵיכוֹן וְאוֹחִיתוּ לְגַבְרָא תִּקְרֻבְתָּא זְעֵיר קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַף וּלְטוֹם בָּטְנִין וְשִׁגְדִּין׃

רש"י◄ **אֲפוֹא** • כָּל לְשׁוֹן ׳אֲפוֹא׳ לְשׁוֹן יָתֵר הוּא, לְתַקֵּן הַמִּלָּה בְּלָשׁוֹן עִבְרִי: ׳אִם כֵּן, אֲזַדֵּקֵק לַעֲשׂוֹת, שֶׁאֶשְׁלָחֵנוּ עִמָּכֶם, צָרִיךְ אֲנִי לַחֲזֹר וּלְבַקֵּשׁ אַיֵּה פֹּה תַּקָּנָה וְעֵצָה לְהַשִּׂיאֲכֶם׳. וְאוֹמֵר אֲנִי: ״זֹאת עֲשׂוּ״. **מִזִּמְרַת הָאָרֶץ** • מְתֻרְגָּם: ׳מִדִּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא׳, שֶׁהַכֹּל מְזַמְּרִים עָלָיו כְּשֶׁהוּא בָּא לְעוֹלָם. **נְכֹאת** • שַׁעֲוָה. (בראשית רבה). **בָּטְנִים** • לֹא יָדַעְתִּי מַה הֵם. וּבְפֵרוּשׁ א׳ ב׳ שֶׁל רַבִּי מָכִיר רָאִיתִי פוּשְׁטְצִיא״ס, וְדוֹמֶה לִי שֶׁהֵם אֲפַרְסְקִין.

(יב) וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא:

יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין סִיבוּ בְּיֶדְכוֹן וְיָת כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּפוּם טוֹעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּן בְּיֶדְכוֹן מָאִים שָׁלוּ הוּא:

רש"י◄ **וְכֶסֶף מִשְׁנֶה** • פִּי שְׁנַיִם כָּרָאשׁוֹן. **קְחוּ בְיֶדְכֶם** • לִשְׁבֹּר אֹכֶל, שֶׁמָּא הוּקַר הַשַּׁעַר. **אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא** • שֶׁמָּא הַמְּמֻנֶּה עַל הַבַּיִת שְׁכָחוֹ שׁוֹגֵג.

(יג) וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ:

יג וְיָת אַחוּכוֹן דְּבָרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוַת גַּבְרָא:

(יד) וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי:

יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין לְקֳדָם גַּבְרָא וְיִפְטַר לְכוֹן יָת אַחוּכוֹן אָחֳרָנָא וְיָת בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דְּאִתְכְּלִית תְּכֵלִית:

רש"י◄ **וְאֵל שַׁדַּי** • מֵעַתָּה אֵינְכֶם חֲסֵרִים כְּלוּם אֶלָּא תְּפִלָּה, הֲרֵינִי מִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם. **וְאֵל שַׁדַּי** • שֶׁדַּי בִּנְתִינַת רַחֲמָיו וּכְדֵי הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִיתֵּן, יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: מִי שֶׁאָמַר לָעוֹלָם דַּי, יֹאמַר דַּי לְצָרוֹתַי, שֶׁלֹּא שָׁקַטְתִּי מִנְּעוּרַי: צָרַת לָבָן, צָרַת עֵשָׂו, צָרַת רָחֵל, צָרַת דִּינָה, צָרַת יוֹסֵף, צָרַת שִׁמְעוֹן, צָרַת בִּנְיָמִין. **וְשִׁלַּח לָכֶם** • ׳וְיִפְטַר לְכוֹן׳, כְּתַרְגּוּמוֹ, יִפְטָרֵנוּ מֵאֲסוּרָיו, לְשׁוֹן ״לַחֲפִשִׁי יְשַׁלְּחֻנוּ״, וְאֵינוֹ נוֹפֵל בְּתַרְגּוּם לְשׁוֹן וְיִשְׁלַח, שֶׁהֲרֵי לְשֶׁם הֵם הוֹלְכִים אֶצְלוֹ. **אֶת־אֲחִיכֶם** • זֶה שִׁמְעוֹן. **אַחֵר** • רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרְקָה בּוֹ: לְרַבּוֹת יוֹסֵף (ב״ר). **וַאֲנִי** • עַד שׁוּבְכֶם אֶהְיֶה שַׁכּוּל מִסָּפֵק. **כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי** • מִיּוֹסֵף וּמִשִּׁמְעוֹן. **שָׁכָלְתִּי** • מִבִּנְיָמִין. רמב״ן

(טו) וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:

טו וּנְסִיבוּ גֻּבְרַיָּא יָת תִּקְרֻבְתָּא הָדָא וְעַל חַד תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן וּדְבָרוּ יָת בִּנְיָמִן וְקָמוּ וּנְחָתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף:

רש"י◄ **וְאֶת־בִּנְיָמִן** • מְתַרְגְּמִינָן: ׳וּדְבָרוּ יַת בִּנְיָמִן׳, לְפִי שֶׁאֵין לְקִיחַת הַכֶּסֶף וּלְקִיחַת הָאָדָם שָׁוָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי: בְּדָבָר הַנִּקָּח בַּיָּד מְתַרְגְּמִינָן ׳וּנְסִיב׳, וְדָבָר הַנִּקָּח בְּהַנְהָגַת דְּבָרִים מְתַרְגְּמִינָן ׳וּדְבָר׳.

◆ יום שישי כ"ז כסלו ◆

(טז) וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם:

טז וַחֲזָא יוֹסֵף עִמְּהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ אָעֵיל יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵיתָא וּנְכוֹס נִכְסָתָא וְאַתְקֵין אֲרֵי עִמִּי יֵיכְלוּן גֻּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא:

רש"י◄ **וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן** • כְּמוֹ: ׳וְלִטְבֹּחַ טֶבַח וּלְהָכֵן׳, וְאֵין טְבֹחַ לְשׁוֹן צִוּוּי, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר: ׳וּטְבַח׳. **בַּצָּהֳרָיִם** • זֶה מְתֻרְגָּם: ׳בְּשֵׁירוּתָא׳, שֶׁהוּא לְשׁוֹן סְעֻדָּה רִאשׁוֹנָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וּבְלַעַ״ז דֵיזְנ״ר, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בַּגְּמָרָא: ׳שָׁדָא לְכַלְבָּא שֵׁירוּתֵיהּ׳. ׳בָּצַע אֲכוֹלָא שֵׁירוּתָא׳, (ברכות לט) אֲבָל כָּל תַּרְגּוּם שֶׁל צָהֳרַיִם, ׳טִיהֲרָא׳.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) **וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת בִּנְיָמִין.** נִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כִּי לֹא הָיָה שִׁמְעוֹן רְצוּי אָבִיו בַּעֲבוּר דְּבַר שְׁכֶם, וּלְכָךְ לֹא אָמַר אֶת שִׁמְעוֹן בְּנִי וְאֶת בִּנְיָמִין, כִּי לֹא יִזְכְּרֻנוּ בִּשְׁמוֹ, וְכַאֲשֶׁר עָזְבוּ בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים, אִלּוּ הָיָה בְּבֵיתוֹ לֶחֶם לֹא שִׁלַּח עֲדַיִן אֶת בִּנְיָמִין וְיָנְחֵהוּ בְּמִצְרַיִם: **וְרַשִׁ״י** כָּתַב רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִצְנְצָה בּוֹ לְרַבּוֹת אֶת יוֹסֵף. וּבְבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ״ב ג׳) גַּם כֵּן אָמְרוּ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם, זֶה יוֹסֵף, אַחֵר, זֶה שִׁמְעוֹן. וְנָכוֹן הוּא. כִּי נָתַן דַּעְתּוֹ בְּעֵת הַתְּפִלָּה לְהִתְפַּלֵּל סְתָם גַּם עַל הָאַחֵר אוּלַי עוֹדֶנּוּ חַי: **וּלְשׁוֹן** אַחֵר דָּרְשׁוּ שָׁם בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה, אָמְרוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרִיָא בַּגְּלִיּוֹת, וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת ט״ו ג׳) ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה, וּכְתִיב (תְּהִלִּים ק״ו מ״ו) וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים. וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם, אֵלּוּ הַשְּׁבָטִים, אַחֵר וְאֶת בִּנְיָמִין, זֶה יְהוּדָה וּבִנְיָמִין. וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי בְּחָרְבָן רִאשׁוֹן שָׁכָלְתִּי בְּחָרְבָן שֵׁנִי, לֹא אֲשַׁכֵּל עוֹד. זֶה לְשׁוֹנָם ז״ל. וְהַכַּוָּנָה כִּי יְרִידַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם יְרִמֹז לְגָלוּתֵנוּ בְּיַד אֱדוֹם כְּמוֹ שֶׁאֲפָרֵשׁ (רִישׁ פָּרָשַׁת וַיִּחִי), וְרָאָה הַנָּבִיא הָעִנְיָן מִתְּחִלָּתוֹ וְהִתְפַּלֵּל סְתָם לְשָׁעָה וּלְדוֹרוֹת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 266)

וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן (מג, טז) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי לְהַלָּן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁדָּבָר שָׂנֹאוּי הוּא לַמִּצְרִי לֶאֱכֹל עִם עִבְרִי, מִשּׁוּם שֶׁהַיְּהוּדִים אוֹכְלִים אֶת הַבְּהֵמָה שֶׁהַמִּצְרִים עוֹבְדִים לָהּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ גַּם בְּהֵמוֹת שֶׁלֹּא עָבְדוּ לָהֶם. וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ "כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵי צֹאן" – הוּא לְפִי שֶׁהַשְּׁבָטִים הָיוּ רוֹעִים כָּל צֹאן, גַּם צֹאן שֶׁהַמִּצְרִיִּים עוֹבְדִים לָהֶם. וּרְאֵה רַשִׁ"י פָּרָשַׁת בֹּא (יא, ה) שֶׁעָבְדוּ רַק לַבְּכוֹר, וְלָכֵן הָיְתָה מַכַּת בְּכוֹרוֹת גַּם בִּבְכוֹר בְּהֵמָה.

(יז) וַיַּ֣עַשׂ הָאִ֔ישׁ כַּאֲשֶׁ֖ר אָמַ֣ר יוֹסֵ֑ף וַיָּבֵ֥א הָאִ֛ישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁ֖ים בֵּ֥יתָה יוֹסֵֽף׃

יז **וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא דִּי אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף׃**

(יח) וַיִּֽירְא֣וּ הָאֲנָשִׁ֗ים כִּ֣י הוּבְא֣וּ בֵּ֣ית יוֹסֵף֒ וַיֹּאמְר֗וּ עַל־דְּבַ֤ר הַכֶּ֙סֶף֙ הַשָּׁ֤ב בְּאַמְתְּחֹתֵ֙ינוּ֙ בַּתְּחִלָּ֔ה אֲנַחְנוּ מוּבָאִ֑ים לְהִתְגֹּלֵ֤ל עָלֵ֙ינוּ֙ וּלְהִתְנַפֵּ֣ל עָלֵ֔ינוּ וְלָקַ֥חַת אֹתָ֛נוּ לַעֲבָדִ֖ים וְאֶת־חֲמֹרֵֽינוּ׃

יח **וּדְחִילוּ גֻבְרַיָּא אֲרֵי אִתַּעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵסַק כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּטוֹעֲנָנָא בְּקַדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאִתְרַבְרָבָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יָת חֲמָרָנָא׃**

רס"י◄ **וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים** • כָּתוּב הוּא בִּשְׁנֵי יוּדִי"ן, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִילוּ'. **כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף** • וְאֵין דֶּרֶךְ שְׁאָר הַבָּאִים לִשְׁבֹּר בָּר לָלוּן בְּבֵית יוֹסֵף, כִּי אִם בַּפֻּנְדְּקָאוֹת שֶׁבָּעִיר. **וַיֹּאמְרוּ** • שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְאָסְפָם אֶל מִשְׁמָר. **אֲנַחְנוּ מוּבָאִים** • אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת הַזֶּה. **לְהִתְגֹּלֵל** • לִהְיוֹת מִתְגַּלְגֶּלֶת עָלֵינוּ עֲלִילַת הַכֶּסֶף וְלִהְיוֹתָהּ נוֹפֶלֶת עָלֵינוּ. וְאוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם: 'וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא', הוּא לְשׁוֹן לְהִתְעוֹלֵל, כִּדְמְתַרְגְּמִינָן: "עֲלִילוֹת דְּבָרִים", 'תַּסְקוּפֵי מִלִּין', וְלֹא תִּרְגְּמוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא "וּלְהִתְגּוֹלֵל", שֶׁתִּרְגֵּם 'לְאִתְרַבְרָבָא', הוּא לְשׁוֹן: (קהלת יב) "גֻּלַּת הַזָּהָב", (נחום ב) "וּהֻצַּב גֻּלָּתָהּ הֹעֲלָתָה" שֶׁהוּא לְשׁוֹן מַלְכוּת. **רמב"ן**

(יט) וַיִּגְּשׁוּ֙ אֶל־הָאִ֔ישׁ אֲשֶׁ֖ר עַל־בֵּ֣ית יוֹסֵ֑ף וַיְדַבְּר֥וּ אֵלָ֖יו פֶּ֥תַח הַבָּֽיִת׃

יט **וּקְרִיבוּ לְוַת גַּבְרָא דִּי מְמַנָּא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ בִּתְרַע בֵּיתָא׃**

(כ) וַיֹּאמְר֖וּ בִּ֣י אֲדֹנִ֑י יָרֹ֥ד יָרַ֛דְנוּ בַּתְּחִלָּ֖ה לִשְׁבָּר־אֹֽכֶל׃

כ **וַאֲמָרוּ בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת נְחֵתְנָא בְּקַדְמֵיתָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא׃**

רס"י◄ **בִּי אֲדֹנִי** • (יבמות צז) לְשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים הוּא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי: בִּיָּא, בִּיָּא! (סנהדרין סד). **יָרֹד יָרַדְנוּ** • יְרִידָה הוּא לָנוּ: (ב"ר) 'רְגִילִים הָיִינוּ לְפַרְנֵס אֲחֵרִים, עַכְשָׁו אָנוּ צְרִיכִים לְךָ'. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַכָּתוּב זֶה כְּפִי מִדְרָשָׁם יֵשׁ לוֹ סוֹד גָּדוֹל. כִּי אָמַר וְאֵל שַׁדַּי, בְּמִדַּת הַדִּין, יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים שֶׁלְּפָנָיו, יַעֲלֶה אֶתְכֶם מִמִּדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים. וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין:

וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי. וַאֲנִי עַד שׁוּבְכֶם אֶהְיֶה שָׁכוּל מִסָּפֵק. כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי מִיּוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן, שָׁכָלְתִּי מִבִּנְיָמִין, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְהַנָּכוֹן שֶׁהוּא אוֹמֵר, לֹא תוּכְלוּ לְהוֹסִיף עָלַי שְׁכוֹל, כִּי כְּבָר שָׁכֹלְתִּי. יִתְנַחֵם מִכָּל הַבָּא עָלָיו בְּיִתְרוֹן כְּאֵבוֹ עַל יוֹסֵף. וְכָמוֹהוּ וְכַאֲשֶׁר אָבַדְתִּי אָבָדְתִּי (אֶסְתֵּר ד' ט"ז), כְּלוֹמַר כְּבָר אֲנִי אֲבוּדָה וְאִם יְמִיתֵנִי לֹא יוֹסִיף עָלַי אֲבָדוֹן:

(יח) **לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ.** מִן וַעֲמָשָׂא מִתְגֹּלֵל בַּדָּם (ש"ב כ' י"ב), וְשִׂמְלָה מְגוֹלָלָה בְדָמִים (יְשַׁעְיָה ט' ד'), כְּאָדָם שֶׁיַּהֲפֹךְ מִצַּד אֶל צַד עַל חֲבֵרוֹ. וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ. כְּאָדָם שֶׁיִּתְנַפֵּל בִּרְצוֹנוֹ עַל חֲבֵרוֹ מְלֹא קוֹמָתוֹ:

וְאֻנְקְלוּס תִּרְגֵּם לְהִתְגּוֹלֵל, לְאִתְרַבְרְבָא עֲלָנָא, שֶׁיִּנָּשֵׂא עָלֵינוּ כְּשׂוֹא הַיָּם לְגַלָּיו. וּלְהִתְנַפֵּל, לְאִסְתַּקְפָּא, לָשִׂים עָלֵינוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיוּ, כִּי הַדָּבָר שֶׁאֵינוֹ יִקָּרֵא נוֹפֵל, כְּמוֹ לֹא נָפַל דָּבָר אֶחָד (יְהוֹשֻׁעַ כ"ג י"ד). וְתַרְגּוּם עֲלִילֹת דְּבָרִים (דְּבָרִים כ"ב י"ד) תִּסְקוֹפֵי מִלִּין, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן תֹּאֲנָה (שׁוֹפְטִים י"ד ד') תּוּסְקָפָא:

וְטַעַם וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת חֲמֹרֵינוּ. כִּי יִדְאֲגוּ עַל חֲמוֹרֵיהֶם לֵאמֹר הִנֵּה יִקְחוּ גַּם אֶת חֲמוֹרֵינוּ עִם אַמְתְּחוֹתֵיהֶם, וְלֹא נוּכַל לִשְׁלֹחַ לְבֵיתֵינוּ בָּר וְיָמוּתוּ כֻּלָּם בָּרָעָב:

(כ) **בִּי אֲדֹנִי.** לְשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים הוּא, וּבִלְשׁוֹן אֲרָמִית בֵּיֵיא בֵּיֵיא, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְזֶה דָּבָר זָר מְאֹד לְסָמְכוֹ אֶל מִלַּת לְשׁוֹן טוֹרְסִי, וְאֵינָהּ דּוֹמָה אֵלֶיהָ, כִּי בֵּיֵיא כֻּלָּה מִלָּה, לֹא תִּשְׁתַּנֶּה וְלֹא יֹאמַר מִמֶּנָּה בִּי. וְעוֹד שֶׁהַמִּלָּה הַהִיא אֵינָהּ לְשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָרַב, אֲבָל הִיא לְשׁוֹן צְעָקָה וְתַרְעֹמֶת עַל שֶׁבֶר וְעַל עִוּוּת דָּבָר, כְּגוֹן מִלַּת אֲבוֹי בִּלְשׁוֹן קֹדֶשׁ, וְהִיא יְדוּעָה בִּלְשׁוֹן עֲרָב, יַרְגִּילוּ אוֹתָהּ בְּקִנּוֹתֵיהֶם כֻּלָּם בְּפַתְחוּת הַבֵּי"ת, וּבִלְשׁוֹן יָוָן בֵּיֵיא הַבֵּי"ת רָפָא בִּשְׁוָ"א, יֹאמְרוּ אוֹתָהּ עַל הַדֹּחַק וְהַצַּעַר:

וּבִבְרֵאשִׁית רַבָּה סֵדֶר בְּרֵאשִׁית (י"ב ו') מַהוּ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ (תְּהִלִּים ס"ח ה'), אֵין לְךָ כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ מְמֻנֶּה עַל בֵּיֵיא שֶׁלּוֹ, אַגְרִיקוּס בַּמְּדִינָה מְמֻנֶּה עַל בֵּיֵיא שֶׁלּוֹ, אַגַּרְטוּס בַּמְּדִינָה מְמֻנֶּה עַל בֵּיֵיא שֶׁלּוֹ, כָּךְ מִי מְמֻנֶּה עַל בֵּיֵיא שֶׁל עוֹלָמוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁבְּכָל מָקוֹם יֵשׁ אִישׁ מְמֻנֶּה עַל הַצְּעָקָה וְעַל הָעִוּוּת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְמֻנֶּה עַל צַעֲקַת הָעֲשׁוּקִים בָּעוֹלָם הַצּוֹעֲקִים בֵּיֵיא:

וְעוֹד לְפָנֵינוּ בְּפָרָשַׁת וַיִּגַּשׁ אֵלָיו (ב"ר צ"ג ו') אָמַר לוֹ יְהוּדָה בֵּיֵיא אַתָּה מַעֲבִיר עָלֵינוּ, שֶׁכָּךְ אָמַרְתָּ לָנוּ וְאָשִׂימָה עֵינַי עָלָיו, זוֹ הִיא הֲשָׂמַת עַיִן. וּבְפָרָשַׁת וַיְהִי בְשַׁלַּח (כ' י') שֶׁמָּא אֲנִי מַעֲבִיר בֵּיֵיא עַל בְּרִיָּה. וּבְפָרָשַׁת וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ (כ"ז ט') נִתְמַנָּה אָדָם וְנָטַל טַלִּית

(כא) וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְּיָדֵנוּ:

כא וַהֲוָה כַּד אֲתֵינָא לְבֵית מְבָתָא וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָנָא וְהָא כְסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ כַּסְפָּנָא בְּמַתְקְלֵהּ וַאֲתֵיבְנָא יָתֵהּ בִּידָנָא:

(כב) וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ:

כב וְכַסְפָּא אָחֳרָנָא אוֹחִיתְנָא בִּידָנָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא לָא יְדַעְנָא מָן שַׁוִּי כַסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא:

(כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־שִׁמְעוֹן:

כג וַאֲמַר שְׁלַם לְכוֹן לָא תִּדְחֲלוּן אֱלָהֲכוֹן וֵאֱלָהָא דַאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָא בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָא לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן:

רס"י ◄ **אֱלֹהֵיכֶם •** (תנחומא): בִּזְכוּתְכֶם, וְאִם אֵין זְכוּתְכֶם כְּדַאי, "וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם", בִּזְכוּת אֲבִיכֶם נִתַּן לָכֶם מַטְמוֹן. **רמב"ן**

(כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם:

כד וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרָיָא לְבֵית יוֹסֵף וִיהַב מַיָּא וְאַסְחוּ רִגְלֵיהוֹן וִיהַב כִּסְתָּא לַחֲמָרֵיהוֹן:

רס"י ◄ **וַיָּבֵא הָאִישׁ •** הֲבָאָה אַחַר הֲבָאָה, לְפִי שֶׁהָיוּ דּוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ עַד שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת, וּמִשֶּׁאָמַר לָהֶם: "שָׁלוֹם לָכֶם", נִמְשְׁכוּ וּבָאוּ אַחֲרָיו.

(כה) וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם:

כה וְאַתְקִינוּ יָת תִּקְרֻבְתָּא עַד דְּעַל יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא אֲרֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי תַּמָּן יֵיכְלוּן לַחְמָא:

רס"י ◄ **וַיָּכִינוּ •** הִזְמִינוּ, עִטְּרוּהוּ בְּכֵלִים נָאִים.

(כו) וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבַּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה:

כו וְעַל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַיְתִיאוּ לֵהּ יָת תִּקְרֻבְתָּא דִּי בִידֵיהוֹן לְבַיְתָא וּסְגִידוּ לֵהּ לְאַרְעָא:

רס"י ◄ **הַבַּיְתָה •** מִפְּרוֹזְדּוֹר לִטְרַקְלִין (נִרְאֶה דִּיּוּקוֹ דְּרַשִׁ"י מֵ"הַבַּיְתָה" בַּתְּרָאָה: "וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר בְּיָדָם הַבַּיְתָה", דְּקַשְׁיָא לֵיהּ: הֲלֹא כְּבָר הוּבְאוּ בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא עַל כָּרְחָךְ צָרִיךְ לוֹמַר, מִפְּרוֹזְדּוֹר לִטְרַקְלִין וְדוֹק).

(כז) וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי:

כז וּשְׁאֵיל לְהוֹן לִשְׁלַם וַאֲמַר הַשְׁלַם אֲבוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן הַעַד כְּעַן קַיָּם:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּל טֹרַח צִבּוּר עָלָיו אִם רָאָה אָדָם מַעֲבִיר בִּיֵּיא עַל חֲבֵרוֹ אוֹ עוֹבֵר עֲבֵרָה וְלֹא מִחָה בּוֹ הוּא נְעֻנָּשׁ עָלָיו. וּבְפָרָשַׁת אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ (עַיֵּן עָרוּךְ עֵרֶךְ בִּיאָה) צָוַח אֲנָא בֵּיֵא עֲלֵיכוֹן, וְכֵן בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה. וְאַנְקְלוּס שֶׁתִּרְגֵּם בִּי אֲדֹנִי בְּבָעוּ רִבּוֹנִי, לֹא שֶׁהוֹצִיא מִלַּת בִּי מִן בָּעוּ, אֲבָל רָדַף הָעִנְיָן שֶׁהוּא בָּא בְּכָל מָקוֹם בְּעִנְיַן הַבַּקָּשָׁה:

וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי בִּי אֲדֹנִי דֶּרֶךְ קְצָרָה בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא כְּמוֹ בִּי אֲנִי אֲדֹנִי הֶעָוֹן, וְהַטַּעַם עֲשֵׂה בִּי מַה שֶּׁתִּרְצֶה וְתִשְׁמְעֵנִי. וְאִם כֵּן נְכוֹן הוּא שֶׁיֹּאמַר אָדָם בִּי אָחִי, אוֹ בִּי שְׁמָעֵנִי, וְלֹא מָצָאתִי שֶׁתָּבֹא מִלַּת בִּי רַק עִם אֲדֹנִי אוֹ עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד הַנִּכְתָּב בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת, שֶׁגַּם הוּא לְשׁוֹן אָדוֹן:

וְלָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁפֵּרוּשׁוֹ בִּי בְּעַצְמִי אַתָּה אָדוֹן וּמוֹשֵׁל, וּבָאוּ שְׁנֵי כִּנּוּיִים לְחִזּוּק, כְּמוֹ וְלִי אֲנִי עַבְדֶּךָ (מ"א א' כ"ו), בִּי אֲנִי אֲדֹנִי (ש"א כ"ה כ"ד), וְדוֹמֶה לָזֶה כִּי בִי בְּעֶזְרֶךָ (הוֹשֵׁעַ י"ג ט'), בִּי עֶזְרֶךָ, בְּעֶזְרֶךָ אֲנִי:

(כג) **נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם.** אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם יִתָּכֵן שֶׁהָיָה לְאָדָם מַטְמוֹן בְּבֵיתוֹ וּשְׁכָחוֹ, וְיָצָא בְּגוֹרָלְכֶם, כִּי כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלַי. וְהִנֵּה הֵם דִּבְרֵי נְחוּמִים כִּי אֵיךְ יָצָא לְכָל אֶחָד כַּסְפּוֹ בְּמִשְׁקָלוֹ. אֲבָל כָּל דָּבָר מְכֻסֶּה יִקָּרֵא מַטְמוֹן, טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלַּחַת (מִשְׁלֵי י"ט כ"ד), יֵשׁ לָנוּ מַטְמֹנִים בַּשָּׂדֶה (יִרְמְיָה מ"א ח'):

וְהִנֵּה אָמַר לָהֶם כִּי דֶּרֶךְ הַחַמָּרִים לוֹקְחֵי הַתְּבוּאָה לְשׁוּם כָּל אֶחָד כַּסְפּוֹ בְּשַׁקּוֹ, וְהִנֵּה הַמַּשְׁבִּיר לָקַח מִן הַבָּאִים שַׁקֵּיהֶם וּמִלֵּא עַשָּׂרָה שַׁקִּים שֶׁבֶר וְהַכֶּסֶף טָמוּן תַּחַת הַתְּבוּאָה, וּבָא אֲדֹנָיו וְצִוָּה אֵלָיו לְשָׁפְכָם אֶל כְּלֵי בְּנֵי יַעֲקֹב, כִּי רָצָה לְמַהֵר לְשָׁלְחָם, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָּא הַכֶּסֶף אֵלָיו, וְהִנֵּה לְכָל אֶחָד בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפּוֹ בְּמִשְׁקָלוֹ, כִּי כָּל אִישׁ יָבִיא בְּדָמָיו כֶּסֶף שָׁוֶה חֲמוֹר, לֶחֶם, וְזֶה יִקָּרֶה תָּמִיד בַּשְּׁוָקִים וּבָאוֹצָרוֹת הַנִּמְכָּרִים בְּרֹב מְהֵמּוֹת הָעָם:

(כח) וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ׃

כח וַאֲמָרוּ שְׁלַם לְעַבְדָּךְ לְאָבוּנָא עַד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ׃

רש"י◄ וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ • עַל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם. קִידָה - כְּפִיפַת קָדְקֹד, הִשְׁתַּחֲוָאָה - מִשְׁתַּטֵּחַ לָאָרֶץ.

(כט) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי׃

כט וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת בִּנְיָמִין אָחוּהִי בַּר אִמֵּהּ וַאֲמַר הֲדֵין אָחוּכוֹן זְעֵירָא דִּי אֲמַרְתּוּן לִי וַאֲמַר מִן קֳדָם יְיָ יִתְרַחַם עֲלָךְ בְּרִי׃

רש"י◄ אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי • בִּשְׁאָר שְׁבָטִים שָׁמַעְנוּ חֲנִינָה: "אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדֶּךָ", וּבִנְיָמִין עֲדַיִן לֹא נוֹלַד, לְכָךְ בֵּרְכוֹ יוֹסֵף בַּחֲנִינָה.

◆ שבת קודש כ"ח כסלו ◆

(ל) וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃

ל וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי אִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמוֹהִי עַל אֲחוּהִי וּבְעָא לְמִבְכֵּי וְעַל לְאִדְרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָא וּבְכָא תַּמָּן׃

רש"י◄ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו • שְׁאָלוֹ: "יֵשׁ לְךָ אָח מֵאֵם"? אָמַר לוֹ: "אָח הָיָה לִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא". "יֵשׁ לְךָ בָּנִים"? אָמַר לוֹ: "יֵשׁ לִי עֲשָׂרָה". אָמַר לוֹ: "וּמַה שְּׁמָם"? אָמַר לוֹ: "בֶּלַע וָבֶכֶר וְגוֹ'". אָמַר לוֹ: "מַה טִּיבָן שֶׁל שְׁמוֹת הַלָּלוּ"? אָמַר לוֹ: "כֻּלָּם עַל שֵׁם אָחִי וְהַצָּרוֹת אֲשֶׁר מְצָאוּהוּ: בֶּלַע, שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת. בֶּכֶר, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמִּי. אַשְׁבֵּל, שֶׁשְּׁבָאוּ אֵל. גֵּרָא, שֶׁנִּתְגַּיֵּר בְּאַכְסַנְיָא. וְנַעֲמָן, שֶׁהָיָה נָעִים בְּיוֹתֵר. אֵחִי וָרֹאשׁ, אָחִי הָיָה, וְרֹאשִׁי הָיָה. מֻפִּים, מִפִּי אָבִי לְמַד. וְחֻפִּים, שֶׁלֹּא רָאָה חֵפְתִּי וְלֹא רָאִיתִי אֲנִי חֵפְתּוֹ. וָאָרֹד, שֶׁיָּרַד לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה, מִיָּד נִכְמְרוּ רַחֲמָיו. נִכְמְרוּ • נִתְחַמְּמוּ, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: (ב"מ עד) "עַל הַכֶּמֶר שֶׁל זֵיתִים", וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי: (פסחים נא) "מִשּׁוּם מִכְמַר בִּשְׂרָא", וּבַמִּקְרָא: "עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ", נִתְחַמְּמוּ וְנִקְמְטוּ קְמָטִים קְמָטִים, מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב. כֵּן דֶּרֶךְ כָּל עוֹר כְּשֶׁמְּחַמְּמִין אוֹתוֹ, נִקְמָט וְנִתְכַּוֵּץ.

(לא) וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃

לא וְאַסְחֵי אַפּוֹהִי וּנְפַק וְאִתְחַסִּין וַאֲמַר שַׁוּיאוּ לַחְמָא׃

רש"י◄ וַיִּתְאַפַּק • נִתְאַמֵּץ, וְהוּא לְשׁוֹן: (איוב יב) "וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה", וְכֵן: (שם מא) "אֲפִיקֵי מָגִנִּים". חוֹזֵק.

(לב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִיִּם הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם׃

לב וְשַׁוִּיאוּ לֵהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי דְּאָכְלִין עִמֵּהּ בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין׃

רש"י◄ כִּי־תוֹעֵבָה הִוא • דָּבָר שָׁנְאוּי הוּא לַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעִבְרִים, וְאוּנְקְלוֹס נָתַן טַעַם לַדָּבָר.

(לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ׃

לג וְאַסְחָרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרַבְיוּתֵהּ וּזְעֵירָא כִּזְעֵרוּתֵהּ וּתְמָהוּ גֻּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵהּ׃

רש"י◄ הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ • מַכֶּה בַּגְּבִיעַ וְקוֹרֵא: "רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן, בְּנֵי אֵם אַחַת, הָסֵבוּ כַּסֵּדֶר הַזֶּה, שֶׁהוּא סֵדֶר תּוֹלְדוֹתֵיכֶם", וְכֵן כֻּלָּם, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְבִנְיָמִין אָמַר: "זֶה אֵין לוֹ אֵם, וַאֲנִי אֵין לִי אֵם, יֵשֵׁב אֶצְלִי".

(לד) וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃

לד וּנְטַל חֲלָקִין מִן קֳדָמוֹהִי לָקֳדָמֵיהוֹן וּסְגִי חֲלָקָא דְּבִנְיָמִן מֵחֲלָקֵי דְּכָלְהוֹן חַמְשָׁא חֲלָקִין וּשְׁתִיאוּ וּרְוִיאוּ עִמֵּהּ׃

רש"י◄ מַשְׂאֹת • מָנוֹת. חָמֵשׁ יָדוֹת • חֻלְקוֹ עִם אֶחָיו, וּמַשְׂאַת יוֹסֵף וְאָסְנַת וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ • (ב"ר) וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ, לֹא שָׁתוּ יַיִן וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ.

מד (א) **וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:** רמב"ן

א וּפַקִּיד יָת דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ לְמֵימַר מְלֵי יָת טוֹעֲנֵי גֻּבְרַיָּא עִיבוּרָא כְּמָה דִי יָכְלִין לְמַטְלֵי וְשַׁוּי כְּסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ:

(ב) **וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָّטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר:**

ב וְיָת קַלִּידֵי קַלִּידָא דְכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טוֹעֲנָא דִזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָּמָא דְיוֹסֵף דִּי מַלִּיל:

רש"י◄ **גְּבִיעַ** • כּוֹס אָרֹךְ, וְקוֹרִין לוֹ מדרינ"ש:

(ג) **הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם:**

ג צַפְּרָא נְהַר וְגֻבְרַיָּא אִתְפַּטָּרוּ אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן:

(ד) **הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:**

ד אִנּוּן נְפָקוּ מִן קַרְתָּא לָא אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ קוּם רְדַף בָּתַר גֻּבְרַיָּא וְתַדְבְּקִנּוּן וְתֵימַר לְהוֹן לְמָה אַשְׁלֶמְתּוּן בִּישָׁא חֲלָף טַבְתָּא:

(ה) **הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:** רמב"ן

ה הֲלָא דֵין דְּשָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּהּ וְהוּא בָּדָקָא מְבָדֵק בֵּהּ אַבְאֶשְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן:

(ו) **וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:**

ו וְאַדְבֵּיקִנּוּן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין:

(ז) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה:**

ז וַאֲמָרוּ לֵהּ לְמָה יְמַלֵּל רִבּוֹנִי כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָּיךָ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין:

רש"י◄ **חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ** • חֵלִין הוּא לָנוּ, לְשׁוֹן גְּנַאי. וְתַרְגּוּם: 'חַס לְעַבְדָּךְ', חָס מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, יְהִי עָלֵינוּ מֵעֲשׂוֹת זֹאת, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּגְּמָרָא: 'חָס וְשָׁלוֹם'.

(ח) **הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:**

ח הָא כַסְפָּא דִי אַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם טוֹעֲנָנָא אֲתֵיבְנוֹהִי לָךְ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן וְאֵיכְדֵין נִגְנוּב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ כַּסְפָּא אוֹ דַהֲבָא (מָנִין דִּכְסַף אוֹ מָנִין דִּדְהָב):

רש"י◄ **הֵן כֶּסֶף וְגוֹ'** • זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחֹמֶר הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, וְכֻלָּן מְנוּיִין בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) **כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת.** יוֹתֵר מִן הַמַּגִּיעַ לָהֶם בַּכֶּסֶף אֲשֶׁר הֵבִיאוּ לוֹ. וְשִׂים כֶּסֶף אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ. לְדַעְתָּם, כִּי אָמַר לָהֶם יֹדֵעַ אֲדֹנִי כִּי עָשָׂה לָכֶם חָמָס וִיבַקֵּשׁ לְהֵיטִיב לָכֶם, שֶׁאִם עָשָׂה זֶה כַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלֹּא לְדַעְתָּם, הָיָה לָהֶם הִתְנַצְּלוּת בַּגָּבִיעַ שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה בַּכֶּסֶף, אֲבָל הָיָה לְדַעְתָּם, וְיָדְעוּ בַּכֶּסֶף כַּאֲשֶׁר יָדְעוּ בַּמַּשָּׂא, כִּי הִכִּירוּ כִּי נָתַן לָהֶם כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת. וְאִם הָיָה שֶׁלֹּא לְדַעְתָּם, אוּלַי טָעַן עֲלֵיהֶם כִּי הָיָה הַכֶּסֶף גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת מְטֻמּוֹן, וְלֹא יִתָּכֵן כֵּן בַּגָּבִיעַ, וּמִי יוֹכַל לָדוּן עִם שֶׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ:

וְדַע, כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת הַשּׁוֹבְרִים רַבִּים מְאֹד מִכָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמְהֻמּוֹת רַבּוֹת בְּתוֹכָהּ, הָיוּ הַבָּאִים נוֹתְנִין שַׂקֵּיהֶם וְכַסְפֵּיהֶם לַמַּשְׁבִּיר, וְהוּא מוֹדֵד לָהֶם לְפִי הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בָּהֶם וְהֵם לוֹקְחִים הַנִּתָּן לָהֶם בַּאֲשֶׁר דְּבַר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, וְעוֹד כִּי בֶּאֱמוּנָה הוּא עוֹשֶׂה. וְעַל כֵּן לָקְחוּ בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שַׂקֵּיהֶם סְגוּרִים וְלֹא יָדְעוּ מַה בְּתוֹכָם גַּם בַּשֵּׁנִית:

(ה) **הֲלֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ.** לֹא הִזְכִּיר לָהֶם הַגָּבִיעַ, אֲבָל דִּבֵּר עִמָּהֶם כְּאִלּוּ בַּיָּדוּעַ שֶׁהֵם לָקְחוּ הַגָּבִיעַ, וּלְכָךְ אָמַר הֲלֹא זֶה שֶׁלְּקַחְתֶּם הוּא אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ. גַּם הֵם עָנוּ כְּאִלּוּ אֵינָם יוֹדְעִים מַה מְבַקֵּשׁ, וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב, וְאָמְרוּ אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב גָּנוּב, וָמֵת:

וְטַעַם אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ. עֲלִילָה, לְהַגְדִּיל עֲלֵיהֶם הָאָשָׁם, כִּי הַגּוֹנֵב כּוֹס הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בּוֹ בּוֹזֶה הַמַّלְכוּת, וְלֹא יוֹעִיל כִּי יַרְבֶּה שֹׁחַד וְתַשְׁלוּמִין:

וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ. כִּי אֵינֶנּוּ רוֹצֶה שֶׁיִּהְיֶה הַכּוֹס שֶׁלּוֹ לַאֲחֵרִים וְיִשְׁאַל לַמְנַחֲשִׁים עָלָיו, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אִישׁ אֲשֶׁר כָּמוֹנִי, וְכַנָּתוֹ לוֹמַר כִּי עַל פִּי הַמְנַחֲשִׁים יָדַע שֶׁהֵם גְּנָבוּהוּ, וּלְכָךְ רָדַף אַחֲרֵיהֶם יוֹתֵר מִכָּל הַבָּאִים בְּבֵיתוֹ. וְכָל זֶה לְהִתְנַכֵּר בָּעִנְיָן, כַּאֲשֶׁר הִתְנַכֵּר בְּחִפְּשׂוֹ שֶׁהֵחֵל בַּגָּדוֹל וּבַקָּטֹן כִּלָּה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ מקץ תשל"ו)

זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחֹמֶר הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה (רש"י מד, ח) לְרַשִׁ"י הֶקְשָׁה: הֲרֵי בִּנְיָמִין לֹא הָיָה עִם שְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּעֵת יְרִידָתָם לְמִצְרַיִם בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינוֹ בִּכְלַל אֵלּוּ שֶׁהֶחְזִירוּ אֶת הַכֶּסֶף, וְאֵין הַקַּל וָחֹמֶר תָּקוּף לְגַבָּיו! וְהוּא מְתָרֵץ, שֶׁדָּרְךְ הַכָּתוּב לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַל וָחֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ 'פְּגָם', שֶׁכֵּן נִתָּן לִמְצֹא פְּגָם בְּכָל אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחֹמֶר שֶׁבַּתּוֹרָה. וּלְדֶגְמָא - הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי, וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה (וארא ו, יב): יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה, וְאִלּוּ לְפַרְעֹה לֹא הָיְתָה סִבָּה זוֹ.

(ט) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים:

ט דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ מֵעַבְדָּיִךְ וּמִית וְאַף אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי לְעַבְדִּין:

(י) וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:

י וַאֲמַר אַף כְּעַן כְּפִתְגָּמֵיכוֹן כֵּן הוּא דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן זַכָּאִין:

רס"י◄ **גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֶיכֶם•** אַף זוֹ מִן הַדִּין: אֱמֶת, כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא, שֶׁכֻּלְּכֶם חַיָּבִים בַּדָּבָר, עֲשָׂרָה שֶׁנִּמְצֵאת גְּנֵבָה בְּיַד אֶחָד מֵהֶם, כֻּלָּם נִתְפָּשִׂים. אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין: "אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד". רמב"ן

(יא) וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ:

יא וְאוֹחִיאוּ וּנְחִיתָא גְּבַר יָת טוֹעֲנֵהּ לְאַרְעָא וּפְתָחוּ גְּבַר טוֹעֲנֵהּ:

(יב) וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן:

יב וּבְלַשׁ בְּרַבָּא שָׁרִי וּבְזְעֵירָא שֵׁצִי וְאִשְׁתְּכַח קַלִּידָא בְּטוֹעֲנָא דְּבִנְיָמִן:

רס"י◄ **בַּגָּדוֹל הֵחֵל•** שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא.

(יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה:

יג וּבְזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וּרְמוֹ גְּבַר עַל חֲמָרֵהּ וְתָבוּ לְקַרְתָּא:

רס"י◄ **וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ•** בַּעֲלֵי זְרוֹעַ הָיוּ, וְלֹא הֵצְרְכוּ לְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה לִטְעֹן. **וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה•** מֶטְרוֹפּוֹלִין הָיְתָה, וְהוּא אוֹמֵר הָעִירָה, הָעִיר כָּל שֶׁהוּא, אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם אֶלָּא כְּעִיר בֵּינוֹנִית שֶׁל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְעִנְיַן הַמִּלְחָמָה.

(יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אַרְצָה:

יד וְעַל יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כְּעַן תַּמָּן וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי לְאַרְעָא:

רס"י◄ **עוֹדֶנּוּ שָׁם•** שֶׁהָיָה מַמְתִּין לָהֶם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) **גַּם עַתָּה כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא.** אַף זוֹ מִן הַדִּין אֱמֶת, כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא שֶׁכֻּלְּכֶם חַיָּבִין בַּדָּבָר, עֲשָׂרָה שֶׁנִּמְצֵאת גְּנֵבָה בְּיַד אֶחָד מֵהֶן כֻּלָּן נִתְפָּשִׂין, אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם לִפְנִים מִן הַשּׁוּרָה, אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ בִּלְבַד יִהְיֶה לִי עָבֶד, לְשׁוֹן רַשִׁ"י:

וְאֵין לְשׁוֹן גַּם עַתָּה נוֹפֵל יָפֶה עַל הַפֵּרוּשׁ הַזֶּה. וְאוּלַי יֹאמַר, גַּם עַתָּה שֶׁכִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא הַמִּשְׁפָּט, אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה לִי עָבֶד בִּלְבַד. אֲבָל יוֹסֵף אָמַר חָלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת זֹאת, וְיוֹרֶה כִּי אֵין מִשְׁפָּטָם שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם נִתְפָּשִׂין בַּגְּנֵבָה. וְלָכֵן אָמַר חָלִילָה לִי, כִּי שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ אָנִי, וְחָלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת לָכֶם חָמָס, כִּי אֵין חִיּוּב בַּעֲשָׂרָה בְּהִמָּצֵא גְּנֵבָה בְּיַד אֶחָד מֵהֶם בִּלְתִּי אִם נוֹעֲדוּ בָּהּ, בְּהִוָּסְדָם יַחַד לָלֶכֶת לִגְנֹב, וְלָקַח אֶחָד מֵהֶם אֶת הַגְּנֵבָה לְדַעַת כֻּלָּם אָז יִתְחַיְּבוּ:

וְהַנָּכוֹן, כִּי מִתְּחִלָּה הָיָה מַאֲשִׁים אֶת כֻּלָּם, לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה, הֲרֵעוֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם, וְהֵם פָּטְרוּ עַצְמָם בְּאָמְרָם אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יָמֻת, כִּי הוּא הַגַּנָּב וְגַם אֲנַחְנוּ הַנְּקִיִּים מִן הַגְּנֵבָה נִהְיֶה לַעֲבָדִים. הִנֵּה דַּעְתָּם לוֹמַר שֶׁהַגַּנָּב אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ הוּא לְבַדּוֹ הַיּוֹדֵעַ בַּגְּנֵבָה, כִּי אִם הָיוּ כֻּלָּם בַּגְּנֵבָה לָמָּה יָמוּת זֶה וְיִחְיוּ הֵם, רָאוּי שֶׁיְּמוּתוּ כֻּלָּם אוֹ יִהְיוּ כֻּלָּם עֲבָדִים, כִּי הַדִּין בָּהֶם שָׁוֶה. אֲבָל הֵם טוֹעֲנִים שֶׁלֹּא יָדְעוּ הָאֲחֵרִים בַּגְּנֵבָה, רַק קָנְסוּ אֶת עַצְמָם, שֶׁיִּהְיוּ גַּם הֵם לַעֲבָדִים. וְלָכֵן אָמַר לָהֶם גַּם עַתָּה, שֶׁאַתֶּם נוֹעָדִים וְנִמְצָאִים יַחְדָּו, כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא, אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ הוּא הַגַּנָּב וְהוּא לְבַדּוֹ הָרָאוּי לְהֵעָנֵשׁ וִיהִי לִי עָבֶד, כִּי בְּתַשְׁלוּמָיו אֲנִי חָפֵץ יוֹתֵר מִמִּיתָתוֹ, וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּים, כִּי אוּלַי לֹא יְדַעְתֶּם בַּגְּנֵבָה כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם:

אוֹ טַעַם כֵּן הוּא, כֵּן יִהְיֶה, גַּם עַתָּה שֶׁאֵין כֵּן הַמִּשְׁפָּט כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן יִהְיֶה. וְכָמוֹהוּ וַתֹּאמַר כִּדְבָרֶיכֶם כֵּן הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ (יְהוֹשֻׁעַ ב׳ כ״א), טַעְמוֹ כֵּן יִהְיֶה. וְהוּא הַנָּכוֹן בְּעֵינַי. וְהוּא דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה (צ״ב ח׳) שֶׁאָמְרוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּמְצְאוּ בְּגְנֵבָה אֵין כֻּלָּם בַּסֵּירָה, אֲנִי אֵינִי עוֹשֶׂה כֵּן וְכוּ׳. נִתְכַּוְּנוּ לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי. לֹא כְּדִבְרֵי רַשִׁ״י. וְנוּכַל לְתַקֵּן לְדַעַת הָרַב, שֶׁאָמַר יוֹסֵף, חָלִילָה לִי מֵעֲשׂוֹת זֹאת שֶׁאֶהְיֶה לָכֶם אֲנִי רַע מֵאֲשֶׁר עַל בֵּיתִי שֶׁפָּטַר אֶתְכֶם מִתְּחִלָּה וְאָמַר לָכֶם וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּים, כִּי אֲנִי אָקִים דְּבַר עַבְדִּי וַעֲצַת מַלְאָכֵי אַשְׁלִים:

(טו) וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי:

טו וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָה עוֹבָדָא הָדֵין דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי בָּדָקָא מְבַדֵּק גַּבְרָא דִּי כְוָתִי:

רש"י◄ הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ וְגוֹ'• הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי אִישׁ חָשׁוּב כָּמוֹנִי יוֹדֵעַ לְנַחֵשׁ וְלָדַעַת מִדַּעַת וּמִסְּבָרָא וּבִינָה, כִּי אַתֶּם גְּנַבְתֶּם הַגָּבִיעַ.

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ:

טז וַאֲמַר יְהוּדָה מַה נֵּימַר לְרִבּוֹנִי מַה נְּמַלֵּל וּמַה נִּזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא בְּעַבְדָּיךָ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִּין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתְּכַח קַלִּידָא בִּידֵהּ:

רש"י◄ הָאֱלֹהִים מָצָא• יוֹדְעִים אָנוּ שֶׁלֹּא סָרַחְנוּ, אֲבָל מֵאֵת הַמָּקוֹם נִהְיְתָה לְהָבִיא לָנוּ זֹאת. מָצָא בַּעַל חוֹב מָקוֹם לִגְבּוֹת שְׁטַר חוֹבוֹ. וּמַה־נִּצְטַדָּק• לְשׁוֹן צֶדֶק, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ צַד"י וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפַּעֵל אוֹ נִתְפַּעֵל, נוֹתֵן טֵי"ת בִּמְקוֹם תָּי"ו, וְאֵינָהּ נִתֶּנֶת לִפְנֵי אוֹת רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְסוֹד הַתֵּבָה, אֶלָּא בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת הָעִקָּר, כְּגוֹן: "נִצְטַדָּק", מִגִּזְרַת צֶדֶק. "וַיִּצְטַבַּע", מִגִּזְרַת צֶבַע. "וַיִּצְטָרוּ", מִגִּזְרַת "וְצִיר אֱמוּנִים". "הִצְטַיְּדוּ", מִגִּזְרַת "צֵדָה לַדֶּרֶךְ". וְתֵבָה שֶׁתְּחִלָּתָהּ סָמֶ"ךְ, אוֹ שִׁי"ן, כְּשֶׁהִיא מִתְפַּעֶלֶת, הַתָּי"ו מַפְרֶדֶת אֶת אוֹתִיּוֹת הָעִקָּר, כְּגוֹן: (קהלת יב) "וַיִּסְתַּבֵּל הֶחָגָב", מִגִּזְרַת סֶבֶל. (דניאל ז) "מִשְׁתַּכַּל חֲזֵית בְּקַרְנָיָא", מִגִּזְרַת סֶכֶל. (מיכה ז) "וַיִּשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי", מִגִּזְרַת שָׁמַר. (ישעיה טו) "וְסָר מֵרַע מִשְׁתּוֹלֵל", מִגִּזְרַת: "מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל". (איוב יז) "מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי", מִגִּזְרַת: (שמות טז) (ירמיה יח) "דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה".

(יז) וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם:

יז וַאֲמַר חַס לִי מִלְּמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי יִשְׁתְּכַח קַלִּידָא בִּידֵהּ הוּא יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן סְקוּ לִשְׁלַם לְוַת אֲבוּכוֹן: ס ס ס

ססס קמ"ו פסוקים, יחזקיה"ו. אמציה. יהיה לי עבד סימן. חסלת פרשת מקץ

הפטרת מקץ לשנים מקרא ואחד תרגום במלכים א פרק ג

טו וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם וַיַּעֲמֹד | לִפְנֵי | אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת
וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו: טז אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו: יז וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבַיִת אֶחָד
וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת: יח וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו
אֵין־זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתַּיִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת: יט וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה
עָלָיו: כ וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ
וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי: כא וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו
בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלַדְתִּי: כב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ
הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי: כד וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ קְחוּ־לִי חָרֶב וַיָּבִיאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: כה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנַיִם
וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאָחָת: כו וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ

כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר | בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ
וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ: כו וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי
וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ: כח וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ
וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט: ד א וַיְהִי הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:

הפטרה לשבת חנוכה נדפסה בעמ׳ קסב

המשך ביאור למס׳ בכורות ליום שלישי עמ׳ ב

מעצמו. משיבה הגמרא: במעשר אין לנו לחשדו שהוא הטיל את המום, כיון **דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מֵעִיקָּרָא** – שאם היה רוצה היה מטיל בו מום מתחילה, קודם שעישר את הבהמות. שואלת הגמרא: וכי **מִי יָדַע הֵי נָפִיק** – האם יודע אדם איזו בהמה תצא בעשירי, שהיא תהיה המעשר, שיטיל בה מום מתחילה. **וְכִי תֵּימָא** – ואם תרצה לומר, שאותה בהמה שהטיל בה מום **מַפִּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה** – יכול הוא לגרום שתצא עשירית, אין זה יתכן, שהרי ׳**לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לְרַע**׳ **אָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה התורה (ויקרא כז לג) בפרשת מעשר בהמה, ופירושו הוא, שלא יברור איזו בהמה תצא העשירית. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא,** הטעם הוא משום **דְּאִי בָּעֵי** – שאם היה רוצה שלא יהיה צריך להמתין עד שיפול בו מום, **שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֲדָרֵיהּ** – היה מטיל מום בכל עדרו קודם שעישר אותו, שבכך כל בהמה שתצא עשירית תהיה בעלת מום, וכיון שלא עשה כן, ודאי לא איכפת לו להמתין עד שיפול מום בבהמת המעשר, ולכן אינו חשוד להטיל בה מום.

משנה

המשנה דנה באופן שיש מום שידוע שהוא מום קבוע האם צריך מומחה להתירו: **בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ, וּבְכוֹר שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ, וּבְכוֹר שֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ,** שמומים הללו ידוע לכל שמום קבוע הוא, **הֲרֵי** בכור **זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת** – אנשים שאינם חכמים, אלא שהם קצת בני תורה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** אם **יֵשׁ שָׁם** סנהדרין קטנה של **עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** דיינים הסוברים שיש להתיר את הבכור, **אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא עַל פִּי מוּמְחֶה** שקיבל רשות מהנשיא להתיר בכורות במומם.

גמרא

קדושת בכור נוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ, אולם בכור שנולד בחוץ לארץ, אף בזמן בית המקדש, לא היו מקריבים אותו לכתחילה, אלא ממתינים עד שיפול בו מום במקומו.

הגמרא דנה איך מתירים בכור בחוץ לארץ: **רַבִּי שְׁמֵלַאי וְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה תַּרְוַיְיהוּ** – שניהם **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרֵי** – אמרו בשם רבי יהושע בן לוי, **וְאָמְרֵי לֵהּ** – ויש שאמרו שדין זה **רַבִּי שְׁמֵלַאי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, תַּרְוַיְיהוּ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה אָמְרֵי, הַתָּרַת בְּכוֹר** שנפל בו מום **בְּחוּצָה לָאָרֶץ,** נעשה **עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. אָמַר רָבָא, וּבְמוּמִין מוּבְהָקִין** שברור לכל שמומים קבועים הם, בזה הוא שאמרו שמתירים בכור בחוץ לארץ על פי שלשה בני הכנסת, אבל מומים שאינם מובהקים, אף בחוץ לארץ אין מתירים אלא על פי מומחה.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה השמיענו רבא במה שאמר שרק מומים מובהקים מתירים שלשה בני הכנסת בחוץ לארץ, **תְּנִינָא** – הרי שנינו כן במשנה, **בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וּבְכוֹר שֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ וּבְכוֹר שֶׁנִּשְׁתַּבְּרָה רַגְלוֹ, הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת,** הרי שאין שלשה בני הכנסת מתירים אלא בכור שיש בו מום מובהק. וודאי המשנה מדברת בבכור בזמן הזה, שהרי לעיל (לה.) הביאה המשנה מעשה בבכור שהיה שערו מגודל, מפני שהמתינו עד שיפול בו מום, משום שלא היו יכולים להקריבו, ומן הסתם שכל המשניות מדברות בבכור בזמן הזה, ובכור בזמן הזה דינו שוה לבכור בחוץ לארץ, ששניהם אינם עומדים להקרבה, ואם כן כבר מהמשנה אנו יודעים שכל בכור שאינו קרב שלשה בני הכנסת מתירים אותו רק במום קבוע.

מתרצת הגמרא: **אִי מִמַּתְנִיתִין** – ממה שנאמר במשנה, לא היינו יודעים את דברי רבא, **דַּהֲוָה אָמִינָא, שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ** שלשה בני הכנסת מתירים **אֲפִילּוּ מוּמִין שֶׁאֵין מוּבְהָקִין, וְהַאי דְּקָתָנֵי** – ומה שנאמר במשנה **מוּבְהָקִין,** אין זה אלא **לְהוֹדִיעֲךָ** את **כֹּחוֹ** [–חידושו] **דְּרַבִּי יוֹסֵי,** שאמר שאפילו במומים מובהקים אין הבכור נשחט אלא על פי מומחה, אבל חכמים סוברים ששלשה בני הכנסת מתירים אפילו מומים שאינם מובהקים, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רבא, שאין הדבר כן, אלא אף בחוץ לארץ אין שלשה בני הכנסת מתירים אלא מומים מובהקים.

הגמרא מבארת שאין בני הכנסת מתירים בכור אלא במקום שאין מומחה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, סָפֵק** אם אמר כן רב ירמיה **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, סָפֵק** אם אמר כן **מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, שְׁלֹשָׁה** שאינם מומחים **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין** חכם **מוּמְחֶה** ומופלג בחכמה, במומים מובהקים.

שואלת הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה השמיענו רב [או שמואל] בזה, **תְּנִינָא** – הרי כבר שנינו דין זה במשנה, שבכור שיש בו מום מובהק, **הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת.** מתרצת הגמרא: **אִי מִמַּתְנִיתִין** – ממה שנאמר במשנה, לא היינו יודעים את דברי רב [או שמואל], כיון **דַּהֲוָה אָמִינָא,** שהמשנה מדברת **בְּמָקוֹם** שיש **מוּמְחֶה,** שאף במקום שיש מומחה, שלשה בני הכנסת מתירים את הבכור, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב [או שמואל], שאין הדבר כן, אלא **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה, אִין** – כן מתירים מומים מובהקים על פי שלשה, **וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוּמְחֶה, לֹא** מתירים אפילו מומים מובהקים על פי שלשה.

מביאה הגמרא פסק בדבר זה: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר עַמְרָם, שְׁלֹשָׁה** שאינם מומחים, **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר** במומים מובהקים **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה.** דין נוסף אמר רב חייא בר עמרם, **שְׁלֹשָׁה** שאינם חכמים **מַתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם,** אבל במקום שיש חכם, אין שלשה מתירין את הנדר.

מבארת הגמרא: הדין הראשון שאמר רב חייא בר עמרם **שְׁלֹשָׁה** שאינם חכמים **מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר** במומים מובהקים **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה,**

שיעורי תהלים לשבת פרשת מקץ

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ב כסלו מפרק קו עד סוף פרק קז	**יום רביעי - כ"ה כסלו** פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו
יום שני - כ"ג כסלו מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום חמישי - כ"ו כסלו** פרק כ פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שלישי - כ"ד כסלו מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום שישי - כ"ז כסלו** פרק כ מפרק קכ עד סוף פרק קלד
שבת קודש - כ"ח כסלו פרק כ מפרק קלה עד סוף פרק קלט	

יום ראשון כ"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ה, פרק א תניא... עד עמ' 10, ושבעים פנים לתורה).

פֶּרֶק א. תַּנְיָא [בְּסוֹף פֶּרֶק ג דְּנִדָּה]: – למדנו בסוף פרק שלישי במסכת נדה: **"מַשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ,** – יהודי לפני לידתו, משביעים אותו בשמים, **תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע.** – היה צדיק ואל תהיה רשע, **וַאֲפִלּוּ כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ** – בדונם אותך לפי מעשיך, **אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה - הֱוֵה בְּעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע".** – לידתו של יהודי היא הרי לשם כוונה מיוחדת, לבצע את תכלית בריאתו. הנשמה יורדת לעולם־זה ומתלבשת בגוף, כדי לבצע שליחות אלקית מיוחדת בעולם־הזה. וכדי שהאדם יוכל לבצע תכלית וכוונה זו ושיהיה בכוחו לקיים את שליחותו, לשמה ירדה נשמתו למטה – משביעים אותו, לפני לידתו, שיהיה צדיק ושלא יהיה רשע. ואילו בעיני עצמו יחשוב את עצמו כרשע, ועל־ידי־כך יבצע תכלית כוונת שליחותו בעולם־הזה. השבועה האמורה מורכבת משני חלקים: בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו **להיות** – שיהיה צדיק ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה משביעים אותו כיצד יחזיק את עצמו בעיניו – שיחשוב את עצמו כרשע. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּהָא תְּנַן [אָבוֹת פֶּרֶק ב[1]]:** – למדנו במשנה, בפרק שני של מסכת אבות: **"וְאַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ".** – שלא תחשוב את עצמך כרשע. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים את האדם לחשוב את עצמו כרשע, כשהמשנה אומרת שאסור לאדם לחשוב את עצמו כרשע? **וְגַם, אִם יִהְיֶה בְּעֵינָיו כְּרָשָׁע - יֵרַע לְבָבוֹ וְיִהְיֶה עָצֵב, וְלֹא יוּכַל לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב,** – מלבד הקושיא האמורה ממסכת אבות, אין החזקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים בהן על היהודי להתנהג בעבודתו את השי"ת. יודעים אנו, שעיקר גדול בעבודת השי"ת הוא לעבדו מתוך שמחה וטוב לבב. כשיהודי מקיים מצוה עליו לעשות זאת מתוך חדוה גדולה, על שזכה לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה; כן, כשמונע עצמו מעבירה, עליו להיות שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז לעבוד את השי"ת מתוך שמחה, זאת ועוד: הרי מובן שכשם שהחלק הראשון בשבועה („תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע ליכולת ביצוע שליחותו בעולם־הזה, כך גם נוגע לכך החלק השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע – יהיה שקוע בעצבות, דבר שיש בו בודאי משום הפרעה לקיום שליחותו בעבודת השי"ת מתוך שמחה. **וְאִם לֹא יֵרַע לְבָבוֹ כְּלָל מִזֶּה** – לאידך גיסא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו בעבודת ה' בשמחה, יחליט בנפשו שהדבר לא ירגיז אותו כלל; שלא יהא איכפת לו מה שהוא רשע, ואז לא יהיה שרוי בדכאון או בעצבות וממילא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, **יָכוֹל לָבוֹא לִידֵי קַלּוּת, חַס וְשָׁלוֹם.** – שלא יעריך כל כך חומרתה של עבירה, שכן, למרות שהגיע להחלטתו האמורה, כדי שהדבר לא יפריע לו לעבודה בשמחה – אך עם זאת הרי לא מפריעה לו העובדה שהוא רשע, וכך הוא עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חלילה **באמת.** כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר בהמשך הפרק: **אַךְ הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה מָצִינוּ בַּגְּמָרָא[2] ה' חֲלָקוֹת: צַדִּיק וְטוֹב לוֹ, צַדִּיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וְרַע לוֹ, וּבֵינוֹנִי.** – "בינוני", כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי, וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו. וכך גם בשאר הדרגות. **וּפֵרְשׁוּ בַּגְּמָרָא: "צַדִּיק וְטוֹב לוֹ - צַדִּיק גָּמוּר,** – ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם־הזה, ומשום כך טוב לו גם בגשמיות, **צַדִּיק וְרַע לוֹ - צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר".** – ממילא עליו עוד לסבול בעולם־הזה, ומשום כך רע לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדריגה, אלא שלזה טוב ולזה רע, כי אם, אלו הן שתי מדריגות מיוחדות בצדיקים. ברם, גם לפי פירוש זה בגמרא, אין בציונים "טוב לו" ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדריגותיהם של צדיקים אלה. הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור". "טוב לו" ו"רע לו" הם ענינים צדדיים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק גמור" ואילו לשני לא טוב מפני שהוא "צדיק שאינו גמור". **וּבְרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים פְּרַשׁ:** – ב"זוהר בחלק הנקרא "רעיא מהימנא" בפרשת משפטים, פירשו: **צַדִּיק וְרַע לוֹ - שֶׁהֲרַע שֶׁבּוֹ כָּפוּף לַטּוֹב וְכוּ',** – הוא מסוג הצדיקים שעדיין יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. בהתאם לכך, יוצא ש"צדיק וטוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו מהרע כלל. בהתאם ל"זוהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", מהווים גם "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" תוארים המציינים את מדריגות הצדיקים:

ליקוטי אמרים

ספר של בינונים

פרק א תניא [בספ"ג דנדה] משביעים אותו תהי צדיק ואל תהי רשע ואפי' כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע וצריך להבין דהא תנן [אבות פ"ב] ואל תהי רשע בפני עצמך וגם אם יהיה בעיניו כרשע ירע לבבו ויהיה עצב ולא יוכל לעבו' ה' בשמחה ובטוב לבב ואם לא ירע לבבו כלל מזה יכול לבוא לידי קלות ח"ו. אך הענין כי הנה מצינו בגמרא ה' חלוקות. צדיק וטוב לו צדיק ורע לו רשע וטוב לו רשע ורע לו ובינוני. ופירשו בגמרא צדיק וטוב לו צדיק גמור צדיק ורע לו צדיק שאינו גמור וברעיא מהימנא פ' משפטים פי' צדיק ורע לו שהרע שבו כפוף לטוב וכו' ובגמרא ספ"ט דברכות צדיקים יצ"ט שופטן כו'

---

1. משנה יג. 2. ברכות ד, ב.

מדריגה אחת של "צדיק", שיש בו רק טוב ואת הרע שבקרבו הפך לגמרי לטוב – "צדיק וטוב לו". מדריגה אחרת של "צדיק", שעדיין יש בו קצת רע – "צדיק ורע לו". נדרשת אבל הסברה על הכפילות בתארים שבכל אחת המדריגות של "צדיק": "צדיק גמור" – ו"צדיק וטוב לו", "צדיק שאינו גמור" – ו"צדיק ורע לו".

מכיון ש"צדיק גמור" הנו "צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור" הוא "צדיק ורע לו" – לשם מה, איפוא, מצויינת כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל אחד מהתארים האמורים פרט מייחד בעבודתו של ה"צדיק": התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של ה"צדיק" מצד נשמתו, עד כמה גדולה אהבתו להשי"ת, שכן, בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" – ועל כך בא התואר "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים", אהבה מלאה. או שאהבתו להשי"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש הבהמית לקדושה. שכן, "צדיק" על־ידי עבודתו הגדולה את השי"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב ולקדושה. "צדיק וטוב לו" – שכבר הפך לגמרי את הרע שבקרבו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק ורע לו" – שעדיין לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר בקרבו. מההסברים הבאים מתבהר שמדובר כאן אודות הרע הרוחני שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול להתבטא במחשבה, בדיבור, ובודאי לא, חלילה, במעשה. **וּבַגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק ט' דִּבְרָכוֹת**[3]**: "צַדִּיקִים - יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן כּוּ', רְשָׁעִים - יֵצֶר הָרַע שׁוֹפְטָן, בֵּינוֹנִים - זֶה וָזֶה שׁוֹפְטָן וְכוּ'. אָמַר רַבָּה: בְּגוֹן אֲנָא - בֵּינוֹנִי.** – כמו אני – "בינוני". רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי:** – אמר לו אביי, **לֵא שָׁבִיק מַר חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה וְכוּ'".** – אינך משאיר חיים לאף אחד, שכן, אם אתה "בינוני", הרי שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ו"רשעים – גם – בחייהם נקראים מתים"[4], הרי שעל־ידי שאתה קורא לעצמך "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. **וּלְהָכִין כָּל זֶה כָּאֵר הֵיטֵב,** – נוסף על השאלה דלהלן, שלפי המקובל ש"בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות – כיצד יכול היה רבה לטעות טעות גדולה כל כך, לומר על עצמו שהוא "בינוני"? – ישנה כאן שאלה נוספת: באם "בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי זה "מציאות" כזו, כיצד, איפוא, יכולה להיות מחלוקת בין רבה לאביי על דבר שהוא "מציאות"? **וְגַם לְהָכִין מַה שֶּׁאָמַר אִיּוֹב [בְּבָא בַּתְּרָא פֶּרֶק א'**[5]**]: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים בָּרָאתָ רְשָׁעִים כּוּ'", וְהָא 'צַדִּיק' וְ'רָשָׁע' לֵא קָאָמַר!** – והרי "צדיק" ו"רשע" לא אמר. הגמרא מספרת, שהמלאך שואל את הקב"ה על כל מי שעומד להיוולד, האם יהיה חכם או טיפש, גבור או חלש וכו', ואילו ביחס ל"צדיק" ו"רשע" לא נאמר שם שום דבר, שכן, זה נתון לבחירתו של האדם. כיצד, איפוא, אמר איוב: "**בראת** צדיקים, **בראת** רשעים"? **וְגַם לְהָכִין מָהוּת מַדְרֵגַת הַבֵּינוֹנִי,** – המלה "מהות" משמעה "מה הוא", והנה מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי, איפוא, מהות מדריגת ה"בינוני"? **שֶׁבְּוַדַּאי אֵינוֹ מֶחֱצָה זְכִיּוֹת וּמֶחֱצָה עֲוֹנוֹת, שֶׁאִם כֵּן, אֵיךְ טָעָה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי, וְנוֹדַע**[6] **דְּלָא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגְּרָסָא,** – שפיו לא פסק מללמוד תורה, **עַד שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת לֹא הָיָה יָכוֹל לִשְׁלֹט בּוֹ,** – כלומר, גם בבמות, לא החסיר אף רגע מללמוד תורה, וגם באיכות – היה לימודו בדרגה עליונה, עד כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, **וְאֵיךְ הָיָה יָכוֹל לִטְעוֹת בְּמֶחֱצָה עֲוֹנוֹת חַס וְשָׁלוֹם? וְעוֹד,** – מתי יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? **שֶׁהֲרֵי בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה עֲוֹנוֹת** – עד שחוזר בתשובה, **נִקְרָא רָשָׁע גָּמוּר** – ולא "בינוני", **[וְאִם אַחַר־כָּךְ עָשָׂה תְּשׁוּבָה - נִקְרָא צַדִּיק גָּמוּר],** – [הערת כ"ק רבינו: קדושין מט, ב. ובאור זרוע סי' קיב: צדיק גמור]; **וַאֲפִלּוּ הָעוֹבֵר עַל אִסּוּר כָּל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים - מִקְרֵי רָשָׁע,** – אפילו זה שעובר על איסור קל, כמו איסור דרבנן, ולא רק איסור דאורייתא, נקרא "רשע", **כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק ב דִּיבָמוֹת**[7] **וּבְפֶרֶק קַמָּא דִּנְדָּה**[8]. – כמו שאנו מוצאים, יתירה מזו, בפרק שני במסכת יבמות ובפרק ראשון במסכת נדה, **וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת וְלֹא מִחָה** – הוא עצמו לא עבר על שום עבירה, הוא רק לא מיחה במי שעבר עבירה, **נִקְרָא רָשָׁע [בְּפֶרֶק ו דִּשְׁבוּעוֹת**[9]**]. וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר, בִּמְבַטֵּל אֵיזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָהּ,** – כל־שכן וקל־וחומר מי שמבטל קיום מצות־עשה שהיה בידו לקיימה, **כְּמוֹ כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, שֶׁעָלָיו דָּרְשׁוּ רַז"ל**[10]**:** – הפסוק[11]: **"כִּי דְבַר**

ליקוטי אמרים

רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה שופטן וכו' אמר רבה כגון אנא בינוני א"ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה וכו' ולהבין כל זה באר היטב וגם להבין מה שאמר איוב [ב"ב פ"א] רבש"ע בראת צדיקי' בראת רשעי' כו' והא צדיק ורשע לא קאמר. וגם להבין מהות מדרגת הבינוני שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק' רשע [בפ"ו דשבועו'] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפש' לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו'

---

3. ברכות סא, ב. **4.** ברכות יח, ב. ב"ר לט, ז. זח"ב קו, ב. ועוד. **5.** בבא בתרא טז, א. **6.** ראה בבא מציעא פו, א. **7.** יבמות כ, א. **8.** נדה יב, א. **9.** שבועות לט, ב. **10.** סנהדרין לט, א. **11.** במדבר טו, לא.

ה' בָּזֶה וְגוֹ' הִכָּרֵת תִּכָּרֵת וְגוֹ'". **וּפְשִׁיטָא דְּמִקְרֵי רָשָׁע טָפֵי מֵעוֹבֵר אִסּוּר דְּרַבָּנָן.** – ברור הרי שהוא נקרא "רשע" יותר מאשר מי שעובר על איסור דרבנן בלבד, **וְאִם כֵּן, עַל כָּרְחֲךָ הַבֵּינוֹנִי אֵין בּוֹ אֲפִלּוּ עָוֹן בְּבִטּוּל תּוֹרָה,** – גם עוון ביטול תורה, שמאד קשה להינצל ממנו, והוא אחד משלשת הדברים[12] שאין אדם ניצול מהם בכל יום – הנה אף בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולכן, **טָעָה רַבָּה בְּעַצְמוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא בֵּינוֹנִי*** – מכיון שאומרים ש"בינוני אין בו אפילו עוון ביטול תורה, יוסבר כיצד טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", שכן, גם אם רבה נזהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". [הגהה] (**וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַּף רלא: כָּל שֶׁמְּמַעֲטִין עֲוֹנוֹתָיו וְכוּ'**, – מכאן נראה שגם הזוהר סובר ש"צדיק ורע לו" הוא מי שיש לו מקצת עבירות, כמו שלומדים בפשטות, ואם כן – הרי "בינוני" הוא זה שיש לו רק מחצית מצוות? **הֵיא שְׁאֵלַת רַב הַמְּנוּנָא לְאֵלִיָּהוּ, אֲבָל לְפִי תְּשׁוּבַת אֵלִיָּהוּ שָׁם, הַפֵּרוּשׁ "צַדִּיק וְרַע לוֹ" הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשָׁה מִשְׁפָּטִים דִּלְעֵיל.** – ש"צדיק ורע לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שהרע שבו כפוף לטוב **וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה**[13]).

ליקוטי אמרים

ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני*

הגהה

(ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה

יום שני כ"ג כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 10, והא דאמרינן... עד עמ' ו, אלא להתייהר כו':

וְהָא דְּאָמְרִינַן בְּעַלְמָא[14], – ומה שאנו אומרים בכל מקום, **דְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה** – מחצית מצוות ומחצית עוונות, **מִקְרֵי** – נקרא, **בֵּינוֹנִי, וְרֹב זְכֻיּוֹת מִקְרֵי** – נקרא, **צַדִּיק, הוּא שֵׁם הַמֻּשְׁאָל לְעִנְיַן שָׂכָר וְעֹנֶשׁ,** – שם שאינו מציין את משמעותו האמיתית של הדבר, כי אם 'שואלים' מילה מסויימת ממקום אחר, כדי להסביר בו פרט מסויים של הדבר. כך גם השמות "בינוני" ו"צדיק" הם שמות מושאלים לגבי שכר ועונש, **לְפִי שֶׁנִּדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ,** – ההבדלים בין צדיקים, בינונים ורשעים, נחשבים כאן רק בשייכות למשפטו של אדם, והוא נידון לפי רוב מעשיו, **וּמִקְרֵי** – ונקרא, **צַדִּיק בְּדִינוֹ מֵאַחַר שֶׁזּוֹכֶה בַּדִּין,** – לגבי פרט זה שיצא זכאי בדין, הוא נקרא "צדיק" כלומר "צודק", **אֲבָל לְעִנְיַן אֲמִתַּת שֵׁם הַתֹּאַר וְהַמַּעֲלָה שֶׁל מַעֲלַת וּמַדְרֵגוֹת חֲלֻקּוֹת צַדִּיקִים וּבֵינוֹנִים, אָמְרוּ רַז"ל**[15]: **"צַדִּיקִים יֵצֶר טוֹב שׁוֹפְטָן, שֶׁנֶּאֱמַר**[16]: **וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי"** - **שֶׁאֵין לוֹ יֵצֶר הָרָע, כִּי הֲרָגוּ בְּתַעֲנִית;** – דוד המלך הרג את היצר־הרע שלו על־ידי תעניות. ברם, ברור הדבר שאפשר להרוג את היצר־הרע גם בדרכים אחרות. על־כל־פנים, מגמרא זו מובן שהמשמעות האמיתית של "צדיק" הוא זה שאין לו יותר יצר־הרע. **אֲבָל כָּל מִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ, אַף שֶׁזְּכוּיוֹתָיו מְרֻבִּים עַל עֲוֹנוֹתָיו - אֵינוֹ בְּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת צַדִּיק כְּלָל.** – אפילו לא במעלת ומדריגת ה"בינוני". **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[17] **בַּמִּדְרָשׁ: "רָאָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מוּעָטִים - עָמַד וּשְׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[18]: **וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם":** – כלומר, בכל דור ישנו צדיק שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על־פי מה שלמדנו ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצר־הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק" הוא זה שיש לו רוב מצוות – מדוע הוא אומר שצדיקים הם כל כך מועטים? הרבה יהודים ישנם שיש להם רוב זכיות! **אַךְ בֵּאוּר הָעִנְיָן,** – להבין

ליקוטי אמרים

והא דאמרי' בעלמא דמחצ' על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק הוא שם המושאל לענין שכר ועונש לפי שנדון אחר רובו ומקרי צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין אבל לענין אמיתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארז"ל צדיקים יצ"ט שופטן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכיותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארז"ל במדרש ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין

הגהה

(ומ"ש בזוהר ח"ג ד' רל"א כל שממועטין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאליהו אבל לפי תשובת אליהו שם הפי' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

---

12. בבא בתרא קסד, ב. **13.** הערת כ"ק רבינו: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאול כן מכל קושיות האמורות - אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה". **14.** ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. **15.** ברכות סא, ב. **16.** תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. **17.** יומא לח, ב. **18.** משלי י, כה.

מה הן מדריגות ה"צדיק" וה"בינוני", וכיצד בצדיקים עצמם ישנן כמה וכמה מדריגות, **עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַב חַיִּים וִיטָאל זַ"ל בְּשַׁעֲרֵי הַקְּדֻשָּׁה** [**וּבְעֵץ חַיִּים שַׁעַר נ פֶּרֶק ב**], **דְּלְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע, יֵשׁ שְׁתֵּי נְשָׁמוֹת, וּכְדִכְתִיב**[19]: **"וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי"**, – נשמות לשון רבים, למרות שהפסוק מדבר אודות יהודי יחיד, כמו שנאמר לפני זה: "כי רוח מלפני יעטוף", **שֶׁהֵן שְׁתֵּי נְפָשׁוֹת**[20] - **נֶפֶשׁ אַחַת מִצַּד הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אָחֳרָא,** – כמו קליפת פרי, המכסה ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סטרא אחרא" – משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד ההפכי מקדושה, וזהו נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, **וְהִיא הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּדַם הָאָדָם לְהַחֲיוֹת הַגּוּף, וּכְדִכְתִיב**[21]: **"כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִיא"**, – הנפש המחיה את גופו הגשמי של האדם, הוא הדם, **וּמִמֶּנָּה** – מנפש זו, **בָּאוֹת כָּל הַמִּדּוֹת רָעוֹת, מֵאַרְבָּעָה יְסוֹדוֹת רָעִים שֶׁבָּהּ,** – יסודותיה של נפש זו הם רעים, שכן, היא באה הרי מקליפה ומרע, והם ארבעה במספר, שכן, כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות הרעות, **דְּהַיְינוּ: כַּעַס וְגַאֲוָה מִיסוֹד הָאֵשׁ שֶׁנִּגְבָּהּ לְמַעְלָה,** – טבעה של האש להימשך ללמעלה, ומשום כך באות ממנה המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, שכן, כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה דבר נגד רצונו. **וְתַאֲוַת הַתַּעֲנוּגִים מִיסוֹד הַמַּיִם, כִּי הַמַּיִם מַצְמִיחִים כָּל מִינֵי תַּעֲנוּג,** – כלומר, כל הדברים המביאים לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים תענוג, הרי זה אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאוה לתענוג באה, איפוא, מיסוד המים. **וְהוֹלְלוּת וְלֵיצָנוּת וְהִתְפָּאֲרוּת וּדְבָרִים בְּטֵלִים מִיסוֹד הָרוּחַ,** – כשם שהרוח אין בה ממשות, כך אין בהוללות, ליצנות, התפארות ודברים בטלים, שום ממשות והם נעדרי תוכן לגמרי. **וְעַצְלוּת וְעַצְבוּת מִיסוֹד הֶעָפָר.** – כשם שהעפר בטבעו יש בו כבדות והוא נמשך ללמטה, כך גם עצלות, שהיא בעצם כבדות באברי האדם, עצבות ומרה שחורה, מביאות את האדם לנמיכת רוח ולכבדות. **וְגַם מִדּוֹת טוֹבוֹת שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, כְּמוֹ רַחֲמָנוּת וּגְמִילוּת חֲסָדִים - בָּאוֹת מִמֶּנָּה.** – מהנפש של הקליפה, אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו מקליפה ומרע, כיצד באות ממנה מדות טובות? – על כך הוא אומר: **כִּי בְּיִשְׂרָאֵל נֶפֶשׁ זוֹ דִּקְלִפָּה, הִיא מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גַּם בֵּן טוֹב,** – ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, **וְהִיא** – קליפה זו באה מִסּוֹד "עֵץ הַדַּעַת – שיש בו **טוֹב וָרַע**": **מַה שֶּׁאֵין כֵּן נַפְשׁוֹת אֻמּוֹת הָעוֹלָם, הֵן מִשְּׁאָר קְלִפּוֹת טְמֵאוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן טוֹב כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר מט פֶּרֶק ג. וְכָל טִיבוּ דְּעָבְדִין הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי גְּלוּלִים לְגַרְמַיְהוּ עָבְדִין,** – כל הטוב שעושים אומות העולם הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשותיהם הן מקליפה כזו שאין בה טוב כלל. **וְכִדְאִיתָא** – וכמו שמצינו, **בַּגְּמָרָא**[22] **עַל פָּסוּק**[23]: **"וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת"** - **שֶׁכָּל צְדָקָה וָחֶסֶד שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין, אֵינָן אֶלָּא לְהִתְיַהֵר כו'**: – יהודי, כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך היא לעזור לזולת. ראיה לכך: באם הזולת אינו זקוק לעזרתו, הוא מרוצה ושבע רצון. ואילו, באומות העולם אין כוונתם לעזור לזולת, כי אם למלא שביעות רצונם הם, להגדיל את שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם, שכן, הנפש שלהם איננה מהקליפות הטמאות לגמרי, כי אם מקליפת נוגה [הערת כ"ק רבינו: מפני שנלקחים מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפאריטש מז, ב. –].

מספרים על החסיד רבי הלל מפאריטש – מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עילוי נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד הפרק הראשון בספר התניא, אמר אימרה רוסית: צדיק ודאי שאיננו – הלואי בינוני.

ליקוטי אמרים

על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ח שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאוה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים מיסוד הרוח. ועצלות ועצבות מיסוד העפר. וגם מדות טובות שבטבע כל ישראל בתולדותם כמו רחמנות וג"ח באות ממנה כי בישראל נפש זו דקליפה היא מקליפ' נוגה שיש בה ג"כ טוב והיא מסוד עץ הדעת טוב ורע: משא"כ נפשות אומות עובדי גלולים הן משאר קליפות טמאות שאין בהן טוב כלל כמ"ש בע"ח שער מ"ט פ"ג וכל טיבו דעבדין האומות עובדי גלולים לגרמייהו עבדין וכדאיתא בגמרא ע"פ וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאומות עובדי גלולים עושין אינן אלא להתייהר כו':

---

19. ישעי' נז, טו. **20.** הערת כ"ק רבינו: "שולל שאין הכוונה למדרי' הנשמה שבנרנח"י (שזה אין הכרח בכאו"א - ופשיטא - לא בנפה"ב) כ"א המדרי' ההכרחית - נפש". **21.** ויקרא יז, א. **22.** בבא בתרא י, ב. **23.** משלי יד, לד.

יום שלישי כ"ד כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ו, פרק ב ונפש... עד עמ' ז, בראשית:

פֶּרֶק ב. וְנֶפֶשׁ הַשֵּׁנִית בְּיִשְׂרָאֵל, הִיא חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל מַמָּשׁ, – "חלק אלו־ה ממעל" – לשון הפסוק באיוב[1], ורבנו הזקן מוסיף את המלה "ממש", כדי להדגיש פירושן הפשוט של מלים אלו. שכן, ישנם, כידוע, פסוקים שנאמרו, כהגדרת חכמינו ז"ל[2] "בלשון הבאי", בלשון של גוזמא, למשל: "ערים גדולות ובצורות בשמים"[3], הרי "בשמים" ביטוי של מליצה, כי אין הכוונה לשמים ממש. כדי שלא יפרשו את המלים "חלק אלו־ה" כלשון של מליצה, מוסיף רבנו הזקן המלה "ממש", להדגיש שנשמת יהודי היא אכן **ממש** חלק אלו־ה ממעל. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[4]: **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים",** – פסוק זה נאמר על אדם הראשון שהיה בעל נשמה כללית, נשמה הכוללת והמקיפה את כל כללות נשמות ישראל, **וְ"אַתָּה נָפַחְתָּ בִּי"**[5], – זה נאמר על נשמתו של כל אחד ואחד מישראל. מה מלמד אותנו הביטוי "נפחת", המשמש כאן לתיאור הכנסת הנשמה ביהודי? – הוא מסביר מיד: **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[6]: **"מַאן דְּנָפַח מִתּוֹכֵיהּ נָפַח",** – מי שנופח הרי הוא נופח מתוכו, **פֵּרוּשׁ, מִתּוֹכִיּוּתוֹ וּמִפְּנִימִיּוּתוֹ, שֶׁתּוֹכִיּוּת וּפְנִימִיּוּת הַחַיּוּת שֶׁבָּאָדָם מוֹצִיא בְּנִפְיָחָתוֹ בְּכֹחַ:** – כמו שאנו רואים במוחש, כשאדם מדבר אין הוא מתעייף כל כך מהר, ואילו כשהוא נופח הוא מתעייף מהר. כי, כשהוא נופח, הוא משתמש בחיות **הפנימית** שבו, ומכיון שצורת הכנסת הנשמה מהקב"ה לגופו של יהודי מתוארת במלה "נפחת" – הרי שהנשמה באה מהפנימיות שבאלקות. ראיה נוספת לכך שהנשמות מושרשות בפנימיותו ועצמותו של הקב"ה – ממה שהנשמה באה כביכול, ממחשבתו של הקב"ה ושלכן נקראים בני ישראל בניו של הקב"ה – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים: **כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה,** – נשמות ישראל נובעות **ממחשבתו** של הקב"ה, שהיא הפנימיות של האלקות, ואילו כל שאר הנבראים, כולל המלאכים, באים, כביכול, מדיבורו של הקב"ה, ולגבי המחשבה נחשב הדיבור כדבר חיצוני. **כִּדְכְתִיב**[7]: – כמו שכתוב: **"בְּנֵי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל", "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם"**[8]. **פֵּרוּשׁ,** – מה משמעות העובדה שיהודי מתואר כבנו של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁהַבֵּן נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, כָּךְ כִּבְיָכוֹל נִשְׁמַת כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכָה מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – ומאחר ונשמתו של יהודי באה ממחשבתו וחכמתו של הקב"ה, הרי, שהיא באה מהקב"ה בעצמו, שכן, **דְּאִיהוּ חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא,** – הקב"ה חכם, אבל לא באותה בחינת חכמה שאנו, הנבראים, מכירים, **אֶלָּא הוּא וְחָכְמָתוֹ אֶחָד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם**[9]* **הגהה** [הרמב"ם השיג בשכלו ש"הוא המדע והוא היודע והוא הידוע". אך ישנם גדולים וחכמים שאינם סוברים כמותו[10] והם אומרים שאי אפשר כלל לומר על הקב"ה שהוא ההבנה עצמה וכו', כי הקב"ה הוא למעלה מכל ההגדרות שמביא הרמב"ם. ואומר רבנו הזקן בהגהה, שחכמי הקבלה הודו לרמב"ם. ברם, מה שעל־פי קבלה צודק הרמב"ם, אין זה אמור לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם". שכן, הקב"ה עצמו הוא למעלה לאין שיעור גם מהחכמה הבלתי מושגת אודותה כותב הרמב"ם; לגבי הקב"ה כמו שהוא "בעצם" צודקים אלה שחולקים על הרמב"ם, שכן הוא למעלה מעלה מכל המושגים האלה. אלא, לאחר שאור־אין־סוף האלקי מצמצם ומגביל את עצמו בהרבה הגבלות, אז שייך לומר עליו שהוא מתאחד עם החכמה שבעולם האצילות ואז אפשר לומר עליו "הוא המדע והוא היודע והוא הידוע". ועל כך אומר רבנו הזקן: **וְהוֹדוּ לוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה,** – חכמי הקבלה הודו לרמב"ם, שבקב"ה שייך ענין החכמה באותה צורה, שכל השלשה: ה"מדע", ה"יודע" וה"ידוע", הם דבר אחד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּפַּרְדֵּס מֵהָרַמַ"ק.** – כמו שאומר רבי משה קורדובירו בספר ה"פרדס" שלו, **וְגַם לְפִי קַבָּלַת הָאַר"י זַ"ל יַצִּיבָא מִלְּתָא,** – גם לפי קבלת האריז"ל, שלפיה אנו יודעים יותר, שהקב"ה נעלה מעלה מעלה גם מסוג החכמה המובא בדברי הרמב"ם – נכונה דעתו של הרמב"ם, וזאת **בְּסוֹד הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, עַל יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים,** – כשאור־אין־סוף ברוך־הוא מתלבש על ידי צמצומים רבים **בְּכֵלִים דְּחב"ד דַּאֲצִילוּת,** – ב"כלים" של "חכמה", "בינה" ו"דעת" שבעולם האצילות. כשהוא מתאחד עם ספירות אלו שבעולם האצילות – נכונה סברתו של הרמב"ם, **אַךְ לֹא לְמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת,** – אבל

ליקוטי אמרים

פרק ב ונפש השנית בישראל היא חלק אלוה ממעל ממש כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ואתה נפחת בי וכמ"ש בזוהר מאן דנפח מתוכיה נפח פי' מתוכיותו ומפנימיותו שתוכיות ופנימיות החיות שבאדם מוציא בנפיחתו בכח: כך עד"מ נשמות ישראל עלו במחשבה כדכתיב בני בכורי ישראל בנים אתם לה' אלהיכם פי' כמו שהבן נמשך ממוח האב כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו ית' דאיהו חכים ולא בחכמה ידיעא אלא הוא וחכמתו א' וכמ"ש הרמב"ם* שהוא המדע והוא היודע כו' ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו כו' כדכתיב החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמו' גבוה על גבוה לאין

הגהה

והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציבא מילתא בסוד התלבשות אור א"ס ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצילו' אך לא למעלה מהאצילו' וכמ"ש במ"א שא"ס ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובחי' חב"ד עד שמהות ובחי' חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו ית' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

---

1. לא, ב. **2.** תמיד כט, א. **3.** דברים א, כח. **4.** בראשית ב, כ. **5.** בברכת "אלקי נשמה", של ברכות השחר, ברכות ס, ב. **6.** בדפוסי הזוהר שלנו, חסר לשון זה. **7.** שמות ד, כב. **8.** דברים יד, א. **9.** הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י'. **10.** מהר"ל מפראג בספר גבורות ה', ועוד.

לא באותה דרגה שאור־אין־סוף הוא למעלה מעולם האצילות. **וכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר**[11]**, שֶׁאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא מְרוֹמָם וּמִתְנַשֵּׂא רוֹמְמוּת אֵין קֵץ, לְמַעְלָה מִמַּהוּת וּבְחִינַת חב"ד, עַד שֶׁמַּהוּת וּבְחִינַת חב"ד נֶחֱשֶׁבֶת כַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִיּוּת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ":** – בעצם היה צריך לומר: כולם בחכמה "**חכמת**" או "**השכלת**" – בהתאם למלה "חכמה" המובאת בפסוק – מדוע נאמר בפסוק "עשית"? – אלא הוא בא להדגיש שחכמה נחשבת כעשיה לגבי הקב"ה.], **שֶׁהוּא הַמַּדָּע וְהוּא הַיּוֹדֵעַ כּוֹ'**, – והרמב"ם מסיים: "והוא הידוע", כלומר, הבנתו כביכול של הקב"ה שונה לגמרי ממה שבני אדם מגדירים כהבנה. ההבנה בהשגה האנושית, בנויה על שלשה יסודות שונים: **נפש** האדם שהיא ה"יודע", היא שיודעת ומבינה. ובמה הנפש מבינה? – **בכח ההבנה**, המביא לכך שהנפש תדע ותבין. וכוח זה נקרא "מדע" (הוא מביא לידי כך שידעו ויבינו). **והדבר** אותו יודעים ומבינים, כגון הלכה במשנה או סוגיא הנלמדת ומושגת. הרי שישנם כאן שלשה דברים נפרדים: ה"יודע", ה"מדע" וה"ידוע". שונה הדבר לגבי הקב"ה, כהסברו של הרמב"ם: "**הוא** המדע, **הוא** היודע **והוא** הידוע", ועל כך הוא אומר בהמשך: **וְדָבָר זֶה אֵין בִּיכֹלֶת הָאָדָם לַהֲבִינוֹ עַל בּוּרְיוֹ כּוֹ'**, – ודבר זה – שהמבין, כוח ההבנה, והדבר אותו מבינים, הם אותו אחד, אין ביכולת האדם להבין לאשורו, **כְּדִכְתִיב**[13]**: "הֲחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא", וּכְתִיב**[14]**: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְגו'"**. – הרי שחכמתו של הקב"ה היא עצם אחד עם הקב"ה. ומכיון שנשמתו של יהודי באה, כאמור לעיל, מחכמתו של הקב"ה, הרי שהיא באה מהקב"ה עצמו. בהתאם למה שהוסבר, שנשמתו של כל בן ישראל באה מחכמתו של הקב"ה – להלן נכנה אותה "חכמה עילאה" – נשאלת השאלה: אם אכן כל הנשמות באות משורש אחד, מחכמה עילאה, היו צריכות כולן, כל הנשמות, להיות במדריגה אחת שווה, מנין נוצר, איפוא, השוני במדריגות שבהן מחולקות נשמות ישראל? – וכך הוא שואל: **וְאַף שֶׁיֵּשׁ רִבְבוֹת מִינֵי חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת בַּנְּשָׁמוֹת, גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ לְאֵין קֵץ, כְּמוֹ גֹדֶל מַעֲלַת נִשְׁמוֹת הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עַל נִשְׁמוֹת דּוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה דְּעֵקְבֵי מְשִׁיחָא, שֶׁהֵם בְּחִינַת עֲקֵבִים מַמָּשׁ לְגַבֵּי הַמֹּחַ וְהָרֹאשׁ;** – שכן, הנשמות שבדורותינו, נקראות נשמות של **עקבתא** דמשיחא, כי לגבי המוח והראש הן בבחינת העקב שברגל. כשם שאין להשוות את החיות שבעקב הרגל לחיות שבמוח ובראש, כך אין מקום להשוות את נשמות ה"עקביים" שבדורותינו **לאותן** נשמות הנקראות בשם מוח וראש. כאן מדובר על היתרון העצום במעלת הנשמות שבדורות הקודמים לגבי הנשמות שבדורותינו. **וְכֵן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר יֵשׁ רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּשְׁמוֹתֵיהֶם הֵם בְּחִינַת רֹאשׁ וּמֹחַ לְגַבֵּי נִשְׁמוֹת הֶהָמוֹן וְעַמֵּי הָאָרֶץ;** – מלבד זאת, **בכל** דור ישנם, באותו דור, הבדלים גדולים במדריגות הנשמות, **וְכֵן נְפָשׁוֹת לְגַבֵּי נְפָשׁוֹת, כִּי כָּל נֶפֶשׁ כְּלוּלָה מִנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה.** – הבדלים אלה שבבני ישראל, אינם רק במדריגת הנשמה, כי אם גם במדריגת הנפש. שכן, כל נפש כלולה משלש בחינות: נפש, רוח ונשמה, וכשם שב"נשמה" ישנן מדריגות שונות, כך גם ב(רוח וב)נפש ישנן מדריגות שונות. רואים אנו מכך, מה גדול מספר ההבדלים והחילוקים במדריגות הנשמות. בהתאם לכך, היו צריכים, לכאורה, להיות אותם הבדלים גם בשרשן של הנשמות באלקות – כאשר נשמה גבוהה יותר באה משורש נעלה יותר? – אך, **מִכָּל מָקוֹם, שֹׁרֶשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה כֻּלָּם,** – למרות המדריגות השונות שבנשמות, **מֵרֹאשׁ כָּל הַמַּדְרֵגוֹת עַד סוֹף כָּל דַּרְגִּין, הַמְלֻבָּשׁ בְּגוּף עַמֵּי הָאָרֶץ וְקַל שֶׁבַּקַּלִּים,** – הרי זה הכל, **נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָעֶלְיוֹן, שֶׁהִיא חָכְמָה עִלָּאָה כְּבָיָכוֹל.** – כדי להבהיר ולהסביר כיצד, בכל זאת, מתהווים ההבדלים במדריגות הנשמות, למרות ששרשן אחד, משתמש כאן רבנו הזקן במשל הבן והאב – אותו משל שכבר השתמש בו לעיל, כדי לציין שנשמות ישראל נקראות "בנים" להקב"ה, ובאות מ"חכמה עילאה" כמו שהבן בא ממוח האב. מאותו משל עצמו גם יובן כיצד מתהווים הבדלי המדריגות בנשמות. כדי להקל על הלומד־המתחיל, נביא כאן הסבר קצר: במשל אנו רואים, שכל גופו של הילוד בא מטיפת מוח האב. כלומר, על אף ההבדלים שבאבריו השונים של הילוד – מהנעלה ביותר עד לפחות ביותר, מהמוח שלו עד צפרני רגליו – הם באים כולם משורש **אחד**, מטיפת המוח של האב. כיצד, אם כך, נתהוו הבדלים אלה באברים? – הרי זה מחמת שהיית טיפת מוח האב, במשך תשעת חדשי העיבור, בבטן האם, בהם היא עוברת תהליך מסויים של התהוות הגוף. שהייה ממושכת זו בתהליך התהוות הגוף באופן

ליקוטי אמרים

הגהה

והודו לו חכמי הקבלה כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האר"י ז"ל יציבא מילתא בסוד התלבשות אור א"ס ב"ה על ידי צמצומים רבים בכלים דחב"ד דאצילו' אך לא למעלה מהאצילו' וכמ"ש במ"א שא"ס ב"ה מרומם ומתנשא רוממות אין קץ למעלה מעלה ממהות ובחי' חב"ד עד שמהות ובחי' חב"ד נחשבת כעשייה גופניית אצלו ית' כמ"ש כולם בחכמה עשית:

והכמתו א' וכמ"ש הרמב"ם*

שהוא המדע והוא היודע כו' ודבר זה אין ביכולת האדם להבינו על בוריו כו' כדכתיב החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' ואף שיש רבבות מיני חלוקי מדרגות בנשמו' גבוה על גבוה לאין קץ כמו גודל מעלת נשמות האבות ומשה רבינו ע"ה על נשמות דורותינו אלה דעקבי משיח' שהם בחי' עקביים ממש לגבי המוח והראש וכן בכל דור ודור יש ראשי אלפי ישראל שנשמותיהם הם בחי' ראש ומוח לגבי נשמות ההמון וע"ה וכן נפשות לגבי נפשות כי כל נפש כלולה מנפש רוח ונשמה מכל מקום שרש כל הנפש רוח ונשמה כולם מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין המלובש בגוף עמי הארץ וקל שבקלים נמשך ממוח העליון שהיא חכמה עילאה

---

11. שער היחוד והאמונה פ"ט. ובעוד מקומות. **12.** תהלים קד, כד. **13.** איוב יא, ז. **14.** ישעי' נה, ח.

הדרגתי, יוצרת את ההבדלים שבין אבר אחד למשנהו. ככל שחלק מהטיפה מתגשם יותר, כך ההשתנות גדולה יותר. הרי, שכל האברים באים, אכן, משורש אחד – טיפת מוח האב – ולמרות זאת מתהווים בהם הבדלים גדולים כאלה של מעלה ומטה, מהמוח עד לצפרניים. דבר נוסף מובן מהמשל האמור, שגם החלק הנחות ביותר שבגוף הילוד, הצפרניים שלו, הינו קשור, גם אחרי ההולדה, בשורשו הראשון – במוח האב. שכן, גם הצפרניים יונקות חיותן ממוחו של הילוד, ומאחר שמוחו נשאר, גם אחרי ההולדה, מהות זהה עם מוח האב, הרי שגם הצפרניים, אחרי ההולדה, קשורות עדיין בשורשן הראשון. כך נבין גם ביחס לנשמות: אף שכל הנשמות באות משורש אחד, מ"חכמה עילאה", על כל אחת מהן לעבור, אחרי ירידתה מ"חכמה עילאה", השתלשלות של הרבה עולמות ולרדת הרבה מדריגות, מדריגה אחרי מדריגה, עד להתלבשותה בגוף גשמי – תהליך זה של השתלשלות וירידה מדרגה לדרגה, מביא לשינויי המדריגות בנשמות, שכן, על נשמה אחת משפיעה הירידה יותר מאשר על נשמה אחרת. וכך גם בחלק השני של המשל, גם אחרי ירידתן לדרגות הנמוכות ביותר, נשארות אותן נשמות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון, "חכמה עילאה". שכן גם הן, בדרגתן הנחותה, מקבלות את יניקתן הרוחנית מנשמות הצדיקים והחכמים שגם למטה הן בבחינת ראש ומוח. ועל־ידי צדיקים אלה, נשארות גם הנשמות הנחותות קשורות ומאוחדות עם שורשן הראשון. וכך אנו לומדים בספר ה"תניא": **כְּמָשָׁל הַבֵּן הַנִּמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, שֶׁאֲפִלּוּ צִפָּרְנֵי רַגְלָיו נִתְהַוּוּ מִטִּפָּה זוֹ מַמָּשׁ,** – כיצד, אבל, נתהוו ממנה הצפרניים? – **עַל יְדֵי שְׁהִיָּתָה תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים בְּבֶטֶן הָאֵם, וְיֵרְדָה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, לְהִשְׁתַּנּוֹת וּלְהִתְהַוּוֹת מֵמָּנָּה צִפָּרְנַיִם.** – הרי, שאף שכל אבריו של הילוד, ממוחו עד צפרניו, באים משורש אחד, מטיפת מוח האב, נתהוו בהם שינויים והבדלים גדולים כל כך, מהמוח עד הצפרניים. דבר נוסף אנו רואים: **וְעִם כָּל זֶה, עוֹדֶנָּה קְשׁוּרָה וּמְיֻחֶדֶת בְּיִחוּד נִפְלָא וְעָצוּם בְּמָהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ הָרִאשׁוֹן שֶׁהָיְתָה טִפַּת מֹחַ הָאָב;** – גם אחרי שהתגשמה כל כך בצורה של צפרניים, וזאת מכיון, **וְגַם עַכְשָׁו בַּבֵּן, יְנִיקַת הַצִּפָּרְנַיִם וְחַיּוּתָם נִמְשֶׁכֶת מֵהַמֹּחַ שֶׁבָּרֹאשׁ;** – ומשום שהצפרניים מקבלות חיותן ממוחו של הילוד, שלא נשתנה משורשו הראשון ונשאר – **מוח**, הרי, שגם הצפרניים קשורות, אחרי ההולדה, באמצעות מוחו של הילוד, למוחו של האב שהוא שורשו ומהותו הראשון. והוא מביא על כך ראיות: **כִּרְאִיתָא בַּגְּמָרָא [נִדָּה שָׁם[15]]: "לֹבֶן, שֶׁמִּמֶּנּוּ גִּידִים וַעֲצָמוֹת וְצִפָּרְנַיִם"** – הרי שיש לצפרניים שייכות למוח. וגם לפי תורת הקבלה יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח: **[וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר הַחַשְׁמָל, בְּסוֹד לְבוּשִׁים שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן, שֶׁהָיוּ צִפָּרְנַיִם מִבְּחִינַת מֹחַ תְּבוּנָה].** – מכאן ראיה שגם על־פי קבלה, יש לצפרניים שייכות לבחינת המוח, כמו שהוא במשל הבן. **וְכָכָה מַמָּשׁ, כִּבְיָכוֹל, בְּשֹׁרֶשׁ כָּל הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה, בִּירִידָתוֹ מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלְמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – "השתלשלות" – מלשון שלשלת (שרשרת) המורכבת ממספר מסויים של טבעות הקשורות ומושחלות זו בזו, עד שגם הטבעת האחרונה קשורה ומושחלת בטבעת העליונה, באמצעות הטבעות שביניהן המקשרות את כולן יחד, אותו דבר בסדר מדריגות העולמות: כל אחד מהם קרוב וקשור לעולם השני, ודרך עולמות אלה **יורדת** הנשמה למטה בעולם־**זה** ומתלבשת בגוף. "אבי"ע" – ראשי תיבות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. ענינם של ארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, יוסבר בהרחבה בהמשך הפרקים הבאים. ובקצרה: כדי שיתהווה העולם הגשמי שלנו, ושיהיה בכוחו לקלוט את ההשפעה האלקית, שגם הנבראים שבעולם הגשמי הזה יהיה באפשרותם להשיג ולהבין אלקות – אותם עניני אלקות שנבראים מסוגלים להבינם – נוצרו לצורך זה ארבעת העולמות (לפי הסדר ממעלה למטה): אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. "אצילות" – עולם שמדריגתו הכללית היא זיו והארה מהאור האלקי האין־סופי, הארה כזו שהיא עדיין קרובה לאור־אין־סוף ברוך־הוא. זהו גם פירוש המלה "אצילות" – הפרשה (מלשון "ואצלתי מן הרוח"[16]) כלומר, מהותה של הארה זו היא ההארה האלקית המובדלת ומופרשת ממקורה. וגם "אצילות" מלשון "אצל" ו"סמוך", כלומר, עולם זה ומדריגה זו של אצילות קרובים עדיין לאור־אין־סוף ברוך־הוא. המדריגה הכללית של עולם ה"בריאה" היא, כשמו של עולם זה: עולם שנברא, הבריאה הראשונה של יש מאין – כאשר מאין, מאפס, נהיה יש ודבר ממשי. ברם, כאן מדובר על הדרגה הראשונית של התהוות הנברא, אין זו עדיין בריאה בעלת צורה ותבנית. "יצירה" – העולם בו מקבל ה"יש", שנברא מה"אין", צורה ותבנית. "עשיה" – עולם בו הישות היא בשלימות, יש גמור. ברם, מובן, שכל האמור מדובר במובן רוחני. כי רק לאחר כל אלה באה יצירתו של עולמנו, הנקרא עולם העשיה הגשמי, העולם הזה וברואיו. התחלתו של סדר ההשתלשלות היא מ"חכמה" של עולם האצילות, ו"חכמה" זו היא הספירה והמדריגה הראשונה בעולם העליון ביותר – אצילות. זאת אומר לנו רבנו הזקן, כששורש

ליקוטי אמרים

כביכול כמשל הבן הנמשך ממוח האב שאפי' צפרני רגליו נתהוו מטפה זו ממש ע"י שהייתה תשעה חדשים בבטן האם וירדה ממדרגה למדרגה להשתנות ולהתהוו' ממנה צפרנים ועם כל זה עודנה קשורה ומיוחדת ביחוד נפלא ועצום במהותה ועצמותה הראשון שהיתה טפת מוח האב וגם עכשיו בבן יניקת הצפרנים וחיותם נמשכת מהמוח שבראש כדאיתא בגמ' [נדה שם] לובן שממנו גידים ועצמות וצפרנים [וכמ"ש בע"ח שער החשמל בסוד לבושים של אדם הראשון בגן עדן שהיו צפרנים מבחי' מוח תבונה] וככה ממש כביכול בשרש כל הנפש רוח ונשמה של כללות ישראל למעלה בירידתו ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות אבי"ע מחכמתו

---

15. סוף פרק ג. **16.** במדבר יא, יז.

נשמתו של בן ישראל יורד ממדריגה אחת לשניה, על־ידי השתלשלותם של ארבעת העולמות אבי"ע – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה – **מֵחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּדְכְתִיב: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ"** – הכל משתלשל מ"חכמה" שהיא המקור של כל סדר ההשתלשלות, הנה על־ידי ירידה זו של שורש הנשמה, **נִתְהַוּוּ מִמֶּנּוּ נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּפְחוּתֵי הָעֶרֶךְ.** – ההבדלים בין עליון לתחתון בנשמות, נתהוו בתהליך ירידתו בסדר ההשתלשלות. שכן, על נשמות מסויימות השפיעה יותר ירידת ההשתלשלות, ומשום כך ירדו במדריגה נחותה יותר – כפי שהדבר במשל הצפרניים, שעליהן השפיעה השהייה תשעה חדשים בבטן האם, יותר מאשר על אברים אחרים. ברם, כשם שבמשל קשורות הצפרניים בשורשן הראשון על־ידי יניקת חיותן ממוח הילוד – כך גם בנשמה: **וְעַם כָּל זֶה, עוֹרֶינָה קְשׁוּרוֹת וּמְיֻחָדוֹת בְּיִחוּד נִפְלָא וְעֲצוּם בְּמָהוּתָן וְעַצְמוּתָן הָרִאשׁוֹן, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת חָכְמָה עִלָּאָה,** – כיצד נעשה הדבר? – **כִּי יְנִיקַת וְחַיּוּת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ, הוּא מִנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל הַצַּדִּיקִים וְהַחֲכָמִים, רָאשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרָם:** – על ידי שהם יונקים חיותם מהצדיקים והחכמים שהם בבחינת "ראש" ו"מוח" – קשורים כל בני ישראל בשורשם במוח שלמעלה, "חכמה עילאה". **וּבָזֶה יוּבַן מַאֲמַר רַז"ל[17] עַל פָּסוּק: "וּלְדָבְקָה בּוֹ"[18] - שֶׁכָּל הַדָּבֵק בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ נִדְבַּק בַּשְּׁכִינָה מַמָּשׁ,** – לכאורה: כיצד משווים את הדבקות בתלמידי חכמים לדבקות בשכינה? אלא, לפי מה שהוסבר לעיל, הדברים מובנים: **כִּי עַל יְדֵי דְּבִיקָה בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים, קְשׁוּרוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ וּמְיֻחָדוֹת בְּמָהוּתָן הָרִאשׁוֹן וְשָׁרְשָׁם שֶׁבְּחָכְמָה עִלָּאָה, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד, וְהוּא הַמֻּדָּע כּוֹ'.** – כפי שכבר למדנו, שמאחר שהם מאוחדים עם "חכמה עילאה" על־ידי דביקותם בתלמידי חכמים, הרי הם ממילא מאוחדים ודבוקים עם השכינה, עם הקב"ה עצמו. [**וְהַפּוֹשְׁעִים וּמוֹרְדִים בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים - יְנִיקַת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם שֶׁל נֶפֶשׁ רוּחַ וְנִשְׁמַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים].** – השפעה בבחינת "אחוריים" היא כמי שנותן דבר לשונאו שלא מרצונו הפנימי, כי אם ברצון חיצוני בלבד, בגלל טעם מסויים שיש לו בזה, וזה מתבטא גם בצורת הנתינה: הוא נותן לו מאחורי גבו ובשעת מעשה מפנה את פניו ממנו. כך גם במובן הרוחני, כשמשפיעים על מישהו שלא מתוך רצון טוב, פירוש הדבר, שההשפעה באה מבחינת "אחוריים". אף בענייננו: מן ההכרח לומר, שהשפעה אלוקית מסויימת מקבלים גם הפושעים והמורדים מתלמידי חכמים, שכן, כל נשמה, בלי הבדל, מן ההכרח שתהיה קשורה בשורשה ומקורה, כמוסבר לעיל, אלא שהשפעה זו הם מקבלים רק מבחינת "אחוריים". על־כל־פנים, מובן, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה הבאה מ"חכמה עילאה", ועל כך אומר רבנו הזקן: **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[19] וּבְזֹהַר חָדָשׁ[20], שֶׁהָעִקָּר תָּלוּי שֶׁיְּקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ כּוֹ',** – עמי הארץ שאינם מקדשים עצמם בשעת תשמיש, "ממשיכים" בילדיהם נשמות נחותות. לכאורה, הרי הסברנו, שכל יהודי, בלי הבדל, יש בו נשמה של קדושה בלי תלות אם הוריו קידשו עצמם בשעת תשמיש או לא? מסביר רבנו הזקן שב"זוהר" לא מדובר על **עצם** הנשמה, כי אם ביחס ללבושיה הרוחניים של הנשמה: **הֵיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין לְךָ נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁאֵין לָהּ לְבוּשׁ מִנֶּפֶשׁ דְּעַצְמוּת אָבִיו וְאִמּוֹ,** – לכך מתייחס ה"זוהר" וה"זוהר חדש", בקראם את **לבוש** הנשמה בשם – **נשמה**, מפני שהלבוש נוגע ביותר לנשמה, שכן: **וְכָל הַמִּצְוֹת שֶׁעוֹשֶׂה - הַכֹּל עַל יְדֵי אוֹתוֹ הַלְּבוּשׁ כּוֹ', וַאֲפִלּוּ הַשֶּׁפַע שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם - הַכֹּל עַל יְדֵי לְבוּשׁ זֶה,** – כי, כדי שהנשמה תוכל לפעול בגוף בו התלבשה, ולקיים מצוות מעשיות בענינים גשמיים, מן ההכרח שזה יהיה על־ידי לבוש, **וְאִם יְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ - יַמְשִׁיךְ לְבוּשׁ קָדוֹשׁ לְנִשְׁמַת בְּנוֹ,** – ממילא תהיה אצל הבן עבודת השם קלה בהרבה, **וַאֲפִלּוּ הִיא נְשָׁמָה גְּדוֹלָה, צְרִיכָה לְקִדּוּשׁ אָבִיו כּוֹ'.** – בשעת תשמיש, **אֲבָל הַנִּשְׁמָה עַצְמָהּ, הִנֵּה לִפְעָמִים נִשְׁמַת אָדָם גָּבוֹהַּ לְאֵין קֵץ, בָּא לִהְיוֹת בְּנוֹ שֶׁל אָדָם נִבְזֶה וְשָׁפֵל כּוֹ', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָאַר"י זַ"ל כָּל זֶה בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה פָּרָשַׁת וֵיֵרָא וּבְטַעֲמֵי מִצְוֹת פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית[21]:**

ליקוטי אמרים

ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית נתהוו ממנו נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ופחותי הערך ועם כל זה עודינה קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא ועצום במהותן ועצמותן הראשון שהיא המשכת חכמה עילאה כי יניקת וחיו' נפש רוח ונשמה של עמי הארץ הוא מנפש רוח ונשמה של הצדיקים והחכמים ראשי בני ישראל שבדורם: ובזה יובן מאמר רז"ל על פסוק ולדבקה בו שכל הדבק בת"ח מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה ממש כי ע"י דביקה בתלמידי חכמים קשורות נפש רוח ונשמה של עמי הארץ ומיוחדות במהותן הראשון ושרשם שבחכמה עילאה שהוא ית' וחכמתו א' והוא המדע כו' [והפושעים ומורדים בתלמידי חכמים יניקת נפש רוח ונשמה שלהם מבחי' אחוריים של נפש רוח ונשמת ת"ח] ומ"ש בזהר ובזהר חדש שהעיקר תלוי שיקדש עצמו בשעת תשמיש דווקא משא"כ בני עמי הארץ כו' היינו משום שאין לך נפש רוח ונשמה שאין לה לבוש מנפש דעצמות אביו ואמו וכל המצות שעושה הכל ע"י אותו הלבוש כו' ואפי' השפע שנותנים לו מן השמים הכל ע"י לבוש זה ואם יקדש את עצמו ימשיך לבוש קדוש לנשמת בנו ואפילו היא נשמה גדולה צריכה לקידוש אביו כו' אבל הנשמה עצמה הנה לפעמים נשמת אדם גבוה לאין קץ בא להיות בנו של אדם נבזה ושפל כו' כמ"ש האר"י ז"ל כל זה בליקוטי תורה פ' וירא ובטעמי מצות פ' בראשית:

---

17. כתובות קיא, ב. **18.** דברים ל, כ. **19.** ראה חלק ב. קד, ב. **20.** בראשית דף יא. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מוסיף הדגשה עד

יום רביעי כ"ה כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ז, פרק ג והנה... עד עמ' 14, ופחדו.

פֶּרֶק ג. בפרק השני הסביר רבנו הזקן, שלכל אחד מישראל, יש נפש אלקית, שהיא חלק אלו־ה ממעל ממש, והיא כלולה משלש בחינות: נפש, רוח ונשמה. בפרק השלישי, אותו אנו עומדים ללמוד, תבוא הסברה מפורטת יותר על כוחותיה הפנימיים של הנפש האלקית:

וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה מְשֻׁלָּשׁ אֵלּוּ: נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה - כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר בְּחִינוֹת, – כל אחת מהשלש, גם הנפש, גם הרוח וגם הנשמה – מורכבת מעשרה כוחות שונים, שהם **כְּנֶגֶד עֶשֶׂר סְפִירוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן,** – עשרת הכוחות מקבילים לעשר הספירות שלמעלה המהוות מקור להן, ומהן הם נובעים, **הַנֶּחְלָקוֹת לִשְׁתַּיִם,** – עשר ספירות אלה מתחלקות לשתי קבוצות – **שֶׁהֵן: שֶׁלֹּשׁ אִמּוֹת וְשֶׁבַע כְּפוּלוֹת;** – שלש הספירות העליונות יותר, נקראות בשם "אמות" – מלשון "אם", מפני שהן מהוות עיקרן ומקורן של שאר שבע הספירות, כדוגמת האם שהיא מקור לילדיה. ושבע ספירות, שהן שבע המדות, נקראות "כפולות", מפני שהן באות לידי ביטוי בשני אופנים. **פְּרוּשׁ,** – אלו מהן נקראות "אמות" ואלו "כפולות"? **חָכְמָה בִינָה וָדַעַת,** – נקראות "אמות", **וְשִׁבְעַת יְמֵי הַבִּנְיָן: חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת כו'.** – שבע המדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, שהן ה"כפולות" נקראות גם "שבעה ימי הבנין". שכן, על ידן ברא הקב"ה את העולם בששת ימי בראשית, כל יום באמצעות מדה אחרת: ביום ראשון פעלה מדת החסד, ביום שני – גבורה, וכך הלאה. וכשם שהספירות העליונות נחלקות לשני חלקים כלליים **וְכָךְ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** – גם בעשרת כוחות הנפש קיימת החלוקה, **שֶׁנֶּחְלֶקֶת לִשְׁתַּיִם: שֵׂכֶל וּמִדּוֹת. הַשֵּׂכֶל** – במובנו הכללי, **כּוֹלֵל: חָכְמָה בִינָה וָדַעַת, וְהַמִּדּוֹת הֵן: אַהֲבַת ה'** – הביטוי הפנימי של מדת החסד, **וּפַחְדוֹ וְיִרְאָתוֹ** – הביטוי הפנימי של מדת הגבורה, **וּלְפָאֲרוֹ כו'.** – ביטויה של מדת התפארת. **וְחָכְמָה בִינָה־דַעַת נִקְרְאוּ אִמּוֹת וּמָקוֹר לַמִּדּוֹת, כִּי הַמִּדּוֹת הֵן תּוֹלְדוֹת חָכְמָה־בִינָה־דַעַת:** – להבהרת המושגים "חכמה", "בינה", "דעת", שבנפש, בהם דנים הרבה בפרקים הבאים – ולהלן נציין אותם בשם "חב"ד" – נביא כאן הסבר קצר: "כוח החכמה" מייצג את הרעיון הראשוני, בסיסי, של הבנת השכל, את ה"נקודה" של השכל כולו. אמנם, נקודת־שכל זו כוללת בתוכה כל הפריטים וכל המבנה של ההבנה, אלא שהללו מרוכזים עדיין ב"נקודה", בצורה מוסתרת (כמו נקודה שאין בה עדיין גבולות ברורים של רוחב, אורך וכו'). זה נקרא גם "ברק המבריק", הברקתו של השכל, הארתה של ההבנה. משל למי שמתייגע לתרץ קושיא מסויימת, ולפתע מבריק רעיון במוחו, שבהתאם לסוגיא ולסברא מסויימות, אפשר לתרץ את הקושיא – הנה ברעיון ראשוני זה של הארת השכל, חסרה עדיין התפיסה הבהירה כיצד ואיך מתורצת הקושיא, יש כאן רק נקודת יסוד כללית לפירוק הקושיא. לאחר מכן בא "כוח הבינה" ומפריד ומבהיר את הפריטים השונים הגלומים בנקודת החכמה. וכך מצטייר בעיניו בנינו השלם של השכל לכל רוחבו ואורכו וכו'. זהו ענינו של כוח הבינה – "מבין דבר מתוך דבר"[1], שמ"תוך דבר", ממה שהיה ב"תוך", בפנימיות ההמצאה של "כוח החכמה", הוא "מבין דבר" – הוא מבין את כל היקפו של השכל. אחרי שאדם מבין כבר היטב את השכל לכל פרטיו, עליו להתעמק בהבנת השכל, להתקשר ולהתאחד עמו בצורה כזו שהוא **מרגיש** וחש בו, ולא רק שמבין אותו. כך נהיה האדם מושפע מהשכל. ואז, אם השכל עוסק ב"טוב" שבדבר מסויים – יעורר באדם המשכיל, משיכת הלב ואהבה לאותו דבר. ואם השכל עוסק בצד הלא־טוב שבדבר – יעורר באדם את הנטיה לפחד ולברוח מאותו דבר. כוח זה של "התעמקות", "התקשרות" ו"הרגשה" – נקרא בשם "דעת", מלשון "והאדם ידע"[2]. **וּבֵאוּר הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת,** – למדנו הרי, ש"שכל" הוא שם כללי על שלשת כוחות חב"ד. על איזה כוח מהם הוא מדבר כאן? – הוא מסביר מיד, **שֶׁהוּא הַמַּשְׂכִּיל כָּל דָּבָר** – מדובר כאן על כוח ההבנה הראשון. הנקודה, ה"ברק המבריק", שעדיין אין בו פרטים וקוים בהירים של השכל, והוא **נִקְרָא בְּשֵׁם "חָכְמָה", "כֹּחַ מָה".** – כלומר, כוח כזה שעדיין שואלים עליו "מה"?, מה הוא? שכן, אין כוח זה פועל עדיין במלוא היקפו ובהירותו, **וּכְשֶׁמּוֹצִיא כֹּחוֹ אֶל הַפֹּעַל, שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ לְהָבִין דָּבָר לַאֲשׁוּרוֹ** – לכל פרטיו, היוצרים בנין שלם של אותו שכל, לאורכו ולרוחבו. "אורך" היינו: הורדת השכל ממעמדו הגבוה והבלתי מושג, למעמד נמוך יותר, כדי שיהיה מובן יותר. כמו ה"משלים" שממשילים על דבר שכל, על־ידם ממשיכים ו"מאריכים" את השכל לדרגה נמוכה יותר, כדי שיהיה קל יותר לתלמיד להבין אותו. באם המשל המובא, עדיין עמוק מדי להבנתו של התלמיד, מן ההכרח להביא משל נוסף על המשל הראשון, ובכך מתהווה ירידה נוספת של השכל (כמו שנאמר בשלמה המלך: "וידבר שלשת אלפים משל"[3], שלמה המלך

ליקוטי אמרים

פרק ג והנה כל בחי' ומדרגה משלש אלו נפש רוח ונשמה כלולה מעשר בחי' כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן הנחלקות לשתים שהן שלש אמות ושבע כפולות פי' חכמה בינה ודעת ושבעת ימי הבנין חסד גבורה תפארת כו' וכך בנפש האדם שנחלקת לשתים שכל ומדות. השכל כולל חכמה בינה ודעת. והמדות הן אהבת ה' ופחדו ויראתו ולפארו כו' וחב"ד נקראו אמות ומקור למדות כי המדות הן תולדות חב"ד: וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכל' שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה

כמה הנשמה כו' ממעל וגם חילוקי המדרי' הם מצד ההשתל' (שג"ז למע' מעוה"ז) והמטה אין פועל בזה (שגם האו"א בכלל המטה). ער שמ"ש בזהר כו'". **1.** חגיגה יד, א. סנהדרין צג, ב. **2.** בראשית ד, א. **3.** מלכים א ה, יב.

נתן שלשת אלפים משלים על מושכל אחד. כדי שהחכמה כפי שהבין אותה שלמה המלך תוכל להיקלט בהבנתו של האדם הפשוט, נדרש ממנו לומר שלשת אלפים משלים, משל ראשון על השכל עצמו, ולאחר מכן משל על המשל הראשון, וכך הלאה, משל אחרי משל, עד שלשת אלפים משלים).

ליקוטי אמרים

דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב ואם המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו

זהו מובנו של "אורך" בשכל – הירידה הארוכה של השכל לדרגות הנמוכות ביותר. "רוחב" בשכל הוא: התפשטותו של השכל לרוחב – המספר הרב של הפרטים מהם מורכב השכל; כמו כן ענפיו המרובים של השכל, ולמשל שמשכל מסויים בעניני טריפות נבנית סברא שנוגעת לדיני ממונות. זהו פירוש המושג "לאשורו" – בנינו השלם של השכל לאורכו ולרוחבו. **וּלְעָמְקוֹ,** – כל שכל יש בו עומק ועומק בתוך עומק. וכשאדם מבין "שכל" כראוי לאורכו, לרוחבו ולעמקו, והוא מבין אותו, **מִתּוֹךְ אֵיזֶה דְּבַר חָכְמָה הַמֻּשְׂכָּל בְּשִׂכְלוֹ** – ממה שלפני זה היה בבחינת העלאת רעיון בלבד של "כוח החכמה" – צורה זו של הפרדת הפרטים, של נקודת השכל, ביסודיות, **נִקְרָא "בִּינָה".** – "בינה" מייצגת, איפוא, את הכוח המפרק את הפרטים של נקודת השכל "לאשורו ולעמקו", **וְהֵן הֵם "אָב" וְ"אֵם"** – ה"חכמה" היא ה"אב", וה"בינה" היא ה"אם", **הַמּוֹלִידוֹת אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ וּפַחֲדוֹ[4].** – אהבת ה' ויראתו הן מקבוצת ה"מדות" שבנפש, הנולדות מן השכל. כיצד הן נולדות מהשכל?

יום חמישי כ"ו כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 14, כי השכל... עד עמ' 14, וענפי':

כִּי הַשֵּׂכֶל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן וּמַעֲמִיק מְאֹד בִּגְדֻלַּת ה', אֵיךְ הוּא "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" – ממלא כל העולמות באור אלקי ובחיות – כמו הנשמה הממלאת ומחיה כל חלקי ואברי הגוף. אור וחיות אלקי זה מתלבש ומתאחד בכל בריה והוא מותאם לתכונתו המיוחדת של כל נברא, **וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"** – אור וחיות אלקי שלמעלה מהיכולת להתלבש בתוך העולמות; מדובר כאן באור אלקי הפועל בצורה "עקיפה", בדרך מקיף. או כשמתבונן בענין של **וְ"כֻלָּא כַּמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב"** – איך שכל הבריאה נחשבת לכלום לגבי הקב"ה. ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, איך שכל הנבראים בטלים לגביו באופן מוחלט, היא על־ידי התעמקות מחשבתו, באחד מהענינים האמורים, בגדולתו של הקב"ה, ואז: **נוֹלֶדֶת וְנִתְעוֹרֶרֶת מִדַּת יִרְאַת הָרוֹמְמוּת בְּמֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, לִירָא וּלְהִתְבּוֹשֵׁשׁ** – "יראת בושת", יראה הבאה וחדורה בבושה, כמי שמפחד מחכם וצדיק גדול – הרי זו יראה המתבטאת גם בבושה וביראת הכבוד שיש לו כלפי גדולתו של אותו חכם וצדיק. כך גם כאן, מביאה ההתבוננות בענינים האמורים לירא ולהתבושש, **מִגְּדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁאֵין לָהּ סוֹף וְתַכְלִית, וּפַחַד ה' בְּלִבּוֹ.** – עד כאן דובר על ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, המביאה ומעוררת יראה ופחד – ביטוייה של מדת הגבורה. **וְשׁוּב** – ההתבוננות בגדולת ה' מביאה גם להתעוררות מדת החסד, כשההתבוננות היא ב"טוב" שבאלקות, **יִתְלַהֵב לִבּוֹ בְּאַהֲבָה עַזָּה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, כַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה וּתְשׁוּקָה וְנֶפֶשׁ שׁוֹקֶקָה,** – ביטויים שונים של אהבה שלכל אחד מהם מובן שונה, **לִגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – כלומר, שבמקרה המדובר מעוררת ההתבוננות אהבה חזקה להקב"ה, **וְהִיא כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ,** – אהבה זו עשויה להתלקח בצורה כזו, שהנפש תכלה מרוב אהבה, ובאמת היתה הנפש כלה לגמרי אילו האדם לא היה משתלט על עצמו ומרסן אהבתו הגדולה באמצעות עבודה עצמית, להפסיק תהליך זה של כלות הנפש, ולהישאר כנשמה בגוף, כדי לבצע כוונתו של הקב"ה, **כְּדִכְתִיב[5]: "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי וְגו'", וּכְתִיב[6]: "צָמְאָה נַפְשִׁי לֵאלֹהִים וְגו'", וּכְתִיב[7]: "צָמְאָה לְךָ נַפְשִׁי וְגו'". וְהַצְּמָאוֹן הוּא מִיסוֹד הָאֵשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַטְּבָעִיִּים, וְכֵן הוּא בְּעֵץ חַיִּים, שֶׁיְּסוֹד הָאֵשׁ הוּא בַּלֵּב, וּמְקוֹר הַמַּיִם וְהַלֵּיחוּת מֵהַמֹּחַ, וּכְמוֹ**

ליקוטי אמרים

כי השכל שבנפש המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו ית' שאין לה סוף ותכלית ופחד ה' בלבו ושוב יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ב"ה והיא כלות הנפש כדכתיב נכספה וגם כלתה נפשי וגו' וכתיב צמאה נפשי לאלהים וגו' וכתיב צמאה לך נפשי וגו' והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית וכמ"ש הטבעיים וכ"ה בע"ח שיסוד האש הוא בלב ומקור המים והליחות מהמוח וכמ"ש

---

4. "יראה" רומזת על מורא, המורגש (בעיקר) במוח, יראה "מובנת", ואילו "פחד" הוא כשזה כבר מורגש בלב. לכן בתחילת הפרק, כשהוא מפרש את ה"מדות" באופן כללי, הוא מזכיר בתחילה "פחד" ולאחר מכן "יראה". שכן, פחד שבלב הוא יותר בחינת "מידה" מאשר יראה במוח - מאחר שמקומן של המדות הוא הרי בלב. ואילו כאן, בדברו אודות המדות כפי שהן נולדות ומתגלות מהשכל - הוא מזכיר בתחילה "יראה" ולאחר מכן - "פחד", שכן, בסדר ההולדה מהשכל, נוצרת בתחילה היראה במוח, ולאחר מכן היא הופכת לרגש של פחד בלב. **5.** תהלים פד, ג. **6.** שם, מב, ג. **7.** שם, סג, ב.

שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר נ, שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה, שֶׁנִּקְרָא מַיִם שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית. – הלב שהוא מקום הרגשות, הוא חם "יסוד האש", ואילו המוח, מקומו של השכל המתון והמחושב – הוא קר. כמו שרואים במוחש, ההבדל שבין מי שהוא בעל לב לבין מי שהוא בעל מוח. כך גם לגבי המוחין והמדות של הנפש האלקית: החום וההתלהבות של האהבה באים לידי ביטוי בלב. ומבחינתו של הלב, יכול האדם להגיע עד לידי כלות הנפש. ואילו המוח הוא קר ומיושב, ואותה הבנה מתונה ומחושבת שכוונתו של הקב"ה היא שתהיה דוקא נשמה בגוף, כדי לקיים תורה ומצוות – מצננת את האש שבלב, ואינה מרשה לאדם להגיע לכלות הנפש. עד כאן דובר כיצד שתי המדות יראה ואהבה נולדות מ"חכמה" ו"בינה". **וּשְׁאָר הַמִּדּוֹת כֻּלָּן הֵן עַנְפֵי הַיִּרְאָה וְהָאַהֲבָה וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר.** – ממילא מובן גם איך נולדות שאר חמש המדות מ"חכמה" ו"בינה". האמור לעיל מסביר לנו מדוע "חכמה" ו"בינה" נקראות "אב" ו"אם" של המדות: מההתבוננות של "חכמה" ו"בינה" נולדות המדות. חכמה נקראת "אב": כשם שבטיפת מוח האב ישנם כבר כל פרטי האברים של הילוד, אלא ששם הם בצורה עדינה ומוסתרת – כך גם בנקודת ה"חכמה", ישנה כבר, בצורה מוסתרת, כל פרטי השכל בו הוא מתבונן. וכשם שה"אם" מביאה את פרטי אבריו של הילוד לידי גילוי והתגשמות – כך כוח ה"בינה" מפריד ומגלה כל פרטיו של השכל, ולכן נקראת בינה – "אם". אך עדיין לא הוסבר לנו מה תפקידו של כוח הדעת בהולדת המדות. שכן, כאמור, גם דעת היא "אם" ומקור למדות, ועל כך הוא מסביר: **וְהַדַּעַת, הוּא מִלְּשׁוֹן "וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה"[2], וְהוּא לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת, שֶׁמִּקְשֵׁר דַּעְתּוֹ בְּקֶשֶׁר אַמִּיץ וְחָזָק מְאֹד, וְיִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחֹזֶק בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וְאֵינוֹ מֵסִיחַ דַּעְתּוֹ.** – הוא מקשר בצורה חזקה את ה"דעת" שלו, בכל מה שהבין, ומרכז את מחשבתו באותו ענין ואינו מסיח דעתו ממנו. **כִּי אַף מִי שֶׁהוּא חָכָם וְנָבוֹן בִּגְדֻלַּת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא,** – גם אם הפעיל את ה"חכמה" ואת ה"בינה" בגדולת הקב"ה, **הִנֵּה אִם לֹא יַקְשֵׁר דַּעְתּוֹ וְיִתְקַע מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּחֹזֶק וּבְהִתְמָדָה - לֹא יוֹלִיד בְּנַפְשׁוֹ יִרְאָה וְאַהֲבָה אֲמִתִּית, כִּי אִם דִּמְיוֹנוֹת שָׁוְא.** – רק יהיה נדמה לו שיש לו יראה ואהבה אמיתיות. ברם, לאמיתו של דבר, בלי הפעלתו של כוח הדעת, אין לו מדות אלו, **וְעַל כֵּן הַדַּעַת הוּא קִיּוּם הַמִּדּוֹת וְחַיּוּתָן, וְהוּא כּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, פֵּרוּשׁ אַהֲבָה וַעֲנָפֶיהָ וְיִרְאָה וַעֲנָפֶיהָ:** – מכאן, שגם "דעת" היא "אם" ומקור למדות. שכן, באמצעות כוח ה"דעת" נולדות מדות חיות ואמיתיות.

אחד מזקני חסידי הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן מליובאוויטש, הרשב"ץ – רבי שמואל בצלאל – הסביר פעם את כוח ה"דעת" כך: איכר החזיק בחוותו "מלמד", שלימד את בניו. כפי שהדבר קרה כמעט תמיד, היה האיכר יהודי פשוט, שגם לא היה ביכלתו לקרוא מכתב, ואחד מתפקידיו של ה"מלמד" היה גם לקרוא את המכתבים המגיעים אל האיכר. פעם אחת הגיע מכתב לאיכר בו מודיעים לו שאביו נפטר לעולמו. האיכר הרי לא יכול היה לקרוא את המכתב, ומסר אותו ל"מלמד" שיקריא לו את תוכנו. בשמעו את תוכן המכתב – נפל האיכר והתעלף. נשאלת השאלה: האיכר הרי רק שמע את תוכן המכתב מפיו של ה"מלמד". ואילו המלמד ידע את התוכן על־ידי "ראיה", הוא עצמו ראה וקרא את המכתב – ולמעשה התעלף האיכר, ולא ה"מלמד"? אלא, לגבי האיכר, הרי מדובר בקשר לאבא **שלו**, לכן הוא חש והרגיש בדבר אחרת מאשר ה"מלמד". כך גם במי שמבין היטב דבר שכל, הרי אפשרי הדבר, שהוא וה"שכל" הם שני דברים נפרדים, וה"שכל" אינו משפיע עליו, אין זה ה"אבא" שלו. ואילו, כשמשתמשים בכוח ה"דעת", על ידו הוא מתקשר ונעשה דבר אחד עם ה"שכל" – שלא רק שהוא מבין את ה"שכל", אלא הוא גם מרגיש וחש בו – משפיע אז ה"שכל" עליו, עד שהוא מתעורר באהבה או ביראה, בהתאם לתוכן ה"שכל", זה נעשה ה"אבא" **שלו**.

ליקוטי אמרים

בע"ח שער נ' שהיא בחי' חכמה שנקרא מים שבנפש האלהית ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן כמ"ש במקום אחר. והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי' אהבה וענפיה ויראה וענפיה:

יום שישי כ"ז כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ח, פרק ד ועוד... עד עמ' ח, לא תעשה.

פֶּרֶק ד. בפרק השלישי הסביר רבנו הזקן, שכל נפש אלקית יש בה עשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כלליים: "שכל" ו"מדות". בפרק הרביעי יוסבר שלנפש האלקית גם שלשה "לבושים", שלשה כלי שרת וביצוע: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש האלקית בשעה שהיא חושבת, מדברת או עוסקת בעניני תורה ומצוות.

וְעוֹד יֵשׁ לְכָל נֶפֶשׁ אֱלֹהִית שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים, – שלשה כלי שרת וביצוע המשמשים את הנפש ביטוי השכל או רגשות הנפש, **שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל** כמו "לבוש", בגד, שאפשר ללבשו ואפשר לפשוט אותו: כשהנפש פועלת באמצעות שלשה כוחות אלה – היא מלובשת בהם, וכשאין היא משתמשת בהם – היא מופשטת מהם. וכשם שהבגדים בהם לבוש האדם, מבליטים את יופיו וחשיבותו של האדם – כן גם כשהנפש משתמשת בכוחות־"לבושים" האמורים – באים על־ידי־כך לידי

ליקוטי אמרים

פרק ד ועוד יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים שהם מחשבה דבור ומעשה של

תַּרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה; שֶׁכְּשֶׁהָאָדָם מְקַיֵּם בְּמַעֲשֶׂה כָּל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, – בשעה שהוא מניח תפילין או מקיים מצות ציצית וכדומה, **וּבְדִבּוּר הוּא עוֹסֵק בְּפֵרוּשׁ כָּל תַּרְיַ"ג מִצְוֹת וְהִלְכוֹתֵיהֶן,** – דיבורו שקוע בלימוד התורה, שהיא פירושן של המצוות, ולמשל: מסכת ברכות, בה מדובר אודות מצוות ודיני ברכות; מסכת שבת – בה מדובר אודות מצוות ודיני שבת, וכו', **וּבְמַחֲשָׁבָה הוּא מַשִּׂיג כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַשִּׂיג בְּפִרְדֵי"ם הַתּוֹרָה** – אז, **חֲרֵי כְּלָלוּת תַּרְיַ"ג אֵבְרֵי נַפְשׁוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה;** – שכן, כשם שישנן שש מאות ושלש עשרה (תרי"ג) מצוות בתורה, הנחלקות לשני סוגים: מאתים ארבעים ושמונה – מצוות־עשה, ושלש מאות ששים וחמש מצוות־לא־תעשה, וכנגדן ישנם, בגוף האדם, מאתים ארבעים ושמונה אברים, ושלש מאות ששים וחמשה גידים, שהם ביחד תרי"ג (613) – כך גם הנפש האלקית, יש בה שש מאות ושלשה עשר "אברים" רוחניים־נשמתיים, כל אבר כנגד מצוה מסויימת. וכשהנפש מקיפה, באמצעות שלשת לבושיה (מחשבה, דיבור ומעשה) **כל** תרי"ג המצוות, הרי מלובשים אז כל תרי"ג אברי הנפש **בכל** תרי"ג המצוות – כל אבר של הנשמה במצוה שיש לו אליה שייכות פנימית (משום כך מדייק ומדגיש רבנו הזקן את המלה "כל": "**כל** מצות מעשיות", "בפירוש **כל** תרי"ג מצות התורה", "**כל** מה שאפשר לו להשיג" – שכן, אם שלשה הלבושים אינם מקיפים את **כל** תרי"ג המצוות, במצוה אחת אין הם עוסקים, נשאר אז חלק מסויים בנשמה בלי המצוה, בלי הלבוש, שלו). כל האמור הוא באופן כללי, שעל־ידי קיום כל המצוות, במעשה, דיבור ומחשבה, לבושה הנפש **כולה בכל** תרי"ג מצוות התורה – כאן יבוא הסבר מפורט על כל לבוש בנפרד ועל החלק בנפש המתלבש בו: **וּבִפְרָטוּת,** – איזה חלק מיוחד בנפש מתלבש במחשבה, איזה בדיבור וכו': **בְּחִינַת חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ** – המהוות יחד באופן כללי את כוח השכל וההבנה, **מְלֻבָּשׁוֹת בְּהַשָּׁגַת הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מַשִּׂיג בְּפִרְדֵי"ם** – פשט, רמז, דרוש, סוד, **כְּפִי יְכֹלֶת הַשָּׂגָתוֹ** – כל אחד לפי כוח השגתו, אחד משיג יותר ואחד פחות, **וְשֹׁרֶשׁ נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה;** – מה להבין, שכן, יש לפעמים אשר אחד יש לו, מצד שורש נשמתו, שייכות לחלק ה"פשט" שבתורה, ומסוגל, לכן, להבין ענינים בתורה שיש להם שייכות ל"פשט", ויש אשר מצד שורש נשמתו הוא מסוגל יותר להבין את חלק ה"רמז", ה"דרוש" או ה"סוד" שבתורה. הרי כשאדם מבין בתורה עד כמה ששכלו יכול להשיג, מלובשות אז החב"ד שבנפשו ב"מחשבה" והשגה של תורה. **וְהַמִּדּוֹת, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה וְעַנְפֵיהֶן וְתוֹלְדוֹתֵיהֶן - מְלֻבָּשׁוֹת בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר, שֶׁהוּא תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁכְּנֶגֶד כֻּלָּן**[1]. – מה שנאמר קודם, שבהבנת התורה מתלבש חלק השכל שבנפש, במחשבה – אינו דורש ביאור. שכן, הדבר מובן מאליו, שהשכל משיג את התורה באמצעות לבוש המחשבה דוקא. ברם, מה שנאמר כאן, שהמדות מתלבשות בקיום המצוות, על־ידי מעשה או דיבור של תורה – דורש ביאור: איזה קשר יש בין מדות אהבה ויראה, שהן רגש, ל"מעשה" ול"דיבור"? מקומן של המדות הוא הרי בלב – כיצד, איפוא, מתלבשות המדות ב"מעשה" המתבצע ביד למשל (כמו הנחת תפילין ביד), או ב"דיבור", בפה (בשעת לימוד התורה בכוח הדיבור)? על כך הוא מסביר **ששלימות** קיום המצוות, כלומר, שהמצוות תיעשנה בשלימות מתוך רגש פנימי של חיות־נשמתית – זה בא דוקא מיראה ואהבה: **כִּי הָאַהֲבָה הִיא שֹׁרֶשׁ כָּל רְמַ"ח** – (248), **מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּמִמֶּנָּה הֵן נִמְשָׁכוֹת, וּבִלְעָדָהּ אֵין לָהֶן קִיּוּם אֲמִתִּי,** – באם חסרה האהבה, חסר אז גם בקיומן האמיתי של המצוות, **כִּי הַמְּקַיְּמָן בֶּאֱמֶת הוּא הָאוֹהֵב אֶת שֵׁם ה' וְחָפֵץ לְדָבְקָה בּוֹ בֶּאֱמֶת, וְאִי אֶפְשָׁר לְדָבְקָה בּוֹ בֶּאֱמֶת, כִּי אִם בְּקִיּוּם רְמַ"ח פִּקּוּדִין,** – 248 מצוות־העשה, **שֶׁהֵם רְמַ"ח אֵבְרִין דְּמַלְכָּא** – אברי המלך, **כְּבִיכוֹל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמָקוֹם אַחֵר;** – כמו, למשל, באבריו של אדם, משמש כל אבר כלי מיוחד לכוח מסויים של הנפש המתלבש באותו אבר: העיניים הן כלי לכוח הראיה, האזניים – לכוח השמיעה, וכו' – כך גם כל מצוה משמשת כלי לפרט מסויים ברצונו של הקב"ה, הרצון העליון, המתלבש באותה מצוה. כי כל מצוה מייצגת את רצונו של הקב"ה לעשותה ואיך לעשותה – ממילא מובן שעל־ידי קיום המצוות, שהן ה"אברים" והכלים לרצון הקב"ה, מתאחדים עם הקב"ה, בעל הרצון. הרי, שמדת האהבה להקב"ה, מתלבשת בקיום המצוות והיא "פנימיותן" של המצוות, היא השורש וכוח החיות לקיומן של רמ"ח מצוות־העשה בשלימותן המלאה. שכן, כשהוא מקיים את המצוות כתוצאה מאהבתו להקב"ה ומרצונו להידבק אליו, נעשה אז קיום המצוות בחיות ובעונג – בשלימות; כמי שעושה דבר לידידו מתוך אהבתו אליו, הרי זה נעשה בחיות ובעונג. **וְהַיִּרְאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לִשְׁמָהּ"ח לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי יָרֵא לְמָרֹד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – שציווה

ליקוטי אמרים

תרי"ג מצות התורה שכשהאדם מקיים במעשה כל מצות מעשיות ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ם התורה הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה ובפרטות בחי' חב"ד שבנפשו מלובשות בהשגת התורה שהוא משיג בפרד"ם כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה. והמדות שהן יראה ואהבה וענפיהן ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא ת"ת שכנגד כולן כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול כמ"ש במקום אחר והיראה היא שרש לשם"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך

---

1. פאה פרק א. משנה א.

שלא לעשות אותה עבירה – מדובר כאן בסוג יראה שהוא פחד מחומרת הצו שלא לעבור אותה עבירה. **אוֹ יִרְאָה פְּנִימִית מִזּוּ, שֶׁמִּתְבּוֹשֵׁשׁ מִגְּדֻלָּתוֹ, לַמְרוֹת עֵינֵי כְּבוֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינָיו, כָּל תּוֹעֲבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא, הֵם הַקְּלִפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, אֲשֶׁר יְנִיקָתָם מֵהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן, וַאֲחִיזָתָם בּוֹ הוּא בְּשֵׁם "מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה"** – כשאדם עובר על "לא־תעשה" ועובר חלילה עבירה, מקבלות מכך ה"קליפות" ו"סטרא אחרא" – הצד האחר, המנוגד, של הקדושה – יניקה וחיות. ומפני שהקליפות וסטרא אחרא מכסות על אלקות ועל קדושה והקב"ה שונא אותן – נזהר היהודי ומתבייש מלעבור עבירה, כדי שלא לחזק אותן ושלא לתת להן חיות. הרי, ש"יראה" מתלבשת בקיום מצוות "לא – תעשה": הפחד מהקב"ה מהווה הכוח הפנימי שמונע את היהודי מלהיכשל בעבירות. מכל האמור מובנת שייכותן של יראה ואהבה לקיום המצוות; ואיך המדות מהוות שורש וחיות המתלבשות בקיום המצוות במעשה או בדיבור. עד כאן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה לבושים בהם היא מתלבשת: מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות. כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר שאם כי מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים "לבושים" בלבד לנפש האלקית, וכרגיל הלבוש נחות במעלה מן הדבר שהוא משמש לו לבוש – הרי ביחס ללבושים **אלה** (מחשבה, דיבור ומעשה) שונה הדבר והם גבוהים במדריגתם מן הנפש עצמה; וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא חושבת ומדברת בתורה ומקיימת מצוות – מתעלית הנפש למדריגה נעלה יותר. שכן, תורה ומצוות הן דבר אחד עם הקב"ה, ולכן על־ידי לבושים אלה של תורה ומצוות – מתאחד יהודי בקב"ה. וכך מסביר ה"תניא" את הדברים:

ליקוטי אמרים

מלכי המלכים הקב"ה. או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיזתם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה.

יום שבת קודש כ"ח כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ח, והנה שלשה... עד עמ' 16, ומתלבשת בהן.

וְהִנֵּה, שְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ מֵהַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, אַף שֶׁנִּקְרָאִים לְבוּשִׁים לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, – והלבוש הוא, כרגיל, למטה במדריגה מהאדם הלובש את הלבוש, **עִם כָּל זֶה, גָּבְהָה וְגָדְלָה מַעֲלָתָם** – של לבושי התורה והמצוות, **לְאֵין קֵץ וְסוֹף עַל מַעֲלַת נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה עַצְמָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[2] דְּאוֹרַיְיתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חַד,** – כמו שכתוב ב"זוהר" שהתורה והקב"ה הם דבר אחד, **פְּרוּשׁ: דְּאוֹרַיְיתָא, הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ כֻּלָּא חַד,** – כלומר, כיצד התורה היא דבר אחד עם הקב"ה? – מפני שתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה (ההבנה שבתורה מייצגת את חכמתו ושכלו של הקב"ה, ופסק ההלכה, איך יהיה הדין, כשר או פסול, טמא או טהור, מייצג את רצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו – הם דבר אחד. **כִּי הוּא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל[3] בְּשֵׁם "הָרַמְבַּ"ם".** – כל האספקטים השונים של ההבנה האנושית, הם לגבי הקב"ה אותו "הוא" אחד ויחיד – זה הכל הקב"ה עצמו. מכאן, שהתורה שהיא הבנתו של הקב"ה היא דבר (עצם) אחד עם הקב"ה עצמו, וכשיהודי מבין ומתאחד עם חכמתו והבנתו של הקב"ה, הוא ממילא מתאחד עם הקב"ה עצמו. מובן, הרי, שלבושי המחשבה והדיבור בתורה ובקיום המצוות, כיון שהם מאוחדים עם הקב"ה, הרי הם למעלה במדריגה מהנפש עצמה. ברם, נשאלת השאלה: כיצד אנו אומרים שעל־ידי הבנת התורה "לוקחים" את חכמתו ורצונו של הקב"ה – בשעה שחכמתו של הקב"ה (כמו שהקב"ה עצמו) היא למעלה לאין שיעור מהבנתו המוגבלת של האדם? – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים? **וְאַף דְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין סוֹף"[4], וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר, וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל[5],** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה, **וְכֵן בִּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" גם את רצונו וחכמתו של הקב"ה, **כִּדְכְתִיב: "אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ"[6],** – ואין ביכולת שום חקירה להגיע להבנתו של הקב"ה, **וּכְתִיב: "הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא"[7], וּכְתִיב: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם"[8]** – ממילא אין ביכולת

ליקוטי אמרים

והנה שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה עם כל זה גבהה וגדלה מעלתם לאין קץ וסוף על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן כמ"ש בזהר דאורייתא וקב"ה כולא חד פי' דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקב"ה והקב"ה בכבודו ובעצמו כולא חד כי הוא היודע והוא המדע וכו' כמ"ש לעיל בשם הרמב"ם. ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל וכן ברצונו וחכמתו כדכתיב אין חקר לתבונתו וכתי' החקר אלוה תמצא וכתיב כי לא מחשבותי

---

2. חלק א' דף כד, א; חלק ב' דף ס, א. 3. בפרק שני. 4. תהלים קמה, ג. 5. תקוני זהר בהקדמה, יז, א. 6. ישעי' מ, כח. 7. איוב יא, ז. 8. ישעי' נה, ח.

מחשבות ורעיונות אנושיים להשיג את מחשבותיו של הקב"ה – כיצד איפוא, אומרים כאן, שעל־ידי הבנת התורה מבינים את חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהם למעלה לגמרי מהשכל האנושי? מסביר ה"תניא" להלן, שאם כי חכמתו ורצונו של הקב"ה הם, אכן, למעלה לגמרי מההבנה האנושית, צמצם, אבל, הקב"ה את רצונו וחכמתו, "הורידם" והלבישם בענינים גשמיים של תורה ומצוות – וזאת כדי שהשכל האנושי יוכל על־ידי־כך להשיגם ולהתאחד עם הקב"ה. **הִנֵּה עַל זֶה אָמְרוּ?:** – חכמינו זכרונם לברכה, **"בְּמָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ"**, – על־ידי "עניוותו" וירידתו של הקב"ה, יש לנו גישה ויכולים אנו להתקשר בגדולתו של הקב"ה, **וְצִמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ בְּתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה וּבְהִלְכוֹתֵיהֶן**, – בכל מצוה ישנו רצונו של הקב"ה שיהודי יקיים אותה, ובכל הלכה של תורה ישנם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ההבנה של ההלכה (חכמתו), ופסק הדין (רצונו), **וּבְצִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת תְּנַ"ךְ,** – במלים ובאותיות התנ"ך ישנם רצונו וחכמתו של הקב"ה. ולכן, כשיהודי אומר מילים ואותיות התנ"ך, כשהוא אומר תהלים או פסוקי תנ"ך, גם כשאינו מבין את הרעיון הגלום באותן אותיות – הוא מקיים מצות הדיבור בתורה. שכן, באותיות עצמן ובצירופן למילים, גלומה קדושה – חכמתו ורצונו של הקב"ה, **וּדְרָשׁוֹתֵיהֶן שֶׁבְּאַגָּדוֹת וּמִדְרְשֵׁי חֲכָמֵינוּ זַ"ל,** – שעל המילים ואותיות התנ"ך, בכולן צמצם והלביש הקב"ה את רצונו וחכמתו, **בְּכְדֵי שֶׁכָּל הַנִּשְׁמָה אוֹ רוּחַ וְנֶפֶשׁ שֶׁבְּגוּף הָאָדָם תּוּכַל לְהַשִּׂיגָן בְּדַעְתָּהּ,** – כדי שכל נשמה, לאו דוקא מדריגת הנשמה שהיא הנעלית בין שלשת הבחינות: נפש, רוח ונשמה, אלא גם רוח או נפש שבגוף האדם, תוכלנה להשיג את חכמתו ורצונו של הקב"ה בדעתה ובהבנתה, **וּלְקַיְּמָן כָּל מַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְקַיֵּם מֵהֶן בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה,** – ולקיים את התורה והמצוות שהן חכמתו ורצונו של הקב"ה, על־ידי מעשה, דיבור ומחשבה, **וְעַל יְדֵי זֶה תִּתְלַבֵּשׁ בְּכָל עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ בִּשְׁלֹשָׁה לְבוּשִׁים אֵלּוּ.** – על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות תתלבש הנשמה, הנפש והרוח, בכל עשר בחינותיהן ושלשת לבושיהן: מחשבה, דיבור ומעשה. מכאן, ששלשה לבושי הנשמה: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ומצוות, הם למעלה בהרבה מהנשמה **עצמה**, והם מביאים להתעלות הנשמה בכך שהיא מתאחדת, על־ידם, בחכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל־ידי־כך בהקב"ה עצמו. **וְלָכֵן נִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה לְמַיִם**[10]**, – כִּי מַה מַּיִם יוֹרְדִים מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ לְמָקוֹם נָמוּךְ** – טבע המים שהם **עצמם** זורמים ממקום גבוה למקום נמוך, לא כמו שהדבר הוא ב"אור", שהאור המאיר הוא הארה בלבד ממקורו, או כמו שהדבר הוא בהשפעת השכל שהרב משפיע לתלמידו, הרי הארה בלבד משכלו של הרב נמסרת לתלמיד ולא עצם השכל כמו שהוא אצל הרב. ואילו במים, אנו רואים, שאותם המים עצמם שהיו במקום גבוה, הם הם יורדים למקום נמוך. וכמשל זה ביחס למים, **כָּךְ הַתּוֹרָה יֵרֶדָה מִמָּקוֹם כְּבוֹדָהּ,** – מאותה מדריגה נעלית שם היתה, **שֶׁהִיא** – התורה עצמה, **רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד,** – התורה והקב"ה הם דבר אחד, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל.** – אין שום מחשבה יכולה "לתפוס" אותו כלל. וכאשר התורה היא במדריגה נעלה כזו – אין מחשבה שתוכל להשיג אותה. **וּמִשָּׁם נָסְעָה וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגוֹת, מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת,** – כפי שהוסבר בפרק שני, יש בעולמות סדר של מדריגות, מעליון לתחתון, הקשורים אחד בשני, כחוליות בשרשרת, עד לעולם הגשמי התחתון ביותר – והתורה עברה ונסעה דרך כל המדריגות האלו שבעולמות, **עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בְּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה,** – שהוא עולם גשמי וחומרי, **שֶׁהֵן רֹב מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּכֻלָּם וְהִלְכוֹתֵיהֶן,** – שכן, כמעט כל מצוות התורה, מלובשות בענינים גשמיים, כמו מצות ציצית – בצמר גשמי, מצות תפילין – בקלף גשמי, לולב וארבעה מינים – בצומח גשמי וכו', כך גם רוב ההלכות והדינים במצוות ה"רוחניות", המופשטות, עוסקות בענינים גשמיים, כמו "מצות ואהבת לרעך כמוך, שההלכה היא שצריך להטיבו בנכסים בפרנסתו וכו'" (לשון כ"ק רבינו) – כלומר, עצם מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא רוחנית, שכן, אהבה היא מדה רגשית מופשטת, ואילו הלכותיה של מצוה זו מתבטאות בענינים גשמיים: להטיב עם הזולת פשוט בגשמיות. לעזור לו בפרנסה וכו'. הרי, שגם רובן של המצוות הרוחניות, הלכותיהן קשורות בענינים גשמיים, ובהן מלובשות חכמתו ורצונו של הקב"ה – וכך הן גם כן לבושות, **וּבְצִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת גַּשְׁמִיּוֹת בְּדִיו עַל הַסֵּפֶר, עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים שֶׁבְּתוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים,** – באותיות־הדיו עצמן ישנה קדושה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכל

ליקוטי אמרים

מחשבותיכם הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה וע"י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים ועניני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל

---

9. מגילה לא, א. **10.** בבא קמא יז, א.

ליקוטי אמרים

1 מחשבה תפיסא בהן ואפי' בחי' דבור ומעשה שלמטה
2 ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן

זה, **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא כָּל מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּהֶן,** – כדי שהמחשבה האנושית תוכל להשיגן (ועל־ידי־כך "לתפוס" את חכמתו ורצונו של הקב"ה), **וַאֲפִלּוּ בְּחִינַת דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁלְּמַטָּה מִמַּדְרֵגַת מַחֲשָׁבָה, תְּפִיסָא בָּהֶן וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶן.** – לא רק מחשבה, כי אם גם דיבור ומעשה, שהם למטה במדריגה ממחשבה, תהיה להם אחיזה ויוכלו להתלבש בחכמתו ורצונו של הקב"ה שבתורה ומצוות. שכן, על־ידי לימוד תורה וקיום מצוות, יש לשלשת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, "תפיסה" והתלבשות בחכמתו וברצונו של הקב"ה שבמצוות.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' א

חוששים כלל למום הנמצא בתיומת, **וַאֲפִילּוּ אִיפְּסוּלֵי לֹא אִיפְּסִיל** – ואינו מועיל אפילו לפסלה מקרבן.

בָּעֵי רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמִּי, יֵשׁ מְחוּסַּר אֵבֶר מִבִּפְנִים – בהמה שחסר לה אבר פנימי, כגון כליה או טחול שנכרתו או נמוקו על ידי סם, האם היא נחשבת בעלת מום, **אוֹ** שמא **אֵין מְחוּסַּר אֵבֶר מִבִּפְנִים** – אף שחסר לה אבר פנימי, אינה בעלת מום. שואלת הגמרא: **לְמַאי** – לגבי איזה דין הסתפק רב אחדבוי, **אִי לִכְבוֹר** – אם לגבי דיני בכור, הרי 'פִּסֵּחַ **אוֹ עִוֵּר' כְּתִיב** (דברים טו כא), ומשמע שרק מום גלוי מתיר לשחטו, ולא חסרון אבר פנימי שהוא בסתר. **אִי לְקָדָשִׁים** – ואם הנידון לגבי שאר קדשים, הרי בהם 'עִוֶּרֶת **אוֹ שָׁבוּר' כְּתִיב** (ויקרא כב כב), ואף הם מומים שבגלוי, ולגבי מה הסתפק רב אחדבוי אם נחשב מום.

מוסיפה הגמרא ואומרת: **לְאִישְׁחוּטֵי וּלְאִיפְּרוּקֵי** – להתיר שחיטת בכור או לפדות קדשים מחמת חסרון אבר פנימי, **לֹא אִיבַּעְיָא לָן** – לא הסתפקנו שהרי אינו כל כך מום, **כִּי מִיבַּעְיָא לָן לְאִיפְּסוּלֵי** – וכל הספק הוא אם חסרון זה פוסל להקרבה, **מַאי** – מה הדין. מבארת הגמרא את צדדי הספק: האם כיון שלגבי קדשים 'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן' **אָמַר רַחֲמָנָא** (ויקרא כב כא), יש לדון אם כוונת התורה ש'תָּמִים', **אִין** – כן, יהיה לרצון, ויעלה להקרבה למזבח, אבל אם יש בו **חִסָּרוֹן** אבר, אפילו מבפנים, **לֹא** יהיה לרצון, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא כוונת התורה לומר 'תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ' (שם), ללמד, **מַה מּוּם** הפוסל קרבן הוא דווקא במום **מֵאַבְרֵאי** – הניכר מבחוץ, **אַף חִסָּרוֹן** אבר, אינו פוסל אלא **מֵאַבְרֵאי** – כשהוא בחוץ וחסרונו ניכר, אבל אם גופו נראה שלם, אף אם חסר בו אבר פנימי, הרי הוא כשר לקרבן.

הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו תנאים בנידון זה: **תָּא שְׁמַע,** נאמר בהקרבת קרבן שלמים (ויקרא ג ד) 'וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת' ומשמע שצריך שיהיה הקרבן בעל שתי כליות, **וְלֹא בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת, וְלֹא בַּעַל שָׁלֹשׁ כּוּלְיוֹת. וְתַנְיָא אִידָךְ** – ושנינו בברייתא אחרת, נאמר (שם) 'וְאֶת הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה' בלשון יחיד, ומורה שיסיר כליה אחת, ולמדו מכך **לְרַבּוֹת** קרבן **בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת** שכשר, ולכאורה הדרשות בברייתא סותרות זו לזו. **סָבְרוּהָ** – סברו בני הישיבה לומר, **דְּכוּלֵי עָלְמָא** – שני התנאים שדרשו את הדרשות בברייתא סוברים, **אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת** – אין בהמה שנבראת עם כליה אחת בלבד, (**דהא**) [**וְהָא**] **מִיחְסַר חָסַר** – ובהכרח שבהמה זו שאין בה אלא כליה אחת, היו בה בתחילה שתי כליות ונחסרה כליה אחת. **לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – ואולי נאמר שנחלקו בצדדי הספק של רב אחדבוי, **דְּמַר** – התנא שמצריך שתהיה הבהמה המובאת לקרבן בעלת שתי כליות **סָבַר, חִסָּרוֹן** אבר **מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ** – נחשב **חִסָּרוֹן** הפוסל בקרבן, ולכן בהמה שנחסרה ממנה כליה אחת פסולה לקרבן, **וּמַר** – ואילו התנא שמכשיר קרבן בעל כליה אחת **סָבַר, חִסָּרוֹן** אבר **מִבִּפְנִים לֹא שְׁמֵיהּ חִסָּרוֹן,** ולכן אפילו אם נחסרה מהבהמה כליה אחת, עדיין היא כשירה לקרבן.

דוחה הגמרא: **אָמַר רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף, דְּכוּלֵי עָלְמָא** סוברים, **יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת** – יכולה להיות בהמה שנבראת עם כליה אחת בלבד, **וְחִסָּרוֹן** אבר **מִבִּפְנִים, שְׁמֵיהּ חִסָּרוֹן, וְלֹא קַשְׁיָא** הסתירה בין הדרשות שבברייתא, כי מה שדרשו **כָּאן** שצריך שתהיה הבהמה המובאת לקרבן בעלת שתי כליות, מדובר **כְּשֶׁנִּבְרֵאָה** הבהמה **בִּשְׁתַּיִם** – עם שתי כליות, **וְחָסְרָה** אחת מהן, ובאופן זה מקום החסרון ניכר, ונחשב מום, ואילו מה שדרשו **כָּאן** להכשיר קרבן בעל כליה אחת, מדובר **כְּשֶׁנִּבְרֵאָה** הבהמה **בְּאַחַת מֵעִיקָּרָא** – מתחילתה עם כליה אחת בלבד, ולפיכך אין זה נחשב אצלה כחסרון.

מקשה הגמרא: איך ניתן לומר שבהמה שנבראה מתחילתה עם כליה אחת, אינה מחוסרת אבר, **וְהָא דּוּמְיָא דְּשָׁלֹשׁ קָתָנֵי** – והרי כשפסלו בהמה בעלת כליה אחת, השוו אותה לבהמה שיש בה שלש כליות, שודאי נולדה עמהן מתחילתה, ויש ללמוד, **מַה** בעלת **שָׁלֹשׁ** כליות נפסלה אף שהכליה המיותרת היתה בה **מֵעִיקָּרָא** – מתחילתה, **אַף** בעלת כליה **אַחַת** נפסלת גם אם היתה חסרה בה הכליה **מֵעִיקָּרָא** – מתחילתה, ואיך אמרת שאם נולדה עם כליה אחת לא נפסלה.

הגמרא חוזרת ומבארת ביאור אחר בשתי הדרשות שבברייתא: **אֶלָּא, הָכָא** – כאן, **כְּיֵשׁ בְּרִיָּה מֵעִיקָּרָא קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו אם יש בהמה שנולדת עם כליה אחת או לא, **מַר** – התנא שמכשיר בהמה בעלת כליה אחת **סָבַר, יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת** – יש בהמה שנולדת עם כליה אחת, וכשירה לקרבן, **וּמַר** – והתנא שמצריך שתהיה הבהמה המובאת לקרבן בעלת שתי כליות **סָבַר, אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת** – אין בהמה שנולדת עם כליה אחת בלבד, ובהמה שאין בה שתי כליות ודאי נחסרה ממנה כליה אחת, ופסולה לקרבן.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, דְּכוּלֵי עָלְמָא סוברים, **אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת** – אין בהמה שנולדת עם כליה אחת בלבד, **וְלשניהם חִסָּרוֹן** אבר **מִבִּפְנִים, שְׁמֵיהּ** – נחשב **חִסָּרוֹן** לפסול את הבהמה כבעלת מום, **וְלֹא קַשְׁיָא** – ואין להקשות סתירה בין הדרשות בברייתא, כי מה שדרשו **כָּאן** שבהמה שיש בה כליה אחת או שלש כליות פסולה לקרבן, מדובר באופן **שֶׁחָסְרָה** הכליה **קוֹדֶם שְׁחִיטָה,** ואילו מה שדרשו **כָּאן** שבהמה שיש לה רק כליה אחת כשירה לקרבן, מדובר **שֶׁחָסְרָה** כליה רק **לְאַחַר שְׁחִיטָה.**

מקשה הגמרא: **וּכשחסרה** הכליה **לְאַחַר שְׁחִיטָה קוֹדֶם** הדם **מַי שָׁרֵי** – האם מותר להקריבה,

יום ראשון

יום שלישי — **כב כסלו** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: אך ביודעיי . . . את ה' וגו' אכי"ר.

מִתַּקְּנוֹת כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אַדְמוֹ"ר שְׁלִיטָ"א [אַדְמוֹ"ר מְהוֹרַיִי"צ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן]: לֹאמַר בְּכָל בֹּקֶר אַחַר הַתְּפִלָּה – וְגַם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים – תְּהִלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחְלַק לִימֵי הַחֹדֶשׁ, וְאַחַר אֲמִירָה בַּעֲשָׂרָה – קַדִּישׁ יָתוֹם.

בְּחֹדֶשׁ שֶׁל כט יוֹם אוֹמְרִים בְּיוֹם כט הַשִּׁעוּר דִּשְׁנֵי הַיָּמִים.

יום שני

יום רביעי — **כג כסלו** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה אחר . . . אמרים הנ"ל.

משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף שבת זאָגט ער אין זהר דמיני' מתברכין כולהו יומין. כולהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואָס אויף דעם האָט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה"א בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג' פסוקים.

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַמַּהַר"שׁ] – אֱלוּל תרל"ה: ג' יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת הוּא הֲכָנָה לְשַׁבָּת. עַל שַׁבָּת נֶאֱמַר בַּזֹּהַר שֶׁמִּמֶּנּוּ מִתְבָּרְכִים כָּל הַיָּמִים. כָּל הַיָּמִים – הֵם כָּל שִׁשֶּׁת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, בַּעֲבוּרָם נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּרָכָה כְּלָלִית "וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". בִּרְכַּת הַשַּׁבָּת הֲרֵי הִיא מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו, הַהֲכָנָה לְשַׁבָּת הִיא מִיּוֹם ד' – שֶׁהַהוֹרָאָה וְהַצִּיווּי עַל כָּךְ הוּא הַ"לְכוּ נְרַנְּנָה" הַקָּטָן [אוֹתוֹ אוֹמְרִים בְּשִׁיר שֶׁל יוֹם הָרְבִיעִי בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית] שֶׁהוּא ג' פְּסוּקִים.

יום שלישי

יום חמישי — **כד כסלו, ערב חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: פרק א. תניא . . . פנים לתורה.

(המשך). ביאור ג' פסוקים – לכו נרננה – ע"פ מדה ממוצעת מדת כל אדם: מיטוואָך אז מען הויבט אָן טראַכטען וואו וועט מען נעהמען אויף שבת, הן בפשטות און הן מיט וואס וועט מען שבת'ן – יעדער איד איז דאָך שבת גאָר אנאנדערער – ווערט מרה שחורה'דיג, איז די עצה, לכו נרננה, בטחון. ווען עס קומט דאָנערשטאָג, עס ווערט נעהנטער צו שבת, און עס איז נאָך אלץ ניטאָ, איז יעמאָלט נרננה'ט זיך ניט, מען פאַרשטעהט אז מ'דארף עפּעס טאָן. איז אז מ'זיצט דאָנערשטאָג'דיגע נאַכט און מ'לערענט חסידות, יעמאָלט איז פרייטאָג דערהערט מען כי אל גדול גו' ומלך גדול גו', און מיט דעם שבת'ט א איד.
במנחה אין אומרים תחנון.

[הֶמְשֵׁךְ]. בֵּאוּר ג' הַפְּסוּקִים – "לְכוּ נְרַנְּנָה" – עַל פִּי מִדָּה מְמֻצַּעַת מִדַּת כָּל אָדָם: בְּיוֹם רְבִיעִי, כְּשֶׁמַּתְחִילִים לַחֲשֹׁב מִנַּיִן יִקְחוּ עֲבוּר שַׁבָּת, הֵן בְּפַשְׁטוּת וְהֵן בְּצוּרַת קִיּוּם הַשַּׁבָּת – כָּל יְהוּדִי הֲרֵי הוּא שׁוֹנֶה לְגַמְרֵי בְּשַׁבָּת – שׁוֹקְעִים בְּדִכָּאוֹן. הָעֵצָה לְכָךְ – "לְכוּ נְרַנְּנָה", בִּטָּחוֹן. כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ יוֹם חֲמִישִׁי, יוֹתֵר קָרוֹב לְשַׁבָּת, וַעֲדַיִן אֵין כֹּל, בְּמַצָּב בִּלְתִּי "מַרְנִין" זֶה, מְבִינִים שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת

היום יום . . .

מַשֶּׁהוּ. אַזַי, כְּשֶׁיּוֹשְׁבִים בְּלֵיל שִׁשִּׁי וְלוֹמְדִים חֲסִידוּת, אוֹ אָז נִקְלָט בְּיוֹם שִׁשִּׁי שֶׁ"כִּי אֵל גָּדוֹל גו' וּמֶלֶךְ גָּדוֹל גו'". וְעִם זֶה [תְּכָנִים אֵלּוּ] – שׁוֹבֵת יְהוּדִי.
בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן.

יום רביעי

יום שישי — **כה כסלו, א חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וישב, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: והא דאמרינן . . . להתייהר כו'.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] הָיָה מַדְלִיק נֵרוֹת חֲנֻכָּה בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב, וְלֹא הָיָה מְדַיֵּק בַּפֶּתַח שֶׁיִּהְיֶה מִדָּרוֹם לְצָפוֹן אוֹ מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב. "הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ" – אַחַר הַדְלָקַת כָּל הַנֵּרוֹת. וְהָיָה יוֹשֵׁב בְּסָמוּךְ לְהַנֵּרוֹת חֲצִי שָׁעָה – לְבַד מִיּוֹם ו' עֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא הָיָה מִתְעַכֵּב חֲצִי שָׁעָה – מְדַיֵּק שֶׁיִּדְלְקוּ הַנֵּרוֹת חֲמִשִּׁים דַּקּוֹת לְכָל הַפָּחוֹת.
מִנְחָה, גֵּר חֲנֻכָּה, גֵּר שַׁבָּת.

יום חמישי

שבת — **כו כסלו, ב חנוכה** — ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה.

שיעורים. חומש: וישב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק ב. ונפש . . . בראשית.

יוֹם הִתְוַעֲדוּת. טַל וּמָטָר. גֵּר חֲנֻכָּה אַחַר הַבְדָּלָה וְקוֹדֶם אֲמִירַת וְיִתֶּן לְךָ. בְּבֵית הַכְּנֶסֶת גֵּר חֲנֻכָּה קוֹדֶם הַבְדָּלָה.

בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁמְּבָרְכִים הַחֹדֶשׁ, הַשְּׁכֵּם בַּבֹּקֶר יִתְקַבְּצוּ אֲנַ"שׁ [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַגִּיד כָּל הַתְּהִלִּים. אַחַר הָאֲמִירָה יִלְמְדוּ כְּשָׁעָה מַאֲמָר שֶׁל חֲסִידוּת שֶׁיִּהְיֶה מוּבָן לַכֹּל, וְאַחַר כָּךְ תְּפִלָּה. מוֹעֵד הִתְוַעֲדוּת כְּפִי הַזְּמַן שֶׁיַּגְבִּילוּ מַתְאִים לִתְנָאֵי הַמָּקוֹם, מְקוֹם דִּירָתָם לְהַצְלָחָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת.

אַחַר אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּשַׁבָּת מְבָרְכִים יֹאמְרוּ קַדִּישׁ יָתוֹם. וְאִם יֵשׁ חִיּוּב – יָאָרְצַייט [=יוֹם הַשָּׁנָה לַפְּטִירָה] אוֹ אָבֵל – אוֹמְרִים קַדִּישׁ יָתוֹם אַחַר כָּל סֵפֶר.

יום שישי

יום ראשון — **כז כסלו, ג חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: פרק ג. והנה כל . . . 14 ופחדו.

בַּמַּאֲסָר הַשֵּׁנִי שֶׁל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן – בִּשְׁנַת תקס"א – לֹא יָשַׁב בִּתְפִיסָא וּמַאֲסָר כָּבֵד כְּבָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל הַמַּלְשִׁינוּת הָיְתָה כְּבֵדָה יוֹתֵר, כִּי עִקַּר הַהַלְשָׁנָה הָיָה עַל תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, וְהַהִתְנַגְּדוּת הָיְתָה גְּדוֹלָה בִּמְאֹד. הָיָה תָּפוּס "בַּטַיְינְעֶ סאָוועֶט" [=הַמּוֹעֵצָה הַחֶשְׁאִית]. יוֹם שֶׁיָּצָא לְחֵרוּת: גֵּר ג' דַּחֲנֻכָּה.

שבת קודש

יום שני — **כח כסלו, ד חנוכה** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי השכל . . . ויראה וענפי'.

הַנָּהוּג אֵצֶל הַ"צֶמַח צֶדֶק", כִּי בְּאֶחָד מִלֵּילֵי חֲנֻכָּה הָיוּ עוֹשִׂים כְּעֵין פאַרְבְּרַייְנְגְעֶן [=הִתְוַעֲדוּת] עִם בְּנֵי הַבַּיִת, וְהָיוּ בָּאִים גַּם כַּלּוֹתָיו, וְנִקְרָא "לאַטְקעֶס אָוועֶנְט" [=עֶרֶב לְבִיבוֹת]. וְכֵן הָיָה אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן וְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי. בֵּין הַסִּפּוּרִים שֶׁהָיוּ הָרֶבֵּיִים [=הָאַדְמוֹרִי"ם] מְסַפְּרִים בְּסְעוּדָה זוֹ, הָיוּ סִפּוּרִים אֲשֶׁר בְּכָל חֲנֻכָּה הָיוּ מְשׁוֹחֲחִים אוֹדוֹתָם, אַף שֶׁכְּבָר דִּבְּרוּ מִזֶּה בְּשָׁנָה הָעֲבָרָה.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] הָיָה נוֹתֵן דְּמֵי חֲנֻכָּה בְּלֵיל גֵּר הָרְבִיעִי אוֹ הַחֲמִישִׁי.

בעסקים לא צריך ליהנות

יום ראשון כ"ב כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק ה, הלכה ד: אָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדִי דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קָנָה רְאוּבֵן.

מדובר במקרה ששמעון חייב כסף לראובן כתוצאה מקניה שעשה אצלו. עתה מתחלפות היוצרות – ראובן הוא הקונה משמעון מוצר כלשהו, תמורת וויתור על החוב ששמעון חייב לו.

זאת אומרת: קנין מלוה – שהקונה מוותר על חוב שהמוכר חייב לו – דינו כקנין כסף.

לפי זה מתעוררת תמיהה: בהלכות אישות (פ"ה הי"ג) נפסק שהמקדש אשה בהלוואה – שמוותר לה על חוב כספי שחייבת לו – אינה מקודשת, בנימוק ש"המלוה להוצאה ניתנה, ואין כאן שום דבר קיים להנות בו". ואם ויתור על חוב כמוהו כתשלום כסף, מדוע הקידושין לא חלים?

עלינו לומר שלא הרי קידושין כהרי מכירה:

קידושי אשה חלים רק כאשר האשה נהנית מדבר שהאיש נותן, ובכך היא מסכימה להקנות לו את עצמה. לכן מי שמקדש אשה ב"מתנה על מנת להחזיר" – אין היא מקודשת, כי לא נהנית מכלום (הל' אישות פ"ה הכ"ד), ואדרבה, זה גנאי עבורה להתקדש בחינם.

זו הסיבה שאם קידש אשה בהלוואה – הקידושין לא חלים, שכן ההנאה שהיתה בעת קבלת ההלוואה, חלפה כבר ועברה לה.

לא כן מכירה. כאן אין צורך בהנאה דווקא, שהרי אפילו "מתנה על מנת להחזיר" מועילה בתור קנין כסף. מובן אפוא שגם מחילת הקונה על חובו כמוה כתשלום כסף.

(אבני מלואים, סימן כח, ס"ק טז)

אלו הבטחות חייבים לקיים?

יום שני כ"ג כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק ז, הלכה ח: הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד – הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בְּדִבּוּרוֹ... וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ... הֲרֵי זֶה מִמְּחֻפְּרֵי אֱמוּנָה, וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

מעשה באדם שהבטיח לחברו שיתן לו למול את בנו וחזר בו ורצה מוהל אחר ופסק רבנו תם (מובא בב"י יו"ד סי' רסד) שאסור לו לחזור בו מדבורו והעושה כן מותר לקרותו רשע.

אך הרא"ש (שו"ת כלל קב) כתב שדין 'מחוסרי אמנה' נאמר בדבר שאילו היה מקנה אותו בקנין גמור היה קונה וגם כשלא עשו קנין חייב לקיים את דבריו אך זכות המילה היא דבר שאין בו ממש ולא חל על כך קנין ואין בכך דין 'מחוסרי אמנה'.

ויש לבאר בדעת הרא"ש כי דין 'מחוסרי אמנה' אינו רק חיוב לקיים את הנאמר אלא שהדיבור יוצר קנין וכיון שזהו קנין חלש ניתן לבטלו, בשונה מקנין גמור המונע מהצדדים לחזור בהם, ומכל מקום הביטול כרוך באיסור משום שמפקיע מהשני את הזכות שרכש בחפץ ואם כן האיסור קיים רק בדבר שיכול לחול עליו קנין ולא בדבר שאין בו ממש (משנת יעבץ חו"מ סי' לג. לקו"ש לב ע' 157 הע' 27).

ו'נפקא מינה' בשאלה נוספת: מי שהבטיח מתנה לחברו ומת, אם זהו רק חיוב לאדם לעמוד בדבורו, הרי היורשים פטורים כי הם לא הבטיחו, אך אם הדיבור יצר קנין בחפץ גם עליהם מוטל לקיים זאת.

להלכה גם בהבטחה למול את בנו יש דין מחוסרי אמנה (רמ"א יו"ד שם ס"א) אך כתב הט"ז (סק"ה), שאם לאחר שהבטיח נזדמן למקום מוהל שברור כי אם היה יודע על בואו מלכתחילה לא היה מבטיח את זכות המילה לאחר, רשאי לחזור מהבטחתו.

ולכאורה הדברים צריכים ביאור שהרי האומר לחברו שימכור לו חפץ, אסור לו לחזור מדיבורו אפילו אם השתנה המחיר ואם היה יודע על כך לא היה מבטיח מלכתחילה (חו"מ סי' רד סי"א)?

ויש לחלק:

מכירה היא דבר שיש בו ממש והדבור יוצר קנין בחפץ ולכן אין לו לחזור אפילו אם השתנה המחיר, שהרי השתנה ברשות הלוקח אך ההבטחה על זכות המילה אינה יוצרת קנין אלא חיוב אישי לעמוד בדבורו ואם נוצר מצב שאילו היה מודע אליו מלכתחילה לא היה מבטיח, יכול לחזור בו ואין בכך משום דבר כזב (משנת יעבץ שם).

אונאה במטבעות

יום שלישי כ"ד כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק יב, הלכה ח-ט: וּכְשֶׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה, כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָהּ בְּעֶשְׂרִים דִּינָר... הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה... פָּחוֹת מִכָּאן – מְחִילָה.

גם במטבעות שיעור האונאה הוא שתות (שישית מערך המקח) ואם היתה אונאת שתות, המקח קיים ומחזיר את דמי האונאה, פחות משתות – אינו חייב להחזיר.

והנה, במקור ההלכה (ב"מ נב, א) מבואר שהאונאה היא במטבע שנשחק ונחסר ממשקלו. והרמב"ם חידש שגם בפריטת מטבעות יש דין אונאה, ואם פרטו דינר זהב השווה עשרים וארבעה דינרי כסף, בעשרים דינרי כסף, היינו פחות שתות – "הרי זה מחזיר את ההוניה", ואם היה פחות משתות, מחול לו ואין דין אונאה.

והקשה ה'מחנה אפרים' (דיני אונאה סי' ז):

בטעם הדבר שבאונאה פחות משתות המקח קיים ואינו מחזיר האונאה, פירש רש"י (קדושין מב, ב, ד"ה חוזר) כיון שאין כל אדם יכול לצמצם הדמים עד שתות, וגם כאשר יערער המתאנה, לא יוכלו השמאים לקבוע בוודאות את שווי הסחורה ולכן מוותר הוא ומוחל על סכום קטן זה (רא"ש ב"מ פ"ד סי' כ). וכך אמרו חז"ל (ב"ב צ"ה א) "פחות משתות לא ידיעא במנה ומחיל אינש".

וכל זה בסחורות שאי אפשר לקבוע את שוויין המדוייק,

אבל ערך המטבע הוא ערך מוחלט והכל יודעים שדינר זהב שווה עשרים וארבעה דינרי כסף, ואיך אפשר לומר שהמתאנה מוחל על ההפסד שנגרם לו?

וצריך לומר שהלכה זו נאמרה כאשר פריטת המטבע נעשתה ללא בדיקה והתעניינות קודמת של הפורט במחיר המטבע, ועל זה נאמר שעד שתות אנשים מוחלים זה לזה. אבל אם התעניין תחילה אצל החלפן בערך של המטבע והלה הטעה אותו ונקב בשווי הפחות מערך המטבע, הרי זה מקח טעות ואף פחות משתות אינו מוחל, ועל המאנה להחזיר את האונאה (מחנ"א שם).

מום במקח - מתי אינו 'מקח טעות'? יום רביעי כ"ה כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק טו הלכה ג: וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע.. אוֹ שֶׁאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקָּח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ — מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים; שֶׁזֶּה מֶקַח טָעוּת הוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקָּח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

ה'מגיד משנה' הביא בשם "יש מי שכתב" שאם בעת הקניה הלוקח היה יכול להבחין במום אך לא הקפיד לבדוק בטיב המקח, הרי אף שהמוכר לא ציין בפניו את המום שבמקח (ראה להלן ה"ו) — אין זה מקח טעות ואין הלוקח יכול לחזור בו. והסמ"ע הביא דעה זו להלכה (חו"מ סי' רלב ס"ק י).

ובספר 'משפט שלום' (למהרש"ם מברעזאן – סי' רלב ס"ק ד) הוסיף שהדברים אמורים רק אם הבדיקה יכולה להיעשות בקלות, אבל אם היא כרוכה בטרחה אין הלוקח חייב לבדוק, ואם מצא מום יכול לבטל את המקח.

והמשנה למלך' הקשה על דעה זו מדברי הרמב"ם כאן. שעל הדין שאם נמצא במקח מום שלא ידע בו רשאי הלוקח להחזירו אפילו לאחר כמה שנים, כתב שזהו בתנאי "שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל". הרי מפורש שגם אם ראה וידע במום יכול הלוקח לחזור בו (כל זמן שלא השתמש בו)!

ומבאר ב'משפט שלום' (שם):

דברי הרמב"ם, שאף אם המום היה ידוע לו יכול הלוקח לחזור בו (אם לא השתמש בו), אמורים רק אם המום נודע לו לאחר גמר המקח, אבל אם ידע על המום בשעת המקח, אינו יכול לחזור בו גם אם לא השתמש בחפץ שקנה. ואם כן, כאשר ישנה אפשרות להבחין במום בקלות בשעת הקנין, הרי זה כאילו ידע על המום, ובאופן כזה גם אם לא השתמש בחפץ אינו יכול לחזור בו.

'גניבת דעת' - גדר האיסור יום חמישי כ"ו כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק יח, הלכה א: אָסוּר לְרַמּוֹת אֶת בְּנֵי אָדָם בְּמֶקָּח וּמִמְכָּר אוֹ לִגְנֹב אֶת דַּעְתָּם. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם — יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים — אָסוּר.

ובהלכות דעות (פ"ב ה"ו ואילך) כתב הרמב"ם: "אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי... ואסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעת הגוי. כיצד? לא ימכור לגוי בשר נבילה בכלל שחוטה, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטה. ולא יסרב בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל... וכן כל כיוצא בזה".

ולכאורה צריך עיון: א) מדוע כפל הרמב"ם את האיסור לגנוב דעת הבריות? ב) מה טעם נקט בכל פעם דוגמאות אחרות?

ויש לומר, שביסוד הדין של איסור גניבת דעת – יש שני גדרים:

א) הנהגה שאדם צריך להנהיג עצמו בה, ויסודה מצוות "והלכת בדרכיו" וכיון שאדם חייב לנהוג במדות טובות וישרות אסור לו לשקר, לגנוב דעת הבריות ולהיות אחד בפה ואחד בלב אלא להיות דובר אמת וישר, כדי להקנות לעצמו מידות טובות ולהתרחק מן הרעות.

ב) האיסור להונות את חברו כאיסור ממוני ויסודו במצוות "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנו מיד עמיתך – אל תונו איש את אחיו", איסור הכולל אונאת דעת, וזאת מצד שאסור להחזיק בטובת ההנאה או בכסף שהאדם משיג במרמה ובגניבת דעת כי הוא כחפצא של גניבה.

ואם כן, בהל' דעות מביא הרמב"ם את איסור גניבת דעת כדין בהנהגה טובה וישרה מצד "והלכת בדרכיו", בהמשך לכל המידות וההנהגות הנכללות במצוה זו. ואילו כאן בהל' מכירה מלמדנו הרמב"ם את הגדר השני של איסור גניבת דעת – משום "לא תונו" ולכן הביא הרמב"ם את הענין פעמיים וגם הדוגמאות הן בהתאם.

(ויהי בשורון מלך, עמ' רי)

דבר שאינו מסוים יום שישי כ"ז כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק כא, הלכה ג: אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בְּבֵית זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ... וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וּמָשַׁךְ — אֵין כָּאן קִנְיָן; שֶׁלֹּא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, אִם תֶּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׁחֵק בְּקֻבְיָא.

האם בשטר מכירת חמץ יש לפרט מהו החמץ הנמכר או די לכתוב 'כל החמץ שבבית'?

נחלקו הפוסקים בדבר: לדעת ה'מקור חיים' (סי' תמ"ח סק"ט) חובה לפרט שאם לא כן הרי זה כ'דבר שאינו מסוים' שאינו נקנה אבל יש סוברים שדי לפרט שהמכירה היא על 'מין החמץ'.

אך מלשון הרמב"ם (בהלכה ב) שנקט כדוגמא לדבר מסוים 'ערימת חטים' או 'שק תאנים' משמע שאם יאמר 'ערימת תבואה' או 'שק פירות' אין זה דבר מסוים (שו"ת רעק"א תניינא סי' ז).

והט"ז (חו"מ סי' רט סק"ב) הקשה: בדברי הרמב"ם מבואר שהקנאת דבר שאינו מסוים היא כדין המשחק בקוביא, מטעם 'אסמכתא' (שמלכתחילה לא גמר בדעתו להקנות כי לא העלה בדעתו שיפסיד), והרי לעיל (פי"א ה"ד) כתב הרמב"ם שהנותן עירבון לחברו ואמר לו 'אם אחזור בי - קנוי לך העירבון', הקנין חל ואין בו משום אסמכתא, משום שהדבר כבר נמצא תחת יד הלוקח ולכן אינו חושש שהמוכר לא יעמוד בדבורו. ולפי זה גם כאן אין זו אסמכתא שהרי "רצה הלוקח ומשך" והדבר כבר תחת ידו!

ותירץ: א) שם החיסרון הוא משום שאינו סומך על המוכר שיתן לו את הדבר ולכן כאשר החפץ כבר בידו אינו חושש, אך כאן אפילו שהדבר בידו אינו מועיל שהרי אינו יודע מה יש בו.

ב) אמנם "רצה הלוקח ומשך" אך החפץ עדיין לא בא לידו והמשיכה נעשתה רק למעשה קנין.

ולפי התירוץ השני במכירת חמץ אין חסרון של 'דבר שאינו מסוים' שהרי מוכרים את החדר שבו נמצא החמץ והרי זה כבידו של הלוקח ממש.

ועוד יש לומר, שהחיסרון הוא רק כאשר מוכר את כל הסחורה במחיר קצוב, כדברי הרמב"ם "ערימה זו אני מוכר לך בכך וכך", ולכן הקונה אינו סומך דעתו שמא אינו שווה כערך הנקוב, אך במכירת חמץ לא קוצבים את המחיר אלא כותבים שהמחיר יהיה לפי הערכתם של שלושה אנשים בקיאים, ובזה סומכת דעת הלוקח הבטוח שלא יחייבוהו ביותר משוויו (באר יצחק או"ח סי' ו).

קנין פירות וקנין הגוף בעבודת ה'

שבת קודש כ"ח כסלו ה'תשע"ב

הלכות מכירה פרק כב, הלכות א־ב: אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם... הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת דֶּקֶל לַחֲבֵרוֹ – יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אַף לְאַחַר שֶׁבָּאוּ הַפֵּרוֹת לָעוֹלָם.

המוכר פירות קודם שצמחו לא חל בהם הקנין, אבל המוכר אילן לפירותיו ('קנין הגוף') הקנין חל, ואין זה "דבר שלא בא לעולם" – "שהרי הגוף מצוי ומקנה (את הגוף) לפירות" (לקמן פכ"ג ה"א).

ויש ללמוד מכך הוראה בעבודת האדם:

תוכנה של עבודת ה' היא 'להקנות' את עצמו ואת כל אשר לו לה', על ידי שכל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו הם בהתאם לרצון ה'.

ושתי דרגות בקנין זה:

"קנין פירות" - הקניית 'פירות' הנפש וכוחותיה לקב"ה, כאשר כל פעולותיו נעשות בהתאם למצוות ה'. זו היא דרגת ה'בינוני', שאמנם "לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם" (תניא רפי"ב), אבל עדיין קיימת אפשרות של חדירת מחשבות ומדות רעות למוחו וליבו, כי ה'גוף' – עצם השכל והמידות – לא 'נקנה' לקב"ה.

ו"קנין הגוף" - ביטול עצם היצר הרע והכוחות השליליים. זו היא דרגת ה'צדיק' ה'מקנה' לה' גם את 'גוף' השכל והמידות שבלב, וה'פירות' – המחשבה, הדיבור והמעשה – קנויים לה' בדרך ממילא, ואינו צריך להלחם על מנת להימנע מלפעול נגד רצון ה'.

ולכן, העובד ה' בדרגה של "קנין פירות", היינו ש'מקנה' לקב"ה רק את פעולותיו ולא את עצם השכל והמידות – יכולת השליטה שלו היא רק באותה שעה שמתעסק בהן בפועל, אבל אין בכוחו ליצור 'קנין' על פעולותיו בעתיד, כי אינו יכול 'להקנות' "דבר שלא בא לעולם", אבל כאשר עצם הרע חלף ועבר, וה'גוף' קנוי לקב"ה – 'קנויים' לו גם הפירות (מחשבה, דיבור ומעשה) שיבואו בעתיד.

(לקוטי שיחות כ"ז, עמ' 176)

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' א

משנה

המשנה מפרטת את סוגי המומים המצויים בעין: **הָרִים שֶׁל עַיִן** – העפעף, שהוא כסוי עור היורד על העין, **שֶׁנִּיקַּב** או **שֶׁנִּפְּגַם** או **שֶׁנִּסְדַּק**, הרי הוא בכלל המומים שנקראו בתורה (ויקרא כב כב) 'חָרוּץ'. **הָרֵי** שהיה **בְּעֵינוֹ דַּק** – קרום, בחלק השחור שבעין, או **תְּבַלּוּל** שחסרונו יבואר במשנה בסמוך, והם מומים שהוזכרו בתורה (ויקרא כא כ), או שהיה לו חולי של **חִלָּזוֹן נָחָשׁ** – שיש בעינו בשר מיותר, בצורת חלזון או נחש, שגדל בעין וכיסה מעט מהאישון שבעין (**עֲצֶב**). **אֵיזֶהוּ 'תְּבַלּוּל', לָבָן הַפּוֹסֵק בַּסִּירָא וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר** – חוט לבן היוצא מהחלק הלבן שבעין, ועובר את הסירא [–חלק המקיף את השחור שבעין], ונכנס לתוך החלק השחור. אבל אם יצא חוט שחור מהחלק **הַשָּׁחוֹר** ועבר את החלק המקיפו, **וּנִכְנָס** בַּחלק **הַלָּבָן, אֵינוֹ מוּם**, כי אין מום בלובן.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

בציצית, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אַרְבָּעָה** חוטים, וכופלם, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, שְׁלֹשָׁה** חוטים. **וְכַמָּה תְּהֵא מְשׁוּלֶּשֶׁת** – יורדת מכנף הבגד ולמטה, שהרי אין מניחים את הציצית בשפת הבגד ממש, אלא מגביהים אותה קצת משפת הבגד, והנידון הוא כמה צריכה להיות הציצית יורדת למטה מכנף הבגד ועד שפתו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** שיעור **אַרְבַּע** אצבעות, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, שְׁלֹשָׁה** אצבעות, **וּשְׁלִישׁ** – ושיעור שלש אצבעות **שֶׁבֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים,** הוא באצבע ששיעורה **אֶחָד מֵאַרְבַּע בְּטֶפַח שֶׁל כָּל אָדָם,** והיא האגודל, הרחבה משאר אצבעות, וטפח יש בו שיעור כדי שש אצבעות קטנות, זרת, או כארבע אצבעות אגודל.

הגמרא מעמידה את נידון הברייתא בשיעור אצבע, לגבי ענין אחר: **רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר,** שיעור אצבע בברייתא נשנה לְגבי **'שְׁתֵּי אַמּוֹת', דְּתָנֵן** (כלים פי"ז מ"ט) **'שְׁתֵּי אַמּוֹת'** – שני מקלות העשויים למדידה, וכל אחד מהם באורך אמה, **הָיוּ** מונחים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ב־כ"ח כסלו ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ב כסלו ה'תשע"ב

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

א. כִּלְיוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3] קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמִּטַּלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5] אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֵנִּחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כְּלִיוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה 'לֵךְ וּקְנֵה בְּכְלִי זֶה'. וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת[8] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהֲנָאַת[9] הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כְּלִיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כְּלִיוֹ שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵח[11].

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְּבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

ה. טְעוֹן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14], וּמְשָׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחַר שֶׁפָּסַק הַדְּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18]. וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְבָּהָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקניות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחלוקיהן והנמשך אחריהן. 2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). 4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). 8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). 9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה). 11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה). 12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט). 13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים]. 14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר

ו. הָיָה מוֹכֵר מוֹדֵד[21] לְתוֹךְ כִּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כִּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּפְקִדִין אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בִּשְׁכִירוּת מְקוֹמָן[26] וְכַיּוֹצֵא בוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כִּלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִמְדֹּד בְּתוֹךְ כִּלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סֶלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בְּסָאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכִלְיוֹ וְלֹא גָּמַר כָּל הַמִּדָּה, וְכִלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַמּוֹכֵר וִיעָרֶה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מְכִירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאִלּוּ לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכִלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[34] - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[35] - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין לִידַע חֶצְיָהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְרִשֶׁם מִן הָרְשָׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֶשֶׁם מֵהֶם כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה, וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִים שֶׁבָּהּ[44].

יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדְךָ: הַקּוֹנֶה אֶת הַמִּטַּלְטְלִין, אִם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל. 21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף). 28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם. 33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז). 36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ). 40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזרו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח). 45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה".

מתוך מהדורת וגשל

1 פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ - קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה
2 וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ
3 הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין
4 דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ.
5 **יב.** הָיָה דָבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51] וְהִגְבִּיהוֹ -
6 קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׂאָר
7 דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת הַמַּטַּלְטָלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם
8 אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ
9 שֶׁבֵּאַרְנוּ.
10 **יג.** לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ
11 בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ
12 הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] -
13 שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[60]. פְּרָקָן הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ
14 בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין
15 שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם
16 מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא
17 סָמְכָה דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵח.
18 **יד.** הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם הָיוּ דָמָיו
19 קְצוּבִין וְנֶאֱמָנִים בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין,
20 מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוֹ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66]. וְהוּא שֶׁיִּגְבִּיהֶנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת
21 אֶת כֻּלּוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל
22 חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לִמְכָּרוֹ - חֲרֵי
23 הוּא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֶנּוּ הַלּוֹקֵחַ
24 אַחַר שֶׁפָּסַק.
25 **טו.** אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ, אוֹ
26 שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לִמְשֹׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ - חֲרֵי
27 זֶה זָכָה לוֹ[70]. וְכֵן בִּשְׂאָר דַּרְכֵי הַקִּנְיָה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

28
29 **א.** כָּל הַמַּטַּלְטָלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה. כֵּיצַד? הֶחֱלִיף פָּרָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

46) קבע את מחיר החפץ. **47)** נגמרה ההגבהה. **48)** מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. **49)** שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה. **50)** יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. **51)** היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. **52)** יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. **53)** אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. **54)** כגון משיכה ומסירה. **55)** כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. **56)** מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. **57)** ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. **58)** ונמצא שעשה הגבהה. **59)** על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. **60)** ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). **61)** והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. **62)** יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה). **63)** בעל המלאכה העושה את הכלים. **64)** לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. **65)** שנפל מידו באונס ונשבר. **66)** כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). **67)** כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). **68)** ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. **69)** ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה). **70)** שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו. **1)** נתבארו בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזה) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

מתוך מהדורת וגשל

בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים, וְשִׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ הֶחֱלִיפוּ - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוֹ קָנָה הַשֵּׁנִי הַמַּטַּלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.

ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלֶה, וּמָשַׁךְ הַפָּרָה וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה גְּמוּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ג. דָּמִים שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר מַטַּלְטְלִין וְקוֹנִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן מָעוֹת בְּלֹא מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה.

ד. וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בִּידְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא קָנָה עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין נִקְנִין בָּהּ.

ה. הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה כְּלִי כָּל שֶׁהוּא וְיֹאמַר לוֹ: קָנָה כְּלִי זֶה חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן וְלֹא נָתַן הַדָּמִים, וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בְּכֵלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה, וְלֹא בְּפֵרוֹת וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ. וְאֵין קוֹנִין בְּכְלִיוֹ שֶׁל מוֹכֵר, אֶלָּא בְּכְלִיוֹ שֶׁל לוֹקֵח.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקַח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שִׁעוּר כְּלִי, אוֹ יֹאחֲזֶנּוּ אַחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבֶּגֶד - צָרִיךְ שֶׁיֶּאֱחֹז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִבֶּגֶד קָרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי - קָנָה.

ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ': 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ' - לְהוֹצִיא כְּלִיו שֶׁל מוֹכֵר.

ט. זֶה הַקִּנְיָן אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה, בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בְּקִנְיָן, בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בִּשְׁטָר אוֹ בַחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקְּנִיָּה.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶם טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ, אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

יב. נָהֲגוּ רֹב הַמְּקוֹמוֹת לְהַקְנוֹת לְמִקְצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לִפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כִּמְשַׂחֵק וּמְהַתֵּל, אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בִּסְחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי, אוֹ שֶׁיִּחְלְקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת, וְכַיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן - הֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ, לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר הַיָּדוּעַ.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, הֲרֵי נִקְנִין בְּקִנְיָן כִּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין. אֲבָל הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ, כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת כִּשְׁאָר דְּבָרִים.

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל פה וכל הנמשך אחר זה.

מתוך מהדורת וגשל

ב. לְשׁוֹנוֹת שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת; וְהַכֹּל כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין הֵן, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן, וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנוּ. אֲבָל הַמַּטְבֵּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִינָרִין שֶׁל זָהָב אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - הֲרֵי הֵן כֵּלֶן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַגְבִּיהַּ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנוּ; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְלֹא נַעֲשָׂה קִנְיָן.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר מִטַּלְטְלִין בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף.

ד. כֵּיצַד? נָתַן לוֹ דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים, אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הַדִּינָר שֶׁל זָהָב, וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ה. נָתַן לוֹ שְׁלֹשִׁים אִסָּר שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן; אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

ו. וְכֵן מָעוֹת הָרָעוֹת שֶׁפְּסָלָתַן מַלְכוּת אוֹ הַמְּדִינָה, אוֹ דִינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין בְּאוֹתָהּ מְדִינָה וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ אַחֵר - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן, וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת, וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן, כִּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת.

ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׁכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת. כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ בְּקִנְיָן זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין בְּמָקוֹם אֶחָד. אֲבָל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי שֶׁלֹּא קָנָה הַחוֹב.

ח. הָיוּ עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן, וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה, תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לֵוִי, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהִיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם. לְפִיכָךְ אֵין לְמַדִּין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר.

ט. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי: תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן! וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן וְתוֹבֵעַ אֶת רְאוּבֵן בִּשְׁאָר חוֹבוֹ.

י. הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נִקְנֶה בִּמְסִירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ, וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד.

יא. וְכֵיצַד יִקָּנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ הַמַּקְנֶה: קָנֶה שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשִּׁעְבּוּד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קִנְיָתוֹ, אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָתוֹ; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁבַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עֲדַיִן יָכוֹל לִמְחֹל, וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

יג. הָאִשָּׁה שֶׁהִכְנִיסָה שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ.

יד. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב - הֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם זֶה יָכוֹל לִמְחֹל אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר קַרְקַע וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.

טו. הָאוֹמֵר: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ לְפְלוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר; וְהֶחֱזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה.

טז. אָמַר לָהֶם: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר מִזֶּה וּמִזֶּה עַד שֶׁיַּגִּיעַ שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל הַמַּתָּנָה.

יום שני כ"ג כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנוּ, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5]

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה. 2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה

מתוך מהדורת וגשל

מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן הָעֵרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].

ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11] וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלְגָּה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה וּמִמִּצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדִבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזוֹר הַדָּמִים.

ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמִּטַּלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ - הֲרֵי הַמָּעוֹת אֲצָלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19] - הֲרֵי הַמָּעוֹת לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמִּלְוָה מְצוּיוֹת בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.

ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזוֹר מִשְּׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

- מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים. 8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעיניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת], כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח. 14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו בריי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא בריי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הריי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם. 23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד). 27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת

מתוך מהדורת וגשל

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקָּח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנֶה הַמֶּקָּח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן דָּמִים[35].

ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקָּחֲךָ; שֶׁהֲרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבִמְשִׁיכָה.

ח. הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בְּדִבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם, וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].

ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

י. הַנּוֹתֵן מְעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ וְאֵינוֹ מוֹכֵר לִמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא שֶׁיַּחֲזוֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

יב. הוֹרוּ מִקְצָת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזִּקְפָן עָלָיו מִלְּוָה[48] - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זָקַפְתִּי אוֹתָם הַמְּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמֶּקָּח שֶׁל מְשֻׁלָּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֵסֶק.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמֶּקָּח: אִם הָיוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם". **31)** תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. **32)** זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). **33)** כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". **34)** בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). **35)** [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם]. **36)** "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ). **37)** בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. **38)** לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). **39)** שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו". **40)** שם מט. כרבי יוחנן. **41)** אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד). **42)** משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". **43)** וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). **44)** קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה). **45)** בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). **46)** ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. **47)** שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד). **48)** "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). **49)** אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). **50)** כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. **51)** רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

מתוך מהדורת וגשל

הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהִיתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַמֶּקַח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְנֶה הַמֶּקַח לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמֶּקַח בִּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים, וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים, אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר אוֹ הֶחֱזִיק.

ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - יַד הַמּוֹכֵר עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: הֵילָךְ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁבָּהּ. וְאִם חָזַר הַמּוֹכֵר - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי. וְנוֹטֵל מִן הַיָּפָה שֶׁבָּהּ. וְאִם לֹא הָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.

ג. מָכַר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ וְרוֹדֵף, לֹא מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזוֹר בּוֹ הַלּוֹקֵח.

ד. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין: אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַלּוֹקֵחַ הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא עַל שְׁאָר הַדָּמִים - לֹא קָנָה, וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת מִמְכָּרוֹ, וַהֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.

ה. לָקַח שְׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם, וְהַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס לִתְבֹּעַ שְׁאָר הַדָּמִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר בְּיוֹתֵר, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה שֶׁתּוֹבֵעַ - מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקַּח כָּל הַדָּמִים. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לַחֲזוֹר מִשְּׁנֵיהֶם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר; וְאִם תָּפַס הַמּוֹכֵר מִמֶּקַח שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ו. הַקּוֹנֶה דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים וְטָעָה בְּמִנְיַן הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאָה שֶׁנָּתַתָּ לִי אֵינָם אֶלָּא תִּשְׁעִים - נִקְנָה הַמֶּקַח, וּמַחֲזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. בֵּין בְּקַרְקַע, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ הֲרֵי הִיא מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו בְּמֵאָה זוּז, וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וּלְאַחַר זְמַן מְכָרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן. מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנֶה - קָנָה אַחֵרוֹן. שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה, וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיוֹ, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁנֶּאֱנַס וּמָכַר.

ח. אָמַר לוֹ: כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה הֲרֵי הִיא קְנוּיָה לְךָ מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיְּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם מִן הַשְּׁלֹשָׁה. אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁלֹשָׁה - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַשְּׁלֹשָׁה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה - עַד שֶׁיָּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן וַיַּסְכִּימוּ, וְיִמְכֹּר לְאַחֵר כְּמוֹ שֶׁיַּסְכִּימוּ, וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שָׁמוּ אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: עַד שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וְיָשׁוּמוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ, וְאָמַר לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה - אֲפִלּוּ הָיָה שָׁוֶה מֵאָה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; שֶׁאֲמִירָה לְגָבוֹהַּ כִּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט.

ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁמָּכַר - יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, אִם הוּקְרוּ - קָנָה, כְּדִין תּוֹרָה. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ. וְכֵן אִם מָכַר חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים, וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וָקָם לוֹ. וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע.

ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן; שֶׁאֵין נִכְסֵי יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף, כְּהֶקְדֵּשׁ. הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט יוֹתֵר חָמוּר מִכֹּחָן.

ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ פֵּרוֹתֵיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין, כְּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת. אֲבָל אִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוֹחוֹת לַחֲזוֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע, כְּדִינָם עִם שְׁאָר הָעָם. שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִקַּח הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי יִתֵּן לָהֶם דָּמִים.

ה. וְכֵן יְתוֹמִים שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמְשָׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא נָתְנוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה. 53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צררם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). 54) שיש להם החותם של בעליו. 1) נתבארו בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר. 1) נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נתבאר בו שיש דבר שאם נקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

מתוך מהדורת וגשל

הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן. וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ רָעָה לָהֶם, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

ו. נָתְנוּ הַדָּמִים וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן. הוּקְרוּ, אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע. שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת, יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם מִשְּׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת.

ז. בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים בַּשָּׁנָה הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה בְּבָשָׂר, מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג, וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִינָרִין, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל כָּרְחוֹ, וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹר - מֵת לַלּוֹקֵחַ.

יום שלישי כ"ד כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

א. מִי שֶׁאֲנָסוּהוּ[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֶּקָּח[4], אֲפִלּוּ תָּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אָנְסוֹ גָּמַר וּמַקְנֶה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9]. לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק כַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12], וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.

ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בִּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].

ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין בִּידֵי עַכּוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אֹנֶס. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׁכַר פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא הָיָה שְׁטַר חוֹב[18] בְּיַד הַמַּשְׁכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ הַשּׂוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִּמְכְּרֶנּוּ לִי, אֶכְבֹּשׁ שְׁטַר שְׂכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי; וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אֹנֶס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21]. לְפִיכָךְ, אִם[22] תְּבָעוֹ הַמַּשְׁכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23] וְטָעַן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה. 2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). 8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא). 13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה. 16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. 17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מציתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות,

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׁכִּיר מוֹדָעָה[25], וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׁוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - חֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה[28].

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאֲנָס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30] חַמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא בְּרִצּוֹנוֹ[31]. אֲבָל הַגּוֹזֵל[32] וְהֶחְזִיק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.

ו. עֵדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ הַמִּמְכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם[34] בִּפְנֵי הָאֲנָס: בִּרְצוֹנִי מָכַרְתִּי בְּלֹא אֹנֶס - חֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֵׁם שֶׁאֲנָסוֹ שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֲנָסוֹ עַד שֶׁאָמַר: בִּרְצוֹנִי אֲנִי מוֹכֵר.

ז. וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בִּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר שֶׁמָּסַר מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁהָאֲנָס אֲנָסוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בִּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.

ח. הֵעִידוּ עָלָיו[37] עֵדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] - חֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֵדֵי הַמּוֹדָעָה: הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, וּמוֹדְעֵי דְמוֹדָעֵי[41], שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאַתֶּם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקָּנוֹת לְזֶה הָאֲנָס לְעוֹלָם - חֲרֵי הַמֶּכֶר בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין שֶׁאֶפְשָׁר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה. 29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן. 33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה. 35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם). 37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. 42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין. 1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

מתוך מהדורת וגשל

לְקַיְּמָן, בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֵקָּנָה; וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁקָּנָה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן, וַהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת הַתְּנַאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה, וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיֵּם לֹא יִקְנֶה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַתְּנַאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קְנִיָּתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ, וְכָל אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקָּנוֹתוֹ.

ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נָתְנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה. אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וָכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם הַתְּנַאי - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ד. לְפִיכָךְ, הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶעֱרְבוֹנִי מָחוּל לְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ עֶרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְכִפֹּל הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.

ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי, תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן הַשָּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא.

ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבִשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ; אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָּמַר וְהִקְנָה; שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא יִהְיֶה.

ז. כָּל הָאוֹמֵר 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו' - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצָרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרַשׁ בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לֵילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לִקְנוֹת חִטִּים בִּדְמֵי חֲצָרוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ לֵילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיֵּעַ לוֹ לְהַעֲלוֹת אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים, וְתַחֲזוֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרַשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וַהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וָכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ, וְלֹא נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרַשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים.

י. מִי שֶׁהִקְנָה לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן מֶקַח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמְכָרוֹ לְאַחֵר, אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע לוֹ - לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ הַמֶּקַח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת - הֲרֵי הַמֶּכֶר קַיָּם, וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה.

יא. מָכַר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ מִדַּעְתּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אֲבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מִדַּעְתּוֹ חִיֵּב עַצְמוֹ בִּתְנַאי זֶה.

יב. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִّמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ, וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וֶהֱשִׁיבוֹ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֶשִׁיבוֹ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָּמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

יג. אַסְמַכְתָּא שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיס זְכֵיּוֹתָיו בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס.

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבָרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי מִלְּבוֹא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לִפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר', אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בִּשְׁטָר' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'הֱווּ עָלַי עֵדִים', וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב. וְכָזֶה הוֹרוּ רֹב הַגְּאוֹנִים.

טז. חִיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹת חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמְצוּי שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ - חַיָּב

מתוך מהדורת וגשל

לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בִּשְׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לִדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה.

יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקָּנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא, כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ מֵאָה דִינָרִין, וְאַחַר שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל לוֹ מֵעַכְשָׁו, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחִיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הָיֵינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמִזִּיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת בְּשָׁוֶה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, אוֹ שְׁוֶה שֶׁבַע בְּשֵׁשׁ, אוֹ שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, אוֹ שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנֶה הַמֶּקָח, וְחַיָּב הַמְאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ לַמִּתְאַנֶּה.

ג. הָיְתָה הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לִמְחֹל בּוֹ.

ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא, כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שְׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה - בָּטֵל מֶקָּח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר, אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקָח, אֵין הַמְאַנֶּה חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יָתֵר עַל פְּרוּטָה. הָיְתָה פְרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין הוֹנָיָה לִפְרוּטוֹת.

ה. עַד מָתַי יִהְיֶה לוֹ לַחֲזוֹר וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה אוֹ לְבַטֵּל הַמֶּקָח? עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שְׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָח בְּיָדוֹ וּמַרְאֶהוּ; אֲבָל הַמּוֹכֵר חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה לְעוֹלָם, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מֶקָח, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַמֶּקָח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ שְׁנוּי וְהוּא כֵּלוֹ שָׁוֶה, כְּגוֹן פִּלְפְּלִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.

ז. וְכֵן אִם נוֹדַע שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְכָּרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה וְלֹא תָבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.

ח. כְּשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה לְהַדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּקִי. וּכְשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבְבְהֵמָה, כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת.

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָהּ בְּעֶשְׂרִים דִּינָר אוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה. הָיָה יָתֵר עַל זֶה - בָּטֵל הַצִּרּוּף. פָּחוֹת מִכָּאן - מְחִילָה.

י. וְכֵן אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה שְׁתוּת, וְהָיוּ מוֹצִיאִין הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן וְלֹא בְּמִשְׁקָל - מַחֲזִיר הַהוֹנָיָה.

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר אוֹ הַסֶּלַע? בַּכְּרַכִּים - עַד כְּדֵי שֶׁיַּרְאֶה לְשֵׁלְחָנִי; בַּכְּפָרִים, שֶׁאֵין הַשֻּׁלְחָנִי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ אֶלָּא הַשֻּׁלְחָנִי. וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזוֹר עַד שֶׁיַּרְאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה מַכִּיר בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֶּקָח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ, אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירָהּ לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ מְמֻנוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שְׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקָח בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֶׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר: אִלּוּ לֹא הוֹנִיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזוֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזוֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר?

יד. וְכֵן מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע, וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנִיתַנִי תַּחֲזוֹר בְּךָ.

טו. הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בִּשְׁמוֹנָה - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִיר הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקָח וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוּקִיר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוּקִיר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקָח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזָל.

יום רביעי כ"ה כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

א. הַמַּחֲלִיף[2] כֵּלִים בְּכֵלִים אוֹ בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ מַחַט בְּשִׁירַיִם אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁזֶּה רוֹצֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום. 1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה. 2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה

מתוך מהדורת וגשל

1 מִן הַשִּׁירַיִם. אֲבָל הַמַּחֲלִיף פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[3], בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם
2 קֹדֶם הַמְּכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.
3 **ב.** הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים[4] אַכְסָרָה[5], כְּגוֹן שֶׁחָפַן מִמְּעוֹת[6] וְאָמַר לוֹ:
4 מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ[7] - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה[8] בַּחֲלִיפִין[9], קָנָה
5 וּמַחֲזִיר הוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[10]. וְהוּא הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת
6 אַכְסָרָה[11] בְּסֶלַע אוֹ בִּשְׁתַּיִם, שֶׁקָּנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. בַּעַל
7 הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ[12] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁאִלּוּלֵי לֹא
8 הִרְבּוּ לוֹ הַדָּמִים[13] לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.
9 **ג.** הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה - יֵשׁ לוֹ
10 עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסָתַם[14]; שֶׁאֵין יוֹדֵעַ
11 כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל[15]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר
12 לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה[16]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ[17]. אֲבָל
13 בִּמְפֹרָשׁ[18] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[19].
14 **ד.** כֵּיצַד[20]? מוֹכֵר שֶׁאָמַר לְלוֹקֵחַ: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן
15 בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל מְנָת שֶׁאֵין
16 לְךָ הוֹנָיָה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ
17 שֶׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֵפֶץ זֶה שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמָנֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי
18 שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ
19 - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה.
20 **ה.** הַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה - אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה. כֵּיצַד?
21 חֵפֶץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר בּוֹ[21] - אֵין
22 לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה[22].
23 **ו.** וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ בְּגָדִים
24 בְּמִמְכָּר אֶחָד[23] - לֹא יַחְשֹׁב[24] אֶת הָרֵעַ בֶּאֱמוּנָה[25] וְאֶת הַיָּפֶה
25 בְּשָׁוֶה[26], אֶלָּא זֶה וָזֶה בֶּאֱמוּנָה[27] אוֹ זֶה וָזֶה בְּשָׁוְיָן[28]. וְיֵשׁ לוֹ
26 לְהַעֲלוֹת[29] עַל הַמֶּקַח שְׂכַר הַכַּתָּף[30], וּשְׂכַר הַחַמָּר[31], וּשְׂכַר
27 פֻּנְדָּק[32]; אֲבָל שְׂכַר עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל[33] - אֵינוֹ
28 מוֹסִיף[34] אוֹתוֹ עַל הַמֶּקַח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ[35] וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וָכָךְ
29 אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר.
30 **ז.** הֶעַכּוּ"ם[36] אֵין לוֹ הוֹנָיָה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֶת אָחִיו[38].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות. 4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה). 14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן־ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם). 20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם. 21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. 22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה). 23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששווים יותר, ובהם רעים, ששווים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). 24) אין המוכר יכול לחשוב. 25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. 26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. 27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. 28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. 29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. 30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. 31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. 32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. 33) שכר טירחתו כפועל. 34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. 35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב). 36) בכורות יג: 37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. 38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח.

1 וְעַכּוּ"ם שֶׁהוֹנָה[39] אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחֲזִיר הוֹנָיָה בַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ[40];
2 לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל[41].
3 **ח.** אֵלּוּ דְּבָרִים[42] שֶׁאֵין לָהֶם הוֹנָיָה[43]: הַקַּרְקָעוֹת[44],
4 וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת[45], וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת[46]. אֲפִלּוּ מָכַר שְׁוֶה אֶלֶף
5 בְּדִינָר[47] אוֹ שְׁוֶה דִינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן הוֹנָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ
6 קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד[48]. יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת;
7 וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקֵשׁוּ לְקַרְקָעוֹת[49]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת[50], שֶׁאֵין
8 גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא לִרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[51]; 'עֲמִיתֶךָ' - וְלֹא הֶקְדֵּשׁ[52].
9 **ט.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ[53]; אֲבָל
10 הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה[54] בְּכָל שֶׁהוּא[55], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת
11 - חוֹזֵר[56]. וְנִרְאֶה לִי[57], שֶׁכֵּן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[58] שֶׁטָּעָה בְּכָל
12 שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[59]. וְאֵינוֹ דוֹמֶה
13 לְבֵית דִּין[60], מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד[61].
14 **י.** בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נִכְסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת בֵּין
15 בְּמִטַּלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְּׁתוּת[62] - חֲרֵי זוֹ מְחִילָה,
16 כְּהֶדְיוֹט; טָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטֵל הַמֶּקָּח. וְאִם רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל
17 הַמִּמְכָּר וְיַחֲזִירוּ הַהוֹנָיָה[63] - מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[64]
18 חָמוּר מֵהֶן[65].
19 **יא.** נִרְאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[66] שֶׁל
20 יְתוֹמִים שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם[67] - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בָּהֶן;
21 לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[68] חָמוּר מִכֹּחַ הַיְתוֹמִים[69]. וְכֵן הַדִּין
22 בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[70] שֶׁמָּכַר קַרְקַע וַעֲבָדִים, שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל
23 לַחֲזֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין הֶדְיוֹט.
24 **יב.** הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ הַמִּטַּלְטְלִין[71] - חֲרֵי הֵן
25 כְּלָקוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְּׁתוּת - נִקְנֶה מֶקָּח, וְאֵין מַחֲזִיר כְּלוּם;
26 יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקָּח; שְׁתוּת - קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה.
27 וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם הַדַּיָּנִין[72], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת -
28 בָּטְלָה חֲלֻקָּה; שֶׁהַדַּיָּנִין שֶׁשָּׂמוּ וּפִחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ
29 שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל.
30 **יג.** הַבְּהֵמָה וְהַמַּרְגָּלִית וְהַסַּיִף[73] וְסֵפֶר תּוֹרָה - חֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). 40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. 41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה. 42) משנה בבבא מציעא נו. 43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. 44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כי"ר (בדקדוקי־סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. 45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. 46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. 47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. 48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. 49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). 50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. 51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. 52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה). 53) ולא על ידי שליח. 54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). 55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. 56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. 57) סברת עצמו. 58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. 59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית־דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח. 62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג. 66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית־הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית־דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן. 71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים. 73) החרב. ודלא כרבי

מתוך מהדורת וגשל

מִטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר קוֹנֶה בְּנִכְסֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. כְּשֵׁם[74] שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה, כָּךְ שְׁכִירוּת קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר בְּשָׁנָה[75], אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[76] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה.

טו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּקוֹנֶה אוֹתוֹ לִזְמַן[77], וַעֲבָדִים אֵין בָּהֶם הוֹנָיָה[78].

טז. שְׂכָרוֹ[79] לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאָמַר: זָרַעְתִּי בָּהּ זְרִיעָה הָרָאוּי בָּהּ[80], וּבָאוּ עֵדִים[81] שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי לָהּ - חֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזֶּרַע[82], אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע[83]. לְפִיכָךְ[84] אֵין מוֹצִיאִין[85] מִיַּד נִתְבָּע. וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין[86] אוֹתוֹ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[87], מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.

יז. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׁכִירוּת מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה שׁוֹכֵר בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה מַשְׁכִּיר - חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר הוֹנָיָה[88], וַאֲפִלּוּ לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה[89].

יח. נִרְאֶה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָאָה[90]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֶאֱרֹג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - חֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד, חוֹזֵר לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר[91].

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנּוֹשֵׁא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ וְכָךְ אֲנִי מִשְׁתַּכֵּר - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. וַאֲפִלּוּ אָמַר: זֶה לָקַחְתִּי בְּסֶלַע, וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר - מֻתָּר. אֲבָל בֵּית דִּין חַיָּבִין לִפְסֹק הַשְּׁעָרִים וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין לְכָךְ. וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ לָהֶם בִּשְׂכָרָם, וְלֹא יִשְׁתַּכֵּר הַמּוֹכֵר יָתֵר עַל שְׁתוּת.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת; אֲבָל הָעִקָּרִין, כְּגוֹן הַקִּשְׁטָ וְהַלְּבוֹנָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.

ג. וְאֵין מִשְׁתַּכְּרִין פַּעֲמַיִם בְּבֵיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בְּשָׂכָר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן בַּקֶּרֶן בִּלְבָד.

ד. אָסוּר לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ בְּזוֹל. וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרֻבֶּה, מֻתָּר לְהִשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

ה. אֵין אוֹצְרִין פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֵבוֹ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲרֵי מַגִּיעַ מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ - מֻתָּר לַעֲשׂוֹת לוֹ קַבּוֹ אוֹצָר.

ו. מֻתָּר לֶאֱצֹר פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים: עֶרֶב שְׁבִיעִית, וּשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנֵי בַּצֹּרֶת - אֲפִלּוּ קַב חָרוּבִין לֹא יֵאָצֹר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאֵרָה בַּשְּׁעָרִים. וְכָל הַמַּפְקִיעַ שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בָּאָרֶץ אוֹ בְּמָקוֹם שֶׁרֵבוֹ יִשְׂרָאֵל - חֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבָלִין, כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֻתָּר לֶאֱצֹר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּלְהוֹצִיא אוֹתָן מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כִּשְׁאָר הָעִקָּרִין.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (=מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו. 74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתאנה. 77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח. 79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע. 88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה). 90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו). 1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

ח. אֵין מוֹצִיאִין פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ אוֹ לְסוּרְיָא, וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה לִרְשׁוּת מֶלֶךְ אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ט. רַשָּׁאִין בְּנֵי הָעִיר לָקַץ לָהֶם שַׁעַר לְכָל דָּבָר שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר וָלֶחֶם, וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם לְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

י. רַשָּׁאִין אַנְשֵׁי אֻמָּנִיּוֹת לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָזֶה, וְכָל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי יַעַנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם חָשׁוּב לְתַקֵּן מַעֲשֵׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵי יוֹשְׁבֶיהָ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חָכָם חָשׁוּב - אֵין הַתְּנַאי שֶׁלָּהֶן מוֹעִיל כְּלוּם, וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַתְּנַאי, אֶלָּא אִם כֵּן הִתְנָה עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מִדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מִדַּעַת הֶחָכָם - מְשֻׁלָּם.

יב. כְּשֵׁם שֶׁהוֹנָיָה בְּמָקָם וּמִמְּכָר, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה בִּדְבָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ - זֶה הוֹנַיַּת דְּבָרִים.

יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים! וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ! הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?! הָיוּ חֲלָאִים וְיִסּוּרִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא יֹאמַר לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ, זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבֵד.

יד. הָיוּ חַמָּרִין מְבַקְּשִׁין תְּבוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם: לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי! וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר תְּבוּאָה מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה עַל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה? אוֹ: מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ.

טו. כָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה הוֹנַיַּת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - זֶה הוֹנַיַּת מָמוֹן. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וּמִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמִשּׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה.

טז. וְכֵן אִם לָחָצוֹ וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין: מִשּׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמִשּׁוּם וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וּמִשּׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ.

יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנַיַּת דְּבָרִים אַף בְּהוֹנַיַּת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנַיַּת מָמוֹן אַף בְּהוֹנָאַת דְּבָרִים? מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם, וְכָפַל לָאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים בְּפֵרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ.

יח. גְּדוֹלָה הוֹנַיַּת דְּבָרִים מֵהוֹנַיַּת מָמוֹן; שֶׁזֶּה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן, וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן, וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּהוֹנַיַּת דְּבָרִים: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב. הָא לָמַדְתָּ: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ. וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנַיַּת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲנִי יְיָ.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמִדָּה, בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא - חוֹזֵר לְעוֹלָם; שֶׁאֵין הוֹנָיָה אֶלָּא בְּדָמִים, אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן - חוֹזֵר.

ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה וְאֶחָד אוֹ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה - נִקְנָה הַמֶּקָח, וּמַחֲזִיר אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים. וְכֵן אִם נִמְצְאוּ הַמְּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ - חוֹזֵר. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר, שֶׁקִּנְיָן בְּטָעוּת הוּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ שְׂאָר מִטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקָח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים; שֶׁזֶּה מֶקַח טָעוּת הוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקָח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי שָׁוֶה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו אִסָּר - מַחֲזִיר אֶת הַכְּלִי, וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: הֵילֵךְ אִסָּר פְּחַת הַמּוּם; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: בְּחֵפֶץ שָׁלֵם אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ לִקַּח פְּחַת הַמּוּם - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אוֹ תִּקְנֶה אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וְלֵךְ.

ה. כֹּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה שֶׁהוּא מוּם שֶׁמַּחֲזִיר בּוֹ מֶקָח זֶה - מַחֲזִירִין; וְכֹל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו שֶׁאֵינוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחֲזִיר בּוֹ, אֶלָּא אִם פֵּרֵשׁ. שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סְתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא סוֹמֵךְ.

ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סְתָם, אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדָּבָר הַשָּׁלֵם מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֵין אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: כָּל מוּם שֶׁיִּמָּצֵא בְּמֶקָח זֶה, הַפּוֹחֵת דָּמָיו עַד כָּךְ וָכָךְ, קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ. שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה.

ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ, וּמָנָה בָהּ מוּמִין גְּלוּיִים וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין, וְלֹא הָיָה בָהּ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת, וְחוֹזֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ אֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁנִּרְאִין שֶׁמָּנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ שֶׁאֵינָן נִרְאִין שֶׁמָּנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי.

ח. כֵּיצַד? פָּרָה זוֹ עִוֶּרֶת הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, נִשְׁכָּנִית הִיא, רַבְצָנִית הִיא, וְנִמְצֵאת רַבְצָנִית בִּלְבַד אוֹ נִשְׁכָּנִית - הֲרֵי זֶה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

מָקָח טָעוּת; הָיוּ בָהּ כָּל הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה - אֵין זֶה מָקָח טָעוּת.
וְכֵן אִם הָיְתָה חִגֶּרֶת וְנִמְצֵאת נַשָּׁכָנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עִוֶּרֶת - אֵין זֶה מִקָּח טָעוּת.

ט. הֵרָאָה לוֹ הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה יֵשׁ בָּהּ וּמוּם פְּלוֹנִי [וּמוּם פְּלוֹנִי], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָהּ כֻּלָּן אוֹ מִקְצָתָן - אֵין זֶה מָקָח טָעוּת.

י. וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׂפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גְּדֶמֶת הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, סוֹמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפֵּית הִיא, וְלֹא הָיָה בָהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצֵאת נִכְפֵּית - הֲרֵי זֶה מָקָח טָעוּת.
וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

יא. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַמּוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ בְּמָקָחוֹ בְּוַדַּאי, אוֹ קָרוֹב לָהּ בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה; שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן.

יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִמְפּוֹן. שֶׁאִם הָיָה זֶה סִמְפּוֹן גָּלוּי - כְּבָר רָאָהוּ; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה, כְּגוֹן שׁוּמָא בַּבָּשָׂר אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב, אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ מַחֲזִיר; שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, אֶלָּא לִמְלָאכָה.

יג. נִמְצָא בּוֹ שְׁחִין רַע אוֹ חֳלִי הַמַּתִּישׁ אֶת כֹּחוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה אוֹ מְשֻׁגָּעָם - הֲרֵי זֶה מוּם, מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטְּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת וְכַיּוֹצֵא בָהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמַּגְאִלִים - הֲרֵי זֶה מוּם; מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֶנֶת מֵהֶם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ מִתְעַסֵּק לוֹ בִּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא לִסְטִים מְזֻיָּן - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֵּלוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא מֻכְתָּב לַמַּלְכוּת - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׁוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל אִם נִמְצָא גַּנָּב אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת, אוֹ בּוֹרֵחַ תָּמִיד, אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת. אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.

יום חמישי כ"ו כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

א. הַמּוֹכֵר[2] זֵרְעוֹנֵי גִנָּה[3], שֶׁאֵין עַצְמָן שֶׁל זֵרְעוֹנִים נֶאֱכָל לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, וּמַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[4] שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֶזְקָתָן לִזְרִיעָה[5]. וְהוּא שֶׁלֹּא צָמְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן[6]; אֲבָל אִם לָקְתָה הָאָרֶץ בְּבָרָד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[7]; שֶׁמָּא מֵחֲמַת הַבָּרָד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ב. מָכַר לוֹ[8] זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִין[9], כְּגוֹן חִטִּים[10] וּשְׂעוֹרִים, וּזְרָעָן וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. אֲפִלּוּ הָיָה זֶרַע פִּשְׁתָּן, שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם[12] קוֹנִין אוֹתָהּ לִזְרִיעָה; הוֹאִיל וְאוֹכְלִין[13] אוֹתָהּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת זְרִיעָתוֹ. וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה לְזֶרַע - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[14]. וְהוּא הַדִּין לִדְבָרִים הַנִּמְכָּרִים לִרְפוּאָה[15] וְלִצְבִיעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ג. מִכָּאן[16] אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לְמָכְרוֹ שָׁם, וְאַחַר שֶׁהוֹלִיכוֹ לְשָׁם נִמְצָא בּוֹ מוּם - אֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: הַחֲזֵר לִי מֶקָחִי לְכָאן! אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים, וְהַמּוֹכֵר מְטַפֵּל[17] לְהָבִיא מִמְּכָרוֹ אוֹ לְמָכְרוֹ שָׁם. וַאֲפִלּוּ אָבַד אוֹ נִגְנַב אַחַר שֶׁהוֹדִיעוֹ[18] - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת מוֹכֵר[19]. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁמּוֹלִיכוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה. 2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. 3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש והטור, שם סעיף קטן מז). 7) אינו חייב להחזיר את הדמים. 8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. 9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. 10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". 11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. 12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". 13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. 14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. 15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו. 16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. 17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים יירקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד־משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). 18) שיש בו מום (כסף־משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם־משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. 19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג].

לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ, וְנִמְצָא שָׁם בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָּח בְּמוּמוֹ לַמּוֹכֵר[20].

ד. הַלּוֹקֵחַ מֶקָּח וְנִמְצָא בּוֹ מוּם, וְאַחַר כָּךְ אָבַד אוֹ נִגְנַב - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21], עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקָּח לַמּוֹכֵר. וְאִם הִתְלִיעַ וְנִפְסַד מֵחֲמַת אֹרֶךְ הַזְּמַן[22] - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר. וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לַמּוֹכֵר[23] וְלֹא הוֹדִיעוֹ - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.

ה. הַמּוֹכֵר[24] שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא[25] נַגְחָן[26] - יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָךְ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּשֶׁהָיָה הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה לִשְׁחִיטָה וְלַחֲרִישָׁה[29]; אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ[30] שֶׁהוּא קוֹנֶה לַחֲרִישָׁה בִּלְבַד[31] - הֲרֵי זֶה מֶקָּח טָעוּת[32], וְחוֹזֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. הַמּוֹכֵר[33] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ לִטְבִיחָה[34], וּשְׁחָטָהּ וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[35], אִם נוֹדַע בְּוַדַּאי[36] שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה[37] כְּשֶׁלְּקָחָהּ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשְּׁחוּטָה, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[38], שֶׁהַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁהָיָה מוּם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בוֹ הַלּוֹקֵחַ מוּם אַחֵר[39] קֹדֶם שֶׁיֻּדַּע לוֹ[40] הַמּוּם הָרִאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט[41] אֶת הַטְּרֵפָה - פָּטוּר; וְאִם שִׁנָּה וְעָשָׂה מוּם אַחֵר קֹדֶם[42] שֶׁיֻּדַּע לוֹ הַמּוּם [הָרִאשׁוֹן] - מַחֲזִיר הַמֶּקָּח לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמּוּם[43] שֶׁעָשָׂה.

ז. קָנָה[44] בֶּגֶד וּקְרָעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חֲלוּקִים[45], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם מֵחֲמַת הַקְּרִיעָה[46] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַקְּרָעִים[47]. תְּפָרוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם, אִם הִשְׁבִּיחַ[48] - נוֹטֵל שֶׁבַח הַתְּפִירָה[49] מִן הַמּוֹכֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[50] לַחֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוּם, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר קַרְקַע לַבְּעָלִים - מַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[51]. וְאִם הָיָה חָצֵר[52] וְדָר בָּהּ - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת. 21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. 22) בכתב־יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. 23) שאז היה המוכר מציל את המקח. 24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. 25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). 26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. 27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתרץ שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:) שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. 28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". 29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). 30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). 31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). 32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה. 33) חולין נ־נא, וכתובות עו: 34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. 35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). 36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. 37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי־אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. 38) מהדין הקודם. 39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. 40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם־משנה). 41) אחרי שעמדה לשחיטה. 42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייוודע לו מחזיר המקח" וכו'. 43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח. 44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 45) כתונת. 46) שהקריעה איפשרה לגלות את המום. 47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. 48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. 49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב). 50) בבא מציעא (סו־סז) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. 51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 52) משנה שם סד. על נושא דומה.

מתוך מהדורת וגשל

ט. הַמּוֹכֵר[53] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, וְאָבַד הַמֶּקָּח מֵחֲמַת אוֹתוֹ הַמּוּם[54] - חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

(י). [כֵּיצַד[55]?] הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין לוֹ טוֹחֲנוֹת[56], וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ הַמַּאֲכָל לִפְנֵי כֻּלָּן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ[57] שֶׁזֶּה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמֵּת בָּרָעָב - חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה[58], וְיַחֲזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סַרְסוּר, שֶׁלּוֹקֵחַ מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה וְאֵינוֹ מַשְׁהֶה הַמֶּקָּח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוּם זֶה - חֲרֵי הַסַּרְסוּר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוּם זֶה, וְיִפָּטֵר[59]. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לִבְדֹּק הַשּׁוֹר[60] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לוֹ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת, וְיִהְיֶה הַסַּרְסוּר מַחֲזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה[61], הוּא הַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[62]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר[63] וּמְכָרוֹ, וְנוֹדַע לוֹ[64] שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ[65] לְמֻמְחֶה[66]: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[67]; וְהַנִּשְׁאָר[68] מִן הַבָּשָׂר בְּיַד הַלָּקוֹחוֹת - יְקַבֵּל[69], וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל[70], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא אָכַל - יַחֲזִיר אֶת הַבָּשָׂר לַטַּבָּח[71], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.

יג. מָכַר הַלּוֹקֵחַ[72] בָּשָׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנָכְרִים, אוֹ שֶׁהֶאֱכִילוֹ לִכְלָבִים - יְחַשֵּׁב עִם הַטַּבָּח עַל דְּמֵי הַטְּרֵפָה[73], וְיַחֲזִיר לוֹ הַטַּבָּח אֶת הַמּוֹתָר[74]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[75].

יד. הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ[76] וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פְּרוֹת וְנִמְצְאוּ טְבָלִים[77], יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ[78] - מַה שֶּׁאָכַל אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כָּךְ הוּא דִינוֹ[79], בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּכָרֵת[80] בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּלָאו בִּלְבַד[81]. אֲבָל הַמּוֹכֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[82]: אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת קַיָּמִין - מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח. 55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. 56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). 57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. 58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות). 59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. 60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. 61) את פעולת הבדיקה. 62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה. 63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). 64) ללוקח. 65) המוכר. 66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח.). 67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. 68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. 69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. 70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. 71) והוא ימכרנו לגוים. וראה למעלה בדין בכור. 72) גם זה משנה שם. 73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). 74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. 75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם). 76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. 77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה יז]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו

וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אֲכָלָן - אָכַל, וְאֵין הַמּוֹכֵר מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם[83]. וְכָל אִסּוּרֵי הֲנָיָה, בֵּין מִדִּבְרֵי תוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[84] - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵין בָּהֶן דִּין מְכִירָה כְּלָל[85].

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

א. אַרְבַּע מִדּוֹת בַּמּוֹכְרִין: מָכַר לוֹ חִטִּים יָפוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַמּוֹכֵר. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת - הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַלּוֹקֵחַ. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת, יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן יָפוֹת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מֵהֶן, וְלֹא רָעוֹת שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶן, וַהֲרֵי יֵשׁ שָׁם הוֹנָיָה שְׁתוּת - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה.

ב. אֲבָל הַמּוֹכֵר חִטִּים שְׁחַמְתִּית וְנִמְצֵאת לְבָנָה, לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחַמְתִּית; עֵצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל שִׁקְמָה, שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת; יַיִן וְנִמְצָא חֹמֶץ, חֹמֶץ וְנִמְצָא יַיִן - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁאֵין זֶה הַמִּין שֶׁאָמַר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ג. הַמּוֹכֵר יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וּנְתָנוֹ הַלּוֹקֵחַ בְּקַנְקַנָּיו, וְהֶחְמִיץ מִיָּד - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיךְ לוֹ. וְאִם יָדַע שֶׁיֵּינוֹ מַחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת. מָכַר לוֹ יַיִן, וַהֲרֵי הוּא בְּקַנְקַנָּיו שֶׁל מוֹכֵר, וְהִחְמִיץ: אִם אָמַר לוֹ 'לְמִקְפָּה אֲנִי צָרִיךְ', וְהִחְמִיץ - מַחֲזִיר, וְאוֹמֵר לוֹ: הֲרֵי יֵינְךָ וְקַנְקַנְּךָ! שֶׁאֲנִי לֹא קָנִיתִי לִשְׁתּוֹתוֹ, אֶלָּא לְבַשֵּׁל מְעַט מְעַט. וְאִם לֹא אָמַר 'לְמִקְפָּה הוּא' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁתִיתָ אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לְךָ לַשְׁהוֹתוֹ עַד שֶׁיַּחְמִיץ.

ד. הַמּוֹכֵר חָבִית שֶׁל שֵׁכָר לַחֲבֵרוֹ, וְהֶחָבִית שֶׁל מוֹכֵר, וְהֶחְמִיצָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן וְאֵילָךְ - בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵח.

ה. הַמּוֹכֵר חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְמָכְרָהּ מְעַט מְעַט, וְהֶחְמִיצָה בְּמַחֲצִיתָהּ אוֹ בִּשְׁלִישָׁהּ - חוֹזֶרֶת לַמּוֹכֵר. וְאִם שִׁנָּה הַלּוֹקֵחַ הַנֶּקֶב שֶׁלָּהּ, אוֹ שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן הַמְקַבֵּל חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָכְרָהּ שָׁם, וְקֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ שָׁם הוּזַל הַיַּיִן אוֹ הֶחְמִיצָה - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֶחָבִית וְהַיַּיִן שֶׁלּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: יַיִן מְבֻשָּׁם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֲצֶרֶת. אָמַר לוֹ: יַיִן יָשָׁן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ מִשֶּׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. מְיֻשָּׁן - מִשֶּׁל שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד וְלֹא יַחְמִיץ עַד הֶחָג. וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מַרְתֵּף זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה, אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן סְתָם - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קַנְקַנִּים בְּכָל מֵאָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה יֵינָם טוֹב אֶלָּא כְּבָר הִתְחִיל לְהִשְׁתַּנּוֹת; יָתֵר עַל זֶה - לֹא יְקַבֵּל.

ח. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: חָבִית שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ יַיִן שֶׁכֻּלּוֹ יָפֶה וְרָאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף זֶה שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת, שֶׁהֲרֵי הוּא בֵּינוֹנִי, לֹא רַע וְלֹא יָפֶה. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְלֹא הִזְכִּיר יַיִן - אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ חֹמֶץ, הִגִּיעוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אוֹ: קוֹרַת בֵּית הַבַּד אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ עֵץ שֶׁרָאוּי לַחְפֹּר בּוֹ עֲרֵבָה, אוֹ קוֹרָה שֶׁרָאוּי לְקֹרוֹת בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרֵבָה בְּצוּרָתָהּ אוֹ קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד בְּצוּרָתָם, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר 'זוֹ עֲרֵבָה' אוֹ 'זוֹ קוֹרַת בֵּית הַבַּד'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

א. אָסוּר לְרַמּוֹת אֶת בְּנֵי אָדָם בְּמֶקַח וּמִמְכָּר אוֹ לִגְנֹב אֶת דַּעְתָּם. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם - יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים - אָסוּר.

ב. אֵין מְפַרְכְּסִין אֶת הָאָדָם וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַכֵּלִים הַיְּשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ כַּחֲדָשִׁים; אֲבָל מְפַרְכְּסִין הַחֲדָשִׁים, כְּגוֹן שֶׁיְּשׁוּף וִיגַהֵץ וִייַפֶּה כָּל צָרְכָיו.

ג. אֵין מְשַׁרְבְּטִין אֶת הָאָדָם בְּמַיִם שֶׁל חִזְרִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּח וְיֵרָאוּ פָנָיו שְׁמֵנִים, וְלֹא צוֹבְעִין אֶת הַפָּנִים בְּשָׁרָק וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים אֶת הַקְּרָרַיִם, וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין בְּשַׂר נְבֵלָה לְנָכְרִי בִּכְלַל שְׁחוּטָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַנְּבֵלָה אֲצָלוֹ כִּשְׁחוּטָה.

ד. מֵתָר לָבֹר אֶת הַגְּרִיסִין, אֲבָל לֹא עַל פִּי הַמְּגוּרָה; שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן, וּיְדַמֶּה שֶׁהוּא הַכֹּל בָּרוּר. וּמֵתָר לְחָנְנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְׁפָחוֹת, כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֲצָלוֹ; וּפוֹחֵת מִשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בָּזֶה גְּנֵבַת הַדַּעַת.

ה. אֵין מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת, אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יְשָׁנִים בַּחֲדָשִׁים. אֲפִלּוּ הַיְּשָׁנִים בִּיקָּר וְהַחֲדָשִׁים בִּזּוֹל; מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ רוֹצֶה לִיַּשְׁנָן. בְּיַיִן הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ, בֵּין הַגְּתוֹת בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ. וְאִם הָיָה טַעְמוֹ נִכָּר - מֵתָר לְעָרֵב בְּכָל מָקוֹם; שֶׁכָּל דָּבָר הַנִּכָּר טַעְמוֹ מַרְגִּישׁ הַלּוֹקֵחַ, וּלְפִיכָךְ מֵתָר לְעָרֵב אוֹתוֹ.

ו. אֵין מְעָרְבִין מַיִם בְּיַיִן. וּמִי שֶׁנִּתְעָרֵב לוֹ מַיִם בְּיֵינוֹ - לֹא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). **83)** לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). **84)** ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). **85)** כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו. **1)** נתבארו בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרי(ן) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו. **1)** נתבארו בו משפטי הרמאות ותערובת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

מתוך מהדורת וגשל

יִמְכְּרֻנוּ בֶּחָנוּת אֶלָּא אִם כֵּן מוֹדִיעוֹ, וְלֹא לְתַגֵּר אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדִיעוֹ, שֶׁמְּרַמֶּה בּוֹ אֲחֵרִים. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהָטִיל מַיִם בְּיַיִן - יָטִיל, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַגִּתּוֹת.

ז. הַתַּגָּר נוֹטֵל מֶחֱמֵשׁ גִּתּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָם אֶחָד; מֵחֲמֵשׁ גְּרָנוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה אַחַת; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְעָרֵב.

ח. אָסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בְּיַיִן בֵּין בְּשֶׁמֶן, וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא. וַאֲפִלּוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֶמֶשׁ בִּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם - אָסוּר. אֲבָל אִם עֵרָה הַיַּיִן מִכְּלִי אֶל כְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ.

ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁמֶן מְזֻקָּק - אֵינוֹ מְקַבֵּל שְׁמָרִים. מָכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם - מְקַבֵּל לֹג וּמֶחֱצָה שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לֹג. וּמְקַבֵּל בִּשְׁאָר שְׁמָרִים שֶׁמֶן עָכוּר הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יָתֵר עַל הַשְּׁמָרִים הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנְּתָנוֹ לוֹ מָעוֹת בְּתִשְׁרֵי, שֶׁהַשֶּׁמֶן עָכוּר, וְלָקַח הַשֶּׁמֶן בְּנִיסָן כְּמִדַּת תִּשְׁרֵי, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהִיא קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר צָלַל הַשֶּׁמֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא הַשְּׁמָרִים בִּלְבָד.

יא. הַמּוֹכֵר חִטִּים לַחֲבֵרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע קִטְנִית לְכָל סְאָה. שְׁעוֹרִים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע נִשּׁוּבוֹת לְכָל סְאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע עַפְרוּרִית לִסְאָה. תְּאֵנִים - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשֶׂר מַתְלִיעוֹת לְכָל מֵאָה. מָכַר לוֹ שְׁאָר פֵּרוֹת - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע טְנוּפוֹת לְכָל סְאָה. נִמְצָא מֵהֶן יָתֵר עַל הַשִּׁעוּרִים הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יְנַפֶּה אֶת הַכֹּל, וְיִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת מְנֻפִּין וּבְרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם.

יב. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לָהֶם מִנְהָג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִנְהָג - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹת מְנֻקִּים וּבְרוּרִים מִכָּל דָּבָר, וְשֶׁיִּהְיוּ הַיֵּינוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין, וְלֹא יִמָּכְרוּ הַשְּׁמָרִים כְּלָל. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ: אֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן מֶחֱצָה שְׁמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בַּפֵּרוֹת מֶחֱצָה עָפָר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אַחֵר - יִמָּכֵר כְּמוֹת שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ, הַבּוֹרֵר צְרוֹר מִתּוֹךְ גָּרְנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חִטִּים כְּשִׁעוּר צְרוֹר שֶׁבֵּרַר; שֶׁאִלּוּ הִנִּיחוֹ - הָיָה נִמְכָּר בְּמִדַּת חִטִּים. וְאִם תֹּאמַר: יַחֲזִירֶנּוּ! הֲרֵי אָמְרוּ: אָסוּר לְעָרֵב כָּל שֶׁהוּא.

יד. הַמּוֹכֵר קַנְקַנִּים בַּשָּׁרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג - מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֲשָׂרָה פִּיטָסוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ נָאוֹת וַעֲשׂוּיוֹת בְּגָפְרִית.

יום שישי כ"ז כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר לִמְכֹּר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹרְרִין וְיֵשׁ בָּהּ דִּין[2], עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ[3]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָאַחֲרָיוּת עָלָיו[4], אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן מְעוֹתָיו וְיוֹרֵד לַדִּין וְיִהְיֶה נִתְבָּע מֵאַחֵרִים.

ב. הַמּוֹכֵר[5] קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים[6] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[7], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, יָצָא עָלָיו מְעַרְעֲרִין[8] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶהֱנָה בּוֹ וּבָאוּ הַתּוֹבְעִין. לְפִיכָךְ יִבְטַל הַמֶּקַח, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים, וְיַעֲשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין. וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ[9] בָּהּ הַלּוֹקֵחַ כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ דָּשׁ הַמֶּצֶר שֶׁלָּהּ וְעָרְבוּ עִם הָאָרֶץ[10] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא עוֹשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין[11]. וְאִם הוֹצִיאוּ מִיָּדוֹ בַּדִּין[12] - יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר, כְּדִין כָּל הַנִּטְרָפִין[13].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחוזר על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות. 2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. 3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. 4) שאם יוציאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל. 5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". 6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). 7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמדו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. 8) טוענים שהקרקע שלהם. 9) שימוש של הנאה. 10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. 11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחוויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב־אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. 12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. 13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול

מתוך מהדורת וגשל

ג. כָּל הַמּוֹכֵר[14] קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין - חֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[15]. כֵּיצַד? אִם הוֹצִיא[16] הַמֶּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[17] - חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְנוֹטֵל כָּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמּוֹכֵר; שֶׁחֲרֵי נִלְקַח הַמֶּקָּח מֵחֲמָתוֹ. כָּךְ הַדִּין בְּכָל מִמְכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ הַלּוֹקֵחַ דָּבָר זֶה, אֶלָּא קָנָה סְתָם. אֲפִלּוּ מָכַר הַקַּרְקַע בִּשְׁטָר[18], וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הָאַחֲרָיוּת - חֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן; שֶׁאַחֲרָיוּת[19] שֶׁלֹּא נִזְכַּר טָעוּת סוֹפֵר הוּא[20].

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָּח מִיַּד הַלּוֹקֵחַ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּקָּח מִטַּלְטְלִין, וְהָיוּ גְנוּבִין אוֹ גְזוּלִין[21], אוֹ שֶׁהָיְתָה הַקַּרְקַע גְּזוּלָה, אוֹ שֶׁבָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר וּטְרָפָהּ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַכֹּל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] הוּא שֶׁהוֹצִיא הַמֶּקָּח מִן הַלּוֹקֵחַ, בֵּין בְּדִין הַמֶּלֶךְ בֵּין בַּעֲרָכָאוֹת שֶׁלָּהֶן[23] - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים טוֹעֵן שֶׁהַמּוֹכֵר גֶּנֶב[24] חֵפֶץ זֶה אוֹ גְזָלָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדֵי עַכּוּ"ם[25] עַל כָּךְ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה אֹנֶס הוּא, וְאֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת אֹנֶס.

ה. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ[26], וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס שֶׁיִּוָּלֵד בְּקַרְקַע זֶה יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֲפִלּוּ בָּא עַכּוּ"ם וּגְזָלָהּ[27] מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[28] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם[29] נִפְסַק הַנָּהָר[30] שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר הַנָּהָר[31] לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה זְוָעָה[32] וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא עָלָה עַל לֵב הַמּוֹכֵר דְּבַר זֶה הַפֶּלֶא בְּעֵת שֶׁהִתְנָה[33], וְכָל אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֵינוֹ בִּכְלַל הַתְּנַאי הַזֶּה.

ו. וְהוּא הַדִּין לְכָל תְּנַאי מָמוֹן: שֶׁאוֹמְדִין דַּעַת הַמַּתְנֶה, וְאֵין כּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנַאי אֶלָּא דְּבָרִים הַיְדוּעִין, שֶׁבִּכְלָלָן הָיָה הַתְּנַאי, וְהֵם שֶׁהָיוּ בְּדַעַת הַמַּתְנֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִתְנָה.

ז. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מַלָּחִים[35] לְהָבִיא שֵׁמְשִׁמִין לְמָקוֹם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה). 14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). 15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. 16) מערער או בעל־חוב, ראה להלן. 17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל־חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל־חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאם אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזלן הבא לגזול מהלוקח. 18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. 19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). 20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם). 21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. 22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בידינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. 23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). 24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. 25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז). 26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. 27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). 28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). 29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאיננו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. 30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. 31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. 32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. 33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה). 34) גיטין שם. 35) [כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים

פְּלוֹנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּכָל אֹנֶס שֶׁיֵּאָרַע לָהֶם עַד שֶׁיַּגִּיעוּ הַשִּׁמְשְׁמִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִפְסַק[36] הַנָּהָר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְאֵין חַיָּבִין לְהוֹלִיךְ שִׁמְשְׁמִין אֵלּוּ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה עַד אוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[37] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר[38] שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרָיוּת, אֲפִלּוּ נוֹדַע[39] בְּוַדַּאי שֶׁזּוֹ הָאָרֶץ גְּזוּלָה וְיָצְאַת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[40] אִם בָּא בַּעַל חוֹב וּטְרָפָהּ, שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם[41].

ט. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[42] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[43], וּבָא לֵוִי וְהוֹצִיאָהּ[44] מִיַּד שִׁמְעוֹן, אִם רָצָה[45] רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין[46] עִם לֵוִי - עוֹשֶׂה[47], וְאֵין יָכוֹל לֵוִי לוֹמַר לוֹ: מַה לִּי וָלָךְ? וַהֲרֵי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרָיוּת[48]! שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֹמֶת עָלַי[49], שֶׁהֲרֵי הִפְסִיד בִּגְלָלִי[50].

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[51] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר עַל שִׁמְעוֹן[53]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרָיוּת עַצְמוֹ קִבֵּל[54], שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא הַמּוֹכֵר וְהוּא הַמּוֹצִיא[55] לְעַצְמוֹ. אֲבָל אִם בָּא[56] בַּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם[57] וּטְרָפָהּ מִיַּד רְאוּבֵן - חוֹזֵר בְּכָל הַדְּמִים עַל שִׁמְעוֹן[58]; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קִבֵּל לוֹ הָאַחֲרָיוּת[59], וּרְאוּבֵן לֹא קִבֵּל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרָיוּת שֶׁל אֲחֵרִים כְּלָל.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

א. הַמְבַקֵּשׁ לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ מָקָח, מוֹכֵר אוֹמֵר: בְּמָאתַיִם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמָנֶה, וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזֶה לְבֵיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַבְּצוּ וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם: אִם הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁתָּבַע הַלּוֹקֵחַ וְנָתַן לוֹ הַחֵפֶץ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה; וְאִם הַלּוֹקֵחַ הוּא שֶׁבָּא וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם - חַיָּב לִתֵּן מָאתַיִם.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַמֶּקָח, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶם לָקַח - מַנִּיחַ דְּמֵי הַמֶּקָח בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, וְיִהְיוּ הַדְּמִים מֻנָּחִין עַד שֶׁיּוֹדוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ. וְאִם הוּא חָסִיד - נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם.

ג. לָקַח מֶקָח מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה לְשַׁלֵּם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא שֶׁכָּפַרְתָּ בִּי וְנִשְׁבַּעְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ - חַיָּב לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה.

ד. נֶאֱמָן בַּעַל הַמֶּקָח לוֹמַר: לָזֶה מָכַרְתִּי וְלָזֶה לֹא מָכַרְתִּי. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ; אֲבָל אִם אֵין הַמֶּקָח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי הוּא עֵד אֶחָד בִּלְבַד. וְדִינוֹ בְּעֵדוּת זוֹ כְּדִין כָּל אָדָם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם נָטַל הַדְּמִים מִשְּׁנַיִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ, וְלֹא יָדַע מִמִּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּי נָטַל בְּעַל כָּרְחוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה

ולא עם המלחים]. 36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא. 37) בבא בתרא מד: 38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). 39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף־משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גזולה" - "ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום". ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. 40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. 41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם). 42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד.) וכתובות (צב־צג). 43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. 44) [בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל]. 45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. 46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. 47) והוא בקי יותר בעניין ויודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). 48) כלומר, ומה זה ענייניך, הרי אינך בעל דבר כאן. 49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. 50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א). 51) כתובות צא־צב. 52) מראובן. 53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). 54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קיבל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. 55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפוה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? 56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". 57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). 58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. 59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו. 1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

מתוך מהדורת וגשל

הַמֻּקָּח בְּיָדוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן תּוֹפְסִין בּוֹ - אֵין כָּאן עֵדוּת כְּלָל, וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְנוֹטֵל חֲצִי הַמֻּקָּח וַחֲצִי דָּמִים.

ה. חֲרֵי שֶׁטָּעַן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'מָכַרְתָּ לִי', וְזֶה אוֹמֵר 'לֹא מָכַרְתִּי', אוֹ 'מָכַרְתִּי וְלֹא נָתַתָּ לִי דָּמִים'; אוֹ שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ, אוֹ 'מָשַׁכְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוּם זֶה', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ 'הוֹדַעְתִּיו לְךָ'; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם 'כָּךְ וְכָךְ תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ', וְהָאֶחָד אוֹמֵר 'לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי כְּלָל' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ו. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַכּוֹפֵר שֶׁמְּבַקְּשִׁין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שְׁבוּעַת הֶסֵּת. וְאִם הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת כֻּלָּן.

ז. אָמַר לַחֲנֻנִי: תֵּן לִי בְּדִינָר פֵּרוֹת, וְנָתַן לוֹ, וַחֲרֵי הַפֵּרוֹת מֻנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהַחֲנֻנִי תּוֹבֵעַ אֶת הַדִּינָר, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לוֹ: נָתַתִּי לְךָ הַדָּמִים וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם לְתוֹךְ כִּיסְךָ - חֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִשְׁבָּע כְּתַקָּנַת חֲכָמִים בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל הַפֵּרוֹת, הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הַמּוֹכֵר וַחֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְנִפְטָר; וְאִלּוּ הָיָה עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הַחֲנֻנִי, הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְיִשָּׁאֲרוּ פֵּרוֹתָיו אֶצְלוֹ.

ח. נָתַן הַלּוֹקֵחַ דִּינָר לְחֲנֻנִי, וּבָא לִטֹּל פֵּרוֹת הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר הַחֲנֻנִי: דִּינָר זֶה שֶׁנָּתַתָּ לִי עַכְשָׁו הוּא דְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁכְּבָר נְתַתִּים לְךָ וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֲבָל פֵּרוֹת אֵלּוּ הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא מְכַרְתִּים לְךָ - חֲרֵי הַחֲנֻנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁכָּךְ הָיָה הַדָּבָר, וּמַחֲזִיר פֵּרוֹתָיו לַחֲנֻנִי; שֶׁחֲרֵי לֹא הוֹדָה לוֹ שֶׁמְּכָרָן לוֹ מֵעוֹלָם. וְאִלּוּ הָיוּ בַּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. וְכֵן הַדִּין בְּנוֹתֵן דִּינָר לַשֵּׁלְחָנִי לִטֹּל מָעוֹת, בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת צְבוּרִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הַשֵּׁלְחָנִי הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן וַעֲדַיִן לֹא נָטַל הַדִּינָר - נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁנָּתַן וְנוֹטֵל הַמָּעוֹת; וְאִם לֹא הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ דִינָר עַתָּה, וְטוֹעֵן שֶׁדִּינָר זֶה דְּמֵי הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר הוֹלִיכָן הַלּוֹקֵחַ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - חֲרֵי הַשֵּׁלְחָנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וְיַחֲזִיר מְעוֹתָיו לַחֲנוּתוֹ.

י. הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה, וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר 'עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי יָלְדָה', וְזֶה אוֹמֵר 'מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יָלְדָה', אֲפִלּוּ אָמַר הַמּוֹכֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה. אַף עַל פִּי שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת בְּסִמְטָא, חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הַמּוֹכֵר עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ רְאָיָה. לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל וְלַד הַפָּרָה, אֲבָל עַל וְלַד הַשִּׁפְחָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא הֶסֵּת; שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן.

יא. זֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְאֵינָם בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן - יַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר 'בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה', וְהָאַחֵר שׁוֹתֵק - זָכָה הַטּוֹעֵן בַּוָּלָד.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים, קָטָן וְגָדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר 'גְּדוֹלָה לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר 'קְטַנָּה הִיא שֶׁלָּקַחְתָּ' - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא קָטָן.

יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ 'גָּדוֹל לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק - זָכָה הַלּוֹקֵחַ בַּגָּדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ נִשְׁבָּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא קָטָן.

יד. כָּל מִי שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק בִּרְשׁוּתוֹ - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה. כֵּיצַד? הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר, וּמָשַׁךְ בַּעַל הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ זֶה הַחֲמוֹר עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר - עַל בַּעַל הַחֲמוֹר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה חֲמוֹרוֹ קַיָּם בִּשְׁעַת מְשִׁיכַת הַפָּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

טו. מַחַט שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֲבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת וְנִקְּבָה אוֹתוֹ נֶקֶב מְפֻלָּשׁ, אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה קֹדֶם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם שְׁחִיטָה. לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - חֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, וְעַל הַטַּבָּח לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקֹּדֶם לְקִיחָתוֹ נִטְרְפָה, שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ נוֹלַד הַסָּפֵק; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יְשַׁלֵּם הַדָּמִים לַמּוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

א. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסֻיָּם: אִם הָיָה מִינוֹ יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדָּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמִנְיָנוֹ יָדוּעַ - חֲרֵי זֶה קָנָה; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ - לֹא קָנָה.

ב. כֵּיצַד? עֲרֵמָה זוֹ שֶׁל חִטִּים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, מַרְתֵּף זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, שֹׂק שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדַּת הָעֲרֵמָה יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקַל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיַן הַקַּנְקַנִּים יָדוּעַ - חֲרֵי זֶה מִמְּכָרוֹ קַיָּם. אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא חֹסֶר אוֹ יָתֵר עַל הָאֹמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם. וְיֵשׁ לָהֶם הוֹנָיָה לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּבַיִת זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּתֵבָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ בַּשַּׂק הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וּמָשַׁךְ - אֵין כָּאן קִנְיָן; שֶׁלֹּא סָמְכָה דַעְתּוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, אִם תֶּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כִּמְשַׂחֵק בְּקֻבְיָא. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

1) המוכר דבר ולא ביאר שיעורו] וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

מתוך מהדורת וגשל

ד. וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין חִטִּים, וְלֹא פָּסַק כַּמָּה סְאָה מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק בִּשְׁעַת הַמְּכִירָה. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מֵאַחַר נְתִינַת הַדָּמִים, וְלֹא רָצָה כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק בִּשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. הַמּוֹכֵר מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת בַּיִת אוֹ רֶפֶת בָּקָר, וְכֵן הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית חַתְנוּת לִבְנוֹ אוֹ בֵּית אַלְמְנוּת לְבִתּוֹ - עוֹשֶׂה לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ. מָכַר לוֹ מָקוֹם בַּיִת גָּדוֹל - עוֹשֶׂה שְׁמוֹנֶה עַל עֶשֶׂר. מָכַר לוֹ מָקוֹם טְרַקְלִין - עוֹשֶׂה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר. תַּרְבֵּץ שֶׁל חָצֵר - שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. וְרוּם כָּל בַּיִת וּבַיִת - כַּחֲצִי אָרְכּוֹ וַחֲצִי רָחְבּוֹ.

ו. הַמּוֹכֵר מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה, אוֹ הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעָרָה, וּפוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנָה קְבָרִים: שְׁלֹשָׁה מִכָּאן וּשְׁלֹשָׁה מִכָּאן וּשְׁנַיִם מִכְּנֶגֶד הַנִּכְנָס לַמְּעָרָה. מִדַּת הַמְּעָרָה - אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קֶבֶר וְקֶבֶר - אַרְבַּע אַמּוֹת אֹרֶךְ, וְרֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, וְרוּם שִׁבְעָה. נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וְקֶבֶר שֶׁמִּן הַצְּדָדִין אַמָּה וּמֶחֱצָה, וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת.

ז. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ מָקוֹם אַמַּת מַיִם לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשַּׁלְחִין - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ שְׁתֵּי אַמּוֹת, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ. וְאִם מָכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בְּסִילוֹן - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ אַמָּה, וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ.

ח. אֵלּוּ הָאֲגַפִּין בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטְעָן, אֲבָל אֵינוֹ זוֹרְעָן; שֶׁהַזְּרָעִים מְחַלְחֲלִין אֶת הַקַּרְקַע וּמְקַלְקְלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם זֹאת שֶׁכְּלוּ אֲגַפֶּיהָ - בַּעַל הָאַמָּה מְתַקְּנָן בַּעֲפַר אוֹתָהּ שָׂדֶה; שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִהְיוֹת אַמַּת הַמַּיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.

ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם דֶּרֶךְ יָחִיד מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה רֹחַב, כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד חֲמוֹר בְּמַשָּׂאוֹ עַל אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּאֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה.

י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֶּבֶר - אֵין לָהּ שִׁעוּר. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁזֶּה כְּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵין מִינוֹ יָדוּעַ.

יא. מָכַר לוֹ מָקוֹם לְמַעֲמָד - נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּים.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בּוֹר וּכְתָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.

יג. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וּמָצָר לוֹ מֶצֶר אֶחָד אָרֹךְ וּמֶצֶר אֶחָד קָצָר: אִם הָיָה הָאָרֹךְ שֶׁל אִישׁ אֶחָד - לֹא קָנָה מִן הָאָרֹךְ אֶלָּא כְּנֶגֶד קָצָר; וְאִם הָיָה שֶׁל שְׁנַיִם - יִקְנֶה כְּנֶגֶד רֹאשׁ תּוֹר.

יד. הָיָה מֶצֶר רְאוּבֵן מִזְּרָח וּמַעֲרָב, וּמֶצֶר שִׁמְעוֹן צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ: מֶצֶר רְאוּבֵן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת, וּמֶצֶר שִׁמְעוֹן מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת.

טו. מֶצֶר לוֹ מֶצֶר רִאשׁוֹן וּמֶצֶר שֵׁנִי וּמֶצֶר שְׁלִישִׁי, וְלֹא מֶצֶר מֶצֶר רְבִיעִי - קָנָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ, אֲבָל מֶצֶר הָרְבִיעִי לֹא קָנָה. וְאִם הָיָה מֵבְלָע בֵּין הַמְּצָרִים, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים, וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - קָנָה אַף הַמֶּצֶר הָרְבִיעִי. וְאִם לֹא הָיָה מֵבְלָע, וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - לֹא קָנָהוּ. הָיָה מֵבְלָע, וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין; אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֵבְלָע, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים וְאֵין בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - חֲרֵי הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין, כְּפִי מַה שֶׁיִּרְאוּ לְאֵיזוֹ דֶּרֶךְ שֶׁדַּעְתָּן נוֹטָה יַעֲשׂוּ.

טז. סִיֵּם לוֹ אֶת הַזָּוִיּוֹת בִּלְבַד, וְלֹא סִיֵּם לוֹ אֶת הַמֶּצֶר שֶׁלְּכָל רוּחַ, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ שְׁנֵי מְצָרִים כְּמִין גַּא"ם, אוֹ שֶׁסִּיֵּם לוֹ חֵלֶק מִכָּל רוּחַ וָרוּחַ - חֲרֵי זֶה לֹא קָנָה אֶת כֻּלָּם; אֶלָּא יִקְנֶה מִמֶּנָּה כְּפִי מַה שֶׁמָּסַר לוֹ, וּכְמָה שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין.

יז. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּצַר לוֹ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מְעַט שֶׁקּוֹרְאִין לְבִירָה בַּיִת - לֹא קָנָה אֶלָּא הַבַּיִת בִּלְבַד; שֶׁהַמְּצָרִים הוּא שֶׁהִרְחִיב לוֹ, וְאִלּוּ מָכַר לוֹ כָּל הַבִּירָה - הָיָה כּוֹתֵב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּבִקְעָה גְּדוֹלָה, וּמְצַר לוֹ מִצְרֵי הַבִּקְעָה - מְצָרִים הֵם שֶׁהִרְחִיב לוֹ.

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'שָׂדוֹת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - מְעוּט שָׂדוֹת שְׁתַּיִם. אָמַר לוֹ 'כָּל שָׂדוֹת' - אֲפִלּוּ שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע, חוּץ מִגַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. אָמַר לוֹ 'נְכָסִים' - אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, חוּץ מִבָּתִּים וַעֲבָדִים. וְאִם אָמַר לוֹ 'כָּל נְכָסַי' - אֲפִלּוּ עֲבָדִים וּבָתִּים וְכָל הַמִּטַּלְטְלִין הַיְדוּעִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ בִּכְלַל הַמֶּכֶר.

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בַּיִת מִבָּתַּי וְשׁוֹר מִשְּׁוָרַי אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן. מֵת אֶחָד מִן הַשְּׁוָרִים אוֹ שֶׁנִּפַּל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מַרְאֶה לוֹ זֶה שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁנִּפַּל; שֶׁיַּד בַּעַל הַשֶּׁטֶר עַל הַתַּחְתּוֹנָה.

כ. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה דְּבֵי חִיָּא אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְהָיוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

כא. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה רְאוּבֵן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: אֵינָהּ זוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כָּךְ הִיא קְרוּיָה, וּלְעוֹלָם לֹא הָיְתָה לוֹ, אֶלָּא זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שֶׁמִּכַּרְתִּיהָ לְךָ - עַל הַמּוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - זוֹכֶה הַלּוֹקֵחַ בָּזוֹ שֶׁכָּל הָעָם קוֹרְאִים שֶׁל רְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הַלֵּךְ אַחַר הַשֵּׁם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּפִי הַכֹּל.

כב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שָׂדֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - שֶׁמִּין כַּמָּה שָׁוֶה כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַכָּחוּשׁ שֶׁבָּהּ מַה שֶּׁשָּׁוֶה חֲצִי הַדָּמִים שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: חֶצְיָהּ בַּדָּרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - שֶׁמִּין דְּמֵי כֻּלָּהּ, וְנוֹתֵן לוֹ בִּדְרוֹמָהּ כַּחֲצִי כָּל הַדָּמִים. וּמְקַבֵּל עָלָיו הַלּוֹקֵחַ לַעֲשׂוֹת בְּחֶלְקוֹ מָקוֹם הַגֶּדֶר, וּמֵאַחוֹרֵי הַגֶּדֶר סָמוּךְ לַגֶּדֶר חָרִיץ קָטָן רֹחַב שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְחוּצָה לוֹ חָרִיץ אֶחָד גָּדוֹל רֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, וּבֵין שְׁנֵי הֶחָרִיצִין רֹחַב טֶפַח. כָּל זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנִּמְיָה בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.

כג. הָיְתָה לוֹ חֲצִי שָׂדֶה, וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה

מתוך מהדורת וגשל

מָכַרְתִּי לָךְ - קָנָה הַחֵצִי כֻּלּוֹ. אָמַר לוֹ: חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעַ. אָמַר לוֹ: מֶצֶר שָׂדֶה שֶׁמִּמֶּנָּה [נֶחֱלֶקֶת, אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְסֶקֶת, אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה] נֶחֱצֵית: אִם אָמַר לוֹ 'וְאֵלּוּ מְצָרֶיהָ' - קָנָה חֲצִיָּהּ; וְאִם לֹא מֶצֶר לוֹ מְצָרֶיהָ - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין.

יום שבת קודש כ"ח כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

א. אֵין[2] אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. בֵּין בְּמֶכֶר, בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׂכִיב מְרַע[3]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה[4] נָתוּן לָךְ, תְּנוּ מַה שֶּׁתֵּלֵד בְּהֵמָה זוֹ לְפִלּוֹנִי[5] - לֹא קָנָה כְּלוּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ב. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת דֶּקֶל[7] לַחֲבֵרוֹ - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ[8] אַף לְאַחַר שֶׁבָּאוּ הַפֵּרוֹת לָעוֹלָם. וְאִם שָׁמַט[9] הַלּוֹקֵחַ וְאָכַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[10]. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מִשְּׁנֵיהֶם - אֵין חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[11].

ג. אֲבָל הַפּוֹסֵק[12] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[13], וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיו בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - חַיָּב לִקְנוֹת[14] וְלִתֵּן לַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁפָּסַק. וְאִם חָזַר - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[15].

ד. מִי שֶׁפָּסַק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק שֶׁיִּתֵּן אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, אִם הָיוּ שִׁבֳּלִים[16] - הֲרֵי זֶה קָנָה לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע. וְהוּא שֶׁיֵּרָאֶה[17] לוֹ בַּגֹּרֶן, אוֹ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ'. אֲבָל אִם לֹא נִרְאָה בַּגֹּרֶן וְלֹא אָמַר לוֹ 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ' - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[18] שֶׁל מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[19]: שֶׁמָּא פָּסַק עִם אַחֵר[20], וְאֵין צָרִיךְ לְחִטִּים אֵלּוּ.

ה. דָּבָר שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מַקְנֶה - אֵינוֹ נִקְנֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[21]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁאִירַשׁ[22] מֵאַבָּא מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם נָתוּן לָךְ, שָׂדֶה זוֹ לִכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה[23] קְנוּיָה לָךְ - לֹא קָנָה כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם. 2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). 3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. 4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). 5) זוהי מתנת שכיב מרע. 6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב. 7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא סו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. 8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא סו: דיבור המתחיל התם) [וקל וחומר הוא: אם הנושא ונותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו]. 9) הוריד. גמרא שם. 10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. 11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א. 12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. 13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). 14) כן כתב הרי"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (סט:) "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה להיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) [וברור הדבר שחיוב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן]. 15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לכשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם]. 16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. 17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. 18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. 19) המוכר אומר בלבו. 20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר. 21) בבא מציעא טז: 22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. 23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני

מתוך מהדורת וגשל

1 **ו.** מִי שֶׁהָיָה מוֹרִישׁוֹ[24] גּוֹסֵס[25] וְנָטוּי לָמוּת, וְרָצָה לִמְכֹּר
2 מִנְכָסָיו[26] מְעַט[27] כְּדֵי לְהוֹצִיא הַדָּמִים בְּצָרְכֵי קְבוּרָה[28],
3 הוֹאִיל וְהַבֵּן עָנִי[29], וְאִם יַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת וְיִמְכֹּר - יִשְׁתַּהֵא
4 הַמֵּת וְיִתְבַּזֶּה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁאִם מָכַר וְאָמַר: מַה שֶּׁאִירַשׁ
5 מֵאָבִי הַיּוֹם מָכוּר לָךְ - מִמְּכָרוֹ קַיָּם. וְכֵן צַיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ
6 מַה שֶּׁיֹּאכַל, שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִן הַיָּם מְצוּדָתִי הַיּוֹם
7 מָכוּר לָךְ - מִמְּכָרוֹ קַיָּם, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו[30].
8 **ז.** הַבֵּן[31] שֶׁמָּכַר בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב
9 וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - בֶּן הַבֵּן מוֹצִיא[32] מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁהֲרֵי
10 אָבִיו מָכַר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא עֲדַיִן לִרְשׁוּתוֹ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים
11 בִּרְשׁוּת הָאָב, וְזֶה יוֹרֵשׁ אֲבִי אָבִיו[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.
12 **ח.** מִי שֶׁנָּתַן קַרְקַע[34] מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְנָתַן לוֹ עַל גַּבָּהּ[35] מֵאָה
13 דִּינָרִין: אִם הָיוּ הַדִּינָרִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ - כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּשָּׂדֶה
14 זָכָה בַּדִּינָרִין[36]; וְאִם אֵין לוֹ דִּינָר - אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנּוֹתֵן
15 לִתֵּן לוֹ מֵאָה דִינָרִין, עַד שֶׁיָּבִיא הַזּוֹכֶה[37] רְאָיָה שֶׁהָיָה לָזֶה
16 דִּינָרִין בְּעֵת הַמַּתָּנָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִטַּלְטְלִין שֶׁמַּקְנֶה
17 אָדָם אוֹתָם עַל קַרְקַע: אִם אֵינָם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן -
18 לֹא קָנָה; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[38].
19 **ט.** מִי שֶׁהָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן[39] בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה מַקְנֵהוּ[40] בֵּין
20 בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה; לְפִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו הוּא[41],
21 וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. וְאִם כָּפַר בּוֹ[42] זֶה שֶׁהֻפְקַד
22 אֶצְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָבַד, שֶׁאֵינוֹ
23 בִּרְשׁוּתוֹ[43]. אֲבָל הַמִּלְוָה, הוֹאִיל וּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה, אֵינָהּ
24 בָּעוֹלָם, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַקְנוֹתָהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן.
25 וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה
26 בִּשְׁטָר - מַקְנֶה אֶת הַשְּׁטָר בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן
27 דָּבָר הַנִּמְסָר לִקְנוֹת שִׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ.
28 **י.** כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כָּךְ אֵין
29 אָדָם מַקְנֶה לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עֲבָר הֲרֵי הוּא כְּמִי
30 שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְהַמְזַכֶּה לְעֻבָּר - לֹא קָנָה. וְאִם הָיָה בְּנוֹ,
31 הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה אֵצֶל בְּנוֹ - קָנָה[44].
32 **יא.** הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לַבָּנִים שֶׁתֵּלְדִי מִמֶּנִּי - הֲרֵי אֵלּוּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו'", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז:) בדין "חזר ולקחה מבעלים הראשונים" וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי הנוסחא שם "אמר רבה" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי"]. 24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. 25) רי"ף שם בשם ירושלמי. 26) של מוריש. 27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). 28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. 29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. 30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה. 31) בבא בתרא קנט. 32) גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן־הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אבי־אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן־הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33) כך הגדירו את זכות הירושה, שבן הבן יורש באופן בלתי־אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז). 34) שלא שאלו בקידושין (כו־כז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36) בקניין אגב. 37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38) בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן. 39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הוו ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווה מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40) בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41) אף שאינו בביתו ממש. 42) שמעתה הרי הוא כגזלן, ראה להלן. 43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגזלן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגזל) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה). 44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין

לא יִקְנוּ כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה בָהֶן בִּשְׁעַת הַמַּתָּנָה, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ כְּדֵי לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ קְרוֹבָה לָהֶם.

יב. הַמַּקְנֶה לְמִין מִמִּינֵי חַיָּה - לֹא הִקְנָה כְּלוּם. הִקְנָה קְצָת נְכָסָיו לִבְהֵמָה אוֹ לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְחָזַר וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: קְנֵה כִּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ כְּעֵבֶר זֶה - לֹא קָנָה כְּלוּם[45]. אָמַר לוֹ: קְנֵה אַתְּ וּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ אַתְּ וְעֵבֶר זֶה - קָנָה מֶחֱצָה[46].

יג. אֵין אָדָם מַקְנֶה לֹא בְּמֶכֶר וְלֹא בְּמַתָּנָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[47]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ - אֵינוֹ נִקְנֶה.

יד. כֵּיצַד? אֵין אָדָם מַקְנֶה רֵיחַ הַתַּפּוּחַ הַזֶּה, אוֹ טַעַם הַדְּבַשׁ הַזֶּה, אוֹ עֵין[48] הַבִּדְלַח[49] הַזֶּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. לְפִיכָךְ[50], הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ אֲכִילַת פֵּרוֹת דֶּקֶל זֶה[51], אוֹ דִּירַת בַּיִת זֶה[52] - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיַּקְנֶה לוֹ גּוּף הַבַּיִת לָדוּר בּוֹ, וְגוּף הָאִילָן לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו[53], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

טו. דִּין הַהֶקְדֵּשׁ[54] וְדִין הָעֲנִיִּים וְדִין הַנְּדָרִים אֵינוֹ כְּדִין הַהֶדְיוֹט בִּקְנְיָתוֹ. שֶׁאִלּוּ אָמַר אָדָם: כָּל מַה שֶּׁתֵּלֵד בְּהֶמְתִּי יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[55] לְבֶדֶק הַבַּיִת[56], אוֹ יִהְיֶה אָסוּר עָלַי, אוֹ אֶתְּנֶנּוּ לְצָדָקָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְקַדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם דְּבָרוֹ[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[58].

טז. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[59], אִם צִוָּה אָדָם כְּשֶׁהוּא שְׁכִיב מְרַע וְאָמַר: כָּל מַה שֶּׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה לַעֲנִיִּים, אוֹ כָּל שְׂכַר בַּיִת זֶה לַעֲנִיִּים - זָכוּ בָּהֶן הָעֲנִיִּים[60].

יז. יֵשׁ גְּאוֹנִים[61] שֶׁחוֹלְקִין עַל דָּבָר זֶה וְאוֹמְרִים, שֶׁאֵין הָעֲנִיִּים זוֹכִין אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁהֶדְיוֹט קוֹנֶה בָּהֶן, וּלְפִיכָךְ לֹא יִזְכּוּ בְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[62]. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לִדְבָרִים אֵלּוּ; שֶׁאֵין אָדָם מְצֻוֶּה לְהַקְנוֹת, וְהוּא מְצֻוֶּה לְקַיֵּם דְּבָרָיו בִּצְדָקָה אוֹ בְּהֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְצֻוֶּה לְקַיֵּם הַנֶּדֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[63].

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

א. מַקְנֶה אָדָם הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו. בֵּין בְּמֶכֶר, בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע. וְאֵין זֶה מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הַגּוּף מָצוּי וּמַקְנֶה לַפֵּרוֹת. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְשׁוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ הַגּוּף, אֶלָּא הֲנָאַת הַגּוּף.

ב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ, בֵּין לִזְמַן קָצוּב, בֵּין כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר וּלְנוֹתֵן אִילָן לְפֵרוֹתָיו, אוֹ רָחֵל לְגִזָּתָהּ, אוֹ בְּהֵמָה וְשִׁפְחָה לְוַלְדּוֹתֵיהֶם, אוֹ עֶבֶד לְמַעֲשֵׂה יָדָיו - בַּכֹּל מִמְכָּרוֹ אוֹ מַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין.

ג. מָכַר עַבְדּוֹ לִקְנָס, שֶׁאִם יֵגַח וְיָמוּת יִהְיֶה קְנָס שֶׁל לוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק. לְפִיכָךְ לֹא קָנָה; וְאִם תָּפַשׂ הַקְּנָס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ד. מָכַר אִילָן לָזֶה וּפֵרוֹתָיו לְאַחֵר - לֹא שִׁיֵּר מְקוֹם הַפֵּרוֹת, וְאֵין לָאַחֵר כְּלוּם. אֲבָל אִם מָכַר אִילָן וְשִׁיֵּר פֵּרוֹתָיו לְעַצְמוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

במגיד משנה שיש מחלקים בזה. [ודווקא מזכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה. ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג־יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכייה ומתנה שם]. **45)** כשם שהבהמה או העובר לא קנו. **46)** שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי. **47)** גוף, עצם. **48)** צבע, מראה. **49)** אבן טובה. **50)** בבא בתרא קמז: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. **51)** ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. **52)** כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. **53)** וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם. **54)** כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: ""ויראה לי". **55)** בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו".

56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישנו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית"]. **57)** הראב"ד חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר יינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. **58)** בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם. **59)** שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. **60)** מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואיננו, ויורשיו לא התחייבו (אבן האזל, ועיין כסף משנה). **61)** שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו דבריהם בטור שם. **62)** ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. **63)** פרק ו הלכה לא־לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון. **1)** נתבארו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

- הֲרֵי שִׁיר מְקוֹם הַפֵּרוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵרַשׁ, לְגַבֵּי עַצְמוֹ בְּעַיִן יָפָה מְשַׁיֵּר.

ה. הַמּוֹכֵר גּוּף הַקַּרְקַע לִזְמַן קָצוּב - הֲרֵי זֶה מְכִירָה; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בַּגּוּף כְּחָפְצוֹ וְאוֹכֵל הַפֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמְּכִירָה, וּבַסּוֹף תַּחֲזֹר לְבַעֲלֶיהָ.

ו. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִזְמַן קָצוּב וּבֵין הַמַּקְנֶה אוֹתָהּ לְפֵרוֹתֶיהָ? שֶׁהַקּוֹנֶה לְפֵרוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁנּוֹת צוּרַת הַקַּרְקַע, וְלֹא יִבְנֶה וְלֹא יַהֲרֹס; אֲבָל הַקּוֹנֶה לִזְמַן קָצוּב - הוּא בּוֹנֶה וְהוֹרֵס, וְעוֹשֶׂה בְּכָל זְמַנּוֹ הַקָּצוּב כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הַקּוֹנֶה קִנְיַן עוֹלָם לְעוֹלָם.

ז. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ לַחֲבֵרוֹ? שֶׁהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת הַשָּׂדֶה - אֵין לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשָׂדֶה זוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ לְהִכָּנֵס, אֶלָּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת הַפֵּרוֹת, וְיֵשׁ לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחָפְצוֹ; אֲבָל הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ - אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ אֶלָּא מִדַּעַת הַלּוֹקֵחַ, וְיֵשׁ לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחָפְצוֹ.

ח. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַקּוֹנֶה שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין הַשּׂוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ? שֶׁהַקּוֹנֶה שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְנָטְעָהּ אוֹ לְזָרְעָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹ לְהוֹבִירָהּ; וְהַשּׂוֹכֵר אֵינוֹ כֵן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן שְׂכִירוּת. וְאֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר; אֲבָל הַקּוֹנֶה מַקְנֶה לַאֲחֵרִים כָּל מַה שֶּׁקָּנָה.

ט. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ וּפֵרוֹת כַּוֶּרֶת לַחֲבֵרוֹ - קָנָה. וְאֵין זֶה מוֹכֵר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר יוֹנִים שֶׁיִּוָּלְדוּ אוֹ דְּבַשׁ שֶׁיָּבוֹא לַכַּוֶּרֶת, אֶלָּא הוּא מוֹכֵר שׁוֹבָךְ לְפֵרוֹתָיו אוֹ כַּוֶּרֶת לְדִבְשָׁהּ; שֶׁהֲרֵי הוּא כְּשׂוֹכֵר אַמַּת הַמַּיִם לַחֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל מַה שֶּׁיָּצוּד בָּהּ, כָּךְ זֶה הִקְנָה שׁוֹבָךְ זֶה לְפֵרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁמּוֹכֵר אִילָן לְפֵרוֹתָיו. וְדִין כֻּלָּם כְּדִין הַשּׂוֹכֵר בַּיִת מֵחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל הַנִּיּוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

י. הַבִּיצִים וְהָאֶפְרוֹחִין עַצְמָן שֶׁיֵּשׁ בַּשּׁוֹבָךְ - לֹא קָנָה אוֹתָם בַּעַל שׁוֹבָךְ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרְחוּ. וְדָבָר זֶה גְּזֵרַת חֲכָמִים הִיא, וּמִשּׁוּם 'לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים' נָגְעוּ בָהּ. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לְהַקְנוֹת אֶפְרוֹחִים וּבֵיצִים אֵלּוּ לַחֲבֵרוֹ - מְטַפֵּחַ עַל הַשּׁוֹבָךְ שֶׁיִּפְרְחוּ הָאִמָּהוֹת וְיִגְּבְהוּ מֵעַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ יַקְנֶה אוֹתָן לַחֲבֵרוֹ בְּקִנְיָן, אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אוֹ בִּשְׂאָר דְּבָרִים שֶׁהַמְּטַלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן.

יא. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ מֵחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל כָּל הַגּוֹזָלוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ בּוֹ מֵעַתָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָאִמָּהוֹת בּוֹרְחוֹת, נִמְצָא שֶׁהֶחֱרִיב כָּל הַשּׁוֹבָךְ; אֶלָּא מַנִּיחַ מֵהֶן כְּדֵי לְיַשֵּׁב הַשּׁוֹבָךְ.

יב. וְכַמָּה מַנִּיחַ? אִם הָיוּ בּוֹ אִמָּהוֹת וּבָנוֹת בְּעֵת מְכִירַת הַפֵּרוֹת - מַנִּיחַ בְּרִיכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁיּוֹלִידוּ הָאִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הָאִמָּהוֹת עִם הַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה וְעִם הַבָּנוֹת שֶׁעִמָּהֶם; וּמַנִּיחַ מִמַּה שֶׁיּוֹלִידוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הַבָּנוֹת עִם שְׁתֵּי הַבְּרִיכוֹת שֶׁהוֹלִידוּ; וְכָל הַנּוֹלָד מֵאַחַר שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת שֶׁל בָּנוֹת וְהַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל אִמָּהוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.

יג. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת כַּוֶּרֶת מֵחֲבֵרוֹ - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה נְחִילִים זֶה אַחַר זֶה; מִכָּאן וְאֵילַךְ - נוֹטֵל נָחִיל וּמַנִּיחַ נָחִיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב אֶת הַכַּוֶּרֶת.

יד. הַלּוֹקֵחַ חַלּוֹת דְּבַשׁ מֵחֲבֵרוֹ - מַנִּיחַ בַּכַּוֶּרֶת שְׁתֵּי חַלּוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרְחוּ הַדְּבוֹרִים וְיֵלְכוּ לָהֶן.

טו. הַלּוֹקֵחַ זֵיתִים מֵחֲבֵרוֹ לָקֵץ - מַנִּיחַ הָאִילָן סָמוּךְ לָאָרֶץ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת וְקוֹצֵץ. לָקַח בְּתוּלַת שִׁקְמָה - מַגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְקוֹצֵץ. סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה - שְׁנֵי טְפָחִים. וּבִשְׁאָר אִילָנוֹת - טֶפַח וְקוֹצֵץ. בְּקָנִים וּבְגֶפְנִים - מִן הַפְּקָק וּלְמַעְלָה. בְּדָקָלִים וַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ, לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ מַחֲלִיף.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

א. הַמּוֹכֵר שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ שָׁלֹשׁ נְטִיעוֹת קְטַנּוֹת אוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדֵּי אִילָן - הֲרֵי יֵשׁ לַלּוֹקֵחַ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם. וַאֲפִלּוּ יָבְשׁוּ הָאִילָנוֹת אוֹ נִקְצְצוּ - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, וְקָנָה כָּל הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם.

ב. וְכַמָּה הִיא הַקַּרְקַע הָרָאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם וּבֵינֵיהֶם וְחוּצָה לָהֶם כִּמְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ. וְזֶה הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ אֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזָרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה הָאִילָנוֹת עוֹמְדִין כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטֵי כִּירָה שֶׁשּׁוֹפְתִין עֲלֵיהֶן אֶת הַקִּדְרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה וְהַשְּׁלִישִׁי מְכֻוָּן בֵּינֵיהֶן וּמְרֻחָק מֵהֶן. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּין כָּל אִילָן וְאִילָן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה.

ד. וּמֵהֵיכָן הוּא מוֹדֵד? מִן הָעִקָּר הָרָחָב שֶׁל אִילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ עוֹמְדִין כַּצּוּרָה הַזֹּאת, אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֹרָבִים פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ מְרֻחָקִין יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, אוֹ שֶׁלְּקָחָן זֶה אַחַר זֶה, אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאֶחָד עַל הַמֶּצֶר, אוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְסִיק בּוֹר אוֹ אַמַּת הַמַּיִם אוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים בֵּינֵיהֶם - הֲרֵי זֶה אֵין לוֹ קַרְקַע. לְפִיכָךְ לֹא קָנָה הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְאִם יָבַשׁ הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ - יֵלֵךְ לוֹ.

ה. כָּל מִי שֶׁקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע, אִם הִגְדִּילוּ וְהוֹצִיאוּ חוֹטֶר - יָקֵץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְעַט הַדֶּרֶךְ עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְכָל הַשָּׁרִיגִין וְהָאֲמִירִים הַיּוֹצְאִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ מִן הַשָּׁרָשִׁים - הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע.

ו. הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ קַרְקַע. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ - אֵין לוֹ כְּלוּם. הִגְדִּילוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שָׁרִיגִים וַאֲמִירִים - יָקֵץ; שֶׁמָּא יִצְמְחוּ בָאָרֶץ, וְיֹאמַר לַמּוֹכֵר: שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת מָכַרְתָּ לִי וְיֵשׁ לִי קַרְקַע.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחוזר המוכר מפני פגם משפחה.

ז. כָּל הָעֵצִים שֶׁקּוֹצֵץ בַּעַל שְׁנֵי הָאִילָנוֹת מֵהֶן: הָעוֹלֶה מִן הַגְּזָעִים, וְהוּא הָרוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה - חֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת; וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׁרָשִׁים, וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה - חֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וּבִדְקָלִים - אֵין לְבַעַל הַדֶּקֶל מִן הָעוֹלֶה כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ גֶזַע.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע וְשִׁיֵּר אִילָנוֹת - חֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַקַּרְקַע כֻּלָּהּ; שֶׁאִלּוּ לֹא שִׁיֵּר בַּקַּרְקַע, הָרֵי אוֹמֵר לוֹ הַלּוֹקֵחַ 'עֲקֹר אִילָנְךָ'. וְכֵן אִם שִׁיֵּר שְׁנֵי הָאִילָנוֹת בִּלְבַד - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם; שֶׁאִלּוּ לֹא שִׁיֵּר הַקַּרְקַע, הָיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ 'עֲקֹר אִילָנְךָ וָלֵךְ'.

ט. הַמּוֹכֵר אֶת הָאִילָנוֹת וְשִׁיֵּר אֶת הַקַּרְקַע - יֵשׁ לְבַעַל הָאִילָנוֹת קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. מָכַר אֶת הַקַּרְקַע לְאֶחָד וְאֶת הָאִילָנוֹת לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק זֶה בָּאִילָנוֹת וְהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - זֶה קָנָה הָאִילָנוֹת עִם חֲצִי הַקַּרְקַע, וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע קָנָה חֲצִי הַקַּרְקַע בִּלְבַד.

י. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל פַּרְדֵּס וְאֶחָד נָטַל שָׂדֶה לָבָן - יֵשׁ לְבַעַל הַפַּרְדֵּס אַרְבַּע אַמּוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵה לָבָן סְמוּכוֹת לְסוֹף הָאִילָנוֹת שֶׁל פַּרְדֵּס; שֶׁעַל מְנָת כֵּן חָלְקוּ. וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר יָדוּעַ.

יא. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בָהּ דְּקָלִים, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִדֶּקֶל פְּלוֹנִי': אִם דֶּקֶל טוֹב וּמְשֻׁבָּח הוּא - אוֹתוֹ הַדֶּקֶל לְבַדּוֹ הוּא שֶׁשִּׁיֵּר, וְהַשְּׁאָר לַלּוֹקֵחַ; וְאִם דֶּקֶל רַע הוּא שֶׁשִּׁיֵּר - לֹא קָנָה מִן הַדְּקָלִים כְּלוּם.

יב. מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִן הָאִילָנוֹת': אִם יֵשׁ בּוֹ דְּקָלִים בִּלְבַד - שִׁיֵּר הַדְּקָלִים; וְאִם יֵשׁ בּוֹ גְּפָנִים בִּלְבַד - שִׁיֵּר הַגְּפָנִים. וְכֵן שְׁאָר הָאִילָנוֹת. הָיוּ בָהּ גְּפָנִים וּדְקָלִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא הַגְּפָנִים; אִילָנוֹת וּגְפָנִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא אִילָנוֹת; וְכֵן אִילָנוֹת וּדְקָלִים - שִׁיֵּר אִילָנוֹת; שֶׁהַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה הוּא מוֹכֵר. וְאִם הַדְּקָלִים שִׁיֵּר - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא כָּל דֶּקֶל גָּבוֹהַּ שֶׁעוֹלִים לוֹ בְּחֶבֶל, וְהַשְּׁאָר הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ. וְאִם שְׁאָר הָאִילָנוֹת הוּא שֶׁשִּׁיֵּר - לֹא שִׁיֵּר בָּהֶם אֶלָּא כֹּל שֶׁאֵין הָעֹל כּוֹבְשׁוֹ; וְכֹל שֶׁהָעֹל כּוֹבְשׁוֹ - הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ, וּבִכְלַל הַשָּׂדֶה נֶחְשָׁב.

יג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קַרְקַע וּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ לוֹ דְּקָלִים, אִם רָצָה לִקְנוֹת לוֹ שְׁנֵי דְּקָלִים - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה הַמֶּקֶח, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵינִי לוֹקֵחַ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דְּקָלִים. וְאִם אָמַר: קַרְקַע בִּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אִם הָיוּ בוֹ שְׁנֵי דְּקָלִים - קָנָה; וְאִם לָאו - מֶקֶח טָעוּת הוּא, וְחוֹזֵר. וְאִם אָמַר לוֹ: קַרְקַע שֶׁל דְּקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵין לוֹ דְּקָלִים; שֶׁאֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה אֶלָּא קַרְקַע הָרָאוּי לִדְקָלִים.

יד. הַמּוֹכֵר פַּרְדֵּס לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ: קְנֵה לְךָ דְּקָלִים וּתְמָרִים וְהוּצִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה כָּל אֵלּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ אוֹתָם, נוֹיֵי הַשְּׁטָר הֵם. וְכֵן הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם; כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדִּינִין וְהַטְּעָנוֹת.

טו. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ 'וְהִקְנֵיתִי לְךָ עָמְקוֹ וְרוּמוֹ', צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ 'קְנֵה לְךָ מִקַּרְקַע הַתְּהוֹם עַד רוּם רָקִיעַ'. שֶׁהָעֹמֶק וְהָרוּם אֵינוֹ נִקְנֶה בִּסְתָם; וְכֵינָן שֶׁקָּנָה הָעֹמֶק וְהָרוּם - קָנָה הָרוּם שֶׁהוּא הָאֲוִיר בִּלְבַד, וְהָעֹמֶק שֶׁהוּא עֲבִי הָאָרֶץ, אֲבָל לֹא קָנָה הַבְּנְיָנוֹת שֶׁבַּמַּעֲמַקִּים וְשֶׁבָּאֲוִיר; וְכֵינָן שֶׁכָּתַב לוֹ 'מִקַּרְקַע הַתְּהוֹם עַד רוּם הָרָקִיעַ' - קָנָה הַבּוֹר וְהַדּוּת שֶׁבָּעֲבִי הַקַּרְקַע, וְהַמַּעֲזִיבוֹת וְהַמְּחִילוֹת שֶׁבֵּין הַמַּעֲזִיבוֹת לְמַעְלָה.

טז. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַל מְנָת שֶׁדְּיוֹטָא עֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי - הֲרֵי זוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ זִיזִין - מוֹצִיא. וְאִם נָפְלָה - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם.

יז. הַמּוֹכֵר קִבְרוֹ, אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ, אוֹ מְקוֹם מַעֲמָדוֹ, אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִים שָׁם בְּעַל כָּרְחוֹ, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה, וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקָּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ב־כ"ח כסלו ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ב כסלו ה'תשע"ב

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. כָּל דַּיָּן שֶׁדָּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת וְטָעָה: אִם טָעָה בִּדְבָרִים הַגְּלוּיִים וְהַיְדוּעִים, כְּגוֹן דִּינִין הַמְפֹרָשִׁין בַּמִּשְׁנָה אוֹ בַּגְּמָרָא - חוֹזֵר הַדִּין, וּמַחֲזִירִין הַדָּבָר כְּשֶׁהָיָה, וְדָנִין בּוֹ כַּהֲלָכָה. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר, כְּגוֹן שֶׁהָלַךְ זֶה שֶׁנָּטַל הַמָּמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין לִמְדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיָה אַלָּם, אוֹ שֶׁטִּמֵּא דָּבָר טָהוֹר, אוֹ שֶׁהוֹרָה בִּכְשֵׁרָה שֶׁהִיא טְרֵפָה וְהֶאֱכִילָהּ לַכְּלָבִים, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַם לְהַזִּיק, לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק.

ב. טָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת, כְּגוֹן דָּבָר שֶׁהוּא מַחֲלֹקֶת תַּנָּאִים אוֹ אָמוֹרָאִים, וְלֹא נִפְסְקָה הַלָּכָה כְּאֶחָד מֵהֶן בְּפֵרוּשׁ, וְעָשָׂה כְּאֶחָד מֵהֶן, וְלֹא יָדַע שֶׁכְּבָר פָּשַׁט הַמַּעֲשֶׂה בְּכָל הָעוֹלָם כְּדִבְרֵי הָאַחֵר: אִם הָיָה זֶה הַדַּיָּן מִמְּחֻה וְנָטַל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה נוֹטֵל רְשׁוּת אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְהוּא מְמֻחֶה - חוֹזֵר הַדִּין, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם. אֶחָד הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת אוֹ הַנּוֹטֵל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

מתוך מהדורת וגשל

ג. הָיָה הַטּוֹעֶה מֵמְחֶה וְלֹא נָטַל רְשׁוּת וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מֵמְחֶה אֲבָל קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין עֲלֵיהֶן לָדוּן לָהֶן כַּדִּין, וְטָעָה בְּשִׁקּוּל הַדַּעַת: אִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וִישַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ; אִם לֹא נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד - יַחֲזוֹר הַדִּין, וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַחֲזִיר - יְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ.

ד. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מֵמְחֶה וְלֹא קִבְּלוּ אוֹתוֹ בַּעֲלֵי דִינִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּטַל רְשׁוּת - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינוֹ בִּכְלַל הַדַּיָּנִין. לְפִיכָךְ אֵין דִּינוֹ דִּין, בֵּין טָעָה בֵּין לֹא טָעָה; וְכָל אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין, אִם רָצָה, חוֹזֵר וְדָן בִּפְנֵי בֵּית דִּין. וְאִם טָעָה, וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִבֵּיתוֹ, וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מִבַּעַל דִּין זֶה שֶׁנָּתַן לוֹ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה. וְאִם אֵין לוֹ לְהַחֲזִיר, אוֹ שֶׁהֶאֱכִיל דָּבָר הַמֻּתָּר לַכְּלָבִים - יְשַׁלֵּם, כְּדִין כָּל גּוֹרֵם לְהַזִּיק; שֶׁזֶּה מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק הוּא.

ה. דַּיָּן שֶׁטָּעָה וְחִיֵּב שְׁבוּעָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בָּהּ, וְעָשָׂה זֶה פְּשָׁרָה עִם בַּעַל דִּינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע, וְאַחַר כָּךְ יָדַע שֶׁאֵינוֹ בֶּן שְׁבוּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ עַל הַפְּשָׁרָה - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִתֵּן לוֹ אוֹ לִמְחֹל לוֹ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּפָּטֵר מִשְּׁבוּעָה שֶׁחִיְּבוֹ בָּהּ הַטּוֹעֶה, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוּת - חוֹזֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַצְּמוּ בְּדִין, אֶחָד אוֹמֵר: נָדוּן כָּאן, וְאֶחָד אוֹמֵר: נַעֲלֶה לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל, שֶׁמָּא יִטְעוּ אֵלּוּ הַדַּיָּנִין וְיוֹצִיאוּ מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְדָן בְּעִירוֹ. וְאִם אָמַר: כִּתְבוּ וּתְנוּ לִי מֵאֵי זֶה טַעַם דַּנְתּוּנִי, שֶׁמָּא טְעִיתֶם - כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין לוֹ, וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ. וְאִם הֵצְרַךְ לִשְׁאֹל דָּבָר מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם - כּוֹתְבִים וְשׁוֹלְחִין וְשׁוֹאֲלִין, וְדָנִין לָהֶם בְּעִירָם כְּפִי מַה שֶּׁיָּבֹא בִּכְתַב בֵּית דִּין הַגָּדוֹל.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַדִּינִין שֶׁזֶּה טוֹעֵן וְזֶה טוֹעֵן, אוֹ כְּשֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה: נָדוּן כָּאן, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: נֵלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל; אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: נֵלֵךְ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל - כּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְעוֹלֶה עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: עֶבֶד לַוֶּה לְאִישׁ מַלְוֶה. וְכֵן אִם טָעַן זֶה שֶׁהִזִּיקוֹ אוֹ גְּזָלוֹ, וְרָצָה הַטּוֹעֵן לַעֲלוֹת - כּוֹפִין בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ אֶת הַנִּטְעָן לַעֲלוֹת עִמּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים אוֹ רְאָיָה לַנִּגְזָל אוֹ לַנִּזָּק אוֹ לַמַּלְוֶה; אֲבָל טַעֲנָה רֵיקָנִית - אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנִּטְעָן לָצֵאת כְּלָל, אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּמְקוֹמוֹ וְנִפְטָר.

ט. וְכֵן הַדִּין בִּזְמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם בֵּית דִּין גָּדוֹל, אֲבָל יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֲכָמִים גְּדוֹלִים מֵמְחִין לְרַבִּים, וּמְקוֹמוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן תַּלְמִידִים שֶׁאֵינָן כְּמוֹתָן, אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: נֵלֵךְ לִמְקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁבְּאֶרֶץ פְּלוֹנִית לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַגָּדוֹל וְנָדוּן לְפָנָיו בְּדִין זֶה - שֶׁכּוֹפִין אֶת הַלְוֶה וְהוֹלֵךְ עִמּוֹ. וְכֵן הָיוּ מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בִּסְפָרַד.

יום שני כ"ג כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. אֶחָד מִבַּעֲלֵי דִינִין שֶׁאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי יָדוּן לִי, וְאָמַר בַּעַל דִּינוֹ: פְּלוֹנִי יָדוּן לִי - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי הַדַּיָּנִים, שֶׁבֵּרֵר זֶה אֶחָד וְזֶה אֶחָד, הֵם בּוֹרְרִים לָהֶן דַּיָּן שְׁלִישִׁי, וּשְׁלָשְׁתָּן דָּנִין לִשְׁנֵיהֶן; שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ יֵצֵא הַדִּין לַאֲמִתּוֹ. אֲפִלּוּ הָיָה הָאֶחָד שֶׁבֵּרְרוּ בַּעֲלֵי הַדִּין חָכָם גָּדוֹל וְסָמוּךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לָכֹף אֶת בַּעַל דִּינוֹ שֶׁיָּדוּן אֵצֶל זֶה, אֶלָּא גַּם הוּא בּוֹרֵר מִי שֶׁיִּרְצֶה.

ב. מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, בֵּין לִהְיוֹתוֹ דַּיָּן בֵּין לִהְיוֹתוֹ עֵד עָלָיו, אֲפִלּוּ קִבֵּל אֶחָד מִן הַפְּסוּלִים בַּעֲבֵרָה כִּשְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים לְהָעִיד עָלָיו אוֹ כִּשְׁלֹשָׁה בֵּית דִּין מֵמְחִין לָדוּן לוֹ, בֵּין שֶׁקִּבֵּל עַל עַצְמוֹ לְאַבֵּד זְכֻיּוֹתָיו וְלִמְחֹל מַה שֶּׁהָיָה טוֹעֵן עַל פִּיהֶן, בֵּין שֶׁקִּבֵּל שֶׁיִּתֵּן כָּל מַה שֶּׁיִּטְעַן עָלָיו חֲבֵרוֹ בְּעֵדוּת זוֹ הַפָּסוּל אוֹ בְּדִינוֹ: אִם קָנוּ מִיָּדוֹ עַל זֶה - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. נִגְמַר הַדִּין, וְהוֹצִיא הַמָּמוֹן בְּדִין זֶה הַפָּסוּל אוֹ בְּעֵדוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר.

ג. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לַחֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, וְאָמַר לוֹ: הִשָּׁבַע לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ, אוֹ הִשָּׁבַע לִי בְּחַיֵּי רֹאשְׁךָ וְאֶתֵּן לְךָ כָּל מַה שֶּׁתִּטְעַן: אִם קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין. נִגְמַר הַדִּין וְנִשְׁבַּע כְּמוֹ שֶׁאָמַר לוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר, וְחַיָּב לְשַׁלֵּם.

ד. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת וַהֲפָכָה, אִם קָנוּ מִיָּדוֹ אוֹ אִם נִשְׁבַּע זֶה שֶׁנֶּהְפְּכָה עָלָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

ה. וְהוּא הַדִּין בְּמִי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב שְׁבוּעָה, וְאָמַר אֶשָּׁבַע לְךָ שְׁבוּעָה: אִם קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ; וְאִם לֹא קָנוּ מִיָּדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין וְיִשָּׁבַע.

ו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּבֵית דִּין, וְהֵבִיא עֵדִים אוֹ רְאָיָה לִזְכוּתוֹ - סוֹתֵר אֶת הַדִּין, וְחוֹזֵר הַדִּין. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר נִגְמַר הַדִּין, כָּל זְמַן שֶׁהוּא מֵבִיא רְאָיָה - סוֹתֵר. אָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִים: כָּל רְאָיוֹת שֶׁיֵּשׁ לְךָ, הָבֵא מִכָּאן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם! אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - סוֹתֵר אֶת הַדִּין. מַה יַּעֲשֶׂה אִם לֹא מָצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים וּמָצָא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים?

ז. אֲבָל אִם סָתַם אֶת טַעֲנוֹתָיו - אֵינוֹ סוֹתֵר. כֵּיצַד? אָמְרוּ לוֹ: יֵשׁ לְךָ עֵדִים? אָמַר: אֵין לִי עֵדִים. יֵשׁ לְךָ רְאָיָה? אָמַר: אֵין לִי רְאָיָה. וְדָנוּ אוֹתוֹ וְחִיְּבוּהוּ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁנִּתְחַיֵּב, אָמַר: קְרֵבוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהַעִידוּנִי! אוֹ שֶׁהוֹצִיא רְאָיָה מִתּוֹךְ אֲפֵנְדָּתוֹ - אֵין זֶה כְּלוּם, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֵדָיו וְעַל רְאָיָתוֹ.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיְתָה הָרְאָיָה אֶצְלוֹ וְהָעֵדִים עִמּוֹ בַּמְּדִינָה; אֲבָל אִם אָמַר: אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, וּלְאַחַר מִכָּן בָּאוּ לוֹ עֵדִים מִמְּדִינַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיְתָה הַחֵמֶת שֶׁל אָבִיו שֶׁיֵּשׁ שָׁם הַשְּׁטָרוֹת מֻפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים, וּבָא זֶה שֶׁהִפְקִדוּן אֶצְלוֹ וְהוֹצִיא לוֹ רְאָיָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְסוֹתֵר. וּמִפְּנֵי מָה סוֹתֵר? מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִין אֶצְלִי. וְכָל זְמַן שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ מְצוּיִין אֶצְלִי, אוֹ מִפְּנֵי כַּךְ וְכַךְ אָמַרְתִּי אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, וְהָיָה מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו -

חֲרֵי זֶה לֹא סָתַם טַעֲנוֹתָיו, וְסוֹתֵר. לְפִיכָךְ, אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: אֵין לִי עֵדִים כְּלָל, לֹא הֵנָּה וְלֹא בִּמְדִינַת הַיָּם, וְלֹא רְאָיָה כְּלָל, לֹא בְּיָדִי וְלֹא בְּיַד אֲחֵרִים - אֵינוֹ יָכוֹל לִסְתּוֹר.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּגָדוֹל שֶׁנִּתְחַיֵּב, וְהֵבִיא רְאָיוֹת וְהֵבִיא עֵדִים אַחַר שֶׁסָּתַם טַעֲנוֹתָיו; אֲבָל יוֹרֵשׁ שֶׁהוּא קָטָן כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ, וּבָאוּ עָלָיו טְעָנוֹת מֵחֲמַת מוֹרִישׁוֹ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְאָמַר: אֵין לִי עֵדִים וְאֵין לִי רְאָיָה, וְאַחַר שֶׁיְּצָא מִבֵּית דִּין חַיָּב אָמְרוּ לוֹ אֲחֵרִים: אָנוּ יוֹדְעִים לְאָבִיךָ עֵדוּת שֶׁתִּסְתּוֹר בָּהּ דִּין זֶה, אוֹ אָמַר לוֹ אֶחָד: מוֹרִישְׁךָ הִפְקִיד רְאָיָה זוֹ - חֲרֵי זֶה מֵבִיא מִיָּד וְסוֹתֵר, שֶׁאֵין הַיּוֹרֵשׁ קָטָן יוֹדֵעַ כָּל רְאָיוֹת מוֹרִישׁוֹ.

י. מִי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא יָבוֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשָּׁבַע - יִהְיֶה חֲבֵרוֹ נֶאֱמָן בְּטַעֲנָתוֹ וְיִטֹּל כָּל מַה שֶּׁטָּעַן בְּלֹא שְׁבוּעָה, אוֹ שֶׁאִם לֹא יָבוֹא בְּיוֹם פְּלוֹנִי וְיִשָּׁבַע וְיִטֹּל - אֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ וְאֵין לוֹ כְּלוּם וְיִפָּטֵר חֲבֵרוֹ, וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא בָּא - נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים, וְאֹבֵד אֶת זְכוּתוֹ. וְאִם הֵבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה אָנוּס בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - חֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקְּנָיָן זֶה, וְיִשָּׁבַע כְּשֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שלישי כ"ד כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. בֵּית דִּין שֶׁנֶּחְלְקוּ, מִקְצָתָם אוֹמְרִים זַכַּאי, וּמִקְצָתָם אוֹמְרִים חַיָּב - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וּבִשְׁאָר דִּינֵי אָסוּר וּמֵתֶר וְטָמֵא וְטָהוֹר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, אִם נֶחְלְקוּ בְּזֶה הַחוֹטֵא אִם יֵהָרֵג אוֹ לֹא יֵהָרֵג: אִם הָיוּ הָרֹב מְזַכִּים - זַכַּאי, וְאִם הָיוּ הָרֹב מְחַיְּבִין - אֵינוֹ נֶהֱרָג עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמְחַיְּבִין יָתֵר עַל הַמְזַכִּים שְׁנַיִם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁעַל זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה וְאָמְרָה: לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת. כְּלוֹמַר: אִם הָרֹב נוֹטִים לְרָעָה לַהֲרֹג - לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵיהֶם, עַד שֶׁיִּטּוּ הֲטָיָה גְּדוֹלָה וְיוֹסִיפוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת. הַטָּיָתְךָ לְטוֹבָה - עַל פִּי אֶחָד, לְרָעָה - עַל פִּי שְׁנַיִם. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים קַבָּלָה הֵם.

ב. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁנֶּחְלְקוּ: שְׁנַיִם אוֹמְרִים זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר חַיָּב - חֲרֵי זֶה זַכַּאי. שְׁנַיִם אוֹמְרִים חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר זַכַּאי - חֲרֵי זֶה חַיָּב. אֶחָד אוֹמֵר זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁנַיִם זַכַּאי אוֹ חַיָּב, וְהַשְּׁלִישִׁי אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - יוֹסִיפוּ הַדַּיָּנִים שְׁנַיִם. נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בַּדָּבָר. אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם זַכַּאי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים חַיָּב - חֲרֵי זֶה זַכַּאי. אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה חַיָּב, וּשְׁנַיִם זַכַּאי - חֲרֵי זֶה חַיָּב. אָמְרוּ שְׁנַיִם מֵהֶם זַכַּאי, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם. אֲבָל אִם אָמְרוּ אַרְבָּעָה זַכַּאי אוֹ חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁאָמְרוּ שְׁלֹשָׁה זַכַּאי, וְאֶחָד חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד אֵינִי יוֹדֵעַ, בֵּין שֶׁהָיָה זֶה שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁאָמַר אַחֵר - הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב. הָיוּ מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - חֲרֵי אֵלּוּ מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אֲחֵרִים. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק הַדָּבָר - מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. הִגִּיעוּ לְשִׁבְעִים וְאֶחָד, וְאָמְרוּ שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה חַיָּב, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים עִמּוֹ עַד שֶׁיַּחֲזוֹר לְדִבְרֵי הַצַּד הָאֶחָד, וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּים אוֹ מְחַיְּבִין. וְאִם לֹא חָזַר לֹא הוּא וְלֹא אֶחָד מֵהֶן - חֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, וּמַעֲמִידִין אֶת הַמָּמוֹן בְּחֶזְקַת בְּעָלָיו.

ג. כָּל מִי שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ - אֵינוֹ צָרִיךְ לָתֵת טַעַם לִדְבָרָיו וּלְהוֹדִיעַ מֵאֵי זֶה טַעַם בָּא לוֹ הַסָּפֵק, כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּרְאֶה הַמְזַכֶּה מֵאֵי זֶה טַעַם מְזַכֶּה, וְהַמְחַיֵּב מֵאֵי זֶה טַעַם מְחַיֵּב.

יום רביעי כ"ה כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. סַנְהֶדְרִין שֶׁפָּתְחוּ כֻּלָּם בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה, וְאָמְרוּ כֻּלָּן חַיָּב - חֲרֵי זֶה פָּטוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם מִקְצָת מְזַכִּין שֶׁיַּהַפְכוּ בִּזְכוּתוֹ, וְיִרְבּוּ הַמְחַיְּבִין, וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג.

ב. סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת, שְׁנַיִם עָשָׂר אוֹמְרִים זַכַּאי, וְאַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים חַיָּב - חֲרֵי זֶה זַכַּאי. שְׁנַיִם עָשָׂר אוֹמְרִים חַיָּב, וְאַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים זַכַּאי, אוֹ שֶׁאָמְרוּ אַחַד עָשָׂר זַכַּאי, וְאַחַד עָשָׂר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אֲפִלּוּ עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם מְזַכִּין אוֹ מְחַיְּבִין, וְהָאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - יוֹסִיפוּ שְׁנַיִם. זֶה שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ - חֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁחֲרֵי אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה. וְנִמְצְאוּ אַחַר הַתּוֹסֶפֶת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חוּץ מִזֶּה הַמִּסְתַּפֵּק. אָמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר זַכַּאי, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חַיָּב - חֲרֵי זֶה זַכַּאי. אַחַד עָשָׂר אוֹמְרִים זַכַּאי, וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹמְרִים חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - חֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁחֲרֵי הַמְחַיְּבִין רַבּוּ בִּשְׁנַיִם. אָמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר זַכַּאי, וּשְׁנַיִם עָשָׂר חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - מוֹסִיפִין שְׁנַיִם אֲחֵרִים. וְכֵן מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמְזַכִּין אֶחָד וִיהֵא זַכַּאי, אוֹ יִרְבּוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר וִיהֵא חַיָּב. הָיוּ אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ, אוֹ שֶׁהָיוּ הַמְחַיְּבִין יוֹתֵר אֶחָד בִּלְבַד - מוֹסִיפִין וְהוֹלְכִין עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. הִגִּיעוּ לְשִׁבְעִים וְאֶחָד, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אוֹמְרִים זַכַּאי, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים חַיָּב - חֲרֵי זֶה זַכַּאי. שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אוֹמְרִים חַיָּב, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים זַכַּאי - דָּנִים אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּרְאֶה אֶחָד מֵהֶן דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ וּמְזַכִּין אוֹתוֹ אוֹ מְחַיְּבִין אוֹתוֹ. וְאִם לֹא רָאָה - גָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים אוֹמֵר: נִזְדַּקֵּן הַדִּין! וּפוֹטְרִין אוֹתוֹ. שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים חַיָּב, וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה אוֹמְרִים זַכַּאי, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. אַרְבָּעָה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים זַכַּאי, וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אוֹמְרִים חַיָּב, וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ - חַיָּב, שֶׁחֲרֵי רַבּוּ הַמְחַיְּבִין שְׁנַיִם.

ג. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבָּא לָהֶם מַחֲלֹקֶת, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינֵי תּוֹרָה - אֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן,

מתוך מהדורת וגשל

אֶלָּא דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב שֶׁלָּהֶן. וְאִם בְּדִין אֶחָד מִן הַנֶּהֱרָגִין נֶחְלְקוּ - דָּנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּפְטְרוּהוּ אוֹ יִתְחַיֵּב.

יום חמישי כ"ו כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א. אֶחָד מִן הַדַּיָּנִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהָיָה מִן הַמְזַכִּין אוֹ מִן הַמְחַיְּבִין, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאָמַר דָּבָר הַנִּרְאֶה לוֹ בְּדַעְתּוֹ, אֶלָּא נָטָה אַחַר דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֹב לִנְטֹת. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר בִּשְׁעַת מִנְיָן: דַּי שֶׁאֶהְיֶה כְּאִישׁ פְּלוֹנִי! אֶלָּא אֱמֹר מַה שֶּׁלְּפָנֶיךָ.

ב. וּבְכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יַחֲזֹר הַמְלַמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְלַמֵּד חוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲנֶה עַל רֹב לִנְטֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן; אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין - יֵשׁ לְמְלַמֵּד זְכוּת לַחֲזֹר וּלְהִתְמַנּוֹת עִם הַמְחַיְּבִים.

ג. תַּלְמִיד שֶׁהָיָה מְזַכֶּה וָמֵת - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מְזַכֶּה בִּמְקוֹמוֹ.

ד. אָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, וְנִשְׁתַּתֵּק אוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיְּלַמֵּד זְכוּת וְיֹאמַר מֵאֵי זֶה טַעַם מְזַכֶּה - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ.

ה. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ טַעַם אֶחָד, אֲפִלּוּ מִשְּׁנֵי מִקְרָאוֹת - אֵין נִמְנִין אֶלָּא כְּאֶחָד.

ו. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין מַתְחִילִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת מִן הַגָּדוֹל. שֶׁמָּא יִסְמְכוּ הַשְּׁאָר עַל דַּעְתּוֹ, וְלֹא יִרְאוּ עַצְמָן כְּדָאִין לַחֲלֹק עָלָיו. אֶלָּא יֹאמַר כָּל אֶחָד דָּבָר הַנִּרְאֶה לוֹ בְּדַעְתּוֹ.

ז. וְכֵן אֵין פּוֹתְחִין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לְחוֹבָה, אֶלָּא לִזְכוּת. כֵּיצַד? אוֹמְרִים לָזֶה שֶׁחָטָא: אִם לֹא עָשִׂיתָ דָּבָר זֶה שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ עָלֶיךָ - אַל תִּירָא מִדִּבְרֵיהֶם.

ח. אָמַר אֶחָד מִן הַתַּלְמִידִים בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. אָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - מַעֲלִין אוֹתוֹ עִמָּהֶן לַסַּנְהֶדְרִין. אִם יֵשׁ מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם לְעוֹלָם; וְאִם אֵין מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו - אֵינוֹ יוֹרֵד מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. אֲפִלּוּ אָמַר הַנִּדּוֹן עַצְמוֹ: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עַל עַצְמִי זְכוּת - שׁוֹמְעִין לוֹ וְעוֹלֶה לַמִּנְיָן; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַמָּשׁ בִּדְבָרָיו.

ט. בֵּית דִּין שֶׁטָּעוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת וְחִיְּבוּ אֶת הַפָּטוּר וְגָמְרוּ דִּינוֹ לְחוֹבָה, וְנִרְאָה לָהֶם הַטַּעַם שֶׁיִּסְתְּרוּ בּוֹ אֶת דִּינוֹ כְּדֵי לְזַכּוֹתוֹ - סוֹתְרִין, וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם טָעוּ וּפָטְרוּ אֶת הַמְחֻיָּב הֲרִיגָה - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁטָּעוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ; אֲבָל אִם טָעוּ בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוּקִין מוֹדִין בּוֹ - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְחוֹבָה. כֵּיצַד? אָמְרוּ: הַבָּא עַל הָעֶרְוָה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר, וּפְטָרוּהוּ - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וּמְמִיתִין אוֹתוֹ; אֲבָל אִם אָמְרוּ: הַמְעֶרֶה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר, וּפְטָרוּהוּ - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שישי כ"ז כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. מַה בֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת? דִּינֵי מָמוֹנוֹת - בִּשְׁלֹשָׁה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - פּוֹתְחִין בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - פּוֹתְחִין לְזִכּוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵין פּוֹתְחִין לְחוֹבָה. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - מַטִּין עַל פִּי אֶחָד בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - מַטִּין עַל פִּי אֶחָד לְזִכּוּת, וְעַל פִּי שְׁנַיִם לְחוֹבָה. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - מַחֲזִירִין בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - מַחֲזִירִין לְזִכּוּת, וְאֵין מַחֲזִירִין לְחוֹבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - הַכֹּל רְאוּיִין לְלַמֵּד זְכוּת אוֹ חוֹבָה, בֵּין הַדַּיָּנִים בֵּין הַתַּלְמִידִים; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - הַכֹּל מְלַמְּדִין זְכוּת, וַאֲפִלּוּ הַתַّלְמִידִים, וְאֵין מְלַמֵּד חוֹבָה אֶלָּא הַדַּיָּנִים. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - הַדַּיָּן הַמְלַמֵּד חוֹבָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זְכוּת, וְהַמְלַמֵּד זְכוּת חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - הַמְלַמֵּד חוֹבָה חוֹזֵר וּמְלַמֵּד זְכוּת, אֲבָל הַמְלַמֵּד זְכוּת אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְלַמֵּד חוֹבָה, אֶלָּא בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וּלְהִתְמַנּוֹת עִם הַמְחַיְּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּלַּיְלָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - דָּנִין בַּיּוֹם וְגוֹמְרִין בַּיּוֹם. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם בֵּין לְזִכּוּת בֵּין לְחוֹבָה; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - גּוֹמְרִין בּוֹ בַּיּוֹם לְזִכּוּת, וּבַיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו לְחוֹבָה.

ב. לְפִיכָךְ אֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת לֹא עֶרֶב שַׁבָּת וְלֹא עֶרֶב יוֹם טוֹב; שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב, וְאִי אֶפְשָׁר לְהָרְגוֹ לְמָחָר, וְאָסוּר לְעַנּוֹת אֶת דִּינוֹ וּלְהַנִּיחוֹ אַחַר הַשַּׁבָּת. אֶלָּא אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד אֶחָד בַּשַּׁבָּת, וּמַתְחִילִין בְּדִינוֹ.

ג. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁדָּנִין אוֹתָן בְּכָל יוֹם מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת, מִדִּבְרֵיהֶם לָמְדוּ שֶׁאֵין דָּנִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת.

ד. אֶחָד דִּינֵי נְפָשׁוֹת וְאֶחָד דִּינֵי מַלְקִיּוֹת וְאֶחָד דִּינֵי גָלוּת - הַדִّינִים הָאֵלּוּ שָׁוִים בָּהֶן, אֶלָּא שֶׁהַמַּלְקוּת בִּשְׁלֹשָׁה. וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל, חוּץ מִדָּבָר אֶחָד: שֶׁדִּינוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה.

ה. הַמֵּסִית - אֵין דִּינָיו כִּשְׁאָר דִּינֵי נְפָשׁוֹת: מְכַמְּנִין לוֹ אֶת הָעֵדִים, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הַתְרָאָה כִּשְׁאָר הַנֶּהֱרָגִין. וְאִם יָצָא מִבֵּית דִּין זַכַּאי, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. יָצָא חַיָּב, וְאָמַר אֶחָד: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְאֵין טוֹעֲנִין לְמֵסִית. וּמוֹשִׁיבִין בְּדִינוֹ זָקֵן וְסָרִיס וּמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְרַחֲמוּ עָלָיו. שֶׁהָאַכְזְרִיּוּת עַל אֵלּוּ שֶׁמַּטְעִין אֶת הָעָם אַחֲרֵי הַהֶבֶל - רַחֲמִים הוּא בָּעוֹלָם; שֶׁנֶּאֱמַר: לְמַעַן יָשׁוּב יָיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים.

ו. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְכֵן הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת - מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִים, וְשׁוֹמְעִין אֶת דְּבָרָיו; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת - מַתְחִילִין מִן הַצַּד, וְאֵין שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי הַגָּדוֹל אֶלָּא בָּאַחֲרוֹנָה.

ז. דִּינֵי מָמוֹנוֹת, וְכֵן הַטֻּמְאוֹת וְכֵן הַטְּהָרוֹת - הָאָב וּבְנוֹ הָרַב

מתוך מהדורת וגשל

וְתַלְמִידוֹ מוֹנִין אוֹתָן בִּשְׁנַיִם; וְדִינֵי נְפָשׁוֹת וּמַכּוֹת, וְקִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ וְעִבּוּר הַשָּׁנָה - אָב וּבְנוֹ אוֹ הָרַב וְתַלְמִידוֹ מוֹנִין אוֹתָן בְּאֶחָד.

ח. זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִין הָאָב עִם הַבֵּן בֵּין בְּאֶחָד בֵּין בִּשְׁנַיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הָאֶחָד מֵהֶן בַּסַּנְהֶדְרִין, וְהַשֵּׁנִי הָיָה מִן הַתַּלְמִידִים שֶׁאָמַר: יֵשׁ לִי לְלַמֵּד זְכוּת אוֹ חוֹבָה. שׁוֹמְעִין דְּבָרָיו, וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ, וְנִמְנִין עִמּוֹ.

ט. וּבְשָׁעַת גְּמַר דִּין - אֵין גּוֹמְרִין אֶת הַדִּין בִּקְרוֹבִים; שֶׁהַדַּיָּנִין הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִין לְדִין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

י. תַּלְמִיד שֶׁהָיָה חָכָם וּמֵבִין, וְהָיָה מְחֻסַּר קַבָּלָה - חֲרֵי רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהּ בְּדִין זֶה, וְהוּא דָן עִמּוֹ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת.

יא. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת, אֲפִלּוּ גֵּר; וְהוּא שֶׁתְּהֵיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְגֵר דָּן אֶת חֲבֵרוֹ הַגֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. וְכֵן הַמַּמְזֵר וְהַסּוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת. אֲבָל בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - אֵין דָּנִין אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים הַמַּשִּׂיאִין לִכְהֻנָּה, וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶן סוּמָא אֲפִלּוּ בְּאַחַת מֵעֵינָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שבת קודש כ"ח כסלו ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר

א. כֵּיצַד דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת? כְּשֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים לְבֵית דִּין וְאוֹמְרִים: רָאִינוּ פְּלוֹנִי זֶה שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית - אוֹמְרִין לָהֶן: מַכִּירִין אַתֶּם אוֹתוֹ? הִתְרֵיתֶם בּוֹ? אִם אָמְרוּ: אֵין אָנוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ, אוֹ נִסְתַּפֵּק לָנוּ, אוֹ שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר.

ב. אֶחָד תַּלְמִיד חָכָם וְאֶחָד עַם הָאָרֶץ צָרִיךְ הַתְרָאָה; שֶׁלֹּא נִתְּנָה הַתְרָאָה אֶלָּא לְהַבְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד, שֶׁמָּא שׁוֹגֵג הָיָה. וְכֵיצַד מַתְרִין בּוֹ? אוֹמְרִין לוֹ: פְּרֹשׁ, אוֹ אַל תַּעֲשֶׂה, שֶׁזּוֹ עֲבֵרָה הִיא, וְחַיָּב אַתָּה עָלֶיהָ מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ מַלְקוּת. אִם פֵּרַשׁ - פָּטוּר. וְכֵן אִם שָׁתַק אוֹ הִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ - פָּטוּר. וַאֲפִלּוּ אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי - פָּטוּר. עַד שֶׁיַּתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה וְיֹאמַר: עַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה, וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲבֹר וְיַעֲשֶׂה תֵּכֶף לַהַתְרָאָה בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר; אֲבָל אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - צָרִיךְ הַתְרָאָה אַחֶרֶת. וּבֵין שֶׁהִתְרָה בּוֹ אֶחָד מִן הָעֵדִים וּבֵין שֶׁהִתְרָה בּוֹ אַחֵר בִּפְנֵי עֵדִים, אֲפִלּוּ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד, אֲפִלּוּ שָׁמַע קוֹל הַמַּתְרֶה וְלֹא רָאָהוּ, וַאֲפִלּוּ הִתְרָה בְּעַצְמוֹ - חֲרֵי זֶה נֶהֱרָג.

ג. אָמְרוּ הָעֵדִים: הָיְתָה לוֹ הַתְרָאָה וּמַכִּירִין אָנוּ אוֹתוֹ - מְאַיְּמִין בֵּית דִּין עֲלֵיהֶן. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת? אוֹמְרִים לָהֶן: שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ מֵאֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה, עֵד מִפִּי עֵד, מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שְׁמַעְתֶּם? אוֹ שֶׁמָּא אֵין אַתֶּם יוֹדְעִים שֶׁסּוֹפֵנוּ לִבְדֹּק אֶתְכֶם בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה? הֱווּ יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת. דִּינֵי מָמוֹנוֹת - אָדָם נוֹתֵן מָמוֹנוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ; דִּינֵי נְפָשׁוֹת - דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹ תְּלוּיִין בּוֹ עַד סוֹף כָּל הָעוֹלָם. שֶׁהֲרֵי בְּקַיִן נֶאֱמַר: קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים - דָּמוֹ וְדַם זַרְעוֹ. לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי בָּעוֹלָם, לְלַמֵּד: שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִן הָעוֹלָם - מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא; וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת בָּעוֹלָם - מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. הֲרֵי כָּל בָּאֵי עוֹלָם בְּצוּרַת אָדָם הָרִאשׁוֹן הֵם נִבְרָאִים, וְאֵין פְּנֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹמִין לִפְנֵי חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לוֹמַר: בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם. שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ וּלְצָרָה זוֹ? הֲלוֹא כְּבָר נֶאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע. אוֹ שֶׁמָּא תֹּאמְרוּ: מַה לָּנוּ לָחוּב בְּדָמוֹ שֶׁל זֶה? וַהֲלוֹא כְּבָר נֶאֱמַר: וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה. אִם עָמְדוּ בְּדִבְרֵיהֶן - מַכְנִיסִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים וּבוֹדְקִים אוֹתוֹ בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת עֵדוּת. אִם נִמְצֵאת עֵדוּתוֹ מְכֻוֶּנֶת - מַכְנִיסִין אֶת הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כָּרִאשׁוֹן. אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה עֵדִים - בּוֹדְקִין כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה. נִמְצְאוּ דִּבְרֵי כָּל הָעֵדִים מְכֻוָּנִים - פּוֹתְחִין לִזְכוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאוֹמְרִים: אִם לֹא חָטָאתָ - אַל תִּירָא מִדִּבְרֵיהֶם. וְדָנִין אוֹתוֹ. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת - פְּטָרוּהוּ; וְאִם לֹא מָצְאוּ לוֹ זְכוּת - אוֹסְרִין אוֹתוֹ עַד לְמָחָר. וּבוֹ בַּיּוֹם מִזְדַּוְּגִין הַסַּנְהֶדְרִין זוּגוֹת זוּגוֹת לְעַיֵּן בְּדִינוֹ. וּמִמַּעֲטִין בְּמַאֲכָל וְאֵין שׁוֹתִין יַיִן כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם. וְנוֹשְׁאִין בַּדָּבָר כָּל הַלַּיְלָה כָּל אֶחָד וְאֶחָד עִם זוּג שֶׁלּוֹ אוֹ עִם עַצְמוֹ בְּבֵיתוֹ. וְלַמָּחֳרָת מַשְׁכִּימִין לְבֵית דִּין. הַמְזַכֶּה אוֹמֵר: אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה, וּמְזַכֶּה אֲנִי בִּמְקוֹמִי; וְהַמְחַיֵּב אוֹמֵר: אֲנִי הוּא הַמְחַיֵּב, וּמְחַיֵּב אֲנִי בִּמְקוֹמִי, אוֹ חָזַרְתִּי בִּי וַאֲנִי מְזַכֶּה. וְאִם טָעוּ בַּדָּבָר וְלֹא יָדְעוּ מִי הֵם שֶׁחִיְּבוּ אוֹ זִכּוּ מִטַּעַם אֶחָד, שֶׁאֵינָן נֶחְשָׁבִין אֶלָּא כְּאֶחָד כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ - חֲרֵי סוֹפְרֵי הַדַּיָּנִין מַזְכִּירִין אוֹתָן, שֶׁהֲרֵי כּוֹתְבִין טַעַם שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וּמַתְחִילִין בְּדִינוֹ. אִם מָצְאוּ לוֹ זְכוּת - פְּטָרוּהוּ; וְאִם הֶצְרְכוּ לְהוֹסִיף - מוֹסִיפִין. רַבּוּ הַמְחַיְּבִין וְנִתְחַיֵּב - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְהָרְגוֹ. וּמָקוֹם שֶׁהוֹרְגִין בּוֹ בֵּית דִּין הָיָה חוּץ לְבֵית דִּין וְרָחוֹק מִבֵּית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מִחוּץ לַמַّחֲנֶה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק כְּמוֹ שִׁשָּׁה מִילִין, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בֵּין בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה לִפְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל.

ד. מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ, אֶלָּא יֵהָרֵג בְּיוֹמוֹ. אֲפִלּוּ הָיְתָה עֲבֵרָה - אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. וּמַכִּין אוֹתָהּ כְּנֶגֶד בֵּית הַהֲרָיוֹן עַד שֶׁיָּמוּת הַוָּלָד תְּחִלָּה. אֲבָל אִם יָשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר - מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד. וְכָל אִשָּׁה שֶׁתֵּהָרֵג - מֵתָר לֵהָנוֹת בִּשְׁעָרָהּ.

ה. מִי שֶׁיָּצָא לֵהָרֵג וְהָיָה זִבּוּחוֹ זָבוּחַ - אֵין הוֹרְגִין אוֹתוֹ עַד שֶׁמַּזִּין עָלָיו מִדַּם חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ. וְאִם נִגְמַר דִּינוֹ וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט הַזֶּבַח - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו קָרְבָּנוֹ, שֶׁאֵין מְעַנִּין אֶת דִּינוֹ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ב־כ"ח כסלו ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ב כסלו ה'תשע"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שִׁטָּר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

יום שני כ"ג כסלו ה'תשע"ב

יום שלישי כ"ד כסלו ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו — זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

יום רביעי כ"ה כסלו ה'תשע"ב

יום חמישי כ"ו כסלו ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רנא.

הַמִּצְוָה הָרנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֹּאמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְּצַעֲרִים אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקָּדְמוּ לוֹ מַעֲשֵׂי נְעוּרִים וְשֶׁב מֵהֶם, וְנֹאמַר לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דֶּרֶךְ טוֹבָה זוֹ, וְכִיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — הֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חַמָּרִים (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֵפֶץ זֶה (שואלו על מחירו — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם): "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא.

יום שישי כ"ז כסלו ה'תשע"ב

יום שבת קודש כ"ח כסלו ה'תשע"ב

מצות לא תעשה רנג.

הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם). וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "[וְ]לֹא תִלְחָצֶנּוּ" (שם), נוֹסֵף עַל הַלָּאו (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר: אוֹנָאַת מָמוֹן.

שמואל־ב יז ח־יג

יז ח וַיֹּאמֶר חוּשַׁי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אֲנָשָׁיו כִּי גִבֹּרִים הֵמָּה וּמָרֵי נֶפֶשׁ הֵמָּה כְּדֹב שַׁכּוּל בַּשָּׂדֶה
וְאָבִיךָ אִישׁ מִלְחָמָה וְלֹא יָלִין אֶת־הָעָם: ט הִנֵּה עַתָּה הוּא־נֶחְבָּא בְּאַחַת הַפְּחָתִים אוֹ בְּאַחַד הַמְּקוֹמֹת
וְהָיָה כִּנְפֹל בָּהֶם בַּתְּחִלָּה וְשָׁמַע הַשֹּׁמֵעַ וְאָמַר הָיְתָה מַגֵּפָה בָּעָם אֲשֶׁר אַחֲרֵי אַבְשָׁלֹם: י וְהוּא גַּם־בֶּן־חַיִל
אֲשֶׁר לִבּוֹ כְּלֵב הָאַרְיֵה הַמֵּס יִמָּס כִּי־יֹדֵעַ כָּל־יִשְׂרָאֵל כִּי־גִבּוֹר אָבִיךָ וּבְנֵי־חַיִל אֲשֶׁר אִתּוֹ: יא כִּי יָעַצְתִּי
הֵאָסֹף יֵאָסֵף עָלֶיךָ כָּל־יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שֶׁבַע כַּחוֹל אֲשֶׁר־עַל־הַיָּם לָרֹב וּפָנֶיךָ הֹלְכִים בַּקְּרָב:
יב וּבָאנוּ אֵלָיו בְּאַחַת (בְּאַחַד קרי) הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נִמְצָא שָׁם וְנַחְנוּ עָלָיו כַּאֲשֶׁר יִפֹּל הַטַּל עַל־הָאֲדָמָה
וְלֹא־נוֹתַר בּוֹ וּבְכָל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אִתּוֹ גַּם־אֶחָד: יג וְאִם־אֶל־עִיר יֵאָסֵף וְהִשִּׁיאוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר
הַהִיא חֲבָלִים וְסָחַבְנוּ אֹתוֹ עַד־הַנַּחַל עַד אֲשֶׁר־לֹא־נִמְצָא שָׁם גַּם־צְרוֹר:פ

רש"י

(ח) ואביך איש מלחמה. ויודע עניני מלחמה וטכסיסיה וטיב מארב, ובטוח הוא שתרדוף הלילה לבא עליו, לפיכך לא ילין עם שאר העם: **(ט) הנה עתה הוא נחבא.** וכשתבא על מחנה העם אשר אתו, הוא לא יהיה שם שתהרגנו: **והיה כנפול בהם בתחלה.** אני אמרתי לך כי אנשיו גבורים ומרי נפש, ואם יהרגו בעמך, תהיה בם מפלה במלחמה זו שהיא ראשונה, ושמע השומע מכל ישראל הבאים להתחבר אליך, ואמר היתה מגפה בעם של אבשלום: **(י) והוא גם בן חיל.** ואותו השומע אפילו הוא בן חיל ולבו כלב האריה, המס ימס בפחד ורעדה, ולא יתקשר עוד אליך, כי יאמר כבר התחיל ליפול ונענש הוא על אביו, ולא יצליח: **(יא) כי יעצתי.** כי זאת עצתי: **ופניך הולכים בקרב.** בראש, (תרגום:) ואת תהי אזיל בריש כולנא: **(יב) ונחנו עליו.** וננוח עליו, לשון חנייה, כמו (שמות י יד): וינח בכל גבול מצרים, (ישעיהו ז ב): נחה ארם על אפרים: **(יג) חבלים.** (תרגום:) משריין, כמו (שמואל־א י ה): חבל נביאים (תהלים קיט סא): חבלי רשעים: **עד הנחל.** חומת העיר נסחוב אל הגי:

מצודת דוד

(ח) כי גבורים המה. ואינם חרדים מהמיית מלחמה, עם שהיא פתאום ובלילה: **ומרי נפש המה.** וכל שכן שהמה עתה מרי נפש, דואגים על קושי זמנם, ויפעלו גבורות כדוב שכול מבניו בהיותו רודף בשדה לחפש אחריהם, יטרוף במר נפשו כל הקרב אליו: **ואביך איש מלחמה.** רצה לומר: יודע הוא טכסיסי המלחמה, ויבין מדעתו שרק עליו מחריש הרעה ופתאום יבואו להחריד את העם אשר עמו, והואיל ויבין את זאת, לא ילין הוא עם העם במקום אחד: **(ט) הנה עתה הוא נחבא.** עתה בהיות לילה, החביא עצמו במקום נבדל מהעם אשר אתו, ואם כן אף אם יחריד העם, לא ימצא את המלך לשיכה אותו: **והיה כנפול.** כאומר: לא די שלא יועיל, אלא שעוד יזיק, שהרי אמר שלא להכות בהעם, והם הלא יכו כרצונם, וכאשר יפילו חללים מאנשיך בתחילת המלחמה, רצה לומר: במלחמה הראשונה: **ושמע השומע.** וכאשר ישמע מי מהנפילה ההיא, אז יאמר הן היתה מגפה בעם אבשלום, ונראה אם כן שה' עזבם למקרה: **(י) והוא גם בן חיל.** ואף אם השומע יהיה בן חיל, אשר לבו כלב האריה, מכל מקום ימס לבבו בקרבו, על כי ידוע לכל, שאביך הוא גבור מלחמה, והעם אשר אתו המה בני חיל, ואם הדבר נעזב למקרה, בודאי יתגברו הם וירפו ידיהם ולא יאבו לרדת עוד למלחמה (ואף שאם לא יעשו לבד בזה כעצת אחיתופל, אלא שגם אנשי אבשלום יכו באנשי דוד כמוהם, לא יהיה אם כן מקום לחשש הזה, מכל מקום הרחיב הדבור לסכל עצתו, להראות לכל כי לא בחכמה ידבר): **(יא) כי יעצתי.** אלא כן אני מייעץ: האסף וגו', ובעבור רבת העם נתגבר במלחמה: **ופניך וגו'.** כי אז כולם יפעלו גבורות, למצוא חן בעיניך: **(יב) ובאנו אליו.** רצה לומר: בהיות העם רב, בודאי נבוא באחד המקומות אשר החביא עצמו, כי נהיה חונים עליו כמו הטל המכסה כל פני האדמה מבלי מקום ריק ממנו, כן נתפזר בכל המקומות לבקשו, זה בכה וזה בכה, ובודאי נמצא אותו: **ובכל האנשים.** כי פן התנכר עצמו ללבוש כאחד מאנשיו, לזה לא נותר מכולם איש, ויומת גם הוא עם התנכרו: **(יג) ואם אל עיר יאסף.** כאומר: ואם יש חשש, פן בהתאחר הדבר עד נקבץ כל ישראל, ימלט על נפשו בעיר מבצר עומדת בהר, ויתחזק במעוז העיר, ואמר: הנה עם כל זה לא ימלט, כי הלא ברוב העם אשר אתנו, אף אם יאסף אל עיר, הכח בנו לשאת חבלים על העיר, לגררה מן ההר עד הנחל, עד שלא ישאר אף צרור בהעיר ההיא, ואמר בדרך גוזמא והפלגה, לומר שאף בעיר מבצר לא יתחזק מול העם הרב אשר אתנו. ולבל ירגיש בערמתו, המתיק אמריו דרך נאות ובכל חלקי הסותר, אולם עצם כוונתו היתה, למען יתאחר הדבר עד שיתקבצו כולם, ובתוך כך ישלח אמריו אליו להמלט על נפשו, וכאשר עשה באמת:

מצודת ציון

(ח) שכול. מי שבניו אבודים קרוי שכול, כמו (שם מג יד): כאשר שכלתי שכלתי: **(ט) הפחתים.** בורות וחפירות, כמו (לקמן יח יז): אל הפחת הגדול: **מגפה.** רצה לומר מכת חרב: **(יא) ופניך.** אתה בעצמך: **בקרב.** במלחמה, כמו (תהלים קמד א): המלמד ידי לקרב: **(יב) ונחנו.** מלשון חניה: **(יג) יאסף.** יכנס: **והשיאו.** והגביהו: **וסחבנו.** ענין גרירה והמשכה, כמו (ירמיהו כב יח): סחוב והשלך: **הנחל.** העמק: **צרור.** חתיכת עפר גסה, כמו (עמוס ט ט): ולא יפול צרור ארץ:

תהלים לט א־י

לט. א לַמְנַצֵּחַ (כתיב לידיתון) לְיִדוּתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי אֶשְׁמְרָה־לְּפִי
מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי: ג נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר: ד חַם־לִבִּי | בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי
תִבְעַר־אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִלְשׁוֹנִי: ה הוֹדִיעֵנִי יְהוָה | קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה־הִיא אֵדְעָה מֶה־חָדֵל אָנִי:

רש"י

(א) לידותון. שם אדם אחד מן המשוררים וגם כלי שיר היה שם ששמו ידותון ומדרש אגדה על הדתות ועל הדינין והגזרות של צרה הנגזרת על ישראל: **(ב) אמרתי אשמרה דרכי וגו'.** אנחנו היה בלבנו לשמור את עצמנו על כל הצרות הבאות עלינו שלא נהרהר ונדבר קשה אחר מדת הדין אע"פ שהרשעים לנגדנו המצירי' לנו: **מחסום.** כמו לא תחסום שור (דברים כ"ה) אמושלמנ"ט בלע"ז ונאלמו דומיה ימים רבים וגם החשינו מטוב אפילו מדברי תורה מפני יראתם ומתוך כך כאבנו נעכר ונבהל וכששתקנו חם לבנו בקרבנו ובהגיון לבנו בוער בנו כמו אש והוא גורם לנו שאנו מדברים בלשוננו (בלחש סא"א) לפניך וזו היא שאנו מדברים הודיענו ה' קצינו עד מתי נהיה בצרה ונדע מתי נהיה אנחנו חדלים ממנה:

מצודת דוד

(ב) אמרתי. חשבתי בלבי אשמרה מנהגי מלחטוא בלשוני לדבר מה מול מדת הדין: **אשמרה לפי מחסום.** אשמור עצמי כאלו היה על פי מחסום אשר ימנע הדבור ר"ל עם כל הכאב הבא עלי לא אצעק להתרעם: **בעוד רשע לנגדי.** בזמן אשר הרשע הבא לבקרני עומד לנגדי כי אחשוב כאשר אצעק אז ישמח בצרתי: **(ג) נאלמתי דומיה.** כ"כ ארגיל עצמי בשתיקה עד שנעשיתי כאלם בעבור השתיקה: **החשיתי מטוב.** כי שתקתי מלדבר גם דברים טובים ונחומים כי פן ברבות הדברים אצעק ואתרעם: **וכאבי נעכר.** עם כי כאבי נעכר עכ"ז אתאפק ואחריש: **(ד) חם לבי.** הלב אשר בקרבי נתחמם מאד מאש החלי: **בהגיגי.** כשהגה יוצא מפי בוערת כאש כי ההבל חם מאד: **דברתי בלשוני.** מוסב על תבער אש לומר תבער כאש כשאדבר בלשוני וכפל הדבר במ"ש: **(ה) הודיעני.** הודיע לי סוף ימי מתי אמות ואם מעט המה ימי חיי הלא אבחר למות מחלי זה מלסבול צער גדול ולמות אח"ז בזמן קצר: **מה היא.** כמה היא וכפל הדבר במ"ש: **מה חדל אני.** כמה מהזמן אהיה עם יושבי חלד:

מצודת ציון

(א) לידותון. שם כלי נגון: **(ב) דרכי.** מנהגי: **מחסום.** ענין דבר ההושם בפי הבהמה שלא תישך ולא תאכל כמו לא תחסום שור (דברים כ"ה): **(ג) דומיה.** ענין שתיקה כמו לך דומיה תהלה (לקמן סה): **החשיתי.** ענין שתיקה כמו החשיתי מעולם (ישעיה מב): **נעכר.** ענין השחתה כמו עכרתם אותי (בראשית ל"ד): **(ד) בהגיגי.** מל' הגיון ודבור: **(ה) מה היא.** כמו כמה: **חדל.** היא הפוך מן חלד כמו כשב כבש וענינו זמן העולם:

יהל אור

ג נאלמתי דומיה החשיתי מטוב וכאבי נעכר. בר"ח שער הקדושה פרק י"ז בד"ה גם צריך ליזהר מלהרבות שיחה עם שום אשה בפרט עם אשתו נדה ומ"כ נאלמתי דומיה החשיתי ר"ת נדה להורות שצריך למעט הדבר בה ביותר עכ"ל:

(ב) **פ"ק** דברכות דף ה' ע"א כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הקב"ה מביא עליו יסורין מכוערין ועוכרין אותו שנאמר החשיתי מטוב ואין טוב אלא תורה כו' וכאבי נעכר עכ"ל ועיין בע"ג מ' כ"ו:

(ג) **זח"א** בראשית דל"ו סע"א נאלמתי דומיה האי קרא כנס"י אמרו בגלותא (ולכן ר"ת נאלמתי דומיה החשיתי נד ה' פי' שנתרחק הה"א אחרונה דשם מאות וא"ו כמ"ש לקמן בזהר וירא דקי"ו ע"ב. וזהו ענין גלות השכינה. וע' בזהר ויגש דף ר"י ע"א בגין דוא"ו אתרחק ואסתלק מינה. ובפ' אחרי דף ע"ד ב' דה"א תתאה אתרכת מהיכלא דמלכא ובהרמ"ז ר"פ שמות דהבא על הנדה גורם נד ה' וזהו ג"כ ענין נאלמתי דומיה החשיתי בחי' כרחל לפני גוזזיה נאלמה כמ"ש בלק"ת בד"ה אלה מסעי דרוש השני. ולכן צריך למעט הדבור באשתו נדה כי הדבור הוא ג"כ שפע מברית הלשון ויש יניקה מזה לחיצונים כו') מ"ט בגין דקול מדבר ליה לדבור (קול הוא ת"ת שממנו מקבל הדבור שהוא מל'. ועמ"ש בבה"ז פ' שמות ע"פ המאמר שם ד"ג ע"א קול אמר לדבור אתי מלבנון. ועמ"ש ע"פ הקל קול יעקב ומ"ש בסדור בד"ה אד' שפתי תפתח בענין בקול דברי אלקים חיים. ובלק"ת ע"פ כי תשמע בקול) כיון דאיהי בגלותא קול אתפרש מינה ומלה לא אשתמע (ועמ"ש בת"א ר"פ ויצא בענין וילך חרנה ע"ד נחר גרוני ומ"ש בלק"ת פ' צו בענין מהרה ישמע כו' וקול כלה כו' ולע"ל ונגלה כו' כי פי ה' דבר. והיינו ענין אותותינו לא ראינו מחמת שאין גילוי הדבור כו' ומבואר במא"א ח' י"ב משכא דחויא נק' נוגה ונק' כעין החשמל. והיינו חש לשון שתיקה וכמ"ש בפע"ח שמ"ט שער ק"נ פ"ב וע"ז החשמל סובבו הנוגה הקליפה הרביעית קול דממה דקה בחשאי וז"ס חש מחשמל כו' עכ"ל. וכ"מ בזהר ויקהל דר"ג ע"ב חש אתעכב מלגלאה וזהו ענין מרגלים חרש כו' והיינו שק"נ מסתרת ומעלמת שלא יתגלה הדבור העליון המחיה העולמות ושיהי' העולם נראה ליש ודבר נפרד. וזהו ומלה לא אשתמע) וע"ד נאלמתי דומיה החשיתי מטוב. דלא אזיל קול בהדה (היינו יסוד ות"ת וזהו התורה נק' טוב והיא ניתנה בחמשה קולות ה"פ קול גימט' פרת בן פורת יוסף ולכן ע"י עסק התורה ממשיך יחוד קול בהדבור ולכן התנאים ע"י עסק תורתם עשו נסים גדולים בלק"ת פ' תזריע בד"ה קא מיפלגי כו') וע"ש בזהר פ' לך דומיה תהלה ויש לפרשו באופן אחר שיש עוד בחי' שתיקה הגבוה מהדבור כענין ואתם תחרישון וכענין משה כבד פה כו' וכענין מעלת ל"ת על מ"ע וע"ד והאיש משתאה קול דממה דקה דקדושה כו':

רש"י

ושם אחימן וגו'. איידי דדריש שמהתא נקט נמי להאי: **שמשים את הארץ כשחיתות.** בפסיעותיו: **ששי.** לשון השאת והשבר (איכה ג) והשי"ן אחד לבדו שורש בתיבה: **תלמים.** כשורות המחרישה: **דבר אחר** לא גרסינן: **מעניקין את החמה.** דומה שצוארו נוקב ועולה בחלון הרקיע: **אמר ר' יהושע בן לוי אמר רבי** גרסינן: **אמרה קמיה ההוא מרבנן.** להא אתקפתא דרבה בר עולא: **נפלו כשדיים ביד פרסיים.** בלשאצר ביד דריוש המדי וכורש הפרסי חתנו:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ט עמ' א: עיר נוספת בנה אשור והיא מוזכרת בפסוק הבא (שם יב): **'וְאֶת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה'.** מבארת הגמרא: **'רֶסֶן' זֶה אַקְטִיסְפּוֹן.** ממשיכה הגמרא לדון בסיום הפסוק שאין הכרע מתוכו כיצד לפרשו, **'הִיא הָעִיר הַגְּדֹלָה', אֵינִי יוֹדֵעַ אִם נִינְוֵה** היא **הָעִיר הַגְּדוֹלָה, אִם רֶסֶן** היא **הָעִיר הַגְּדוֹלָה,** אולם **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** במקום אחר (יונה ג ג) **'וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים', הֲוֵי אוֹמֵר** - צריך לומר ש**נִינְוֵה הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה,** משום שהיא קרויה במקום אחר עיר גדולה.

אגב שדרשה הגמרא שמות מקומות, ממשיכה היא לדרוש אף שמות אנשים: בפרשת המרגלים כשבא כלב לחברון נאמר (במדבר יג כב) **'וְשָׁם אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק'. תָּנָא** בברייתא, **'אֲחִימָן'** נקרא כך על שם ש**מִיּוּמָן** וגיבור **שֶׁבָּאַחִים** היה, כמו שיד ימין חשובה מן השמאל, **'שֵׁשַׁי'** נקרא על שם **שֶׁ**מתוך שהיה כבד וחזק ביותר, היה **מֵשִׁים אֶת הָאָרֶץ** בפסיעותיו **כְּשִׁחִיתוּת** - כגומא ושחת, **'תַּלְמַי'** נקרא על שם **שֶׁמֵּשִׁים אֶת הָאָרֶץ** בהליכתו **תְּלָמִים תְּלָמִים** - חריצים כתלמי המחרישה, והיה מעלה עפר ומעמיק בארץ. **(דָּבָר אַחֵר), אֲחִימָן בָּנָה** עיר ששמה **עֲנָת, שֵׁשַׁי בָּנָה** את העיר **אָלוּשׁ,** ו**תַּלְמַי בָּנָה** את **תַּלְבּוּשׁ.** וסיום הפסוק **'יְלִידֵי הָעֲנָק',** פירושו, **שֶׁמַּעֲנִיקִין הַחַמָּה בְּקוֹמָתָן** - שמרוב גובהם נראה כאילו צווארם חודר ברקיע, והשמש להם כענק [־תכשיט] סביב לצוארם.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר רַבִּי, עֲתִידָה מלכות **רוֹמִי שֶׁתִּפּוֹל בְּיַד** מלכות **פָּרַס** - שפרס תכבוש את רומי קודם ביאת המשיח, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה מט כ), **'לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת ה' אֲשֶׁר יָעַץ (עַל) [אֶל] אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב (עַל) [אֶל] יוֹשְׁבֵי תֵּימָן, אִם לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן, אִם לֹא יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם'.** מבואר בנביא שאדום [רומי] תיסחב על ידי אומה בזויה שנקראת 'צעירי הצאן' והיא מלכות פרס [כדלהלן].

שואלת הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַבָּה בַּר עוּלָּא, מַאי מַשְׁמַע** - מנין לרבי **דְּהַאי 'צְעִירֵי הַצֹּאן'** כינוי למלכות **פָּרַס הוּא,** אם הוא משום **דִּכְתִיב** בחזון דניאל **'(וְ)הָאַיִל אֲשֶׁר רָאִיתָ בַּעַל הַקְּרָנַיִם (הוּא) מַלְכֵי מָדַי וּפָרָס'** (דניאל ח כ), ומכאן שאיל שהוא ממשפחת הצאן רומז לפרס ומדי, ולכן אף צעירי הצאן הכוונה לאומת פרס, יש להקשות, **וְאֵימָא** - אמור ש'צעירי הצאן' זו **יָוָן,** שאף היא נמשלה ל'שעיר' שהוא מהצאן, **דִּכְתִיב** בחזון דניאל (שם כא) **'וְהַצָּפִיר הַשָּׂעִיר מֶלֶךְ יָוָן',** ומנין לו לרבי להכריע ולנקוט ש'צעירי הצאן' הם מלכות פרס, שמא מלכות יון היא שעתידה לכבוש את מלכות רומי.

משיבה הגמרא: **כִּי סָלִיק רַב חֲבִיבָא בַּר סוּרְמָקִי** מבבל לארץ ישראל, **אֲמָרָהּ** לקושיא זו **קַמֵּיהּ דְּהַהוּא מֵרַבָּנָן** - לפני תלמיד חכם מארץ ישראל. **אָמַר לֵיהּ** אותו תלמיד חכם, **מַאן דְּלָא יָדַע פְּרוּשֵׁי קְרָאֵי מוֹתִיב תְּיוּבְתָּא לְרַבִּי** - וכי מי שלא יודע לפרש פסוקים יקשה על רבי, שכן יש לפרש **מַאי 'צְעִירֵי הַצֹּאן', זוּטְרָא דַּאֲחוֹהִי** - הקטן והצעיר של אחיו, וזהו 'תירס' המוזכר אחרון ברשימת בני יפת, והוא פרס כפי **דְּתָנֵי רַב יוֹסֵף** לעיל **'תִּירָס' זֶה פָּרַס,** ומוכח ש'צעירי הצאן' שיכבשו את מלכות רומי הוא מלכות פרס, וגם אין צורך לדרוש זאת מן הפסוק 'האיל אשר ראית' וגו'.

הגמרא מביאה דעה שלומדת זאת ממקור אחר: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי, עֲתִידָה רוֹמִי שֶׁתִּפּוֹל בְּיַד פָּרַס,** וניתן לדון כן מ**קַל וָחוֹמֶר, וּמַה מִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁבְּנָאוּהוּ** ישראל שהם **בְּנֵי שֵׁם, וְהֶחֱרִיבוּהוּ** ה**כַּשְׂדִּיִּים,** סופן ש**נָּפְלוּ** ה**כַּשְׂדִּיִּים בְּיַד** ה**פַּרְסִיִּים** כשדריוש המדי כבש את בבל, נמצא שהפרסיים נקמו מהעם שהחריב את בית המקדש. אם כן **מִקְדָּשׁ שֵׁנִי שֶׁבְּנָאוּהוּ** באישור ה**פַּרְסִיִּים וְהֶחֱרִיבוּהוּ** ה**רוֹמִיִּים,** האם **אֵינוֹ דִּין שֶׁיִּפְּלוּ** ה**רוֹמִיִּים בְּיַד** ה**פַּרְסִיִּים,** כדי שהפרסיים ינקמו בהם על שהחריבו את בית המקדש שנבנה באישורם.

הגמרא מביאה דעה החולקת על האמור למעלה וסוברת להיפך שפרס היא שתיפול ביד רומי: **אָמַר רַב, עֲתִידָה פָּרַס שֶׁתִּפּוֹל בְּיַד רוֹמִי** קודם ביאת המשיח. **אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב, בָּנוּיֵי בְּיַד סָתוֹרֵי** - האם הבונים את בית המקדש יפלו ביד מחריביו, הלא מסתבר להיפך וכמו שאמרו לעיל שרומיים יפלו ביד הפרסיים. **אָמַר לְהוּ** רב, **אִין** - אכן **גְּזֵירַת מֶלֶךְ הִיא** - כך גזר ה'. **אִיכָּא דְּאָמְרֵי,** כך **אָמַר (לֵיהּ) [לְהוּ]** רב, **אִינְהוּ נַמִּי** - אף הפרסיים **הָא קָא סָתְרֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא** - הלא סתרו והרסו בתי כנסיות, ובכך הפסידו את זכותם שבנו את בית המקדש.

אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ מוּם בידים ממש, **וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יָבִיא דְּבֵילָה** – תאנים מיובשות דרוסות בעיגול **וּבְצֵק וְיַנִּיחֶנָּה עַל הָאוֹזֶן** של הבהמה **כְּדֵי שֶׁיָּבֹא כֶּלֶב וְיֹאכְלֶנָּה** ובעת אכילתו יפצע את אוזנה ויעשנה בעלת מום, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל מוּם'**, ויש ללמוד מריבוי זה שנאסר **אֶחָד מוּם וְאֶחָד כָּל מוּם** – בין עשיית מום בידים ובין עשיית מום בדרך גרמא.

הגמרא מבארת שגם מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע לענין חבית שיש בה תרומה שהיא ספק טמאה, האם צריך לשומרה מטומאה, תלויה בדרשות הפסוקים: וכן **הָכָא** לגבי חבית, **בְּקָרְאֵי פְּלִיגִי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ,** כתוב בתורה (במדבר יח ח) בענין מתנות כהונה 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי'**, ומפסוק זה לומדים שיש דין שימור בתרומה שלא תטמא, ובדין שימור זה נחלקו, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר**, שכיון שקוראים 'תְּרוּמֹתָי' בלשון רבים, יש ללמוד **שִׁבְשָׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** ודן, **אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה תְּלוּיָה** – שספק אם נטמאה ודינה [אם לאוכלה או לשורפה] תלוי ועומד, **וְאָמַר רַחֲמָנָא עָבִיד לָהּ שִׁימּוּר,** ולכן לדעתו צריך לשמור את החבית שנולד בה ספק טומאה ולהניחה במקום המוצנע ולכסותה. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** סבר, שכיון שלפי המסורת של כתיבת התורה 'תְּרוּמָתִי' **כְּתִיב** בכתיב חסר [בלי וא"ו], אף שבאמת נקרא 'תְּרוּמֹתָי', מכל מקום מכך שהכתיבה היא 'תְּרוּמָתִי' בלשון יחיד, נראה שבאה התורה ללמדנו בכך, שחיוב שימור נאמר רק על תרומה אחת ולא על שתים, ואם כן יש לנו להעמיד ציווי זה בתרומה טהורה, אך בתרומה תלויה אין חיוב שימור ולכן לדעתו מותר להניח תרומה תלויה במקום התורפה או להסיר את כיסויה.

הגמרא דוחה ביאור זה במחלוקתם בענין חבית. מקשה הגמרא: **לְמִימְרָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא** – שהדינים הנלמדים מן הפסוקים הם לפי אופן קריאתם ולא לפי אופן כתיבתם, כמו שכאן ביארה הגמרא שלדעתו של רבי אליעזר אף שלפי הכתיבה 'תרומתי' בכתיב חסר נאמר ציווי זה בלשון יחיד 'תְּרוּמָתִי', מכל מקום מאחר שלפי הקריאה ציווי זה אמור בלשון רבים 'תְּרוּמֹתָי', אנו לומדים שדין השימור נאמר על שתי תרומות, **וּרְמִינְהִי** מדרשתו של רבי אליעזר במקום אחר, ששם דרש דין מפסוק לפי המסורת ולא לפי המקרא.

הגמרא מביאה את דרשתו של רבי אליעזר: נאמר בתורה בפרשת אמה העבריה שנמכרה על ידי אביה (שמות כא ח) 'אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לוֹ יְעָדָהּ **וְהֶפְדָּהּ, לְעַם נָכְרִי לֹא יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בִּבְגֹדוֹ בָּהּ',** וכיון שלפי הקריאה משמעות התיבה 'בִּבְגֹדוֹ' היא מלשון בֶּגֶד, נלמד **שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּעֵד** האדון את אמתו העבריה ונשאה **וּפֵרַשׁ** את **טַלִּיתוֹ עֲלֶיהָ** – ופירש כנפי בגדו עליה, אפילו אם לאחר מכן גירשה בגט, **שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי** האב **לְמוֹכְרָהּ** לאמה, דהיינו שאב אינו יכול למכור את בתו לאמה לאחר שהיתה מקודשת לאיש, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** מאחר שכתוב 'בִּבְגֹדוֹ' בכתיב חסר ללא יו"ד, הרי לפי מסורת הכתיבה נאמר כאן לשון בגידה [ולא לשון בֶּגֶד], ולכן אף שבאמת אנו קוראים 'בִּבְגֹדוֹ', מכל מקום מכך שמהכתיבה משמע לשון בגידה אנו לומדים **שֶׁכֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ** אביה שמכרה לשפחות לאדון זה, **שׁוּב אֵינוֹ רַשַּׁאי לְמוֹכְרָהּ,** דהיינו שאב אינו יכול למכור את בתו לאמה לאחר שכבר מכר אותה פעם אחת לאמה, לא מכרה אלא השיאה ונתגרשה או נתאלמנה, יכול למוכרה לאמה.

הרי מבואר שרבי אליעזר סובר שדורשים לפי המסורת של הכתיבה [מלשון בגידה] ולא לפי אופן הקריאה [מלשון בֶּגֶד], ואם כן אין לפרש שלגבי תרומה דורש רבי אליעזר את מה שכתוב 'תרומתי' לפי הקריאה 'תְּרוּמֹתָי'.

מאחר שנדחה הביאור הקודם לטעם מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע בענין שימור תרומה תלויה, מביאה הגמרא ביאור אחר. מבארת הגמרא: **אֶלָּא הָכָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי** – מחלוקתם כאן בשימור חבית שבה תרומה תלויה היא בכך, בפסוק (במדבר יח ח) כתוב 'וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי', **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר,** שציותה בזה התורה שתרומה **הָרְאוּיָה לְךָ** לאכילה, והיינו שהיא טהורה, **שָׁמוֹר** אותה, **וְאילו** תרומה **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְךָ** לאכילה, והיינו שהיא ספק טמאה, **לֹא תִּשְׁמוֹר,** ולכן לדעתו מניחה במקום התורפה או מסיר את כיסויה, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** סבר, **הָא נַמִּי** התרומה התלויה **רְאוּיָה הִיא** ונכללת ב'לְךָ', משום **שֶׁמָּא יָבוֹא אֵלִיָּהוּ וִיטַהֲרֶנָּה** ויתירנה באכילה, ולכן לדעתו יש לשומרה ולהניחה במקום המוצנע ולכסותה.

הגמרא פוסקת הלכה במחלוקת התנאים לגבי בכור שאחזו דם: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.**

הגמרא מבררת לאלו מדברי רבי שמעון התכוין שמואל לפסוק הלכה כמותם: **מַתְקִיף לָהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** על מימרא זו של רב יהודה בשם שמואל, **הֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – לאלו דברים של רבי שמעון כיון שמואל שהלכה כמותו, **אִילֵּימָא** שהכוונה לדברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַתְנִיתִין** (לעיל לג) שאמר שבכור שאחזו דם מותר להקיז לו דם אף שהוא עושה בו מום משום שאין כוונתו להטיל בו מום אלא לרפאותו, אבל לשוחטו לאחר מכן מחמת שנעשה בעל מום בהקזה לא התיר, יהיה קשה על כך וכי **עַד הַשְּׁתָּא לֹא אַשְׁמְעִינַן** – עד עתה לא השמיענו **שְׁמוּאֵל** הלכה זו **שֶׁדָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר, וְהָא רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה** שדבר שאינו מתכוין אסור, **וְרַב חֲנַן בַּר אַשִׁי אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שדבר שאינו מתכוין מותר, **וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין מַתְנֵי בְּלָא נַבְרֵי** – שנה מימרות אלו בלי שמותם של רב חייא ורב חנין, אלא עם שמותם של רב ושמואל בלבד, וכך שנה, **רַב אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.** הרי שכבר הודיע שמואל את דעתו שהלכה כרבי שמעון בענין דבר שאינו מתכוין, ולמה חזר והשמיענו כן לענין משנתינו. מסיקה הגמרא: **אֶלָּא** ודאי שמואל כיון לדברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרֵייתָא** שמותר אף לשחוט על מום זה שנעשה בו בשעת הקזת הדם, ועליהם אמר שהלכה כמותו.

מוסיפה הגמרא: **וְרַב שִׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מַתְנֵי לָהּ בְּהֶדְיָא** – שנה בפירוש **'אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרֵייתָא'.**

משנה

המשנה עוסקת בדין מי שהטיל מום בבכור בכוונה, במה קנסוהו על שעבר איסור: **הַצּוֹרֵם** – הפוגם **אוֹזֶן בַּבְּכוֹר** בכוונה ועשאו בעל מום, **הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט** את הבכור הזה **עוֹלָמִית** אפילו יפול בו מום אחר מעצמו, **דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** על מום זה שעשה הוא, לא ישחוט משום קנס, אבל אם **נוֹלַד בּוֹ מוּם אַחֵר** מעצמו לאחר מכן, **יִשְׁחוֹט עָלָיו.**

גמרא

הגמרא מבררת את שיטת רבי אליעזר לגבי קנס לעולם. מקשה הגמרא: **וּמִי קָנֵים** – איך יתכן שקונס **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** את העושה איסור כדי להתיר דבר האסור לו, שלא יהיה מותר לו דבר זה **לְעוֹלָם** אף אם לאחר מכן יולד היתר אחר, כמו במשנתינו שקונס רבי אליעזר למי שהטיל מום בכוונה, שאפילו אם אחר כך יולד מום אחר מעצמו לא ישחטנו, **וּרְמִינְהִי** ממה ששנינו (נגעים פ"ז מ"ה) בענין איסור קציצת נגע צרעת, **מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּהֶרֶת** – נגע המטמא אדם בטומאת צרעת, ואינו נטהר ממנה אלא כשתתרפא ותקטן משיעור גריס או שתפרח בכולו,

רש"י

ורבי יהודה סבר כרבי מאיר, ומיהו גזר מקום שאין עושין בו מום אטו מקום שעושין בו מום. **מעיקרו** — קודם שהקדישה היה בו מום. **במומו נמי ליתסרו** — להטיל בו מום. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **עביד לה שימור** — דכתיב: "משמרת". **כיון שפירש טליתו עליה** — שיעדה אדון לאמה העבריה, ונשאה ופירש כנפיו עליה — שוב אין האב רשאי למוכרה, אפילו גירשה אדון, דאין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות. וקיימא לן בפרק קמא דקדושין (יח,ב) דרבי אליעזר סבר יש אם למסורת, "בבְגִדו בה" כתיב בלא יו"ד, וזהו לשון בגידה, כשאר תיבות הכתובות בלא יו"ד, שאתה קוראן חטף קמץ, כמו (בראשית לט) "בשְמעֹר". **כיון שבגד בה** — אביה, שמכרה לשפחות — שוב אינו רשאי למוכרה, דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות. אבל לאחר אישות מצי לזבונה. ואמרינן התם דרבי עקיבא סבר יש אם למקרא, "בבגדו" קרינא. ויש שמשבשין השמועה במסכת קדושין, וגורסין: רבי אליעזר סבר יש אם למקרא ורבי עקיבא סבר יש אם למסורת. וטעות הוא בידם, דאם כן מאי מקשי הכא בבכורות. **ר"ש** — דאמר במתניתין יקיז אף על פי (שיש בו) [שהוא עושה] מום, ולא קאמר דישחט עליו. **הלכה כרבי יהודה** — במסכת שבת (כב,א) דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. **הלכה כרבי שמעון** — ולמה ליה תו לאשמועינן הכא **בלא גברי** — בלא רב חייא ורב חנן. **דברייתא** — דאמר: אף ישחט על אותו המום. כיון דלא היה דעתו להטיל בו מום כדי להתירו, אלא כדי שלא ימות — לא קנסינן ליה. **משנה הצורם** = הפוגם, אנקרני"ר בלעז. ובכהן קא מיירי. **גמרא ומי קנים רבי אליעזר לעולם** — שלעולם לא יהא מותר ונקצצה

אֶלָּא שֶׁלֹּא יִתֵּן בּוֹ מוּם. מִנַּיִן שֶׁלֹּא יָבִיא דְּבֵילָה וּבָצָק וְנִיחֵנָה עַל הָאוֹן, כְּדֵי שֶׁיָּבֹא כֶּלֶב וְיֹאכְלֶנָּה תַּלְמוּד לוֹמַר: "כָּל מוּם" - אֶחָד מוּם, וְאֶחָד כָּל מוּם. הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אָבוּהּ: "וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: בִּשְׁתֵּי תְּרוּמוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אַחַת תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת תְּרוּמָה תְּלוּיָה; וְאָמַר רַב נַחְמָן, עָבֵיד לָהּ שִׁימּוּר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - "תְּרוּמָתִי" כְּתִיב. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר יֵשׁ אֵם לַמִּקְרָא וּרְמִינְהִי: "בִּבְגֹדוֹ בָהּ" - כֵּיוָן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, שׁוּב אֵינוֹ רַשָּׁאי לְמוֹכְרָהּ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁבָּגַד בָּהּ, שׁוּב אֵינוֹ רַשָּׁאי לְמוֹכְרָהּ! אֶלָּא הָכָא קָמְיַפְּלִגִי, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: הָרְאוּיָה לְךָ - שְׁמוֹר, וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְךָ - לֹא תִּשְׁמוֹר. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - הָא נַמִי רְאוּיָה הִיא, שֶׁמָּא יָבוֹא אֵלֶיהָ וִיטַהֲרֶנָּה. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. מַתְקִיף לַהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: הֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַתְנִיתִין - עַד הָשְׁתָּא לָא אַשְׁמַעִינַן שְׁמוּאֵל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּין מוּתָּר וְהָא רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְרַב חָנִין בַּר אַשִּׁי אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין מַתְנֵי בְּלָא גַּבְרֵי; רַב אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן! אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרַיְיתָא. וְרַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי מַתְנֵי לַהּ בְּהֶדְיָא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּבָרַיְיתָא. **מִשְׁנָה** הַצּוֹרֵם אוֹזֶן בְּבְכוֹר - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁחוֹט עוֹלָמִית, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: נוֹלַד בּוֹ מוּם אַחֵר - יִשְׁחוֹט עָלָיו. **גְּמָרָא** וּמִי קָנֵים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְעוֹלָם וּרְמִינְהִי: מִי שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּהֶרֶת ונקצצה

תוספות

אחד מום ואחד כל מום — ואפילו הני תנאי דלא דרשי "כל" בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג,ב), אפשר דהכא דרשי, שיש ענין, כדפירשתי התם. **אחת** תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה — ואם תאמר: דבפרק "במה מדליקין" (שבת כה,א) אמרינן: ואחת טמאה, ואמר רחמנא: שלך תהא להסקה תחת תבשילך, והיכי נפקי מקרא שלש תרומות, טהורה וטמאה ותלויה? ויש לומר: משום דכתיב "נתתי לך משמרת תרומתי", דקאי "תרומתי" א"לך" וא"משמרת". ד"לך" שייך אטמאה, לרבוייה להיתר הנאה, ו"משמרת" שייך בתלויה, דבעיא שימור. **ורבי** יהושע תרומתי כתיב — ואם תאמר: לרבי יהושע, כיון דלא איירי קרא בשתי תרומות, מנליה דטמאה שריא בהנאה? ויש לומר: דנפק משאר דרשות דהתם בפרק "במה מדליקין" (שבת כה,א): ממנו אי אתה מבעיר כו', או מ"לו" ולא לאורו — מכלל דבת אורו הוא. **ורמינהו** בבגדו בה כו' — פירש בקונטרס, דגרס: כיון שפירש טליתו עליה שוב אינו רשאי למוכרה, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: כיון שבגד בה כו'. ובפרק קמא דקדושין (יח,ב) הביא ראיה מן המכילתא דגרס בדברי רבי עקיבא "כיון שפירש טליתו", ודרבי אליעזר ליתא התם. וברוב ספרים ישנים גרסינן איפכא כאן ובקדושין (שם). ועוד, דלגירסת הקונטרס מקדים דברי רבי עקיבא לדברי רבי אליעזר שהיה רבו. ועוד, כתוב ברוב ספרים: "בבגדו בה" "בבגדו בה" תרי זימני, כיון שפירש טליתו. ועוד, היכי משמע ליה לרבי אליעזר המסורת לשון בגידה משום דכתיב "בבגדו" בלא יו"ד? הכי נמי לא כתיב בוי"ו! ואף על גב דבלא וי"ו אתה קורא חטף קמץ, כדפירש בקונטרס "בשְמעו" "בשְמעם" (בראשית לד) "באְמרם" (אסתר ז) "בעְברם" (מלכים ב ב), הכי נמי כי הוי לשון בגד וטלית, אין רגילות לכתוב יו"ד באמצע של פעולה! ועוד, בההיא שמעתין בקדושין בסמוך כתוב בכל הספרים ישנים: ולרב נחמן בר יצחק דאמר מעות הראשונות לקדושין נתנו, במאי מוקים לה — כרבי עקיבא דאמר: לשפחות אחר שפחות הוא דלא מצי למזבן, אבל לשפחות אחר אישות מצי מיזבן ליה. ולפירוש הקונטרס צריך להגיה "רבי אליעזר". ונראה לרבינו תם דגרסינן: כיון שפירש טליתו כו' דברי רבי אליעזר, רבי עקיבא אומר: כיון שבגד. והשתא הוי לשון בגידה. דאי לשון בגד וטלית — הוי לן למקרי "בבֵגדו" בצירי. ואף על גב דקרינן "ותתפשהו בבגדו" (בראשית לט), דשאני הכא דאיכא למיטעי. והמסורת משמע טפי לשון בגד וטלית מלשון בגידה, מדכתיב "בבגדו" בלא יו"ד. ולכך אומר הברייתא תרי זימני בבגדו כיון שפירש טליתו כו', היה לך לכתוב "בביגדו" ביו"ד דלא ליתי למיטעי, וכתיב "בבגדו" בלא יו"ד, לומר: כיון שפירש כו'. ובמכילתא שגורס: שפירש טליתו דברי רבי עקיבא — הסופר חיסר ודילג רבי אליעזר, וגם כל מילתיה דרבי עקיבא. ובדרב נחמן בר יצחק גרסינן "מוקי לה כרבי עקיבא", כמו שכתוב בכל הספרים ישנים. וקצת קשיא, הא דפריך התם בקדושין: אלא דקידשה אביה מי מצי מזבין לה? והא אין אדם מוכר בתו לשפחות אחר אישות! בהך קושיא אליבה דרבי אליעזר, דשמותי הוא! ויש לומר: דפשיטא לן שכן הלכה, משום דרבנן דרבי שמעון, ורבי שמעון גופיה דהתם, דקיימי כוותיה, ואמר: אבל לא לשפחות אחר אישות. **אילימא** רבי שמעון דמתניתין עד השתא לא אשמעינן שמואל דבר שאין מתכוין מותר — תימה: אטו מי שרי רבי שמעון משום דאין מתכוין? הא אפילו במקום שאי אפשר שלא יעשה מום נמי שרי, [אף על גב] דעושה מום במתכוין, כדאמר לעיל דבקראי פליגי. ושרי, משום דכתיב (ויקרא כב): "תמים יהיה לרצון", אבל מטיל בבעל מום שרי. ובפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו,ב) מפרש נמי טעמייהו מקראי. ולפירוש הקונטרס דלעיל בפרק "הלוקח בהמה" (כה,א), גבי שתי שערות של פרה שעיקרן מאדים וראשן משחיר, וקאמר רבי יוסי בן המשולם: גוזז במספרים ואינו חושש. ופירש בקונטרס דחשיב אין מתכוין, משום דאין מתכוין לגיזה, אלא לתקן את הפרה — נידא נמי הכא, דאין מתכוין משום הטלת מום, אלא משום רפואה. ולהכי פריך: אמאי איצטריך ליה לשמואל לפסוק כרבי שמעון? דאפילו הוה אסר מטיל מום בבעל מום — הוי שרי הכא, משום דאין אלא לרפואה, ושמואל אית ליה דבר שאין מתכוין מותר. ומיהו אי אפשר לקיים פירוש הקונטרס, כדפרישית לעיל בפרק "הלוקח בהמה" (שם). ונראה לפרש הכא דבתרתי פליגי, דבברייתא פליגי במטיל מום בבעל מום, שאחזו דם ביותר ואי אפשר לו להתרפאות בלא הקזה שלא ימות, כדאמר לעיל דאי שביק ליה מיית — דאז חשיב מום. ואפילו לא מיית נמי, כיון שלעולם לא יצא מאחזות דם אם לא יקיזנו במקום שעושה מום — חשיב כבעל מום. והשתא רבי מאיר אסר במקום שעושה מום — דקסבר כו' "לא יהיה בו" — אפילו בבעל מום. וחכמים שרו משום דכתיב: "תמים יהיה לרצון", ובלבד שלא ישחט על אותו מום, דגזר אטו היכא דלא מיית בלא עשיית מום, דחשיב כתם, או אטו היכא דיכול להתרפאות בהקזה במקום שאין אתה עושה מום. ורבי שמעון שרי אף לשחוט, דלא גזר. ורבי יהודה אסר אף במקום שאין עושה מום, כדמפרש בפרק קמא דפסחים (יא,ב): דמתוך שאדם בהול על ממונו, אי שרית במקום שאין עושה מום אתי למיעבד במקום שעושה מום. ובמתניתין היא פלוגתא אחרת, דרבי יהודה קאמר: בבור שאחזו דם, אפילו מת, אין מקיזין בשום ענין, כדפרישית. וחכמים אומרים: יקיז, פירוש: בין מת בין לא מת, ובלבד שלא יעשה בו מום, כלומר, שיזהר בהקזתו שלא יוכל לבא לידי מום כשיקיז סמוך לאוזן או לניב שפתים או לחוטם. דקסבר דבר שאין מתכוין אסור. והיכא דלא מיית, דלא חשיב בעל מום — אסור. רבי שמעון אומר: יקיז אף על פי שהוא עושה מום — שהוא יכול לבא לידי עשיית מום, דדבר שאין מתכוין מותר. ולשון המשנה משמע ליה כמו שפירשנו, מדלא נקט "מקום שעושה בו מום" ר"מקום שאין עושה בו מום", כדנקיט בברייתא. ואם תאמר: וכיון דאחזות דם חשיב כמום שאין יכול להתרפאות בלא עשיית מום, אם כן לשחוט עילויה! ויש לומר: דמדרבנן אסור, דאתי לאיחלופי בתם. אי נמי, חשיב כמו [מום] עובר, שיש לו רפואה.

ומי קניס רבי אליעזר לעולם ורמינהי מי שהיתה לו — כמה שמעתתא מוכחא דצורם אוזן של בכור קנסא הוא. ובסמוך נמי קאמר: בהאי מומא קנסוה רבנן. ואפילו לרבא דאמר בפרק קמא דתמורה (ד,ב): מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אי עביד — לא מהני, מכל מקום הכא שרי האי בכור מדאורייתא, דהאי יש בו מום. והאי גברא טהור, דהא אין בו נגע כלל. ואם תאמר: דבספרי בפרשה "ראה אנכי" תניא: רבי אליעזר אומר כו' המטיל מום בבכור ואוכלו עובר, שנאמר: "לא תאכל כל תועבה". אלמא דמדאורייתא אסור! ויש לומר: דבסמוך אשכחן ליה קנסא לרבנן

קיח בכורות. פרק חמישי – כל פסולי המוקדשין דף לד עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

לרבנן דסברי כאחרים, דדרשי התם: בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר, או בבישול בשר בחלב, כדקאמר בפרק "כל הבשר" (חולין קיד,ב). ואין לאסור שחיטה על אותו מום מ"לא תאכל כל תועבה" כמו בשר בחלב וכלאי זרעים ומעשה שבת, שיש לחלק. ואם תאמר: ולרבי אליעזר דלא מפליג, מאי פריך עליה מבהרת? דגבי צורם אוזן בבכור, דאסור מדאורייתא עד שיולד מום אחר — יש לנו לקנסו כשנולד בו מום. אבל קוצץ בהרת, דמדאורייתא טהור מיד שנקצץ עד שיולד נגע אחר! ויש לומר: דאפילו הכי לא היה לנו לקנוס במום עולמית, אלא עד מום שלישי או רביעי. אי נמי, נהי דאי יתיר רבי אליעזר לשחוט במום אחר אין כאן קנס, מכל מקום לא היה לנו לקנוס במום שלא עשה בו עבירה, כי היכי דלא קניס בנגע אחר. אי נמי, דספרי — אסמכתא בעלמא הוא.

עד שתפרח בכולו — בכל הספרים [כתוב] "עד שתתמעט בהרתו מכגריס". אבל במסכת נגעים ליתיה, כדפירש בקונטרס. ואומר רבי, דאי גרסינן ליה, הכי פירושו: שאם קצצה ונעשה בכגריס, ומה ששייר נתרפא מקצתו מעצמו, שאפילו היה בו מה שנקצצה לא היה בו כגריס. **מקמייתא** טהר ליה לבתרייתא נטרין ליה שבעת ימי המשתה — ואם תאמר: והא בעי תגלחת וצפרים, ואסור בתשמיש המטה כל ימי ספורו! ויש לומר: כגון שלא היה אלא מצורע מוסגר. אי נמי, אפילו מוחלט. נהי דכי קצץ טמא מדרבנן, מכל מקום שרי לעשות תגלחת וצפרים ולמנות ימי ספורו וליטהר מן התורה. ומיהו, כפרתו אי אפשר להביא, דאינו יכול להכניס ידיו לבהונות כל זמן דטמא מדרבנן, כדאמר (פסחים צב,א): אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס — זה נכנס. דלא התירו אלא משום פסח. **בעא** מיניה רבי ירמיה מרבי זירא צורם אוזן בכור ומת מהו שיקנסו בנו אחריו — בפרק "השולח" (גיטין מד,א) נקט תחלה הבעיא דמוכר עבדו, ובמועד קטן בפרק "מי שהפך" (יב,ב) נקט בכוונו מלאכתו. ובכל דוכתי עביד "אם תימצי לומר" מאידך, ואכולהו פשיט "תניתוה" משדה שנתקווצה. ואומר רבי: דשלשתם שאל בבת אחת, והתלמוד קבע כל אחת במקומה כפי מה ששייכא. ויש ספרים שכתוב במועד קטן: "בעא מיניה רבא מרב נחמן". אבל ברוב הספרים גרסינן: "רבי ירמיה מרבי זירא", כמו כאן ובגיטין.

אם תמצא לומר מוכר עבדו לגוים ומת קנסו בנו אחריו דכל יומא מפקע ליה ממצות — אכתי הוה מצי למימר: דאפילו תימצי לומר התם לא קנסו, (דדלמא) הכא קנסו, משום דאיכא איסורא דאורייתא. דכי האי גוונא איכא בפרק "השולח", גבי בעיא דמוכר עבדו, ובמועד קטן גבי בעיא דכוון מלאכתו במועד, דקאמר: אם תימצי לומר בצורם קנסו משום דאיכא אסורא דאורייתא. ובגיטין נמי הוה מצי למינקט: אם תימצי לומר לא קנסו — הכא קנסו משום הפקעת מצות דכל יומא ויומא (כמו) בעבד. ובמועד קטן נמי נקט חד טעמא בצורם, וטעמא אחרינא במוכר עבדו, והוה מצי למימר חד טעמא בתרוייהו — דאם תימצי לומר בצורם ובמוכר דקנסוה משום דעבדיה לאיסורא, אבל כוון מלאכתו לא עבד לאיסורא. **שנתקווצה** — פירש בקונטרס: שנטל קוצים ממנה, שהיו תלושין ומפוזרין בה. והדין עמו, דאי אפשר לומר בקוצים שהיו מחוברים, דאם כן — לא תזרע, דאיכא איסורא דאורייתא בנטילתם, שמייפה את הקרקע, כדאמר שבת פרק "הבונה" (קג,א) גבי [התולש עולשין והמזרד זרדים], דבארעא דיליה חייב (בכל דיליה חייב) בכל שהוא משום דאיכא יפוי הקרקע, דאפילו מתכוין לצורך דבר אחר. והכא נמי איכא יפוי קרקע כשתולש קוצים לחורשה לזריעה. וכן משמע בירושלמי על המשנה: תמן אסורים כשנטלו קוציה. משמע דמוקי לה בתלושין. **ניטייבה** — בירושלמי מפרש: איזהו טיוב — כל העם פעם אחת חורשין, והוא חורש שתי פעמים. **הטיבה** ומת בנו זורעה — אם האי טיוב מדרבנן, קשה: היכי פשיט צורם אוזן בכור דאורייתא? ואם הוא נמי דאורייתא, קשה בגיטין (מד,ב) דפשיט מיניה גבי עבד (עברי). לימא שאני הכא דחמיר משום דמפקע ליה ממצות! ויש לומר: דקסבר שראוי להחמיר בשביעית יותר מכולם, כדאמר בקדושין (כ,א): כמה קשה אבקה של שביעית.

גדיא

רש"י

וְנִקְצְצָה - טָהוֹר. קְצָצָהּ מִתְּבוּיִן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לְכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר יִטְהַר הֵימֶנּוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁתִּפְרַח בְּכוּלוֹ, אוֹ עַד שֶׁתִּמְעַט בַּהֲרָתוֹ מִכְּגָרִים! רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַוֵיהוּ: כִּי קָנֵים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - בְּמַמּוֹנוֹ, בְּגוּפוֹ לָא קָנֵים; מָמוֹנוֹ - אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד, גּוּפוֹ - מִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֵיעֲבַד אָמַר רָבָא: דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קַשְׁיָא, דְּרַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן לָא קַשְׁיָא אֶלָּא, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא קַשְׁיָא - כִּדְשַׁנְּיָנָן. רַבָּנַן אַדְּרַבָּנַן נַמִּי לָא קַשְׁיָא, הָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ, הָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ; בְּמַאי אִיכַּוֵּין, לְמִישְׁרֵייהּ - בְּהַאי מוּמָא, בְּהַאי מוּמָא קַנְסוּהּ רַבָּנַן, דִּבְהַאי מוּמָא לָא לִישְׁתְּרִי לֵיהּ. וְהָכָא בְּמַאי דַּעֲבַד קַנְסוּהּ, אִיכַּוֵּין לְטַהוּרֵי נַפְשֵׁיהּ בְּהַאי קְצִיצָה - בְּהַאי קְצִיצָה קַנְסוּהּ רַבָּנַן. בָּעֵי רַב פַּפָּא: "יִטְהַר" תְּנַן, אוֹ "וְיִטְהַר" תְּנַן לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְחָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע. דִּתְנַן: חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע - נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעָה יָמִים לוֹ וּלְאִצְטְלִיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ, וְכֵן בְּרֶגֶל - נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל. אִי אָמְרַתְּ "יִטְהַר" תְּנַן - מִקַּמַּיְיתָא טָהַר לֵיהּ, לְבַתְרַיְיתָא נָטְרִין לֵיהּ שִׁבְעָה יְמֵי מִשְׁתֶּה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ "וְיִטְהַר" תְּנַן, סוֹף סוֹף כִּי לָא מִמַּמָּא לְבַתְרַיְיתָא, הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי מִקַּמַּיְיתָא. מַאי תֵּיקוּ. בָּעֵי מִינֵּיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא: צוֹרֵם אוֹזֶן בְּבְכוֹר, וּמֵת, מַהוּ לְקָנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְגוֹיִם וּמֵת קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו - דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מְפַקַּע לֵיהּ מִמִּצְוֹת. אִם תִּימְצֵי לוֹמַר: כְּוִוּן מְלַאכְתּוֹ בְּמוֹעֵד וּמֵת לֹא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו - מִשּׁוּם דְּלָא עָבְדָא לְאִיסּוּרָא. הָכָא מַאי לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנַן - וְהָא אִיתֵיהּ אָמַר לֵיהּ, תְּנֵיתוּהָ: שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּוצָה בַּשְּׁבִיעִית - תִּזְרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית; נִיטַּיְיבָה, נִידַּיְירָה - לֹא תִּזְרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וְאָמַר רַב אַסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא: נָקְטִינַן, הֵטִיבָהּ וּמֵת - בְּנוֹ זוֹרְעָהּ. אַלְמָא: לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנַן, לְבָרֵיהּ לָא קָנְסוּ רַבָּנַן. אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן,

טימא

ונקצצה — שלא נתכוין לקצצה. **לכשיולד לו נגע אחר** — שהרי הוא עכשיו טמא ומנוגע. **יטהר מן הראשונה** — והולכין אחר זו, ואם ירפא מזו — טהור מכולם, דאיגלאי מילתא דאי (נמי) הוי קמייתא — מיתסי נמי כי האי. **עד שתפרח בכולו** — נגע האחרון. וליכא למיחש למידי, דהא אי הוה ביה קמא — השתא נמי הוה טהור, כדכתיב (ויקרא יג): "וכסתה הצרעת את כל עור הנגע" וגו'. **או עד שתתמעט בהרתו הראשונה מכגרים** — קודם שקצצה. אבל אי בשעה שקצצה הוה ביה שיעור נגע — אין לו טהרה עולמית, דקנסינן ליה לעולם. **בממונו אתי ליה למיעבד** — ממה נפשך. דסבר: אטיל בו מום, ואם יתירוהו לי בכך — הרי נשכרתי, ואם לאו — מה הפסדתי אם אמתין למום אחר בלאו הכי נמי הייתי ממתין עד שיפול מום. הלכך קנסינן ליה אפילו יפול בו מום אחר, כי היכי דלא ליתי וליעביד. **בגופו מי איכא למימר** — דמנחיה לספיקא וליקוץ, אי לא קנסינן ליה לעולם הא ודאי לא עביד, דחייש שמא נגע אחר לא יוולד לו לעולם, ולא אטהר לעולם. ואפילו אם יוולד — מה אהני לו בקציצה הרי הוא נגוע בבתחלה. מוטב לו להניח את זה, שמא ירפא. **בהאי מומא** — לא מישתרי ליה, עד שיוולד לו אחר. **בהאי קציצה** — וכיון דהך קציצה אינה מועלת לטהרו, נמצא טמא עולמית. דחשבינן לנגע כמאן דאיתיה, דמי יימר דאי הוה ביה הוה מיתסי. **יטהר תנן** — דמשמע: מיד כשיוולד בו נגע אחר — יטהר מן הראשונה. **או ויטהר תנן** — דמשמע: כשיוולד נגע אחר, ויטהר ממנו מן האחרון — אז יטהר מן הראשון. **למאי נפקא מינה** — הא אי נמי "יטהר" תנן — הא טמא הוא מן האחרון עד שתרפא (ממה נפשך), וממה נפשך טומאה שייכא ביה! **לחתן שנולד בו נגע** — דנגע האחרון נולד לו בימי חתונות. **נותנין לו** — שלא יראה כהן את הנגע. דכל כמה דלא חזי ליה כהן ולא מטמא ליה — לא הוי טמא, דבכהן תלא רחמנא. **לאיצטליתו** — טליתו, אם נולדו בה נגעי בגדים. **מקמייתא נוהר ליה** — מיד כשנולד זה. ומזה אינו טמא, דנטרינן ליה יומי דחתונה, או של רגל לכל אדם. אלא אי "ויטהר" תנן, סוף סוף לא מהני ליה מידי הא דנטרינן ליה, דאינו טהור מראשונה עד שתתרפא אחרונה. **ומת** — הצורם. מהו לקנוס בנו אחריו, שלא יאכל מאותו בכור עולמית **אם תימצי לומר** — במסכת גיטין, דהמוכר עבדו לגוי, דקיימא לן: קונסין אותו לפדותו עד עשרה בדמיו, ומיבעיא לן התם: אם מת המוכר, מהו לקנוס בנו אחריו. אם תימצי לומר ולמיפשט בההיא דקונסין — התם דינא הוא, דכל יומא מפקע ליה ממצות. **ואם תימצי לומר** — הא דאמרינן במועד קטן (יב,ב): המכוין מלאכתו במועד, דמניח כרמו לבצור, ואומר: במועד אבצירנה, שהרי דבר האבוד הוא והתירוהו חכמים במועד — תאבד ולא יבצרנה, הואיל ולכך נתכוין. ומיבעיא לן התם: אם מת קודם המועד, מהו לקנוס בנו אחריו ולא יבצרנה במועד. ואם תימצי לומר: התם הוא דלא קנסינן לבנו, דהא לא עביד אביו איסורא, דהא מת קודם המועד. **אבל הכא** — עבד איסורא, דמטיל מום בקדשים. **לממוניה** — לבכור. **שנתקווצה** — שנטל קוציה ממנה, שהיו תלושין ומפוזרין בה. **תזרע למוצאי שביעית** — דליכא למיקנס מידי, דהא לא עבד בשביעית עבודה חשובה. **ניטייבה** — נזדבלה על ידי עגלות ומשואות של זבל. **נידיירה** — על ידי דיר בהמות, שמעמידין ומשכיבין אותה חדש או חדשים כדי לזבלה. **לא תזרע** — דקנסינן, דעבד עבודה חשובה בשביעית.

טימא

וְנִקְצְצָה הבהרת שלא בכוונה, **טָהוֹר**, כיון שאין בו עוד נגע. אך אם **קְצָצָהּ** ב**מִתְכַּוֵּין** כדי שיטהר, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, רבנן קנסוהו על כך שקצצו באיסור, שיהיה טמא מחמת הנגע שהיה בו ולא תועיל לו קציצתו, **וּלְכְשֶׁיִּוָּלֵד לוֹ נֶגַע אַחֵר יִטָּהֵר הֵימֶנּוּ** – גם מהנגע הראשון, משום שמתברר שאף אם לא היה קוצץ את הראשון היה מתרפא ממנו כמו שהתרפא מן השני. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, קונסים אותו שישאר בטומאתו **עַד שֶׁתִּפְרַח** הבהרת של הנגע השני, **בְּכוּלּוֹ** – בכל גופו, שאז אף אם היה בו עדיין הנגע הראשון היה נטהר, **אוֹ** – ואם לא תפרח בכולו, הרי הוא בטומאתו **עַד** – אלא רק באופן שֶׁקודם הקציצה, **תִּמְעַט** – התמעטה **בַּהֶרְתּוֹ מִכַּגְּרִים**.

הגמרא מיישבת את דעת רבי אליעזר: **רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַוִּיהוּ, כִּי קָנִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שלעולם לא תהא תקנה לדבר שנתקן באיסור, דווקא **בְּמָמוֹנוֹ**, וכמו בבכור שבמשנתינו, אבל **בְּגוּפוֹ** וכמו בצרעת, **לֹא קָנִים**. וטעם החילוק הוא, **מָמוֹנוֹ אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֶיעְבַּד** – בבכור יש לחשוש שאם לא נקנוס אותו שלא יהיה לו היתר לעולם, אלא רק נאמר שאין לו היתר על ידי המום שהטיל בו בכוונה, לא ימנע מלהטיל בו מום, כיון שיאמר לעצמו, אטיל בו מום, ואז אם יתירו לי מחמת המום הרי הרווחתי, ואם יקנסו אותי שלא יועיל המום שהטלתי גם כן לא הפסדתי, שהרי ממילא היה עלי להמתין למום שיפול מעצמו, ולכן אמר רבי אליעזר שקונסים אותו שלא יועיל לו אפילו מום אחר שיפול בו מעצמו. אבל **גּוּפוֹ** – בצרעת, **מִי אִיכָּא לְמֵימַר דְּאָתֵי לְמֶיעְבַּד** – וכי יש לחשוש שאם לא יקנס לעולם יבוא לקצוץ את בהרתו במחשבה שלא יפסיד מכך, הלא בודאי שלא יעשה כן, משום שכיון שאם יקצוץ את הנגע נקנוס אותו שישאר בטומאתו עד שיולד בו נגע אחר ויטהר ממנו, הוא יחשוש שמא לא יולד בו נגע אחר וישאר בטומאתו לעולם, ואפילו יולד, הרי יצטרך להמתין לרפואתו כמו שעכשיו הוא צריך להמתין ונמצא שלא הרוויח כלום מקציצת הבהרת, ובודאי טוב לו להניח את נגעו ולצפות שירפא, ולכן אין צורך לקונסו לעולם.

הגמרא מבררת את שיטת רבנן לגבי קנס לעולם. מקשה הגמרא: **אָמַר רָבָא**, וכי **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר קַשְׁיָא** הסתירה שהקשתה הגמרא לעיל (ע"א) בדעתו, **דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא**, סתירת דבריהם, שבבכור לא קנסוהו לעולם ובבהרת קנסוהו לעולם. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אַדְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא קַשְׁיָא, כִּדְשַׁנִּינַן** – כמו שתירצנו לעיל. **רַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן נַמִּי לֹא קַשְׁיָא**, משום שיש לחלק, **הָכָא בְּמַאי דְּעָבַד קָנְסוּהָ, הָכָא בְּמַאי דְּעָבַד קָנְסוּהָ** – בכל מקום קנסו אותו במה שעשה, שיחשב כאילו הדבר לא נעשה. כלומר, בבכור, **בְּמַאי אִיכַּוֵּין לְמִישְׁרְיֵיהּ** – במה התכוין להתירו לשחיטה, **בְּהַאי מוּמָא**, ולפיכך **בְּהַאי מוּמָא קָנְסוּהָ רַבָּנָן דִּבְהַאי מוּמָא לֹא לִישְׁתְּרֵי לֵיהּ** – שהמום ההוא לא יועיל לו וכאילו אין בו מום, אך כאשר יפול בו מום אחר יהיה מותר על ידי המום השני. **וְהָכָא** בבהרת, **בְּמַאי דְּעָבַד קָנְסוּהָ**, שהוא **אִיכַּוֵּין לְטַהוּרֵי נַפְשֵׁיהּ בְּהַאי קְצִיצָה**, ולפיכך **בְּהַאי קְצִיצָה קָנְסוּהָ רַבָּנָן** שיחשב כאילו לא נקצצה, וכיון שכן הוא נשאר בטומאתו לעולם, שהרי מי אומר שאם היתה נשארת בו היה נרפא ממנה.

הגמרא מסתפקת בדברי רבי אליעזר לגבי בהרת, מתי הוא נטהר מהנגע הראשון: **בָּעֵי רַב פָּפָא**, מה שאמר רבי אליעזר שכאשר קצץ את בהרתו, רק לכשיולד לו נגע אחר 'יטהר' ממנו, האם **'יִטָּהֵר'** בלי וא"ו **תְּנַן** כלומר, שמיד כאשר יולד בו נגע אחר יטהר מן הראשון ואינו זקוק לטהרה אלא מן הנגע השני, **אוֹ 'וְיִטָּהֵר' תְּנַן**, כלומר שלאחר שיטהר גם מן הנגע השני אז יטהר מן הראשון, ולא מיד כאשר יולד הנגע השני יטהר מן הראשון.

שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ**, הלא בכל אופן הוא טמא מחמת הנגע השני עד שיתרפא ממנו. משיבה הגמרא: הדין היוצא מספק זה הוא **לְחָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ הַנֶּגַע** השני בזמן שהוא חתן. **דִּתְנַן** במסכת נגעים (פ"ג מ"ב), **חָתָן שֶׁנִּרְאָה בּוֹ נֶגַע**, בין נגעי אדם ובין נגעי בגדים, **נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעָה יָמִים** של ימי חתונתו שלא יראה בהן הכהן את הנגע, **לוֹ** – אם הנגע נראה בבשרו, **וּלְאִצְטְלִיתוֹ וְלִכְסוּתוֹ** – אם הנגע נולד בטליתו או בבגדו. **וְכֵן** מי שנולד לו נגע **בָּרֶגֶל** – באחד משלשת הרגלים, **נוֹתְנִין לוֹ כָּל יְמֵי הָרֶגֶל**.

מבארת הגמרא את הדין היוצא מספיקו של רב פפא: **אִי אָמְרַת יִטָּהֵר תְּנַן**, והוא טהור מן הנגע הראשון מיד בלידת הנגע השני, אם כן מיד כשנולד לו נגע שני בימי חתונתו **מִקַּמַּיְיתָא טָהַר לֵיהּ** – מן הנגע הראשון הוא נטהר, ואילו **לְבַתְרַיְיתָא** – לראיית הנגע השני, **נָטְרִין לֵיהּ** – ממתינים לו במשך **שִׁבְעָה יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה**, ועד סופם אינו טמא מחמתו, וממילא בימי חתונתו הוא טהור. **אֶלָּא אִי אָמְרַת וְיִטָּהֵר תְּנַן**, ואינו טהור מן הראשון עד שיטהר מן השני, אם כן **סוֹף סוֹף כִּי לֹא מִטַּמִּית לְבַתְרַיְיתָא, הָא מִיטַּמֵּא וְקָאֵי מִקַּמַּיְיתָא** – אמנם אינו טמא מחמת הנגע השני במשך שבעת ימי חתונתו, אך עדיין הוא טמא מחמת הנגע הראשון עד שיטהר מן השני, ולא מועילה לו כלום ההמתנה מלראות את נגעו בימי חתונתו.

חוזרת הגמרא לשאול: **מַאי** – מה הדין באופן כזה התלוי בספק. משיבה הגמרא: **תֵּיקוּ**.

הגמרא דנה האם קונסים גם את בנו של המטיל מום בבכור: **בָּעֵי מִינֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה מֵרַבִּי זֵירָא, צוֹרֵם אוֹזֶן בַּבְּכוֹר** ועשאו בעל מום, שאמר רבי אליעזר במשנתינו (לעיל ע"א) שקונסים אותו שאין היתר לבכור זה לעולם, **וָמֵת** האדם הצורם, **מַהוּ לִקְנוֹס בְּנוֹ אַחֲרָיו**, שמא רק אותו קנסו ולא את בנו, ועל ידי מום אחר שיפול בו יהיה מותר לשוחטו ולאוכלו.

ספק נוסף דומה לזה יש לגבי המוכר את עבדו כנעני לעובד כוכבים, שיש בכך איסור וקנסוהו (גיטין מד.) לפדותו מהקונה אפילו ביוקר עד כפול עשרה מדמיו, האם כאשר מת המוכר קנסו כך גם את בנו של המוכר לפדותו ביוקר.

עוד ספק דומה לזה יש לגבי המכוין את מלאכתו שתהיה בחול המועד דבר האבד, מה הדין כאשר אדם כיון מלאכתו למועד ומת, האם גם בנו אינו יכול לעשותה במועד.

רבי ירמיה מבאר מדוע גם אם יפשט הספק בעבד או במועד, לא תהיה מהם ראיה לגבי בכור: **אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** שה**מוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים וָמֵת** המוכר, **קָנְסוּ** את **בְּנוֹ אַחֲרָיו**, יש לחלק ששם דווקא קנסו את בנו של המוכר משום **דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא מַפְקַע לֵיהּ מִמִּצְוֹת** – שבכל יום ויום העובד כוכבים מונע את העבד מלקיים את המצוות שהוא חייב בהן, לכן ראוי להחמיר גם על הבן שיפדהו להצילו מביטול מצוות, אבל בצורם עדיין יש להסתפק שמא לא קנסו את בנו.

וכן **אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** שאדם **שִׁכְּוֵון** את **מְלַאכְתּוֹ** לעשותה **בַּמּוֹעֵד, וָמֵת, לֹא קָנְסוּ** את **בְּנוֹ אַחֲרָיו** ומותר לבן לעשות את המלאכה בחול המועד כדין מלאכה שהיא דבר האבד, יש לחלק ששם ראוי שלא לקנוס את הבן **מִשּׁוּם דְּלֹא עַבְדָה לְאִיסּוּרָא** – שאביו לא עשה שום איסור, שהלא הוא מת לפני שעשה מלאכה במועד, אבל **הָכָא** בבכור שעשה האב איסור כאשר צרם אוזן הבכור ועבר על איסור הטלת מום בקדשים, **מַאי**, האם **לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנָן וְהָא לֵיתֵיהּ**, שהלא מת, ואילו את בנו לא קנסו, **אוֹ דִּלְמָא לְמָמוֹנֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנָן וְהָא אִיתֵיהּ**, כלומר את הבכור הזה קנסו שלא יהיה לו היתר עולמית, והוא קיים, ולכן אף שהוא עצמו כבר מת וירשו בנו, אין לבכור זה היתר לעולם.

אָמַר לֵיהּ רבי זירא לרבי ירמיה, **תְּנִיתוּהָ** במסכת שביעית (פ"ד מ"ב), **שָׂדֶה שֶׁנִּתְקַוְּוצָה בַּשְּׁבִיעִית** – שניטלו ממנה בשנה השביעית באיסור, קוצים תלושים שהיו מפוזרים בה **תִּזָּרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית**, אין על מה לקונסו שלא יהנה ממה שעשה באיסור, משום שלא עשה עבודה חשובה. אבל אם **נִיטַּיְיבָה** – נזדבלה השדה על ידי עגלות ומשאות של זבל, או **נִידַּיְירָה** – נזדבלה על ידי דיר של בהמות שהעמידו שם למשך חודש או חדשיים כדי לזבלה, קונסים אותו **שלֹא תִּזָּרַע לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** משום שעשה עבודה חשובה בשביעית.

וְאָמַר (רב אסי) [רַבִּי יוֹסֵי] בְּרַבִּי חֲנִינָא, נָקְטִינַן – מסורת מאבותינו, **הֵטִיבָהּ וָמֵת, בְּנוֹ זוֹרְעָהּ** למוצאי שביעית. **אַלְמָא לְדִידֵיהּ קָנְסוּ רַבָּנָן**, ואילו **לִבְרֵיהּ לֹא קָנְסוּ רַבָּנָן**. וכמו כן לענין הצורם אוזן בכור לא קנסו את בנו אחריו.

הגמרא מביאה עוד קנס שלא קנסו את בנו: **אָמַר אַבַּיֵי נָקְטִינַן**,

שאדם שטִימֵּא טְהָרוֹת של חבירו והזיקו בזה וָמֵת, לֹא קָנְסוּ את בְּנוֹ אַחֲרָיו לשלם את הנזק הזה. שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא אין הבן מחויב בזה. משיבה הגמרא: כיון שהֶיזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר, לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק – אינו נחשב נזק שיתחייב עליו המזיק לשלמו מדין חיוב מזיק מדאורייתא, וכאן אין הנזק ניכר, שהלא הטהרות מונחות לפנינו ואין הנזק של הטומאה ניכר בהם, וחיובו של המזיק עצמו לשלם אינו אלא משום קְנָסָא דְּרַבָּנָן, ולכן לְדִידֵיהּ שהזיק בעצמו קָנְסוּ רַבָּנָן, אבל לִבְרֵיהּ – את בנו לֹא קָנְסוּ רַבָּנָן.

משנה

המשנה מביאה מעשים שהטילו מום בבכור ומבארת מתי הותר להשחט ומתי לא: מַעֲשֶׂה בְּבכור זָכָר שֶׁל רְחֵלִים זָקֵן וּשְׂעָרוֹ מְדוּלְדָּל – תלוי מסביבו, משום שלא נגזז מעולם כדין בכור האסור בגיזה, וְרָאָהוּ קַסְדּוֹר [–ממונה] אֶחָד גוי, וְאָמַר מַה טִּיבוֹ שֶׁל זֶה שהניחו אותו להזקין כל כך ולא שחטוהו עד עכשיו. אָמְרוּ לוֹ, בְּכוֹר הוּא וְאֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם. כששמע זאת נָטַל פִּיגוֹם [–רומח] וְצָרַם [–פגם] את אָזְנוֹ ועשאו בעל מום. וּבָא הַמַּעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ לשוחטו, משום שודאי לא היתה כוונתו של הגוי הזה להתירו, שהרי לא ידע שעל ידי המום שיטיל בו ישחט, אלא חשב שיהיה לו היתר להשחט רק כאשר יפול בו מום מאליו ולא על ידי אדם. וְאַחַר שֶׁהִתִּירוּ הָלַךְ הקסדור וְצִירֵם אָזְנֵי בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים כדי להתירם כמו את הראשון, וְאָסְרוּ חכמים לשחוט את שאר הבכורות מחמת מומים אלו.

המשנה מביאה מעשה נוסף באותו ענין: פַּעַם אַחַת הָיוּ תִּינוֹקוֹת בני ישראל מְשַׂחֲקִין בַּשָּׂדֶה, וְקָשְׁרוּ זַנְבֵי טְלָאִים זֶה בָּזֶה, וְמחמת כן נִפְסְקָה זְנָבוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם ונעשה בכך בעל מום, וַהֲרֵי [–ונמצא שבעל הזנב החתוך] הוּא בְּכוֹר, וּבָא הַמַּעֲשֶׂה הזה לִפְנֵי חֲכָמִים וְהִתִּירוּ כיון שלא לכך היתה כוונת התינוקות. רָאוּ התינוקות שֶׁהִתִּירוּ, הָלְכוּ וְקָשְׁרוּ זַנְבוֹת בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים כדי שיפסק זנבם ויהיו בעלי מום וישחטו, וְאָסְרוּ חכמים לשחוט אותם בכורות כיון שנעשה בהם המום בכוונה להתירם.

אומרת המשנה: זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהוּא לְדַעְתּוֹ – בכל אופן שמטיל המום הטילו בכוונה להתירו בשחיטה, אָסוּר לשוחטו על אותו מום, ובכל אופן שהטילו שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ – שלא בכוונה להתירו, מוּתָּר לשוחטו על אותו מום.

גמרא

שנינו במשנה: שפעם אחת נטל קסדור פיגום וצרם אוזן בכור והתירוהו חכמים, ופַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ כו' תינוקות משחקין בשדה וקשרו זנבי טלאים זה בזה ונפסקה זנבו של אחד מהם, והרי הוא בכור, ובא מעשה לפני חכמים והתירו.

הגמרא מבארת מדוע צריכה המשנה להביא שני מקרים שדינם שוה. אומרת הגמרא: וּצְרִיכָא להביא שני מעשים אלו בקסדור ובתינוקות אף ששניהם מלמדים אותנו שאם הוטל המום שלא בכוונה להתירו הרי הוא מותר, ולא די להביא רק מעשה אחד, משום דְּאִי אַשְׁמְעִינַן רק שבכור ראשון שהוטל בו מום על ידי עוֹבֵד כּוֹכָבִים מותר, היינו אומרים שכך הדין משום דְּלֹא חששו שמחמת היתר זה אָתֵי לְמִיסְרַךְ – יתרגל הגוי הזה לעבור על איסור הטלת מום בקדשים מכאן ואילך, כיון שמכך שיתרגל הגוי לעשות איסורים לא איכפת לנו שהרי רגיל הוא לעבור על איסורים. אֲבָל כאשר נעשה המום על ידי קָטָן ישראל, דְּאָתֵי לְמִיסְרַךְ – שיש חשש שאם נתיר את הבכור הוא יתרגל בכך ויבוא להטיל מום בקדשים גם לאחר שיגדל, אֵימָא לֹא התירו את הבכור שהטיל בו מום.

וְכן להיפך, אִי אַשְׁמוּעִינַן רק שבכור ראשון שהוטל בו מום על ידי קָטָן מותר, היינו אומרים שהוא מִשּׁוּם דְּלֹא אָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּגָדוֹל – שהרואה שהתירו חכמים בכור מחמת מום שבא על ידי קטן לא יטעה לומר שגם כאשר הוטל מום על ידי גדול יהיה מותר, משום שיודעים שאין להשוות קטן שאין בו דעת לגדול, אֲבָל כאשר נעשה מום על ידי עוֹבֵד כּוֹכָבִים גדול, דְּאָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי בְּגָדוֹל – שאז יש חשש שהרואה יטעה לומר שגם כאשר ישראל גדול הטיל מום מותר, אֵימָא לֹא התירו.

מסיימת הגמרא: צְרִיכָא המשנה להשמיע דין זה בין בעובד כוכבים ובין בתינוקות.

הגמרא מביאה מחלוקת כאשר אמר ישראל לגוי 'בכור זה מותר אם נַעֲשָׂה בו מום': אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא, לֹא שָׁנוּ במשנה שהבכור מותר על ידי המום שהטיל בו הגוי, אֶלָּא דְּאָמַר לֵיהּ הישראל לגוי 'זה בכור שלא יהיה מותר בשחיטה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם', שמשמע מלשון זו שלא יהיה מותר אלא כאשר יפול בו מום ממילא, שאז יש להתיר מחמת המום שהטיל בו הגוי לאחר ששמע כן, משום שאין לומר שמתוך מה שאמר לו הבין שטוב לו שיפיל בו מום. אֲבָל אִם אָמַר לֵיהּ הישראל לגוי 'זה בכור שלא יהיה מותר בשחיטה אלא אִם כן נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם', שמשמע מלשון זו שיהיה היתר לבכור על ידי מום שיעשה בו על ידי אדם, אין מתירים את הבכור מחמת המום שהטיל בו הגוי ששמע כן, משום שהישראל הזה הוא כְּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ זִיל עֲבִיד בֵּיהּ מוּמָא דָּמֵי – כאילו אמר לו לך והטל בו מום.

אָמַר רָבָא, מִכְּדִי מִמֵּילָא הוּא – הרי בכל אופן אין מתירים את הבכור אלא באופן שהגוי לא ידע שהבכור יהיה מותר על ידי המום שיטיל בו, ולא התכוין להתירו, ואם כן, כאשר הגוי אינו יודע שהבכור יהיה מותר על ידי המום שיטיל בו, מַה לִּי 'הָיָה' מַה לִּי 'נַעֲשָׂה', הלא כיון שאינו יודע שהבכור יהיה ניתר על ידי המום שיטיל בו, בודאי אינו סבור שמתכוונים לומר לו לך והטל בו מום. אֶלָּא, ודאי כשאומרים לו 'נַעֲשָׂה', נַמִּי מִמֵּילָא הוּא – גם כן סבור הוא שאומרים לו רק שאם יפול בו מום מאיליו יהיה מותר לשוחטו, וְלֹא שְׁנָא באיזה לשון אומרים לו, ובין שאמרו לו 'היה' ובין שאמרו לו 'נעשה', אם הלך והטיל בו מום בלא שידע שיותר, מותר לשוחטו על אותו מום.

שנינו במשנה: זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהוּא לְדַעַת, אָסוּר. הגמרא מבררת מה בא כלל המשנה לרבות. שואלת הגמרא: לְאִיתוּיֵי מַאי – מה בא כלל זה לרבות לאסור יותר מהמבואר במשנה. משיבה הגמרא: לְאִיתוּיֵי גְּרָמָא – לאסור אופן שיגרמו לבכור שיוטל בו מום, כגון שיניחו לו בצק או תאנה מיובשת על אוזנו כדי שיבוא הכלב לאוכלם וינשוך באוזנו ויעשהו בעל מום.

שנינו במשנה: כל שהוא שֶׁלֹּא לְדַעַת, מותר. הגמרא מבררת מה בא כלל זה לרבות. מבארת הגמרא: כלל זה בא לְאִיתוּיֵי להיתר, אופן של מֵסִיחַ לְפִי תּוּמּוֹ, כלומר, שלא שאלם הקסדור מה טיבו וענו לו שהוא בכור שאסור בשחיטה אם אין בו מום, אלא הם עצמם דיברו לפי תומם ואמרו לו שלא ישחט בכור זה לעולם אלא אם יפול בו מום, ולא התכוונו שישמע הקסדור ויטיל בו מום.

משנה

המשנה מביאה אופן שיש להתיר בכור על ידי מום שהטיל בו אדם: אם הָיָה איל בְּכוֹר מנגח, רֹדְפוֹ לאדם כדי לנגוח בו, וּבְעָטוֹ האדם וְעָשָׂה בּוֹ מוּם, הֲרֵי זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו ואפילו אם אדם זה הוא כהן החשוד להטיל מום בבכור כדי להתירו לו, מפני שכוונתו היתה רק להציל את עצמו ולא להטיל בו מום.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת מה הדין כאשר בעטו לאחר זמן ולא בזמן שרדף אחריו: אָמַר רַב פָּפָא, לֹא שָׁנוּ במשנה שבכור שנעשה בעל מום מחמת בעיטת הנרדף על ידו מותר, אֶלָּא כֹּשֶׁבְּעָטוֹ בִּשְׁעַת רְדִיפָה, שאז לא בעט אלא כדי להציל את עצמו, אֲבָל אם בעט בו לְאַחַר רְדִיפָה – לאחר שכבר ניצל מרדיפתו, לֹא – אין הבכור ניתר מחמת המום שנעשה בו בבעיטה, מפני שאז כוונתו היתה להטיל בו מום, שהרי לא היה צריך לבעוט בו כדי להינצל ממנו.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא צַעֲרֵיהּ הוּא

המשך בעמוד קמד

רש"י

טימא טהרותיו של חבירו ומת לא קנסו בנו אחריו — לשלם, אף על גב דלדידיה קנסו, כדאמרינן בפרק "ארבעה אבות נזיקין" (בבא קמא ד,ב). **שאינו ניכר** — שהרי טהרות מונחות לפניו, ואין היזק ניכר בהן. **לא שמיה היזק** — לחיוביה אפילו לדידיה מדאורייתא. **משנה ושערו מדולדל** — לפי שלא היה נגזז מעולם. **קסדור** = ממונה. **מה טיבו של זה** — שהניחוהו להזקין כל כך. **פיגום** = רומח. **והתירו** — שהרי אין לומר שהגוי הזה להתירו נתכוין, שהרי אינו יודע שעל ידי מום שיעשה בו ישחט אלא אם כן נפל מאליו. **כל שהוא לדעת** — שלהטיל מום נתכוין להתירו. **גמרא דאי אשמעינן גוי** — דהתירו בכור ראשון על ידו, משום דליכא למימר: אתי האי גוי למיסרך, ללמד להטיל מום בקדשים. דסירכיה דגוי לא איכפת לן, שהרי נהוג הוא באיסורא. **ולא אתי לאיחלופי בגדול** — דמאן דחזי דהתירו חכמים במום הבא לו על ידי תינוקות, לא אתי למימר: אי שדי גדול מומא — מישתרי, דגדול בקטן לא מיחלף. **לא שנו** — דמותר הבכור על ידי הגוי. **אלא דאמרו ליה** — לקסדור: "אינו נשחט אלא אם כן היה בו מום", דמשמע — שיפול בו מום ממילא. דליכא למימר דמדבריהם למד גוי דניחא להו שיפיל בו מום. **נעשה** — משמע על ידי אדם. **ממילא הוא** — שלא היה יודע הגוי שיהא מותר על ידו, ולא להתיר נתכוין. **גרמא** — אם הניח בצק ודבילה על גבי אוזן הבכור, כדי שיבא הכלב ויטלנו. **מסיח לפי תומו** — שלא שאלם קסדור מה טיבו. אלא הם עצמן מסיחין לפי תומם, ואומרים: ראה לא ישחט זה לעולם אלא על ידי מום. ולא נתכוונו לכך שיטיל בו מום. **משנה היה בכור** — איל מנגח רודפו לאדם לנגחו, ובעטו אדם לבכור ועשה בו מום. **ישחט עליו** — ואפילו כהן, לפי שלהצלתו נתכוין. **גמרא צעריה** — מה שרדפו. **קודם שיצא לאויר העולם** — דבכור אינו קדוש עד שתקדשו רחם. **גריא באודניה** — גדי אזניו ארוכות, וקודם שיצא כל ראשו נראין אזניו, ויכול להטיל מום. דכל זמן שלא יצא כל ראשו אינו כילוד. **אימרא בשיפתיה** — ששפתיו נראין תחלה. ואזניו קשורות, ואינן נראות עד שיצא כל ראשו. **צדעיו** — טונפל"ש. **אכיל ולא מיחזי** — אם לבכור יש לו מום בתוך פיו, וכי אכיל לא מיחזי, אפילו הכי, כי פעי מיחזי — הוי מום שבגלוי ונשחט עליו, דאמרינן בפירקין דלקמן (לז,א) דאינו נשחט אלא על מום שבגלוי. **פעי** — צועק, ופותח פיו הרבה. **חוטין החיצונות** — ככי דשיני, שקורין ינציב"ה. החיצונות — אותם שלפנים כנגד חוטמו. שניטל — שנפגמו מהם מעט. **או שנגממו** — שנחתכו ברחבן מלמעלה בעומק ולא חיסרו כלום — הוי מום, הואיל ונראו אותן חוטין. **פנימיות** — שהשיניים הגדולות קבועות בהן, שקורין מיישיליר"ש. **שנעקרו** — לגמרי, הוי מום, כדמפרש ואזיל: הואיל וכי פעי מיחזי. אבל פגימה או גימום אינו ניכר בהם, שהרי חבואות בפה. **מאי טעמא** — הוי פנימיות מום אפילו בעיקרה. **משנה הראויין לבא על ידי אדם** — שיש לומר אדם הטילו בו, כגון נסמית עינו, נקטעה ידו, נסדקה אזנו. **רועי ישראל נאמנין** — לומר: מאליהן נארעו לו. **רועי כהנים אין נאמנין** — דנחשדו בדבר. ובגמרא מפרש מאי קרי "רועי ישראל" ומאי קרי "רועי כהנים". האי דנקט "ראויין לבא בידי אדם" — לפי שיש מומין שאין ראויין לבא בידי אדם, כגון בעל חמש רגלים, או עינו אחת גדולה כשל עגל, או קטנה כשל אווז, דהוי מום שאין אדם נחשד עליו. דרבן שמעון בן גמליאל ורבי מאיר מפרש בגמרא. **גמרא חד אמר** — מתניתין דקתני: רועי ישראל נאמנין — אפילו הן עומדים בבית הכהנים שהבכור שלהם. **ללגימא לא חיישינן** — דליחשדיה שמא על ידי אדם בא לו בכוונה, ורועה זה משקר, ובא להתירו כדי שישחטו רבו כהן ויאכילנו ממנו עמו. **והא דקתני רועי כהנים אין נאמנין** — הכי קאמר: רועים שהן כהנים אין נאמנין, אם הבכור ביד ישראל. דנחשד האי כהן רועה שהוא עצמו הטילו בו. [המשך בעמוד הבא].

[שייך]

תוספות

גריא באודניה — כשרואה שמיעוט הראש בחוץ — יכול להטיל מום באוזן, ואין לו לחוש מרישא האוזן שמא יצא רוב הראש וחזר. דמתוך שאזני הגדי גדולות, דרך אזנים לצאת במיעוט הראש. אימרא בשפוותיה — אבל באזניה לא, ויש לו לחוש שמא יצא רוב הראש וחזר. **איכא** דאמרי אימרא נמי באודניה [אימור] דרך צדעין נפק — כיון שרואה עכשיו מיעוט אוזן — אין לומר שמא יצא ראשו ורובו וחזר. והא "אימר" כמו ודאי, כמו "חיישינן שמא חוץ לחומה לנו" דפרק "השואל" בשבת (קנא,א), ו"דחיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו" דפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין לב,א). ורבא דהכא סבירא ליה כרב חסדא דפרק "בהמה המקשה" (חולין סט,ב). דלרב הונא דאמר התם: יצא שליש ומכרו לגוי, ויצא שליש אחר — קדוש, ולא חלה המכירה כלל, כיון דנפק לבסוף רובא, דאיתגלי מילתא דלמפרע קדוש. אם כן הכא נמי, שיצא רוב אחרי כן — איגלאי מילתא דהוה קדוש מעיקרא, ונתחייב ממה שמטיל מום בבכור. ואיכא לאוקמי הא דרב יהודה אליבא דרב הונא כשלא יצא כלל. וסוגיא נמי דריש "ביצד מערימין" (תמורה כד,ב) דמוקי דרב יהודה בזמן הזה ולא חזי להקרבה. ופריך: אי בזמן הזה מאי למימרא? ומשנ': מהו דתימא נגזר דילמא נפיק רוב ראשו וקא שדי מומא, קא משמע לן. ההיא נמי דלא כרב הונא, דלדידיה במיעוט ראשו נמי איכא איסורא, ולא הוה ליה למינקט רוב ראשו. ועוד, התם דקאמר ליה רב עמרם לרב ששת: אמר על הבכור עם יציאת רובו "יהא עולה", עולה הוי או בכור הוי — נמי דלא כרב הונא. דמשמע דפשיטא דקודם יציאת רובו יכול להפקיע קדושת בכור. אם לא נחלק בין מכירה להנך.

מימר אמר

טִימֵּא טָהֳרוֹת וּמֵת - לֹא קָנְסוּ בְּנוֹ אַחֲרָיו, מַאי טַעֲמָא הֵיזֵק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר - לָא שְׁמֵיהּ הֵיזֵק, קָנְסָא דְּרַבָּנַן; לְדִידֵיהּ - קָנְסוּ רַבָּנַן, לְבָרֵיהּ - לָא קָנְסוּ רַבָּנַן. **משנה** מַעֲשֶׂה בְּזָקָר שֶׁל רְחֵלִים זָקֵן וּשְׁעָרוֹ מְדוֹלְדָּל, וְרָאָהוּ קַסְטוֹר אֶחָד, וְאָמַר: מַה טִּיבוֹ שֶׁל זֶה אָמְרוּ לוֹ: בְּכוֹר הוּא, וְאֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם. נָטַל פִּיגּוֹם וְצָרַם אָזְנוֹ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ. וְאַחַר שֶׁהִתִּירוּ, הָלַךְ וְצִיֵּרִים בְּאָזְנֵי בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְאָסְרוּ. פַּעַם אַחַת הָיוּ תִּינוֹקוֹת מְשַׂחֲקִין בַּשָּׂדֶה, וְקִשְׁרוּ זְנָבֵי טְלָאִים זֶה בָּזֶה, וְנִפְסְקָה זְנָבוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וַהֲרֵי הוּא כְּבְכוֹר, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְהִתִּירוּ. רָאוּ שֶׁהִתִּירוּ, הָלְכוּ וְקִשְׁרוּ זְנָבוֹת בְּכוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְאָסְרוּ. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא לְדַעְתּוֹ - אָסוּר, שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ - מוּתָּר. **גמרא** "פַּעַם אַחֶרֶת הָיָה" כו'. וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמַעִינַן גּוֹי - דְּלָא אָתֵי לְמִיסְרַךְ, אֲבָל קָטָן דְּאָתֵי לְמִיסְרַךְ - אֵימָא לָא. וְאִי אַשְׁמוּעִינַן קָטָן - מִשּׁוּם דְּלָא אָתֵי לְאִיחְלוּפֵי בְּגָדוֹל, אֲבָל גּוֹי דְּאָתֵי לְאִיחְלוּפֵי בְּגָדוֹל - אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַרוּ לֵיהּ "אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בּוֹ מוּם", אֲבָל אִם אֲמַרוּ לֵיהּ "אִם נַעֲשָׂה בּוֹ מוּם" - כְּמַאן דַּאֲמַרוּ לֵיהּ "זִיל עֲבִיד בֵּיהּ מוּמָא" דְּמֵי. אַמַּר רָבָא: מִכְּדֵי מִמֵּילָא הוּא, מַה לִּי "הָיָה", מַה לִּי "נַעֲשָׂה" אֶלָּא "נַעֲשָׂה" נַמִּי מִמֵּילָא הוּא, וְלָא שְׁנָא. "זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁהוּא לְדַעַת אָסוּר". לְאִיתּוּיֵי מַאי לְאִיתּוּיֵי גְּרָמָא. "שֶׁלֹּא לְדַעַת" - לְאִיתּוּיֵי מִסִּיחַ לְפִי תוּמוֹ. **משנה** הָיָה בְּכוֹר רוֹדְפוֹ, בְּעָטוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה שׁוֹחֲטִין עָלָיו. **גמרא** אָמַר רַב פַּפָּא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁבְּעָטוֹ בִּשְׁעַת רְדִיפָה, אֲבָל לְאַחַר רְדִיפָה - לֹא. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתִימָא צַעֲרֵיהּ הוּא דְּמִדְּכַר - קָא מַשְׁמַע לָן. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פַּפָּא: לָא תֵּימָא בִּשְׁעַת רְדִיפָה - אִין, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת רְדִיפָה - לָא. אֶלָּא אֲפִילּוּ לְאַחַר רְדִיפָה - נַמִּי; מַאי טַעֲמָא - צַעֲרֵיהּ דְּמִדְּכַר. אָמַר רַב יְהוּדָה: מוּתָּר לְהַטִּיל מוּם בְּבְכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לָאֲוִיר הָעוֹלָם. אָמַר רָבָא: גַּדְיָא - בְּאוּדְנֵיהּ, אִימְרָא - בְּשִׂפְוָותֵיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אִימְרָא נַמִּי בְּאוּדְנֵיהּ, אֵימּוֹר דֶּרֶךְ צִדְעָיו נָפֵק. אָמַר רָבָא: אָכַל וְלָא מְיַחֲזֵי, פְּעֵי וּמְיַחֲזֵי - הָוֵי מוּמָא. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תַּנְיָא: הַחוּטִין הַחִיצוֹנוֹת - שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנְּגְּמְמוּ, הַפְּנִימִיּוֹת - שֶׁנֶּעֱקְרוּ; מַאי טַעֲמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מְיַחֲזֵי אָמַר רַב פַּפָּא: רָבָא נַמִּי טַעֲמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ; מַאי טַעֲמָא נֶעֱקְרוּ הָוֵי מוּמָא - מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מְיַחֲזֵי. **משנה** כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם, רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל - נֶאֱמָנִין, רוֹעִים כֹּהֲנִים - אֵינָן נֶאֱמָנִין. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵין נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ. **גמרא** רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל בֵּי כֹּהֲנִים - נֶאֱמָנִין, לְלִגְימָא לָא חַיְישִׁינַן. רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל - אֵין נֶאֱמָנִין, מֵימַר אָמַר: כֵּיוָן דְּקָא טָרְחָנָא בֵּיהּ - לָא שָׁבִיק לְדִידִי וְיָהֵיב לְאַחֲרִינִי. וְהוּא הַדִּין כֹּהֵן לְכֹהֵן, דְּחָיְישִׁינַן לְגוּמְלִין. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר: נֶאֱמָן הוּא עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ. וְחַד אָמַר: רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן כֹּהֲנִים נֶאֱמָנִין,

מימר

תוספות

מימר אמר לא שביק צורבא מדרבנן ויהיב לדידי – והא דאמר לעיל בסוף פרק שני (יח,ב): בחצר בעל הבית ורועה כהן, דלרבי טרפון אקנויי מקני ליה מקום בחצירו. ואפילו רבי עקיבא לא פליג אלא משום דאית [ליה] פסידא לא מקנה [ליה] מידעם — התם איירי במכירי כהונה, או שאוהבו ורגיל ליתן לו.

איכא בינייהו דרבי יהושע בן קפוסאי — דתנא קמא סבר כוותיה. דדווקא רועי כהנים, בין בי ישראל בין בי כהנים — אינם נאמנים, כדאמר טעמא. אבל שני כהנים מן השוק — נאמנים. ולרבי מאיר אפילו שנים מן השוק אין נאמנין. דלית ליה כרבי יהושע בן קפוסאי, דקסבר רבי מאיר: החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו. ושנים מן השוק דקאמר רבי יהושע בן קפוסאי — בכהנים איירי, דישראל אפילו חד מהימן. ולרבי מאיר, כל היכא דאסור — אפילו שנים אין נאמנין, כדאמר בסמוך: ספק בכור לרבי מאיר מי מעיד עליו. **וכי** תימא דלית להו תקנתא כו' — הוה מצי למימר דחלקנו בין חבר לעם הארץ, כרבי יהושע דלקמן. וכן בסמוך, דפריך: כהני הכי נמי דלא דייניי דינא. אי נמי, רבי יהושע עצמו חזור בו, דקאמר לרבן גמליאל: היאך החי יכול להכחיש את החי. ופירש שם בקונטרס שרוצה לומר: ודאי אמרתי וחזור אני בו. ומיהו, מסתברא דמשום כבוד דרבן גמליאל הוא דקאמר הכי. כי ההיא דתפלת ערבית (ברכות כז,ב) שאמר כמו כן, אף על פי שלא היה חוזר בו מה שאמר תחלה רשות. דהכי פסק רב התם: הלכה כדברי האומר רשות. **אלא** לאו שמע מינה בעלים מעידין עליו — תימה: ורב חסדא דבעי לעיל שנים מן השוק בספק בכור בי ישראל, תקשי ליה: לרבי מאיר מי מעיד עליו, כיון דישראל נמי חשידי! ויש לומר: דהוה משני כדפרישית, דחלקנו בין חבר לעם הארץ. אי נמי, יאמר רב חסדא: ספק בכור, לא יחמיר רבי מאיר שלא יהו שנים מן השוק נאמנים. **ניחוש** לחשדא — שיחשדו שמא נשאר אחד מן הבית.

כהני הכי נמי דלא דייניי דינא — לרבא דאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כז,א): אוכל נבילות להכעיס שהוא רע לשמים, אינו חשוד להיות רע לבריות — לא פריך מידי. אבל לאביי התם פריך שפיר. ועוד יש לפרש: לרבא, דמשמע ליה שיש לכהנים להיות כשרים לכל (זמן) דין שבעולם ולכל הוראה, כדכתיב (דברים כא): "כל ריב וכל נגע". ועוד היה יכול להקשות: היאך מותר לאכול משחיטתו, והיאך כשרים על כל קרבנות כולם? ועוד, בלא בכור נמי יכול להקשות לרבי מאיר, מטעם דנחשדו כהנים על השביעית, כדאמרינן בפרק "זה בורר" (סנהדרין כו,א).

אימר

מִימַר אָמַר: לָא שָׁבִיק צוּרְבָא מִרַּבָּנַן וְיָהֵיב לְדִידִי. רוֹעֵי כֹּהֲנִים וְהֵן יִשְׂרָאֵל אֵינָן נֶאֱמָנִין - דְּחָיְישִׁינַן לְלִגְימָא, וְכָל שֶׁכֵּן כֹּהֵן לְכֹהֵן - דְּחָיְישִׁינַן לְגוֹמְלִין וְחָיְישִׁינַן לְלִגְימָא. וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן לְמֵימַר: נֶאֱמָן עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ. וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵן כֹּהֲנִים נֶאֱמָנִין - הַיְינוּ דַּאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר רוֹעֵי כֹּהֲנִים בְּיִשְׂרָאֵל אֵין נֶאֱמָנִין, מַאי אֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְאַשְׁמוּעִינַן הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוֹסַאי. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוֹסַאי אוֹמֵר: בְּכוֹר בֵּי כֹהֵן - צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֲפִילוּ בְּנוֹ, אֲפִילוּ בִּתּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילוּ עֲשָׂרָה וְהֵן בְּנֵי בֵיתוֹ - אֵין מְעִידִין עָלָיו. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא: סְפֵק בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד בֵּי יִשְׂרָאֵל - צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו כְּמַאן - כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוֹסַאי. רַב נַחְמָן אָמַר: בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מַעֲשֵׂר לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו - מַעֲשֵׂר וַדַּאי מְהֵימַן, דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֲדָרֵיהּ! - אֶלָּא: סְפֵק בְּכוֹר, לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו וְכִי תֵּימָא: הָכִי נַמִּי דְּלֵית לֵיהּ תַּקָּנְתָּא - וְהָתְנַן, שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן - פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת, וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: בְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו; כֹּהֲנִים הוּא דַּחֲשִׁידִי אַמּוּמֵי, יִשְׂרָאֵל - לָא חֲשִׁידִי אַמּוּמֵי. אִיתְּמַר, רַב נַחְמָן אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. רָבָא אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי וְהָאָמַר רָבָא: בְּעָלִים עוֹמְדִים עִמָּנוּ בְּחוּץ, נִכְנַס שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל - מְעִידִין עָלָיו! - אֵימָא: כָּל בְּעָלִים עוֹמְדִים, וְלָא חָיְישִׁינַן. - אִי הָכִי, מַאי לְמֵימְרָא - מַהוּ דְּתֵימָא: נִיחוּשׁ לַחֲשָׁדָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְהִלְכְתָּא כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְדַוְקָא בְּנוֹ וּבִתּוֹ, אֲבָל אִשְׁתּוֹ - לָא; מַאי טַעְמָא אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבַּיֵּי: לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוּ וְלֹא מְעִידוּ, וְקָאָמַר רַבִּי מֵאִיר: הֶחָשׁוּד לְדָבָר אֶחָד - חָשׁוּד לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, כֹּהֲנִים הָכִי נַמִּי דְּלָא דַּיְינֵי דִּינָא וְהָכְתִיב: "וְעַל פִּיהֶם יִהְיֶה כָּל רִיב וְכָל נָגַע"!

אימר

[שייך לעמוד הקודם] דמימר אמר לא שביק לדידי ויהיב ליה לכהן אחרינא. **והוא הדין כהן לכהן** — כלומר, ומסברא נפקא לן דכהן רועה אינו נאמן להעיד על הבכור של כהן אחר. דחיישינן לגומלין, דסבר: אעידנו עכשיו, והוא יגמול לי, כשיתן לי ישראל בכור תם ואטיל בו מום, ויבא כהן זה ויעידני שמאליו נפל בו מום. **על של חבירו** — בין רבו בין אחר. דלא נחשדו כהנים אלא על הבכור עצמו שכבר נתנו לו ישראל. **החשוד על הדבר** — דהיינו כהנים, שנחשדו על הבכורות. **לא דנו ולא מעידו** — ולקמיה פריך: רבי מאיר היינו תנא קמא. **וחד אמר** — מתניתין דתקני "רועי ישראל נאמנין", הכי קאמר: רועי בהמות ישראל, אף על פי שהן כהנים הרועין — נאמנין, דמה לו לשקר. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **מימר אמר לא שביק** — האי ישראל, כהן צורבא מרבנן, ויהיב לי לדידי. דסתם רועה עם הארץ הוא. **רועי כהנים** — רועי בהמות של כהנים, אף על פי שהרועים ישראל — אין נאמנין להעיד על בכורו של רבו כהן, דחיישינן ללגימא. וכל שכן רועי כהן ובהמות של רבן כהן — אין נאמנין, דחיישינן לגומלין וללגימא. **על של חבירו** — אבהן לכהן קאי. וקאמר דנאמן הכהן הרועה על של רבו, דלא חיישינן לא לגומלין ולא ללגימא. **החשוד על הדבר** — כהנים חשודים על הבכורות. **לא דנו ולא מעידו** — ופליג אדרבי שמעון דשרי אפילו כהן לכהן, ופליג אדתנא קמא דאמר: רועי בהמות ישראל ואפילו הן כהנים — נאמנין, והרועים כהנים אין נאמנין. **היינו תנא קמא** — דהאמר תנא קמא נמי דכהן אינו נאמן. **איכא ביניייהו** — דרבי יהושע בן קפוסאי. **צריך שנים מן השוק** — שנים כל שהן, ואפילו כהנים. אבל כהנים שבביתו — לא. תנא קמא אית ליה דרבי יהושע בן קפוסאי. דקאמר תנא קמא: רועי כהנים, בין בי ישראל בין בי כהנים, כדפרישית טעמא — אין נאמנין, אבל כהנים דעלמא — נאמנין, ואפילו אבכורות דכהנים. ולא חיישינן לגומלין אלא ברועה דקאי גביה, וסבר: אעיד את רבי, והוא יעידני כשיתן לי ישראל בעלמא בכור. ורבי מאיר לית ליה דרבי יהושע לגמרי, דכיון דנחשדו כהנים על הבכור — לא דן ולא מעיד, אפילו כהן דשוק, ואפילו הבכור ביד ישראל. **ואפילו בנו ובתו** — רבן שמעון לטעמיה, דאמר: נאמן הוא על של חבירו. ואביו היינו נמי חבירו, דאין כהן נחשד אלא על של עצמו. **אפילו עשרה והן בני ביתו אין מעידין** — אבל מן השוק — עד אחד נאמן, דלרבי יהושע צריך שנים מן השוק. **ספק בכור דשל ישראל הוא** — כגון רחלה שלא ביכרה, וילדה שני זכרים, דאמרינן בפרק שני (בכורות יז,א): אחד לו ואחד לכהן. ואת שלו הוי ספק שמא יצא ראשון, וירעה עד שיומם, ואוכלו ישראל. **צריך שנים מן השוק להעיד עליו** — שלא הוטל בו מום בכוונה. **כרבי יהושע** — דכי היכי דבכור בי כהנים בעי שנים מן השוק להעיד עליו — הכי נמי ספק בכור ביד ישראל. **רב נחמן אמר ספק בכור ביד ישראל אפילו בעליו ישראל נאמן** — דכהנים נחשדו על הבכורות, ולא ישראל, ואפילו על ספק בכור שנאבל להם. **דאי לא תימא הכי** — אלא בעלים חשודים עליו, אם כן הוי ישראל חשוד על המומין. **מעשר לרבי מאיר** — מי מעיד על מומו הא אמר רב מאיר: החשוד על הדבר לעצמו אינו מעיד לאחרים, כדחזינן רבי מאיר פוסל אפילו כהנים דשוק! **מעשר** — בתמיה, הא ודאי מהימן אפילו בעליו, דהא אי בעי, הוי שדי ביה מומא בהיתר בכוליה עדריה קודם שיעשר, דאכתי לא קדשא חד מינייהו! **אלא הכי פריך** — ספק בכור לרבי מאיר, אי בעלים חשודים עליה, נמצאו ישראל חשודים על ספק בכור. וכל שכן כהנים, דהא אי הוה נמי בבהמות עדר כהן ספק בכור הנולד בעדרו — בעי אמתוני עד שיומם, דכהנים לא נפטרו מבכור בהמה טהורה בפרק שני (בכורות יג,א), ואם כן מי מעיד עליו **לית ליה תקנתא** — לרבי מאיר. **שחליפיו ביד כהן** — כגון האי ספק בכור שהכהן נטל (את אחיו) — פטור ישראל מן המתנות דזרוע ולחיים וקיבה, דעשו שאינו זוכה כזוכה, כדאמרן בפרק שני (שם יח,א). ורבי מאיר מחייב, ומדמחייב ליה רבי מאיר במתנות — מכלל דבר אבילה הוא. **הלכה כרבן שמעון** — דאפילו בנו ובתו. **כהן בעליו** — של בכור עמנו עומד בחוץ, ונכנס הבכור שלם בבית, ויצא חבול — מעידין עליו אותם שבבית שמאליו נפל בו. אלמא, אין נחשד אלא כהן בעל הבית שהבכור שלו, כרבן שמעון. **אימא כל בעליו** — בניו ובני ביתו עומדין עמנו בחוץ, ומעיד עליו רועה שהיה בבית. **פשיטא** — הואיל וכל בעליו עמנו, מי יטילנו כו'. **מהו דתימא ניחוש לחשדא** — דרועה גופיה הטילו בו. לישנא אחרינא: אימא כל בעלים עמנו — כלומר, אי אמרי סהדי: כל בעליו של בכור, דהיינו הוא ובני ביתו, היו עמנו בחוץ, ונכנס הבכור שלם בבית, ויצא חבול — מעידין. כלומר, עדותן עדות, ושרי, הואיל ולא היה איש בבית. ניחוש לחשדא — שמא הם גרמו לו מתחלה, שהניחו לו דבילה על האזן. אי נמי, עשו לו גומא ונפל שם.

מֵימַר אָמַר – אומר לעצמו, הרי בעל הבכור **לֹא שָׁבִיק צוּרְבָּא מֵרַבָּנָן וְיָהִיב לְדִידִי** – לא יעזוב מליתן את הבכור לתלמיד חכם ויתננו לי שאני עם הארץ. ולכן אין לחשוש שיעיד עליו לשקר בחינם.

אבל **רוֹעֵי** בהמות של **כֹּהֲנִים וְהֵן** [–הרועים] **יִשְׂרָאֵל**, כלומר אפילו הרועים ישראלים, **אֵינָן נֶאֱמָנִין, דְּחָיְישִׁינַן לִלְגִימָא** – משום שאנו חוששים שישראל זה מעיד בשקר כדי להתירו בחושבו שהכהן יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. **וְכָל שֶׁכֵּן כֹּהֵן לְכֹהֵן [דְּלֹא], דְּחָיְישִׁינַן לְגוֹמְלִין וְחָיְישִׁינַן לִלְגִימָא** – שיש לחשוש שהוא משקר מחמת שתי סיבות, גם כדי שלמחר יגמול לו הכהן בעל הבכור הזה ויעיד על בכור של הכהן הרועה [שיקבל מישראל] להתירו, וגם כדי שבעל הבכור יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. **וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן** בן גמליאל **לְמֵימַר שנֶאֱמָן** הוא הכהן להעיד **עַל** בהמות **שֶׁל חֲבֵירוֹ** ואדונו הכהן משום שלא חוששים לא לגומלין ולא ללגימא, **וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁל עַצְמוֹ** שמא הוא משקר כדי להתירו. **וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר שהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ**, וכיון שהכהנים חשודים על הבכורות, אין כהן נאמן להעיד כלל בענין זה.

הגמרא מבררת במה נחלקו תנא קמא ורבי מאיר לפי הפירוש הראשון. מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** שכוונת תנא קמא **שרוֹעֵי** בהמות של **יִשְׂרָאֵל וְהֵן** [–הרועים] **כֹּהֲנִים, נֶאֱמָנִין** [הפירוש השני הנזכר לעיל], **הַיְינוּ דַּאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר שהֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָּנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ** ואין הרועה הכהן נאמן להעיד על בהמות הישראל. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שכוונת תנא קמא **רוֹעֵי כֹּהֲנִים בֵּי יִשְׂרָאֵל** – שכהנים הרועים בהמות של ישראל, **אֵין נֶאֱמָנִין**, כלומר שאין הכהן מעיד אפילו לאחרים [הפירוש הראשון הנזכר לעיל], אם כן **מַאי אֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְאַשְׁמוּעִינַן, הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא**. מתרצת הגמרא: לפירוש זה **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** בין דעות תנא קמא ורבי מאיר את דינו **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹסַאי** המבואר להלן. **דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹסַאי אוֹמֵר, בְּכוֹר** הנמצא **בֵּי כֹהֵן** – בבית כהן, **צָרִיךְ** שיבואו **שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו** שהמום נפל בו מעצמו, ואפילו אם אותם שנים הם כהנים, אך כהנים שבביתו אינם נאמנים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֲפִילּוּ בְּנוֹ וַאֲפִילּוּ בִּתּוֹ** של הכהן בעל הבכור נאמנים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה** אנשים **וְהֵן בְּנֵי בֵיתוֹ, אֵין מְעִידִין עָלָיו** משום שכל בני ביתו של הכהן חשודים להטיל מום בבכור כדי שיאכלו ממנו עם בעל הבית, אבל כאשר העד הוא מהשוק, אפילו אחד מעיד ואין צריך שנים.

כאשר יש ספק על בהמת ישראל האם היא קדושה בקדושת בכורה או לא, ונפל בה מום, דינה כדין כל ספק ממון שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון שאין יכול כהן להוציאה מיד בעליה הישראל, אוכלה הישראל.

הגמרא מביאה מחלוקת מי מעיד על ספק בכור הנמצא ביד ישראל, שהומם מאליו. מבררת הגמרא: **כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב קְטִינָא, שסְפֵק בְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד בֵּי יִשְׂרָאֵל** ודינו שהישראל אוכלו כאשר הוא בעל מום, **צָרִיךְ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק לְהָעִיד עָלָיו** שנפל בו המום מעצמו ולא הוטל בו בכוונה, משום שבעליו חשוד שהטיל בו מום כדי להתירו לו, **כְּמַאן, כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹסַאי** שאמר שעל בכור הנמצא בבית כהנים צריכים להעיד שנים מהשוק, וכך גם על ספק בכור הנמצא בבית ישראל, צריכים להעיד שנים מהשוק.

רַב נַחְמָן אָמַר, ספק בכור הנמצא בבית ישראל, **הַבְּעָלִים מְעִידִין עָלָיו** ואין חושדים שהם משקרים משום שלא נחשדו בהטלת מום אלא כהנים אך ישראלים לא נחשדו בזה ואפילו באופן שאוכלו הישראל כגון ספק בכור. וראיה לכך, **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי**, אלא תאמר שכל אדם שהבהמה תהיה שלו אם נפל בה מום אינו נאמן להעיד שהמום נפל מעצמו, יקשה, **מַעֲשֵׂר** בהמה **לְרַבִּי מֵאִיר מִי מֵעִיד עָלָיו** שהמום נפל בו מעצמו ואינו קדוש להיקרב, הרי כל אדם שעישר בהמותיו, כיון שהוא בעליו של המעשר הוא חשוד להטיל במעשרו מום, ולדעת רבי מאיר כל החשוד על דבר הנוגע לו, אינו מעיד עליו אפילו לאחרים, כמו שראינו לעיל שפסל את כל הכהנים מלהעיד על הבכור, אם כן אין מי שיעיד על מום במעשר, כיון שכל הישראלים חשודים.

הגמרא מבררת את ראיית רב נחמן. תמהה הגמרא: **מַעֲשֵׂר** – וכי על מעשר בהמה יש מקום לשאול הכיצד נאמן בעליו שנפל בו מום מאליו, הרי במעשר בהמה **וַדַּאי** הבעלים **מְהֵימָן**, משום **דְּאִי בָּעֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּיהּ עֶדְרֵיהּ** – שאם היה רוצה הבעלים להתירו לעצמו, היה יכול לעשות זאת בהיתר, דהיינו להטיל מום בכל עדרו קודם שמונה אותם שעדיין לא קדש העשירי ואינו מטיל מום בקדשים, וכיון שיכל לעשות כן, הרי הוא נאמן לומר שמום זה נפל מעצמו.

הגמרא מיישבת שרב נחמן הוכיח באופן אחר: **אֶלָּא**, ראיית רב נחמן שהבעלים הישראל נאמן להעיד על ספק בכור, אינה ממעשר בהמה אלא מספק בכור עצמו, וכך הוא הוכיח, אם תאמר שבעליו הישראל של ספק בכור חשוד, יקשה, **סְפֵק בְּכוֹר** לְדעת **רַבִּי מֵאִיר** הסובר שהחשוד על הדבר אינו יכול להעיד עליו אפילו לאחרים, **מִי מֵעִיד עָלָיו**, הרי אם נאמר שגם ישראלים חשודים עליו כאשר הם בעליו, אם כן נעשו כל ישראל חשודים בדבר אפילו כאשר אין הספק בכור שלהם ולא יוכלו להעיד עליו. אלא ודאי מוכח שרק כהנים חשודים להטיל מום ואילו ישראלים אינם חשודים בזה כלל.

מוסיפה הגמרא לבאר: **וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּלֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא** – וכי תאמר שאין ראיה מספק בכור לדעת רבי מאיר, משום שלדעתו באמת אין לו היתר כיון שאין מי שיעיד עליו מאחר שכל ישראל חשודים בדבר, **וְהָתְנַן** (לעיל יח:), **שֶׁהָיָה רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחֲלִיפָיו בְּיַד כֹּהֵן פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת** – בכל אופן שיש ספק בכור ביד ישראל וכנגדו נטל הכהן ספק בכור אחר, כגון שנולדו שני זכרים ואין ידוע איזה מהם הוא הבכור, שהדין הוא שנוטל הכהן אחד מהם והשני נשאר לישראל, פטור הישראל מלתת מאותו שבידו מתנות כהונה [זרוע ולחיים וקיבה] לכהן, משום שעשו את הכהן שקיבל את הבהמה שנתערבבה בבהמה זו, כאילו זכה בבהמה זו. **וְרַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב** את הישראל ליתן מן הספק בכור הנמצא בידו מתנות כהונה. הרי שרבי מאיר סובר שלספק בכור שהומם יש היתר אכילה, שאם לא כן לא היה מחייב לתת ממנו זרוע לחיים וקיבה לכהן, ואם כן אי אפשר לומר שאין לו תקנה מחמת שאין מי שיעיד על מומו שנפל בו מאליו, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שבְּעָלִים** ישראלים של ספק בכור **מְעִידִין עָלָיו**, ואם כן מוכח שדווקא **כֹּהֲנִים הוּא דַּחֲשִׁידִי אַמּוּמֵי** אבל **יִשְׂרָאֵל לֹא חֲשִׁידִי אַמּוּמֵי**.

הגמרא מביאה מחלוקת כמי ההלכה בענין עדות בני הבית: **אִיתְּמַר, רַב נַחְמָן אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** שבכור הנמצא בבית כהן ונפל בו מום, אפילו בנו ובתו של הכהן מעידים עליו שנפל מעצמו. אך **רָבָא אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי** שאפילו עשרה אנשים מבני ביתו של הכהן אינם מעידים עליו משום שהם חשודים להטיל מום בבכור כדי שיאכלו ממנו עם בעל הבית.

הגמרא מבררת את דעת רבא. מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רָבָא הָכִי** שהלכה כרבי יוסי שאין בני הבית נאמנים להעיד על הבכור שבבית כהן שהמום נפל בו מאליו, **וְהָאָמַר רָבָא**, שכאשר **בְּעָלָיו** של הבכור **עוֹמֵד עִמָּנוּ בַּחוּץ, וּנִכְנַס** הבכור לבית **שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל**, שבאופן כזה ידוע לנו שלא הבעלים הטילו בו את המום אלא נפל מאליו, **מְעִידִין עָלָיו** אותם שבבית, הרי שרק בבעלים עצמו חושדים ולכן די שהוא יהיה עמנו, אך בשאר בני הבית אין חושדים שאחד מהם הטיל בו מום בבית, וכדעת רבן שמעון. ואיך כאן פסק רבא כרבי יוסי שחושדים אפילו בשאר בני הבית. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** שרבא אמר שמעידים עליו להתירו, כאשר **כָּל בְּעָלִים עוֹמְדִים** עמנו בחוץ, גם בניו ובנותיו ואז מעיד הרועה שבבית שהומם מאליו **וְלֹא חָיְישִׁינַן** שהומם בכוונה.

שואלת הגמרא: **אִי הָכִי מַאי לְמֵימְרָא** מאחר שהבעלים וכל בני ביתו עומדים עמנו בחוץ ולא הם הטילו את המום, ודאי שיוכל הרועה להעיד עליו שנפל מאליו, וכי מי יטיל בו מום בכוונה. מתרצת הגמרא: יש בדין זה חידוש, **מַהוּ דְּתֵימָא נֵיחוּשׁ לְחַשְׁדָּא** – נחשוש

המשך בעמוד יח

תירץ אביי, **אֵימַר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר** שהכהנים חשודים להטיל מום בבכורות, הוא רק **לְחַשְׁשָׁא,** אך **לְאַחְזוּקֵינְהוּ מִי אָמַר** – וכי אמר שהם מוחזקים להיות חשודים בזה, ומה שאמר רבי מאיר שהחשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה הוא כאשר האדם מוחזק לנו שהוא עובר על דבר אחד.

הגמרא מבררת האם עד מפי עד נאמן לומר שהמום נפל מאליו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, עֵד מִפִּי עֵד מַהוּ לְעֵדוּת בְּכוֹר,** האם מקבלים את עדותו להתיר את הבכור לשחיטה ואכילה. אומרת הגמרא: **רַב אַסִּי אָסַר, וְרַב אַשִׁי שָׁרֵי. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִּי לְרַב אַשִׁי, וְהָא תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, שֵׁאֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת הָאִשָּׁה** – להעיד על בעל אשה שהלך למדינת הים שמת, ומדוע התרת את הבכור על ידי עד מפי עד. השיב לו רב אשי: **תְּנִי** – כך יש לשנות את הברייתא ההיא, אין עד מפי עד כשר **אֶלָּא לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בְּלִבָּד,** וכיון שלגבי עדות על מום הבכור שנפל מאליו מועילה עדות אשה מועילה אף עדות של עד מפי עד.

רַב יֵימַר אַכָּשֵׁר עֵד מִפִּי עֵד בְּבְכוֹר כדעת רב אשי. **קָרֵי עֲלֵיהּ מָרִימַר** בלשון גנאי, **יֵימַר שָׁרֵי בּוּכְרָא** – יימר מתיר הבכורות, משום שסבר מרימר כרב אסי שאין עד מפי עד כשר בבכור.

פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָּא, שֵׁעֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לְעֵדוּת בְּכוֹר.**

הגמרא דנה בנאמנות כהן בעל בכור כאשר לא ידענו שזה בכור: **אָמַר רַבִּי אִילְעָא, לֹא הָיוּ מוּחְזָקִין בּוֹ** בטלה זה **שֶׁהוּא בְּכוֹר וּבָא אֶחָד** – כהן שהוא בעל הבכור, **וְאָמַר שֶׁהוּא בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ** – שלא הוטל בו המום בכוונה, **נֶאֱמָן,** משום שפיו הוא זה שאמר לנו שטלה זה בכור ואסרו בשחיטה ללא מום ופיו הוא זה שהתירו כשאמר שהמום נפל בו שלא בכוונה.

מקשה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר,** והלא זה כבר **תְּנִינָא** (כתובות כב.) **שֶׁהָאִשָּׁה** שלא היתה בחזקת אשת איש, **שֶׁאָמְרָה אִשֶּׁת אִישׁ הָיִיתִי** וקיבלתי גט **וּגְרוּשָׁה אֲנִי** כעת, **נֶאֱמֶנֶת,** משום **שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר** אותה להנשא כשאמרה שהיתה אשת איש, **הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר** אותה כשאמרה שהתגרשה.

מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, הָתָם הוּא** נאמנת מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר, משום **דְּאִי בָּעֵיָא לֹא אָמְרָה** – שאם היתה רוצה לא היתה אומרת כלום והיינו מתירים אותה להינשא כיון שהיינו מעמידים אותה בחזקת פנויה, ולכן גם כאשר אמרה שהיתה אשת איש אנו מאמינים לה שהתגרשה. **אֲבָל הָכָא דְּלֹא סַגִּי דְּלֹא אָמַר** – בבכור לא היה יכול לשתוק ולא לומר שהוא בכור, שהרי היה צריך לבוא אל החכם להורות לו האם מום זה קבוע הוא או עובר, **דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לֹא אָכִיל** – שהרי לא נחשדו הכהנים אלא להטיל מום בבכור שאין בזה אלא לאו, אך אינם חשודים לאכול בכור תם בחוץ שיש בשחיטתו איסור חמור של שחיטת קדשים בחוץ שעונשו בכרת, וכיון שכן, **אִיבָּא לֹא הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא. קָא מַשְׁמַע לָן** רבי אילעא, **דְּאִי מִשּׁוּם הָכִי** – הצורך להראותו לחכם, **הָוֶה שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא דְּנִיכָּר וְאָכִיל לֵיהּ** – היה מטיל בו מום שניכר שהוא מום קבוע ושוב לא היה צריך לבוא אל החכם ולומר לו שזה בכור, שהרי אין ידוע לאף אדם אחר שהוא בכור ואין בו משום קדשים בחוץ כיון שהטיל בו מום הניכר, ולכן יש לנו להאמינו כאשר הוא אומר טלה זה בכור הוא ומומו נפל בו מאליו.

מַתְקִיף לָהּ מַר בַּר רַב אַשִׁי על דינו של רבי אילעא, **מַאי שְׁנָא מֵהָהוּא גַּבְרָא דְּאוֹגַר לֵיהּ חֲמָרָא לְחַבְרֵיהּ** – שהשכיר חמור לחבירו **וְאָמַר לֵיהּ** הבעלים לשוכר, **לֹא תֵּיזִיל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד דְּאִיכָּא מַיָּא** – אל תלך בדרך של המקום ששמו נהר פקוד כיון ששם יש נהר של מים ויש בזה סכנה לחמור, **זִיל בְּאוֹרְחָא דְּנַרְשׁ דְּלֵיכָּא מַיָּא. אֲזַל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד וּמִית חֲמָרָא, וַאֲתָא וְאָמַר לֵיהּ** והודה לפניו **בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד אַזְלִי, וּמִיהוּ מַיָּא לֹא הֲווּ** – לא היו שם מים ולא מחמתם מת החמור. **וְאָמַר רָבָא, מַה לוֹ לְשַׁקֵּר** ולומר שלא היו מים בנהר פקוד, הרי **אִי בָּעֵי** להיפטר מלשלם בטענת שקר, **אָמַר בְּאוֹרְחָא דְּנַרְשׁ אַזְלִי,** והיה נפטר, ולכן אף עבשיו שהוא מודה שהלך בדרך של נהר פקוד נאמן לומר שלא היו שם מים ופטור מלשלם. **וְאָמַר אַבָּיֵי, מַה לוֹ לְשַׁקֵּר בִּמְקוֹם עֵדִים לֹא אָמְרִינַן** – לא מאמינים לאדם על טענתו כאשר יש עדים הסותרים את טענתו אף כאשר היה יכול לטעון טענת שקר שהיתה מתקבלת, וכיון שידוע לכל שכל הזמן יש מים בנהר פקוד לא מועיל לו מה שהיה יכול לשקר ולומר שהלך בדרך נרש, כיון שדבריו עכשיו שבנהר פקוד לא היו מים הם כמו נגד עדים. ואם כן כאן בבכור שהכהנים חשודים להטיל מום בבכור, הרי אנו כעדים שהוא הטילו ולא יועיל דין הפה שאסר הוא הפה שהתיר בכדי להאמינו שלא הטיל בו את המום בכוונה.

מתרצת הגמרא: **הָכִי הַשְׁתָּא, הָתָם וַדַּאי אִיכָּא מַיָּא** – שם הננו כמעידים שודאי שיש מים כל הזמן בנהר פקוד ולכן אינו נאמן, אבל **(הָתָם) [הָכָא] וַדַּאי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא** – וכי ידוע לנו שהכהן הזה הטיל בו את המום, והלא **חֲשָׁשָׁא הוּא וּבִמְקוֹם חֲשָׁשָׁא אָמְרִינַן מַה לוֹ לְשַׁקֵּר,** ולכן כאן מאמינים לו כיון שאילו רצה לשקר היה יכול שלא לומר שהוא בכור.

יָתִיב רַבִּינָא וְקָאָמַר לְהַאי שְׁמַעְתָּא בְּלֹא גַּבְרָא – בלא להזכיר את שמו של רבי אילעא, **אָמַר לֵיהּ רָבָא זוּטֵי לְרַבִּינָא, אֲנַן מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אִילְעָא מַתְנִינַן לָהּ** – אצלנו אמרו דין זה בשמו של רבי אילעא. הגמרא מבררת האם רק כהן עם הארץ חשוד בהטלת מום בבכור, או גם כהן תלמיד חכם. מספרת הגמרא: **רַבִּי צָדוֹק** שהיה כהן, **הֲוָה לֵיהּ בּוּכְרָא** תם, **רְמָא לֵיהּ שְׁעָרֵי** – נתן לפניו שעורים **בְּסַלֵּי [(נסריה כיילי ערוכה) נְצָרִים** – בתוך סלים העשויים מענפים **שֶׁל] עֲרָבָה** קְלוּפָה שהם דקים וחדים, **בַּהֲדֵי דְּקָאָכִיל אִיבְּזַע שִׁיפְּתֵיהּ** – נקרעו שפתיו מהנצרים ונעשה בעל מום. **אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** לשאול מה דינו. **אָמַר לֵיהּ** רבי צדוק לרבי יהושע, **כְּלוּם חִילְּקָנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ** שרק כהנים עמי הארץ חשודים בכך ולא כהנים תלמידי חכמים, וכיון שאני חבר אהיה נאמן או שגם אני חשוד כמו כהן עם הארץ. **אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, הֵן** – אכן חילקנו ואינך חשוד. לאחר מכן **אֲתָא** רבי צדוק **לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל** לשואלו על כך, **אָמַר לֵיהּ** רבי צדוק לרבן גמליאל, האם **חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ** ואהיה נאמן לומר שלא הטלתי בבכורי את המום בכוונה. **אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, לֹא** חילקנו ואינך נאמן. **אָמַר לֵיהּ** רבי צדוק לרבן גמליאל, **וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי הֵן** – שכן חילקנו ואני נאמן. **אָמַר לוֹ** רבן גמליאל לרבי צדוק, **הַמִּתֵּן עַד שֶׁיַּעֲלוּ וִיכַנְּסוּ בַּעֲלֵי תְּרִיסִין** – התלמידי חכמים **לְבֵית הַמִּדְרָשׁ.** כֵּיוָן **שֶׁנִּכְנְסוּ** התלמידי חכמים **לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, עָמַד הַשּׁוֹאֵל** – רבי צדוק **וְשָׁאַל, כְּלוּם חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** לשואל, **לָאו. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל** לרבי יהושע, **וַהֲלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ לִי הֵן** – שאמרת שכן חילקנו, **יְהוֹשֻׁעַ עָמוֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְךָ. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר הֵיאָךְ אֲעֲשֶׂה** כעת שאיני יכול להכחיש את דברי רבי צדוק, שכן **אִילְמָלֵי אֲנִי חַי וְהוּא מֵת, יָכוֹל הָחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת** – אם רק אני הייתי חי והוא היה כבר מת הייתי יכול לומר שלא אמרתי לו שחילקנו, אך **עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי, הֵיאָךְ חַי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי,** אלא מודה אני שאמרתי לו שחילקנו, ועכשיו הנני חוזר בי ואומר שלא חילקנו. **וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל (עומד) [יוֹשֵׁב] וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו** כפי שציוהו רבן גמליאל, **עַד שֶׁרִינְּנוּ כָּל הָעָם** שאין לרבן גמליאל לצער כך את רבי יהושע, **וְאָמְרוּ לְחוּצְפִּית הַמְּתוּרְגְּמָן** שהיה עומד לפני רבן גמליאל ומשמיע לרבים את הדרשה מפיו **עָמוֹד** – שתוק מלתרגם את דרשתו של רבן גמליאל, **וְעָמַד.**

משנה

לעיל (לה.) שנינו, שאין הכהן נאמן לומר על בכור שנתנו לו שנפל בו מום מעצמו, עתה המשנה מבארת את האופן שהכהן נאמן בבכור: **נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר, הֲרֵאִיתִי בְּכוֹר זֶה לְחִכָּם, וּבַעַל מוּם הוּא** – ואמר לי החכם שבעל מום קבוע הוא. ובלבד שיש לכהן עדים שנפל בו המום מאליו.

המשך בעמוד קנו

רש"י

לאחזוקינהו — בחשודים מי אמר רבי מאיר חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה כולה — היכא דמוחזק לן דעובר על דבר אחד. **לעדות בכור** — להעיד שלא הטיל בו מום זה בכוונה. **לעדות אשה** — שמת בעלה במדינת הים. **תני אלא לעדות שאשה כשרה** — ובעדות בכור נמי אשה כשרה, דאמרינן: הלכתא כרבן שמעון, ואפילו בתו. **יימר שרי כוכרא** — יימר המתיר בכורות, לשון גנאי. **לא היו מוחזקין** — בטלה שהוא בכור, ובא כהן בעליו ואמר: בכור הוא זה ומומו עמו, שלא הוטל מום זה בכוונה. ואתי לאחוויי לחכם אי קבוע הוא אי עובר הוא. **נאמן** — דהפה שאסר ואמר: בכור הוא, התיר ואמר: מומו עמו. **אשת איש הייתי** — ולא היינו מוחזקין בה שהיא אשת איש מעולם. **נאמנת** — ומותרת להנשא. **דאי בעיא לא אמרה** — כלומר, אי הוה חשידא להינשא בחיי בעלה בלא גירושין — הוה שתקה ולא אמרה אשת איש הייתי, דהא בפנויה מחזקינן לה. **אבל הכא בבכור דלא סגיא דלא אמר** — בבור הוא, דלימא ליה חכם מום קבוע הוא או עובר. דקדשים תמימים אין הכהן נחשד לאכול בחוץ, דבר כרת הוא. אבל נחשד להטיל בו מום, דלאו בעלמא הוא, ולא יהא נאמן. קא משמע לן דנאמן. **דאם כן** — דהוא הטיל בו מום — הוה שדי ביה מום הניכר אפילו לעם הארץ שהוא מום, ותו לא הוה בעי למיתי קמן ולמימר בבור הוא, דהא אין אדם אחר יודע שהוא בבור. ובקדשים בחוץ נמי ליכא לספוקיה, דהא מום ניכר שדא ביה. והיכא דאנן יודעין שהוא בבור ליכא למימר הכי, דבעל כרחך אתי לקמן. דאי הוה שחיט ליה בלא מומחה, כיון דכולי עלמא ידעי שהוא בבור — הוו חשדי ליה. **במקום עדים** — דאנן סהדי דכל שעתא איכא מיא. והכא נמי, כיון דאנן סהדי דכהנים חשודים על המומין — לא נימא "מה לי לשקר". **הכא ודאי שדא ביה מומא** — בתמיה. **להא שמעתא** — דרבי אילעאי. **בלא גברי** — בסתמא אמר ליה: לא היו מוחזקין בו שהוא בבור כו'. **כלום חילקנו כין כהן חבר לכהן עם הארץ** — ומי חשדינן אנא למישדי ביה מומא בבוונה כבהן עם הארץ **הן** — חלקנו, ולא חשידת. **בעלי תריסין** = מגינים. תלמידי חכמים הנלחמים במלחמה של תורה. **היאך אעשה** — יכול להכחישו. **אילמלי אני חי והוא מת** — הייתי יכול להכחיש, ולומר: לא אמרתי. **היאך יכול החי להכחיש את החי** — ודאי כך אמרתי, וחזורני בי. **עמוד ועמד** — שתוק, ושתק. **משנה הראיתי בכור זה** — לחכם, ואמר לי שמום קבוע הוא. ושוחטו, ובלבד שיהו לו עדים שלא הטילו בו. **גמרא נאמן הכהן לומר** — לחכם: בכור זה נתן [לי] ישראל במום זה שבו. **דעבידא לאיגלויי** — דאתי חכם ואמר לא התרתיו לך. **לא** — לעולם אימא לך: מילתא דעבידא לאיגלויי משקרי אינשי. והכא, היינו טעמא דמהימן — דלא חשידי כהני לאכול קדשים תמימים בחוץ. הלכך, אי לאו דשרי ליה חכם — לא הוה אמר שרא ליה, ושחיט ליה בלא התרת מומחה. **אבל הכא** — דקא מחוי ליה לחכם, ואמר: במום [זה] נתן לי ישראל, כדי שלא יצטרך להביא עדים שמאליו נפל בו. כיון דחשידי כהני להטיל מום ולמימר נפל מאליו — חשידי נמי להטיל מום ולמימר ישראל נתנו לי במומו. **קח לי ממי שהוא נאמן** — שאינו לוקח פירות מעם הארץ, או ממי שלוקח מעם הארץ ומעשר דמאי קודם שימכרם. **אין שליח זה נאמן** — לומר שמנאמן לקחתיו.

תוספות

אימר דאמר רבי מאיר לחששא כו' — מתוך הלשון משמע דאליבא דרבי מאיר קאמר, ולא סבירא לן כוותיה, אלא אפילו במוחזק עובר על דבר אחד — לא הוי חשוד על כל התורה כולה. ואף על גב דבפרק "זה בורר" (סנהדרין כז,א) אמר אביי: עבריין אוכל נבילות להכעיס פסול לעדות, ומוקים לה כרבי מאיר, וקיימא לן כוותיה דהוא מיע"ל קג"ם — הייינו דוקא לענין עדות, דרחמנא אמר "אל תשת רשע עד", אבל בשאר מילי לא חשיד. ומיהו, רבי מאיר דקאמר התם: עד זומם פסול לכל התורה כולה — הכי נמי הוה מצי למינקט אחד משאר דברים. ולא נקט עד זומם אלא לאפוקי מדרבי יוסי, דאפילו עד זומם נמי מכשר לדיני נפשות, כשהוזם בדיני ממונות. **ואמר** רבא מה לו לשקר — "רבה" גרסינן, שהיה רבו של אביי. ולא רבא, דרבא אית ליה בהדיא בחזקת הבתים דמה לו לשקר במקום עדים לא אמרינן דאמר דאביי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא כו'. **בא** לפני רבן גמליאל אמר ליה לאו — והלכה כן הוא, דאין חילוק בין חבר לעם הארץ. דבפרק בתרא דיומא (עח,א) גבי רבי יוסי בן זימרא דכהן הוה, ומיבעיא ליה אי הלכה כרבי מאיר דאמר: חשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו, אי כרבן שמעון בן גמליאל דאמר: נאמן על של חבירו. שמע מינה דלרבי מאיר לא היה מתיר, אף על פי שהיה חבר. **עמד** השואל ושאל — בפרק "נערה" בנדרים בירושלמי דריש מדכתיב "ועמדו שני האנשים" בוי"ו, דשואל הלכות ואגדות צריך לעמוד. **עמוד** על רגליך ויעידו בך — לא גרסינן "ויעידו בך", לא כאן ולא בפרק "תפלת השחר" ברישיה (ברכות כז,ב). דמה עדות שייך כאן. אלא בסנהדרין בריש פרק "בהן גדול" (יט,א) גרסינן ליה, גבי עובדא דינאי, ואגב פשטא דהתם נכתב כאן. **היאך** החי יכול להכחיש החי — כלומר, סבור הייתי להעלים, ואיני יכול. ובקונטרס פירש: דודאי כך אמרתי, וחזורתי בי. ואי אפשר כן, דבפרק "תפלת השחר" (ברכות כז,ב) פסק שם הלכה כמותו. **רבי** חרצפית המתורגמן — מעשרה הרוגי מלכות.

והלכתא

אִימַּר דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר - לַחֲשָׁשָׁא, לְאַחְזוּקֵינְהוּ מִי אָמַר אִיבַּעְיָא לְהוּ: עֵד מִפִּי עֵד, מַהוּ לְעֵדוּת בְּכוֹר רַב אַסִי אָסַר, וְרַב אַשִׁי שָׁרֵי. אָמַר לֵיהּ רַב אַסִי לְרַב אַשִׁי, וְהָא תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: אֵין עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר אֶלָּא לְעֵדוּת הָאִשָּׁה! - תְּנֵי: אֶלָּא לְעֵדוּת שֶׁהָאִשָּׁה כְּשֵׁרָה לָהּ בִּלְבַד. רַב יֵימָר אַכְשַׁר עֵד מִפִּי עֵד בְּבְכוֹר, קְרֵי עֲלֵיהּ מָרֵימָר: "יֵימָר שָׁרֵי בּוּכְרָא". וְהִלְכְתָא: עֵד מִפִּי עֵד כָּשֵׁר לְעֵדוּת בְּכוֹר. אָמַר רַבִּי אֶילְעָא: לֹא הָיוּ מוּחְזָקִין בּוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר, וּבָא אֶחָד וְאָמַר שֶׁהוּא בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ - נֶאֱמָן. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר תְּנִינָא: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה "אֵשֶׁת אִישׁ הָיִיתִי וּגְרוּשָׁה אֲנִי" - נֶאֱמֶנֶת, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר! - מַהוּ דְּתִימָא: הָתָם הוּא, דְּאִי בָּעְיָא לָא אָמְרָה. אֲבָל הָכָא, דְּלָא סַגְיָא דְּלָא אָמְרָה, דְּקָדָשִׁים בְּחוּץ לָא אָכִיל - אֵימָא: לָא הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאִי מִשּׁוּם הָכִי - הָוָה שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא דְּנִיכָּר, וְאָכִיל לֵיהּ. מַתְקִיף לָהּ מָר בַּר רַב אַשִׁי: מַאי שְׁנָא מֵהַהוּא גִּבְרָא דְּאוֹגַר לֵיהּ חַמְרָא לְחַבְרֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ: לָא תֵּיזִיל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד, דְּאִיכָּא מַיָּא, זִיל בְּאוֹרְחָא דְּנֶרֶשׁ, דְּלֵיכָּא מַיָּא. אֲזַל בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד וּמִית חַמְרָא, וַאֲתָא וַאֲמַר לֵיהּ: בְּאוֹרְחָא דְּנַהַר פְּקוֹד אֲזַלִי, וּמִיהוּ מַיָּא לָא הֲווּ. וַאֲמַר רָבָא: מַה לוֹ לְשַׁקֵּר אִי בָּעֵי אָמַר: בְּאוֹרְחָא דְּנֶרֶשׁ אֲזַלִי. וַאֲמַר אַבַּיֵי: "מַה לוֹ לְשַׁקֵּר" בִּמְקוֹם עֵדִים לָא אָמְרִינַן. - הָכִי הָשְׁתָּא! הָתָם - וַדַּאי אִיכָּא מַיָּא הָתָם, וּדְאִישְׁדֵּי בֵּיהּ מוּמָא - חֲשָׁשָׁא הוּא, וּבִמְקוֹם חֲשָׁשָׁא אָמְרִינַן "מַה לוֹ לְשַׁקֵּר". יָתֵיב רָבִינָא וְקָאָמַר לְהַאי שְׁמַעְתָּא בְּלָא גַּבְרָא, אֲמַר לֵיהּ רָבָא זוּטֵי לְרַבִּינָא: אֲנַן מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶילְעָא מַתְנִינַן לָהּ. רַבִּי צָדוֹק הָוָה לֵיהּ בּוּכְרָא, רְמָא לֵיהּ שַׁעֲרֵי בְּסַלֵּי, בַּהֲדֵי דְּקָאָכֵיל אִיבְּזַע שִׁיפְתֵּיהּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֲמַר לֵיהּ: כְּלוּם חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: הֵן. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל, אֲמַר לֵיהּ: חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: לֹא. אָמַר לֵיהּ: וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לִי הֵן! אָמַר לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲלוּ בַּעֲלֵי תְרִיסִין לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, עָמַד הַשּׁוֹאֵל וְשָׁאַל: כְּלוּם חִילַּקְנוּ בֵּין חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ אָמַר לֵיהּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: לָאו. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל: וַהֲלֹא מִשְּׁמְךָ אָמְרוּ לִי הֵן! יְהוֹשֻׁעַ, עָמוֹד עַל רַגְלֶיךָ וְיָעִידוּ בְּךָ! עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר: הֵיאָךְ אֶעֱשֶׂה אִילְמָלֵי אֲנִי חַי וְהוּא מֵת - יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הַמֵּת, עַכְשָׁיו שֶׁאֲנִי חַי וְהוּא חַי - הֵיאָךְ חַי יָכוֹל לְהַכְחִישׁ אֶת הַחַי וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל עוֹמֵד וְדוֹרֵשׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו, עַד שֶׁרִינְּנוּ כָּל הָעָם וְאָמְרוּ לְחוּצְפִּית הַמִּתְוַרְגְּמָן: עָמוֹד, וְעָמַד. **מִשְׁנָה** נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: "הֶרְאִיתִי בְּכוֹר זֶה, וּבַעַל מוּם הוּא". **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: "בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ", מַאי טַעְמָא כָּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּגְלוּיֵי - לָא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אֱינָשֵׁי. אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אֲנַן נְמִי תְּנִינָא: נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר: "הֶרְאִיתִי בְּכוֹר זֶה, וּבַעַל מוּם הוּא"; מַאי טַעְמָא לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: כָּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּגְלוּיֵי לָא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אֱינָשֵׁי - הָתָם הוּא, דְּקָדָשִׁים בְּחוּץ לָא אָכִיל. אֲבָל הָכָא, כֵּיוָן דַּחֲשִׁידִי - חָשִׁיד. מְתִיב רַב שֵׁיזְבִי: הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵין נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂר: "קַח לִי מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן", אוֹ: "מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר" אֵינוֹ נֶאֱמָן; אַמַּאי נַיְמָא: כָּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּגְלוּיֵי, לָא מְשַׁקְּרֵי בָּהּ אֱינָשֵׁי! שָׁאנֵי הָתָם,

דאית

תוספות

והלכתא אפילו כלישנא קמא — ואף על גב דהכא פסקינן דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקר, מכל מקום לא הימניה לעד אחד אלא משום דדייקא ומנסבא. אי נמי, דלמא כיון דרחמא לה לא דייקא. ולמאן דאמר הכא: אינו נאמן אפילו במילתא דעבידא לאיגלויי, יש לחלק בין האי כהן לעד. אי נמי, גבי אשה הקילו משום עיגונא, ועוד דדייקא. **חזייה** בשקריה — פירוש: ראהו והכיר בו. ד"בשקריה" הוא לשון הכרה, כמו "מאן דבעל גויה דמשכה ליה עורלתיה ולא מבשקר ליה" בפרק "עושין פסין" (עירובין יט,א), וכמו "חלף קמייהו ולא בשקריה" בפרק בתרא דיבמות (קב,א). ובקונטרס לא פירש כן.

משום כבודו דחכם — כדאמר לקמן: שלשה מתירין את הבכור במקום שאין מומחה, ובמקום שיש מומחה — לא. **פסק** — אבל הא פשיטא, דבלא התרה אינו נשחט אפילו יש בו מום מובהק, אלא על פי שלשה או מומחה. **על** כבודו דחכם לא עבר איסורא עבד — ואם תאמר: מהאי טעמא לישתרו בלא עדות כל בכורות שהכהנים מביאין לפנינו שיש בהם מום מובהק! ויש לומר: דשאני כהן, שירא לאוכלו בלא התרת חכם, פן יתגלה הדבר מתוך כך שהטיל בו מום. אבל האי ישראל — אין לומר שמביא לפני חכם פן ידע שרוצה לאוכלו ולגזולו לכהן, שהרי גם עתה בשביל כך לא יתברר שלא יאכלנו הוא עצמו. **התרת** בכור בחוצה לארץ על פי שלשה בני הכנסת — ממתניתין לא שמענין ליה, דאיכא לאוקמה בזמן הזה. אבל בזמן שבית המקדש קיים — הוה ליה למיגזר חוצה לארץ אטו ארץ ישראל, שלא להקל להתיר על פי שלשה בני הכנסת. ועוד, משום דאיכא למאן דאמר בתמורה פרק "אלו קדשים" (כא,א) דבכורות חוצה לארץ, אם באו תמימים — יקרבו. **תנינא** הרי זה ישחט כו' — הא דלא משני הכא: לאפוקי מדרבי יוסי אף על גב דנימוקו עמו, כדאמר בסמוך — משום דאם כן הוה ליה לרב יהודה למימר: הלכה כרבנן, או: אין הלכה כרבי יוסי. אבל רבי חייא דבסמוך נקט שני דברים מענין אחד, התרת בכור והתרת נדרים. **במקום** שיש מומחה לא — לאו דוקא מומחה שהמחוהו בית דין, דהא על רב אשי דלעיל אמרינן דאתיהה לקמיה ההוא שרוע משום כבודו דחכם. וכל מופלג בחכמה ומומחה ראוי להתיר בכור ונדר ביחידי, כדמשמע מדרב אשי דלעיל. ובפרק קמא דנדרים (ח,ב) גבי רבינא דהוה ליה נדרא לדביתהו ואתא לקמיה דרב אשי וכו' וקאמר: שמע מינה תלת כו' ויחיד מומחה שרי שמתא, משמע קצת דיחיד מומחה הוי כרב אשי. וכן ההיא דבפרק קמא דסנהדרין (ה,ב): אלא אם כן היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי — לאו דוקא מומחה הנסמך כו', כדאמר רב נחמן התם: כגון אנא דן דיני ממונות. **פסק** — ומיהו בזמן הזה אין נראה שיהא שום אדם חשוב מומחה, להתיר בכור ונדר ביחידי, ולדון דיני ממונות. **שלשה** מתירין את הנדר במקום שאין חכם — בענין זה דפרק קמא דנדרים (ח,ב) [דאמרינן]: לא שרי ליה לאיניש למישרי נדרא באתרא דרביה. ומיהו, ההיא, אפילו יש שם מומחה אחר — אין לאותו מומחה להתיר במקום רבו, כמו רבינא במקום רב אשי.

מפירין

דְּאִית לֵיהּ לְאִשְׁתְּמוּטֵי. סֵיפָא וַדַּאי מְסַיְּיעָא לֵיהּ: "מֵאִישׁ פְּלוֹנִי" - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן. - הָתָם, כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ תּוֹבֵעַ - מִירְתַּת. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: מְנָא לֵיהּ לִיהוּדָה הָא אֲנָא בְּגִידּוּל קְבָעַתִּיהּ, וְגִידּוּל קָבַע בְּדִידֵיהּ. וְהָכִי אָמְרֵי לֵיהּ: נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר "בְּכוֹר זֶה נָתַתִּי לַכֹּהֵן בְּמוּמוֹ". - יִשְׂרָאֵל, פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיךְ, בְּקָטָן וְהִגְדִּיל; מַהוּ דְּתֵימָא: לָא קִים לֵיהּ - קָא מַשְׁמַע לָן. בְּסוֹרֵא מַתְנוּ כְּלִשָּׁנָא בַּתְרָא, בְּפוּמְבְּדִיתָא כְּלִשָּׁנָא קַמָּא, וְהִלְכְתָא: אֲפִילּוּ כְּלִשָּׁנָא קַמָּא. רַפְרָם בְּפוּמְבְּדִיתָא הֲוָה לֵיהּ בּוּכְרָא, וְיַהֲבֵיהּ לֵיהּ לְכֹהֵן בְּלָא מוּמָא, אֲזַל שְׁדָא בֵּיהּ מוּמָא. יוֹמָא חַד חָלַשׁ בְּעֵינֵיהּ, אֵיתֵיהּ לְקַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ. אַרְפְּסִינֵיהּ לְעֵינֵיהּ, חַזֵּייהּ בַּשְׁקְרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: לָאו אֲנָא דִּיהִיבְתֵּיהּ לָךְ? וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא חָשׁ לֵהּ לְמִילְתָא; הַאי הוּא דַּחֲצִיף, כּוּלֵּי עָלְמָא לָא חָצִיפִי. הַהוּא שָׁרוּעַ דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי. אָמַר: לְמַאי נִיחוּשׁ לֵיהּ אִי כֹּהֵן הוּא, אִי יִשְׂרָאֵל הוּא - הֲרֵי בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: וְדִלְמָא יִשְׂרָאֵל הוּא, וְאָמַר רַב יְהוּדָה: אֵין רוֹאִין בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל אֶלָּא אִם כֵּן כֹּהֵן עִמּוֹ! אָמַר לֵיהּ: הָכִי הָשְׁתָּא! הָתָם, נְהִי דְּקָדְשִׁים בַּחוּץ לָא אָכֵיל - אַמְמוֹנֵיהּ דְּכֹהֵן חָשִׁיד. הָכָא, מִבְּדֵי יָדַע דְּהַאי מוּם מוּבְהָק הוּא, מַאי טַעְמָא אַתְיוּהּ קַמֵּיהּ רַבָּנַן - מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם; עַל כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם לָא עָבֵיד, אִיסּוּרָא עָבַד **משנה** הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר. **גמרא** מַאי טַעְמָא דְּאִי בַּעֲלֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא מַעֲיַקְּרָא. - מִי יָדַע הֵי נָפֵיק וְכִי תֵּימָא: מַפֵּיק לֵיהּ בְּרֵישׁ עֲשָׂרָה - "לֹא יַבְקֵר בֵּין טוֹב לָרָע" אָמַר רַחֲמָנָא! אֶלָּא, דְּאִי בַּעֲלֵי שָׁדֵי בֵּיהּ מוּמָא בְּכוּלֵּי עֲדָרֵיהּ. **משנה** בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וְשֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ וְשֶׁנִּשְׁבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה - אֵינוֹ נִשְׁחָט אֶלָּא עַל פִּי מוּמְחֶה. **גמרא** רַבִּי שַׁמְלַאי וְרַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה, תַּרְוַיְיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמְרִי; וְאָמְרִי לָהּ: רַבִּי שַׁמְלַאי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי תַּרְוַיְיהוּ מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה אָמְרִי: הַתָּרַת בְּכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת. אָמַר רָבָא: וּבְמוּמִין מוּבְהָקִין. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תָּנֵינָא: בְּכוֹר שֶׁנִּסְמֵית עֵינוֹ וְשֶׁנִּקְטְעָה יָדוֹ וְשֶׁנִּשְׁתַּבְּרָה רַגְלוֹ - הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת! - אִי מִמַּתְנִיתִין, הָוָה אָמִינָא: בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֲפִילּוּ מוּמִין שֶׁאֵין מוּבְהָקִין, וְהַאי דְּקָתָנֵי מוּבְהָקִין - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי יוֹסֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב סָפֵק מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה. - מַאי קָא מַשְׁמַע לָן תָּנֵינָא: הֲרֵי זֶה יִשָּׁחֵט עַל פִּי שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הַכְּנֶסֶת! - אִי מִמַּתְנִיתִין, הָוָה אָמִינָא: בְּמָקוֹם מוּמְחֶה; קָא מַשְׁמַע לָן: בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה - אִין, בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוּמְחֶה - לָא. אָמַר רַב חִיָּא בַּר עַמְרָם: שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה, שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַנֶּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. שְׁלֹשָׁה מַתִּירִין אֶת הַבְּכוֹר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מוּמְחֶה

לאפוקי

אמרה לי משמיה דשמואל. שלשה מתירין את הבכור כו' — במומין מובהקין.

לאפוקי

דאית ליה לאישתמוטי — ולמימר: אי לדידך לא מהימן, אנא הוה חשיבנא ליה מהימן. הלכך לא מירתת מעיקרא. **מאיש פלוני** — דהוכיר לו משלח שם הנאמן — הרי זה נאמן השליח, דחייש שמא יתבעני ונמצאתי משקר. והך סיפא ודאי מסייעא ליה לרב יהודה, דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקרי בה אינשי. **התם כיון דאיכא תובע מירתת** — כלומר, מהא לא תסייעיה. דהתם מירתת שליח, כיון דחזי דקפיד משלח להזכיר שם האיש, סבר ודאי יתבענו. אבל גבי בכור לא מירתת האי כהן, דסבר: מי יטרח לחפש אחר דברי, ולישאל לאותו ישראל אם נתנו לי במומו. **מנא ליה ליהודה הא** — דאמרן לעיל: נאמן כהן לומר "בכור זה נתן לי ישראל במומו". **אנא בגידול קבעתה** — אני שניתיה לגידול, והוא שנאה לרב יהודה. והכי אמרי לגידול: נאמן ישראל לומר כו'. לישנא אחרינא: בגידול קבעתה — לחכם אחד גדול שניתיה. **בקטן** — שהיה קטן הטלה כשנתנו לו. **מהו דתימא לא קים ליה בגויה** — דמשום דהגדיל הטלה אינו מכירו. ושמא אחר הוא, והאי כהן הטיל בו מום. **כלישנא בתרא** — נאמן ישראל. **כלישנא קמא** — דאפילו הכהן נאמן. והלכתא אפילו כלישנא קמא. **יומא חד חלש** — רפרם בעיניה. **אייתיה** — האי כהן לבוכרא קמיה, למיחזי אם מום קבוע הוא. וסבר ההוא כהן: השתא חייש בעיניה, ולא יכיר שזה הוא שנתן לי בלא מום. **ארפסינהו לעיניה** — פתח עינו בכח. **חזייה בשקריה** — שהכיר שהוא נתנו לו בלא מום. **לא חש רפרם למילתא** — למימר דלא יהיה עוד כהן נאמן לומר "בכור זה נתנו לי ישראל במומו". **האי הוא דחציף** — שהרי הוא החזיק עצמו כחצוף לשני דברים: אחד — שהטיל בו מום, ועוד — דהיה לו להראותו לחכם אחר, והראהו לזה עצמו שנתנו לו. **שרוע** — עינו אחת גדולה ואחת קטנה. **אי כהן אי ישראל הוא** — שלא היה מכיר בזה אם כהן אם ישראל. ואמר: ואפילו הוא כהן וחשוד על הבכור — אין כאן חשדא, שהרי כך נולד. **אלא אם כן כהן עמו** — דשמא אם יאמר לו קבוע — ישחטנו ויאכל הוא. דכיון דקבוע הוא — הרי הוא נאכל לכל אדם, אלא שגזילת כהן הוא. והאי לא חייש לגזילה, ואכיל ליה. **הכי השתא התם** — גבי שאר מומין שאין מובהקין, איכא למיחשדיה לישראל שמא יגזול את הכהן, ואף על גב דאדם כשר הוא בהא מילתא דלא בעי לשוחטו אלא על פי מומחה. דנהי דקדשים בחוץ לא אכיל, דבכרת הוא השוחט קדשים בחוץ, מיהו, אגזילה דכהן, דלאו בעלמא — חשיד. **איסורא עבד** — בתמיה, ודאי לא יגזול! **משנה הכל נאמנין על מומי מעשר** — להעיד שמאליו נפל בו. ובספק מעשר קאמר, כגון קרא לתשיעי "עשירי", דאמרינן בפרק אחרון (בכורות נט,א): אינו נאכל, ואין לו תקנה אלא במום. **מי ידע הי נפיק** — בפתח עשירי, שיטיל בו מום מעיקרא **בריש עשרה** — כלומר, בעשירי. **משנה שנסמית עינו** — דהוי מום מובהק. **בני הכנסת** — שאינן חכמים. **גמרא בחוצה לארץ** — שאינו ראוי להקריב, ואפילו בזמן בית המקדש, במסכת תמורה (כא,ב). **ספק** — אמרה לי רבי ירמיה משמיה דרב, ספק במומין מובהקין.

כיון **דְּאִית לֵיהּ לְאִשְׁתַּמּוּטֵי** – שיכול הוא להשתמט ממשלחו, ואף אם יתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן, יכול הוא לומר, שאף שאתה סבור שאינו נאמן, אני אמרתי שקניתי אצל מי שהוא נאמן, כיון שאני סבור שנאמן הוא.

הגמרא רוצה להביא ראיה לדברי רב מסוף דברי המשנה. אומרת הגמרא: **סֵיפָא, וַדַּאי מְסַיְּיעָא לֵיהּ** – יש להביא ממנה ראיה לדברי רב. ששנינו בסיפא, שאם אמר המשלח למי שאינו נאמן על המעשר, שיקנה לו פירות **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי,** שהזכיר המשלח את שם האיש שיקנה אצלו, **הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן** השליח לומר שקנה אצלו, שכיון שהוא דבר שעתיד להתגלות, הוא חושש שימצא שקרן. ויש מכאן ראיה לדברי רב שכל דבר שעתיד להתגלות אין בני אדם משקרים בו.

דוחה הגמרא: אין להביא ראיה משם לדברי רב, שיש לומר **דְּהָתָם** – ששם הוא נאמן, **כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ** [–שיש לו] **תּוֹבֵעַ** – שכיון שהוא רואה שמקפיד המשלח להזכיר שם של פלוני שיקנה דווקא אצלו, מבין הוא שודאי ישאל המשלח מאותו פלוני אם קנה שלוחו אצלו, **וּמִירְתָּת** – וירא הוא לומר שקנה אצלו אם לא קנה, שיודע בודאי שיתגלה שקרו, אבל בדין של רב שאומר הכהן שבכור זה נתן לי הישראל כשהיה בו מום, יש לומר שכיון שסבור הכהן שלא יהיה מי שיטרח לשאול אצל הישראל אם דבריו אמת, אין לומר שודאי אינו משקר.

רב ירמיה תמה מנין שמע רב יהודה דין זה: **אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, מְנָא לֵיהּ** – מנין לו **לִיהוּדָה הָא** – דין זה, שנאמן הכהן לומר שבכור זה נתן לו הישראל כשכבר היה בו מום, הרי דין זה **אֲנָא בְּגִידּוּל קְבַעְתֵּיהּ** – אני שניתי אותו לחכם ששמו גידול, **וְגִידּוּל קָבַע בְּדִידֵיהּ** – שנה אותו לרב יהודה, **וְהָכִי אֲמַרִי לֵיהּ** – וכך אני אמרתי לגידול, **נֶאֱמָן יִשְׂרָאֵל לוֹמַר בְּכוֹר זֶה** אני **נָתַתִּי** אותו **לַכֹּהֵן בְּמוּמוֹ** – כשכבר היה בו מום, אבל לא אמרתי שנאמן הכהן לומר שמסר לו הישראל כשהיה בו מום.

תמהה הגמרא על דברי רב ירמיה: וכי האם דינו של רב נאמר לענין **יִשְׂרָאֵל,** שנאמן הוא לומר נתתי בכור זה לכהן במומו, הלא **פְּשִׁיטָא** – פשוט הוא דין זה, ומפני מה לא יהיה ישראל נאמן לומר שנתנו לכהן במומו. ומדוע הוצרך רב להשמיעו. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיךְ** – לא הוצרך רב להשמיענו דין זה, אלא **בְּאופן** שהיה הבכור טלה **קָטָן** כשמסרו הישראל לכהן, **וְהִגְדִּיל, מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, שכיון שהגדיל הבכור **לֹא קִים לֵיהּ** – אין הישראל מכירו, ויש לחשוש שמא אין זה הבכור שמסר ישראל זה לכהן אלא בכור אחר הוא, שהטיל בו הכהן מום, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב שאין הדבר כן, אלא שאף אם מסר הישראל את הבכור לכהן כשהיה קטן, אף לאחר שהגדיל נאמן לומר שמסרו לו כשהיה בו מום.

מביאה הגמרא חילוק בין המקומות כיצד שנו את שמועתו של רב: **בְּסוּרָא מַתְנוּ** – שנו את דברי רב **כְּפִי הִלְשְׁנָא בַּתְרָא** – הלשון האחרון בדבריו, וכפי שאמר רב ירמיה, שאמר רב שנאמן ישראל לומר שנתן בכור זה לכהן כשהיה בו מום, **וּבְפוּמְבְּדִיתָא** שנו את דברי רב **כְּפִי הִלְשְׁנָא קַמָּא** – לשון הראשון בדבריו, שאמר רב יהודה בשם רב, שאפילו הכהן נאמן לומר שבכור זה מסר לו הישראל כשהיה בו מום. **וְהִלְכְתָא** – וההלכה היא כדברי רב, **וְאֲפִילּוּ בְּלִשְׁנָא קַמָּא** – כפי הלשון הראשון בדברי רב, שגם הכהן נאמן לומר שבכור זה מסר לי הישראל כשהיה בו מום.

רַפְרַם שמקומו היה **בְּפוּמְבְּדִיתָא, הָוָה לֵיהּ בּוּכְרָא** – היה לו בכור, **וְיַהֲבֵיהּ לֵיהּ** – ונתן אותו **לְכֹהֵן, בְּלָא מוּמָא** – כשלא היה בו מום, **אֲזַל** – הלך הכהן, **שְׁדָא בֵּיהּ מוּמָא** – והטיל בו מום, **יוֹמָא חַד, חֲלַשׁ בְּעֵינֵיהּ** – היה חולה רפרם בעינו, **אֵיתֵיהּ לְקַמֵּיהּ** – הביא הכהן את הבכור לפני רפרם, שסבר הכהן, שכיון שיש לרפרם חולי בעינו, לא יכיר שזה הוא הבכור שהוא נתן לו. **אָמַר לֵיהּ** הכהן לרפרם, **בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ** – כשהיה בו כבר מום, **אַרְפְּסִינֵיהּ לְעֵינֵיהּ** – פתח רפרם את עינו בכח, **חַזְיֵיהּ בְּשִׁקְרֵיהּ** – ראה אותו והכיר בו שמשקר הוא, שבכור זה שהביא לפניו, הוא אותו הבכור שהוא נתן לו, **אָמַר לֵיהּ** רפרם לכהן, **לָאו אֲנָא דִּיהִיבְתֵּיהּ לָךְ** – האם לא אני הוא זה שנתן לך בכור זה. **וַאֲפִילּוּ הָכִי** – ואף על פי כן, **לֹא חָשׁ לָהּ לְמִילְתָא** – לא חשש רפרם מחמת מעשה זה לומר שלא יהיו הכהנים נאמנים לומר שישראל מסר להם בכור זה כשכבר היה בו מום, כיון **דַּהַאי הוּא דַּחֲצִיף** – שכהן זה שאמר שישראל מסר לו כשהיה בו מום, כהן חצוף הוא, שלא די שהטיל בו מום, עוד החציף לבוא ולהראות את הבכור למי שנתן לו את הבכור, אבל **כּוּלֵּי עָלְמָא** – שאר הכהנים, **לֹא חֲצִיפִי** – אינם חצופים, ונאמנים לומר שישראל מסר להם בכור זה כשהיה בו מום.

הגמרא מבארת שמום שידוע שהוא מלידת הבכור, יכול החכם לראותו בלא לבדוק אם מי שמראה אותו הוא ישראל או כהן: **הַהוּא שָׁרוּעַ** – אותו בכור שהיה בו מום שעינו אחת גדולה ועינו אחת קטנה, **דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי** – שבא לפני רב אשי, **אָמַר** רב אשי, **לְמַאי נִיחוּשׁ לֵיהּ** – לאיזה דבר יש לנו לחשוש, שמחמת כך לא נראה את המום, הרי בין **אִי** – אם מי שמראהו לחכם **כֹּהֵן הוּא,** ובין **אִי** [–אם] **יִשְׂרָאֵל הוּא,** יכול אני לראותו, שהרי אפילו אם כהן הוא, שחשוד להטיל מום בבכור, **הֲרֵי בְּכוֹר וּמוּמוֹ עִמּוֹ** – בכור זה ודאי הוא בכור שהיה בו מום קודם שניתן לכהן, שהרי מום זה ודאי הוא משעת לידתו.

אָמַר לֵיהּ רַבִּינָא לְרַב אַשִׁי, וְדִלְמָא – ושמא מי שמראה בכור זה, **יִשְׂרָאֵל הוּא, וְאָמַר רַב יְהוּדָה, אֵין רוֹאִין בְּכוֹר** של **יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא אִם כֵּן** בא **כֹּהֵן עִמּוֹ** לחכם, שאם יתיר החכם, יתן לכהן זה את הבכור, שאם לא כן יש לחשוש שאם יאמר החכם לישראל שמום קבוע הוא, ואין בו איסור לשוחטו, ישחטנו ויאכלנו הישראל בעצמו, ולא יתננו לכהן, שהרי אין איסור באכילתו, שהבכור נאכל לכל אדם, ואם אינו נותן לכהן את הבכור אין בכך אלא רק גזילת הכהן, ושמא ישראל זה, אינו חושש לגזילה.

אָמַר לֵיהּ – השיב רב אשי לרבינא, **הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש לומר כן, הרי **הָתָם** – שם בשאר המומים שרואה החכם, יש לחשוש לכך, משום **דִּנְהֵי דְּקָדָשִׁים בַּחוּץ לֹא אָכִיל** – שאמנם אדם כשר הוא לענין זה שאינו עובר על איסור של שחיטת קדשים בחוץ, שהוא איסור חמור שחייבים עליו כרת, ומשום כך בא לחכם לשאול אם מום קבוע הוא או לא, אבל **אַמְּמוֹנֵיהּ דְּכֹהֵן חֲשִׁיד** – על גזילת ממונו של הכהן, שלא לתת לו את הבכור, שאין זה אלא איסור לאו, חשוד הוא, אבל **הָכָא** באותו אדם שבא להראות את הבכור השרוע, **מִכְּדֵי** – הרי **יָדַע** הישראל **דְּהַאי** – שמום זה, **מוּם מוּבְהָק הוּא,** שודאי מתיר הוא את הבכור באכילה, **וּמַאי טַעְמָא אַתְיוֹהַּ קַמֵּיהּ רַבָּנָן** – ומדוע הביאו לפני החכם לשאול עליו, ודאי עשה כן **מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם,** שבמקום שיש מומחה, אין שלשה שאינן מומחים מתירים את הבכור, וכי אם **עַל כְּבוֹדוֹ דְּחָכָם לֹא (עָבִיד) [עָבַר]** – אם אינו עובר על איסור קל של לאכול בכור בלי להראותו לחכם, שאינו אלא משום כבודו של החכם, האם **אִיסּוּרָא עָבַד** – יעשה איסור גדול יותר, ולא יתן את הבכור לכהן, ויעבור משום גזל, אלא ודאי לא יגזול את הכהן, ויתן לו את הבכור, ומשום כך אף אם ישראל הוא, יכול אני לראות את המום.

משנה

צריך אדם להפריש מעשר מן הבהמות שנולדו לו בעדרו כל שנה, והוא הנקרא 'מעשר בהמה'. דין מעשר בהמה, מעלהו בעליו לבית המקדש ומקריבו, ואם נפל בו מום, אין מקריבים אותו, אלא הרי הוא של הבעלים כשאר חולין. ובהמה שהיא ספק מעשר, אינה נאכלת אלא אם כן נפל בה מום. המשנה עוסקת בנאמנות של אדם לומר על מום שנפל מעצמו.

הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל מוּמֵי מַעֲשֵׂר, היינו להעיד שנפלו המומים מעצמם בבהמה של מעשר.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע שונה דין מעשר מבכור. שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם שכולם נאמנים לומר שנפל המום במעשר

המשך בעמוד נו

הוא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא **מִדְּרַבִּי יוֹסֵי** – ממה שאמר רבי יוסי במשנה, שאין בכור נשחט אלא על פי מומחה.

והדין השני שאמר רב חייא בר עמרם, **שִׁלְשָׁה מְפִירִין אֶת הַנֶּדֶר, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם,** הוא **לְאַפּוּקֵי** – להוציא **מִדְּרַבִּי יְהוּדָה** – ממה שאמר רבי יהודה, **דְּתַנְיָא, הַפֵּרַת נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** צריך שיהיה לפחות **אֶחָד מֵהֶם חָכָם,** והשמיענו רב חייא בר עמרם שהלכה כחכמים, ששלשה, אף אם אין אחד מהם חכם, מתירים את הנדר.

הגמרא מבארת מי נקרא חכם בדברי רב חייא: רב חייא אמר, **שבְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם** שלשה מתירים את הנדר, ומבואר מדבריו, שבמקום שיש חכם, אין צריך שלשה כדי להתיר את הנדר, אלא החכם לבדו מתיר את הנדר. מבררת הגמרא: **כְּגוֹן מַאן** – כמו מי צריך להיות החכם כדי להתיר את הנדר ביחיד. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, כְּגוֹן אָנָא** – אני, כלומר חכם כמותי.

הגמרא מבארת את דעת רבי יהודה. שנינו בברייתא: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** שהשלשה שמתירים את הנדר, צריך שיהיה לכל הפחות **אֶחָד מֵהֶן חָכָם.** שואלת הגמרא: **מִכְּלָל** – משמע מזה שסובר רבי יהודה, **דְּהָנָךְ** – שהשנים האחרים די שיהיו **כָּל דְּהוּ** – כל שהם, כלומר אפילו עמי הארץ ראויים להצטרף, וקשה, שעמי הארץ ודאי אין יכולים להצטרף לשלשה, שהרי הם כמי שאינם. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּינָא,** מה שאמר רבי יהודה שאחד מהם חכם, אין הכוונה שהשנים האחרים אין צריך שיהיו חכמים כלל וכלל, אלא די שיהיו בדרגה **דְּמִסְתַּבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר** – שכשמלמדים אותם הלכות נדרים, למדים הם ומבינים מה שלמדום, ואותו אחד שהוא חכם ילמד את השנים הנוספים.

שנינו במשנה: **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כו'** אינו נשחט אלא על פי מומחה.

אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט שכן היא ההלכה, שהרי בכל מקום הכלל הוא **שֶׁיָּחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים.** משיבה הגמרא: הוצרך רב להשמיענו שהלכה כרבי יוסי, **דַּמַּהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, שאף שבכל מקום הלכה כרבים כאן ההלכה כרבי יוסי, כיון **שנִּמּוּקוֹ** [–טעמו] **עִמּוֹ,** שהיה רבי יוסי מביא תמיד טעם לדבריו, **קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו רב שאין אומרים כן אלא הלכה כחכמים.

לעיל (לו:) אמר רב ירמיה בר אבא, ששלשה שאינם מומחים מתירים את הבכור במקום שאין מומחה, והסתפק רב יהודה, אם רב ירמיה אמר דין זה בשם רב או בשם שמואל, ועתה רוצה הגמרא לפשוט שרב ירמיה אמר כן בשם שמואל. אומרת הגמרא: **תִּפְשׁוֹט מֵהָא** – יש לך לפשוט מדברי רב אלו, **דְּהַהּ קַמַּיְיתָא** – שאת המימרא הראשונה שאמר רב ירמיה בר אבא (לעיל לו:), ששלשה מתירים את הבכור במקום שאין מומחה, **מְשַׁמְּיהּ דְּשְׁמוּאֵל אִיתְּמַר** – אמר כן בשמו של שמואל, **דְּאִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב** – שהרי אם אמר כן בשם רב, קשה, **תַּרְתֵּי לָמָּה לִי** – למה הוצרך רב להשמיענו שאין הלכה כרבי יוסי, הרי אנו כבר יודעים שהוא פוסק כחכמים, ממה שאמר, ששלשה מתירים את הבכור, שדין זה הוא כדעת חכמים. דוחה הגמרא: יש לומר שאף רבי ירמיה בר אבא אמר דין זה בשם רב, ואמנם לא אמר רב את שתי המימרות הללו אלא רק מימרא אחת, **וְחָדָא מִכְּלָל דַּחֲבִירְתָּהּ אִיתְּמַר** – והמימרא השניה נלמדה מתוך המימרא הראשונה, ונאמרה אף היא בשם רב, אבל לא אמר אותה רב בצורתה. כלומר, שרב אמר ששלשה מתירים את הבכור, ומזה למדו שסובר רב שאין הלכה כרבי יוסי.

משנה

המשנה דנה במי שעבר ושחט בכור שלא התירו חכם, ומכר את בשרו לאחרים: **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר** שהיה בו מום, ומכר את בשרו לאחרים, **וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ** לחכם, כדי שיתיר את מומו קודם ששחטו, ונמצא שמכר בשר בכור שיתכן שלא היה בו מום קבוע. **מַה שֶּׁאָכְלוּ** הלוקחים, הרי כבר **אָכְלוּ,** וְקנסו את המוכר **שיַּחֲזִיר לָהֶם** את **הַדָּמִים,** כיון שנתן להם דבר האסור. **וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ** הלוקחים, **הַבָּשָׂר יִקָּבֵר,** כיון שבשר בכור תם אסור בהנאה, **וַיַּחֲזִיר** להם **אֶת הַדָּמִים.**

מוסיפה המשנה דין זה אף במי שמאכיל בשר טריפה: **וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ** לאחרים, **וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה, מַה שֶּׁאָכְלוּ** הלוקחים, **אָכְלוּ,** וצריך המוכר להחזיר להם את הדמים, **וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ, הֵם** [–הלוקחים] **יַחֲזִירוּ לוֹ אֶת הַבָּשָׂר,** שהבשר מותר בהנאה, שיכול הוא למוכרו לגויים, **וְהוּא** [–המוכר] **יַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים.** ואם **מְכָרוּהוּ** הלוקחים **לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שהִטִּילוּהוּ לַכְּלָבִים,** מכיון שלא גרם המוכר ללוקחים שום איסור, אינו צריך להחזיר להם את כל הדמים, אלא **יְשַׁלְּמוּ** לו רק **דְּמֵי טְרֵפָה** – כפי השווי של בשר טריפה, והיינו, שצריך הוא להחזיר להם את ההפרש שיש בין מה ששילמו לו, לבין דמי בהמה טריפה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שרבי שמעון בן אלעזר חולק על הדין המבואר במשנה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵירוֹ, וְנִמְצָא** שהוא **בָּשָׂר** של **בְּכוֹר** שלא היה בו מום קודם ששחטו. או שמכר לו **פֵּירוֹת, וְנִמְצְאוּ** שהם **טְבָלִים** – פירות שלא ניטלו מהם תרומה ומעשרות. או שמכר לו **יַיִן, וְנִמְצָא** שהוא **יַיִן נֶסֶךְ.** בכל אלו **מַה שֶּׁאָכְלוּ** הלוקחים, **אָכְלוּ, וַיַּחֲזִיר לָהֶם** המוכר **אֶת הַדָּמִים,** שכיון שהאכילם איסור, קנסו אותו שיחזיר להם את המעות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר,** לא בכל הדברים האסורים שנמכרו צריך להחזיר ללוקח את כל הדמים, אלא אם מכר **דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶן, יַחֲזִיר לָהֶן אֶת כל הַדָּמִים,** שכיון שהנפש מואסת בהם, כשנודע להם, אין להם שום הנאה ממה שאכלו. **וְאִם** מכר דברים **שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶם,** כיון שנהנו הלוקחים מן האיסורי הנאה, אינו צריך להחזיר להם את כל הדמים, אלא **יָנְכֶּה לָהֶם אֶת הַדָּמִים,** ויחזיר להם את ההפרש שיש בין הדמים שהם נתנו, לשווי ההנאה שהיתה להם. שסובר רבי שמעון בן אלעזר, שלא קנסו חכמים שיהיה צריך המוכר להחזיר את כל הדמים, אלא צריך הוא להחזיר כפי הדין. ואמנם אין הלוקחים צריכים ליתן לו את כל הדמים, כיון שמכר להם דבר שהוא איסור הנאה, אבל צריכים הם ליתן לו כפי מה שנהנו ממה שמכר להם. **וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶן, נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת שֶׁקָּצִים וּרְמָשִׂים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה** [–מואסת] **בָּהֶן, בְּכוֹרוֹת** שלא היה בהם מום, **טְבָלִים** – פירות שלא הפרישו מהם תרומה ומעשרות, **וְיַיִן נֶסֶךְ.** אף שסובר רבי שמעון בן אלעזר שצריך לשלם למוכר כפי מה שנהנה ממה שמכר לו, מכל מקום אין צריך לשלם אלא כשהיה למוכר הפסד במה שמכר לו, שאם לא היה מוכר לו היה יכול המוכר להנות ממנו, שאם לא היה יכול להנות ממנו, אין הלוקח צריך לשלם לו כלום, כיון שיכול לומר לו, לא הפסדתי לך כלום. מבארת הגמרא, מה ההפסד שנגרם למוכר בכל אחד מהדברים שמבוארים בברייתא. שואלת הגמרא: **בְּכוֹר** [**יִנְכֶּה**], וכי כשמכר לו בכור, הדין הוא שרק מנכה הלוקח מהדמים, אבל נוטל המוכר מקצת מהדמים, **וְלֵימָא לֵיהּ** – הלא יכול לומר הישראל הלוקח לכהן שמכר לו, **מַאי אַפְסַדְתָּךְ** – איזה הפסד נגרם לך במה שנהניתי ממך, הרי אף אם היה הבכור נשאר אצלך, היה אסור בהנאה וחייב קבורה. משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אין הברייתא מדברת, אלא **כְּגוֹן דְּזַבִּין לֵיהּ** – שמכר לו בשר **מִמְּקוֹם מוּמָא** – מאותו המקום שהיה המום בבכור, **דְּאָמַר לֵיהּ** – שאומר המוכר ללוקח, היה לי הפסד במה שנהנית ממה שמכרתי לך, **דְּאִי לָאו דַּאֲכַלְתְּ** – שאם לא היית אוכל את הבשר, **הָוָה מַחֲוֵינָא לֵיהּ** – הייתי מראה את הבשר לחכם, **וְשָׁרֵי נִיהְלֵיהּ** – והיה מתיר לי החכם את הבכור, **כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה,** שאמר לעיל (כח.) שאף לאחר שנשחט הבכור, אם רואה החכם שהמום שהיה בו הוא מום קבוע, מותר לאכול את הבכור.

שואלת הגמרא: כשמכר לו **טְבָלִים,** איזה הפסד היה למוכר במה שנהנה הלוקח. משיבה הגמרא: שאומר המוכר ללוקח, הפסדת לי

המשך בעמוד קמה

לאפוקי מדרבי יוסי — דמתניתין. **במקום שאין חכם** — הא יש חכם — הוא לבדו מתירו. **כגון מאן** — הוי אותו חכם. **מכלל דהני תרי כל דהו** — בתמיה. כלומר, אפילו עמי הארץ השנים ועמי הארץ היאך ראויין להצטרף **דמסברי להו** — טעמי הלכות נדרים, וסברי. ואותו חכם ילמד את השנים. **מהו דתימא** — הא קיימא לן במסכת גיטין (סז,א): רבי יוסי נימוקו עמו, ותיהוי הלכתא כוותיה. **נימוקו** = טעמו. שהיה מביא טעם לדבריו כל שעה. **תפשוט מהא** — דאמר רב חננאל משמיה דרב אין הלכה כרבי יוסי, תפשוט דהך קמייתא דאמר רב יהודה לעיל ספק משמיה דרב ספק משמיה דשמואל: שלשה מתירין את הבכור — תפשוט: משמיה דשמואל איתמר. דאי משמיה דרב — תרתי למה ליה למימר לרב תרתי זימני דשלשה מתירין את הבכור, ואין הלכה כרבי יוסי **משנה השוחט את הבכור** — ומכר מבשרו. **ונודע שלא הראהו** — לחכם. **מה שאכלו** — הלוקחים, אכלו. **ויחזיר להם הדמים** — משום קנס, דאיסור ספק הוי. **הכשר יקבר** — דבכור תם אסור בהנאה. **מכרוהו** — הלוקחים לגוים, הואיל ולא גרם להו איסורא — ישלמו לו דמי בשר טריפה בזול, והוא יחזיר להם המותר. **גמרא קצה** = מואסת, כמו "ואקוץ בם" (ויקרא כ). **יחזיר להם כל הדמים** — דכל מה שאכלו אינו נהנה להם משעה שנודע להם. **ינכה** — והוא יטול קצת בתמיה. **ולימא ליה** — ישראל לכהן שמכר: מה אפסדתך הלא אם היה הבשר בידך היה טעון קבורה, שהרי תם שחטתו! **כגון דזבין ליה** — כהן השוחט, מקום המום לישראל. **דאמר ליה** — כהן: אם היה בידי, הוה מחזינא ליה כמו שהוא שחוט. **כרבי יהודה** — דאמרינן בפרק "עד כמה" (בכורות כח,א): השוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו, רבי יהודה מתיר. **טבלים** — אמאי יטול קצת לימא ליה מוכר ללוקח: אי לאו דאכלתנהו, הוה מתקננא להו! **יין נסך** — אמאי יטול קצת [ומשני]: כגון דלא זבין ליה יין נסך גופיה, אלא עירבו עם יין כשר, ומכרן. לימא ליה: אי הדרתיה ניהלי, הוה מזבינא ליה לגויים חוץ מדמי יין נסך שבו.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

על אלו מומין. החסחוס — תנוך האוזן שקורין טנדרי"ן. **אבל לא מן העור** — דהדר בריא, ולא הוי מומא. והאי עור היינו אליה רכה של אוזן. **פגימה** — אינה בלא חסרון. אבל סדק משמע נמי בלא חסרון. **נפרכת** — כשממשמשין בה. **גמרא ואמאי פסח ועור כתיב** — שישחוט בכור עליהן, ומידי אחרינא לא. דכתיב: "וכי יהיה בו מום פסח ועור", וסמיך ליה: "בשעריך תאכלנו", דהיינו בלא הקרבה. ומשני: **כתיב נמי כי יהיה בו מום** — דמשמע נמי מומין אחרינו. **וכטל נמי ממלאכתו** — כגון פסח — בטל מהילוך, ועור — בטל מראייה. **אלמה תנן נפגמה אזנו** — הוי מום הא אינה בטילה משמיעה! **ריבויא היא** — דכתיב: "כל". ולא דרשינן ליה בכלל ופרט. **אי הכי** — דריבויא הוא, מומין שבסתר נשחוט נמי עלייהו. **חוטין** = יינצב"ש. **חיצונות** — שבאמצע הפה. **שנפגמו** — שחסרו מעט. **שנגממו** — שנחתכו בסכין ברוחבו, ולא חיסרו אלא כעין סדק. **הפנימיות** — מונשליר"ש.

מום

לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יוֹסֵי; שְׁלֹשָׁה מְפִירִין אֶת הַנֵּדֶר בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּתַנְיָא: הֲפָרַת נְדָרִים בִּשְׁלֹשָׁה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד מֵהֶם חָכָם. "בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם" - כְּגוֹן מַאן אָמַר רַב נַחְמָן: כְּגוֹן אֲנָא. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֶחָד מֵהֶן חָכָם" - מִכְּלָל דְּהָנַךְ כָּל דְּהוּ אָמַר רָבִינָא: דְּמִסְתַּבְּרִי לֵיהּ וְסָבַר. "רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ יֵשׁ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה" כו'. אָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי. - פְּשִׁיטָא, יָחִיד וְרַבִּים הֲלָכָה כְּרַבִּים! - מַהוּ דְּתֵימָא: נִמּוּקוּ עִמּוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. תִּפְשׁוֹט מֵהָא, דְּהָךְ קַמַּיְיתָא מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אִיתְּמַר, דְּאִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב - תַּרְתֵּי לָמָּה לִי - חֲדָא מִכְּלָל דַּחֲבֵירְתָּהּ אִיתְּמַר. **משנה** הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר וְנוֹדַע שֶׁלֹּא הֶרְאָהוּ - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם הַדָּמִים. וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ - הַבָּשָׂר יִקָּבֵר, וְיַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וּמַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ - הֵם יַחֲזִירוּ לוֹ אֶת הַבָּשָׂר, וְהוּא יַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. מְכָרוּהוּ לַגּוֹיִם אוֹ הִטִּילוּהוּ לַכְּלָבִים - יְשַׁלְּמוּ דְּמֵי טְרֵפָה. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵירוֹ וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּירוֹת וְנִמְצָא טְבָלִים, יַיִן וְנִמְצָא יֵין נֶסֶךְ - מַה שֶּׁאָכְלוּ אָכְלוּ, וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן - יַחֲזִיר לָהֶן אֶת הַדָּמִים, וְשֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶם - יְנַכֶּה לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁהַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: נְבֵילוֹת וּטְרֵיפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. וְאֵלּוּ הֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ קָצָה בָּהֶן: בְּכוֹרוֹת, טְבָלִים, וְיֵין נֶסֶךְ. - בְּכוֹר - וְלֵימָא לֵיהּ: מַאי אַפְסַדְתָּךְ - לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּזָבֵין לֵיהּ מִמְּקוֹם מוּמָא, דְּאָמַר לֵיהּ: אִי לָאו דַּאֲכַלְתְּ, הֲוָה מַחֲזֵינָא לֵיהּ וְשָׁרֵי נִיהֲלֵיהּ, כְּרַבִּי יְהוּדָה. טְבָלִים - הֲוָה מְתַקֵּינְנָא לְהוּ, וַאֲכַלְנָא לְהוּ. יֵין נֶסֶךְ - עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת, וּכְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דִּתְנַן: יֵין נֶסֶךְ שֶׁנָּפַל לַבּוֹר - כּוּלּוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יִמָּכֵר כּוּלּוֹ לְגוֹיִם חוּץ מִדְּמֵי יֵין נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר: נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס, אֲבָל לֹא הָעוֹר. נִסְדְּקָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה. נִיקְּבָה מְלֹא כַרְשִׁינָה, אוֹ שֶׁיָּבְשָׁה. אֵיזֶהוּ יְבֵשָׁה כָּל שֶׁתִּנָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר: יְבֵשָׁה - שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת. **גמרא** אַמַּאי פִּסֵּחַ וְעִוֵּר כְּתִיב! - כְּתִיב נַמִי: "כִּי יִהְיֶה בוֹ מוּם". - וְאֵימָא: "כִּי יִהְיֶה בוֹ מוּם" - כְּלָל, "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר" - פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט - אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט; פִּסֵּחַ וְעִוֵּר - אִין, מִידֵי אַחֲרִינָא - לָא! - "כָּל מוּם רַע" חָזַר וְכָלַל; כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל - אִי אַתָּה דָּן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין, אַף כֹּל - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין. - וְאֵימָא: מַה הַפְּרָט מְפוֹרָשׁ - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר, אַף כֹּל - מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי, וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹזֵר. אַלָּמָּה תְּנַן: נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס וְלֹא מִן הָעוֹר - "כָּל מוּם רַע" - רִיבּוּיָא הוּא. - אִי הָכִי, מוּמִין שֶׁבַּסֵּתֶר נַמִי! אַלָּמָּה תְּנַן: חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁנֶּעֶקְרוּ;

נעקרו

מפירין את הנדר — לישנא דקרא נקט, אבל גבי חכם שייך לשון התרה. וכן ב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא עד,א) גבי בת קול, דקאמר: "ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי". **רבי** יהודה אומר אחד מהם חכם מכלל דהנך כל דהו אמר רבינא דמסברי להו וסברי — כך כתוב ברוב הספרים. ויש ספרים דגרסי: "כגון מאן? אמר רב נחמן: כגון אנא". משמע מתוך לשון הקונטרס שכך גריס. וקשה: היכי פריך עלה "מכלל דהנך כל דהו"? אימא: לא, אלא שפחותים מדרב נחמן! ואם תאמר: לאידך גירסא נמי, מנא ליה "כל דהו"? דלמא, מכלל דהנך פחותים ממומחה, אבל כל דהו לא! ויש לומר: דפשיטא ליה דחכם דרבי יהודה לאו כחכם דלעיל, דאיירי במומחה. דאפילו רבי יהודה מודה דיחיד מומחה מתיר את הנדר. וכאן דלא איירי במומחה — מה שיעור נותן לאינך? ומיהו קשה: דאם כן, מנא ליה דאתי לאפוקי מדרבי יהודה? כיון דרבי יהודה לא איירי במומחה, דלמא רבי חייא בר אבא מודה דבעינן אחד מהם כחכם דרבי יהודה? ודוחק לומר ד"שלשה מפירין את הנדר" משמע ליה שלשתן שוין.

ויין נסך — אף על גב דבפרק שלישי דהוריות (יא,א) קאמר דסתמו הוי אפיקורוס ביין נסך כמו בנבילות, מכל מקום לא חשיב נפש קצה בו. ועוד, דהכא מסקינן על ידי תערובות.

הדרן עלך פסולי המוקדשין

מן החסחוס — לשון תנוך הוא, כמו "ראשי כנפים והחסחין" בפרק "כיצד צולין" (פסחים פד,א). ו"בדל האוזן" מתרגם: חסחוס דאודנא (עמוס ג).

מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינן חוזרין — כהאי גוונא דרשינן בפרק קמא דקדושין (כד,ב) גבי שן ועין. ואם תאמר: ומאי טעמא לא הוי הכא מומא כשנפלה שינו, כיון דחשיב מום שבגלוי ואינו חוזר? דלקמן בפרק "מומין אלו" (מד,א) לא פסלינן ניטלו שיניו גבי אדם אלא משום מראית העין, דאינו שוה בזרעו של אהרן — מכלל דבבהמה כשר. ואפילו גבי אדם לא מיפסל בשן אחד. ודוקא בחוטין החיצונות שנפגמו ושנגממו ובפנימיות שנעקרו, ינציב"ש בלעז כדפירש בקונטרס, קאמר בסמוך גבי בהמה דהוי מום, אבל ניטלו שינים לא! ויש לומר: דשאני גבי עבד, דגלי קרא. אבל הכא, שכך דרך שהשינים נופלות מחמת זקנה — לא הוי כעין פסח ועור. ומיהו, צריך טעם אחר, דהכי נמי עיניו מחמת זקנה. ואם תאמר: מאי שנא דהכהו על אזנו וחרשו חשיב מום התם, ועבד יוצא לחירות, דהוי מום שבגלוי ואינו חוזר. ולקמן בפרק "אלו מומין" (מה,ב) תנן: חרש שוטה (וקטן) פסולין באדם וכשרין בבהמה. באדם לא מיפסלי אלא משום דאינו שוה בזרעו של אהרן, כדמפרש לקמן בין חרש בידי אדם לחרש בידי שמים! ויש לומר: דגבי עבד גלי רחמנא דבדבר קל חשיב מום לצאת בו לחירות, שמשתחרר בשינו.

נעקרו

נעקרו אין נפגמו ונגממו לא — הוי מצי לאתויי מההיא דלקמן, דקא חשיב בהדיא גבי: "ואלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה" — חוטין הפנימיות שנפגמו ונגממו. אלא ניחא לאתויי מדיוקא דרישא, דמוכח דאף על גב דבחיצוניות הוי מום שבגלוי, בפנימיות לא הוי מום.

השתא מיפרק לא פרקינן עילויה כו' — ואם תאמר: להאי שנוייא קמא, דנפיק מום עובר מקל וחומר, "פסח ועור" מאי אהני ליה? ויש לומר: דקסבר השתא, דאי לא כתיב "פסח ועור", קמרבינן מ"כל מום רע" מום עובר. והוה אמינא דאתא לאפוקי מקל וחומר, ולא ממעטינן נמי מ"מום רע" מומין שבסתר. **לרבות** כל דבר שנלקח ביד — בפרק קמא דקדושין (כא,ב) מפרש: משום דדריש ריבויי ומיעוטי, "ולקחת" — ריבה, "מרצע" — מיעט, "ונתת באזנו" — חזר וריבה, מאי רבי — רבי כל מילי, מאי מיעט — מיעט סם. ותימה: דמ"ולקחת" מרבינן כל דבר הנלקח ביד. ואם סם לא מקרי נלקח ביד — למה לי ריבה ומיעט וריבה? מלשון "ולקחת" לחוד לא מתרבי אלא דבר הנלקח ביד! ויש לומר: דמלשון "ולקחת" לא דריש. אלא הכי קאמר: לרבות כל דבר הנלקח ביד, משום דדרשינן ריבויי ומיעוטי. **כאן** לשחוט כאן לפסול — מדפסיל כהן משמע דהוי מום דאורייתא. ושמא האי דאין שוחטין — משום דאין ניכר יפה, וגזרינן אטו מומין שבסתר. אי נמי, האי דמפסיל כהן — משום דאינו שוה בזרעו של אהרן. אי נמי, מום עובר הוא, ובעינן שלא יפסל אפילו לפי שעה, משום דכתיב "[ושב] אל משפחתו", דדרשינן בקדושין (שם) — למותר שבמשפחתו. **כדי** שינטל מן החי וימות — ובכמלא מקדח וימות לבית שמאי, כדקאמר בפרק קמא דעירובין (ז,א): וכן לטרפה, ומשמע דאתרוייהו קאי, אשדרה ואגולגולת. אלא בית הלל אתו למימר דשיעורו כמלא מקדח הוי טפי מכדי שינטל מן החי וימות לדידהו. ורבינו תם נמי, דמפרש דלא קאי "וכן לטרפה" אגולגולת, מדלא פריך בריש "אלו טריפות" (חולין מב,ב): והאיכא כמה חסרון בגולגולת, כדפריך מחסרון בשדרה, משום דבנקיבת הקרום הוי טריפה בלא חסרון. והא דקרי בעירובין (ז,א) שדרה וגולגולת תרי חומרי דסתרי אהדדי — משום דהוו פליגי גבי טריפות דאדם, דאית ליה מזלא ואית ליה טפי חיות, ולא מיטרף בנקיבת קרום בלא חסרון עמו. מכל מקום לפירושו נמי צריך לומר כן כמו שפירשנו, דבשיעורא דבית שמאי ימות (לבית שמאי), כמו לבית הלל בשיעורא דידהו. ומיהו, מה שמדקדק רבינו תם מדלא פריך בריש "אלו טריפות" (חולין מב,ב) מחסרון דגולגולת — לאו פירכא הוא. דמצינן למימר דטריפות של חסרון לא הוי אלא משום דסופו של קרום לינקב, כמו ריאה דדמיא לדיותא ולכוחלא (שם מז,ב). ועוד קשה, לפי שמחלק בין דאדם לטרפות דבהמות, דבריש "אלו טריפות" (שם מג,א) מדמי להו, דפריך להו מאיוב: "ישפוך לארץ מרירתי", ועדיין איוב קיים. ומיהו, הוה יכול רבינו תם לפרש דלא מטעם מזלא חשיב טריפה בבהמה טפי מאדם. אלא כגון דניקב קרום של מוח העליון ולא התחתון, ובבהמה קרום התחתון רך ואין מגין על המוח, אבל באדם התחתון קשה ומגין — משום הכי בעי חסרון עם נקיבת העליון. אבל בדבר ששוין בזה ובזה — אין לחלק ביניהם כלל.

צריך

נֶעֱקְרוּ - אִין, נִפְגְּמוּ וְנִגְמְמוּ - לָא! - בָּעֵינָא "מוּם רָע", וְלֵיכָּא. - אִי הָכִי, מוּם עוֹבֵר נַמִי! אַלָּמָּה תְּנַן: וְלֹא מִן הָעוֹר - מוּם עוֹבֵר סְבָרָא הוּא: הָשְׁתָּא מִיפְרַק לָא פָּרְקִינַן עִלָּוֵיהּ - מִשְׁחָט שָׁחֲטִינַן עִלָּוֵיהּ דְּתַנְיָא: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבַּן לַה'" - בְּבַעֲלֵי מוּמִין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְמֵאָה מַמָּשׁ! כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה" - הֲרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה אָמוּר, הָא מַה אֲנִי מְקַיֵּים "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה" הֱוֵי אוֹמֵר: זֶה בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ. יָכוֹל יִפָּדוּ עַל מוּם עוֹבֵר תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבַּן לַה'" - מִי שֶׁאֵינָה קְרֵיבָה כָּל עִיקָּר, יָצְתָה זוֹ שֶׁאֵינָה קְרֵיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר. אִיבָּעֵית אֵימָא: אִם כֵּן, פִּסֵּחַ וְעִוֵּר לָמָּה לִי "נִסְדְּקָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה". תָּנוּ רַבָּנַן: הַסֶּדֶק - כָּל שֶׁהוּא, הַפְּגִימָה - בֵּין בִּידֵי אָדָם בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם. מִכְּלָל דְּסֶדֶק בִּידֵי שָׁמַיִם לָא אֶלָּא: סֶדֶק וּפְגִימָה - בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם בֵּין בִּידֵי אָדָם. וְכַמָּה שִׁיעוּר פְּגִימָה כְּדֵי שֶׁתַּחְגּוֹר בָּהּ צִיפּוֹרֶן. "נִקְּבָה מְלֹא" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן, כַּמָּה נְקִיבַת הָאוֹזֶן - מְלֹא כַרְשִׁינָה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּכַעֲדָשָׁה. וְאֵיזוֹ הִיא יְבֵשָׁה - שֶׁאִם תִּינָּקֵב וְאֵינָה מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר: יְבֵשָׁה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת. תָּנָא: קְרוֹבִין דִּבְרֵיהֶן לִהְיוֹת שָׁוִין. דִּבְרֵיהֶן דְּמַאן אִילֵימָא דְתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם - טוּבָא אִיכָּא! אֶלָּא דְתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. כַּעֲדָשָׁה אִין, בְּצִיר מִכַּעֲדָשָׁה לָא וּרְמִינְהִי: "מַרְצֵעַ" - אֵין לִי אֶלָּא מַרְצֵעַ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַסּוֹל וְהַסִּירָה וְהַמַּחַט וְהַמַּקְדֵּחַ וְהַמַּכְתֵּב תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלָקַחְתָּ" - כָּל דָּבָר שֶׁנִּלְקַח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר: "מַרְצֵעַ" - מַה מַּרְצֵעַ מְיוּחָד שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל - שֶׁל מַתֶּכֶת; וְקָתָנֵי סֵיפָא: אָמַר רַבִּי, יוּדָן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ: כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִין - אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בַּמִּילָת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצַע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם; וְאִם תֹּאמַר: בַּמִּילָת הָיוּ רוֹצְעִין, הֵיאָךְ עֶבֶד כֹּהֵן נַעֲשֶׂה בַּעַל מוּם הָא אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגוֹבַהּ שֶׁל אוֹזֶן. אֲמַר רַב חָנָא בַּר קְטִינָא: לָא קַשְׁיָא, כָּאן - לִשְׁחוֹט, כָּאן - לִפְסוֹל. מַאי כַּרְשִׁינָה אָמַר רַב שֵׁרֵבְיָא: הִינְדָא. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא מֵרַב הוּנָא רַבָּה: כַּרְשִׁינָה הַנִּכְנֶסֶת וְיוֹצְאָה, אוֹ כַּרְשִׁינָה הָעוֹמֶדֶת אָמַר לוֹ: זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי, כַּיּוֹצֵא בָּהּ שָׁמַעְתִּי. דִּתְנַן: הַשִּׁדְרָה וְהַגּוּלְגּוֹלֶת שֶׁחָסְרוּ; כַּמָּה חֶסְרוֹן בַּשִּׁדְרָה וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא בְּאֹהֶל בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חוּלְיָא אַחַת. וּבַגּוּלְגּוֹלֶת - בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: כִּמְלֹא מַקְדֵּחַ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי וְיָמוּת. וְיָתֵיב רַב חִסְדָּא וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ: "כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי" - וְכַמָּה אֲמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא בַּר אֲבוּדִימִי, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּסֶלַע. וְאִיתְמַר, רַב סָפְרָא אָמַר: שְׁמַעְתְּתָא אֲמַר לֵיהּ, וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר: מַתְנִיתָא אֲמַר לֵיהּ, וְסִימָנֵיךְ: "תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה". וַאֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, עָשִׂיתָה דִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי וְדִבְרֵי בֵית הִלֵּל אֶחָד! דִּתְנַן: מָאוֹר שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם שִׁיעוּרוֹ מְלֹא אֶגְרוֹף גָּדוֹל, וְזֶהוּ אֶגְרוֹפוֹ שֶׁל בֶּן אֲבַטִּיחַ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: וְיֶשְׁנוֹ כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם. נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם שִׁיעֲרוּהוּ כִּמְלֹא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה, שֶׁהוּא כְּפוּנְדְּיוֹן שֶׁל הָאִיטַלְקִי, וּכְסֶלַע נֵירוֹנִית, וְיֶשְׁנוֹ

כמלא

מום רע לא מיקרי — אלא בגלוי, שמנוולו. **אי הכי** — ד"כל מום" ריבויא הוא. **השתא מיפרק לא פרקינן עלייהו** — פסולי המוקדשין. **מישחט שחיטנה עלייהו** — בכור בחוץ. **כשהוא אומר** — פסוק אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך". **אם כן** — דבעל מום עובר נמי נפדין, "פסח ועור" מאי אהני ליה דמשמע מומין קבועין ולא עוברין. **בידי שמים** — שנולד עמו. **שתחגור** — שתעכב בה צפורן, אם בודקין כבדיקת סכין. **אלא דתנא קמא ורבי יוסי** — דכרשינה אינה גדולה מעדשה אלא מעט. **הסול** = קיסם שראשו חד, שקורין ברוק"א. **סירא** = קוץ. **מקדח** = טריבל"א. **מכתב** = עט ברזל. **אף כל של מתכת** — ובפרק קמא דקדושין מפרש פלוגתייהו, דרבי דריש כללי ופרטי, ורבי יוסי דריש ריבויי ומיעוטי. **בריבי** = אדם גדול. **במילת** = אליה. **היאך הוא עושה בעל מום** — הא הדר בריא! **הא אין רוצעין** — בניחותא. הא ודאי אין רוצעין אלא בגובה של אוזן, שהוא סחוס. ומכל מקום קשיא, דקתני הכא דמן הרציעה נעשה בעל מום, וקאמר רבי יוסי ברבי יהודה דרציעה ישנה במחט, דלא הוי כעדשה! **כאן לשחוט כאן לפסול** — יש מומין הרבה בבכור שפוסלים אותו ליקרב על גבי מזבח, ואין מכשירין אותו לישחט, כדתנן: אלו שאין שוחטין עליהן לא במקדש ולא במדינה כו'. **הינדא** — בלשון זה היו מכירין. ובלשון לעז ויצ"א. **כרשינה** — העומד בנקב בדוחק, ואף על פי שאינה נכנסת (עמו) ויוצאת בו, הוי מום. או דלמא לא הוי מום עד שיהא הנקב רחב שכרשינה תהא נכנסת ויוצאת בו. **כיוצא בה שמעתי** — מסיפא נפקא לן, דקאמר: מקדח וחיסומו שנינו, דהיינו נכנס ויוצא. **השדרה והגולגולת** — שלימין מטמאין באהל, ושאר עצמות אין מטמאין באהל. וכמה יחסרו ולא יטמאו הכי גרסינן: **ויתיב רב חסדא וקמיבעיא ליה. ואיתמר רב ספרא אמר שמעתא אמר ליה** — רב תחליפא לרב חסדא, דהכי אתנייה שמואל. **וסימניך** — שלא תטעה מי אמר שמעתא ומי מתניתא — "תני רב יהודה בר שמואל", דאשכחן מקומות הרבה בתלמוד דאיירי רב שמואל בר יהודה בלשון מתניתא; "תני רב שמואל בר יהודה" במסכת עבודה זרה, רפואות ד"אין מעמידין" (כח,ב). **ואמר ליה** — רב חסדא לרב תחליפא. **אם כן** — דבית הלל כסלע אמר, עשית בית שמאי ובית הלל אחד. **מאור** — חלון שלא נעשה בידי אדם, שנפל הכותל מאליו מעט בין בית לבית. **שיעורו** — להביא טומאה מבית זה לבית זה. **כמלא אגרוף גדול** — דכיון דלא נעשה בידי אדם, בציר מהכי לא חשיב. **בן אבטיח** — שם האיש בעל בשר. **וישנו** — לאותו אגרוף. **של לשכה** — שמונח בלשכה, לקדוח את הצריך לבדק הבית. **כפונדיון האיטלקי וכסלע נירונית** — כלומר, לזה ולזה דומה. **וישנו** — לאותו סלע ולאותו פונדיון.

כמלא

מדייקת הגמרא: **נֶעֶקְרוּ, אִין** – הרי זה מום, אבל אם רק **נִפְגְּמוּ וְנִגְמְמוּ, לֹא** – אין זה מום, ולמה אינם בכלל ריבוי הכתוב שכל מום מתיר. מתרצת הגמרא: כדי להתיר בכור **בָּעֵינָא מוּם רָע** – מום גלוי שיש גנאי לבהמה, **וְלֵיכָּא** – וחניכיים, כיון שהם בתוך הפה אין גנאי לבהמה. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שכל מום שיש בו גנאי מתיר, למה צריך דווקא מום קבוע, והרי **במוּם עוֹבֵר נַמִּי** – גם יש גנאי לבהמה, **אַלָּמָה תְּנַן** – ולמה שנינו במשנה **וְלֹא מִן הָעוֹר** – שעור האוזן שנפגם אינו מתיר, משום שהוא מום עובר. מתרצת הגמרא: **מוּם עוֹבֵר סְבָרָא הוּא** שאינו מתיר בכור, **הַשְׁתָּא מִיפְרָק לֹא פָּרְקִינַן עִלָּוֵיהּ** – כיון שאף לא פודים בהמת קדשים על מום זה, **מִשְׁחָט שָׁחֲטִינַן עִלָּוֵיהּ** – וכי נתיר לשחוט בכור על ידי מום זה.

הגמרא מביאה מקור שאין פודים בהמת קדשים במום עובר: **דְּתַנְיָא,** כתוב לגבי פדיון בהמת הקדש (ויקרא כז יא) **'וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה", בְּבַעֲלֵי מוּמִין הַכָּתוּב** [–'בהמה טמאה'] **מְדַבֵּר,** שכיון שאינם ראויים להקרבה, הרי הם כבהמה טמאה, ועל כך נאמר (שם כז יב) 'והעריך הכהן אתה', לומר שאפשר לפדותה, **אַתָּה אוֹמֵר בְּבַעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ אֵינוֹ** מדבר **אֶלָּא בִּבְהֵמָה טְמֵאָה מַמָּשׁ,** וכגון שהקדישה לבדק הבית, **כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** לגבי בהמה טמאה (שם כז כז) **'וְאִם בַּבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה** ופדה בערכך', **הֲרֵי** פדיון **בְּהֵמָה טְמֵאָה אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** 'בהמה טמאה **אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה', הֱוֵי אוֹמֵר זֶה בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּפְדּוּ. יָכוֹל יִפָּדוּ** אפילו **עַל מוּם עוֹבֵר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר לֹא יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַה"**, ומשמע רק **מִי שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה כָּל עִיקָּר,** נפדית, **יָצְתָה** בהמה **זוֹ, שֶׁאֵינָהּ קְרֵיבָה הַיּוֹם אֶלָּא לְמָחָר** [–לאחר זמן], לאחר שיתרפא המום, שאי אפשר לפדותה.

הגמרא מתרצת באופן נוסף למה אין שוחטין בכור על מום עובר: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור, **אִם כֵּן,** שגם מום עובר נחשב מום, **'פִּסֵּחַ וְעִוֵּר'** שהם מומים קבועים **לָמָּה לִי** – למה נאמרו, והרי די במום עובר, ובהכרח שאין שוחטין בכור על מום עובר.

שנינו במשנה: **נִסְדְּקָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה.**

הגמרא מביאה ברייתא במומים שנעשו בידי שמים: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַסֶּדֶק** באוזן פוסל **בְּכָל שֶׁהוּא, הַפְּגִימָה** פוסלת **בֵּין** שנעשתה **בִּידֵי אָדָם, בֵּין** שנעשתה **בִּידֵי שָׁמַיִם,** וכבר בלידתו היתה אזנו פגומה. מבררת הגמרא: **מִכְּלָל, דְּסֶדֶק** שנעשה **בִּידֵי שָׁמַיִם, לֹא** פוסל, שהרי רק בפגימה שנינו שפוסלת בידי שמים. דוחה הגמרא: **אֶלָּא** כך תגיה את דברי הברייתא, **סֶדֶק** וגם **פְּגִימָה** פוסלים **בֵּין בִּידֵי שָׁמַיִם בֵּין בִּידֵי אָדָם, וְכַמָּה שִׁיעוּר פְּגִימָה, כְּדֵי שֶׁתַּחְגּוֹר בָּהּ צִיפּוֹרֶן** – שהצפורן מתעכבת במקום הפגימה.

שנינו במשנה: **נִקְּבָה מְלֹא וכו'** כרשינה.

הגמרא מביאה ברייתא בשיעור הנקב: **תָּנוּ רַבָּנָן, כַּמָּה** שיעור **נְקִיבַת הָאוֹזֶן** המתיר בכור לשחיטה, **מְלֹא כַּרְשִׁינָה** – גרגיר של מין קטנית. **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּכַעֲדָשָׁה. וְאֵיזוֹ הִיא 'יְבֵשָׁה',** אם התייבשה עד כדי **שֶׁאִם תִּינָּקֵב וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַּת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם אוֹמֵר,** שיעור **יְבֵשָׁה** עד **כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת** אם ימשמשו בה.

תָּנָא – שנינו בברייתא, **קְרוֹבִין דִּבְרֵיהֶן לִהְיוֹת שָׁוִין.** מבררת הגמרא: **דִּבְרֵיהֶן דְּמַאן** – על דברי איזה תנאים אמרה זאת הברייתא. **אִילֵימָא** על מחלקותם **דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְשׁוּלָּם** בשיעור של 'יבשה', הלא **טוּבָא אִיכָּא** – הרי יש ביניהם חילוק רב. **אֶלָּא** כוונת הברייתא על מחלקותם **דְּתַנָּא קַמָּא וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** בשיעור 'נקיבת האוזן', אם כעדשה או כמלא כרשינה, ועל זה שנינו בברייתא 'קרובין דבריהן להיות שוין', כי הכרשינה אינה גדולה הרבה מהעדשה.

מקשה הגמרא סתירה בדברי רבי יוסי ברבי יהודה: רבי יוסי ברבי יהודה אומר, ששיעור נקב **כַּעֲדָשָׁה, אִין** – נחשב מום, **בְּצִיר** [–פחות] **מִכַּעֲדָשָׁה לֹא** נחשב מום. מקשה הגמרא: **וּרְמִינְהִי** – והרי שנינו בברייתא על הפסוק האמור בעבד עברי הנרצע (דברים טו יז) 'ולקחת את **הַמַּרְצֵעַ** ונתת באזנו ובדלת', **אֵין לִי** – איני יודע מפסוק זה **אֶלָּא** שניתן לרצוע **בְּמַרְצֵעַ** – כלי ברזל דק וראשו חד, **מִנַּיִן לְרַבּוֹת** רציעה על ידי **הַסּוֹל** – קיסם חד מעץ, **וְהַסִּירָה** – קוץ, **וְהַמַּחַט, וְהַמַּקְדֵּחַ, וְהַמַּכְתֵּב** – עט ברזל, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים טו יז) **'וְלָקַחְתָּ** את **הַמַּרְצֵעַ',** מכאן שניתן לרצוע **בְּכָל דָּבָר שֶׁנִּלְקַח בַּיָּד, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אוֹמֵר,** כיון שנאמר **'מַרְצֵעַ',** אין לרבות מ'ולקחת' אלא רק דבר הדומה למרצע, **מַה מַּרְצֵעַ מְיוּחָד** שהוא **שֶׁל מַתֶּכֶת, אַף כֹּל** דבר שרוצעים בו עבד עברי, צריך להיות **שֶׁל מַתֶּכֶת,** וסול וסירה אינם של מתכת, ואינם כשרים לרציעה. **וְקָתָנֵי בְּסֵיפָא** של ברייתא זו, **אָמַר רַבִּי, יוּדָן בְּרַבִּי הָיָה דּוֹרֵשׁ, כְּשֶׁהֵן רוֹצְעִין** את העבד, **אֵין רוֹצְעִין** בתנוך האוזן, שהוא חלק הסחוס, **אֶלָּא בַּמִּילָת** – באליה, שהוא החלק הרך בתחתית האוזן. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** הרי קבלנו מרבותינו **שאֵין עֶבֶד עִבְרִי כֹּהֵן נִרְצָע, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעַל מוּם,** ונפסל לעבוד במקדש, **וְאִם תֹּאמַר בַּמִּילָת** – באליה של האוזן **הָיוּ רוֹצְעִין, הֵיאָךְ עֶבֶד כֹּהֵן נַעֲשֶׂה בַּעַל מוּם,** והרי שנינו במשנה שפגימה בעור האוזן אינה מום, **הָא** – אלא ודאי **אֵין רוֹצְעִין אֶלָּא בְּגוֹבַהּ שֶׁל אוֹזֶן.** וכיון ששנינו שרציעה עושה מום, ורבי יוסי ברבי יהודה אמר שאפשר לרצוע במחט, הרי שאף נקב של מחט שאינו כעדשה עושה מום, ואיך אמר רבי יוסי ברבי יהודה לגבי בכור שרק נקב כעדשה עושה מום.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב חִנָּא בַּר קְטִינָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** ששנינו שרק נקב כעדשה עושה מום, מדובר במום המתיר את הבכור **לִשְׁחוֹט** ולאכלו בלא הקרבה. **וכָּאן** – ובברייתא ששנינו שגם נקב של מחט עושה מום, מדובר במום הבא **לִפְסוֹל** את הכהן לעבודה.

מבררת הגמרא: **מַאי 'כַּרְשִׁינָה', אָמַר רַב שְׁרֶבְיָא,** היא מין הנקרא בזמננו **'הִינְדָּא'.**

בְּעָא מִינֵיהּ רַב הוֹשַׁעְיָא מֵרַב הוּנָא רַבָּה, שיעור כרשינה שאמרו הוא כגודל **כַּרְשִׁינָה הַנִּכְנֶסֶת וְיוֹצְאָה** בנקב ברווח, **אוֹ כְּכַרְשִׁינָה הָעוֹמֶדֶת** בו בדוחק, ואינה נכנסת ויוצאת. **אָמַר לוֹ** רב הונא רבה, **זוֹ לֹא שָׁמַעְתִּי,** אבל בנידון **כַּיּוֹצֵא בָּהּ שָׁמַעְתִּי** – על ענין הדומה לו שמעתי שצריך שיהיה נכנס ויוצא. **דִּתְנַן** (אהלות פ"ב מ"ג) לגבי חלקי המת המטמאים באהל **הַשִּׁדְרָה וְהַגּוּלְגּוֹלֶת שֶׁחָסְרוּ, כַּמָּה** יהיה **הַחִסָּרוֹן בַּשִּׁדְרָה וְלֹא יְהֵא מִטַּמֵּא בְּאֹהֶל, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** בחסרו **שְׁתֵּי חוּלְיוֹת, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים,** בחסר **חוּלְיָא אַחַת.** וְמה הוא שיעור החסרון **בַּגּוּלְגּוֹלֶת** שלא תטמא, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** אם חסר **כִּמְלֹא** כניסת **מַקְדֵּחַ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כְּדֵי שֶׁאם יִנָּטֵל** כך **מִן הַגולגולת** של אדם **חַי, וְיָמוּת** מחמת חסרון זה. **וְיָתִיב** – וישב **רַב חִסְדָּא וְקָמִיבַּעְיָא לֵיהּ,** שיעור זה של **'כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל מִן הַחַי' וְכַמָּה** הוא גודלו. **אָמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא בַּר אֲבוֹדִימִי** לרב חסדא, **הָכִי** [–כך] **אָמַר שְׁמוּאֵל,** שיעורו **כְּמטבע סֶלַע. וְאִיתְּמַר** בבית המדרש, **רַב סַפְרָא אָמַר, שְׁמַעְתְּתָא אָמַר לֵיהּ** – בלשון שמועה אמר זאת רב תחליפא, **וְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר, מַתְנִיתָא אָמַר לֵיהּ** – בלשון משנה אמר זאת רב תחליפא. **וְסִימָנֶיךָ** – והרי לך סימן שלא תטעה מי אמר כך ומי אמר כך, מזה ש'**תָּנֵי רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה',** שבהרבה מקומות בש"ס רב שמואל בר יהודה שונה בלשון משנה. **וְאָמַר לֵיהּ** רב חסדא לרב תחליפא, **אִם כֵּן,** ששיעור 'כדי שינטל מן החי' הוא כסלע, הרי **עָשִׂיתָ** את **דִּבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** שאמרו כמלא מקדח, **וְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל** שאמרו כסלע, כדבר **אֶחָד,** שהרי מצינו ששיעור מלא מקדח שוה לשיעור סלע. **דִּתְנַן** (כלים פי"ז מי"ב) לגבי חלון המעביר טומאה מבית לבית, **מָאוֹר** – חלון שאינו משמש אלא להכניס אור לבית, **שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה בִּידֵי אָדָם,** כגון חור שחררוהו מים או שרצים, או שנפחת חלק מהכותל מאליו, **שִׁיעוּרוֹ** להעביר טומאה **מְלֹא אֶגְרוֹף גָּדוֹל, וְזֶהוּ אֶגְרוֹפוֹ שֶׁל בֶּן אַבָּטִיחַ** – שם אדם בעל בשר שהיה ידוע בזמן המשנה, ואגרופו גדול. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, וְיֶשְׁנוֹ** – שיעור אגרוף זה הוא **כְּרֹאשׁ גָּדוֹל שֶׁל אָדָם.** ואם **נַעֲשָׂה** החלון **בִּידֵי אָדָם** כדי לשמש להכנסת אור, **שִׁיעֲרוּהוּ כִּמְלֹא מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה** – המונח בלשכה בבית המקדש, וקודחים בו לצורך בית המקדש, **שֶׁגודלו הוּא כְּמטבע פּוּנְדְּיוֹן הָאִיטַלְקִי** – שבא מאיטליה, **וּכְסֶלַע נִירוֹנִית** – מטבע סלע שנקרא על שם נירון קיסר, **וְיֶשְׁנוֹ** – ושיעורו הוא,

כִּמְלֹא נֶקֶב שֶׁל עוֹל – כנקב שעושים בעול, ותוקעים בו יתד לקשור רצועות העול, הרי ששיעור מקדח הוא כסלע, ובמה נחלקו בית שמאי ובית הלל.

אִישְׁתִּיק – שתק רב תחליפא, משום שלא היה לו מה להשיב. **וְאָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא, שֶׁמָּא** שיעור כ'מלא מקדח' שאמרו בית שמאי לגבי חסרון גולגולת המת, **'מַקְדֵּחַ וְחִיסּוּמוֹ' שָׁנִינוּ** – שלאחר שקדח מצדד את המקדח להרחיב את הנקב, כדי שיכנס המקדח ויצא בריוח, ונקרא 'חיסום' משום שנוטל את מה שחסם את הנקב. ושיעור מקדח וחיסומו הוא יותר מסלע, ונמצא שבית שמאי שאמרו ששיעור החסרון בגולגולת הוא כמקדח החמירו מבית הלל שאמרו ששיעורו הוא בסלע. **וְאָמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָא, לֹא תֵּימָא 'שֶׁמָּא** מקדח וחיסומו שנינו', **אֶלָּא 'וַדַּאי מַקְדֵּחַ וְחִיסּוּמוֹ'.** מעתה נפשט ספיקו של רב הושעיא, שכאשר קבעו שיעור מסוים לנקב, הכוונה שיהיה נכנס ויוצא בו בריוח, והוא הדין לגבי שיעור נקב ככרשינה הנחשב מום, הכוונה שתהיה כרשינה נכנסת ויוצאת בו.

וּצָרִיךְ לְהִתָּלוֹת עָלֶיהָ – ואתה יכול לסמוך על זה, **כְּחִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ** שמצינו שסמך על עדותו, כי לא היה אף תלמיד חולק עליו, כדִּתְנַן לגבי טומאת כלי חרס, **זוֹ עֵדוּת הֵעִיד חִזְקִיָּה אֲבִי עִקֵּשׁ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן, כֹּל** כלי **שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ** [–בית קיבול], **בִּכְלִי חֶרֶס, אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה** – אין חילוק בין החלק שמשתמשים בו שנחשב 'תוכו', לאחוריו שאינו עומד לשימוש שנחשב 'גבו', ולכן אם **נִטְמָא** – נגעה טומאה **בתּוֹכוֹ, נִטְמָא** גם **גַּבּוֹ**, ואם **נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא** גם **תּוֹכוֹ.** מקשה הגמרא: והלא טומאת **כְּלִי חֶרֶס בְּ'תוֹכוֹ' תָּלָה רַחֲמָנָא,** שנאמר (ויקרא יא לג) 'וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ', שרק אם נטמא מתוכו נטמא, ואם כן, אם **אִית לֵיהּ** – יש לכלי **תּוֹךְ, אִיטַּמֵּי לֵיהּ** – הכלי נטמא, אבל אם **לֵית לֵיהּ תּוֹךְ, לֹא אִיטַּמֵּי לֵיהּ** – אינו נטמא, ואיך העיד שכלי חרס שאין לו תוך נטמא.

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָבִין, הָכִי קָאָמַר חזקיה, **כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס,** הרי **כְּנֶגְדּוֹ** – כלי הדומה לו שאין לו תוך **בִּכְלִי שֶׁטֶף** – בכלי עץ שטהרתו בשטיפה, דהיינו טבילה במקוה, **אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה** – אין חילוק בין תוכו לאחוריו, ולכן אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ** – שנגעה טומאה בתוכו, **נִטְמָא גַּבּוֹ,** ואם **נִטְמָא גַּבּוֹ נִטְמָא תּוֹכוֹ.**

שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְלְיֵיהּ** – למה הוצרך חזקיה לתלות דין כלי שטף **בִּכְלִי חֶרֶס, נֵימָא** – היה לו לומר **'כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטֶף, אֵין לוֹ אֲחוֹרַיִם לַחֲלִיקָה',** ולא להזכיר כלל כלי חרס. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן,** שכלי שטף **דְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, הֲרֵי הוּא כִּכְלִי חֶרֶס, מַה כְּלִי חֶרֶס,** אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ,** ואם **לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ** אלא גבו **לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ. אַף כְּלִי שֶׁטֶף,** אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ, לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ.**

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא כְּלֵי חֶרֶס גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא** שיקבל טומאה רק **מתּוֹכוֹ, אֶלָּא כְּלִי שֶׁטֶף, מִי גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא** שיקבל טומאה רק **מתּוֹכוֹ,** ולמה אם לא נטמא מתוכו לא נטמא גבו. מתרצת הגמרא: **אִי בְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא** – אילו היה הנידון על קבלת טומאה מן התורה, **הָכִי נַמִּי** – ודאי שכלי שטף מקבל טומאה מגבו, בין אם יש לו תוך בין אם אין לו, ולא היה חזקיה צריך ללמדנו שאין חילוק בין אחוריו לתוכו, אולם **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בדברי חזקיה מדובר **בְּטוּמְאַת מַשְׁקִין** – במשקים שקיבלו טומאה שמטמאים כלי רק **מִדְּרַבָּנָן,** ודין טומאתם הוא כדִּתְנַן (חגיגה כו:), **כְּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין** טמאים, רק **אֲחוֹרָיו טְמֵאִין,** אבל **תּוֹכוֹ, אָגְנוֹ** – תחתיתו העשויה כבית קיבול הפוך, **אָזְנוֹ** – ידיות עגולות שבצידיו, **וְיָדָיו** – ידיות ארוכות שלו, **טְהוֹרִין,** אבל אם **נִטְמָא תּוֹכוֹ, כּוּלּוֹ טָמֵא,** וטומאתו מדרבנן, **דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֵין אוֹכֶל מְטַמֵּא כְּלִי וְאֵין מַשְׁקֶה מְטַמֵּא כְּלִי, וְרַבָּנָן הוּא דְּגָזוּר** שאם נגע משקה טמא בכלי יטמאו, **מִשּׁוּם מַשְׁקֶה** [–רוק וזוב] **זָב וְזָבָה** שהוא אב הטומאה שמטמא מן התורה, וחששו חכמים שאם יראו שאין כלי נטמא ממשקה, לא יטמאו גם כלי שנגע בו משקה זב וזבה. **וְהִלְכָּךְ שַׁוְיוּהָ רַבָּנָן** – ולכן דימו דינו של כלי שטף הנטמא במשקין להיות **כְּטוּמְאָה** דאורייתא **דִּכְלִי חֶרֶס** שאם נטמא תוכו נטמא גבו, אך אם נטמא גבו לא נטמא תוכו, **וְלֹא שַׁוְיוּהָ רַבָּנָן** להיות **כְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ** – כדין טומאה דאורייתא של כלי שטף עצמו, שגם אם נטמא גבו נטמא תוכו, משום **דַּעֲבְדוּ רַבָּנָן הֶיכֵּירָא כִּי הֵיכִי דְּלֹא לִישְׁרוֹף עֲלֵיהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים** – חכמים עשו היכר שידע שטומאת משקין מדרבנן היא, ולא יבא בטעות לשרוף תרומה וקדשים שנטמאו בו, כפי שנוהגים בתרומה וקדשים שנטמאו בטומאה של תורה. ובא חזקיה להשמיענו שכלי שטף שאין לו תוך אין לו חליקה, וגם אם נטמא גבו ממשקין, נטמא תוכו.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי,** שחששו חכמים לעשות היכר, **אֵין לוֹ תּוֹךְ נַמִּי לֶיעֱבִיד נַמִּי הֶיכֵּירָא** – גם בכלי שטף שאין לו תוך יש לעשות היכר, שאם נטמא אחוריו לא יטמא תוכו, ולמה אמר חזקיה שאם אין לו תוך ונטמא גבו נטמא אף תוכו. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּעָבְדוּ הֶיכֵּירָא** – כיון שעשו היכר **בְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, יְדִיעַ דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ דְּרַבָּנָן** – ממילא ידוע שגם אם נגעו משקין באין לו תוך, טומאתו רק מדרבנן, ואין צורך לעשות גם בו היכר.

מקשה הגמרא: **וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטֶף דְּאוֹרַיְיתָא בַּר קַבּוּלֵי טוּמְאָה הוּא** – וכי כלי שטף שאין לו תוך מקבל טומאה מן התורה, שלכך הוצרכו לגזור בו טומאת משקין, והרי **דּוּמְיָא דְּשָׂק בָּעִינַן** – כלי שטף מקבל טומאה רק אם הוא דומה לשק, **מַה שַּׂק מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן, אַף כֹּל** כלי מקבל טומאה, אם הוא **מִיטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן,** והיינו שיש לו תוך, אבל אם אין לו תוך אינו מקבל טומאה דאורייתא. מתרצת הגמרא: חכמים גזרו טומאת משקים בכלי שאין לו תוך, רק **בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת** – בכלים שראויים לשמש כמדרס, כגון כסא וספסל של עץ או עור שמקבלים טומאה דאורייתא במדרס הזב גם אם אין להם תוך. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שטומאת משקים נגזרה על כלים שאין להם תוך הראויים לשמש כמדרס, **חֶרֶס נַמִּי** – יש לגזור כן גם על כלי חרס שאין לו תוך, שראוי למדרס ומקבל טומאה דאורייתא. מתרצת הגמרא: **אֵין** טומאת **מִדְרָס בִּכְלִי חֶרֶס,** כי אם ישב עליו אדם ישבר.

הגמרא חוזרת ומביאה תירוץ נוסף על קושיית רב חסדא על רב תחליפא: **רַב פָּפָא אָמַר,** מה ששנינו ששיעור מקדח של לשכה הוא כסלע נירונית, בשיעור **מַקְדֵּחַ גָּדוֹל שָׁנִינוּ,** שהרי המשנה הדגישה ששיעורו גדול, **מִכְּלָל** ששיעור **דְּמַקְדֵּחַ סְתָם** הוא **זוּטְרָא נַמִּי** – יותר קטן **מִכַּסֶּלַע,** ונמצא ששיעור 'מלא מקדח' סתם שקבעו בית שמאי בחסרון גולגולת, הוא קטן משיעור סלע שקבעו בית הלל.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְרַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא לְרַבָּנָן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – אולם מה יש ליישב לפי דברי חכמים, **דִּתְנַן** בסיפא של אותה משנה שבה נחלקו בית הלל ובית שמאי, **בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ** בית שמאי שהוא שיעור החסרון בגולגולת, **בְּמקדח קָטָן שֶׁל רוֹפְאִים,** שבו הם קודחים את הראש לרפא את המכה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּמקדח גָּדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה,** הרי שלחכמים שיעורם של בית שמאי הוא במקדח גדול, ועל שיעור זה שנינו שהוא כסלע נירונית, ושוב קשה במה נחלקו עמם בית הלל שקבעו שיעור סלע.

מוסיפה הגמרא: **וּלְרַבִּי מֵאִיר** שאמר כמקדח קטן של רופאים, **מִי נִיחָא,** והרי לדבריו שיעורם של בית שמאי קטן משל בית הלל, ונמצא **דְּהֲוָה לֵיהּ מִקּוּלֵּי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל** – הקילו בו בית שמאי והחמירו בו בית הלל, כי בית שמאי אמרו שדי בחסרון מועט כדי למנוע טומאת אהל, **וַאֲנַן דִּתְנַן תְּנַן, דְּלֹא תְּנַן לֹא תְּנַן** – ואנו שנינו בעדיות (פ"ה מ"א) שרק ששה דברים הקילו בית שמאי יותר מבית הלל, ובשאר מקומות שנחלקו, בית שמאי מחמירים יותר מבית הלל.

מתרצת הגמרא באופן אחר: **אָמַר רַב נַחְמָן,** לגבי שיעור חלון המעביר טומאה מבית לבית **'סֶלַע נִירוֹנִית' שָׁנִינוּ,** והוא מטבע גדול ששיעורו **כְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל** של לשכה, אבל **'סֶלַע' סְתָם** שאמרו בית הלל בחסרון גולגולת, **זוּטְרָא** – שיעורו קטן אפילו **מִמלא מַקְדֵּחַ סְתָם** ששיערו בית שמאי את חסרון הגולגולת, ונמצא שבית שמאי מחמירים גם בנידון זה יותר מבית הלל.

המשך בעמוד עז

כמלא נקב של עול — שעושין בו נקב, ותוקעין בו יתד לקשור רצועות העול. אלמא מקדח הוי כסלע, ומאי איכא בין בית שמאי ובין בית הלל **אישתיק** — רב תחליפא. **ואמר ליה רב חסדא שמא מקדח** — דקאמר בית שמאי בגולגולת — מקדח וחיסומו שנינו, דלאחר שנעשה החור מצددין את המקדח ונוטל מצידי הנקב, ומרחיבין את הנקב כדי שיכנס מקדח ויוצא בריוח. והיינו "חיסום" — שנוטל מה שחיסם וסותם את הנקב ואינו מניח ליכנס המקדח ברוחב. ומקדח וחיסומו הוי יותר מסלע. **אמר ליה רב תחליפא** — לרב חסדא: לא תימא "שמא", אלא אימא: ודאי מקדח וחיסומו שנינו. **וצריך אתה להתלות עליה** — כלומר, יכול אתה לסמוך על דבר זה. **כחזקיה אבי עקש** — שנסמך על עדותו, שלא היה תלמיד חולק עליו. **אין לו אחוריים לחליקה** — שאין אחוריו חלוקים מתוכו. דלא אמרינן: אם נטמא גבו — גבו טמא ותוכו טהור. אלא, אם נטמא גבו — נטמא תוכו. אותו צד שמשתמשין בו קרי "תוך", אף על גב דאין לו בית קיבול. וקפריך: **כלי חרס בתוכו תלה רחמנא** — דאין מטמא אלא מתוכו, דכתיב "וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו" וגו'. **כנגדו בכלי שטף** — כלומר, דכוותיה בכלי שטף שאין לו נמי תוך — אין לו אחוריים. ולקמן מפרש לה. כלי שטף = כלי עץ, דכתיב (ויקרא טו) "וכל כלי עץ ישטף במים". ולקמיה פריך: וכי אין לו תוך, מי מקבל פשוטי כלי עץ טומאה ואיכא דאמרי: כלי שטף היינו כלי מתכות. וטעות הוא בידם, דאם כן, אמאי פריך לקמן "מי מקבלי פשוטי כלי שטף טומאה" לאו פירכא היא, דודאי פשוטי כלי מתכות טמאים! **הא קא משמע לן כו'** — להכי תלייה לכלי שטף בכלי חרס, דהיכא דיש לו תוך — נטמא תוכו נטמא גבו. **אי בטומאה דאורייתא הכי נמי** — דפשיטא לן שאם נטמא גבו נטמא תוכו, בין יש לו תוך בין אין לו תוך. והכא במאי עסקינן, בדיש לו תוך נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובאין לו תוך איצטריך לאשמועינן דנטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו — בטומאה דרבנן, כלי שנטמאו אחוריו במשקין טמאין. **תוכו אוגנו** — דהיינו בית קיבול התחתון שיושב עליו. לישנא אחרינא: אוגנו = שפתו. **אזנו** — זהו מה שעושין בחביות של חרס לבית אחיזה, שקורין מנשי"ו. **ידיו** — כגון כלי חרס שעושין לו זנב לאחוריו. **דמדאורייתא** — אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי, בפרק קמא דפסחים (יח,א). **משום משקה דזב וזבה** — כגון רוקו וזובו, דהוי אב הטומאה, ומטמא כלי מדאורייתא, אפילו אדם, דכתיב (ויקרא טו): "וכי ירוק הזב" וגו'. **הלכך שויוה רבנן** — לכלי שטף הנטמא במשקין. **דכלי חרס** — דאורייתא, דאם נטמא גבו — לא נטמא תוכו. **ולא שויוה רבנן בטומאה דאורייתא דנפשיה** — דכלי שטף. משום דעבדו רבנן היכירא להקל בטומאת משקין, כי היכי דלא נשרוף עליה תרומה וקדשים, אלא חולין. ואי קשיא: אמאי לא גזור בכלי חרס טומאת משקין לאחוריו תריץ: משום דהתם ליכא למיגזר משום משקה, דהא אפילו נגעו משקה זב וזבה מאחוריו — לא מקבלי טומאה, אלא מתוכו. ואי משום דכתיב "וכלי חרס אשר יגע בו הזב" וגו', ההוא מפורש (במסכת נדה) (דף מב) דבהסיט מישתעי, דאיזהו מגעו שהוא ככולו — הוי אומר זה היסט. **ואין לו תוך בכלי שטף דאורייתא בר קבולי טומאה הוא** — דאיצטריך רבנן למיגזר בהו משקין ועוד, דאמרן לעיל: "אי בטומאה דאורייתא הכי נמי", לא איצטריך לאשמועינן, דאין לו אחורים לחליקה. **דומיא דשק בעינן** — דכתיב (ויקרא יא): "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק" — איתקש כלי עץ לשק. **מלא ורייקן** — דיש לו בית קיבול. **כהנך דחזו למדרסות** — כגון כסא וספסל, דמקבלי טומאה על ידי מדרס. **אי הכי בכלי חרס נמי** — נגזור טומאה באין לו תוך, בהנך דחזו למדרסות! **אין מדרס בכלי חרס** — שישבר אם אדם יושב עליו. **רב פפא אמר** — הא דאמרת: עשית בית שמאי ובית הלל אחד — לאו פירכא היא. **דמקדח גדול שנינו** — במשנה ד"מאור העשוי בידי אדם". דמקדח גדול דהוי כסלע נירונית, אבל מקדח סתם — בציר מסלע, ובית שמאי במקדח סתם קאמרי. **באיזה מקדח אמרו** — בית שמאי בגולגולת "כמלא מקדח" כקטן של רופאים, שקודרין בו את הראש לתקן את המכה. **הניחא לרבי מאיר כו'** **ותו אפילו לרבי מאיר מי ניחא** — אם כן, דשיעורא דבית שמאי זוטר — הוה ליה מקולי בית שמאי. דהיינו קולא, דבשיעורא זוטא כי האי פרחה לה טומאת גולגולת. **ואנן שית תנן** — בעדיות (פרק ה משנה א): ששה דברים מקולי בית שמאי, "שב" לא תנן. **סלע נירונית שנינו** — דהוי כמקדח גדול. אבל "כסלע" דקאמרי בית הלל — זוטר אפילו ממקדח קטן של רופאים. הלכך, אפילו לרבי מאיר שיעורא דבית שמאי נפיש. **משנה רים של עין** — מפרש בגמרא. **הרי בעינו דק** — כלומר, הרי שיש בעינו דק, 1טייל"א. **תבלול** — מפרש מאי היא. **חלזון** — חולי היא שקורין לימו"ן. **נחש** — מפרש בגמרא. (**ועצב**) — מיי"ל. **לבן הפוסק בסירא** — סירא היינו שורה שבעין סביב לשחור. שחור הוא שקורין פרוניל"א, שמשם מראית העין באה. ואם חוט של לבן יוצא מן הלבן, ופוסק אותה שורה, ונכנס בשחור — הוי מום. **שחור ונכנס בלבן** — אם חוט השחור יוצא מן השחור, ופוסק בסירא, ונכנס בלבן. **אינו מום** — שאין מומין בלבן. דלאו עין הוא, אלא שומן העין. **גמרא**

כְּמֻלָּא נֶקֶב שֶׁל עוֹל! אִישְׁתִּיק. וַאֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: שֶׁמָּא מַקְדֵּחַ וְחִיסּוּמוֹ שָׁנִינוּ וַאֲמַר לֵיהּ רַב תַּחֲלִיפָּא: לָא תֵּימָא "שֶׁמָּא", אֶלָּא: וַדַּאי מַקְדֵּחַ וְחִיסּוּמוֹ; צָרִיךְ לְהִתָּלוֹת עֲלֵיהּ כְּחִזְקִיָּה אֲבִי עֵקֵשׁ. דִּתְנַן, זוֹ עֵדוּת הֵעִיד חִזְקִיָּה אֲבִי עֵקֵשׁ לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּיַבְנֶה, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן: כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - אֵין לוֹ אֲחוֹרִים לַחֲלִיקָה; נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא גַּבּוֹ - נִטְמָא תּוֹכוֹ. - כְּלִי חֶרֶס, בְּתוֹכוֹ תָּלָה רַחֲמָנָא, אִית לֵיהּ תּוֹךְ - אִיטַּמֵּי לֵיהּ, לֵית לֵיהּ תּוֹךְ - לָא אִיטַּמֵּי לֵיהּ! אֲמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אָבִין, הָכִי קָאָמַר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - כְּנֶגְדּוֹ בִּכְלִי שֶׁטֶף אֵין לוֹ אֲחוֹרִים לַחֲלִיקָה; נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, נִטְמָא גַּבּוֹ - נִטְמָא תּוֹכוֹ. - לָמָּה לִי לְמִיתְּלֵיהּ בִּכְלִי חֶרֶס נֵימָא: כָּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטֶף - אֵין לוֹ אֲחוֹרִים לַחֲלִיקָה! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ הֲרֵי הוּא כִּכְלִי חֶרֶס: מַה כְּלִי חֶרֶס, נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ - לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ; אַף כְּלִי שֶׁטֶף, נִטְמָא תּוֹכוֹ - נִטְמָא גַּבּוֹ, לֹא נִטְמָא תּוֹכוֹ - לֹא נִטְמָא גַּבּוֹ. - בִּשְׁלָמָא כְּלִי חֶרֶס - גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא "תּוֹכוֹ", אֶלָּא כְּלִי שֶׁטֶף, מִי גַּלֵּי בֵּיהּ רַחֲמָנָא "תּוֹכוֹ" - אִי בְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא - הָכִי נָמֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּטוּמְאַת מַשְׁקִין דְּרַבָּנַן. דִּתְנַן: כְּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין - אֲחוֹרָיו טְמֵאִין, תּוֹכוֹ אֲגֻנּוֹ אָזְנוֹ וְיָדָיו טְהוֹרִין; נִטְמָא תּוֹכוֹ - כּוּלּוֹ טָמֵא. דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֵין אוֹכֶל מְטַמֵּא כְּלִי, וְאֵין מַשְׁקֶה מְטַמֵּא כְּלִי, וְרַבָּנַן הוּא דְּגָזְרוּ מִשּׁוּם מַשְׁקֶה זָב וְזָבָה. הִלְכָּךְ, שְׁוִיוּהּ רַבָּנַן בְּטוּמְאָה דְּכְלִי חֶרֶס, וְלָא שְׁוִיוּהּ רַבָּנַן בְּטוּמְאָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּנַפְשֵׁיהּ; עֲבַדוּ רַבָּנַן הֵיכִּירָא כִּי הֵיכִי דְּלָא לִישְׁרוֹף עֲלֵיהּ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים. - אִי הָכִי, אֵין לוֹ תּוֹךְ נָמֵי, לֵיעֲבֵיד נָמֵי הֵיכִּירָא! - כֵּיוָן דַּעֲבַדוּ הֵיכִּירָא בְּיֵשׁ לוֹ תּוֹךְ, יְדִיעַ דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ - דְּרַבָּנַן. - וְאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי שֶׁטֶף, דְּאוֹרַיְיתָא בַּר קַבּוּלֵי טוּמְאָה הוּא דּוּמְיָא דְּשַׁק בָּעֵינַן, מַה שַּׁק מִיטַּלְטֵל מְלֵא וְרֵיקָן - אַף כֹּל מִיטַּלְטֵל מְלֵא וְרֵיקָן! - בְּהָנָךְ דַּחֲזוּ לְמִדְרָסוֹת. - אִי הָכִי, חֶרֶס נָמֵי! - אֵין מִדְרָס בִּכְלִי חֶרֶס. רַב פַּפָּא אָמַר: "מַקְדֵּחַ גָּדוֹל" שָׁנִינוּ, מִכְּלָל דְּמַקְדֵּחַ סְתָם - זוּטְרָא נַמִי מִכְּסֶלַע. - הָנִיחָא לְרַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא לְרַבָּנַן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר דִּתְנַן: בְּאֵיזֶה מַקְדֵּחַ אָמְרוּ - בְּקָטָן שֶׁל רוֹפְאִים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּגָדוֹל שֶׁל לִשְׁכָּה! - וּלְרַבִּי מֵאִיר מִי נִיחָא הָוָה לֵיהּ מִקּוּלֵי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית הִלֵּל; וַאֲנַן, דִּתְנַן - תְּנַן, דְּלָא תְּנַן - לָא תְּנַן! אֲמַר רַב נַחְמָן: סֶלַע נִירוֹנִית שָׁנִינוּ כְּמַקְדֵּחַ גָּדוֹל, סֶלַע סְתָם - זוּטְרָא מִמַּקְדֵּחַ סְתָם. **מִשְׁנָה** הָרִים שֶׁל עַיִן שֶׁנִּיקַּב, שֶׁנִּפְגַּם, שֶׁנִּסְדַּק; הֲרֵי בְּעֵינוֹ דַּק, תְּבַלּוּל, חִלָּזוֹן, נָחָשׁ, עָצָב. אֵיזֶהוּ תְּבַלּוּל - לָבָן הַפּוֹסֵק בַּסִּירָא וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר. שָׁחוֹר נִכְנָס בַּלָּבָן - אֵינוֹ מוּם. **גְּמָרָא**

צריך אתה לתלות כחזקיה שהוא אבי עקש — פירוש: צריך אתה לטרוח כדי ליישב הדבר. שאין לשבשה מכח קושיא, כי ברור לי שכך אמר שמואל. כמו עדות חזקיה אבי עקש, שלא היה לשון דבריו מיושב, ומתרץ ליה בסמוך. **כנגדו** בכלי שטף כו' — בכלי עץ נופל לשון זה, דכתיב בהו "[וכל] כלי עץ ישטף במים", כדפירש בקונטרס. ומצינו למימר נמי דכלי מתכות כמו כן מיקרו כלי שטף, משום דכתיב בהו "ומורק ושוטף במים". והא דפריך לקמן: ואין לו תוך בכלי שטף מדאורייתא בר קבולי טומאה היא, דומיא דשק בעינן — פשיטא ליה דאיירי נמי בכלי עץ בכל הנהו דמיקרו כלי שטף, מדלא נקט "כלי מתכות". **אין** לו אחורים לחלוקה נטמא — "תוך" קרי אותו צד שרגילין להשתמש בו. **הרי** הוא ככלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו — על כרחו לטמא אחרים קאמר, דלא נפקא מינה מידי למילתא אחריתי. וקשה מכאן לגירסת רבינו שמואל דשבת (טז,א), דמשמע דכלי חרס אין מטמאין מגבייהו כלל. ובסוף פרק קמא דחולין (כד,א), דאמרינן דאויר כלי חרס טמא [וגבו טהור] — היינו דלא מקבל טומאה מגבו, אבל מטמא אחרים מגבו, כדתניא בתורת כהנים: מרובה מדת לטמא ממדת ליטמא, שמטמא אחרים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו. ועוד אמרינן בפרק "המפלת" (נדה כו,א) דאבן היוצא מן התנור טפח, דחשיב יד להוציא טומאה, דלא עדיפא מגב. ואין לומר דעדיפא, ואיירי אפילו להכניס. דהתניא בתוספתא דאין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו ובהיסטו. ועוד, דדרשינן: הא יש צמיד פתיל עליו — טהור. ומי לא עסקינן דיחדינהו לאשתו נדה? ואף על גב דבריש סוגיא ד"הער והרוטב" (חולין קיח,א), משמע דסבר התלמוד דיד כל תנור להכניס ולהוציא, ועדיף מגבו, במסקנא צרכינן למימר הכי. **כהנך** דחזו למדרסות — אבל שאר פשוטי כלי עץ — טהורים, ודינם פירשתי בפרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא סו,א) ובפרק "בכל מערבין" (עירובין לא,א).

וסימנך

וסימניך ברקא — משמע דהוי מום קבוע. ותימה: דבפרק "מי שאחזו" (גיטין סט,א) יש רפואות לברקא, ובפרק "המוציא יין" (שבת עח,א) נמי אמרינן: כוחלין לברקותא? ויש לומר: דהתם מיירי בממשמשין ובאין, קודם שנקבעו. וכן נמי [צריך] לתרץ אקושיא אחריתי, דהתם בפרק "המוציא יין" קתני (שם): דם — כדי לכחול עין אחת, שכך כוחלין (ליחוור) [ליארוד]. ובתוספתא (שבת פרק ט) גרסינן להו. ובתוספתא במכילתין (פרק ד) כתוב "יאור" במקום "חורוור", משמע דהכל אחד. וחורוור הקבוע חשיב לקמן מום! ומיהו, איכא למימר דבשבת מיירי באותו שאינו קבוע. ועוד יש לתרץ, דהיכא דאין מתרפא מאליו — חשיב מום. והא דקאמר לקמן גבי מים הקבועים, דאם עובר כשמאכילין אותו לח ויבש של גשמים לא הוי קבוע — אין זו רפואה ממש, אלא בדיקה ונסיון אם הם קבועים אם לאו. אבל רפואה גמורה יכולה להעביר מום קבוע. תדע, דלקמן (לט,ב) אמרינן גבי נפגם הזובן: נפגם — ולא ניטל, דניטל חוזר לאיתנו יותר. וכשנפגם נמי — הוי יכול ליטלו. ומיהו, יש לומר: דכי נפגם תחלה — אין לו תקנה. וקצת יש לדקדק מילפת, דכתיבא באורייתא והוי מום כדלקמן (מא,א), והיא חזזית המצרית. ובבבא קמא בפרק "מרובה" (פ,ב) משמע דיש לה רפואה, כדאמרינן: מתריעין על החיכוך בשבת, ומוקי לה בחזזית המצרית, דלח מבחוץ ויבש מבפנים. ומיהו, יש לפרש: דהא שמתריעין — לאו שתתרפא, אלא שלא תוסיף. דמה נפשך אין לה רפואה, דאמרינן לקמן שמלפפת והולכת עד יום המיתה, וכתיב נמי: "אשר לא תוכל להרפא". ומיהו, יש לדקדק מיבלת, דכתיבא, והויא מום, כדלקמן. ותנן בפרק "המוצא תפילין" (עירובין קג,א): חותכין יבלת במקדש. וכן חותכין יבלת בפסח (פסחים סה,ב). אלמא יש לה רפואה בחתיכה, וחשיב מום! ואין להעמידה דלית בה עצם. דתלתולי בעלמא הוא, כדלקמן. ומיהו, יש להעמידה ביבלת שבעין, ודלית ביה שער — דאין שוחטין עלה, לא במקדש ולא במדינה. ואף על גב דאמרינן בעירובין (שם): לחה ויבשה, יד וכלי, הכל שייך ביבלת שבעין. **אם** קודם מעשה אמרה שומעין לו — אומר רבינו תם דלא אמרינן הכי אלא היכא דצריך לאותה הוראה, כי הכא. וביבמות בפרק "הערל" (עו,א) גבי חגר חרב כישמעאל, ובפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צח,א) גבי גר נושא אשת אחיו מאמו, ובריש "עשרה יוחסין" (קדושין ע,ב) גבי עובדא דרב יהודה, דכל דאמר "מבית חשמונאי אתינא" עבדא הוא, שהיה נראה לרב יהודה שאומר כן לפי שהקניטו. **יצא** מחלב עינימו — לפי הדרשה לְבָן שבעין קורין חַלֶב, כדפירש בקונטרס ששם שומן העין, ורוצה לומר — שיצא הרשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעין. אבל פשטיה דקרא רוצה לומר שיצא העין ובולט לחוץ, מרוב שומן שבתוכו.
שיהו

מאי הָרִים אָמַר רַב פַּפָּא: תּוּרָא בָּרָא דְּעֵינָא. "דַּק תְּבַלּוּל". תָּנוּ רַבָּנַן: דַּק מְשׁוּקָּע - הֲרֵי זֶה מוּם, צָף - אֵינוֹ מוּם. וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא - לָא קַשְׁיָא, הָא בְּשָׁחוֹר, הָא בְּלָבָן. - וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן! אֶלָּא, הָא - בְּדוֹק לָבָן, הָא - בְּדוֹק שָׁחוֹר. דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, סָח לִי יֹאשִׁיָּה דְּמִן אוּשָׁא: דַּק שָׁחוֹר מְשׁוּקָּע - הֲרֵי זֶה מוּם, צָף - אֵינוֹ מוּם; דַּק לָבָן מְשׁוּקָּע - אֵינוֹ מוּם, צָף - הֲרֵי זֶה מוּם. וְסִימָנֵיךְ: בְּרָקָא. "חִלָּזוֹן נָחָשׁ וְעָצָב". אִיבַּעְיָא לְהוּ: חִלָּזוֹן הוּא נָחָשׁ, אוֹ דִּלְמָא: חִלָּזוֹן אוֹ נָחָשׁ תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, סָח לִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֶלְעָזָר: זָקָן אֶחָד הָיָה בִּשְׁכוּנָתֵינוּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי לְקָנוּיָא שְׁמוֹ, וּמִיָּמַי לֹא עָבַרְתִּי לְפָנָיו. פַּעַם אַחַת עָבַרְתִּי לְפָנָיו, אָמַר לִי: שֵׁב בְּנִי, שֵׁב! חִלָּזוֹן זֶה - מוּם קָבוּעַ לִשְׁחוֹט עָלָיו, וְזֶהוּ נָחָשׁ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: אֵין אָדָם רוֹאֶה מוּמִין לְעַצְמוֹ - אֲבָל מוֹרֶה הֲלָכָה לְתַלְמִידִים, וְתַלְמִידִים מוֹרִין לוֹ. וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא: כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא, אִם קוֹדֶם מַעֲשֶׂה אֲמָרָהּ - שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאִם לָאו - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ! - אִיהוּ נַמִי, מוֹרֶה וּבָא הָוָה מְעִיקָּרָא. "אִיזֶהוּ תְּבַלּוּל - לָבָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסִּירָא". מַתְנִיתִין מָנִי רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דִּתְנַן: לָבָן וְנִכְנָם בַּשָּׁחוֹר, שָׁחוֹר וְנִכְנָם בַּלָּבָן - הֲרֵי זֶה מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לָבָן וְנִכְנָם בַּשָּׁחוֹר - הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁחוֹר וְנִכְנָם בַּלָּבָן - אֵינוֹ מוּם, שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן. אָמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי דִּכְתִיב: "יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ", תַּרְבָּא דְּעֵינָא אִיקְרֵי, עֵינֵימוֹ סְתָמָא לָא אִיקְרֵי. וְרַבִּי מֵאִיר מַאי טַעְמֵיהּ מַה לְּשׁוֹן "תְּבַלּוּל" - דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעֵינַיִם. **משנה** חֲוַרְוַור וְהַמַּיִם הַקְּבוּעִין. אֵיזֶהוּ חֲוַרְוַור הַקָּבוּעַ - כָּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמַר: בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִין: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים, לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל שְׁלָחִים, אוֹ אָכַל הַיָּבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ הַלַּח - אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל הַלַּח וְאַחַר כָּךְ הַיָּבֵשׁ. **גמרא** מַתְנִיתִין מָנִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא: חֲוַרְוַור קָבוּעַ - אַרְבָּעִים יוֹם, וּמַיִם הַקְּבוּעִים - שְׁמוֹנִים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲוַרְוַור - שְׁמוֹנִים יוֹם. וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִים: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין, אוֹ שֶׁאָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל הַלַּח - אֵין מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח. וֵישְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. - וְהָא תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהוּ: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים, לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין! - חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה מוּם, בֵּית הַשְּׁלָחִין - אֵינוֹ מוּם. וְהַגְּשָׁמִים נַמִי, אָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל לַח - אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח. וֵישְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים. אִינִי וְהָתַנְיָא, וְהָא רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָשִׁיָּאן: אָדָר וְנִיסָן - לַח, אֱלוּל וְתִשְׁרֵי - יָבֵשׁ! - אֵימָא: אָדָר וְחַצִּי נִיסָן - לַח, אֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי - יָבֵשׁ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לַח בִּזְמַן לַח וְיָבֵשׁ בִּזְמַן הַיָּבֵשׁ, אוֹ דִּלְמָא: לַח וְיָבֵשׁ בִּזְמַן הַלַּח תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָשִׁיָּאן: אָדָר וְנִיסָן - לַח, אֱלוּל וְתִשְׁרֵי - יָבֵשׁ. - דִּלְמָא פֵּירֵי דֶּאֱלוּל וְתִשְׁרֵי מַאֲכִילְנָא לֵיהּ בַּאָדָר וְנִיסָן! וְכַמָּה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עֲרוֹבָא: כִּגְרוֹגֶרֶת. אָמַר רָבָא, בָּעֵי בְּמַעֲרָבָא: כִּגְרוֹגְרוֹת בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה,
או

תורא ברא דעינא — שורה חיצונה של עין, היינו בת עין, המכסה את העין. **דק משוקע** — דק המשקע את העין — הרי זה מום. **הא כשחור הא בלבן** — השתא קא סלקא דעתך דמומים חדא בשחור של עין, וחדא בלבן של עין. **וסימניך ברקא** = מייל"א. דהוי לבן וצף, והוי מום. הכא נמי סימן זה יהא לך בדוק, דלבן וצף הוי מום. **ברקא** — כגון "השוכר את החמור והבריקה" (בבא מציעא עח,א). **זקן אחד** — כהן היה. **לא עברתי לפניו** — שגדול הדור היה. **חלזון זה** — בכור היה לו לאותו זקן, והיה לו חלזון בעינים. **שמורה הלכה** — הלכה חדשה שלא שמענוה מאחר. **קודם מעשה** — קודם שבא מעשה ההלכה בידו. **שומעין לו** — ועושין מעשה. **אין שומעין לו** — דבשביל המעשה אומרה. והכא, מאן ציית ליה במאי דאמר דמום קבוע הוא **מתניתין** — דקתני: אין מום בלבן — רבי יוסי היא. **יצא מחלב עינימו** — יצא רשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעינו. ושומן העין — בלבן הוא. **דבר המבלבל** — שפוסק הסירא, ומערב השחור והלבן. כל היכי דעבר הוי מבלבל. **משנה חורוור** — חולי הוא, שיש טיפין לבנות בעין. **הקבועים** — אתרוייהו [קאי], אחורוור ואמים. **בודקין שלש פעמים בתוך שמונים יום** — ואם לא בדקוהו, אף על פי שמום נמצא שם ביום שמונים — לא הוי מום, דשמא בינתים הלך לו וחזר, שכן דרכו. **מים** — שעיניו נוטפות מים. **אלו הם המים הקבועין** — כלומר, במאי ידעינן אי קבועין הן אי עוברים **אכל לח ויבש של גשמים** — אם האכילוהו לרפואה תבן ומספוא שקורין פיצ"א. **לח** — הגדל בניסן, ויבש — הגדל בתשרי, כדמפרש בגמרא. והאכילוהו ביחד לח ויבש של גשמים — הגדל בשדה בית הבעל, דסגי ליה בגשמים. **או לח ויבש של שלחים** — קרקע שצריכה להשקות. או שלא אכל לח ויבש ביחד אלא **אכל יבש ואחר כך אכל לח** — לרפואה, אין זו דרך רפואה. אף על פי שלא נתרפא בכך — אינו מום, עד שיאכל יבש אחר הלח, דזו היא דרך רפואתו, ואם לא נתרפא — הוי מום. **גמרא מתניתין** — דקתני: חורוור קבוע שמונים יום — רבי יהודה היא. **אכל לח ויבש** — של בית הבעל, שאין צריך להשקותה — ההוא הוי רפואה. **ולא לח ויבש של שלחין** — דלא הוי רפואה, ולא בדקנא ביה. **או שאכל יבש** — של בית הבעל, ואחר כך לח — אינו נבדק בכך, דאין זו דרך רפואה. **וישנו שלשה חדשים** — דשלשה חדשים בדקינן ליה בהכי. **הרי זה מום** — אם לא נתרפא בכך. **והאנן תרוייהו תנן** — דבין של בית הבעל בין של שלחין, ואי אכיל יבש אחר הלח — מסי, ובדקינן. ומתניתין כרבי יהודה אוקימתא! **חסורי מחסרא** — מתניתין. **לח בזמן לח** — מספוא הגדל באדר וניסן מאכילין אותו באדר וניסן. **ויבש ביבש** — מספוא הגדל באלול ותשרי מאכילין אותו בתשרי, דלא שחטי ליה עד שיעברו כל ימי הקיץ, ויבדק בשניהם. **תא שמע** — דלח בזמן לח ויבש בזמן יבש. **וכמה מאכילין אותו** — בכל יום. **בסעודה ראשונה** — שאוכל בכל יום, יהבינן ליה מן הרפואה כגרוגרות.
או

גמרא

שנינו במשנה: הריס של עין. מבארת הגמרא: **מַאי** – מהו 'הָרִים'. **אָמַר רַב פָּפָּא, תּוֹרָא בָּרָא דְּעֵינָא** – השורה החיצונית של העין, והוא העור המכסה את העין.

שנינו במשנה: **דַּק תְּבַלּוּל.**

הגמרא מביאה ברייתא המבארת איזה 'דק' נחשב מום: **תָּנוּ רַבָּנַן, דַּק מְשׁוּקָע** – קרום שגורם שהעין תראה כשקועה, **הֲרֵי זֶה מוּם,** אולם קרום **צָף** – שניכר שהוא על גבי העין, **אֵינוֹ מוּם.** מקשה הגמרא: **וְהָתְנִיָּא אִיפְּכָא** – והרי שנינו בברייתא להיפך, שדק משוקע אינו מום, וצף הוא מום. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, הָא בַּשָּׁחוֹר** – מה ששנינו שדק משוקע נחשב מום, הוא בחלק השחור שבעין, וצף שם אינו מום. **הָא בַּלָּבָן** – ומה ששנינו שדק משוקע אינו מום, הוא בחלק הלבן שבעין, ושם קרום צף נחשב מום.

מקשה הגמרא: איך יתכן שצף בחלק הלבן נחשב מום, **וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן** של העין. **אֶלָּא, הָא** – מה ששנינו שדק משוקע אינו מום, הוא **בְּדוֹק לָבָן** – כשצבע הקרום לבן, **הָא** – ומה ששנינו שדק משוקע נחשב מום, הוא **בְּדוֹק שָׁחוֹר** – כשצבע הקרום שחור, **דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, סָח לִי [רַבִּי] יֹאשִׁיָּה דְּמִן אוֹשָׁא, דַּק שָׁחוֹר מְשׁוּקָע, הֲרֵי זֶה מוּם,** וכשהוא **צָף, הֲרֵי זֶה מוּם,** אבל **דַּק לָבָן מְשׁוּקָע, אֵינוֹ מוּם,** ואם הוא **צָף, הֲרֵי זֶה מוּם,** הרי שהחילוק הוא בצבעו של הדק אם הוא שחור או לבן. **וְסִימָנֵיךָ** – והסימן לזכור באיזה אופן נחשב מום, הוא **בְּרִקָּא** – דבר מבריק, שהוא צף ולבן, וקרום כזה נחשב מום, אבל קרום שחור הצף אינו מום.

שנינו במשנה: **חִלָּזוֹן נָחָשׁ וְעָצֵב.**

הגמרא דנה בביאור דברי המשנה 'חלזון נחש': **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** כוונת המשנה ש'**חִלָּזוֹן' הוּא 'נָחָשׁ', אוֹ דִּלְמָא** – או שמא **'חִלָּזוֹן' אוֹ 'נָחָשׁ'.**

תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, סָח לִי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן אֶלְעָזָר, כהן **זָקֵן אֶחָד הָיָה בְּשִׁכּוּנָתֵינוּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי לְקוֹנְיָא שְׁמוֹ, וּמִימַי לֹא עָבַרְתִּי לְפָנָיו,** כי גדול הדור היה, **פַּעַם אַחַת עָבַרְתִּי לְפָנָיו, אָמַר לִי, שֵׁב בְּנִי שֵׁב,** והראה לי את בכורו שיש לו חלזון בעינים, ואמר לי **חִלָּזוֹן זֶה הוּא מוּם קָבוּעַ לְשִׁחוּט עָלָיו, וְזֶהוּ 'נָחָשׁ' שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים,** הרי שחלזון הוא נחש. מוסיפה הגמרא ואומרת: **וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ** חכמים **אֵין אָדָם רוֹאֶה מוּמִין לְעַצְמוֹ** – בבכור שלו, **אֶבָל** יכול הוא להיות **מוֹרֶה הֲלָכָה לַתַּלְמִידִים,** מה נחשב מום לפסול בכור, **וְתַלְמִידִים** רואים את בכורו, והם **מוֹרִין לוֹ** – לרבם לפי מה שלמדו ממנו, ולכן קרא לרבי יוחנן בן אלעזר כדי שיתיר לו את הבכור.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא, כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הֲלָכָה וּבָא** – מחדש דין שלא שמענו קודם מאחר, **אִם קוֹדֶם** שבא **מַעֲשֶׂה לִידוֹ אֲמָרָהּ, שׁוֹמְעִין לוֹ,** ועושים מעשה על פיו, **וְאִם לָאו** – ואם אמרה רק לאחר שבא מעשה לפניו להורות בו הלכה למעשה, **אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,** כי יתכן שאמר כך מפני המעשה שבא לפניו, וכאן, רבי שמעון בן יוסי הורה שהחלזון שבעין בכורו הוא מום, לאחר שבא מעשה לידו, ואיך פסקו על פיו. מתרצת הגמרא: **אִיהוּ נַמִּי** – גם הוא, רבי שמעון בן יוסי, **מוֹרֶה וּבָא הָוָה מֵעִיקָּרָא** – הורה הוראה זו קודם שנפל מום זה בבכורו, ועל פי הוראתו הקודמת התיר תלמידו את בכורו כעת.

שנינו במשנה: **אֵיזֶהוּ תְּבַלּוּל לָבָן הַפּוֹסֵק אֶת הַסִּירָא,** אבל שחור הנכנס בלבן, אינו מום.

דנה הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי שנויה משנתינו, ששחור הנכנס בלבן, אינו מום. **רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא,** חוט **לָבָן וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר,** או חוט **שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּבָן, הֲרֵי זֶה מוּם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לָבָן וְנִכְנָס בַּשָּׁחוֹר, הֲרֵי זֶה מוּם,** אבל **שָׁחוֹר וְנִכְנָס בַּלָּבָן, אֵינוֹ מוּם,** משום **שֶׁאֵין מוּמִין בַּלָּבָן.**

אָמַר רַב, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי שאין מומין בלבן, **דִּכְתִיב** (תהלים עג ז) **'יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵימוֹ',** ומשמעו שהרשע יוצא לתרבות רעה מרוב שומן הניכר בעיניו, ושומן זה הוא הלבן שבעין, וחלק זה **תַּרְבָּא דְּעֵינָא אִיקְּרֵי** – נקרא שומן העין, **'עֵינֵימוֹ' סְתָמָא לֹא אִיקְּרֵי** – ואינו נקרא סתם 'עין', כי רק החלק השחור הוא גוף העין, ולכך אינו בכלל מומי העין. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי מֵאִיר** האומר שיש מומין בלבן, **מַאי טַעְמָא,** והרי אינו גוף העין. מבארת הגמרא: **מַה לְּשׁוֹן 'תְּבַלּוּל' דָּבָר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעֵינַיִם** – חוט העובר בין שני חלקי העין, ופוסק את העיגול המקיף את החלק השחור, ולכן אף אם עובר מהשחור ונכנס בלבן, הרי הוא מבלבל, ונחשב מום.

משנה

המשנה מפרטת עוד מומים שבעין: **חַוַּרְוָור** – חולי העין, שנראה טיפות לבנות בעין, **וְהַמַּיִם** – או מים הזולגים תדיר מהעין, **הַקְּבוּעִין** – אם הם קבועים, הם מומים. מבארת המשנה: **אֵיזֶהוּ חַוַּרְוָור הַקָּבוּעַ, כֹּל שֶׁשָּׁהָה שְׁמוֹנִים יוֹם** – אם היה בעין במשך שמונים יום. **רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אָמַר, בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים יוֹם,** ואם נמצא הרי הוא קבוע ונחשב מום. אבל אם לא בדקו ונמצא ביום השמונים אינו מום, כי שמא חלף וחזר. **וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִין** – וכיצד יודעים אם המים קבועים, **אֲכָל** לרפואה תבן **לַח** הגדל בניסן **וְיָבֵשׁ** הגדל בתשרי, **שֶׁל גְּשָׁמִים** – שגדלו בשדה שהשקייתה מגשמים, או שאכל תבן **לַח וְיָבֵשׁ** שֶׁל בית **הַשְּׁלָחִים** – שגדלו בשדה שצריכים להשקותה, **אוֹ** שלא אכל לח ויבש יחד, אלא **אָכַל הַיָּבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ הַלַּח,** בכל אופנים אלו **אֵינוֹ** מוכח שהמים הם **מוּם,** כי אין דרך רפואתו **עַד שֶׁיֹּאכַל הַלַּח וְאַחַר כָּךְ הַיָּבֵשׁ,** ואם בכל אופן עיניו זולגות, הרי זה מום.

גמרא

שנינו במשנה: איזהו חורוור הקבוע, כל ששהה שמונים יום. **מַתְנִיתִין מַנִּי, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, חַוַּרְוָור קָבוּעַ** הוא אם שהה בעין **אַרְבָּעִים יוֹם, וּמַיִם הַקְּבוּעִים** הם כל שזלגו מהעין במשך **שְׁמוֹנִים יוֹם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חַוַּרְוָור** נחשב קבוע אם שהה **שְׁמוֹנִים יוֹם, וְאֵלּוּ הֵן מַיִם הַקְּבוּעִים,** אם **אָכַל** תבן **לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין, אוֹ שֶׁאָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל הַלַּח, אֵין זֶה מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח, וְיֵשְׁנוֹ** – וישנה לבדיקה זו במשך **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים.**

מקשה הגמרא: למה לא אמר רבי יהודה בברייתא שגם אם אכל לח ויבש של גשמים אינו מום, **וְהָא תַּרְוַיְיהוּ תְּנַנְהִי** – והרי במשנה שנינו שבין **אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים,** ובין אכל **לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין** אינו מום, וכיון שהעמדנו את המשנה כרבי יהודה, אף בברייתא היה ראוי לשנות כן. מתרצת הגמרא: **חַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את המשנה כאילו חסירה, וכך יש לשנות בה, **אָכַל לַח וְיָבֵשׁ שֶׁל גְּשָׁמִים,** אם לא התרפא באכילתם **הֲרֵי זֶה מוּם,** אבל אכל לח ויבש **בֵּית הַשְּׁלָחִין, אֵינוֹ מוּם. וְדִגְשָׁמִים נַמִּי** – וגם אם אכל של גשמים, אם **אָכַל יָבֵשׁ וְאַחַר כָּךְ אָכַל לַח, אֵינוֹ מוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל יָבֵשׁ אַחַר הַלַּח,** כי רק באופן זה נעשית רפואתו, ואם לא התרפא סימן הוא למום, וכיון שנתבאר שבאוכל לח ואחר כך יבש בשל גשמים הרי זה מום, לכן לא אמרה הברייתא שגם האוכל לח ויבש של גשמים אינו מום.

שנינו בברייתא: **וְיֵשְׁנוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים.** מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא, **(וְהָתְנִיָּא) וְהָא רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִּׁיאָן,** מאכילים את הבכור בחדשי **אֲדָר וְנִיסָן** תבן **לַח,** ובחדשי **אֱלוּל וְתִשְׁרֵי** תבן **יָבֵשׁ.** הרי שישנו ארבעה חדשים. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – אמור כך, מאכילים אותו **אֲדָר וַחֲצִי נִיסָן** תבן **לַח, אֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי** תבן **יָבֵשׁ,** והחידוש של רב אידי בר אבין הוא שאין צורך להאכילו שלשה חדשים רצופים, אלא חציים בחורף וחציים בקיץ. **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** האם לבדיקה זו צריך להאכילו תבן **לַח בִּזְמַן** גידול **הַלַּח,** דהיינו בחדשי אדר וניסן, **וְתבן יָבֵשׁ בִּזְמַן הַיָּבֵשׁ,** דהיינו בחדשי אלול ותשרי, ואי אפשר לשוחטו עד שיעברו חדשים אלו, **אוֹ דִּלְמָא** – או שמא ניתן לבדקו על ידי אכילת **לַח וְיָבֵשׁ בִּזְמַן** גידול **הַלַּח,** וכל הבדיקה מתקיימת בסוף החורף. מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִּׁיאָן, אֲדָר וְנִיסָן לַח,**

המשך בעמוד קמה

אוֹ דִּלְמָא – או שמא צריך להאכילו כגרוגרת **בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה. אִם תִּימְצֵי לוֹמַר** שאין צורך להאכילו כגרוגרת אלא **בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה**, יש לדון, האם צריך להאכילו את התבן דווקא **קוֹדֶם אֲכִילָה, אוֹ** אפשר להאכילו גם **לְאַחַר אֲכִילָה.** מבארת הגמרא: **קוֹדֶם אֲכִילָה וַדַּאי מַעֲלֵי לֵיהּ כְּסַמָּא** – כמו כל סם שאדם שותה לרפואה קודם אכילה, **לְאַחַר אֲכִילָה מַאי**, האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.

עוד דנה הגמרא: צריך להאכילו **קוֹדֶם שְׁתִיָּה, אוֹ** שניתן להאכילו גם **לְאַחַר שְׁתִיָּה.** מבארת הגמרא: (וְ)**קוֹדֶם שְׁתִיָּה וַדַּאי מַעֲלֵי לֵיהּ כִּשְׂעָרֵי** – מועילה לו האכילה כאכילת שעורים, שדרך בהמה לאכול שעורים קודם שתיה, **לְאַחַר שְׁתִיָּה מַאי**, האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.

עוד דנה הגמרא: ניתן להאכילו כשהוא **קָשׁוּר, אוֹ** שצריך להאכילו רק כשהוא **מוּתָּר.** מבארת הגמרא: כשהוא **מוּתָּר, וַדַּאי מַעֲלֵי לֵיהּ** – מועילה לו האכילה, כי הוא משוחרר ואוכל בשמחה, כשהוא **קָשׁוּר מַאי**, האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.

עוד דנה הגמרא: ניתן להאכילו כשהוא **לְבַדּוֹ, אוֹ** צריך להאכילו דווקא כשהוא **עִם חֲבֵירוֹ.** מבארת הגמרא: **עִם חֲבֵירוֹ, וַדַּאי מַעֲלֵי לֵיהּ** – האכילה מועילה לו, כי נוח לו כשהוא אוכל בצוותא, **לְבַדּוֹ מַאי**, האם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.

עוד דנה הגמרא: ניתן להאכילו **בָּעִיר וּבַשָּׂדֶה** – בין בעיר ובין בשדה או לא. מבארת הגמרא: אכל **בַּשָּׂדֶה וַדַּאי מַעֲלֵי לֵיהּ** – האכילה מועילה לו, כי אוכל באויר צח, אבל **בָּעִיר, מַאי**, האם גם אכילה זו מועילה לרפואה ולבדיקה או לא.

בָּעֵי רַב אַשִּׁי, אִם תִּימְצֵי לוֹמַר שרק אכילה **בַּשָּׂדֶה** מועילה, האכילוהו **בִּגִּינָּה הַסְּמוּכָה לָעִיר, מַאי**, האם האכילה בגינה היא כאכילה בשדה, ומועילה לרפואה ובדיקה, או שכיון שהיא סמוכה לעיר, הרי היא כאכל בעיר שאינה מרפאה ובודקת. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ.**

שנינו במשנה: **רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר** [וכו'] בודקין אותו שלש פעמים בתוך שמונים יום.

הגמרא מבארת את זמני שלשת הבדיקות שעושים לחורוור: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וּבִלְבַד שֶׁיְּהוּ מְשׁוּלָּשִׁים** – בדיקת החורוור מועילה רק אם נעשית בשלשה חלקים שוים של שמונים יום, שאם ראה היום, מונה עשרים וששה וחצי ימים ובודק, ושוב מונה עשרים וששה וחצי ימים ובודק פעם שניה, ומונה עשרים ושבעה ימים שהם סוף השמונים יום, ובודק פעם שלישית. וקבעו שלשת זמנים אלו לבדיקה, כי בשלשה זמנים אלו דרך מום זה לעבור ואינו נראה, ואם בדק ונמצא הרי זה מום קבוע, ואם בדק ולא נראה, הרי הוא מום עובר.

הגמרא דנה באופן שהבדיקה קבעה שהמים קבועים והם מום, ממתי הבכור נחשב בעל מום: **בָּעֵי מִינֵּיהּ פִּנְחָס אֲחוּהַּ** [–אחיו] **דְּמַר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמוּאֵל, אָכַל** תבן לח ואחר כך יבש כדרך הראוי לרפואתו, **וְלֹא אִיתַּסֵּי** – ולא התרפא, האם מתברר שכבר **לְמַפְרֵעַ הָוֵי מוּמָא, אוֹ** שמא רק **מִיכָּן וּלְהַבָּא הָוֵי מוּמָא.** מבארת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** – איזה דין יוצא מנידון זה שלכך דנו בו, **לְמִימְעַל בְּפִדְיוֹנוֹ** – לגבי מעות שפדה בהם בהמת קדשים שהיו עיניה זולגות דמעות וקודם שנשלמה בדיקתה נהנה במעות, ואחר כך נשלמה בדיקת הבהמה ונמצא שאין רפואה למומה, **אִי אָמְרַת** שמתברר שכבר **לְמַפְרֵעַ הָוֵי מוּמָא, מָעִיל** – מעל, שהרי נהנה במעות שנתפס בהם קדושת הקרבן, **וְאִי מִיכָּן וּלְהַבָּא הָוֵי מוּמָא** – אבל אם רק משעה שנשלמה הבדיקה נחשבת כבעלת מום, **לֹא מָעִיל** – לא מעל, כיון שבפדיון לא נתפס קדושה, כי כשפדאה עדיין היתה תמימה שאין לה פדיון, **מַאי** – מה הדין בנידון זה. **קְרֵי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ** – קרא שמואל על אחיו פנחס ששאלו שאלה זו, את הכתוב (ישעיהו לג כג) **'פִּסְחִים בָּזְזוּ'** (**בַּוז**), שמשמעו שיש דברים שאי אפשר שיהיו במציאות, כגון שיהיו חגרים בוזזים ביזות, כך אתה אינך מחודד כל כך, ושאלת שאלה כזו שאיני יודע להשיב עליה תשובה.

משנה

המשנה מפרטת מומים המצויים בחוטם ובפי הבהמה: **חוֹטְמוֹ** של בכור **שֶׁנִּיקַּב** באחת ממחיצותיו, **וְשֶׁנִּפְגַּם** – או שנעשה בו חסרון, **וְשֶׁנִּסְדַּק** – או שנסדק אף שאין בו חסרון, הרי זה מום. **שְׂפָמוֹ** – שפתו של בכור, **שֶׁנִּיקְּבָה** או **שֶׁנִּפְגְּמָה** או **שֶׁנִּסְדְּקָה**, הרי זה מום.

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, נִיקְּבוּ חוֹטְמִין זֶה לְתוֹךְ זֶה – מחיצות החוטם שניקבה אחת מהן מצד לצד, אם ניקבה **מִבַּחוּץ** – המחיצה החיצונית, והנקב נראה, **הֲרֵי זֶה מוּם**, ואם ניקבה **מִבִּפְנִים** – המחיצה הפנימית שבאמצע החוטם, ואין הנקב נראה, **אֵינוֹ מוּם**, כי הוא מום שבסתר. שנינו במשנה: **שְׂפָתוֹ שֶׁנִּיקְּבָה וְשֶׁנִּפְגְּמָה וְשֶׁנִּסְדְּקָה. אָמַר רַב פָּפָּא**, המומים פוסלים בשפת הבכור רק כשהם על **תּוֹרָא בָּרָא דְּשִׂיפְתֵּיהּ** – שורה החיצונה של השפה, דהיינו שנפגם או נסדק החלק החיצון של השפה, ולא כשנפגם או נסדק לרחבו.

משנה

המשנה מפרטת מומים המצויים בשיני הבהמה ובחניכיה: **חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת** – חניכיים הקדמיות, **שֶׁנִּפְגְּמוּ** – שנחסר מהן קצת, **וְשֶׁנִּגְמְמוּ** – או שנחתכו לרוחבן מלמעלה, אף שלא חסר מהן, **וְהַפְּנִימִים** – וכן חניכיים האחוריות, שבהן קבועות השינים הגדולות, **שֶׁנֶּעֶקְרוּ** לגמרי ממקומן, הרי זה מום. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, אֵין בּוֹדְקִין מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים** – מהשינים הפנימיות הגדולות, שכל אחת מהן נראית כשתי שינים מחוברות כתאומות, ומשם ואילך לצד פנים אין צורך לבדוק, כי מום הנמצא שם אינו נחשב מום שבגלוי, ואין שוחטים עליו בכור, **וְאַף לֹא אֶת הַתְּיוֹמֶת** – וגם את החניכיים שכנגד השינים הפנימיות הגדולות, אין בודקים, כיון שאין המום שבהם נחשב מום גלוי.

גמרא

שנינו במשנה: אין בודקין מן התיומת ולפנים. הגמרא מביאה ברייתא, ומפרשת אותה בסמוך: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַתְּיוֹמֶת, אֵיזֶהוּ 'תְּיוֹמֶת', מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים**, וְהחניכיים של **הַתְּיוֹמֶת עַצְמָהּ** דינן **כְּלִפְנִים** – כמו החניכיים הנמצאות לצד פנים מהתיומת, ואין שוחטים על מום הנמצא בהן. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹצַאי אוֹמֵר, אֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא עַל** מום הנמצא בחניכיים **הַחִיצוֹנוֹת בִּלְבָד. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַתְּיוֹמֶת כָּל עִיקָּר**, ומום הנמצא בה אינו מועיל אפילו לפסלה מקרבן.

שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת הברייתא באמרה 'איזו תיומת מן התיומת ולפנים', **וְתוּ** – ועוד, הרי דברי **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹצַאי הַיְינוּ** – הם כדברי **תַּנָּא קַמָּא**, שהרי שניהם אמרו שרק מום בחניכיים החיצוניות פוסל ולא מום הנמצא בחניכיים הפנימיות, ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: **הַסּוּרֵי מִיהַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את הברייתא כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **אֵיזֶהוּ הַפְּנִימִית** – מה הן 'הפנימיות' שעליהן שנינו במשנה שרק אם נעקרו הוא מום ולא אם נפגמו או נגממו, החניכיים הנמצאות **מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים.** וְהחניכיים של **הַתְּיוֹמֶת עַצְמָהּ** דינן **כְּלִפְנִים** – כמו החניכיים הנמצאות לצד פנים מהתיומת, ואין שוחטים על מום הנמצא בהן. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים**, שמום הנמצא בהן אינו נחשב מום בגלוי, באופן **שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, אֲבָל** אם **נֶעֶקְרוּ**, הרי זה מום גלוי **וְשׁוֹחֲטִין** עליו את הבכור. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָפוֹצַאי אוֹמֵר, אֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא עַל** מום הנמצא בחניכיים של השינים **הַחִיצוֹנוֹת**, שהוא מום שבגלוי, **אֲבָל פְּנִימִיּוֹת** – חניכיים האחוריות, שבהן קבועות השינים הגדולות, **שֶׁנֶּעֶקְרוּ** לגמרי ממקומן, **מִישְׁחָט עֲלַיְיהוּ לֹא שָׁחֲטִינַן** – אין שוחטים בכור על מום במקום זה, **אֲבָל אִפְּסוּלֵי מִיפְּסָל** – נפסל להקריבו על גבי המזבח, וצריך להמתין שיפול בו מום אחר וישחטנו. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַתְּיוֹמֶת כָּל עִיקָּר** – אין

המשך בעמוד עב

רש"י

או דלמא כו' אם תימצי לומר בסעודה ראשונה כו' — דאי אמרת בכל סעודה — תו לא מיבעי מידי, דודאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה, דהא בסעודה שניה אחר אכילה הוא ומוכלינן ליה. אבל אם תימצי לומר דלא יהבינן ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום, מיבעי לן. **קודם אכילה ודאי מעלי ליה כסמא** — כדרך סם, שכל אדם שותה סם לרפואה קודם אכילה. **לאחר אכילה מאי** — מי הויא בדיקה בהכי או לא הכי גרסינן: **קודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי** — שדרך בהמה לאכול שעורים קודם שתיה. **מותר ודאי מעלי ליה** — דניחא ליה עלמא. **עם חבירו** — נייח ליה בצוותא, ומהניא ליה אכילה. **בשדה** — ניחא ליה באוירא. **גינה הסמוכה לעיר** — הויא כשדה או לא **שיהו משולשים** — לשלשה חלקים, שאם יראנו היום — יבדקנו מכאן ליום עשרים ששה וחצי, והדר ליום ששה ועשרים וחצי, והדר ליום עשרים ושבעה, דליהוו שמונים. לפי שבשלש זמנים הללו דרך אותו המום לעבור, ואינו נראה, והוי ליה מום עובר. **למימעל בפדיונו** — לאו מבכור בעי, דלא שייכא ביה פדיון. אלא בשאר מוקדשין שעינידהם מנטפות, והפריש מיד פדיונם ואמר: "הרי הן מחוללות על מעות הללו". ואחר כך בדקו, וקודם שתכלה זמן בדיקתו שלש חדשים נהנה מן הפדיון. **אי אמרת למפרע הוי מומא** — אישתכח דחילולו הוי חילול, ופדיונו קדוש, ומביאין קרבן מעילה. **קרי שמואל עליה** — האי קרא: "פסחים בזזו בז", דהוי דבר שאין הדעת סובלת, שיהו חגרים בחזזים ביזות. כלומר, אתה אינך מחודד, ושאלת שאילה כזו שאיני יודע תשובה. **משנה שפמו** = שפה. **גמרא מבחוץ** — שהנקב נראה, שנקבו מחיצות החיצונות של חוטם. **מבפנים** — שניקבה מחיצה החולקת את החוטם. **אינו מום** — שבמקום סתר הוא. **תורא ברא דשיפתיה** — שורה חיצונה של שפה. כלומר, חודה של שפה, ולא רחבה. **משנה מתאימות** — שיניים גדולות שקורין מיינשליר"ש, שאחת נראית כשתים. **ואף לא את המתאימות** — שאם נעקרו החוטין כנגדן — לא הוי מום. **גמרא איזו התיומת** — כולה מפרש לקמן. **ותיומת עצמה כלפנים** — ואין שוחטין עליה. **החיצונות** — שבאמצע הפה. **אין משגיחין** — דאפילו מן מזבח לא נפסל. **מאי קאמר** — דקאמר: "איזו תיומת — מן התיומת ולפנים" **הכי קאמר איזו היא הפנימית** — דאמרינן עלה במתניתין: נעקרו — הוי מום, נפגמו או שנגממו — לא הוי מום. **אבל איפסולי מיפסל** — מעל גבי המזבח. וימתין שיפול בו מום אחר, וישחטנו. **פסח ועור כתיב** — דמשמע: בגלוי — אין, בסתר — לא. **לאישתחוטי** — בבור, על חסרון שבפנים. **ולאפרוקי** — קדשים, לא מיבעיא לי, דלא חשיב מומא כולי האי. **לרצון** — מזבח. **ואת שתי הכליות** — בקרבנות כתיב (כליות). **ירינה** — משמע: כוליא אחת יסירנה ויקטירנה. **אין בריה באחת** — אין בריה נבראת בכוליא אחת. והא שאין בה אלא אחת — מיחסר חסר. **הא** — דפסילי — כשנבראת בשתים וחסרו, דחזינן דמקומו ניכר. והא ברייתא דמכשרת — כגון דנברא באחת, דליכא חסרון. **מר דפסיל סבר אין בריה באחת** — והאי ודאי חסר. ואיסתפקא ליה למורי: אמאי לא מקשי ליה נמי "דומיא דשלש קתני" ולדידי לא קשיא מידי, דכי קא סלקא דעתך דכולי עלמא יש בריה באחת, הוה מקשינן: הואיל ויש בריה באחת, והוא נמי תנייה בהדי שלש — ודאי בנבראת באחת נמי פסול. וטעמא לא הוה ידעינן אמאי פסול, דלא מום בגלוי הוא, וחסרון לא הוי בפנים. ומשום האי פירכא אוקמי אליביה דאין בריה באחת, והא מיחסר חסר. ובעל כורחיה לאו דומיא דשלש היא, דהא אין בריה באחת. וכי תימא: נוקים אליביה דיש בריה באחת — אם כן אמאי פסול **חסרה קודם שחיטה** — פסלה.

תוספות

שיהו משולשין — בתחלת שמונים ובסוף שמונים ואמצע שמונים. ובענין זה יש לפרש בפרק "הקורא את המגילה" (מגילה יט,א) גבי מגילה, דאמר שאם הטיל בה שלשה חוטין גידין כשרה, דקאמר: ובלבד שיהו משולשין. פירוש: בתחלת הדף ובאמצעו ובסופו. ושם פירש רש"י שיהיה מראש הדף עד הגיד כמגיד לחבירו, בין מלמעלה בין מלמטה. והיהא דמכות (ט,ב) ודאי הוי כענין זה, גבי ערי מקלט: "ושלשת" — שיהו משולשות, שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לצפון. ולא אמרינן שיהו בראש ארץ ישראל ובסופה ובאמצעיתה. וכאן פירש רש"י שיהו משולשים לשלשה חלקים, שאם יראהו היום — יבדקנו מכאן ליום עשרים וששה וחצי, והדר ליום עשרים וששה כו' דהוא יום שמונים. ודומה שפירש כך לפרש שיטה דמכות (שם). ומיהו לא לגמרי הוי כי ההיא, שהיה לו לפרש שיבדוק לסוף עשרים ולסוף ארבעים ולסוף ששים, שישאר מן השמונים עשרים לאחר בדיקה אחרונה, כמו שיש עשרים קודם בדיקה ראשונה. ולא יתכן לפרש כן כלל, אלא כמו שפרשתי מתחלה, כדמשמע בפרק "הערל" (יבמות פ,א) גבי סריס חמה, דמפרש: כל שלא ראה שעה בכשרותו. ופריך: וליחוש שמא הבריא בינתים! ומשני: כיון דתחילתו וסופו לקוי — לא חיישינן. משמע דשלש פעמים היינו תחלה וסופה ואמצעה. ונראה ד"כפרים המשולשים" ב"ביצד מעברין" (עירובין נז,א) לא הוי, לא כי האי, ולא כי ההיא דמכות.

אוֹ דִּלְמָא בְּכָל סְעוּדָה וּסְעוּדָה אִם תִּימְצֵי לוֹמַר בְּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה, קוֹדֶם אֲכִילָה אוֹ לְאַחַר אֲכִילָה - וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ כְּסַמָּא, לְאַחַר אֲכִילָה מַאי קוֹדֶם שְׁתִיָּה אוֹ לְאַחַר שְׁתִיָּה וְקוֹדֶם שְׁתִיָּה - וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ כְּשַׂעֲרֵי, לְאַחַר שְׁתִיָּה מַאי קָשׁוּר אוֹ מוּתָּר מוּתָּר - וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ, קָשׁוּר מַאי לְבַדּוֹ אוֹ עִם חֲבֵירוֹ עִם חֲבֵירוֹ - וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ, לְבַדּוֹ מַאי בָּעִיר וּבַשָּׂדֶה בַּשָּׂדֶה - וַדַּאי מְעַלֵּי לֵיהּ, בָּעִיר מַאי בְּעֵי רַב אַשִׁי: אִם תִּימְצֵי לוֹמַר בַּשָּׂדֶה, גִּינָּה הַסְּמוּכָה לָעִיר מַאי תֵּיקוּ. "רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר". אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וּבִלְבַד שֶׁיִּהוּ מְשׁוּלָּשִׁים. בָּעֵי מִינֵּיהּ פִּנְחָס אֲחוּהּ דְּמָר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמוּאֵל: אֲכָל וְלָא אִיתַּסֵּי - לְמִפְרַע הֲוֵי מוּמָא, אוֹ מִיכָּן וּלְהָבָא הֲוֵי מוּמָא לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְמִימְעַל בְּפִדְיוֹנוֹ; אִי אָמְרַתְּ לְמִפְרַע הֲוֵי מוּמָא - מָעֵיל, וְאִי מִיכָּן וּלְהָבָא הֲוֵי מוּמָא - לָא מָעֵיל. מַאי קְרֵי שְׁמוּאֵל עֲלֵיהּ: "פִּסְחִים בָּזְזוּ בַּ(וּ)ז". **מִשְׁנָה** חוֹטְמוֹ שֶׁנִּיקַּב וְשֶׁנִּפְגַּם וְשֶׁנִּסְדַּק. שְׁפָמוֹ שֶׁנִּיקְּבָה, שֶׁנִּפְגְּמָה, שֶׁנִּסְדְּקָה. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: נִיקְּבוּ חוֹטְמִין זֶה לְתוֹךְ זֶה, מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה מוּם, מִבְּפָנִים - אֵינוֹ מוּם. "שִׁפְתּוֹ שֶׁנִּיקְּבָה וְשֶׁנִּפְגְּמָה וְשֶׁנִּסְדְּקָה". אָמַר רַב פַּפָּא: תּוּרָא בְּרָא דְּשִׁיפְתֵּיהּ. **מִשְׁנָה** חוֹטִין הַחִיצוֹנוֹת שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, הַפְּנִימִים - שֶׁנֶּעֱקְרוּ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין בּוֹדְקִין מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים, וְאַף לֹא אֶת הַתְּיוֹמֶת. **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן: הַתְּיוֹמֶת, אֵיזֶהוּ תְּיוֹמֶת - מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים, וּתְיוֹמֶת עַצְמָהּ כְּלִפְנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוּצַאי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא עַל הַחִיצוֹנוֹת בִּלְבָד. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַתְּיוֹמֶת כָּל עִיקָּר. מַאי קָאָמַר וְתוּ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוּצַאי הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא! - חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אֵיזֶהוּ הַפְּנִימִית מִן הַתְּיוֹמֶת וְלִפְנִים, וּתְיוֹמֶת עַצְמָהּ כְּלִפְנִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁנִּפְגְּמוּ וְשֶׁנִּגְמְמוּ, אֲבָל נֶעֱקְרוּ - שׁוֹחֲטִין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְפוּצַאי אוֹמֵר: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶלָּא עַל הַחִיצוֹנוֹת, אֲבָל פְּנִימִיּוֹת שֶׁנֶּעֱקְרוּ - מִישְׁחַט עֲלֵיהוּ לָא שָׁחֲטִינַן, אֲבָל אִפְסוּלֵי מִיפְסַל. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֵין מַשְׁגִּיחִין עַל הַתְּיוֹמֶת כָּל עִיקָּר, וַאֲפִילּוּ אִיפְסוּלֵי לָא אִיפְסִיל. בָּעֵי רַב אַחְדְּבוֹי בַּר אַמִּי: יֵשׁ מְחוּסַּר אֲבָר מִבְּפָנִים, אוֹ אֵין מְחוּסַּר אֲבָר מִבְּפָנִים - לְמַאי אִי לִבְכּוֹר - "פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר" כְּתִיב, אִי לְקָדָשִׁים - "עִוֵּרֶת אוֹ שָׁבוּר" כְּתִיב! - לְאִישְׁחוּטֵי וּלְאִיפְּרוּקֵי לָא אִיבַּעְיָא לָן; כִּי מִיבַּעְיָא לָן - לְאִיפְסוּלֵי, מַאי "תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן" אָמַר רַחֲמָנָא, תָּמִים - אֵין, חֲסָרוֹן - לָא. אוֹ דִּלְמָא: "תָּמִים יִהְיֶה לְרִבּוֹת כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ", מַה מוּם מִמַּאֲבָרַאי - אַף חֲסָרוֹן מִמַּאֲבָרַאי תָּא שְׁמַע: "וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת" - וְלֹא בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת, וְלֹא בַּעַל שָׁלֹשׁ כּוּלְיוֹת. וְתַנְיָא אִידָךְ: "יְסִירֶנָּה" - לְרַבּוֹת בַּעַל כּוּלְיָא אַחַת. סַבְרוּהָ: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, דְּהָא מִיחְסַר חֲסַר; לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: חֲסָרוֹן מִבְּפָנִים שְׁמֵיהּ חֲסָרוֹן, וּמָר סָבַר: חֲסָרוֹן מִבְּפָנִים לָא שְׁמֵיהּ חֲסָרוֹן אָמַר רַב חִיָּא בַּר יוֹסֵף: דְּכוּלֵּי עָלְמָא יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחֲסָרוֹן מִבְּפָנִים שְׁמֵיהּ חֲסָרוֹן; וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן - כְּשֶׁנִּבְרֵאָה בִּשְׁתַּיִם וְחָסְרוּ, כָּאן - כְּשֶׁנִּבְרֵאָה בְּאַחַת מֵעִיקָּרָא. - וְהָא דּוּמְיָא דְּשָׁלֹשׁ קָתָנֵי, מַה שָּׁלֹשׁ מֵעִיקָּרָא, אַף אַחַת מֵעִיקָּרָא! - אֶלָּא הָכָא בְּיֵשׁ בְּרִיָּה מֵעִיקָּרָא קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: יֵשׁ בְּרִיָּה בְּאַחַת, וּמָר סָבַר: אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא אֵין בְּרִיָּה בְּאַחַת, וְחֲסָרוֹן מִבְּפָנִים - שְׁמֵיהּ חֲסָרוֹן; וְלָא קַשְׁיָא, כָּאן שֶׁחָסְרָה קוֹדֶם שְׁחִיטָה, כָּאן - שֶׁחָסְרָה לְאַחַר שְׁחִיטָה. וּלְאַחַר שְׁחִיטָה קוֹדֶם קַבָּלָה מִי שָׁרֵי

והאמר

הצורם

תוספות

והאמר רבי זירא אמר רב הצורם — בפרק שני דזבחים (כה,ב) גרסינן: דתניא הצורם. **כולן** בגיד ולא בביצים — ומיהו סיפיה דקרא ד"בארצכם לא תעשו" איירי אפילו בביצים, בכל מקום שמסתרס. דאפילו על ידי שיתייחם אסרינן בפרק "שמונה שרצים" (שבת קי,ב). וגבי מום הוא דלא חשיב מום שבגלוי, כדפירש טעמא בסמוך. **או** שראש הזנב מפצל את העצם — פירש בקונטרס: שנקלף העור והבשר, ונשאר העצם מגולה, כמו "אשר פצל". וקשה: דבלשון משנה והתלמוד הוה ליה למימר "ונקלף"! ונראה לפרש: שמפצל את העצם לשנים, כמו "מפוצלות" דגבי קרנים, חולין (נט,ב) — שמפוצלות לכאן ולכאן. (והתם) בתוספתא (פרק ד) קתני: או שיהיה ראש הזנב מפוצל לשני עצמות.

כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ארבעה — צריך לדקדק אם ארבעה בין הכל, או ארבע ללבן וארבע לתכלת. וגם אם מיירי קודם כפילות, דכי מיעייפי הוי שיתסר, והוו השתא הנך שמונה חוטין דעבדינן לשם לבן. פירוש: דכבית שמאי פסקינן ב"התכלת" (מנחות מא,ב). ואם נפסק אחד מהם פסול, ואף על גב דמכשרינן דאגרדום תכלת וקם אלבן, דהני כולהו לשם לבן הם. וזו משמע בספרי בפרשת "כי תצא" דארבע חוטין לכל מין ומין קאמר. דקתני התם: כמה גדילים נעשות? אין פחות משלשה חוטין, כדברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה חוטין של תכלת וארבעה של לבן (על) [של] ארבע אצבעות. והלכה כדברי בית שמאי. ומיהו, מהאי ד"התכלת": רבי ירמיה מדיפתי רמי תמניא דאינון שתסרי, מר בריה דרבינא עביד כי דידן — משמע שרובם עושים כמר בריה דרבינא. ושמא היה מפרש: ארבע ללבן וארבע לתכלת דקאמרי בית שמאי — היינו לבתר דעייפינהו, דהיינו שנים מכל מין קודם שנכפלו. ולפי זה, מה שאנו עושין עכשיו הוי פלגא לשם לבן ופלגא לשם תכלת. ומיהו, שלשה דקאמרי בית הלל — על כרחינו קודם שנכפלו, דשלשה לא משכחת לאחר שנכפלו. ולא הוי השתא דומיא דארבעה לבית שמאי.

כמה — פירש בקונטרס: תלויה למטה מכנף הבגד. שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש, אלא מגביהין אותה שלש אצבעות לבית הלל, וארבע לבית שמאי. וקשה לפירושו: דלענין מן הקרן הוא דמפשטינן כמלא קשר גודל. ולא הוזכר לשם בתוך שלשה אצבעות אלא לאפוקי למעלה משלש! ונראה כלשון אחר שפירש בקונטרס: כמה תהא משולשת — כמה יהא בה מגדיל, לבד הענף שאינו גדיל. וקאמרי בית שמאי: ארבע אצבעות. והשתא, הידור ציצית — שליש גדיל ושני שלישי ענף הוי. גדיל — ארבע אצבעות, וענף — שמונה אצבעות, שתים עשרה אצבעות בין הכל. וכך משמע "וארבע של לבן (על) [של] ארבע אצבעות". ובפרק "התכלת" (מנחות מא,ב) פירש בקונטרס: משולשת — תלויה בענף לבד מן הגדיל ארבע אצבעות. ולפירושו, הידור ציצית שתי אצבעות גדיל, וארבע ענף.

בפירן

וְהָאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: הַצּוֹרֵם אֹזֶן הַפָּר וְאַחַר כָּךְ קִיבֵּל דָּמוֹ - פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר" - הַפָּר שֶׁהָיָה כָּבָר! - אֶלָּא: כָּאן - שֶׁחָסְרָה קוֹדֶם קַבָּלָה, כָּאן - שֶׁחָסְרָה לְאַחַר קַבָּלָה. - וּלְאַחַר קַבָּלָה קוֹדֶם זְרִיקָה, מִי שָׁרֵי וְהָתַנְיָא: "שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם" - שֶׁיְּהֵא תָּמִים בֶּן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה; וּמִנַּיִן בְּקַבָּלָה וְהוֹלָכָה וְהַזָּיָיה תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִהְיֶה" - שֶׁיִּהוּ כָּל הֲוָיוֹתָיו תָּם וּבֶן שָׁנָה! - תַּרְגְּמָא אַבֶּן שָׁנָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל הַזְּבָחִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר מֵהֶן כַּזַּיִת בָּשָׂר אוֹ כַּזַּיִת חֵלֶב - זוֹרֵק אֶת הַדָּם. שְׁמַע מִינַּהּ. - וּמִי אִיכָּא מִידֵּי דְּבִשְׁעַת שְׁחִיטָה הֲוֵי בֶּן שָׁנָה, וּבִשְׁעַת קַבָּלָה וְהוֹלָכָה הָוֵי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים אֲמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת: שָׁעוֹת פּוֹסְלוֹת בְּקָדָשִׁים. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: "וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת" - כּוּלָּן בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. - בַּבֵּיצִים וְלֹא בַּגִּיד - אֵימָא: אַף בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: כּוּלָּן בַּגִּיד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מָעוּךְ וְכָתוּת - אַף בַּבֵּיצִים, נָתוּק וְכָרוּת - בַּגִּיד אִין, בַּבֵּיצִים לָא. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: חֶסְרוֹן מִבִּפְנִים - שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן, וּמָר סָבַר: לָא שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן - וְתִסְבְּרָא רַבִּי יוֹסֵי מַאי קָסָבַר אִי קָסָבַר חֶסְרוֹן מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן - אֲפִילּוּ נָתוּק וְכָרוּת נַמִּי, וְאִי קָסָבַר לָא שְׁמֵיהּ חֶסְרוֹן - אֲפִילּוּ מָעוּךְ וְכָתוּת נַמִּי לָא! אֶלָּא, הָכָא בְּמוּמִים שֶׁבְּגָלוּי קָמִיפַּלְגִי, רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: מָעוּךְ וְכָתוּת הֲוֵי מוּמָא - דְּמִיכְּוִוצָן, נָתוּק וְכָרוּת הֲוֵי מוּמָא - דְּהָא תַּלְיָין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר: מָעוּךְ וְכָתוּת לָא הֲוֵי מוּמָא - דְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי זִמְנִין דְּמִיכְּוִוצָן, נָתוּק וְכָרוּת לָא הֲוֵי מוּמָא - דְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי זִימְנִין דְּתַלְיָין. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר: מָעוּךְ וְכָתוּת הֲוֵי מוּמָא - דְּהָא לֵיתְנְהוּ, נָתוּק וְכָרוּת לָא הֲוֵי מוּמָא - דְּהָא אִיתְנְהוּ. **מִשְׁנָה** נִפְגַּם הַזּוֹבֶן, הָעֲרָיָה שֶׁל נְקֵבָה בַּמּוּקְדָּשִׁין. נִפְגַּם הַזָּנָב מִן הָעֶצֶם אֲבָל לֹא מִן הַפֶּרֶק, אוֹ שֶׁרֹאשׁ זָנָב מְפֻצָּל, נִקְלַף הָעוֹר וְהַבָּשָׂר וְהָעֶצֶם נִשְׁאַר, אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר מֵחוּלְיָא לְחוּלְיָא מְלֹא אֶצְבַּע. **גְּמָרָא** אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: נִפְגַּם - וְלֹא נִיטַּל, כֵּיצַד - וְלֹא זַכְרוּת. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: נִפְגַּם - וְלֹא נִיטַּל, כֵּיצַד - וְלֹא זַכְרוּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם: מַעֲשֶׂה בְּעִינְבָל אֶחָד שֶׁנִּטְּלוּ זְאֵב, וְחָזַר לְאֵיתָנוֹ. "נִפְגַּמָה הַזָּנָב מִן הָעֶצֶם" וכו'. תָּנָא: אֶצְבַּע שֶׁאָמְרוּ - אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בְּטֶפַח שֶׁל כָּל הָאָדָם. לְמַאי הִלְכְתָּא אָמַר רַבָּה: לְעִנְיַן תְּכֵלֶת. דְּתַנְיָא: כַּמָּה חוּטִין הוּא נוֹתֵן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַרְבָּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה. וְכַמָּה תְּהֵא מְשׁוּלֶּשֶׁת בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַרְבָּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה. וּשְׁלִישׁ שֶׁבֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים - אֶחָד מֵאַרְבַּע בְּטֶפַח שֶׁל כָּל אָדָם. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: לִשְׁתֵּי אַמּוֹת. דְּתַנֵּן: שְׁתֵּי אַמּוֹת הָיוּ

בשושן

הצורם אזן הפר — כהן משיח לאחר שחיטה. **שהיה כבר** — בשעת קבלת הדם היה שלם. **תרגמא אבן שנה** — הא דקתני "שיהו כל הויותיו" — אבן שנה קאי. אבל תם לא בעינן אלא בשחיטה וקבלה. **הכי נמי מסתברא** — דמחוסר אחר קבלה כשר. **כזית בשר** — דאיכא כדי אכילת אדם. **או כזית חלב** — דאיכא כדי אכילת מזבח. **זורק את הדם** — ואם לא נשתייר כלום — לא זריק, דכתיב (דברים יב): "ועשית עולותיך הבשר והדם", אם אין בשר — אין דם. וקתני מיהא דאם נשתייר כזית — זריק. ואין לך מחוסר גדול מזה שחסר כולה, וקתני דזריק, אלמא: הא דקתני "כל הויותיו" — אבן שנה קאי. **שעות פוסלות** — וקאתי לאשמועינן דאם נולד טלה זה אשתקד בארבעה עשר בניסן בשמונה שעות ביום, יזהר עתה שישחטנו קודם שעה תשיעית. דשעה תשיעית פוסלת בו, והוי כנכנס בשנה שניה. **לימא** — דך בעיא דרב אחדבוי, תנאי היא. **בביצים ולא בגיד** — בתמיה. כלומר, אי בגיד נינהו מי לא הוי מום הא ודאי טפי הוי מום, דגיד בגלוי הוא יותר מן הביצים! **כתות** — שכתתו באבנים עד שנימוח. **נתוק** — ביד לגמרי, אלא שעדיין תלויין בביס. **כרות** — בסכין, ועדיין תלויין בביס, ומעורין קצת. דכרות הוי בציר מנתוק, כדאמרן בפירקין דלעיל (לג,ב): להביא נותק אחר כורת. טעמא דרבי יוסי מפרש לקמן. **כולן בגיד** — לא בביצים. רבי יהודה סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון. **אלא הכא במומין שבגלוי פליגי** — דכולי עלמא חסרון מבפנים שמיה חסרון. מאן דפסיל בביצים — לאו משום חסרון, אלא משום מום. **דקתליין** — תולות ונחבטות בביס, ונראין מבחוץ שאין אדוקות למעלה. **זימנין דכווצן** — רטייר"ט, אפילו כשהן בריאות. **דהא ליתנהו** — וחסרון הוי. **משנה הזובן** — זהו נרתוק שהכיס חבוי בו. **והעריה של נקבה במוקדשין** — בשאר קדשים, שיש בהן נקבה, דבכור ליכא נקבה. ובשלמים דאיכא נקבה, נפגמה העריה הוי מום. **מן הפרק** — אם נפגם בין הפרקים — מעלה ארוכה, אם לא נחתך כל הזנב אלא נפגם מעט. **או שראש הזנב מפציל את העצם** — ראש התלוי למטה נקלף העור ובשר, ונשאר העצם מגולה — שוב אין מעלה ארוכה, הואיל ובראש הזנב הוא. "מפצל" — כמו: "אשר פצל" (בראשית ל). **גמרא נפגם** — הזובן, הוי מום לא הדר בריא. **ולא ניטל** — דניטל לא הוי מום, דחוזר לאיתנו. **כיצד** — אם נפגם הוי מום. אבל זכרות, גיד עצמו שנפגם — לא מום הוא, דמעלה ארוכה. **שנטל זאב** — את כל הזובן. **אצבע שאמרו וכו'** — ולא ידעינן השתא היכא קאי, ולהכי בעי: למאי הלכתא אמרו. **אחד מארבעה בטפח** — לפי שאין האצבעות שוות. דאמרינן במנחות בפרק "התכלת" (מא,ב): טפח דאורייתא — ארבע אצבעות בגודל, שית בקטנה, חמש ותילתא באצבע. וקאמר הכא, דהיכא דהזכירו חכמים באצבע אחד מארבע — בטפח של כל אדם בעינן, והיינו גודל. **למאי הלכתא** — הזכירו אצבע. **כמה חוטין** — הזכירו בציצית. **משולשת** — תלויה למטה מכנף הבגד. שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש, אלא מגביהין אותה שלשה אצבעות בתוך הבגד. **אחת מארבעה** — שלשה גודלין, דכל אחד הוי אחת מארבע בטפח. לשון אחר: משולשת — כמה יהא בה מגדיל, לבד מענף שאינו גדיל. **שתי אמות** — שני מקלות שאורכן אמה.

שושן

וְהָאָמַר רַבִּי זֵירָא **אָמַר רַב, הַצּוֹרֵם** [–הפוגם] את **אֹזֶן הַפָּר** של כהן משיח לאחר שחיטתו, **וְאַחַר כָּךְ** קִיבֵּל דָּמוֹ, **פָּסוּל** הדם לזריקה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ד ה) 'וְלָקַח הכהן המשיח **מִדַּם הַפָּר'**, ומשמעו שקבלת הדם צריכה להיות **מֵהַפָּר שֶׁחָיָה כְּבָר** בשעת שחיטה, שאז בודאי היה שלם, שהרי אין שוחטים בעל מום. ואם כן גם באופן שנחסרה כליה אחר השחיטה, הקרבן פסול, ושבה הקושיא באיזה אופן שנינו בברייתא ש'יסירנה' בא לרבות בעל כליה אחת.

הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים באופן אחר: **אֶלָּא, כָּאן** – מה שדרשו שבהמה שיש בה רק כליה אחת פסולה לקרבן, הוא כ**שֶׁחָסְרָה** הכליה **קוֹדֶם הַקְּבָלָה, ואילו כָּאן** – מה שדרשו שהיא כשרה לקרבן, הוא כ**שֶׁחָסְרָה** הכליה **לְאַחַר** הַקְּבָלָה. שבה הגמרא ומקשה: **וְכִי** באופן שחסרה הכליה **לְאַחַר קַבָּלָה קוֹדֶם זְרִיקָה מִי שָׁרֵי** להקריבה, **וְהָתַנְיָא** על האמור בקרבן פסח (שמות יב ה), 'שֶׂה **תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם'**, שצריך שֶׁיְּהֵא הקרבן **תָּמִים** בלי מום, ויהיה **בֶּן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה. וּמִנַּיִן** שיהיה כן גם **בִּזְמַן** עבודות **קַבָּלָה וְהוֹלָכָה וְהַזָּיָה, תַּלְמוּד לוֹמַר** 'יִהְיֶה', ומשמע שֶׁיִּהוּ כָּל **הֲוָיוֹתָיו** [–עבודותיו] כשהוא **תָּם וּבֶן שָׁנָה**. ואם כן נמצא שגם באופן שחסרה כליה אחר קבלה וקודם הזריקה, הקרבן פסול, ואי אפשר לומר שעל אופן זה הכשירה הברייתא חסרון כליה אחת.

מתרצת הגמרא: **תַּרְגְּמָא** – יש לך להעמיד את דרשת הברייתא מ'יהיה', רק **אַבֶּן** [–על בן] **שָׁנָה**, שכשם שהפסח צריך להיות בן שנה בשעת שחיטה, כן עליו להיות גם בשאר עבודות, אבל חסרון אבר אינו פוסל אלא בשעת שחיטה וקבלה, ולא בשעת זריקה שכן תיבת 'יהיה' נכתבה בסמוך ל'בן שנה'. מוכיחה כן הגמרא: **הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא**, שחסרון אינו פוסל לאחר קבלת הדם, **דְּתַנְיָא** (פסחים עט.), **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הַזְּבָחִים שֶׁבַּתּוֹרָה** שֶׁנאבד בשרם אחר שחיטה, **וּנִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶן כַּזַּיִת בָּשָׂר** לאכילה, **אוֹ כַּזַּיִת חֵלֶב** להקטרה, **זוֹרֵק אֶת הַדָּם**, והרי אם נשתייר רק כזית אין לך מום גדול מזה, ואיך זורק את הדם, אלא **שֶׁמַּע מִינָּהּ** שחסר אינו פוסל בשעת זריקה. ואם כן יש להעמיד את דרשת הברייתא בנחסרה כליה אחר קבלת הדם ולפני זריקתו.

מקשה הגמרא: מדוע הוצרך הכתוב לומר שבכל העבודות יהיה בן שנה, **וּמִי אִיכָּא מִידִי** – וכי יש דבר **דִּבְשַׁעַת שְׁחִיטָה הָוֵי בֶּן שָׁנָה וּבִשְׁעַת קַבָּלָה וְהוֹלָכָה הָוֵי בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים**, והרי כל עבודות הקרבן נעשות באותו יום. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, זֹאת אוֹמֶרֶת** – מכאן יש להוכיח **שֶׁשָּׁעוֹת פּוֹסְלוֹת בְּקָדָשִׁים** – זמני הקדשים אינם נמדדים מיום ליום אלא משעה לשעה, ולכן אם נולד טלה זה בשנה שעברה בי"ד ניסן בשעה השמינית, הרי הוא כשר לפסח עד לאותה שעה בשנה שלאחריה, ואם נשחט קודם השעה השמינית אי אפשר לזרוק דמו לאחר שעה זו, כי נכנס לשנה שניה.

הגמרא רוצה לתלות במחלוקת תנאים את נידון רב אחדבוי (לעיל ע"א). שואלת הגמרא: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – האם נידון זה שדן בו רב אחדבוי אם חסרון אבר פנימי נחשב מום, תלוי במחלוקת תנאים, שכך שנינו בברייתא, נאמר במומי בהמה (ויקרא כב כד) 'וּמָעוּךְ [–שנתמעכו הביצים] **וְכָתוּת** [–שנכתתו הביצים באבנים עד שנימוחו] **וְנָתוּק** [–שניתקו הביצים ביד לגמרי, אך עדיין תלויות בכיס] **וְכָרוּת** [–שנכרתו בסכין החוטים שבהם תלויות הביצים, ועדיין הם מעורות קצת], לא תקריבו לה'', ומבארת הברייתא: **כּוּלָּן** – כל מומים אלו הם **בַּבֵּיצִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**. הגמרא מפסיקה באמצע דברי הברייתא, כדי לבאר את דברי רבי יהודה. שואלת הגמרא: וכי לרבי יהודה מומים אלו הם רק **בַּבֵּיצִים וְלֹא בַּגִּיד**, והרי גיד גלוי יותר מביצים. משיבה הגמרא: **אִימָא** – אמור כך את הברייתא, כל מומים אלו נחשבים מום **אַף** כשהם **בַּבֵּיצִים**, וכל שכן כשהם בגיד, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כּוּלָּן** – כל מומים אלו פוסלים רק **בַּגִּיד**, ולא בביצים. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מָעוּךְ וְכָתוּת** פוסלים **אַף בַּבֵּיצִים**, כי הם ניכרים יותר, אולם **נָתוּק וְכָרוּת** כשהם **בַּגִּיד, אֵין** – הם פוסלים, אבל כשהם **בַּבֵּיצִים, לֹא**, כיון שאינם ניכרים כל כך.

מבארת הגמרא איך הנידון של רב אחדבוי תלוי במחלוקת תנאים זו: **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמַר** – רבי יהודה שאמר שכולן פוסלים גם בביצים, **סָבַר שְׁחָסְרוֹן** אבר **מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חִסָּרוֹן, וּמַר** – ורבי אליעזר בן יעקב שאמר שאינם פוסלים בביצים, **סָבַר** שחסרון אבר מבפנים **לֹא שְׁמֵיהּ חִסָּרוֹן**. דוחה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לתלות את המחלוקת בנידון זה, והרי לפי זה יקשה על **רַבִּי יוֹסֵי, מַאי קָסָבַר** – מה סברתו לחלק בין מעוך וכתות לנתוק וכרות, **אִי קָסָבַר חִסָּרוֹן** אבר **מִבִּפְנִים שְׁמֵיהּ חִסָּרוֹן**, אם כן **אֲפִילּוּ נָתוּק וְכָרוּת** בביצים **נַמִּי** יפסלו, אף שהם אבר פנימי. **וְאִי קָסָבַר** שחסרון אבר פנימי **לֹא שְׁמֵיהּ חִסָּרוֹן**, אם כן **אֲפִילּוּ מָעוּךְ וְכָתוּת** בביצים **נַמִּי לֹא** יפסלו, ולמה חילק ביניהם.

מסיקה הגמרא: מחלוקת תנאים זו אינה תלויה בנידון של רב אחדבוי, ולעולם חסרון אבר פנימי נחשב מום, **אֶלָּא הָכָא** – כאן, **בְּמוּמִים שֶׁבְּגִלּוּי קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו איזה ממומים אלו נחשב מום שבגלוי, **רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, מָעוּךְ וְכָתוּת הָוֵי מוּמָא** שבגלוי, כיון **דְּמִיכַּוְּוצָן** – מומים אלו גורמים לכווץ את הביצים, וחסרונם ניכר בחוץ, וגם **נָתוּק וְכָרוּת הָוֵי מוּמָא** שבגלוי, **דְּהָא תְּלֵיין** – כיון שניתקו ממקומן הן נראות כתלויות. **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב סָבַר, שְׁמָעוּךְ וְכָתוּת לֹא הָוֵי מוּמָא** שבגלוי, **דְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי זִימְנִין דְּמִיכַּוְּוצָן** – כי גם כשהביצים בריאות לפעמים הן מתכווצות ולכן כיווצם אינו נראה כמום, וגם **נָתוּק וְכָרוּת לֹא הָוֵי מוּמָא** שבגלוי, **דְּמֵעִיקָּרָא נַמִּי זִימְנִין דְּתַלְיֵין** – כי גם כשהביצים בריאות לפעמים הן נראות תלויות, ולכן מראה זה אינו נחשב כמום. **וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, מָעוּךְ וְכָתוּת הָוֵי מוּמָא** שבגלוי, **דְּהָא לֵיתַנְהוּ** – שכיון שנתמעכו או נכתתו נמצא שאין לו ביצים, והרי זה מום גלוי, אולם **נָתוּק וְכָרוּת לֹא הָוֵי מוּמָא** שבגלוי, **דְּהָא אִיתַנְהוּ** – שהרי יש לו ביצים, ורק שניתקו ממקומן.

משנה

המשנה מפרטת מומים שבערוות הבהמה וזנבה: **נִפְגַּם הַזּוֹבָן** – הכיס שהגיד של הבהמה חבוי בו, [**אוֹ**] שנפגמה **הָעֲרָיָה** – שפת בית הרחם **שֶׁל נְקֵבָה**, הרי זה מום, כי אינו חוזר ומבריא, ומום זה אינו שייך בבכור, שנוהג רק בזכרים, אלא **בְּשאר מוּקְדָּשִׁין**, כגון שלמים שבאים גם נקבה.

נִפְגַּם הַזָּנָב, אם **מִן הָעֶצֶם** – העצם של אחת מחוליות הזנב נפגמה, הרי זה מום, **אֲבָל לֹא מִן הַפֶּרֶק** – פגם בפרקים שבין חוליות הזנב אינו נחשב מום, כי הוא מעלה ארוכה כשלא נחתך כל הזנב. **אוֹ שֶׁרֹאשׁ זָנָב מְפֻצָּל** (**נִקְלַף הָעוֹר וְהַבָּשָׂר וְהָעֶצֶם נִשְׁאַר**) [**אֶת הָעֶצֶם**], דהיינו שהעור והבשר נקלפו מעל ראש הזנב, ונשארה העצם מגולה, הרי זה מום, כי במקום זה אינו מעלה ארוכה. **אוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר מְחוּלְּיָא לְחוּלְיָא** – שהחוליות של הזנב רחוקות זו מזו **מְלֹא אֶצְבַּע** דהיינו רוחב אגודל, הרי זה מום, כי הוא שונה מזנב שאר בהמות.

גמרא

שנינו במשנה שאם נפגם הזובן, הרי זה מום: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, דווקא אם **נִפְגַּם** הזובן הרי זה מום, כי אינו חוזר ומבריא, **וְלֹא** אם **נִיטַּל** הזובן לגמרי, כי אז הוא חוזר ומבריא. ודווקא אם נפגם **הַכִּיס** שהגיד של הבהמה חבוי בו, הרי זה מום, **וְלֹא** אם נפגם **זַכְרוּת** – הגיד עצמו, שאין הפגם בו נחשב מום, כי גיד שנפגם מעלה ארוכה. הגמרא מביאה סיוע לרבי אלעזר: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, נִפְגַּם וְלֹא נִיטַּל, כִּיס וְלֹא זַכְרוּת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם, מַעֲשֶׂה בְּעֵינְבָל אֶחָד שֶׁנִּטַּלוֹ זְאֵב** – שלקח זאב את הזובן של בהמה, **וְחָזַר** הזובן **לְאֵיתָנוֹ**.

שנינו במשנה: **נִפְגְּמָה הַזָּנָב מִן הָעֶצֶם וכו'** או שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע. הגמרא מבררת מהו שיעור 'אצבע': **תָּנָא** – שנינו בברייתא, שיעור **'אֶצְבַּע' שֶׁאָמְרוּ** חכמים, הוא **אֶחָד מֵאַרְבָּעָה בְּטֶפַח שֶׁל כָּל אָדָם**. שואלת הגמרא: **לְמַאי הִלְכְתָּא** – לגבי איזה הלכה נשנתה ברייתא זו המבררת שיעור אצבע. **אָמַר רַבָּה, לְעָנְיַן** שיעור פתיל **תְּכֵלֶת** הניתן בציצית, **דְּתַנְיָא, כַּמָּה חוּטִין הוּא נוֹתֵן**

המשך בעמוד עז

בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה – ביציע שהיה בנוי מעל שער המזרחי של העזרה הקרוי 'שושן הבירה', אמה **אַחַת** מונחת **עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית**, **וְאמה אַחַת** מונחת **עַל קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית**, האמה **שֶׁעַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית, הָיְתָה יְתֵירָה עַל** אמה **שֶׁל מֹשֶׁה חֲצִי אֶצְבַּע**, שהאמה של משה היתה בת ששה טפחים בדיוק, ואמה זו היתה ארוכה יותר בחצי אצבע. **וְהאמה שֶׁעַל קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית הָיְתָה יְתֵירָה עָלֶיהָ** – על האמה הראשונה עוד **חֲצִי אֶצְבַּע, נִמְצֵאת** האמה המונחת על קרן מזרחית דרומית **יְתֵירָה עַל** אמה **שֶׁל מֹשֶׁה אֶצְבַּע**. מבארת המשנה, **וְלָמָּה הָיוּ** צריכים לאותן אמות **אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה** ולא היה די באמה של משה. כי **כְּשֶׁהָיוּ אוּמָּנִין נוֹטְלִין** – מקבלים עליהם לעשות מלאכה עבור הקדש, והיה הגזבר מתנה עמם **בַּקְּטַנָּה** – לפי אמה של משה של ששה טפחים בדיוק שהיא הקטנה שבמקדש, שעל כל אמה של ששה טפחים יקבלו סך מסוים בשכרן, **וּמַחֲזִירִין בַּגְּדוֹלָה** – ואחר שכילו מלאכתם ובאים לקבל שכרן, מודדים להם במדת אמה גדולה, שהיא אחת מהאמות שהיו מונחות ב'שושן הבירה', שרק על כל אמה גדולה יקבלו את אותו שכר, ובכך יוסיפו משלהם על מה שנקבע עמם, כדי **שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה** – שמא אם ימדדו בצמצום יפחתו מהמדה שקבעו עמם, ונמצא שהם מקבלים מההקדש יותר ממה שנקבע להם כנגד עבודתם, ובאים לידי מעילה.

ועל שיעור אצבע זו שהוסיפו באמה הגדולה שנינו לעיל ששיעורה הוא אחד מארבעה בטפח של כל אדם.

שואלת הגמרא: **תַּרְתֵּי לָמָּה לִי** – עדיין למה הוצרכו לשתי אמות הגדולות מאמה של משה בשיעורים שונים, והרי די באמה אחת גדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה. מיישבת הגמרא: **חֲדָא דְּכַסְפָּא וְדַהֲבָא** – אמה אחת היתירה רק חצי אצבע על אמה של משה, היתה מיועדת למדוד לאומנים העוסקים בצורפות של כסף וזהב, כי עבודתם קשה ויקרה, ולא רצו להפסידם הרבה בהפרש שבין המידות, **וַחֲדָא דְּבִנְיָינָא** – ואמה אחת היתירה אצבע על אמה של משה היתה מיועדת למדוד לאומנים העוסקים בבנין החומה, כי עבודתם אינה יקרה, ולא מפסידים הרבה בהפרש שבין המידות.

רב נחמן מפרש בענין אחר את שיעור אצבע ששנינו: **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק וְאִיתֵימָא רַב הוּנָא בַּר נָתָן** אמר, נידון הברייתא בשיעור אצבע, נשנה **לְגבי אוֹתָהּ** הלכה **שֶׁשָּׁנִינוּ** במשנתנו במומי הבכור, שבאופן **שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר בֵּין חוּלְיָא לְחוּלְיָא** של עצמות הזנב והם רחוקות זו מזו **מְלֹא אֶצְבַּע**, הרי זה מום, ועל שיעור אצבע זו שנינו בברייתא שהוא אחד מארבעה בטפח של כל אדם.

משנה

המשנה מפרטת עוד מומים באברי הזרע של בהמה: אם **אֵין לוֹ** – לבכור שתי **בֵּיצִים** כלל, **אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת**, הרי זה בעל מום. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אִם יֶשׁ לוֹ שְׁנֵי כִיסִין** בהכרח **שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים**, אולם אם **אֵין לוֹ שְׁנֵי כִיסִין אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת**. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**, מי שיש לו שני כיסים ורק ביצה אחת, אין הכרח שיש לו שתי ביצים, אלא צריך לבדקו אם יש לו ביצה נוספת, ולכן **מוֹשִׁיבוֹ** – את הבכור **עַל עַכּוּזוֹ, וּמְמַעֵךְ** – וממשמש בכיס ובכסלים, **אִם יֵשׁ** שם **בֵּיצָה, סוֹפָהּ לָצֵאת**, ואם אינה יוצאה הרי הוא בעל מום. מביאה המשנה מעשה שבו נחלק תנא על רבי עקיבא: **מַעֲשֶׂה שֶׁמִּיעֵךְ** בכיס של בכור **וְלֹא יָצָא** ביצה נוספת, **וּנִשְׁחֲטָה** הבהמה **וְנִמְצֵאת** בתוכה ביצה נוספת שהיא **דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים** – בשרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה, **וְהִתִּיר רַבִּי עֲקִיבָא** את הבכור באכילה, אף שהתברר שיש לו שתי ביצים, שכיון שלא מצא את הביצה במשמוש התברר שאינה במקומה, והרי זה מום. **וְאָסַר** אותו **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי** כי סוף סוף התברר שיש לו שתי ביצים, ואינו בעל מום.

גמרא

שנינו במשנה: אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת הרי זה מום. מקשה הגמרא: **הַשְׁתָּא** – מאחר שאם **אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת אָמְרַת הָוֵי מוּמָא** – שנינו עליו שהוא בעל מום, אם **אֵין לוֹ** ביצים **כְּלָל מִיבַּעְיָא** – וכי נצרך לומר שגם באופן שאין לו ביצים כלל הוא בעל מום, והרי כל שכן הוא. מתרצת הגמרא: **חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסירה, וכך יש לשנות בה, **אֵין לוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים בִּשְׁנֵי כִיסִין אֶלָּא** שתיהם **בְּכִיס אֶחָד, אִי נַמִּי** – ואופן נוסף, אם היו לו **שְׁנֵי כִיסִין וּבֵיצָה אַחַת, הֲרֵי זֶה מוּם**, זהו דעת תנא קמא. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר**, דבר זה שאמר תנא קמא שבאופן שיש לו שני כיסים וביצה אחת הוא מום, אינו נכון, כי אם **יֶשׁ לוֹ שְׁנֵי כִיסִים בְּיָדוּעַ** – בהכרח **שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים**, ואינו בעל מום. אבל הוא מודה באופן שאין לו **אֶלָּא כִּיס אֶחָד** שהוא בעל מום, כי הרי הוא **כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת דָּמֵי. וַאֲתָא** – ובא **רַבִּי עֲקִיבָא לְמֵימַר, בְּיָדוּעַ לֹא אָמְרִינַן** – לא אומרים שאם יש לו שני כיסים בהכרח יש לו שתי ביצים, **אֶלָּא** צריך לבדקו, ולכן **מוֹשִׁיבוֹ** את הבכור **עַל עַכּוּזוֹ, וּמְמַעֵךְ** – וממשמש בכיס, **אִם יֵשׁ** בו **בֵּיצָה** נוספת, **סוֹפָהּ לָצֵאת**, ואם אינה יוצאת הרי הוא בעל מום.

שנינו במשנה: **וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָא וכו'** ונשחטה ונמצאת הביצה דבוקה בכסלים. מביאה הגמרא ברייתא כעין זה: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מַעֲשֶׂה בְּפִירָן** – שם כפר **שֶׁל בֵּית מְנַחֵם, שֶׁמִּיעֵךְ** מומחה בכיס של בכור **וְלֹא יָצָאת** ביצה נוספת, **וְנִשְׁחֲטָה** הבהמה **וְנִמְצֵאת** ביצה נוספת **דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים, וְהִתִּיר רַבִּי עֲקִיבָא** את הבכור באכילה, שכיון שלא נמצאה במשמוש הרי אינה במקומה, ונחשב בעל מום, **וְאָסַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי**, כי סבר שבמציאת הביצה התברר שאינו בעל מום. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, עַד מָתַי אַתָּה מְכַלֶּה מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל**, שאתה אוסר להם דבר המותר, שהרי בבדיקתו נקבע שהוא בעל מום, ואף שאחר כך נמצאת ביצה דבוקה בתוכו, אין המום בטל. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא, עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל יִשְׂרָאֵל נְבֵילוֹת**, שהרי התברר שאינו בעל מום, ואסור לאכול את בשרו. שואלת הגמרא: למה כינה רבי יוחנן בן נורי את אכילת בכור כאכילת 'נבילות', **לָאו מִישְׁחָט שַׁחֲטֵיהּ** – וכי לא שחט את הבכור. עונה הגמרא: **אֶלָּא**, כוונת רבי יוחנן בן נורי לומר עד מתי אתה מאכילם **טְרֵיפוֹת**. אך גם על כך מקשה הגמרא: הרי **לֹא אִיסּוּר טְרֵיפוֹת הוּא**. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא**, כוונת רבי יוחנן בן נורי לומר לרבי עקיבא **עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל יִשְׂרָאֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ**, שהרי אין מום בבכור זה, והוא עומד בקדושתו, וקדשים קלים אסור לאוכלם אלא בירושלים.

משנה

המשנה מפרטת את המומים המצויים ברגלי בהמה: בכור **בַּעַל חָמֵשׁ רַגְלַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא שָׁלֹשׁ** רגלים וחסרה אחת מרגליו, הרי זה מום. **וְשֶׁרַגְלָיו (שֶׁהוּא) קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר** – שפרסותיו עגולות כפרסות בהמה טמאה, הרי זה מום, כיון שפרסות בהמה טהורה אינן עגולות. **וְכן הַשָּׁחוּל וְהַכָּסוּל** הרי זה מום. **וְאֵיזֶהוּ שָׁחוּל, שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵיכוֹ** – שיצאה עצם יריכו ממקומה, **וְכָסוּל, שֶׁאַחַת מִירֵיכַיִם גְּבוֹהוֹת** – ירך אחת שלו שקועה במקומה והשניה מחוברת למעלה מהכסל אצל הגב, ונמצא שהיא גבוהה מהירך השניה.

גמרא

שנינו במשנה: בעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש רגלים הרי זה בעל מום. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא, לֹא שָׁנוּ** דין זה שבכך הוא בעל מום ולא טריפה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁחָסֵר וְיָתֵר בַּיָּד**, שהיא הרגל הקדמית של הבהמה, וכגון שחסרה אחת מהידים או נוספה יד נוספת, שעל אופנים אלו שנינו שהוא בעל מום, כי חסרון ותוספת יד אינם עושים את הבהמה לטריפה, **אֲבָל** אם חסר ויתר **בָּרֶגֶל** האחורית של הבהמה, **טְרֵפָה נַמִּי הָוֵי** – הבהמה נחשבת גם טריפה, ולא רק בעלת מום, כיון שכלל הוא **דְּכָל יָתֵיר כְּנָטוּל דָּמֵי** – שכל אבר מיותר בבהמה נחשב כאילו ניטל ממנה אבר, ונמצא שאף יתר הרי הוא כחסר, ובהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה היא טריפה.

המשך בעמוד קמו

בכורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

תוספות

שושן הבירה — יציע שעשוי על שער מזרח, ומקרי "שושן הבירה", במנחות בפרק "שתי הלחם" (צח,א). **שיהו אומנין נוטלין בקטנה** — כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית, היו מתנין בשל משה, והן עושין למדה הגדולה למדת אחת שעושין בשושן הבירה. **שלא יבואו לידי מעילה** — שלא יהנו מן ההקדש. דאם היו עושין באותה מדה שמתנין — שמא יפחתו, דאי אפשר לצמצם, הילכך מחזירין בגדולה. **ותרתי למה לי** — בחד סגי (באותה) [לבד מאותה] של משה, שהיא ששה טפחים! **חדא לדהבא וכספא** — שמלאכת טורח היא — מתנין בשל משה, ומחזירין לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע. **לבנינא** — דחומה, נוטלין בשל משה, ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע. **משנה אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת** — הוי מום. **שני כיסין** — לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת, לפי שהכיס חלוק באמצעיתו. ומבחוץ ניכר, שהרי באמצע הוא משוקע, ונראית בו שורה העמוקה. **ומושיבין אותו על עכוזו** — גרסינן. והכי אמרינן בעירובין בפרק "כיצד מעברין" (נג,ב): "אכוזו" תנן, או "עכוזו" תנן על עכוזו — על עגבותיו אחת מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת. **וממעך** — וממשמש בכיס ובכסלים, ואם יש — סופה לצאת, ואם אינה יוצאה — הוי מום. **כסלים** — פלנק"ש. **והתיר רבי עקיבא** — דהוי מום, הואיל ואינה במקומה. **גמרא חסורי מחסרא כו'** — ורבי ישמעאל אסיפא הוא דפליג, דקאמר תנא קמא: אין לו אלא ביצה אחת בשני כיסין הוי מום, ואתי רבי ישמעאל למימר: בידוע שיש לו שתי ביצים. אבל ארישא מודינא לך דכי אין לו אלא כיס אחד — כמי שאין לו אלא ביצה אחת, וכמעוך דמי. **בפירן** — שם הכפר. **קדשים בחוץ** — שאין בו מום, ובקדושתו הוא. **משנה שנשמטה יריכו** — כגון דלא איעכל ניביה. דאי איעכל ניביה — טריפה נמי הוי, כדאמרינן ב"אלו טריפות" (חולין נד,ב): האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה — טריפה, והני מילי דאיעכול ניביה. **גבוה מחבירתה** — מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה. **גמרא לא שנו** — דבעל חמש רגלים או שלשה דהוי מום, ולא טריפה. **אלא** — שהחיסור או הייתור הוו ביד, שיש לו לבעל חמש רגלים שלש ידים ושתי רגלים, ולבעל שלש — שתי רגלים ויד אחת, דביד לא שייך טריפות. **כנטול דמי** — ובהמה שנטל ירך וחלל שלה — נבילה. וקיימא לן בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה — טריפה. ועוד, בוקא דאטמא דשף מדוכתיה — טריפה. **לא תימא** — דמכל וכל דומות לחמור, דעגילין ולא סדיקין. **אלא כיון דעגילין** — כשל חמור — הוי מום, דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות. **כסלי** = פלנ"ק. **בתוך הכסל** — כך דרך הבהמה, שהירך מחוברת באליה סמוך לכסלים, ולא למעלה מן הכסלים דהיינו על גב האליה. **שנשתרבבה יריכו** — שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה. **משנה אף על פי שאינו ניכר** — בגמרא מפרש. **לא שמענו אלא אלו** — שהוזכרו למעלה. ואלו הן השלשה שהוסיף: את שגלגל עינו כו'. **לשל חזיר** — מפרש בגמרא. **רוב המדבר** — היינו קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו. **גמרא מחמת עצמו** — שאין השבר נראה, אבל ניכר הוא מחמת שצולע. והילוך הרגל זו היא מלאכתו. **דלאו היינו אורחיה** — שיהא גלגל של בהמה עגול. **תשב לזכר** — ימי טומאה שבעה, ושלשים ושלשה ימי טוהר. **תשב לנקבה** — ארבעה עשר טמאים וששים וששה טהורין. **לזכר ולנקבה** — לחומרא. ימי טומאה דנקיבה — שבועיים, וימי טוהר דזכר — דלא יהא לה אלא שלשים ושלשה ימי טוהר. **מאי טעמא דרבי מאיר** — דאמר: היולדת מין בהמה — טמאה לידה, כולד מעליא. **הואיל** — ודומה לאדם בגלגל העין. **באוכמא** — שחור של עין הבהמה (אינו) עגול כשל אדם. **הא בצירא** — כל בית מושב הלובן והסירא קרי "ציריא", והוא ודאי [אינו] עגול כשל אדם. **לא תימא** — דבעינן דומה לחזיר מכל וכל, דשפיד ופריס. שפיד — פיו עגול, פריס — ששפה עליונה ולחיים העליונות עודפות על התחתונות. ומפי המורה איתמר לן איפכא, דשפיד — שלחייו העליונות הולכות ומתחדדות כשפוד. **גמרא מאי תנא** — דדמי להאי מעשה, דקתני:

ומעשה

בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה, אַחַת עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְאַחַת עַל קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית. שֶׁעַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית הָיְתָה יְתֵירָה עַל שֶׁל מֹשֶׁה חֲצִי אֶצְבַּע, וְשֶׁעַל קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית הָיְתָה יְתֵירָה עָלֶיהָ חֲצִי אֶצְבַּע, נִמְצֵאת יְתֵירָה עַל שֶׁל מֹשֶׁה אֶצְבַּע. וְלָמָּה הָיוּ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה כְּשֶׁהָיוּ אוּמָנִין נוֹטְלִין בִּקְטַנָּה וּמַחֲזִירִין בִּגְדוֹלָה, שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִידֵי מְעִילָה. תַּרְתֵּי לָמָּה לִי חֲדָא דְּכַסְפָּא וְזַהֲבָא, וַחֲדָא דְּבִנְיָינָא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְאִי תֵּימָא רַב הוּנָא בַּר נָתָן: לְאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ "שֶׁיֵּשׁ בָּשָׂר בֵּין חוּלְיָא לְחוּלְיָא מְלֹא אֶצְבַּע". **משנה** אֵין לוֹ בֵּיצִים אוֹ אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אִם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כִיסִין - יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים, אֵין לוֹ שְׁנֵי כִיסִין - אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מוֹשִׁיבוֹ עַל עַכּוּזוֹ וּמְמַעֵךְ, אִם יֵשׁ בֵּיצָה - סוֹפוֹ לָצֵאת. מַעֲשֶׂה שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָא, נִשְׁחֲטָה, וְנִמְצֵאת דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים, וְהִתִּיר רַבִּי עֲקִיבָא וְאָסַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. **גמרא** הָשְׁתָּא אֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת אָמְרַתְּ הָוֵי מוּמָא, אֵין לוֹ כְּלָל מִיבָּעֲיָא - חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: אֵין לוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים בִּשְׁתֵּי כִיסִין אֶלָּא בְּכִיס אֶחָד, אִי נַמִי שְׁתֵּי כִיסִין וּבֵיצָה אַחַת - הֲרֵי זֶה מוּם. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִיסִים - בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי בֵיצִים, אֵין לוֹ אֶלָּא כִּיס אֶחָד - כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא בֵּיצָה אַחַת דָּמֵי. וַאֲתָא רַבִּי עֲקִיבָא לְמֵימַר: בְּיָדוּעַ לָא אָמְרִינַן, אֶלָּא מוֹשִׁיבוֹ עַל עַכּוּזוֹ וּמְמַעֵךְ, אִם יֵשׁ בֵּיצָה סוֹפוֹ לָצֵאת. "וּמַעֲשֶׂה שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָא" וכו'. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה בְּפִירָן שֶׁל בֵּית מְנַחֵם שֶׁמִּיעֵךְ וְלֹא יָצָאת, וְנִשְׁחָטָה וְנִמְצֵאת דְּבוּקָה בַּכְּסָלִים, וְהִתִּיר רַבִּי עֲקִיבָא, וְאָסַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: עַד מָתַי אַתָּה מְכַלֶּה מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל! אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל יִשְׂרָאֵל נְבֵילוֹת! - לָאו מִישְׁחַט שָׁחֲטֵיהּ - אֶלָּא: טְרֵיפוֹת. - לָא אִיסּוּר טְרֵיפוֹת הוּא! - אֶלָּא: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל יִשְׂרָאֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ! **משנה** בַּעַל חֲמֵשׁ רַגְלַיִם, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא שָׁלֹשׁ, וְשֶׁרַגְלָיו שֶׁהוּא קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר, וְהַשָּׁחוּל וְהַכָּסוּל. אֵיזֶהוּ שָׁחוּל - שֶׁנִּשְׁמְטָה יֲרֵיכוֹ, וְכָסוּל - שֶׁאַחַת מִיֲרֵיכַיִם גְּבוֹהוֹת. **גמרא** אָמַר רַב הוּנָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁחָסֵר וְיָתֵר בַּיָּד, אֲבָל בָּרֶגֶל - טְרֵפָה נַמִי הָוֵי, דְּכָל יָתֵיר - כְּנָטוּל דָּמֵי. אָמַר רַב פַּפָּא: לָא תֵּימָא דַּעֲגִילָן וְלָא סְדִיקָן, אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲגִילָן - אַף עַל גַּב דִּסְדִיקָן. "וְהַשָּׁחוּל וְהַכָּסוּל" וכו'. תָּנוּ רַבָּנַן: אֵיזֶהוּ כָּסוּל וְאֵיזֶהוּ שָׁחוּל שָׁחוּל - שֶׁנִּשְׁמְטָה יֲרֵיכוֹ, כָּסוּל - שֶׁרַגְלוֹ אֶחָד בְּתוֹךְ הַכֶּסֶל וְרַגְלוֹ אֶחָד עַל גַּבֵּי הַכֶּסֶל. תָּנָא: הַשָּׂרוּעַ וְהַקָּלוּט; שָׂרוּעַ - שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לוֹ יֲרֵיכוֹ, קָלוּט - שֶׁרַגְלָיו קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר וּכְשֶׁל סוּס. **משנה** נִשְׁבַּר עֶצֶם יָדוֹ וְעֶצֶם רַגְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר. מוּמִין אֵלּוּ מָנָה אִילָא בְּיַבְנֶה, וְהוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. וְעוֹד שְׁלֹשָׁה הוֹסִיף, אָמְרוּ לוֹ: לֹא שָׁמַעְנוּ אֶת אֵלּוּ; שֶׁגַּלְגַּל עֵינוֹ עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם, וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר, וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַמְדַבֵּר בִּלְשׁוֹנוֹ. בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ: הֲרֵי זֶה מוּם. **גמרא** אֵינוֹ נִיכָּר מִי קָא הָוֵי מוּמָא אָמַר רַב פַּפָּא: אֵינוֹ נִיכָּר - מֵחֲמַת עַצְמוֹ, אֲבָל נִיכָּר מֵחֲמַת מְלָאכָה. "מוּמִין אֵלּוּ מָנָה" וכו'. לְמֵימְרָא דְּלָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ וּרְמִינְהוּ: הַמַּפֶּלֶת מִין בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין, אִם זָכָר - תֵּשֵׁב לְזָכָר, אִם נְקֵבָה - תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה; אֵינוֹ יָדוּעַ - תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר - הוֹאִיל וְגַלְגַּל עֵינוֹ עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם! אָמַר רַב יוֹסֵף: לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּאוּכָּמָא, הָא - בְּחִיוָּורָא. "וּפִיו דּוֹמֶה כְּשֶׁל חֲזִיר". אָמַר רַב פַּפָּא: לָא תֵּימָא - דִּשְׁפִיד וּפָרוּס, אֶלָּא כֵּיוָן דְּפָרוּס - אַף עַל גַּב דְּלָא שְׁפִיד. "וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁבִּלְשׁוֹנוֹ". מַתְנִיתִין מָנִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא: וְאֶת שֶׁנִּיטַּל רוֹב הַלָּשׁוֹן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁל לְשׁוֹנוֹ. **משנה** וּמַעֲשֶׂה שֶׁהַלֶּחִי הַתַּחְתּוֹן עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן, וְשָׁאַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה מוּם. **גמרא** מַאי תְּנָא דְּקָתָנֵי "וּמַעֲשֶׂה" - מִשּׁוּם דִּתְנַן: פִּיו דּוֹמֶה לַחֲזִיר, וּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי; וְקָאָמְרִינַן: כִּי פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי בִּשְׂפָתוֹ עֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אֲבָל שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה הֲרֵי זֶה מוּם.

ומעשה

בפירן של בית מנחם — פירש בקונטרס: שם הכפר. ובתוספתא (פרק ד) כתוב: "בפרה של בית מנחם", כמו בההוא [מעשה בפרה של בית מנחם] שניטלה האם שלה (סנהדרין לג,א). **שנשמטה** יריכו — פירש בקונטרס: אישלויישי"ר בלעז. וכגון דלא איעכול ניביה, דאי איעכול ניביה — טריפה נמי הוי, כדאמר ב"אלו טריפות" (חולין נה,ב): האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה — טריפה, והני מילי דאיעכול ניביה. וקשיא לפירושו: דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעכול ולא איפסוק! אלא יש לפרש: דנשמטה כן מתחלת ברייתה. וכן "נשתרבבה" בסמוך.

פיו

ומעשה. **גבי אדם** — כהן. **הא דאית בה עצם** — אם עצם הלחי התחתון עודף על העליון, הוי מום אפילו בבהמה. אבל אין בה עצם, אלא ששפתו התחתונה ארוכה ומקבלת העליונה ועודפת עליה — באדם הוי מום, ולא בבהמה. **משנה אזן הגדי שהיתה כפולה** — שיש לו שתי אזנים מצד אחד, אוזן בתוך אוזן. **בזמן שהוא עצם אחד** — שאין להם אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו ונתחבר למטה — הרי זה מום. **ואם אינה עצם אחד** — שהתנוכים מובדלים למעלה — אינו מום. וטעמא לא איתפרש לי. ולא דמי לבעלת חמש רגלים, דהאי אוזן בתוך אוזן אינו נראה כל כך. **לשל חזיר** — מפרש בגמרא. **גמרא בלום** = קצר. **מבולמות** — קצרות ברוחב. אנקפלי"ד בלעז. **אם מחמת הריוח** — שאין לו ריוח כל כך בפה, ולא בעצם ולא בבשר השפתים — אינו מום. **ואם מחמת העצם** — שהשפתים פתוחות יפה, אבל הלחיים אדוקות זו בזו שאינו יכול לפותחן, דכי אכיל או פעי מרחיב השפתים, ונראה העצם כנוד — הרי זה מום. וכן ברגלים, שרגליו קצרות מחמת הרוח של מדה אחת, העצם והבשר של כפות הרגלים שלא היו רחבין כל כך — אינו מום. ואם מחמת העצם, שהעצם קצר והבשר מרחיב מלמטה ויוצא לחוץ — הרי זה מום. והמורה גריס: "מחמת הרוח". ופירושה כדפרישנא, אבל לתקן הלשון אין יכולת. ואיכא דגרסי: "מחמת הריוח" כדפרישנא. לשון אחר: פיו בלום — נפוח. אם מחמת הרוח, שנפח מחמת דִיצא — אינו מום, דהדר בריא. ואם מחמת העצם, שעבה ביותר — הרי זה מום. ובתוספתא דבכורות (פרק ד) מצאנו: מחמת הרוח אינו מום, מחמת עצמו הרי זה מום. **חסחוס** = תנוך. **קטינא** = דקה מאד. **כריכא** = עגולה. שזנב הטלה הוי רחבה יתר על עוביה. **בגדי שתים** — חוליות בזנב — הרי זה מום. **רישא** — אזן הגדי. סיפא — אין בה שלש חוליות. **משנה יבלת** = ורואי"ן. **ושנפגם עצם ידו** — דניכר המום. ולעיל איירי בנשבר. **עצמו שבפיו** — שהשיניים קבועות בו. ולמעלה מן החוטין. דאי חוטין גופיה — אפילו נפגמו או נגממו נמי. **במראה** — שלכל נראה שזו גדולה מזו. **אבל לא במדה** — שאם אין ניכר אלא במדה — אינו מום. **ולא הודו לו** — ארבי יהודה קאי. **גמרא לא במקדש** — דנפסל מן המזבח. **ולא במדינה** — דאינו מום גמור לישחט עליו בחוץ. **גרב** = חזזית. **ותסברא** — דלא מום הוא. **והא כתיב יבלת באורייתא** — גבי מומין גמורין (ויקרא כב): "עורת או שבור או חרוץ או יבלת". **בגופו** — לא מום גמור הוא. **והא קרא סתמא** — כתיב. **אלא** — בגופו נמי הוי מום, ולא קשיא קרא דמשמע דאפילו בגופו הוי מום, אמתניתין דמשמע דאינו מום גמור אלא בעין, אבל בגופו מום הוא ליפסל ולא לישחט. קרא — דאית ביה עצם, ומתניתין הכא דבעין הוי מום, ואידך מתניתא דבגופו לא הוי מום — בדלית בה עצם. **ולית ביה עצם בגופו פסולה הוי** — בתמיה. **תלתול** — חתיכות בשר התלויים בו, כגון בני אדם שיש להם אצל אזניהם רצועות קטנות של בשר, וממעי אמן הם. **פסולין באדם** — אם כהן הוא — פסול לעבודה, דבעינן שוה בזרעו של אהרן. **אלא אידי ואידי בעין** — אמתניתין קאי, ולא אקרא. **והא אין מומין בלבן** — ואפילו במקדש כשר לשחוט. **אידי ואידי** — הא דקתני: אין שוחטין במקדש ובמדינה — בלבן, והא נמי דקתני: אין מומין בלבן — תרוייהו ליבלת במומין שבלבן. אית ביה שער — מגונה הוא, ועלה קתני מתניתין: אין שוחטין לא במקדש ולא במדינה. **והא דקתני אין מומין בלבן בדלית בה שער** — ומתניתין דמום גמור הוא — כדאוקימנא: בשחור, ובדלית נמי עצם. וקרא — בדאית בה עצם. דאי מתניתין דהכא בדאית בה עצם, אמאי נקט "בעינו" **ורבנן** — דלא הודו לו בביצים, עד כמה תהא חבירתה קטנה דמכשרי **משנה לערקוב** — לפרק שבירך. ובגמרא מפרש איזה ערקוב. **כל מרבית עגלים** — כל תרבות מנהג של עגלים כך הוא, שיש זנבן מגיעות לערקוב. הילכך, בציר מהני הוי מומא, וכשהן גדולים — הולכות ונמתחות עד למטה. **שבאמצע הירך** — מפרש בגמרא.

גמרא

פיו בלום — פירש בקונטרס בלשון שני: נפוח וכו'. בלשון ראשון שפירש "ובלום" — קצר, דבלום הוא לשון סתימה, כמו "חוטמו בלום" דלקמן בפרק "מומין אלו" (מג,ב), דפירושו: נקביו סתומין, כדפירש לקמן בקונטרס. וכמו "בולם עצמו בשעת מריבה" בפרק "כיסוי הדם" (חולין פט,א). **והא** אין מומין בלבן — ואף על גב דפלוגתא היא לעיל (לח,ב), הא אוקימנא לעיל מתניתין כמאן דאמר אין מומין בלבן. **אלא** אידי ואידי בשחור — גרסינן, ולא גרסינן "בלבן".

[הכי גרסינן:

וּמַעֲשֶׂה נַמִי שֶׁלֶּחִי הַתַּחְתּוֹן עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן, שָׁאַל רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה מוּם. - וְהָא גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּתְנַן: שְׂפָתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ שֶׁתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה - הֲרֵי זֶה מוּם; גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּכְתִיב: "אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן" - אִישׁ שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, אֲבָל בִּבְהֵמָה לָא! אֲמַר רַב פַּפָּא: לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאִית בָּהּ עֶצֶם, הָא - דְּלֵית בָּהּ עֶצֶם. **משנה** אוֹזֶן הַגְּדִי הָיְתָה כְּפוּלָה, אָמְרוּ חֲכָמִים: בִּזְמַן שֶׁהוּא עֶצֶם אֶחָד - מוּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם - אֵינוֹ מוּם. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זְנַב הַגְּדִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר, וְשֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ חוּלְיוֹת - הֲרֵי זֶה מוּם. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: פִּיו בָּלוּם וְרַגְלָיו מְבוּלָּמוֹת, מֵחֲמַת הָרוּחַ - אֵינוֹ מוּם, מֵחֲמַת הָעֶצֶם - הֲרֵי זֶה מוּם. אָזְנָיו כְּפוּלוֹת, בְּחַסְחַסוּת אַחַת - הֲרֵי זֶה מוּם, בִּשְׁתֵּי חַסְחַסִיּוֹת - אֵינוֹ מוּם. "רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: זְנַב הַגְּדִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר". אָמַר רַב פַּפָּא: לָא תֵּימָא דִּקְטִינָא, אֶלָּא דִּכְרִיכָא, אַף עַל גַּב דְּאַלִּימָא. "אוֹ שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ חוּלְיוֹת" וכו'. אָמַר רַב הוּנָא: בִּגְדִי, שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁלֹשׁ - אֵינוֹ מוּם; בְּטָלֶה, שָׁלֹשׁ - הֲרֵי זֶה מוּם, אַרְבַּע - אֵינוֹ מוּם. מֵיתִיבֵי: בִּגְדִי, אַחַת - הֲרֵי זֶה מוּם, שְׁתַּיִם - אֵינוֹ מוּם; בְּטָלֶה, שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מוּם, שָׁלֹשׁ - אֵינוֹ מוּם! תְּיוּבְתָּא דְּרַב הוּנָא. וְרַב הוּנָא, מַתְנִיתִין אַטְעִיתֵיהּ; אִיהוּ סָבַר: מִדְּרֵישָׁא בִּגְדִי - סֵיפָא נַמִי בִּגְדִי. וְלָא הִיא, רֵישָׁא בִּגְדִי, וְסֵיפָא בְּטָלֶה. **משנה** רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: אֶת שֶׁיַּבֶּלֶת בְּעֵינָיו, וְשֶׁנִּפְגַּם עֶצֶם יָדוֹ וְרַגְלוֹ, וְשֶׁנִּפְרַק עַצְמוֹ שֶׁל פִּיו. עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, אָזְנוֹ אֶחָד גְּדוֹלָה וְאֶחָד קְטַנָּה, בְּמַרְאֶה אֲבָל לֹא בְּמִדָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁתֵּי בֵיצָיו, אַחַת גְּדוֹלָה כִּשְׁתַּיִם שֶׁבַּחֲבֵירְתָּהּ. וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. **גמרא** לְמֵימְרָא דְּיַבֶּלֶת הָוֵי מוּמָא וּרְמִינְהוּ, וְאֵלּוּ שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן לֹא בַּמִּקְדָּשׁ וְלֹא בַּמְּדִינָה: בַּעַל גָּרָב וּבַעַל יַבֶּלֶת! - וְתִסְבְּרָא הָא כְּתִיבָא יַבֶּלֶת בְּאוֹרַיְיתָא! אֶלָּא לָא קַשְׁיָא, הָא - בְּגוּפוֹ, הָא - בְּעֵינוֹ. - מִכְּדֵי קְרָא סְתָמָא, מַה לִּי בְּגוּפוֹ וּמַה לִּי בְּעֵינוֹ אֶלָּא לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאִית בָּהּ עֶצֶם, הָא - דְּלֵית בָּהּ עֶצֶם; דִּקְרָא - דְּאִית בָּהּ עֶצֶם, מַתְנִיתִין - דְּלֵית בָּהּ עֶצֶם; בְּעֵינוֹ - הָוֵי מוּמָא, בְּגוּפָא - לָא הָוֵי מוּמָא. - וְלֵית לָהּ עֶצֶם בְּגוּפָא פְּסוּלָה הֲרֵי תִּלְתּוּל בְּעָלְמָא הוּא, דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בַּעֲלֵי הַתִּילּוּלִין פְּסוּלִין בָּאָדָם וּכְשֵׁירִין בַּבְּהֵמָה! אֶלָּא, אִידִי וְאִידִי בְּעֵינוֹ, וְלָא קַשְׁיָא, הָא - בַּשָּׁחוֹר, הָא - בַּלָּבָן. - וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן! אֶלָּא, אִידִי וְאִידִי בַּלָּבָן, וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לָא קַשְׁיָא, הָא - דְּאִית בָּהּ שֵׂעָר, הָא - דְּלֵית בָּהּ שֵׂעָר. "עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה" וכו'. תָּנָא: גְּדוֹלָה - כְּשֶׁל עֵגֶל, קְטַנָּה - כְּשֶׁל אַוָּוז. "אָזְנוֹ אַחַת גְּדוֹלָה" וכו'. וְרַבָּנַן עַד כַּמָּה תַּנְיָא, אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ אֵינָה לַשְּׁנִיָּה אֶלָּא כְּפוֹל - כְּשֵׁירָה. **משנה** זְנַב הָעֵגֶל שֶׁאֵינָה מַגַּעַת לָעַרְקוֹב. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מַרְבִּית עֲגָלִים כֵּן, כָּל זְמַן שֶׁיְּהוּ מְגַדְּלִין הֵן נִמְתָּחוֹת. אֵיזֶהוּ עַרְקוֹב שֶׁאָמְרוּ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר: בָּעַרְקוֹב שֶׁבְּאֶמְצָע הַיָּרֵךְ.

ועל כך הביא התנא ואמר, **וּמַעֲשֶׂה נַמִּי** בבכור **שֶׁלֶּחִי הַתַּחְתּוֹן** שלו היה **עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן, וְשָׁאַל רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים** מה דינו, **וְאָמְרוּ הֲרֵי זֶה מוּם.**

הגמרא מקשה על דברי חכמים, שבהמה ששפתה התחתונה עודפת על העליונה נחשבת בעלת מום: **וְהָא גַּבֵּי אָדָם הוּא דִּתְנַן** – והרי במומי הכהנים שנינו כן (להלן מד.) 'אם **שֶׁפָּתוֹ הָעֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אוֹ שֶׁתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה הֲרֵי זֶה מוּם**', ומשמע שרק **לְגַבֵּי אָדָם הוּא** מום, משום **דִּכְתִיב** (ויקרא כב ד) '**אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן**', ודרשו, שרק **אִישׁ שֶׁשָּׁוֶה בְּזַרְעוֹ שֶׁל אַהֲרֹן**, ואין מראהו שונה משאר אנשים כשר לעבודה, אבל מי ששפתו התחתונה עודפת על העליונה פסול, כיון ששונה משאר אנשים, **אֲבָל בַּבְּהֵמָה לֹא** יפסול שינוי זה, כי אינו מום.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמרו חכמים שאם שפתו התחתונה עודפת על העליונה נחשב מום, הוא באופן **דְּאִית בָּהּ עֶצֶם** – שהעצם של הלחי התחתון עודף על הלחי העליון, **הָא** – ומה שמשמע מהמשנה שבהמה אינה נפסלת במום זה, מדובר באופן **דְּלֵית בָּהּ עֶצֶם**, אלא רק שפתו התחתונה עודפת על העליונה, ובאופן זה הוא מום באדם ולא בבהמה.

משנה

המשנה מפרטת מומים המצויים באוזן ובזנב הבהמה: **אוֹזֶן הַגְּדִי שֶׁהָיְתָה כְּפוּלָה**, שיש לו שני אזנים מצד אחד, אוזן בתוך אוזן, **אָמְרוּ חֲכָמִים בִּזְמַן שֶׁהוּא עֶצֶם אֶחָד** – באופן שאין להם אלא תנוך אחד, שנכפל תנוך העליון לתוכו והתחבר למטה, הרי זה **מוּם, בִּזְמַן שֶׁאֵין בּוֹ עֶצֶם** – שהתנוכים מובדלים למעלה, **אֵינוֹ מוּם. רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, זְנַב הַגְּדִי שֶׁהוּא** עגול ודוֹמֶה לְזנב **שֶׁל חֲזִיר, וְשֶׁאֵין בָּהּ** – בזנב **שָׁלֹשׁ חוּלְיוֹת, הֲרֵי זֶה מוּם.**

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא הדנה במומים נוספים: **תָּנוּ רַבָּנָן, פִּיו בָּלוּם** [–נפוח], **וְרַגְלָיו מְבוּלָּמוֹת** – או שרגליו נפוחות, אם הוא **מֵחֲמַת** שהצטנן **מְהָרוּחַ אֵינוֹ מוּם**, כי מום הבא מחמת רוח סופו להבריא, ואינו מתיר שחיטת בכור במדינה. אך אם הוא **מֵחֲמַת הָעֶצֶם**, שהיא עבה ביותר, **הֲרֵי זֶה מוּם. אָזְנָיו כְּפוּלוֹת, בְּחַסְחֲסוּת אַחַת** – יש לשתיהן תנוך אחד, **הֲרֵי זֶה מוּם**, אבל **בִּשְׁתֵּי חַסְחֲסִיּוֹת** – שיש לכל אחת תנוך בפני עצמו, **אֵינוֹ מוּם.**

שנינו במשנה: **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, זְנַב הַגְּדִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְשֶׁל חֲזִיר. אָמַר רַב פָּפָא, לֹא תֵּימָא דִּקְטִינָא** – זנב דק מאד כזנב חזיר, **אֶלָּא דִּכְרִיכָא** – זנב שהוא עגול, שנחשב מום **אַף עַל גַּב דְּאַלִּימָא** – אפילו שהוא עבה, כי דרכו של זנב שרחבו יותר מעוביו.

שנינו במשנה: **אוֹ שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ חוּלְיוֹת וכו'. אָמַר רַב הוּנָא**, משנתנו עוסקת **בִּגְדִי**, שאם יש בזנבו **שְׁתַּיִם** – שתי חוליות, **הֲרֵי זֶה מוּם**, אך אם יש בזנבו **שָׁלֹשׁ** חוליות, **אֵינוֹ מוּם.** אולם **בְּטָלֶה, שָׁלֹשׁ** חוליות, **הֲרֵי זֶה מוּם, אַרְבַּע** חוליות **אֵינוֹ מוּם**, ועליו לא דיברה משנתנו.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבֵי**, שנינו בברייתא, **בִּגְדִי**, אם יש לו חוליה **אַחַת, הֲרֵי זֶה מוּם**, אבל אם יש לו **שְׁתַּיִם, אֵינוֹ מוּם.** ואילו **בְּטָלֶה**, אם יש לו **שְׁתַּיִם, הֲרֵי זֶה מוּם**, אבל אם יש לו **שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מוּם**, הרי שדי לגדי שיהא לו שתי חוליות, **וְתִיוּבְתָא דְּרַב הוּנָא.**

מבארת הגמרא: **וְרַב הוּנָא מַתְנִיתִין אַטְעִיתֵיהּ** – דברי המשנה הטעה אותו, **אִיהוּ סָבַר, מִדְּרֵישָׁא בִּגְדִי** – כשם שהנידון ברישא לגבי פסול אוזן, עוסק בגדי, **סֵיפָא נַמִּי בִּגְדִי** – גם הנידון בסיפא לגבי חסרון בחוליות הזנב, עוסק בגדי, ולכן העמיד את הסיפא בגדי. **וְלֹא הִיא** – אולם האמת אינה כן, אלא **רֵישָׁא בִּגְדִי, וְסֵיפָא בְּטָלֶה**, כי זנב הגדי די לו בשתי חוליות.

משנה

המשנה דנה אודות כמה מומים המצויים בבהמה: **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס אוֹמֵר, אֶת שֶׁיש לו יַבֶּלֶת בְּעֵינָיו, וְשֶׁנִּפְגַּם עֶצֶם יָדוֹ וְרַגְלוֹ** – שנחסר חלק מעצם ידו או רגלו, והחסרון ניכר, **וְשֶׁנִּפְרַק עַצְמוֹ שֶׁל פִּיו** – נשבר עצם הלסת שהשינים קבועות בה, והשבר ניכר בחוץ, **עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, אָזְנוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה**, ואין זה מום אלא אם ההפרש ביניהם ניכר **בְּמַרְאֶה, אֲבָל לֹא** כשהוא ניכר רק **בְּמִדָּה**, שאז אינו מום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, אם יש הפרש בין הגודל של **שְׁתֵּי בֵיצָיו**, עד **שאַחַת** מהן **גְּדוֹלָה כִּשְׁתַּיִם שֶׁבַּחֲבֶירְתָּה** – פי שתים מחברתה, הרי זה מום, **וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים** לרבי יהודה.

גמרא

שנינו במשנה: רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר מי שיש יבלת בעיניו נחשב בעל מום. תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – וכי יש ללמוד ממשנה זו **דְּיַבֶּלֶת הָוֵי מוּמָא** גמור שניתן לשחוט עליה בכור ולאכלו בלא הקרבה, **וּרְמִינְהוּ** – וקשה על כך ממה ששנינו במשנה (מא.) '**וְאֵלּוּ** מומים **שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין עֲלֵיהֶן** בכור **לֹא בַּמִּקְדָּשׁ** כי הם פוסלים את הקרבן, **וְלֹא בַּמְּדִינָה** כי אינם מום גמור להתיר לשחוט עליהם בחוץ, **בַּעַל גָּרָב וּבַעַל יַבֶּלֶת**', הרי שיבלת אינה מום גמור להתיר לשחוט עליה בכור ללא הקרבה.

משיבה הגמרא בתמיהה: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לומר כן, שיבלת אינה מום גמור, **הָא כְּתִיבָא יַבֶּלֶת בְּאוֹרַיְיתָא**, שנאמר (ויקרא כב כב) 'עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַה'. **אֶלָּא לֹא קַשְׁיָא** הסתירה בין המשניות, כי **הָא** – מה ששנינו להלן שיבלת אינה מום גמור, הוא ביבלת **שבְּגוּפוֹ**, ואילו **הָא** – מה ששנינו במשנתנו שיבלת מום גמור, הוא ביבלת **שבְּעֵינוֹ.** מקשה הגמרא: **מִכְּדִי** – הרי **קְרָא סְתָמָא** – הפסוק הזכיר יבלת סתם כמום גמור, ואם כן **מַה לִּי** אם היא **בְּגוּפוֹ וּמַה לִּי** אם היא **בְּעֵינוֹ.** ושוב קשה למה שנינו להלן שאין שוחטין בכור שיש לו יבלת בחוץ.

הגמרא מחלקת חילוק אחר בין הפסוק למשניות: **אֶלָּא** לעולם יבלת בכל מקום נחשבת מום גמור, כמו שמשמע מהפסוק, **וּלֹא קַשְׁיָא** על המשניות שמשמע שרק בעין הוא מום, משום **דְּהָא** שיבלת בכל הגוף היא מום, מדובר באופן **דְּאִית** – שיש **בָּהּ עֶצֶם, וְהָא** – ויבלת שאינה מום אלא בעין, היא יבלת **דְּלֵית** – שאין **בָּהּ עֶצֶם**, ובכך מיושב הכל, **דִּקְרָא** – הפסוק שמחשיב יבלת למום גמור בכל מקום, מדבר ביבלת **דְּאִית בָּהּ עֶצֶם, וּמַתְנִיתִין** – והמשניות דיברו ביבלת **דְּלֵית** – שאין **בָּהּ עֶצֶם**, ולכך משנתנו החשיבה יבלת זו למום רק אם היא **בְּעֵינוֹ**, שאז **הָוֵי מוּמָא**, והמשנה להלן עוסקת כשהיא **בְּגוּפוֹ**, ולכך כיון שאין בה עצם **לֹא הָוֵי מוּמָא.**

מקשה הגמרא: **וְלֵית לָהּ עֶצֶם בְּגוּפוֹ** – וכי יבלת בגופו שאין בה עצם, **פְּסוּלָה** להקרבה, כמו שמבואר במשנה להלן 'לא במקדש', **וְהֲרֵי תִּלְתּוּל** – חתיכת בשר תלוי **בְּעָלְמָא הוּא**, ואין זה מום, **דִּתְנַן** להלן (מה:), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בַּעֲלֵי הַתִּילּוּלִין** – אלו שיש להם חתיכות בשר תלויות, **פְּסוּלִין בָּאָדָם** – פוסלים כהנים לעבודה, **וּכְשֵׁירִין בַּבְּהֵמָה** להקריבה.

אֶלָּא, חוזרת הגמרא מהחילוק בין המשניות, וקובעת כי **אִידִי וְאִידִי** – שתי המשניות עוסקות ביבלת **שבְּעֵינוֹ, וְלֹא קַשְׁיָא** הסתירה שבין המשניות, כי **הָא** – מה ששנינו במשנתנו שיבלת היא מום גמור, מדובר שהיא **בַּחלק הַשָּׁחוֹר** שבעין, **וְהָא** – מה ששנינו להלן שיבלת אינה מום גמור, מדובר כשהיא **בַּחלק הַלָּבָן** של העין.

מקשה הגמרא: איך יתכן להעמיד את המשנה להלן ביבלת בחלק הלבן של העין, **וְהָא אֵין מוּמִין בַּלָּבָן** של העין, והבכור כשר אפילו לשוחטו במקדש. מיישבת הגמרא: **אֶלָּא, אִידִי וְאִידִי** – בין המשנה להלן ובין הכלל שאין מומים בלבן, עוסקים ביבלת **בַּלָּבָן** של העין, **וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לֹא קַשְׁיָא** – אין סתירה ביניהם, **הָא** – מה ששנינו להלן שעל יבלת זו אין שוחטים במקדש, מדובר **דְּאִית בָּהּ שֵׂעָר**, וכיון שיש בה שער הרי היא מגונה ופסולה להקרב במקדש, אך כיון שהיא בלבן שבעין אינה מום גמור להתיר לשחוט בכור בחוץ. ואילו **הָא** – הכלל שאין מומין בלבן, מדובר **דְּלֵית בָּהּ שֵׂעָר.**

שנינו במשנה: **עֵינוֹ אַחַת גְּדוֹלָה וכו'** ועינו אחת קטנה, הרי זה מום.

המשך בעמוד כג

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' א

דְּמִדְּכַר – היינו אומרים שגם באופן שבעט בו לאחר רדיפה לא היתה כוונת הבועט להטיל בו מום אלא שנזכר במה שציערו איל זה כאשר רדף אחריו ולכך בעט בו, ונתירנו על ידי מום זה, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב פפא שלא אומרים כן ואין להתירו.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב פָּפָא, לֹא תֵּימָא בִּשְׁעַת רְדִיפָה אִין, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת רְדִיפָה לֹא – אל תאמר שרק כאשר בעטו לבכור בשעת רדיפה אנו מתירים אותו, אבל כשבעטו לאחר רדיפה אינו מותר, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** כאשר בעטו **לְאַחַר רְדִיפָה, נַמִּי** הוא מותר.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא.** משיבה הגמרא: **צַעֲרֵיהּ [הוּא] דְּמִדְּכַר** – הבועט נזכר במה שציערו איל זה כאשר רדף אחריו ולכך בעט בו ולא בכדי להתירו, ולכן יש להתירו.

הגמרא מביאה ומבארת היתר הטלת מום בבכור לפני שנולד: **אָמַר רַב יְהוּדָה, מוּתָּר לְהַטִּיל מוּם בַּבְּכוֹר קוֹדֶם שֶׁיֵּצֵא לַאֲוִיר הָעוֹלָם,** כדי שיהיה מותר לשוחטו ולא יצטרכו להמתין עמו עד שיפול בו מום. וטעם ההיתר הוא כיון שאין הבכור קדוש בעודו ברחם אלא רק בלידתו מתקדש, שנאמר (דברים טו יט) 'כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד', ורק מעת שמתקדש חל איסור להטיל בו מום.

אָמַר רָבָא, גְּדֵיָא בְּאוּדְנֵיהּ – בבכור של גדי עזים יכול להטיל בו מום באוזנו לפני שיצא רוב ראשו ויחשב כילוד וקדוש, כיון שאזניו ארוכות ויוצאות ונראות לפני רוב ראשו. **אִימְּרָא בְּשִׁפְוָותֵיהּ** – בבכור של שה כבשים יכול להטיל מום לפני לידתו בשפתיו כיון שהן נראות בתחילת לידתו, אך באוזניו שהן קצרות אינו יכול להטיל מום לפני שיצא רוב ראשו.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אִימְּרָא נַמִּי בְּאוּדְנֵיהּ – גם בבכור של שה יכול להטיל מום באוזנו, **אִימּוֹר דֶּרֶךְ צְדָעָיו נָפֵק** – אנו אומרים שהוא יוצא דרך צידי ראשו ונראית אזנו קודם שיצא רוב ראשו.

מום המתיר בכור לשחיטה הוא רק מום גלוי כמו פיסח ועיור, ככתוב בתורה (דברים טו כא–כב) 'וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַה' אֱלֹהֶיךָ, בְּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ'. הגמרא מבארת אלו מומים בתוך הפה נחשבים גלויים: **אָמַר רָבָא,** בכור שנפל מום בתוך פיו, **אָכַל וְלֹא מִיחֲזֵי** – כאשר הוא אוכל שפותח את פיו מעט לא רואים את המום, אבל **פָּעֵי וּמִיחְזֵי** – כאשר הוא פותח את פיו הרבה לצעוק נראה המום, **הָוֵי מוּמָא** ואין צריך שיראה המום בעת אכילתו.

מקשה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן,** הרי **תְּנִינָא** במשנה (לקמן לט.) כשמנתה את המומים בבכור, **הַחוֹטִין הַחִיצוֹנוֹת** – החניכיים הקדמיות שתחת החוטם, **שֶׁנִּפְּגְמוּ** – שנחסר מהם מעט, **וְשֶׁנִּגְמְמוּ** – או שנחתכו ברחבן מלמעלה כעין סדק ולא נחסר מהם כלום, הרי זה מום כיון שמומים הללו גלויים ונראים. וכן החוטין **הַפְּנִימִיּוֹת** – החניכיים האחוריות שהשיניים הגדולות [הטוחנות את האוכל] קבועות בהם, **שֶׁנֶּעֱקְרוּ** לגמרי ממקומם, הרי אלו מומים. מפרשת הגמרא את קושייתה על רבא: **מַאי טַעְמָא** שאפילו עקירת חניכיים הפנימיות נחשבת מום, **לָאו מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מִיחְזֵי** שכאשר הבכור פותח פיו לצעוק החסרון ההוא נראה אף שאינו נראה כאשר הוא פותח פיו מעט רק כדי לאכול. ואם כן לשם מה הוצרך רבא לומר את דבריו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא, רָבָא נַמִּי טַעְמָא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֵשׁ** – רבא בא רק לפרש את טעם דין המשנה הזו, **מַאי טַעְמָא נֶעֱקְרוּ הָוֵי מוּמָא** אף שאין המום נראה מבחוץ בשעה שפותח פיו לאכול, **מִשּׁוּם דְּכִי פָּעֵי מִיחְזֵי** ודי בזה להיחשב מום גלוי המתיר את הבכור.

משנה

כדי להתיר בכור להשחט וליאכל צריך שיהיה בו מום, אך להטיל בו מום אסור מדאורייתא כמו שדרשו (לעיל לג) **מן הכתוב** (ויקרא כב כא) 'כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ', וכאשר עבר אדם והטיל מום בבכור קנסו חכמים שלא לשוחטו כמבואר במשנה לעיל (לד.).

משנתינו עוסקת בנאמנות האדם לומר שהמום נפל מעצמו ולא בידי אדם: **כָּל הַמּוּמִין הָרְאוּיִין לָבֹא בִּידֵי אָדָם** – שאדם יכול לעשותם, ואינם נעשים בידי שמים כמו רגל נוספת או שינוי בגודל האברים, **רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָנִין** לומר שנעשו מעצמם ולא על ידי אדם, אבל **רוֹעִים כֹּהֲנִים אֵינָן נֶאֱמָנִין,** כיון שהם חשודים שהם הטילו את המום בעצמם. ובגמרא תתבאר כוונת המשנה מי הם רועי ישראל ומי הם רועי כהנים, והטעמים מדוע הם נאמנים או אינם נאמנים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נֶאֱמָן הוּא** – כהן, להעיד **עַל** בכור **שֶׁל חֲבֵירוֹ** שהמום נפל בו מעצמו ולא בידי אדם, **וְאֵין נֶאֱמָן** להעיד כן **עַל** בכור **שֶׁל עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֶחָשׁוּד עַל הַדָּבָר לֹא דָנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ,** ולכך אין כהן נאמן להעיד כלל בענין זה לא על בכור של עצמו ואף לא על של חבירו.

גמרא

הגמרא מבארת מי הם רועי ישראל ורועי כהנים שבמשנה ומדוע הם נאמנים או אינם נאמנים. אומרת הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר** שהמשנה שאמרה **רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל,** כוונתה לרועים ישראלים, שאפילו כשהם **בֵּי כַּהֲנֵי** – רועים בבית הכהנים את בהמות הכהנים, **נֶאֱמָנִין** הם להעיד על הבכור של הכהנים שהמום שבו נפל מעצמו ולא בידי אדם. והטעם שנאמנים הוא משום **שֶׁלְּגִימָא** [–לטעימה] **לֹא חָיְישִׁינַן** – איננו חוששים וחושדים שישראל זה העובד אצל הכהן מעיד בשקר שמום זה נפל מעצמו כדי להתירו בכדי שאדונו הכהן יזמינו לאכול עמו מבשר הבכור. ומה שאמרה המשנה **רוֹעֵי כֹּהֲנִים** אין נאמנין, כוונתה שרועים כהנים הרועים **בֵּי יִשְׂרָאֵל** – בבית ישראל את בהמות ישראל, **אֵין נֶאֱמָנִין** להעיד על בכור של ישראל שהמום שבו נפל מעצמו ולא בידי אדם, כיון שהכהן הרועה חשוד שהוא עצמו הטיל בו את המום, שכן **מֵימַר אָמַר** – אומר הוא לעצמו **כֵּיוָן דְּקָא טָרְחָנָא בֵּיהּ לֹא שָׁבִיק לִדִידִי וְיָהִיב לְאַחֲרִינֵי** – כיון שאני טורח בבכור לא יעזוב אותי הישראל ויתן אותו לכהנים אחרים אלא יתננו לי. **וְמִסתבר שהוּא הַדִּין שכֹּהֵן** רועה אינו נאמן להעיד **לְכֹהֵן** אחר על בכורו שהמום שבו נפל מאליו, משום **דְּחָיְישִׁינַן לְגוֹמְלִין** – שחוששים שאומר הרועה הכהן, אעיד היום על הבכור של כהן זה שנפל בו המום מעצמו והוא מותר, כדי שלמחר כשיתן לי ישראל בכור תם ואטיל בו מום, יגמול לי הכהן הזה ויעיד על שלי שמאליו נפל בו המום. **וַאֲתָא רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לְמֵימַר** שכהן **נֶאֱמָן הוּא** להעיד **עַל** בכור **שֶׁל חֲבֵירוֹ** כהן בין שהוא רבו ובין שהוא סתם אדם משום שלא חוששים לגומלין, **וְאֵינוֹ נֶאֱמָן** הכהן להעיד **עַל** בכור **שֶׁל עַצְמוֹ** משום שיש לחשוד שהטיל בו מום בעצמו ומשקר כדי להתירו. **וַאֲתָא רַבִּי מֵאִיר לְמֵימַר** שהֶחָשׁוּד **עַל הַדָּבָר לֹא דָנוֹ וְלֹא מְעִידוֹ,** ולכן כהן בכל אופן אינו נאמן להעיד בענין זה כיון שהוא חשוד להטיל מום בבכור.

וְחַד אָמַר, שכוונת המשנה היא **שרוֹעֵי** בהמות של **יִשְׂרָאֵל וְהֵן** [–הרועים] **כֹּהֲנִים,** כלומר אפילו אם הם כהנים, הרי הם **נֶאֱמָנִין** להעיד שהמום שבו נפל מעצמו, משום שלרועה עצמו לא תהיה תועלת מכך שהוא ישקר, והוא

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

במה שנהנית מהפירות, שאילו לא היית אוכל את הפירות, **הֲוָה מְתַקֵּינְנָא לְהוּ וַאֲכַלְנָא לְהוּ** – הייתי מתקן את הפירות, שהייתי מפריש מהם תרומה ומעשרות, והייתי יכול לאוכלם.

שואלת הגמרא: כשמכר לו **יֵין נֶסֶךְ**, מה הפסיד המוכר במה שנהנה הלוקח. משיבה הגמרא: כאן מדובר שלא מכר לו יין שכולו יין נסך, אלא יין נסך **עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבֶת**, שהיה היין נסך מעורב עם יין כשר, ואומר לו המוכר, אילו לא היית שותה את היין, הייתי יכול להנות ממנו, **וּכְדַעְתַּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, שסובר שיש תקנה ליין זה. **דְּתָנֵן** (ע"ז עד.), **יֵין נֶסֶךְ** – יין שנתנסך לעבודה זרה, **שֶׁנָּפַל לַבּוֹר, כּוּלּוֹ** – כל היין שבבור **אָסוּר בַּהֲנָאָה**, משום שיין נסך אוסר בכל שהוא. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, תערובת יין נסך בבור אינה אוסרת בהנאה את כל הבור, אלא **יִמָּכֵר כּוּלּוֹ** – כל היין שבבור **לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים**, ויטול מהעובד כוכבים מעות עבור כל היין הנמצא בבור, **חוּץ מִדְּמֵי יֵין נֶסֶךְ שֶׁבּוֹ** היינו כפי מה ששוה היין נסך שנפל לבור, שאסור לו ליטול מעות מהנכרי עבור היין נסך, כיון שיין נסך אסור בהנאה. וכיון שכן הפסידו הלוקח במה ששתה, ולפיכך ינכה לו מן הדמים.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין

פרק ששי - על אלו מומין

משנה

נאמר בתורה לגבי בכור בהמה טהורה (דברים טו כא–כב) 'וכי יהיה בו מום פסח או עור כל מום רע, לא תזבחנו לה' אלהיך, בשעריך תאכלנו', ולמדו מכך שבכור שיש בו מום, נשחט לאכילת חולין. ובמשנה זו מפורטים ארבעה סוגי מומים באוזן הבכור.

עַל אֵלּוּ מוּמִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר [–בכור בהמה טהורה] ונאכל כחולין, **נִפְגְּמָה** – נחסר **אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס** – הסחוס שבתנוך האוזן, **אֲבָל לֹא** שוחטין אם נפגם רק **הָעוֹר**, דהיינו האליה הרכה שבתחתית האוזן, כי פגימה זו חוזרת ונשלמת, ומום עובר אינו מתיר לשחוט בכור.

נִסְדְּקָה אזנו, דהיינו שנוצר סדק בסחוס, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָסְרָה** האוזן, וכן **נִיקְּבָה** אזנו כשיעור הכנסת **מְלֹא כַּרְשִׁינָה** – גרגיר של מין קטנית בשלמותו, **אוֹ שֶׁיָּבְשָׁה**, הרי זה מום ששוחטין עליו בכור. **אֵיזֶהוּ יֶבֶשָׁה** – מהו שיעור היובש שנחשב מום, **כֹּל שֶׁתְּנָקֵב** האוזן, **וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה טִיפַת דָּם. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן הַמְּשׁוּלָּם אוֹמֵר**, רק אם היא **יְבֵשָׁה** עד כדי **שֶׁתְּהֵא נִפְרֶכֶת** – שתתפורר כאשר ימשמשו בה.

גמרא

שנינו במשנה ארבעה אופני מומין באוזן הבכור. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – למה חסרונות אלו נחשבים מומים, והרי לגבי מומי בכור שנאמרו בפסוק (דברים טו כא) 'פִּסֵּחַ וְעִוֵּר' **כְּתִיב**, ומשמע שרק מומים אלו מתירים לשחוט ולאכול בלא הקרבה, ולא אחרים. מתרצת הגמרא: **כְּתִיב נַמִּי** (שם) 'כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם', ומשמע שיש מומים נוספים.

שואלת הגמרא: **וְאֵימָא** – ואולי פסוק זה נדרש במדת כלל ופרט, 'כִּי יִהְיֶה בּוֹ מוּם' **כְּלָל**, שמשמעו כל מום, 'פִּסֵּחַ **אוֹ** עִוֵּר' **פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, פִּסֵּחַ וְעִוֵּר אֵין** – נחשבים מום לשחוט עליהם, אבל **מִידֵּי אַחֲרִינָא לֹא** – מומים אחרים לא, ומנין שניתן לשחוט בכור גם על מומי האוזן. משיבה הגמרא: כיון שחזר הכתוב ואמר 'כֹּל מוּם רָע', הרי **חָזַר וְכָלַל, וּכְלָל וּפְרָט וּכְלָל, אִי אַתָּה דָּן** את הכלל **אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט, מָה הַפְּרָט** 'פסח ועור' **מְפוֹרָשׁ** בו שאין שוחטין אלא על **מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין** – שאין להם רפואה, **אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וְאֵינָן חוֹזְרִין**, כגון ארבעה מומים שבאוזן הבכור, שוחטים עליהם, אך לא שאר מומים.

שבה הגמרא ושואלת: **וְאֵימָא** נדרש כך, **מָה הַפְּרָט** 'פסח ועור' **מְפוֹרָשׁ** בו שאין שוחטין אלא על **מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ**, שהרי פסח אינו יכול ללכת, ועיור אינו רואה, **וְמוּמָם אֵינוֹ חוֹזֵר** – אין לו רפואה, **אַף כֹּל מוּמִין שֶׁבְּגָלוּי וּבוֹטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ וְאֵינוֹ חוֹזֵר** שוחטין עליהם, **אַלְּמָה תְּנַן** – ולמה שנינו במשנה **נִפְגְּמָה אָזְנוֹ מִן הַחַסְחוּס וְלֹא מִן הָעוֹר**, והרי אינו מונע את השמיעה ומבטל מלאכת האוזן. משיבה הגמרא: כשחזר הכתוב ואמר 'כֹּל מוּם רָע' שמשמעו שכל מום מתיר לשחוט, הרי **רִיבּוּיָא הוּא**, ואינו נדרש במדת כלל ופרט וכלל, ולכך גם מומין שבאוזן מתירים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי**, שהכתוב מרבה כל מום שהוא, **מוּמִין שֶׁבְּסֵתֶר נַמִּי** [–גם] יהיה מותר לשחוט עליהם, **אַלְּמָה תְּנַן** – ולמה שנינו להלן (לט.) לגבי מומין שבפה, **חוּטִין הַחִיצוֹנוֹת** – חניכיים הקדמיות, **שֶׁנִּפְגְּמוּ** – שנחסר מהם קצת, **וְשֶׁנִּגְמְמוּ** – או שנחתכו לרוחבם מלמעלה, אף שלא חסר מהם, **וְהַפְּנִימִיּוֹת** – וכן החניכיים האחוריות שבהם קבועות השינים הגדולות, **שֶׁנֶּעֱקְרוּ** לגמרי ממקומם.

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

אֲלוּל וְתִשְׁרֵי יָבֵשׁ, סבורה הגמרא עתה, שכוונתו לומר, שמאכילים אותו לח בזמן גידול לח, ויבש בזמן גידול יבש. דוחה הגמרא: **דִּלְמָא** כוונתו לומר, **שֶׁפֵּרֵי דֶּאֱלוּל וְתִשְׁרֵי שהם יבשים מַאֲכִילִינָן לֵיהּ כַּאֲדָר וְנִיסָן**, לאחר שאכל את החציר הלח הגדל באותו זמן, ועדיין הוא לח, ונמצא שאוכל לח ואחר כך יבש באדר וניסן.

מבארת הגמרא: **וְכַמָּה מַאֲכִילִין אוֹתוֹ** בכל יום מאותם שלשה חדשים. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי פִּנְחָס בֶּן עָרוֹבָא, כַּגְּרוֹגֶרֶת**, אחת מהלח ואחת מהיבש.

אָמַר רָבָא, בָּעֵי בְּמַעֲרָבָא – דנו בני הישיבה בארץ ישראל, האם לבדיקה זו די להאכיל את הבכור **כַּגְּרוֹגֶרֶת** רק **בִּסְעוּדָה רִאשׁוֹנָה** שאוכל בכל יום,

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

שנינו במשנה: ושרגליו קלוטות כשל חמור הרי זה מום. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא תֵּימָא** – אל תאמר שדווקא באופן שרגליו דומות לגמרי לבהמה טמאה, **דַּעֲגִילָן וְלֹא סְדִיקָן** – שפרסותיו גם עגולות וגם אינם שסועות, הרי זה מום, **אֶלָּא כֵּיוָן דַּעֲגִילָן** – שפרסותיו עגולות, **אַף עַל גַּב דִּסְדִיקָן** – אפילו אם הם שסועות, הרי הוא בעל מום, כי רגלי בהמה טהורה אינם עגולות.

שנינו במשנה: **וְהַשָּׁחוּל וְהַכָּסוּל** הרי זה מום, **וכו'**. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את משנתנו: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵיזֶהוּ 'כָּסוּל' וְאֵיזֶהוּ 'שָׁחוּל', 'שָׁחוּל', שֶׁנִּשְׁמְטָה יְרֵיכוֹ** – שיצאה עצם ירכו ממקומה. **'כָּסוּל', שֶׁרָגְלוֹ אֶחָד בְּתוֹךְ הַכֶּסֶל וְרַגְלוֹ אֶחָד עַל גַּבֵּי הַכֶּסֶל** – ירך אחת שלו שקועה בתוך הכסל, והשניה למעלה מהכסל.

הגמרא מביאה ברייתא המביאה עוד מיני מומים ברגלים: **תָּנָא** בברייתא, נאמר בפרשת מומי בהמה (ויקרא כב כג) 'וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה', מפרשת הברייתא מי הם **הַשָּׂרוּעַ וְהַקָּלוּט** שנאמרו בפסוק, **'שָׂרוּעַ'** זה **שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לוֹ יְרֵיכוֹ** – שאחת מירכותיו גדולה מחבירתה, **'קָלוּט'** זה **שֶׁרַגְלָיו קְלוּטוֹת כְּשֶׁל חֲמוֹר וּכְשֶׁל סוּס** – שפרסותיו עגולות כפרסות בהמה טמאה, כגון חמור וסוס.

משנה

המשנה ממשיכה לפרט מומי יד ורגל בבהמה: **נִשְׁבַּר עֶצֶם יָדוֹ** הקדמית **וְכֵן אם עֶצֶם רַגְלוֹ** האחורית של הבכור נשברה, **אַף עַל פִּי שֶׁהשבר עצמו אֵינוֹ נִיכָּר** כלפי חוץ, כיון שהוא צולע, הרי הוא בעל מום. מוסיפה המשנה: **מוּמִין אֵלּוּ** שהוזכרו לעיל **מָנָה אֵילָא** ולימד בישיבה **בְּיַבְנֶה, וְהוֹדוּ לוֹ בהם חֲכָמִים. וְעוֹד שְׁלֹשָׁה** מומים **הוֹסִיף** אילא ללמד, ועליהם **אָמְרוּ לוֹ** חכמים **לֹא שָׁמַעְנוּ [אֶלָּא] אֶת אֵלּוּ** שהוזכרו לעיל, ולא את השלשה הנוספים. ואלו הם המומים שהוסיף, מי **שֶׁנַּגְלַל עֵינוֹ עָגוֹל כְּגַלגל עינו שֶׁל אָדָם,** ושונה מבהמה שגלגל עינה משוך. **וּמִי שפִּיו הוּמָה כְּשֶׁל חֲזִיר,** ששפתו העליונה עודפת על שפתו התחתונה. **וְמִי שֶׁנִּיטַּל רוֹב הַמְדַבֵּר בִּלְשׁוֹנוֹ** – אם נחסר רוב חלק הלשון שאינו מחובר לחיך התחתון, ונקרא חלק 'המדבר', כי בחלק זה של הלשון אדם משתמש לדיבור. אך **בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ** – פסקו כאילא שאף בשלשת המומים הללו **הֲרֵי זֶה מוּם** שמתיר את הבכור.

גמרא

שנינו במשנה: נשבר עצם ידו ועצם רגלו, אף על פי שאינו ניכר הרי זה מום. מקשה הגמרא: **אֵינוֹ נִיכָּר מִי קָא הָוֵי מוּמָא** – וכי מום שאינו ניכר נחשב מום המתיר בכור באכילה. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** כוונת המשנה לשבר **שאֵינוֹ נִיכָּר מֵחֲמַת עַצְמוֹ** – שאינו נראה מבחוץ, **אֲבָל נִיכָּר מֵחֲמַת מְלָאכָה** – יש לו היכר על ידי שהוא צולע בהליכתו.

שנינו במשנה: **מוּמִין אֵלּוּ מָנָה** אילא **וכו'** ועוד שלשה הוסיף, את שגלגל עינו עגול כשל אדם. תמהה הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם באה המשנה לומר **דְּלָאו הַיְינוּ אוֹרְחֵיהּ** – שאין דרך בהמה שיהיו גלגלי עיניה עגולים כעיני אדם. **וּרְמִינְהוּ** – וקשה, הלא שנינו בנדה (כא.), אשה **הַמַּפֶּלֶת** ולד שמראהו כמו **מִין בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, בֵּין** שמראהו כבהמה חיה או עוף **טְמֵאִין, בֵּין** שמראהו כטהורין, **אִם** הולד הוא ממין **זָכָר, תֵּשֵׁב לְזָכָר** – תמנה שבעה ימי טומאת לידה ושלושים ושלושה ימי טוהר כדין יולדת זכר, **וְאִם** הולד הוא ממין **נְקֵבָה, תֵּשֵׁב לִנְקֵבָה** – תמנה ארבעה עשר ימי טומאה ושישים וששה ימי טוהר כדין יולדת נקבה, ואם **אֵינוֹ יָדוּעַ** אם הולד הוא זכר או נקבה, **תֵּשֵׁב לְזָכָר וְלִנְקֵבָה** – תמנה ימי טומאה וטהרה כחומרא שבזכר ובנקבה, דהיינו ארבעה עשר ימי טומאה כיולדת נקבה, ותסיים למנות ימי טוהר אחר ארבעים יום כדין יולדת זכר, ונמצא שיש לה רק עשרים וששה ימי טוהר, **הִכְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר** שאמר שהיולדת מין בהמה נוהגת בדיני טומאה כיולדת ולד גמור, **הוֹאִיל וְנַלְגַּל עֵינוֹ** של חיה ובהמה ועוף **עָגוֹל כְּשֶׁל אָדָם.** הרי שדרך בהמה שיהיה גלגל עיניה דומה לשל אדם, ושלא כמבואר במשנתנו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קַשְׁיָא** סתירה בין המשניות, כי יש להעמיד **הָא** – מה שאמרו בנדה שגלגל עיניה של בהמה הוא כשל אדם היינו **בְּאוּכְּמָא** – בחלק השחור של עין הבהמה, שהוא עגול כעין של אדם, ואילו **הָא** – מה ששנינו במשנתנו שגלגל עיניה של בהמה אינו כשל אדם, מדובר **בְּחִיוָּרָא** – בחלק הלבן של עין הבהמה, שאינו עגול כעין של אדם, ולכן אם נמצא שחלק הלבן של עיני הבהמה עגול כשל אדם, הרי זה מום.

שנינו במשנה: **וּפִיו הוּמָה כְּשֶׁל חֲזִיר** הרי זה מום. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, לֹא תֵּימָא** – אל תאמר שכוונת המשנה שאינו נחשב מום עד שיהיה פיו דומה לגמרי לחזיר, גם **דִּשְׁפִּיד** – שפיו עגול, **וְגם פָּרוּם** – שפתו העליונה ולחייו העליונות עודפות ופרוסות על התחתונות, **אֶלָּא, כֵּיוָן דְּפָרוּם** – ששפתו העליונה עודפת על התחתונה, הרי זה בעל מום, **אַף עַל גַּב דְּלֵא שְׁפִיד** – שפיו אינו עגול כפה של חזיר.

שנינו במשנה: **וְשֶׁנִּיטַּל רוֹב הַמְדַבֵּר שֶׁבִּלְשׁוֹנוֹ** הרי זה מום. מבארת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי שנויה, כדעת **רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא** בברייתא, לגבי מומי בכור, **וְאֶת שֶׁנִּיטַּל רוֹב הַלָּשׁוֹן** הרי זה מום. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אין צורך שתנטל רוב הלשון כולה, אלא די שינטל **רוֹב** החלק **הַמְדַבֵּר שֶׁל לְשׁוֹנוֹ.**

משנה

וּמַעֲשֶׂה בבכור **שֶׁהַלְּחִי הַתַּחְתּוֹן שלו היה עוֹדֵף עַל הָעֶלְיוֹן, וְשָׁאַל רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים** האם נחשב מום, **וְאָמְרוּ הֲרֵי זֶה מוּם.** ובגמרא יתבאר לאיזה דין הביאה המשנה ראיה ממעשה זה.

גמרא

שנינו במשנה: מעשה בבכור שהיה הלחי התחתון עודף על העליון ואמרו חכמים שהוא מום. מבררת הגמרא: **מַאי תְּנָא דְּקָתָנֵי וּמַעֲשֶׂה** – איזה דין שנינו במשניות הקודמות שעליו שנינו הוכחה ממעשה זה. מבארת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּתָנֵן** במשנה הקודמת שרבי אילא הוסיף מום של **'פִּיו הוּמָה לַחֲזִיר', וּפְלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי** – ונחלקו חכמים על רבי אילא ואמרו ששינוי זה אינו נחשב מום, **וְקָאָמְרִינַן** – ועל כך אמרו בני הישיבה במשנתנו, **כִּי פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי** – כל מה שנחלקו חכמים על רבי אילא ואמרו שאין זה מום, הוא רק **בְּאוּפֶן שֶׁשְּׁפָתוֹ עֶלְיוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הַתַּחְתּוֹנָה, אֲבָל** באופן **שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת עַל הָעֶלְיוֹנָה,** גם חכמים מודים שהֲרֵי זֶה מוּם.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

י. וְצָרִיךְ לִפְרוֹס מַפָּה עַל הַשֻּׁלְחָן לְכַסּוֹת הַפַּת קוֹדֶם שֶׁיְּקַדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ יְסִירֶנָּה כְּדֵי שֶׁתִּתְרָאֶה הַפַּת כְּאִילוּ הוּבְאָה עַתָּה עַל הַשֻּׁלְחָן לִכְבוֹד שַׁבָּת שֶׁהִזְכִּיר בַּקִּידּוּשׁ[53כב]:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף י

הלכתא רבתא

כב] שהזכיר בקידוש - די בכך שיכסה הלחם משנה, ואינו צריך לכסות כל הפת שעל השלחן[54].

ציונים והוספות

53) עד"ז להלן סי"ז: צריך לפרוס עליו מפה לכסותו כאילו אינו כאן עד אחר קידוש כדי שיתראה כאלו הובא עתה לכבוד שבת.

54) שאין כאן הטעם שלא יראה הפת בושתו כבסימן רצט סי"ד, שהרי כבר ברך על הפת.

שולחן ערוך – הלכות שבת

כלל הדבר עכשיו שאנו מניחים הקדרות בתוך התנור מגולות ואין אנו עושים שום הטמנה סביב דופנותיהן ועל פיהן אם כן אין להם רק דין שהייה ולא דין הטמנה ולפיכך אם נתבשלו כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום מותר להשהותן אע"פ שאין התנור גרוף ולא קטום ובשר אם נותנו חי בקדרה סמוך לחשכה ממש הרי זה מותר.

אבל במיני בצק בין מבושלים בין נאפים ובמיני קטניות ובמים ובצלי הנצלה בשפוד אין מועיל חי וצריך שיהיו כמאכל בן דרוסאי קודם שבת ובתנור טוח בטיט הכל מותר בכל ענין ואם יש בו גחלים לוחשות אין לפותחו כי אם ע"י נכרי.

ואם הגחלים סביב הקדרה לא יטול ישראל הקדרה מתוכו כי אם נכרי ואם הקדרה עומדת על הגחלים מותר אם אי אפשר ע"י נכרי (והוא הדין בקדרות שלצורך הלילה אם העמידן על הגחלים ובא ליטלן בשבת מעל הגחלים רק שיזהר שלא יכסה אותן בבגדים מלמעלה כשמעמידן על הגחלים אפילו הן עוממות).

ומותר לסמוך תבשיל חם שנתבשל כל צרכו אצל התנור שהוסק כבר והאש בתוכו ואפילו על הלבזבז שסביב התנור אבל על התנור צריך ליתן לבינה או דבר אחר תחת הקדרה על התנור שהוסק כבר ויש גחלים לוחשות בתוכו אע"פ שאין היד סולדת שם עליו מלמעלה אבל כשלא הוסק עדיין נהגו להקל אע"פ שרוצה להסיקו מיד.

אבל תבשיל צונן אפילו קודם שהוסק אסור אפילו לסמוך אצלו כי אם ע"י נכרי קודם שהוסק ואז מותר אפילו על גביו אבל לאחר שהוסק אסור אפילו ע"י נכרי כי אם לצורך חולה או קטן שאין לו מה לאכול.

ותבשיל שאין בו רוטב אפילו הוא קר דינו כחם ואם עדיין לא נצטנן לגמרי אף על פי שיש בו רוטב נהגו להקל כאלו הוא חם לגמרי.

ואם סומך אצל התנור במקום שאין יכול להתחמם עד שהיד סולדת בו מותר אפילו נצטנן לגמרי אבל על התנור צריך דבר המפסיק אף שאין היד סולדת שם ואף אם התבשיל חם לגמרי והוא הדין לתוך הקכלי"ן צריך דבר המפסיק.

ופירות חיים וכן מיני משקין דינם כתבשיל שיש בו רוטב ונצטנן לגמרי בין לאיסור בין להיתר.

וליתן על גבי קדרה הקבועה בתנור דינה כאצל התנור אבל אסור ליתן קנקן עם משקין לתוך המים שבקדרה ההיא ואסור ליתן המים לקדרה ההיא אפילו קודם שהוסק התנור כי אם על ידי נכרי ומותר ליהנות מהמים בשבת אם נתנם נכרי קודם שהוסק התנור אבל אם נתנם ישראל אסור ליהנות מהם עד מוצאי שבת בכדי שיעשו ואפילו נתנם בערב שבת סמוך לחשכה אחר שהוסק התנור אסור ליהנות מהם עד למוצאי שבת בכדי שיעשו.

ואסור לכרוך בשבת קדרה עם תבשיל (חם) בכרים וכסתות או בשאר בגדים אם כולה טמונה בהם ואם פינה התבשיל לקדרה אחרת מותר לכורכו שם:

סליק קיצור הלכות שהיה והטמנה:

הלכות שהייה והטמנה בקצרה לפי מנהג מדינות אלו

א מצוה לרחוץ כל גופו לכתחלה בערב שבת בחמין מפני כבוד השבת ואם אי אפשר לו ירחץ פניו ידיו ורגליו בחמין ומכל מקום אין רחיצה זו חובה גמורה אלא המקיימה מקבל עליה שכר ושאינו מקיימה אינו נענש עליה ומצוה לחוף הראש ולגלח הצפרנים בכל ערב שבת.

ואם היו שערות ראשו גדולות מצוה לגלחן שלא יכנס לשבת כשהוא מנוול ומצוה מן המובחר לגלח בערב שבת ממש ולא קודם לכן כדי שיהא ניכר שעושה לכבוד השבת ואם אין לו פנאי בערב שבת מחמת טורח צרכי שבת יגלח ביום ה' שכל מה שאפשר לקרב הגילוח ליום השבת יש לו לקרב כדי שיהא ניכר שעושה בשביל כבודו.

ונוהגין בקצת מקומות שלא להסתפר בראש חודש אפילו חל בערב שבת מפני חשש סכנה כי כן הזהיר רבינו יהודה החסיד:

ב יש נזהרין שלא לקצוץ צפרני הידים והרגלים ביום אחד מפני חשש סכנה ויש נזהרין שלא לקוץ אלא בערב שבת או בערב יו"ט וקוצצין מן הרגלים ביום ה' ומן הידים בערב שבת אבל בשאר הימים אין קוצצין כלל מטעם הידוע להם ויש מקפידים שלא ליטול צפרנים ביום ה' מפני שהצפרנים מתחילין לחזור ולצמוח ביום ג' לגילוחן ואינם רוצים שיהיה זה בשבת:

ג יש מקפידים שלא ליטול הצפרנים כסדרן אצבע אחר אצבע הסמוכה לה מפני שקשה לשכחה ולקבור בנים ולעניות אלא מפסיקים בין אצבע לאצבע באצבע אחרת שאינה סמוכה לה ומתחילין ליטול בשמאל בקמיצה דהיינו באצבע רביעית הסמוכה לזרת ובימין באצבע דהיינו אצבע שנייה הסמוכה לגודל ונמצא הסימן לסדרן בדאג"ה בימין ובשמאל דבהג"א ויש מלעיגים על זה ומכל מקום טוב ליזהר לכתחלה:

ד השורף צפרנים חסיד, קוברן צדיק, זורקן רשע שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל ולדה אבל מותר לזורקן בבית המדרש וכיוצא בו מקום שאין נשים מצויות לעבור שם ואין לחוש שמא יכבדו אותו מקום וישליכו הצפרנים החוצה ותעבור אשה עוברה עליהן לפי שאף אם תעבור עליהן לא יזיקו לה כלום שאינן מזיקות אלא כשהן באותו מקום שזרקן שם כשנטלו מהאצבעות אבל לא כשפינן משם למקום אחר:

ה סמוך לחשכה קודם בין השמשות צריך אדם לשאול לאנשי ביתו אם עשרו הפירות הצריכים לשבת שאין מעשרים בשבת ואף במדינות אלו שאין המעשרות נוהגים טוב שישאל אם הפרישו חלה שאין מפרישין חלה בשבת (ואף שחלת חוץ לארץ אוכל והולך ומשייר מעט ואח"כ מפרישה מעיקר הדין מכל מקום לכתחלה נוהגים להפרישה קודם אכילה שמא ישכח אח"כ ונמצא שאכל טבל למפרע) וצריך לשאלם ג"כ אם ערבו עירובי חצירות ועכשיו שנוהגים לערב בערב פסח לכל השנה אין צריך לזה וצריך להזהירם קודם בין השמשות שידליקו את הנר ויפסקו מלעשות מלאכה וכשהוא שואלם ומזהירם על דברים אלו צריך שיאמר בלשון רכה כדי שיקבלו ממנו ולא ימהר להזכירם בעוד היום גדול שלא יפשעו ויאמרו עדיין יש שהות ואם אינו בביתו כשמגיע סמוך לחשכה אלא בבית הכנסת או במקום אחר צריך לשלוח שליח לביתו להזכירם על דברים אלו:

חלק ב סימן רס דיני הכנסת שבת ובו ה' סעיפים:

א ספק חשכה ספק אינה חשכה וזהו נקרא בין השמשות בכל מקום והוא כדי מהלך ג' רביעי מיל (ועוד מ"ט אמות) קודם צאת ג' כוכבים בינונים אסור לעשות בו מלאכה מן התורה כיון שהוא ספק לילה ואם עשה חייב אשם תלוי ואפילו דבר שאין איסורו בשבת אלא מדברי סופרים אסור לעשות ג"כ בבין השמשות ואפילו אם נסתפק לו אם הוא בין השמשות או יום אין זה כלום שכל ספק הבא מחמת חסרון ידיעה אינו כלום שאם הוא אינו יודע אחרים יודעים.

ולדבר מצוה מותר לעשות בה כל דבר שהאסור בשבת עצמה הוא מדברי סופרים וכן אם הוא טרוד ונחפז ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות הרי זה מותר:

חלק ב סימן רסא זמן הדלקת נרות לשבת סעיף א

תורה אור

תוכן הפרק: הטעם שלעתיד לבא תתעלה האשה להיות "עטרת בעלה"

[כדי להבין מה שיבואר לקמן בפרק זה יש להקדים, שהתוכן הפנימי ד"יחוד חתן וכלה" ישנו גם למעלה, במדות העליונות.

דהנה חתן וכלה (איש ואשה) הם בחינת "משפיע" ו"מקבל", שזהו מה שהקב"ה נק' איש (וחתן) וכנסת ישראל נמשלה לאשה וכלה.

ושתי בחינות אלו דמשפיע ומקבל ישנן במדות העליונות גופא, דשש מדות (מחסד עד יסוד) - הנק' בספרי הקבלה בשם "זעיר אנפין"- הן בחינת "זכר" (איש, חתן - משפיע); ומדת המלכות היא בחינת נקבה (אשה, כלה - מקבל).

דכל ענין של מדת המלכות הוא לקבל את האור מהמדות שלמעלה ממנה ולהמשיכו למטה [שלכן נמשלה מדת המלכות ללבנה שאין לה שום אור מצד עצמה, וכל אורה היא מקבלת רק מן השמש].

משל לדבר - מהדיבור שבאדם [דמלכות היא בחינת דיבור, כמ"ש "דבר מלך שלטון", וכדאיתא בתיקונים (בהקדמה - יח, א) "מלכות - פה"], שהדיבור אין בו "אור" (היינו תוכן) מצד עצמו, וכל עניינו של דיבור הוא, לקבל דעיון שכלי מהמוח, או רגש מהלב, ולגלותו אל הזולת.

וזהו שהולך ומבאר:]

והנה ידוע דכעת בגלות המלכות מקבלת האור על ידי זעיר אנפין, שהוא מקבל בעצמו מאימא, וכמ"ש בעטרה שעטרה לו אמו, והוא משפיע אח"כ למלכות.

סדר זה, שהמלכות היא בבחינת "מקבל" מהספירות שלמעלה ממנה, הוא רק בזמן הגלות, שאז המלכות מקבלת את אורה מהמדות (הנקראות "זעיר אנפין"), שהן מקבלות מספירת הבינה (הנק' "אימא" - "אם הבנים").

- על דרך נפש האדם, שהמדות הן תולדות השכל, וכמו, כשאדם מבין שדבר מסויים יגרום לו הנאה ועונג,

יתעורר באהבה ותשוקה בלב להשיג אותו דבר. -

ועל זה נאמר "בעטרה שעטרה לו אמו", ד"אמו" קאי על הבינה (שהיא "אם הבנים" כנ"ל), שהיא ממשיכה "אור" (עטרה) במדות, והמדות משפיעות אור זה במדת המלכות.

אבל לעתיד נאמר אשת חיל עטרת בעלה, שתהיה המלכות עטרת בעלה, זעיר אנפין, שתתעלה יותר למעלה הימנו.

המדות ("זעיר אנפין") נק' "בעלה" של מידת המלכות (הנק' "אשה", בחינת מקבל), להיות המלכות מקבלת מהן את אורה כנ"ל, אך לעתיד לבא תתעלה המלכות להיות "עטרת בעלה" (למעלה מן "בעלה", המדות).

כי נעוץ סופן בתחלתן כו'.

כלל גדול נאמר בספר יצירה, ד"נעוץ סופן בתחלתן", פירוש, דוקא במדרגה התחתונה ביותר (סופן) ישנו הגילוי הנעלה ביותר (תחילתן).

והוא ע"ד המאמר "סוף מעשה במחשבה תחלה", דתחילת מחשבתו ורצונו של אדם מתקיימת רק בסוף העשי'.

וכך למעלה, דמה שבא בסוף ותחתית כל המדריגות הוא הוא מה שעלה לפניו ית' במחשבה תחילה.

שלכן עולם הזה הגשמי, "שאין תחתון למטה ממנו", הוא הוא תכלית בריאת כל העולמות, וכן הוא למעלה בספירות עליונות, שהתכלית והמטרה של "האצלת" הספירות [היינו מה שהקב"ה צמצם את אורו האין־סופי וגילה עשרה כוחות מוגדרים הללו] הוא בשביל מידת המלכות, בחינת "מקבל".

כלומר: כל תכלית ענין ההשפעה וההמשכה של אלקות היא כדי שהאור יתקבל ויוקלט אצל המקבל.

[משום הכי אנו רואים שדוקא ע"י שהאור נקלט אצל מקבל הרי זה מעורר תוספת אור גם אצל המשפיע, כמאמר חז"ל "מתלמידי יותר מכולן", שדוקא על ידי התלמיד (בחינת מקבל) בא הרב אל עומק השכל;

וכך מצינו בענין הדיבור, דדוקא כשמלבישים סברא באותיות הדיבור, הנה לא זו בלבד שהענין נעשה יותר ברור אלא שזה מביא לידי תוספת גילוי עומק חדש בהבנת הענין].

ולעתיד לבא יתגלה כיצד המלכות היא היא תכלית הכל והיא "מושרשת" ב"תחלתן", "במחשבה תחילה".

וזהו שעל ידי האשה [מלכות, בחינת מקבל] יומשך אור חדש ("עטרה") גם במדות העליונות ("בעלה", בחינת משפיע).

וזהו הטעם למה שאמרו רז"ל עתידים צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש.

"שרש נשמת הצדיקים הוא מבחינת המלכות, שתתעלה למעלה מעלה בחינת הכתר שנק' "תחילתן", ולכך יאמרו לפניהם קדוש".

ולכן עתה בזמן הזה נאמר משמח חתן וכלה, שהכלה, היא המלכות, מקבלת האור על ידי החתן, זעיר אנפין.

ולעתיד, אחרי שכבר תתעלה, אז נאמר משמח חתן עם הכלה, שעל ידי הכלה הוא משמח את החתן, מפני שאשת חיל היא עטרת בעלה כנ"ל.

לעתיד לבא תהי' הכלה למעלה מן החתן, שהוא יקבל תוספת אור ("עטרה") ממנה, ונמצא שהחתן יהי' טפל לכלה, וזהו "משמח חתן עם הכלה", שעיקר השמחה יהי' מן הכלה (בחינת מלכות, סופא דכל דרגין), ו"מן הכלה יבא אור שפע שמחה זאת על החתן.. נקבה תסובב גבר".

וזהו שאומרים מהרה ישמע כו' קול כלה כו',

כי עתה בגלות נאמר נאלמתי דומיה, שהיא בחינת שתיקה, וכאלם לא יפתח פיו כו'.

בזמן הגלות, שהמלכות היא רק בחינת "מקבל", אין לה "קול" (ד"קול היינו המשכה והתגלות, כמו קול גשמי שנמשך ונתגלה מהבל הלב לקנה"), וזהו שנאמר על זמן הגלות "נאלמתי דומי'", שכנסת ישראל (בחינת מלכות) היא בבחינת שתיקה.

ולכך החתן הוא אומר הרי את מקודשת לי והכלה שותקת.

לכאורה, אם כי שתיקה כהודאה דמיא, מ"מ טוב יותר שהכלה תאמר בפירוש בדיבור שהיא מסכימה לקידושין, ומדוע היא שותקת? אלא ששתיקת הכלה מורה על כך שהיא בבחינת ביטול גמור, רק "מקבל".

אבל לעתיד, כשתתעלה מעלה מעלה, אז תהיה ג"כ משפעת, ונק' "קול כלה".

וכמו כן יובן ענין שמונה עשרה, צלותא בחשאי,

הוא רק בזמן הזה, שהנוקבא [כנסת ישראל] **היא בחינת מקבל ולא משפיע.**

בזמן הזה תפילת שמונה עשרה צ"ל בחשאי, כי נשמות ישראל הן רק בבחינת "מקבל", ולפיכך התקשרותם לאלקות באה לידי ביטוי בשתיקה וביטול, "חשאי".

אבל לעתיד כשתתעלה להיות בבחינת משפיע כמו הדכר עצמו, אז יהיה שמונה עשרה בקול רם, ויהיה קול כלה. וד"ל:

לעתיד לבא כשכנסת ישראל (בחינת "נוקבא") תהי' ג"כ בבחינת משפיע, הרי גם עבודתם בתפלה תהי' בקול רם (המורה על המשכה וגילוי, כנ"ל).

ד"ה מהרה ישמע פרק ב

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(יא) **אך** לפ"ז יש להבין מ"ש בזהר דשמחה בצפרא ורננה ברמשא דוקא הרי לפי הנ"ל בלילה הוא בחי' החשך המסתיר גם בכל נברא ומלאך שמונע ומעכב בחי' הביטול והעלי' ואיך א' שהמלאכים ירננו בשיר ברמשא דוקא וגם בכללות בחי' המל' מקור כל העולמות א' נפשי אויתיך בלילה דוקא בלילה אויתיך שזהו היפך ענין הנ"ל (וגם בענין עסק התורה א' ובלילה שירה עמי בלילה דוקא וכמ"ש במ"א ע"פ השמיעני את קולך קלא דאורייתא שהוא בחצות לילה דוקא דקוב"ה אתא לג"ע לאשתעשע כו' ומשמעות כמה מאמרים בזהר ובדברי רז"ל שעיקר שירות המלאכים בלילה דוקא ומ"ש ברן יחד כוכבי בקר הן המלאכים הנק' בני אלקים שירונו בבקר ונק' כוכבי אור כמשי"ת) אך הענין הוא דאדרבה היא הנותנת משום דמדת לילה הוא בחי' הצמצום וחשך להסתיר האור דמדת יום דשם הויה דאצי' ע"כ אז דוקא מתגברת התשוק' ביותר לעלות למעלה ולקבל האור כי טוב כי מפני עוצם הריחוק בצמצומים רבים דחשך דמדת לילה אז תגבר התשוקה הנפלאה ביותר לעלות ולבא אל האור עד"מ אדם שעומד תמיד בהיכל מלך פנימה ומקורב אליו לקבל ראות פניו תמיד ורואה תמיד כל מחמדי אוצרות וכל כלי יקר ועוצם תפארת גדולתו אין התשוקה כ"כ בלבו לראות יקר תפארת גדולתו אך לאחר שנתרחק מאד מהיכל המלך במקום חשך ואפילה בארץ ציה וכו' בשפלות ודלות ריקן מכל כו' אז בזכרו על יקר תפארת גדולת המלך תכלה נפשו בהשתוקקות נפלאה ביותר לבא ולראות פני המלך ואת יקר תפארת גדולתו כו' כי כל תשוקה והשתוקקות לא תהיה רק מרחוק דוקא וכמ"ש דוד בהיותו במדבר יהודה בארץ ציה ועיף כו' צמאה לך נפשי כו' מתי אבא ואראה פני אלקים כו' כן בקדש חזיתיך כו' וכה"ג א' נפשי אויתיך בלילה דוקא כידוע דנפשי הוא בחי' מל' דאצי' כשהיא מוסתרת בבי"ע ונק' נפש כ"ח ורוח כ"ב כו' אויתיך לעלות בתשוקה נפלאה ביותר בלילה דוקא שהוא בחי' מדת הלילה הנ"ל כשיורדת המל' בסתר המדרגה בבחי' צמצום והסתר גמור להוו' בריאה ליש גמור בחומר וצורה כו' שע"ז א' ולחשך קרא לילה כו' מפני שאז התשוקה מתגברת יותר וכמ"ש אלקים אל דמי לך נה"ת קארי תדיר לנה"ע כו' וכך א' בכנ"י בגלותא דוקא שנקרא לילה נפשי אויתיך יותר מזמן בהמ"ק וכן א' רשפיה רשפי אש שלהבת י"ה בשלהובי דרחימותא בגלותא דוקא כמו צמאה לך נפשי כו' הלואי כן בקדש בהיכל המלך פנימית חזיתיך בעוז אהבה ותשוקה כזאת ומטעם משל הנ"ל וד"ל וכך יובן גם במלאכי' שבלילה עיקר התגברות תשוקתם לצאת מבחי' החשך המחשיך ומסתיר על אור האלקי שהוא נרתק חומר גופם לפי שהן בבחי' הצמצום והריחוק ביותר אז דוקא תגבר התשוק' של המלאכים לצאת מנרתק חומר גופם לגמרי כנ"ל ע"י שיר וזמרה וזהו הטעם שא' דרננה ברמשא דוקא שהיא מדת לילה שאז התשוקה מתגברת ביותר (ולפי ששרש זה החשך בחשך שקדם לאור כנ"ל וד"ל):

שער החנוכה

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

(ב) **והקדמה** הב' שצריך להבין ענין הבירורי' דהנה לפעמי' מצינו שהמל' הוא המברר כמ"ש ותתן טרף לביתה טרף רפ"ח עם הכולל שהמל' הוא המברר רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירה, ולפעמי' מצינו שחכ' הוא המברר וכמאמר בחכ' אתברירו, והענין הוא דהנה יש שני בחי' מ"ן ומ"ד, בתחלה העלאת מ"ן ואח"כ המשכת המ"ד וכמ"כ יובן למעלה שבתחילה העלאת מ"ן בלילה ואח"כ ביום הוא בחי' המשכת המ"ד שיהי' בחכ' אתברירו, והנה כמו למטה ע"י העלאת מ"ן והמשכת מ"ד נעשה הולדה כמ"כ למעלה ע"י העלאת מ"ן והמשכת המ"ד בחכ' איתברירו נולדי' נשמות ומלאכי' דהנה יש מלאכי' שנק' בשם יוצר משרתי' והיינו שנולדי' בכל יום ע"י היחוד מ"ן ומ"ד, ויש מלאכי' שנק' אשר משרתיו שעומדין מכבר כמו מיכאל וגבריאל וההפרש שבין מלאכי' ונשמות הוא שהתהות הנשמות הוא מפנימיות ומלאכי' עיקר התהוותם מחיצוניות כו' כידוע.

קיצור מב' הסעיפי', שמי' מקיפי' חי' וארץ א"פ נר"נ, ושמי' וארץ תתאין זו"נ ושמי' וארץ עילאין חו"ב בינה נק' נשמה אך לא בינה כ"א תבונה ובחי' יחידה שמי השמי'.

להבין ביאור הדברי' ע"פ מי יעלה

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

עשה לך תיבת עצי גופר קינים תעשה את התיבה וכפרת אותה מבית ומחוץ, ואמרו במד"ר קולין ומדורין, אר"י מה הקן הזה מטהר את המצורע אף תיבתך מטהרתך. וצ"ל מהו שייך טהרת מצורע לתיבת נח, ועוד צ"ל מה שנאמר בנח צדיק תמים מהו תיבת תמים. ועוד צ"ל מהו ענין התיבה של נח ולמה הי' צריך לה. והענין כי קן הוא מדור העוף כמ"ש כי יקרא קן צפור, כנשר יעיר קנו, ודרור קן לה, ואיתא במאו"א דקן הוא בינה שהיא מדור לחכ' או בינה שכינתא עילאה, ולשני הפי' הוא למעלה מהשתלשלות כי חכ' בעצם הוא למעלה מהשתלשלות, ושכינתא עילאה הוא היכל קד"ק, קדשים הוא חו"ב וקדש הוא כתר, וטהרת המצורע הוא דוקא ע"י קן צפור התגלות ע"ק בבינה וכמ"ש לפני הוי' תטהרו.

ובכדי להבין זה צ"ל תחלה ירידת הנשמה בגוף שהיא ירידה עצומה כי נשמה שנתת בי טהורה היא מטהירו עילאה ואח"כ אתה בראת יצרת עד נפחת בי כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים. דהנה כתיב כל הנק' בשמי הוא עולם האצי', ולכבודי הוא מל', בראתיו יצרתיו הוא מח' ודיבור כמו למשל באדם דיבור הוא גילוי ההעלם לזולתו שהרי בפ"ע א"צ לדיבור אלא שממח' לא ידע אדם כלל, ובכדי שיתגלה לזולת הוא ע"י דיבור, ומח' הוא גילוי ההעלם העצמי לגבי עצמו כי אפי' בברק המבריק יש ג"כ אותיות המחשבה שהרי מבריקת השכל לא ידע אמיתית השכל ובכדי שידע בעצמו הוא ע"י מחשבה, וזהו יוצר אור ובורא חושך כי יצירה הוא כמו דיבור שהוא גילוי לכן נק' בשם אור, אבל בריאה שהוא קרוב יותר לאצי' נק' בשם חושך, אך אינו חושך בעצם אלא כמו מח' שלגבי עצמו הוא עיקר הגילוי שהרי השכל כמו שהוא אצל עצמו אינו יכול לגלות ומה שמגלים ע"י דיבור הוא מעט מן המעט, אלא מפני שלגבי הזולת הוא בהעלם נק' בשם חושך, ולכן איתא בכהאריז"ל שליוצר אור צריך למשמש בתש"י ולבורא חושך בתש"ר, ותש"ר גבוה הרבה מתש"י, והנשמה היתה בתחילה בטהירו עילאה ואח"כ ירדה דרך מעבר הבריאה שהוא עולם הנשמות בכלל, ויצרתיו הוא עולם המלאכים, עשיתיו עולם הגלגלים, ועשי' אין ערוך ליצי' ויצי' לגבי בריאה, וכללות בי"ע אין ערוך לגבי אצי', וא"כ ירדה דרך הסתר, ועוד הסתר גדול, ועוד הסתר הגדול מזה ההסתר, עד מקום ההסתר והעלם לגמרי, ונתלבשה בגוף ונה"ב המעלים ומסתיר לגמרי, ובתחלה היתה עומדת באהוי"ר כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו שכל מהותה היתה העמידה לפניו, ובירידתה למטה הרי כל הדרכים בחזקת סכנה, וגם כשפועל ע"י התבוננות אהוי"ר הרי יכול להיות חולף ועובר בעבור ההתבוננות, וגם בעת היות האהוי"ר אין ערוך לגבי האהוי"ר שהי' לה למעלה, וא"כ ה"ז ירידה גדולה ועצומה ולמה היתה כזאת מלפניו, אך הירידה צורך עלי', וצריך להבין מהו העלי'.

ד"ה עשה לך תבת עצי גופר

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ומשו"ז נתגלה עיקר פנימיות התורה בדורות האחרונים דוקא וכמ"ש באגה"ק סי' כ"ו הנ"ל בשם האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכ' כי דורות הראשונים לא הי' צריכים לזה כי היו צדיקים גמורים ומצד עצם מעלת נשמתם שהיו ממדריגות גבוהות הי' בהם אהוי"ר אמיתית ולמדו תורה לשמה ולא הי' נצרך להם גילוי פנימיות התורה וכבוד אלקים הסתר דבר וכו'. אבל בדורות האחרונים שאינם נשמות גבוהות כ"כ ונתמעטו הלבבות כו' לזאת מצוה לגלות כו' ודור אחר דור מוכרח יותר ענין התגלות פנימיות התורה לידע את ה' ושיהי' בחי' אהוי"ר כו' כי מפני ירידת מדרגת הנשמות וההתגשמות ביותר וריבוי ההעלמות וההסתרים כו' גם תופשי תורה לא היו יודעים את ה' וממילא לא הי' אהוי"ר באמת כי אהוי"ר תלוי בידיעה והשגות אלקות דוקא כי איך יאהב מה שלא ידע וכמו"כ ביראה וכמ"ש הר"ח שער היראה פ"א. וכיודע שאהוי"ר נולדים מהמוחין חב"ד דוקא ולכן נקראו אמות ומקור למדות כו' כמ"ש בסש"ב ח"א פ"ג וכבר נת"ל פי"ב דבלא אהוי"ר גם עסק התורה יוכל להיות בבחי' סמא דמותא כו'. ולזאת בחסד ה' עלינו גילה לנו את ס' הזהר אשר נתעלם אחר פטירת הרשב"י ע"ה והתגלה בדורות האחרונים וכמ"ש בת"ז וכמה בני נשא יתפרנסון לתתא מהאי חבורא דילך בדרא בתראה בסוף יומיא כו'. ודור אחר דור גילה לנו בחסדו ית' אור פנימיות תורתו ע"י עבדיו הנאמנים כו'.

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

שאלות: מדוע צ"ל ברחמיך הרבים, ומדוע לא קבעו החג על נצחון המלחמה. בכל ד' הגלויות עמדו ישראל באמונתם בה'. גלות בבל – ע"י דניאל. גלות מדי – ע"י אסתר. גלות יון – ע"י מתתיהו ובניו. גלות אדום – ע"י י"ב שבטים. נר חנוכה צ"ל אחר שקיעת החמה – חום דלעו"ז, ע"י חום דקדושה מאירים את החשך.

"וְאַתָּה* בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם, רַבְתָּ אֶת רִיבָם דַּנְתָּ אֶת דִּינָם כו', וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תּוֹרָתֶךָ". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיַן הָרַחֲמִים רַבִּים, דְּמַשְׁמַע שֶׁהוּא דָּבָר פְּלָאִי וְלִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, דַּהֲלֹא הַדִּין מְחַיֵּב כֵּן, שֶׁהַזֵּדִים יִהְיוּ מְסוּרִים וּנְתוּנִים בִּידֵי עוֹסְקֵי תּוֹרָתֶךָ, וְאִם כֵּן מַהוּ עִנְיַן הָרַחֲמִים רַבִּים. וְהִנֵּה בְּהַנֵּס דַּחֲנֻכָּה הֲרֵי יֵשׁ ב' עִנְיָנִים, הָא' הוּא נִצּוּחַ הַמִּלְחָמָה, מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל נִצְּחוּ אֶת הַיְּוָנִים, דְּזֶה הָיָה בְּכ"ד כִּסְלֵו, וְהַב' הוּא הַנֵּס דְּפַךְ שֶׁל שֶׁמֶן שֶׁמְּצָאוּהוּ חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה בּוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא לַיְלָה אֶחָד וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ ח' יָמִים, וְזֶה הָיָה בְּכ"ה בְּכִסְלֵו. דְּלִכְאוֹרָה הֲרֵי הָעִקָּר הוּא נִצּוּחַ הַמִּלְחָמָה, וְצָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה הֵקְבַּע הַחַג וְהַשִּׂמְחָה עַל זִכְרוֹן מְצִיאַת פַּךְ שֶׁל שֶׁמֶן וְלֹא עַל נִצּוּחַ הַמִּלְחָמָה שֶׁהוּא הַסִּבָּה עִקָּרִית לִמְצִיאַת הַשֶּׁמֶן. וְהִנֵּה נֵר חֲנֻכָּה הִיא מִצְוָה, דְּמִצְוָה הִיא צַוְּתָא וְחִבּוּר מַה שֶּׁהַמְּקַיֵּם הַמִּצְוָה מִתְחַבֵּר וּמִתְאַחֵד עִם הַמִּצְוָה וְהַגּוֹזֵר לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה יִתְבָּרֵךְ, וְלָכֵן בַּמִּצְוֹת הֲרֵי יֵשׁ הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹתָם, וְיֶשְׁנָם הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתָם, וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הֵם מִצְוֹות ה', וְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה הִיא מֻגְבֶּלֶת בִּזְמַן וּמָקוֹם, דְּמִצְוֹות הֵם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְהָרָצוֹן הוּא בְּדִיּוּק דַּוְקָא, דִּבְאֹפֶן כָּזֶה הוּא רְצוֹנוֹ וְלֹא בְּאֹפֶן אַחֵר, וְכֵן בְּמִצְוַת נֵר חֲנֻכָּה, שֶׁמֻּגְבֶּלֶת בְּמָקוֹם וּזְמַן, דְּהַמָּקוֹם הוּא בְּפָתַח בֵּיתוֹ מִבַּחוּץ, וְהַזְּמַן דְּנֵר חֲנֻכָּה הוּא מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, דְּבִשְׁקִיעַת הַחַמָּה אָז הוּא מַתְחִיל הַמִּצְוָה דְּנֵר חֲנֻכָּה, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְנֵר שַׁבָּת אוֹ הַנֵּרוֹת דְּמְנוֹרָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ שֶׁהֵם קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה דַּוְקָא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנֵר חֲנֻכָּה דְּמִצְוָתָהּ דַּוְקָא מִשֶּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה. וּכְלָלוּת הַמִּצְוָה דְּנֵר חֲנֻכָּה הִיא מֵהַז' מִצְוֹות דְּרַבָּנָן, דְּהַז' מִצְוֹות דְּרַבָּנָן מַשְׁלִימִים מִסְפַּר הַמִּצְוֹת לְמִסְפַּר תר"ך. דְּהִנֵּה תַּרְיַ"ג מִצְוֹות נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְהַז' מִצְוֹות מַשְׁלִימִים לְמִסְפַּר תַּר"ךְ שֶׁהוּא עִנְיַן בְּחִינַת כֶּתֶר. וּלְהָבִין עִנְיַן חַג הַחֲנֻכָּה בִּכְלָל, וְעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדָה

*) נדפס בספר המאמרים תרפ"ו ע' קסג.

בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב "מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר, יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת", וְאָמְרוּ רַז"ל (מִדְרָשׁ רַבָּה שְׁמוֹת פָּרָשָׁה טו): "ד' דְּבָרִים שֶׁל שֶׁבַח יֵשׁ כָּאן לְיִשְׂרָאֵל כְּנֶגֶד ד' מַלְכֻיּוֹת, שֶׁבְּד' מַלְכֻיּוֹת שֶׁעָמְדוּ עַל יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּמַלְכוּת בָּבֶל מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר 'מִי זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר', נְבוּכַדְנֶצַּר הָיָה מִשְׁתַּחֲוֶה לַשֶּׁמֶשׁ שֶׁנֶּאֱמַר 'אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם הֵילֵל בֶּן שָׁחַר', וְדָנִיֵּאל הָיָה שׁוֹחֵר וּמִתְפַּלֵּל לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכַוִּין פְּתִיחָן לַהּ בְּעִלִּיתֵהּ[א] נֶגֶד יְרוּשְׁלֵים' עֶרֶב וּבֹקֶר וְצָהֳרַיִם (שֶׁהֵם הַג' תְּפִלּוֹת שַׁחֲרִית מִנְחָה וְעַרְבִית), וְלָמָּה הָיָה שׁוֹחֵר וּמִתְפַּלֵּל, כְּדֵי שֶׁיְּרַחֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יִשְׂרָאֵל, וְעָלָיו אָמַר שְׁלֹמֹה 'שׁוֹחֵר טוֹב יְבַקֵּשׁ רָצוֹן' (דְּהִנֵּה תְּפִלָּה מַמְשִׁיךְ רָצוֹן חָדָשׁ, וְכַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן יְהִי רָצוֹן, וְהוּא לְהַמְשִׁיךְ רָצוֹן חָדָשׁ, דְּתְפִלָּה הִיא מִצְוָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יִתְפַּלֵּל אֶל ה' וְיִתְחַנֵּן לוֹ יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ פַּרְנָסָתוֹ בְּרֶוַח וְיִשְׁלַח לוֹ רְפוּאָה וְכוּ', וְאִם חַס וְשָׁלוֹם נִגְזְרָה עַל הָאָדָם אֵיזֶה גְּזֵרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן, הִנֵּה זֶהוּ עִנְיַן הַתְּפִלָּה לְעוֹרֵר רַחֲמֵי שָׁמַיִם לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה, וּכְמַאֲמַר "וּתְשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה מַעֲבִירִין אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה", דְּעַל יְדֵי הַתְּפִלָּה נִמְשָׁךְ רָצוֹן חָדָשׁ לְרַפֹּאת אֶת הַחוֹלִים וּלְבָרֵךְ אֶת הַשָּׁנִים בְּהַשְׁפָּעָה מְרֻבָּה, וְזֶהוּ שׁוֹחֵר טוֹב, דְּכַאֲשֶׁר מִתְפַּלֵּל כִּדְבָעֵי[ב] אָז הִנֵּה עִקַּר תְּפִלָּתוֹ הוּא כִּי יְבַקֵּשׁ רָצוֹן לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ רָצוֹן חָדָשׁ). יָפָה כַלְּבָנָה בְּמַלְכוּת מָדַי, אַתָּה מוֹצֵא בַּלַּיְלָה אִם אֵין הַלְּבָנָה נִרְאֵית בָּרָקִיעַ, הַחֹשֶׁךְ בָּעוֹלָם וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַלֵּךְ אֲפִלּוּ תּוֹךְ הַמְּדִינָה, כֵּיוָן שֶׁהַלְּבָנָה נִרְאֵית בָּרָקִיעַ הַכֹּל שְׂמֵחִין וּמְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, כָּךְ בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁגָּזְרוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁמִיד לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד, וּבָאָה אֶסְתֵּר וְהֵאִירָה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר 'לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה', לְכָךְ כְּתִיב 'יָפָה כַלְּבָנָה' בְּמַלְכוּת מָדַי כוּ'. בָּרָה כַּחַמָּה בְּמַלְכוּת יָוָן, סַנְדְּרִיאוּס אֵם אוֹלִיאוּס 'חַמָּה' שְׁמָהּ, וְהַשֶּׁמֶשׁ 'גִּבּוֹר' נִקְרָא כוּ', בִּתְקוּפַת תַּמּוּז מִי יָכוֹל לַעֲמֹד נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ, הַכֹּל בּוֹרְחִים מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ', כָּךְ בְּמַלְכוּת יָוָן הַכֹּל בָּרְחוּ מִמֶּנּוּ וּמַתִּתְיָהוּ הַכֹּהֵן וּבָנָיו עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבָרְחוּ מִפְּנֵיהֶם הָאַכְלוּסִין שֶׁל אַנְטִיּוֹכוּס וְנֶהֱרְגוּ כֻּלָּן, וְכֵן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לָהֶם 'כֹּתוּ אִתִּיכֶם לַחֲרָבוֹת וּמַזְמְרֹתֵיכֶם לִרְמָחִים, הַחַלָּשׁ יֹאמַר גִּבּוֹר אָנִי', וְאוֹמֵר 'כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'' וְגוֹ', לְקַיֵּם מַה שֶׁנֶּאֱמַר 'בָּרָה כַּחַמָּה'. אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת בֶּאֱדוֹם, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ אֲיֻמָּה, לְפִי שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּמַלְכוּת שֶׁיֵּשׁ לָהּ אֵימָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וַאֲרוּ חֵיוָה רְבִיעָאָה דְּחִילָה וְאֵימְתָנִי וְתַקִּיפָא'[ג]. מַהוּ אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת, אַתָּה מוֹצֵא י"ב מַזָּלוֹת שֶׁבָּרָקִיעַ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין הַשָּׁמַיִם יְכוֹלִים לַעֲמֹד חוּץ מִי"ב מַזָּלוֹת כָּךְ אֵין הָעוֹלָם יָכוֹל לַעֲמֹד חוּץ מִי"ב שְׁבָטִים". דְּהַיּוֹצֵא מִכָּל זֶה הוּא דְּיִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים בֶּאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּד' מַלְכֻיּוֹת, דְּגָלוּת יָוָן נִקְרֵאת חַמָּה וְגָלוּת אֱדוֹם נִקְרֵאת אֲיֻמָּה, דְּגָלוּת יָוָן נִקְרֵאת חַמָּה שֶׁהִיא חַמָּה דִּלְעֵמַת זֶה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְחָם אֲבִי כְנָעַן", שֶׁהוּא הַחֹם דְּתַאֲווֹת רָעוֹת וּרְתִיחַת הַדָּם שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְהַיֵּצֶר הָרָע. וְזֶהוּ שֶׁמִּצְוַת נֵר חֲנֻכָּה הוּא אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה דִּלְעֵמַת זֶה, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַגְּבָרַת הַחַמָּה דִּקְדֻשָּׁה, שֶׁהוּא עִנְיַן בָּרָה כַּחַמָּה, וְאָז דַּוְקָא מַדְלִיקִין נֵר חֲנֻכָּה לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ. וְזֶהוּ דְּמַתִּתְיָהוּ הַכֹּהֵן וּבָנָיו עָמְדוּ בֶּאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִסִּירוּת נֶפֶשׁ וּבָרְחוּ מִפְּנֵיהֶם הָאַכְלוּסִין שֶׁל אַנְטִיּוֹכוּס, וְהֶקְבַּע חַג לְדוֹרוֹת לְפִי שֶׁהִיא מִלְּחָמָה רוּחָנִית אֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וּכְמַאֲמַר "בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ כוּ' מִיָּדָם", שֶׁהַחֹם דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית וְיֵצֶר הָרָע רוֹצֶה לִכְבֹּשׁ אֶת הָעִיר קָטַנָּה, וְעַל יְדֵי הַגְּבָרַת הַחֹם דִּקְדֻשָּׁה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, נִדְחָה הָרָע וּמֵאִיר אוֹר תּוֹרָה בְּהָעִיר קָטַנָּה.

שבת חנוכה, תרפ"ו

א. וחלונות פתוחים לו בעלייתו. ב. כפי שצריך. ג. והנה חיה רביעית נוראה, אימתנית וחזקה.

לקוטי דיבורים

ב.

ב"ה. ה' תמוז תרצ"ד, גלובאקע.

אל ידידינו אנ"ש כבוד הרבנים השו"בים והבע"ב הנכבדים אשר בכל קהלות חסידי חב"ד בגליל ווילנא יצ"ו, ד' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

במשך ימי בקורי בגליל ווילנא בהעיר גלובאקע יצ"ו, והתראיתי עם כבוד הרבנים, השו"בים והבע"ב הנכבדים מכל מקומות אנ"ש החסידים - חסידי חב"ד - שי' שבגליל זה, עוררתים על דבר חיזוק התורה והיהדות בגליל זה, והבעתי דעתי אשר לטובת כל הענינים יוסד בעזה"י איחוד הרבנים השו"בים והבע"ב יחיו דכל קהלות חסידי חב"ד שבכל הגליל ווילנא יצ"ו, אשר מטרתו תהי' חיזוק התורה והיהדות: ובפרטיות: א) איחוד הרבנים והשו"בים והבע"ב להתענין בצרכי תיקונים המקומיים בעניני חיזוק היהדות. ב) טהרת המשפחה. ג) שמירת שבת קדש. ד) יסוד חברות תפארת בחורים ללומדי תורה. ה) קביעות עתים ושיעורים ללימוד החסידות. ובאלו המקומות שיש בהם גם עדה מהעולמ'שע יחיו, הנה בענינים כללים הנ"ל יהיו מאוחדים בדעה אחת לטובת כל העיר ויושבי' בהחזקת התורה והיהדות.

כבוד הרבנים והשו"בים והבע"ב החשובים שהיו נוכחים בפה, התאספו יחד ובחרו מאתם ועד הפועל זמני אשר עליהם העמסתי לבוא בכתובים עם כבוד הרבנים השו"בים והבע"ב הנכבדים יחיו שבכל קהלות חסידי חב"ד אשר בגליל ווילנא יצ"ו, להביא בפועל בחיים אותה המטרה הבהירה לטובת ישראל סבא, הרמת קרן התורה וקרן החסידות. מקום מושב הועד הפועל הזמני הוא בעיר גלובאקע יצ"ו.

בטח גם אלה אשר לאיזה סיבה לא יכלו להשתתף בעצמם באסיפה הנ"ל, יואילו להתאחד עם פעולתו של ועד הפועל הזמני הנ"ל לטובה ולברכה.

ואני תפלה כי פועל ידם ירצה השי"ת ופעולתם בחיזוק הדת יהי' לכוס של ברכה ברוב טוב גשמי ורוחני לכל בנ"י שי' המשתתפים בזה, והשי"ת יהי' בעזרם בגו"ר.

הדו"ש ומברכם בגו"ר

יוסף יצחק

הביקור בגלובאקע

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרנ"ב

. . . זה כשני ימים שהננו נוסעים במרכבה רתומה לארבע סוסים. מסילת הדרך עוברת הרים ובקעות. ומה נהדרת היא: מעבר מזה הרים גבוהים מאד, ובמקומות רבים נראים אבנים גדולים, וישנם כמו מערות בתוך ההרים ומעבר הזה הים, ואנחנו נוסעים על שפת הים.

עוד עלינו לנסוע כעשרה פרסאות עד אשר נבוא למחוז חפצנו, היא העיר יאַלטא, ואנחנו שובתים שלשה שעות באמצע הדרך, כי הסוסים עייפים ואינם יכולים למשוך את המרכבה.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק מראה לנו[1] בגובה ההר סלע גדול, ובו חצוב כמו חדר, ואבנים בולטים מקרקעיתו כמו כסאות, ובנסעו כאן כשלש שנים מלפנים הנה בחדר הסלע הזה התפלל תפלת שחרית.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק מראה את הדרך לעלות ההרה אל מקום החדר אשר בסלע. ונבוא שמה, והנה הוא חדר גדול רחב ידים, גבוה כשתי קומות אדם בינוני, ובקירות החדר כתובים וחצובים רשימות בשפות שונות.

באחד המקומות הראה לנו כ"ק אאמו"ר הרה"ק – כתוב לאמר: התפללתי תפלת שחרית, למדתי משניות פרק כ"ג (כלים) ה' שופטים, ד' אלול, תרמ"ג ש. ד. ש[2]..

(לא ניתן להעתיק).

. . . הנני לומד בטוב והנהגתי ישרה בעיני כ"ק אאמו"ר הרה"ק, כי לוקח הוא אותי לטייל אתו עמו בהרים ועל שפת הים, ומקיים הבטחתו לספר לי סיפורים מצדיקים, גאונים, חסידים ובעלי מדות טובות ואנשים פשוטים העובדים את השי"ת בתום לבב שלא על מנת לקבל פרס.

ג', ה' טבת, תרנ"ב.

היום הוא יאָרצייט[3] של כבוד אמי זקנתי הרבנית מרת חי' מושקא זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע[4], וכ"ק אאמו"ר הרה"ק אומר קדיש.

---

1) ראה רשימת המאסר (לקמן ע' 000. ספר השיחות תר"פ־תרפ"ז ע' 210).

2) = ר"ת שמו הק'.

3) במ"א איתא שנסתלקה אור ליום הששי, ח' טבת – ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (הנ"ל) ע' 11. ספר השיחות תש"ו ע' 14 הערה 10. וש"נ.

המשך הרשימה אודות יאַלטא:

כאשר באנו על חג השבועות[5] תרמ"ז לביתינו לליובאַוויטש, הנה כ"ק אאמו"ר הרה"ק הכניסני לחדרו של ר' שמשון מלמד[6]. ותיכף אחר החג התחלתי ללמוד אצלו עם עוד שבעה ילדים בגילי.

המלמד ר' שמשון הוא קפדן ורתחן ביותר, ועל כל שגיאה בלימוד היותר קל הנהו מענש קשה, וגם על חטא שלא חטאתי הנני מוכה כי הנני יושב ראשונה לימינו, ובי ובחברי זעליג בן עזריאל היושב משמאלו מכלה הוא חצי כעסו על כל תלמידי החדר.

כ"ק אאמו"ר הרה"ק בוחן אותי מזמן לזמן אם זוכר הנני אותם הסיפורים אשר סיפר לי ביאַלטא, ועל פי רוב הנני זוכרם בדיוק. והדברים אשר שכחתי כ"ק אאמו"ר הרה"ק מזכירני ומצוה עלי לחזור עליהם כמה פעמים למען אזכור אותם.

בכל עת פנוי בימי החול, והעיקר בימי השבת הנני רץ אל מלמדי ר' יקותיאל המלמד דרדקי, אשר בסיבת סיפוריו הנאים נשארתי קשור אליו באהבה רבה, ואחקור אצל התלמידים איזה סיפורים ספר להם מורם בעת לא הייתי. ואתפאר לפניהם כי גם אני שמעתי הרבה סיפורים מכ"ק אאמו"ר הרה"ק, והנני זוכרם בדיוק. ועל פי בקשתם של התלמידים סיפרתי להם סיפורים אחדים.

התלמידים סיפרו למלמדי ר' יקותיאל על אודות הסיפורים אשר ספרתי להם, ובבואי באחד מימי השבת למלמדי ר' יקותיאל והוא יושב ביאַרמילקע בלא בגד העליון, שותה חמין מההליאַק[7] אחר שינת הצהרים, ויצו עלי לספר לפניו את הסיפורים אשר שמעתי מכ"ק אאמו"ר הרה"ק.

4) ראה אודותה ספר השיחות תש"ו שם. וש"נ.
5) ראה לעיל הערה 23.
6) ראה גם רשימת רבינו (לקמן ע' 000): "נאָך אַ געויסער הפסקה פון בערך אַ יאהר צייט וואָס איך בין גיועזן – ל"ע - ניט גיזונט און מי האט מיך גינומען אין יאַלטע, קום איך אָהן צו דעם צווייטין מלמד ר' שמשון ואו איך הייב אָן לערנען גמרא". וכ"ה בשיחת כ' כסלו תרצ"ד ס"ז. אבל בספר השיחות ה'שי"ת ע' 394 ואילך, שהתחיל ללמוד אצל ר' שמשון קודם נסיעתו ליאלטא.
7) (גליאק) קנקן של משקין.

אגרות קודש

ב"ה ר"ח סיון תרצ"ד
וורשא

אל ידידי הרה"ג הנכבד וו"ח אי"א
מוהר"ר חיים צבי שי'

שלום וברכה.

במענה על מכתבו המבשר ואומר, כי דברי מכתבי עשו, תודה לאל, פרי טוב, ואשר תקנו בבית מדרשם לאמר תהלים בצבור אחר התפלה - כמו שהנהיגו דבר זה בהרבה בתי כנסיות - כן ירבו - של אנ"ש שיחי' וכן גם בהרבה בתי כנסיות נוסח אשכנז, ואשר חזקו שיעורי הלימודים, נהניתי מכל זה מאד מאד.

אבל דא עקא, כי בענין הלימוד ברבים, הנה מידת ההסתפקות מרובה על מדת השאיפה והתעמולה, כלומר, כי בקביעות איזה שיעור ללמוד משנה או אגדה, כבר יוצאים בזה ידי חובת הלימוד.

חוב גמור וקדוש הוא לקבוע בכל בתי כנסיות של אנ"ש שי' שיעור לימוד חסידות בכל יום, ולכל הפחות איזה פעמים בשבוע - לפי תנאי כל אתר ואתר - ובפרט בש"ק, אשר מיני' מתברכין כולהו יומין.

ובזה הנני פונה אליו, כי ישתדל להוסיף אומץ בעבודתו לעורר על שמירת זמני הלימודים, ולשום לבו ודעתו לבאר ולהסביר דבורי חסידות, אשר לא זו בלבד שהשומעים יבינו אלא עוד זאת, אשר השמיעה פעם אחת תמשיך את לב השומע לשמוע עוד פעם, ואשר השומע לא רק שיבין את הנשמע, כי אם עוד שיוכל לספר זאת גם לחבירו ומכירו.

הלימוד ברבים צריך להיות באופן כזה, אשר דבר הנלמד יהי' מסודר בשפה ברורה ובקיצור, באופן אשר נקל יהי' להשומע לקבל, ולהמשיכו להקשיב את אשר לומדים.

אמת הדבר, כי לימוד באופן כזה דורש יגיעה בהכנה רבה בינו לבין עצמו פעם שתים ושלש, אבל אז רק אז, הנה בעזרתו ית', מביא הלימוד ברבים את תועלת הנרצה, ואז הנה הלומד ברבים עושה מלאכת ה' באמונה.

ועל דבר זה - על הלימוד ברבים באופן כזה אשר השומע ידע הענין עד שיוכל - ועוד יותר עד שירצה - לספר גם לחבירו, שזה בא רק כאשר השומע יש לו ענג בזה, אז דער ענין איז אים געשמאק, אשר העונג גורם שיספר גם לחבירו, צריכים למסור הנפש ממש.

ואשרי האיש הבוחר בחיים, למסור ולתת עצמו אל הלימוד ברבים בכלל, ובפרט בביאורי דברי חסידות, כי בזה הוא מחי' נפשות, כי כל דבור המתקבל אצל השומע באופן כזה שירצה לספרו גם לזולתו נק' נטיעה.

כי יש זריעה ויש נטיעה. הלימוד ברבים בעניני נגלה, הלכה ואגדה הוא זריעה. זורע צדקות, והדבור ברבים בעניני חסידות הוא נטיעה המביאה פירות וגידולים וגידולי גידולים.

אתם יקיריי וחביביי מגידי השיעורים ברבים - יברככם השי"ת בגשמיות וברוחניות - אין אתם מבינים במילואו גודל החסד עליון אשר עשה ה' אלקינו אתכם, להעמידכם בקרן אורה זו תורה ברבים, ואין לכם אותו הדעת האמיתית להבין גודל הזכות דזכות הרבים להיות ממזכי הרבים, ואתו עמו אין לכם אותה ההבנה להבין ולהשכיל באידך גיסא, גודל האחריות המוטלת עליכם, וח"ו וח"ו אותם העונשים ר"ל, הכרוכים בעקבי העדר העבודה בזה כנדרש.

גורל כל בני ישראל, ובנות ישראל, זרעם וזרע זרעם, בידכם הוא, בית הכנסת הוא פנס החיים, אשר לאורם של מגידי השיעורים ברבים, יסעו בני ישראל לכל מסעיהם במסע החיים, במחי' וכלכלה, שמירת המצות בהדרכת הבית, בחיי המשפחה ובחינוך הבנים והבנות.

המגיד שיעור ברבים, מלבד אשר הוא בעצמו - כלומר במדותיו והנהגותיו - צריך להיות לסמל מופתי לפני קהל שומעיו, ומלבד כי עליו להתחנן אל ה', כי יצליח לו בעבודתו עבודת הקדש, הנה עליו למסור ולתת עצמו לעבודתו לא רק ביגיעת בשר כי אם גם ביגיעת נפש, לקרב לב השומעים ולעוררם, להורות לפניהם דרכי החיים בחיי עולם עפ"י תורת החסידות, באהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל.

אחיי ורעיי, מגידי שיעורים ברבים, הנני כולי שלכם, מתברך להשתתף עמכם בכל מפעל טוב, ומקרב ולב עמוק הנני קורא אליכם:

תנו דעתכם ולבכם אל עבודתכם בחיזוק שיעורי הלימודים ברבים. דעו כי כל ניר ונטיעה, בידכם לעשותו לאילנא רברבא עושה פרי טוב. התחזקו והתאמצו לחפש בחפש מחופש אחר כל אברך וצעיר לימים, להביאו בית ה' אל אחד השיעורים, ויעזרכם האלקים ויקוים האמור מאיר עיני שניהם ה', ברוב טוב גשמי ורוחני.

הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

גמרא

הגמרא מבארת מה הטעם שכהן נאמן לומר שהראה את המום לחכם, ומקדימה את דברי רב יהודה, כדי ללמוד מהם את הטעם של המשנה: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** אף שאין הכהן נאמן לומר על מום שנפל בבכור לאחר שנתנו לו הישראל, שנפל מאליו, **נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר** לחכם, **בְּכוֹר זֶה נָתַן לִי יִשְׂרָאֵל בְּמוּמוֹ** – כשכבר היה בו המום שיש בו עכשיו, ולא נפל בו המום בשהיה אצלי. ומבאר רב, **מַאי טַעְמָא, שִׁכְּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּלּוּיֵי לָא מְשַׁקְּרִי בָּהּ אִינְשֵׁי** – כל דבר שעתיד להתגלות, אין בני אדם משקרים בו, כיון שהם יראים שיתגלה שקרם, ואף בזה שיכול הישראל לבוא ולומר שלא היה בו מום, אין הכהן משקר בזה.

רב אשי מביא ראיה לדברי רב מהמשנה: **אָמַר רַב אַשִׁי, אַף אָנָן נַמִּי תְּנִינָא, נֶאֱמָן הַכֹּהֵן לוֹמַר, הֲרֵאִיתִי בְּכוֹר זֶה לחכם, וּבַעַל מוּם הוּא.** ומברר רב אשי את הראיה, **מַאי טַעְמָא** שנאמן הכהן בזה, **לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן, שִׁכְּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּלּוּיֵי לָא מְשַׁקְּרִי בָּהּ אִינְשֵׁי,** שכיון שיכול החכם לבוא ולומר שלא התיר מום זה, נאמן הכהן לומר שהראהו לחכם.

דוחה הגמרא: **הָתָם** הטעם שאמרו שנאמן הכהן לומר שהראה מום זה לחכם, **הוּא** לא משום שנאמן בדבר העתיד להתגלות, אלא משום **דְּקָדְשִׁים בַּחוּץ לָא אָכִיל,** ואם באמת לא התיר לו החכם, לא היה אומר שהתיר לו ואוכל את הבכור בלא התרת חכם, **אֲבָל הָכָא** בדינו של רב, שכבר היה בו מום המתירו לשוחטו בחוץ אלא שאומר הכהן שהישראל נתן לו בכור זה עם מומו, יש לומר **שִׁכְּיָן דַּחֲשִׁידֵי** הכהנים להטיל מום בבכור ולומר שנפל מאליו, **חֲשִׁידֵי** גם כן להטיל מום בבכור, ולומר שישראל נתנו כשהיה בו כבר מום, כדי שלא יצטרכו להביא עדים שנפל בו המום מאליו, ואינם נאמנים אף על פי שהוא דבר שעתיד להתגלות.

רב שיזבי מקשה על דברי רב ממשנה: **מָתִיב רַב שִׁיזְבִּי** על דברי רב, שנינו במשנה (דמאי פ"ד מ"ה), **הָאוֹמֵר לְמִי שֶׁאֵין נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשֵׂר** – שהוא חשוד לומר על פירות שאינם מעושרים שמעושרים הם, **קַח לִי** פירות, **מִמִּי שֶׁהוּא נֶאֱמָן** על המעשר, שאינו לוקח פירות מעם הארץ, **אוֹ** שאמר לו קנה לי **מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר** את הפירות שהוא לוקח מעם הארץ, **אֵינוֹ נֶאֱמָן** לומר שקנה את הפירות אצל מי שהוא נאמן. ואם כדברי רב שטעם המשנה הוא משום שאין אדם משקר בדבר העשוי להתגלות, **אַמַּאי** אינו נאמן לומר שקנה אצל מי שהוא נאמן, **נֵימָא** – הרי יש לנו לומר, **שִׁכְּל מִילְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִינַּלּוּיֵי לָא מְשַׁקְּרִי בָּהּ אִינְשֵׁי,** וכיון שיכול להתגלות אצל מי לקח את הפירות, אינו משקר, וודאי קנאם אצל מי שנאמן.

מתרצת הגמרא: באמת בכל דבר שעתיד להתגלות יש לומר שודאי אין בני אדם משקרים, **וְשָׁאנִי הָתָם** שאינו נאמן מטעם זה, שאינו ירא לומר שקנה אצל נאמן אף אם קנה אצל אינו נאמן,

פרשת מקץ

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה
עֹמֵד עַל־הַיְאֹר: ב וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת
יְפֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ: ג וְהִנֵּה
שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת
מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־
שְׂפַת הַיְאֹר: ד וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֶת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה
וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה: (לוי) ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית
וְהִנֵּה | שֶׁבַע שִׁבֹּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת
וְטֹבוֹת: ו וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֹּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים
צְמֹחוֹת אַחֲרֵיהֶן: ז וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֹּלִים הַדַּקּוֹת אֶת
שֶׁבַע הַשִׁّבֹּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה
וְהִנֵּה חָלוֹם: (ישראל) ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח
וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ
וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם
לְפַרְעֹה: ט וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר
אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם: י פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו
וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֶת שַׂר
הָאֹפִים: יא וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא
אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ: יב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי
עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־
חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־
לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה:
יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר
וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 85)

וּפַרְעֹה חֹלֵם (מא, א) חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל יוֹסֵף בְּפָרָשַׁת וַיֵּשֶׁב, וְכֵן חֲלוֹמוֹתָיו שֶׁל פַּרְעֹה, הָיוּ סִבּוֹת לְגָלוּת מִצְרַיִם, שֹׁרֶשׁ כָּל הַגָּלֻיּוֹת. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ קֶשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים, כִּי בִּזְמַן הַגָּלוּת הָאָדָם הוּא בְּגֶדֶר 'חוֹלֵם', כַּכָּתוּב "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים". שֶׁכֵּן, חֲלוֹם נוֹבֵעַ מִכֹּחַ הַדִּמְיוֹן, הַמְּאַחֵד שְׁנֵי דְּבָרִים מְנֻגָּדִים; וְאַף בִּזְמַן הַגָּלוּת כָּךְ: בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה מַרְגִּישׁ אָדָם דְּבֵקוּת בַּה', וּלְאַחַר סִיּוּם הַתְּפִלָּה הוּא שׁוֹכֵחַ הַכֹּל וְשׁוֹקֵעַ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם.

שני טו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר
אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם
לִפְתֹּר אֹתוֹ: טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי
אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה: יז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה
אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר:
יח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר
וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ: יט וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת
אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד
וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
לָרֹעַ: כ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת
שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת: כא וַתָּבֹאנָה
אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן
רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ: כב וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה |
שֶׁבַע שִׁבֹּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת:
כג וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֹּלִים צְנֻמֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים
צְמֹחוֹת אַחֲרֵיהֶם: כד וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֹּלִים הַדַּקֹּת אֵת
שֶׁבַע הַשִׁّבֹּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין
מַגִּיד לִי: כה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה
אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה:
כו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע
הַשִׁّבֹּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד
הוּא: כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת
אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִׁّבֹּלִים הָרֵקוֹת
שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב: כח הוּא הַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה
הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה: כט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע
גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב
אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכִלָּה
הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ: לא וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי
הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד: לב וְעַל
הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר
מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ: לג וְעַתָּה
יֵרֶא פַרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: לד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ
וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע:
לה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת
הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים

וְשָׁמְרוּ: לו וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקְדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי
הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶין בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת
הָאָרֶץ בָּרָעָב: לז וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי
כָּל־עֲבָדָיו: לח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה
אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ו עמ׳ 29)

אֱלֹקִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה (מא, טז) מִצְרַיִם, מִלְּשׁוֹן מֵצַר וּגְבוּל, אֵינָהּ נוֹתֶנֶת מָקוֹם לְגִלּוּי אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע. לָכֵן הִזְכִּיר יוֹסֵף בִּדְבָרָיו לְפַרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שֵׁם אֱלֹקִים, בְּגִימַטְרִיָּא ״הַטֶּבַע״: ״**אֱלֹקִים** יַעֲנֶה . . אֲשֶׁר **הָאֱלֹקִים** עוֹשֶׂה״. וְכַאֲשֶׁר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אָמַר לְפַרְעֹה ״כֹּה אָמַר הַיְ׳ . . שַׁלַּח אֶת עַמִּי״ — הֵשִׁיב לוֹ פַּרְעֹה ״מִי הַיְ׳ . . לֹא יָדַעְתִּי אֶת הַיְ׳ ״. פַּרְעֹה אֵינוֹ מַכִּיר בְּשֵׁם הַיְ׳, שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וְאַף אֵינוֹ רוֹצֶה לְהוֹדוֹת בְּקִיּוּמוֹ.

שלישי לט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ
אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ:
מ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק
הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ: מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה
נְתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מב וַיָּסַר פַּרְעֹה
אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף
וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־
צַוָּארוֹ: מג וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ
וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם: מד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה
וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם: מה וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת
פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן
לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: מו וְיוֹסֵף
בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם
וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:
מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים:
מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל | שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר
אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: מט וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר
כְּחול הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר כִּי־אֵין
מִסְפָּר: נ וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת
הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן
אֹן: נא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי
אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי: נב וְאֶת
שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ
עָנְיִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ׳ 433)

כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹקִים . . כִּי הִפְרַנִי אֱלֹקִים (מא, נא־נב)

מְנַשֶּׁה — יוֹסֵף חָשַׁשׁ שֶׁבַּסְּבִיבָה הַמִּצְרִית הַטְּמֵאָה יִשְׁכַּח אֶת בֵּית אָבִיו וְיֹאבַד אֶת צִדְקָתוֹ, וּקְרִיאַת שֵׁם זֶה הִזְכִּירָה לוֹ תָּמִיד סַכָּנָה זוֹ וְכָךְ הִצְלִיחַ לְהִתְגַּבֵּר וְלֹא לִשְׁכֹּחַ. אֶפְרַיִם — מוֹרֶה עַל שָׁלֵב שֵׁנִי וְנַעֲלֶה יוֹתֵר. לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמִּצְרַיִם לֹא הִשְׁפִּיעָה עָלָיו לְרָעָה, אֶלָּא הִיא עַצְמָהּ הֵבִיאָה לְ׳פִּרְיוֹן׳ וְהִתְעַלּוּת רוּחָנִית, בִּבְחִינַת ״יִתְרוֹן הָאוֹר מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ״.

רביעי נג וַתִּכְלֶיָנָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ
מִצְרָיִם: נד וַתְּחִלֶּיָנָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר
אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם: נה וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם
תַּעֲשׂוּ: נו וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח
יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק
הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: נז וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה
לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ:
מב א וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֵשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי
כִּי יֵשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם
וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: ג וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר
בָּר מִמִּצְרָיִם: ד וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח
יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן: ה וַיָּבֹאוּ
בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: ו וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא
הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה: ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו
וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר
אֵלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁבָּר־
אֹכֶל: ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ:
ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר

אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ
בָּאתֶם: י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ
לִשְׁבָּר־אֹכֶל: יא כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָהְנוּ כֵּנִים
אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים: יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: יג וַיֹּאמְרוּ
שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד
אֵינֶנּוּ: יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם: טו בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חַי
פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
הֵנָּה: טז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיַקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם
הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חַי
פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם: יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר
שְׁלֹשֶׁת יָמִים: יח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא:

נקודות משיחות קודש (לקוטי שיחות א ענ"ז 88)

וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו, וְהֵם לֹא הִכִּירֻהוּ (מב, ח) מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁיּוֹסֵף עָמַד בְּדַרְגָּה נַעֲלֵית כָּזוֹ, שֶׁגַּם בִּהְיוֹתוֹ שַׁלִּיט עַל מִצְרַיִם שָׁמַר עַל דְּבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה, הוּא נִשְׁאַר יוֹסֵף הַצַּדִּיק. הַשָּׁבָטִים, לְעֻמַּת זֹאת, נֶאֱלְצוּ לְהִתְרַחֵק מֵהֲמוּלַת עוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי לְדַבֵּק בְּהַקָּבָּ"ה, וְלָכֵן בָּחֲרוּ לִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן. וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ — לֹא הָיְתָה לָהֶם הַכָּרָה וַהֲבָנָה בְּדַרְגַּת יוֹסֵף, שֶׁכֵּן לְפִי דַּרְגָּתָם אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת דָּבוּק בַּה' אֶלָּא מִתּוֹךְ הִתְבּוֹדְדוּת.

חמישי טז אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית
מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם:
כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם
וְלֹא תָמֻתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו
אֲבָל אֲשֵׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת
נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה
אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר
הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם | לֵאמֹר אַל־תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ: כג וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי
שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם: כד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ
וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן
וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: כה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְּאוּ אֶת־
כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת
לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם
עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת־שַׂקּוֹ
לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה־
הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתִּוֹ: כח וַיֹּאמֶר אֶל־אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי
וְגַם הִנֵּה בְּאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדּוּ אִישׁ אֶל־
אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ: כט וַיָּבֹאוּ
אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־
הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר: ל דַּבֶּר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ
קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ: לא וַנֹּאמֶר
אֵלָיו כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים: לב שְׁנֵים־עָשָׂר
אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם
אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: לג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי
הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם הָאֶחָד
הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ: לד וְהָבִיאוּ
אֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם
כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ
תִּסְחָרוּ: לה וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ
צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה
וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ: לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי
שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ
עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה: לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל־אָבִיו לֵאמֹר
אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ
עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ: לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי
עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָהוּ אָסוֹן
בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן
שְׁאוֹלָה: **מג** א וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל: ג וַיֹּאמֶר
אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר
לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: ד אִם־יֶשְׁךָ
מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָּה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל:
ה וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ
לֹא־תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: ו וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח:
ז וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר

הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ
אֶת־אֲחִיכֶם: ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו
שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת
גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ: ט אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ מִיָּדִי
תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ
וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים: י כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ
כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם: יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל
אֲבִיהֶם אִם־כֵּן | אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת
הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צָרִי
וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים: יב וְכֶסֶף
מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשַׁב בְּפִי
אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא:
יג וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ: יד וְאֵל
שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם
אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי
שָׁכָלְתִּי: טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת
וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ
מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 198)

הֲלֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם . . אַל תֶּחֱטְאוּ בַּיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם (מב, כב) וְקָשֶׁה, הֵיתֵכֵן שֶׁבָּה בַּשָּׁעָה שֶׁאָחָיו מוֹדִים שֶׁחָטְאוּ וּמַצְדִּיקִים עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין, מָצָא רְאוּבֵן לְנָכוֹן לְהַגְדִּיל אֶת צַעֲרָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּסִּיּוּם דִּבְרֵי הַשְּׁבָטִים "עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת" נִרְאֶה שֶׁהִתְחָרְטוּ מֵחֲמַת הַצָּרָה, לֹא מִשּׁוּם שֶׁהִכִּירוּ בְּחֲמִרַת הַחֵטְא עַצְמוֹ. לָכֵן אָמַר לָהֶם רְאוּבֵן, שֶׁחֲרָטָה צְרִיכָה לְבוֹא מִתּוֹךְ הַבָּרָה בְּחֲמִרַת הַחֵטְא כְּשֶׁלְּעַצְמוֹ - כְּפִי שֶׁאָמַר לָהֶם בִּשְׁעָתוֹ.

ששי טז וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר
עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח
וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם: יז וַיַּעַשׂ
הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים
בֵּיתָה יוֹסֵף: יח וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף
וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה
אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ
וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ: יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל־
הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח
הַבָּיִת: כ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה
לִשְׁבָּר־אֹכֶל: כא וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה
אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ
כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקָלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ: כב וְכֶסֶף אַחֵר
הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ
בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ: כג וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ
אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־
שִׁמְעוֹן: כד וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף
וַיִּתֶּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם:
כה וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי
שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם: כו וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה
וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבָּיְתָה
וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה: כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר
הַשָּׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי:
כח וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְּדוּ
כתיב וישתחו קרי וַיִּשְׁתַּחֲווּ: כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 181)

וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן (מג, טז) **טְבֹחַ טֶבַח - פֶּרַע לָהֶן בֵּית הַשְּׁחִיטָה. הָכֵן - טֹל גִּיד הַנָּשֶׁה בִּפְנֵיהֶם** (חולין צא, א) יוֹסֵף הַצַּדִּיק מְלַמֵּד אוֹתָנוּ פֶּרֶק בְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים. הוּא לֹא הָיָה בָּטוּחַ אִם אֶחָיו יֹאכְלוּ מִסְּעוּדָתוֹ, מִטַּעֲמֵי כַּשְׁרוּת, וּבְכָל זֹאת הִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ לְהָכִין עֲבוּרָם סְעוּדָה כְּשֵׁרָה מְיֻחֶדֶת. כָּךְ יֵשׁ לִטְרֹחַ וְלַעֲשׂוֹת כָּל מַאֲמָץ כְּדֵי לְסַפֵּק לָאוֹרֵחַ אֶת כָּל צָרְכָיו, אֲפִילוּ כְּשֶׁיֵּשׁ סָפֵק אִם אָכֵן יִהְיֶה מִמַּאֲמָץ זֶה.

שביעי ל וַיִּמַהֵר יוֹסֵף כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו
וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה: לא וַיִּרְחַץ
פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם: לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ
לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִיִּם הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם
כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם
כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם: לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר
כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעִרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ
אֶל־רֵעֵהוּ: לד וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב
מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ

וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: **מד** א וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: ב וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר: ג הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: ד הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרַעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: ו וַיַּשִּׂגֵם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: ח הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים: י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם: יא וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ: יב וְיִחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגְּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן: יג וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה: יד וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אַרְצָה: טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי־נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: טז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנְּנוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ: יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 359)

חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ (מד, ז) חֵלִין הוּא לָנוּ, לְשׁוֹן גְּנַאי (רש"י) יְהוּדִי קָדוֹשׁ וְחֵלִין (גַּשְׁמִיּוּת) הֵם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, וְהַעִסּוּק בְּעִנְיְנֵי חֹל גְּנַאי הוּא לוֹ. גַּם כְּשֶׁהוּא מְקַיֵּם אֶת הַצִּוּוּי "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ", אֵין הוּא מַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ לְמַצָּב שֶׁל "חֵלִין", אֶלָּא לְהַפְּךָ: הוּא מַעֲלֶה אֶת הַחֵלִין לְדַרְגַּת 'חֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ'. וְזֹאת - עַל יְדֵי "כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם".

ססס קמ"ו פסוקים, יחזקיה"ו. אמציה. יהיה לי עבד סימן.

קריאה למפטיר

לְ בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: לא קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לְמִנְחָה: לב כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: לג פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: לד שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: לה וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשבת חנוכה לקריאה בציבור ולשמו"ת בזכריה פרק ב

ב יד רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה: טו וְנִלְוּוּ גוֹיִם רַבִּים
אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ:
טז וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל־אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלִָם: יז הַס כָּל־בָּשָׂר
מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ: **ג** א וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ
יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר
יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלִָם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: ג וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ בְּגָדִים צוֹאִים
וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ: ד וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים
מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת: ה וָאֹמַר יָשִׂימוּ
צָנִיף טָהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וַיַּלְבִּשֻׁהוּ בְּגָדִים וּמַלְאַךְ יְהוָה
עֹמֵד: ו וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בִּיהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: ז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם
אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים
בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: ח שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ | הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ
כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: ט כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי
יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן
הָאָרֶץ־הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד: י בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת
גֶּפֶן וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה: **ד** א וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: ב
וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה כתיב וָאֹמַר קרי וָאֹמַר רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וְגֻלָּהּ
עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁהּ: ג וּשְׁנַיִם
זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָּה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: ד וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי
לֵאמֹר מָה־אֵלֶּה אֲדֹנִי: ה וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה

וָאֹמַר לֹא אֲדֹנָי: ו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר־יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ז מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם א׳, שָׁעָה 7 בַּבּוֹקֶר, 20 דַּקּוֹת, וְ17 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

להרוצים לומר במלכים א פרק ז

א וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה: ב עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹּת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים: ג וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: ד וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עֲשָׂרֵה עַל־הַמְּכֹנוֹת: ה וְאֶת הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר תַּחַת הַיָּם: ו וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשָׂה

חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט: ז בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת
וּבֵין צָרְתָן: ח וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת: ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה
אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:
י וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאל לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמְּלָקְחַיִם זָהָב:
יא וְהַסִּפּוֹת וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ
הַקָּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב:

אגרות קודש

ב״ה, נר חמישי דחנוכה ה׳תשי״ט
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״מ איש אשכולות ומדעים בעל
מדות וכו׳ מו״ה צבי שי׳ המכונה ד״ר הרכבי

שלום וברכה!

בתמהון גדול קראתי מכתבו מכ״ב כסלו, בו כותב כאילו יש שנוי בהשקפתי בענין נסיעה בש״ק באניות הישראליות.

שהרי מובן וגם פשוט שאין מקום לשנות דעתי כלל וכלל, וכמו שביארתי בארוכה במכתבי הקודמים לכ׳, אשר דעתי ברורה לאיסור בהחלט, וכמבואר במכתבים האמורים הטעמים והנימוקים לזה.

ובמה שכותב ע״ד סידורים טכניים וכו׳ הרי גם בזה כתבתי ברור שבמצב הטכניקה עתה אי אפשר בשום אופן שאני׳ תתנהל אוטומאטית במובן האמיתי של מלה זו, זאת אומרת, שלא יוזקקו לתפיסת ידי אדם, במשך כל מעת-לעת דיום השבת קודש. ולא עוד, אלא שאין מספיק אדם אחד או שנים, כי אם כמה וכמה אנשים, וחלק חשוב מהם מוכרחים להיות מכונאים מומחים בעלי דרגה די גבוה׳.

לצערי הרב מוכרחני להעיר על שינוי שלא לצד הטוב שחל בבעי׳ האמורה, והוא אשר כפי השמועה שהגיעתני, קרה כמה פעמים בקיץ העבר, שכמה מספינות האמורות הפליגו אף ביום השבת קודש עצמו (לא מחוף ניו-יורק), וכן אשר בעתיד הקרוב יש בתכנית לערוך נסיעה של **תענוג** (״קרוז״ בלע״ז) למשך כשבועיים, וכפי הנשמע ישתתפו בנסיעות האמורות גם המשגיחים על הכשרות ואלו העוברים לפני התיבה, וכו׳. והאמת להגיד, לא חקרתי אחרי אמתיות שמועות אלו, כיון, שכנ״ל, דעתי ברורה, שאפילו כשמפליגים ביום הראשון בשבוע גם אז אסור הדבר בהחלט, ולא הבאתי השנוי הנ״ל אלא רק להראות על מהלך הרוחות שהוא לצערי הכי רב לא בכיוון הרצוי להיטיב המצב, כי אם בכיוון ההפכי, והשי״ת יאיר עיניהם ולבם של ישראל.

בכבוד ובברכה.

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.
ה׳שמש׳ צריך לעמוד מעל או מתחת שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה.
הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.
אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.
את הנרות מציבים בימין החנוכיה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו׳ עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.
לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, עם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ״ל - את הברכה השלישית - ״שהחיינו״ - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה׳שמש׳ (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח ״הנרות הללו״.

בערב שבת

ביום שישי מקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, לזמן הדלקת נרות השבת המתפרסם תמיד. תחילה מדליקים את נרות החנוכה ורק אחר־כך מדליקים את נרות השבת. מכיוון שמקדימים את זמן הדלקת נרות החנוכה, יש להשתמש לנר חנוכה בנרות גדולים יותר, ולא בנרות הדקים הנהוגים - כדי שידלקו לפחות 70 דקות.
אם קרה והאשה הדליקה נרות שבת לפני שהודלקו נרות החנוכה - יכולים הגברים שטרם קיבלו עליהם את השבת להדליק את נרות החנוכה לפני זמן השקיעה.

במוצאי שבת

במוצאי־שבת חנוכה חוזרים מיד מבית־הכנסת, מזדרזים לערוך ׳הבדלה׳, ואחר־כך מדליקים נרות חנוכה (יש נוהגים לומר: ״ברוך המבדיל בין קודש לחול״, להדליק את נרות החנוכה ואחר־כך להבדיל על היין).

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מַדְלִיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּסִּים, וְעַל הַנִּפְלָאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ הֵם, וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֵן, אֶלָּא לִרְאוֹתָן בִּלְבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נִסֶּיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

קסו

לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ - חנוכה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:30	6:33	8:30	8:33	9:02	9:05	9:53	9:56	16:44	16:47	17:10	17:13	16:26	17:23
חיפה (ח)	6:33	6:36	8:31	8:34	9:03	9:06	9:54	9:57	16:40	16:43	17:06	17:09	16:12	17:19
ירושלים (ח)	6:28	6:31	8:28	8:31	9:00	9:03	9:51	9:55	16:43	16:46	17:09	17:12	16:05	17:20
תל אביב (ח)	6:33	6:36	8:31	8:34	9:03	9:06	9:54	9:58	16:41	16:44	17:08	17:11	16:24	17:22
אוסטריה וינה (ח)	7:36	7:39	9:10	9:13	9:41	9:44	10:24	10:27	16:06	16:09	16:40	16:43	15:50	16:58
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:49	5:52	8:59	9:02	9:31	9:34	10:46	10:49	20:43	20:47	21:13	21:16	20:28	21:30
אוקראינה אודסה (ח)	7:33	7:36	9:09	9:12	9:41	9:44	10:25	10:28	16:14	16:17	16:47	16:49	15:58	16:53
אוקראינה דונייצק (ח)	7:10	7:13	8:44	8:47	9:15	9:18	9:59	10:02	15:40	15:43	16:14	16:17	15:25	16:21
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:23	7:26	8:56	8:59	9:28	9:31	10:10	10:14	15:49	15:52	16:23	16:26	15:33	16:30
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:58	8:01	9:25	9:28	9:58	10:01	10:39	10:42	16:05	16:08	16:41	16:44	15:50	16:48
אוקראינה קייב (ח)	7:50	7:53	9:18	9:21	9:50	9:53	10:31	10:34	15:58	16:01	16:34	16:37	15:43	16:41
איטליה מילאנו (ח)	7:55	7:58	9:33	9:36	10:05	10:08	10:50	10:53	16:44	16:47	17:17	17:19	16:29	17:34
אקוואדור קיטו (ח)	5:58	6:01	8:33	8:36	9:02	9:05	10:05	10:08	18:23	18:26	18:45	18:48	18:07	18:52
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:33	5:36	8:37	8:40	9:10	9:12	10:23	10:26	20:07	20:10	20:35	20:38	19:51	20:52
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:01	6:03	9:19	9:22	9:49	9:52	11:07	11:09	21:22	21:25	21:54	21:57	21:07	22:01
ארה"ב בולטימור (ח)	7:18	7:21	9:06	9:09	9:38	9:42	10:27	10:30	16:48	16:51	17:16	17:19	16:32	17:23
ארה"ב ברוקלין נ.י.(ח)	7:11	7:14	8:58	9:01	9:29	9:33	10:17	10:20	16:34	16:37	17:04	17:07	16:19	17:19
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:12	7:15	8:58	9:01	9:30	9:33	10:18	10:21	16:34	16:36	17:03	17:06	16:18	17:19
ארה"ב דטרויט (ח)	7:52	7:55	9:37	9:40	10:08	10:11	10:55	10:58	17:06	17:09	17:36	17:39	16:50	17:51
ארה"ב היוסטן (ח)	7:08	7:11	9:09	9:12	9:41	9:44	10:33	10:36	17:28	17:31	17:54	17:57	17:13	18:07
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:49	6:52	8:45	8:48	9:17	9:20	10:08	10:11	16:50	16:53	17:17	17:20	16:35	17:30
ארה"ב מיאמי (ח)	6:59	7:02	9:04	9:07	9:36	9:39	10:30	10:33	17:36	17:39	18:00	18:03	17:20	18:14
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:10	7:13	8:54	8:58	9:27	9:30	10:14	10:17	16:26	16:29	16:56	16:59	16:11	17:13
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:08	7:11	8:54	8:57	9:25	9:28	10:13	10:16	16:26	16:29	16:56	16:59	16:11	17:11
בוליביה לה פאס (ח)	5:46	5:48	8:37	8:40	9:05	9:08	10:13	10:16	19:13	19:16	19:36	19:39	18:57	19:43
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:39	8:43	10:05	10:08	10:37	10:40	11:17	11:21	16:38	16:41	17:15	17:17	16:22	17:36
בלגיה בריסל (ח)	8:36	8:40	10:04	10:07	10:36	10:39	11:17	11:20	16:41	16:44	17:18	17:20	16:25	17:38
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:11	8:15	9:28	9:32	10:00	10:03	10:37	10:40	15:33	15:36	16:14	16:17	15:17	16:21
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:10	6:13	9:03	9:06	9:35	9:37	10:44	10:47	19:56	19:59	20:21	20:24	19:40	20:32
ברזיל ריו דה ז'נרו (ק)	5:58	6:00	8:50	8:53	9:21	9:24	10:31	10:34	19:41	19:44	20:06	20:09	19:25	20:16
בריטניה לונדון (ח)	7:57	8:00	9:23	9:27	9:55	9:58	10:35	10:39	15:56	15:59	16:33	16:36	15:41	16:53
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:17	8:20	9:37	9:41	10:09	10:12	10:48	10:51	15:54	15:57	16:33	16:36	15:38	16:55
גרמניה ברלין (ח)	8:09	8:12	9:32	9:35	10:04	10:07	10:44	10:47	15:56	15:59	16:34	16:37	15:40	16:41
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:15	8:18	9:45	9:48	10:16	10:19	10:58	11:01	16:29	16:31	17:04	17:07	16:13	17:11
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:03	5:06	8:02	8:05	8:32	8:35	9:54	9:57	19:05	19:08	19:31	19:34	18:50	19:38
הודו בומביי (ח)	7:03	7:06	9:14	9:17	9:47	9:50	10:43	10:46	18:07	18:10	18:31	18:33	17:51	18:37
הודו פונה (ח)	6:56	6:59	9:10	9:13	9:42	9:45	10:38	10:41	18:05	18:08	18:29	18:32	17:50	18:36
הונגריה בודפשט (ח)	7:23	7:26	8:58	9:01	9:30	9:33	10:13	10:16	15:57	16:00	16:30	16:33	15:41	16:37
טורקיה איסטנבול (ח)	7:21	7:24	9:06	9:09	9:38	9:42	10:26	10:29	16:40	16:43	17:10	17:13	16:25	17:17
יוון אתונה (ח)	7:32	7:35	9:23	9:26	9:55	9:58	10:44	10:47	17:11	17:13	17:39	17:42	16:55	17:46

לוח זמנים לשבוע פרשת מקץ - חנוכה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ח)	7:43	7:46	9:18	9:21	9:50	9:53	10:34	10:37	16:19	16:21	16:52	16:55	16:03	16:59
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:56	6:59	9:13	9:16	9:43	9:46	10:39	10:42	18:10	18:13	18:34	18:37	17:54	18:41
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ' (ק)	5:41	5:44	8:59	9:01	9:31	9:34	10:49	10:52	21:10	21:13	21:43	21:47	20:55	21:51
נפאל קטמנדו (ח)	6:42	6:45	8:48	8:51	9:19	9:22	10:13	10:16	17:18	17:21	17:43	17:46	17:02	17:50
סינגפור סינגפור (ח)	6:57	7:00	9:24	9:27	9:57	10:00	10:58	11:01	19:05	19:08	19:27	19:30	18:49	19:34
פולין ורשא (ח)	7:36	7:39	9:01	9:04	9:32	9:35	10:12	10:15	15:28	15:31	16:06	16:09	15:13	16:13
פרו לימה (ח)	5:37	5:40	8:16	8:19	8:49	8:52	9:54	9:57	18:32	18:35	18:55	18:58	18:16	19:02
צרפת ליאון (ח)	8:12	8:15	9:51	9:54	10:23	10:26	11:07	11:10	17:02	17:05	17:34	17:37	16:46	17:51
צרפת פריז (ח)	8:35	8:38	10:07	10:11	10:39	10:42	11:22	11:25	16:59	17:02	17:33	17:36	16:43	17:52
קולומביה בוגוטה (ח)	5:48	5:51	8:19	8:22	8:49	8:52	9:50	9:53	17:57	18:00	18:20	18:23	17:42	18:27
קנדה טורונטו (ח)	7:42	7:45	9:24	9:27	9:56	9:59	10:42	10:45	16:46	16:49	17:17	17:20	16:31	17:33
קנדה מונטריאול (ח)	7:25	7:29	9:04	9:07	9:36	9:39	10:21	10:24	16:16	16:19	16:48	16:51	16:00	17:05
קפריסין לרנקה (ח)	6:46	6:49	8:39	8:42	9:12	9:15	10:02	10:05	16:37	16:40	17:04	17:07	16:22	17:11
רוסיה מוסקבה (ח)	9:49	9:52	11:05	11:08	11:35	11:38	12:12	12:15	17:03	17:06	17:45	17:48	16:47	18:07
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	9:00	9:03	10:34	10:38	11:07	11:10	11:50	11:53	17:35	17:38	18:08	18:11	17:19	18:15
שוייץ ציריך (ח)	8:03	8:06	9:39	9:43	10:10	10:13	10:54	10:57	16:42	16:44	17:15	17:18	16:26	17:32
תאילנד בנגקוק (ח)	6:32	6:35	8:49	8:52	9:21	9:24	10:19	10:22	17:56	17:59	18:19	18:22	17:41	18:26

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי ילזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00300
18/12/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב